

**LIBRI
SEX**

de consyderatione Di
alectica. Per Fratrem
Franciscum Titiman
num, Hassellensem, or
dinis Fratrum Mino
rum, sanctarum scrip
turarum apud Leua
nientes Praelectorem.

Excudebat denuo, Symon
Cocus, diligenti recogni
tione preuia Antuer
pia, anno a Chris
to nato. M.
CCC. XL. Mense
Augusto,

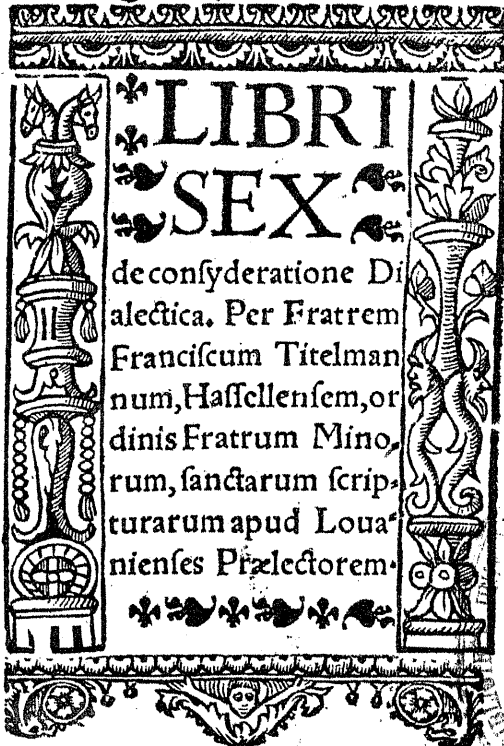
Edidit E. Beda de ...

*Don ...
correctione.*

1721

del collegio de la com. de Jesus de granada
R. 550

LIBRI SEX

de consyderatione Di
alectica. Per Fratrem
Franciscum Titelman
num, Hassellensem, or
dinis Fratrum Mino
rum, sanctarum scrip
turarum apud Loua
nienes Prælectorem.

De
Don indiget
correctione
1525

Excudebat denuo, Symon
Cocus, diligenti recogni
tione præuia Antuer
piæ, anno a Chri
sto nato. M.
CCC. XL. Mense
Augusto.

Ed. E. Bedel de i. h. h.

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

¶ Florentissimæ in Louanienfi academia Libera
liū Artiū facultati, Frater Franciscus Titelmān⁹,
eiusdē humilis alūnus, debitū offert obsequiū.

Mimini fere ante triennium, cum li-
bros duodecim de cōsideratione re-
rum naturalium tuo nomini mater
veneranda, nuncuparem, quod tum
in Phisica disciplina exhibebam, id
& in Dialectica aliqñ me tentaturū
sipopōdiffe, si modō noster ille labor
tibi non ingratus, & tuis alūnis non inutilis cōpro-
baretur. Quæ sane promissio tantetfī sub dubitatio-
nis quodā moderamine pñticiata, sic me deuinxit,
atq; etiānū cōstrictum implicitūq; tenet, vt ab offi-
cio illo vel sine mei nominis iactura, vel sine tuæ
gratitudinis offensa nō mihi integrū videatur cessa-
re. Si em̄ ab implēda pmissiōe delitero, vel tu falsis
diuisse iudicaberis humile donū, vt ego a promisso
videar illo tuo fastidio absolutus, futurūq; est vt de
te male iudicēt, & aduersū te indignētūr, si qui for-
te extiterint, quib⁹ prior ille noster labor non vide-
batur improbandus; aut ego, tanq; proiusionis im-
memor, leuitatis arguer ac vanitatis, audiāq; a sub-
fannantibus quōd aduersum vanos homines pferri
solet. Pollicitis diues quilibet esse potest. Et illud.
Parturiūt montes, nascetur ridiculus mus. Accedit
ad hanc necessitatē studiosorū plurimorū, tū nostra
tū exteriorū, pia & importuna quædā sedulitas;
qui ab eo tēpore quo prior ille labor sub oculos ho-
minū exist in lucē, partim verbis, partim literis pro-
missi me admonere, atq; ad satis faciendū illi quæ ex
meis verbis cōcepisse se asserunt expectationi, perur-
gere atq; impellere hæten⁹ nō desistunt. Alijs qui
in humili prece id a me fieri postulātibus, alijs
in communi bono & studijs honestis adiuuandis
pia charitate efflagitantibus, nonnullis etiam quasi
dubium, rigorosa quādā iusticia faueritate exigen-
tib⁹. Proinde, vt matre de me optime meritā ab ini-
qua suspitione liberarē, & meū ipsi⁹ humile nomē
a leuitatis & vanitatis nota defenderē, studiosorum

EPISTOLA NVNCVPATORIA

quæ expectationi maturius satisfacerē, & (quæ primo loco erat causa pferenda) pmouēdis liberalib⁹ studijs, hoc sane tēpore quo ōnia ab hæreticis contami nātū & cōmiscētur, ad Ecclesiæ & veritatis catho licæ defensionē permaxime necessarijs, p mea viri li nō nihil cōferre, visum est non vltra differre ppo siti pmissiq; adimpletionē, quā neq; hæctenus ptra xissem, si per corpusculi imbecillitatē, & ocīū a re bus necessarijs, maturi⁹ præstare quod pmiseram li cuiisset. Superiori itaq; ætate, corporis virib⁹ vtrū q; reparatis, & ocio a rebus magis serijs tantisp, vel cum gratia impetrato, vel cū iniuria quadā successo & (vt plane dicā) surtim substracto, animū adijciens Dialecticā rerū cōsideratiōi, sex libris quidquid in eis videbatur esse præcipuū tentauī cōprehende re, illisq; omisiss quæ a Dialectica synceritate prorsus aliena videbantur, ea quæ ad tē faciebant plane, lucideq; quātum potui, pponere & explanare cura ui: ne tenelli adolescentes rerū superuacaneartū prolixā multitudinē & inuoluta difficultate deterriti, animū desponderēt, relictiq; vtilibus studijs ad inania defuerēt, id quod hæctenus non paucis euenisse cōstat. Semper em̄ in illa sui sentētia, quā & Socrati apud Platōnē inuenio pbarā, meli⁹ esse, pauca quæ dā ordinate & lucide pponere, quā multa sine ordi ne cōuoluta obscure profundere. Quo verō iuis alūnis noster hic labor foret vtilior, illū fare in om nib⁹ ordinē sum⁹ insequuti, qui est apud Aristotē M. Tul. iudicio toti⁹ Dialecticę principē: quo idē il le dicit nihil esse acuti⁹, nihil polici⁹, cui admirabilē tribuit sciētia & inuētione, incredibilē quoq; dicēdi copiā & suauitatem: quē deniq; tāti ille facit, vt nec venia dignos putet Philosophos illos, quib⁹ tantus Philosophus esset incognitus. Vt nō immerito præ cæteris ōnib⁹ qui Dialecticā tractauerūt huic vnū a multis sæculis Academię censuerint adolēscētib⁹ in arte Dialectica instituedis pponendū atq; præles gendū. Ad cui⁹ augustā amplitudinē cōpendiosum hui⁹ nostri operis breuitatē velut introductoriam, nos quoq; parauim⁹. Hunc itaq; nostrū in Dialecti cis Jos

PROLOGVS APOLOGETICVS.

eis laborē quā tuo nomini mater veneranda, omnī iure debui nūcupare, precor vt eo animo de manu seruuli & alumni tui suscipias, quo priorem illū in Physicis a te fuisse susceptū, certissimis argumentis fecisti testatum. Bene vale. Louanij, Anno a CHRI STO nato, Millesimo. Quingentesimo, Trigesis motertio. XV. Octobris.

PROLOGVS APOLOGETICVS pro Dialecticę ceterarumq; liberalium artium tuenda dignitate.

Loriosū illud Eccleie lumē Aureli⁹ Augustin⁹, in libris, quos de ciuitate Dei, p Christiane fidei firmamē to, isignes & nunq; satis laudatos æ didit de varijs Ecclesiæ psequutio nib⁹ agēs, inter cætera de apostata il lo Iuliano Augusto, cui⁹ egregiā indolē amore do minādi (vt idē ille ait) sacrilega & detestanda curiosi Augusti tas pdidit, hoc signatē cōmemorat, atq; etiā digno nus libro pōdere aggrauat, quod publico edicto Christianos 18. de ci u. Dei. ueruerit, artes liberales docere vel discere. De Iulia ui. Dei. nō (inquīt) apostata quid dicturi sūt? An ipse nō est Ecclesiā persequit⁹, qui chřianos liberales artes do cere aut discere vetuit: Cui⁹ quidē ppositi rationē 2. Cor. 2 illi qui cū Apostolo cogitationē asuiti illius Satanae nō ignorat, in prōptu erit inuenire, atq; exponere fa cillimū. Nimirū aduertens hūani generis inimicus, per vim atq; potentia principū, quorū furorē aduer sus Chřianū nomē ab initio nascētis Ecclesię excita uerat, vsq; adeo nihil se pmouere, vt indies magis magisq; Chřiani nōminis gloria claresceret, & fides Chřisti dilatata pferet, alia excogitauit ille mille artifex persequēdi rationē: qua videlicet sapientum hui⁹ sæculi tumidos animos in Christianā simplici tatē excitaret, illosq; stilos & calamos in hanc exa cueret, vt omnē ingenij vim & totū artis acumen ad hanc oppugnandā conuerterent, Inter quos vel A i primus

PRO DIALECTICA

prim⁹ extitit peruersus ille apostata, qui post abne-
 gatū sacrū Christi nomē, cui⁹ sacramētis fuerat ini-
 tiatus, vim omnē suā eruditionis atq; eloquentiā,
 qua ab annis teneris egregie erat institut⁹, cō contu-
 lit, vt semel abiuratā fidē pro sua virili fundit⁹ dele-
 ret, Christusq; Ecclesiā quā ipsa perfuga factus iā de-
 reliquerat, sola equaret, radicibusq; euerteret. Id quē
 luce clarius testantur ei⁹ virulētissima opera, in odi-
 um & oppugnationē fidei Christianā ædita, quorū
 fragmenta aliquot in libris sanctorū patrū, qui illi⁹
 insaniē (diuino auxilio freti) resisterunt vtriliter, etiā
 nū visere licet, Ex quib⁹ pauculis, facile est conijce-
 re, cuiusmodi illa fuerint plena volumina, quæ in
 Christū (quē contumeliā gratia Galileū) & Christiā
 nos/ quos ab illo Galileos nominabat) temeritas es-
 ius insana euomuit. Is itaq; cū videret a viris Chri-
 stianis se nec sapiētia nec eloquentia seculari inferiori-
 bus, quales ab initio aliquot semper habuit Eccle-
 sia validius quam existimauerat suis obiectionibus
 respondere, nec deesse qui insana in Christū factata
 cōuitia in furibundū ipsi⁹ caput aptissimē retorque-
 rēt, quicq; (iuxta sapientis verbū) stulto auderent &
 possent iuxta stulticiā suā respondere, ne sibi ac suis
 nimīū sapiens videretur, facile aduertit, non efficiē-
 rū se quod conceperat animo, nec posse voto potiri
 donec inter Christianos vigeret sapientia & eloque-
 tia seculi, quib⁹ solis a cōsequendo pposito se im-
 pediri existimabat. Simplicitatem namq; Christiani
 dogmatis facile superare se posse cōsidebat, si secula-
 ris esset sapiētia præsidio destituta. Hoc itaq; ani-
 mo, illo suggerente a quo possidebatur & agitabatur
 perfida belua, publico edicto, ne Christiani liberales
 artes vel docerēt vel discerēt, prohibuit. Cui⁹ quidē
 impietatis figura quedā, multo ante in Philistarū
 aduersus Israelitas, populū domini, iniqua machi-
 natione præmōstrata est, qui vt populū domini se-
 cura possessione sub tyrannide sua cōtinerent, fabri-
 lē artē de terra Israelitica abstulerāt cauētes ne Israe-
 lite hastā haberent aut gladiū quibus se aduersus Is-
 lorū tyrannidē, possent defendere. Imitantur vero
 sacene

Pro. 11.

Reg. 11.

PROLOGVS APOLOGETICVS.

strenue illud apostatæ exemplū, & Philistarū figu-
 ra adimplent, impudentes hæretici, præcipue vero
 hereticorū magistri: quos experientia docet, & libe-
 rales artes omnes & scholas in quib⁹ eiusmodi tradū
 tur, summo odio persequi, maledictisq; & blasphemis
 incessere, nō alio haud dubie prætextu quā se-
 cerat ille, sed nec dissimili animo. In colorē em aut
 fucū verius suæ impietatis, dicebat ille, non decere
 Christianā simplicitatē adinventionib⁹ hominū in-
 tēdere, nec debere strophis dialecticis implicari eos
 qui professionē tam simplicem vellent sectari. Sicq;
 altatus ille etiā gratiā videbatur reposcere quasi pro
 insigni beneficio, cū dolū pessimū animo meditare-
 tur. Ita sane & impij hæretici liberales artes inces-
 sant conuictis, & maledictis dilacerāt: pietatis qui-
 dē fucū prætexentes, sed aim mala cogitatione ple-
 nū gestantes. Optarēt em se solos armis esse muni-
 tos, cæteros aut omnes incrimos remanere: quo facili⁹
 in suā impietatis ditionē, vi disputationis aut per-
 suasionis efficaciam, simplicium animos pertraherent,
 suq; tyrannidi subiectos retinerent. Præ cæteris ve-
 ro, Dialecticā odio irrecōciliabili persequuntur prop-
 terea quod inter omnes nulla sit adeo illos pposito
 aduersa, quæ sic illorū fraudes detegit, nodos dissol-
 uit, aperit laqueos, persuasiōes annihilat. Hac nimi-
 rum ratione, vt (iuxta Comici verbū) semper odiū
 parit veritas. Dialecticā illi criminant & calūniantur
 quasi cū simplicitate Christiana pugnantē: multisa-
 q; alijs rationib⁹ & cōstitis falsi calūnijs, ingenuos
 adulescentes dehortant, ne illi aim dedant, simplici-
 busq; persuadēt parētib⁹, ne suos liberos talibus de-
 sumēt studijs. Sūt vō & alij nō pauci Dialecticæ cæ-
 teraq; liberaliū artū studijs, nō tam ex affect⁹ per-
 uersitate, quā ex ignorantia & imperitia rerūq; inex-
 perientia detrahētes qui cū neq; Dialecticæ verū vsū
 neq; traditionis ei⁹ modū nouerint, audēt tamen e-
 gregij hoies passim apud meruitos simplicesq; &
 inexpertos adulescentes, eam irridere, quasi ieiunā,
 spinosam, horridam, equalidam, sterilem, inamēn-
 tē, inuilem, nomine etiā odioso sophisticā, iam appel-
 lantes

PROLOGVS APOLOGETICVS.

lātes. Quos si interrogas qd Dialectica, aut quid sophistica, & quid abinuicē hęc differant, mutos inuenies & quę dāauerint aut cōparauerint non intellexisse, cōperies. Qui si eruditissimorum & pbatissimorum authorū de illa sententiā diligenter expendissent, & rerū iustā haberent experiētiā, non sic adolescentū anios corrumpere, neq; ab optimis & vtilissimis studijs auocarent. Cū itaq; hac nostra tēpestate quā plurimos eiusmodi liberaliū artium, peculiariter vero Dialecticę calūniatores, passim inueniri constat, quorū falsis persuasionib; bonā partē adolescentū eorū maxime de quibus aprior aliqua spes bonę frugis videbat expectanda, nuicere perire, quotiā diana (proh dolor) experientia apertius mōstret, quā vt dissimulare liceat, visum est nobis, in huius nostri operis initio qd de cōsydratione Dialecticę ad cōmunē studiosorū vtilitatē conscripsimus. Dialecticę dignitatē & authoritatē aduersum calumniantes tueri atq; defendere, nō quidē studio cōtentionis, sed eo tantū animo, vt qui forte per ignorantiam aut in experiētiā min; bene de Dialecticę senserint, & minus recte loquuti fuerint, cognita veritate, desinant male sentire, desināt & maledicere. Quia vero ad tā tē rei persuasiōnē nō sira orationē sciebam; nequaquam sufficere, visum est, ex clarissimorū & omniū iudicio eruditissimorū authorū sententijs id agere, quorū tāta est apud ones eruditos estimatio, tanta authoritas vt refragari illis nemo audeat. Proinde, annotatis ex varijs authorib; notatu dignis sententijs, q; ad Dialecticę cōmendationē facere videbant, eas in hunc locum congeessimus, sicq; per titulos & capita certo quodā ordine) quantū cōmode in tam cōfusa diuersarū rerū sylua fieri potuit) digessimus; vt quasi vna perpetua videri possit oratio, quę ex tam varijs est partib; contexta. Poteram; forsitan & nos, propria qualicunq; oratione. Dialecticę vtcunq; commendare, & ei; multiplicē explicare vtilitatē, dignitatēq; exponere. Vt erū illud putabamus fore vtilius si quę a nobis fuerāt dicēda, ea ex grauissimorū authorū & Christianorū & gentiliū ore pferretur.

Obscuro

PRO DIALECTICA

Obscuro igitur eos ad quos noster hic labor perueniet, vt maturo iudicio ipsę quę infra subijciētur sententijs expensis, bonas artes discant magnifacere, de finantq; simplices studiosorū adolescentū animos ab ipsę quę ex re ipsorū sunt auertere. Quod si forte ab illis nequiuero obtinere, qui animū obfirmauerunt aduersus bona studia, spero tamē adolescentēs ipsos nostra hac diligentia post hac cautiore futuros & tā graui tamq; multiplici authoritate pmonitos non ita facile male suadentib; aures pbituros. Neq; em̄ tam sine iudicio esse poterunt, quin facile aduertent, quę a pclarissimis viris tā magnopere sunt cōmēdata, atq; in tanto p̄cio habita, ad hominis vni; vulgaris, vel imperiti, vel inexperti iudiciū, nō esse cōtemnenda. Sed nos iam ad rem accedam;.

SENTENTIÆ QUÆDAM CLARISSIMOR; VIRORū, tum Christianorū, tum Gentiliū ex ipsorū eruditissimis libris huc cōgestę, atq; per titulos & capita certo quodā ordine digestę, pro Dialecticę ceterarūq; liberaliū artium tuenda dignitate.

CAPVT PRIMVM

Quā magnifice diuin; Plato de Dialectica senserit, suocq; illo ore in Philosophia (vt Augustinus ait) purgatissimo & lucidissimo p̄nūciauerit. In dialogo qui Phedr; inscribitur, Socratē p̄ceptore suū introducit cum Phedro ita loquentē. Harū ergo diuisionū, collectionūq; o Phedre, amicus sum, vt & intelligēdi & loquendi sim cōpos. Ac si quē aliū posse arbitror, tū ad vnū, tum ad multa, pro rerum natura respicere huius a tergo tanq; Dei vestigia sequor. Atq; eos quid facere possunt, hactenus voco Dialecticos, Cōsentitq; mox Phædrus, reſte artem hanc Dialecticę appellari dicens.

In eodem dialogo, de Pericle insigni oratore cum Phedro colloquens Socrates.

Videtur, inquit nō iniuria Pericles oratorū omniū perfectissim; extitisses, Magnę em̄ quęlibet artes, exercitatione dialecticę, cōtēplationeq; sublimiū in natura

Pericles ob Dia

PROLOGVS APOLOGETICVS.

lectica natura rerū indigent. Ipsa em̄ mentis sublimitas, & vis efficax in quālibet re perficienda, hinc quodam modo proficisci vident; qđ Pericles ad ingenij aciem adūxit. Anaxagoræ nāq; huiusmodi rege inda-
ca periti gatoris familiaritate fretus, contēplationi se tradidit
am oras unde ad dicendi artē quod ipsi videbatur traduxit.
tor insig
nis.

In dialogo autē septimo in republica vel de iusto Socrate inducit mechanicas artes atq; etiā mathematicas cū Dialectica cōparantē, vbi hæc est cum Glaucone differētis verba leguntur.

Socrates. Nemo autē aduersabitur nobis dicentibus quod differēdi facultas dūtaxat conatur ordine certo circa vnūquodq; quid ipsum sit inuenire. Siquis de ceteris artes (id est mechanicis) aut ad opiniones hominum cupiditatesq; respiciunt, vel ad generationes & cōpositiones, vel ad culturā eorū quę generantur & corrumpuntur. Reliqua vero, quas diximus verarum rerū quoquo modo participes esse. Geometria scilicet eiusq; comites, circa ipsam essentia quodam modo somniant, sincere autē quicq; ab illis cernere, impossibile est quousq; supponibus hærent, easq; ratas & immobiles adeo seruat, vt illarū rationē redere nequeant. Dialectica vero sola, sublati suppositionibus omnibus, ad ipsum principiū consummandū pergit, ac reuera animi oculū ceno. barbarico obrutum, paulatim sursum trahit ac ducit, tanquam ad iusticijs ac ministris, quibusdam vtens his artibus quas narrauimus.

¶ Ac deinde nonnullis interpositis.

Legē statuit esse ferendā in republica, qua iubeantur discēntes eā potissimū disciplinā capessere, ex qua ad interrogandū & respondendū, vt scientem decet, aptissimi sint, quę est Dialectica. Postremo (consentiente in idē Glaucone) Dialecticā doctrinis omnibus velut apicem esse præpositā dicit, nec vllam doctrinā vltiori aut eminentiori reperiri, sed hæc iā doctrinā omnium esse finem. ¶ In dialogo quoq; quę Grætylus inscribitur, siue de recta ratione nominū, Dialectici dicit esse officij, imponere rebus nomina, quod is colligere sciat atq; diuidere, nec ab alio quam a

Hoc ipsum est quod in topicis ait Aristot. Dialecticam ad omnium methodorum principia habere viam.

Dialecticæ apex & finis omnium doctrinarum

PRO DIALECTICA

quā a Dialectico cōmode id fieri posse existimat, CAPVT SECVNDVM.

Quod sine dialectica, Philosophia nō potuit esse consummata, quodq; Dialecticā Plato adiungens scientiæ naturali & morali, consummatam effecerit Philosophiam. Ex Augustino, libro tertio contra Academicos, Capite. 17.

Plato vir sapientissim⁹ & eruditissim⁹ temporū suorū, qui & ita loquit⁹ est, vt quæcumq; diceret magna fierent, & ea loquit⁹ est, vt quomodocūq; diceret parua nō fieret, dicitur post mortē Socratis magistri sui, quē singulariter dilexerat, a Pythagoricis etiā multa didicisse. Pythagoras autē Græca Philosophia non cōtentus, quę tunc aut pene nulla erat, aut certe occultissima, postq; cōmotus Pherecydæ cuiusdā Syri disputatōibus, animū esse immortalē credidit, multos sapientes etiā longe lateq; peregrinatus audierat. Igitur Plato adiciens sepori subtilitatisq; Socraticæ, quā in moralibus habuit, naturalium, Diuinarūq; rerū peritiā, quā ab eis quos memoraui diligētē acceperat, subiungensq; quasi formaticem illarū partium iudicēq; Dialecticā, quæ aut ipsa esset, aut sine qua sapiētia omnino esse nō posset perfectā dicit composuisse Philosophiæ disciplinā.

Augustinus de Platone & Dialectica

His Augustini verbis attestatur Diogenis Laertij sententia in libro de vita Philosophorū cuius in descriptiōe vitæ Platonis, hæc sunt verba. Vt olim in tragedia prius quidē sol⁹ chor⁹ agebat postmodū vero Theophris vnū inuenit histrionē, vt chor⁹ interdū requiesceret; secundū posticā Aethylos adiecit, & tertū Sophocles, atq; in hunc modū tragediā consummata est ita & Philosophiæ ratio dudū circa vnā tantū phisicæ speciē versabatur. Accessit Socrates & adiecit Ethicē. Tertiā Plato Dialecticē addidit, & cōsummato Philosophiæ operis extremā manū apposuit. CAP. III.

Diogenes Laertius

Quæ necessitas ad Dialecticæ artis inuentionem veteres induxerit. Ex Severino Boetio, in Commentarijs super Topica Ciceronis Cum philosophia maximis in rebus operā studiūq; consumat,

PROLOGAS APOLOGETICVS.

Seuerini consumat, cunctis & in naturalibus inspectione speculati-
 Boetius. onemque adhibeat, & in moralibus actione & sic
 formare gestiat mores, ut vera vite ratio persuaserit,
 euenire necesse est, ut secundum id quod ratio tenen-
 dum omittendumue, facendum quoque, aut non facien-
 dum esse decreuerit, vel iudicium constitutur, vel exer-
 cenda vite dirigatur intentio. Erit igitur necessarium,
 vel in naturali speculatione, vel in moralium actionum
 cogitatione, ut certa ratio vel quod in rebus speculan-
 dum est inueniat, vel quod in actum viuendi duci
 oporteat ante perpendat. Hec autem ratio, nisi via qua-
 dam processerit, saepe in multos necesse est labatur
 errores. Quod ne passim fieret, atque ut certis regu-
 lis tractat⁹ insisteret, visum est antiquae philosophiae
 ducibus, ut ipsarum rationationum, quibus aliquid in-
 quirendum esset, naturam penitus ante discuterent: ut his
 purgatis atque compositis, vel in speculatione veritatis,
 vel exercendis virtutibus uteremur. Haec est igitur
 disciplina, quasi differendi quaedam magistra, quam Lo-
 gicen veteres Peripatetici appellauerunt, quam Cice-
 ro definiens, differendi diligentem rationem vocauit
 Stoici vero dialecticam eam nuncupauerunt.

His per omnia consonant quae vir in Diuinis &
 humanis literis egregie eruditus, Hugo a sancto
 Victore, libro primo didascalicae eruditionis scri-
 bit, in hunc modum.

Cum veteres multis sepe lapsi erroribus, falsa quaedam
 & sibi contraria in disputatione colligerent, atque id
 fieri impossibile videretur, ut de eadem re contraria
 conclusionem facta utraque essent vera, quae sibi discuti-
 ens ratio concludisset, cuius rationatiōi credi oportere-
 ret, esset ambiguum, visum est prius disputationis ip-
 sius veram atque integram considerare naturam: qua cogno-
 scitur, tum illud quoque quod per disputationem inueni-
 retur, an vere esset comprehensum, posset intelligi.
 Hinc igitur perfecta logicae peritia disciplinae, quae dis-
 putandi modos, atque ipsas rationationes in ternoscen-
 di vias parat: ut quae rationatio nunc quidem vera,
 nunc autem falsa, quae vero semper falsa, quae nunquam
 falsa, possit agnosci, Haec tempore quidem est postrema,
 sed ordi-

Dialecti-
 ca disse-
 rendi ma-
 gistra.

Hugo a
 sancto
 Victore

PRO DIALECTICA.

sed ordine prima. Haec enim inchoantibus prima se-
 genda est, propterea quod in ea docetur vocum atque
 intellectuum natura, sine quibus nullus Philosophiae
 tractatus rationabiliter explicari potest.

CAPVT QVARTVM.

Dialecticam ceteris artibus inueniendis atque
 formandis esse necessariam.

Augustinus in libro de ordine.

Illo, inquit, modo perfecta dispositaque Grammatica,
 admonita est ratio querere hanc ipsam vim quae pe-
 pererat arte. Nam definiendo, distribuendo colligen-
 do, non solum digesserat Grammaticam atque ordinaue-
 rat, verumetiam ab omni falsitatis irreptione defende-
 rat. Quando ergo ratio ad alia fabricanda transiret, ni-
 si sua ipsa prius machinamenta distingueret, notaret
 si sua ipsa prius machinamenta distingueret, notaret
 digereret, proderetque ipsam disciplinam disciplinarum,
 quam Dialecticam vocant. Haec docet docere, haec do-
 cet discere. In hac seipsam ratio sibi demonstrat, quae
 scit, quid velit, quid valeat. Scit autem scire, vult sola
 scientes facere, nec solum vult, sed etiam potest.

Eandem sententiam Crassus apud Ciceronem pri-
 mo libro de oratore pronunciat, his verbis.

Nihil est quod ad artem redigi possit, nisi ille prius
 qui illa tenet quorum arte insituere vult, habeat illam
 scientiam, ut ex istis rebus quae ars nondum si arte effi-
 cere possit. Hoc video, dum breuiter voluerim di-
 cere, dictum a me esse paulo obscurum. Sed experiar,
 & dicam, si potero, planius. Omnia fere quae sunt
 conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam
 fuerunt: ut in Musicis, & numeri & voces & mo-
 di; in Geometria, lineamenta, formae, interuallo, mag-
 nitudines; in Astrologia, caeli conuersio, ortus obitus
 motusque siderum; in Grammaticis, Poetarum pertracta-
 tio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pro-
 nunciandi quaedam sonus. In hac denique ipsa ratione di-
 cendi, excogitare, ornare, disponere meminisse, age-
 re, ignota quaedam omnibus & diffusa late videbantur.
 Adhibita est igitur ars quaedam extrinsecus ex alio
 genere quodam, quod sibi totum Philosophi assu-
 munt, quae rem dissolutam conuulsamque congluti-
 naret, & ratio-

Augustinus

Dialecti-
 ca disci-
 plinae

Cicero

PROLOGVS APOLOGETICVS.

aret & ratione quadam constringeret.

Quod autē hāc artem Dialecticā velit dicere, ex alio eiusdē authoris opere monstratur apertius, quod de claris oratoribus inscribitur: vbi de Seruio Sulpitio loquēs, hunc in modum Bruto interroganti ipse respondet.

Scaeuola ob dialecticā peritiam careros in iuris cognitio excelluit

Dialecticā omnium artium maximā.

Rodolphus Agricola.

Dial. in iure consulti de Syderat Cicero.

Quintilianus.

Sic em̄ in quā Brute, existimo, iuris ciuiliis magnū vsū, & apud Scaeuolā & apud multos fuisse, artē in hoc vno; quod nunq̄ effecisset ipsi iuris sciētia, nisi eam prater ea didicisset artem, quā doceret rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscurā explanare interpretādo, abigua primū videre, dein distinguere. Postremo habere regulā quā vera & falsā iudicarent, & quē quib⁹ propositis essent quāq; nō essent consequentia: Hic em̄ attulit hanc artem omnium artium maximā quasi lucem, ad ea quā confuse ab alijs aut respondebantur aut agebantur. Dialecticā mihi videris dicere, inquit, Recte, inquam, intelligis.

Hanc quoq; sententiā confirmant, quā nostrorū fere temporū vir eruditissim⁹, Rodolphus Agricola, lib. secūdo de inuentiōe scribit in hūc modū Aristoteles, quiq; post eū alij, Dialecticā instructū fere, facile suis libris ostendūt, quā; magn⁹ sit vs⁹ ei⁹ & quā tractandis omnibus reb⁹ accommodatis, vtiq; si ne ea non solum singula, de quibus in artū decursu dubitaretur explicari nequiret, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc quā acceperūt redigi formā. Hāc est illa sciētia quā apud Ciceronē Crass⁹ necessariā formādis artibus putauit, quāq; cupit esse in iure consultiis, quo nō essent apud eos omnia actorū similia. Quasiuē est a Ticio & Labeo, ait etiam Celsus respondit, & apud Trebatium scriptum est.

Ex his obiter discim⁹, etiā iuris ciuiliis studiosis, Dialecticā apprimē cōducere, maximamq; ad illud lucem adferre, id quod & Quintilianus videtur iudicare, libro duodecimo oratoriarum institutionum, loquens in hunc modum.

Quid? Nonne questio iuris omnis, aut verborū proprietate, aut equi disputatiōe, aut volūtatū coniectura conti-

PRO DIALECTICA

ra continet; quorū pars ad ratiōalē (Dialecticā dicitur) pars ad morālē tractatū redundat. Ergo natura permixta est omnib⁹ istis oratio, quē quidē oratio est vere. Nā ignara quidē huiusce doctrine loquacitas erret necesse est; vt quā vel nullos vel falsos habes at duces.

CAPVT QVINTVM.

Quanti Dialecticā fecerint veteres illi Stoici, ex Diogene Laertio, de vita Philosophorum.

Abiq; Dialecticā speculatione sapientem dicunt in oratione sine lapsu nō futurū. Quippe ex illa dino sci verū atq; falsū, probabile item & quod abigūe dicatur intelligi. Ea remota, iam nō licet rite interrogare atq; respondere, sed pertingere eā quā in negotiationibus est remeritatē ad ea etiā quā sunt, adeo vt in absurditatē ac vanitatē vertatur, qui phantasiae minime exercitas habet, neq; aliter acutū & in gehiosū cautumq; dno in dicēdo & fore & visum iri sapientē. Eiusdē em̄ esse, recte loqui recteq; cogitare; eiusdē em̄, ad ea quā proponuntur differere, & ad ea quā interrogantur respondere, quā sint omnia viri Dialecticā periti. Ex eodem.

Huiusmodi sunt in logicis Stoici, vt maxime afferat. Dialecticū solum esse sapientē, Omnes em̄ res per eam quā in verbis est speculationē certū quāq; ad naturam pertinent, & quā rursū ad mores loq; gicā egerē adimiculo. Ex eodem.

Enimvero Philosophiā animātū similit̄ dicūt ossib⁹ ac neruis Logicen, carnib⁹ Ethicen, animē Phisicē cōferentes. Sive turs⁹ ono: esse quippe superficiem (id est, restā) Logicen, sequentia Ethicen, intima & penit⁹ abstrusa Phisicen. Sunt qui agro frugifero; quippe circūiectam sepem. Logicen, fructū Ethicē, humū ac arbores Phisicen. Nonnulli ciuitati muris optime septa, ac pulchre ex dignitate administra ta. In qua Stoicorū cōparatione illud est diligenter notandū, Dialecticā vbiq; cōparari ijs per quē alia cōtinentur, corroboratur, sustentantur, firmantur, munitur, & defenduntur, vt pote ossibus & neruis, teste oui, septi agrum aut muro ciuitatē circūstanti. Videlicet vt indicetur his cōparationibus quod aper

Stoicorum sententia ex Diogene Laertio.

Stoicorum pulchra cōparatio.

PROLOGVS APOLOGETICVS.

Rodol. Agrico. quod aperte asserit Rodolphus, Dialecticam esse dicam, directricem, atq; stabilitricem ceterarum artium, & sine cuius presidio tueri fines suos reliquæ non satis commode possent.

Apud Ciceronē libro tercio de finib⁹ bonorū Cato refert, Dialecticā & physicā a Stoicis inter virtutes esse enumeratas, & rationē ei⁹ reddidit apert⁹

Dialecticam & Physicā Stoici virtutes appellāt. Ad eas, inquit virtutes de quibus disputatū est, Dialecticā etiā Stoici adiungūt & Physicā, atq; abas virtutū nomine appellant. Alterā quod habeat rationē ne cui falso assentiamur, neque vnq; captiosa probabilitate fallamur, easq; quæ de bonis & malis dicerem⁹ tenere tueriq; possim⁹. Nā sine hac arte, quēuis arbitramur a vero abduci falliq; posse. Recte igit si omnibus in rebus temeritas ignorantiq; vitiosa est, ab his ea quæ tollit hæc virtus nominata est. Physicæ quoq; nō sine causā idē tribut⁹ est honos. Hæc enim Stoicorū de dialecticā, prulimus sententiā: quā illi quidē tanti fecerunt, cum nō nisi altera ei⁹ pars, & ea quidē naturæ ordine posterior, ab eis fuerit cognita, id quod manifestissime Cicero testatur in Topicis, ad Trebatium ita scribens.

Ex Cicerone in Topicis.

Cice. de duabus Dialecticæ partibus. Cū ois oratio diligēs differendi duas habeat partes alterā inueniēdi, alterā iudicandi, vtriusq; princeps (vt mihi quidē videt⁹) Aristoteles fuit. Stoici autē in altera elaborauerūt. Iudicādi em̄ vias diligenter perscrutati sunt, eā sciētiam quā Dialecticē appellant. Inueniēdi vero artē, quæ Topicis dicit⁹, q̄ ad vsum posterior erat, & ordine naturæ certe prior, totā reliquerunt

Idem libro. 4. de finib⁹ bonorum, Catoni qui de Stoicorum secta erat, respondens, sic ait.

Cato. Stoicus Dial. & Physicā inter virtutes numerat Cum duæ sint artes quib⁹ pfecte ratio & oratio compleat⁹, vna inueniēdi, altera differendi, hanc posteriorē & Stoici & Peripatetici, priorē autē hi egregie tradiderūt, illi oīno ne attigerūt quidē. Nam e quibus locis quasi e thesauris argumētū depromerētur vestri ne suspicati quidē sunt, superiores autē artificis & via tradiderūt. Hęc ille, Quāto ergo plus tuis nūc est faciēda Dialecticā, quæ præter illā Stoicorum disciplinā

PRO DIALECTICA

nā disciplinā, alterā cōtinet, & quasi nouā inueniēdi artē, vñ potiorē, & natura priorē, quā Aristoteles plurib⁹ libris tradidit, & de qua sola nostris seculi temporib⁹, homo doctissimus Rodolphus Agricolā, tres libros, conscripsit, ab eruditissimis oībus maxime laudatos.

CAPVT SEXTVM.

Quod Dialecticā admodum confictam habeat eloquentiam artemq; dicendi. Ex Quintiliano libro secundo oratoriarum institutionum.

Quinti Duo (inquit) genera sunt orationis, altera perpetua quæ Rhetoricè dicit⁹, altera concisa, quæ Dialecticè: quas quidē ita Zenō cōiunxit, vt hanc cōpressā in pugnum manus, illā explicatā diceret similem.

In eandem sententiā & Cicero scribit libro secundo de finibus bonorū & malorum.

Cicero Zenonis est, in quā hoc Stoici, orantē vim loquendi in duas tributā esse partes dicere, Rhetoricā palmam, Dialecticā pugno similem esse dicebat; quod latius loquentur Rhetores, Dialectici autem contra.

Idem in libro de perfecto oratore. Zeno quidē ille a q̄ disciplina Stoicorum est, matrem ostendere solebat qd inter has artes (Dialecticā & Rhetoricā) interesset. Nā cum compresserat digitos pugnumq; fecerat, Dialecticā aiebat eiusmodi esse:

cum autē diduxerat & manum dilatauerat, palmam illius simile esse eloquentiā dicebat. Atq; etiam ante hunc Aristoteles, in principio artis Rhetoricè dicit illam artē quasi ex altera parte respondere Dialecticæ vt hoc videlicet differant inter se, quod hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior.

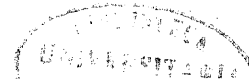
CAPVT SEPTIMVM.

Quod absque Dialecticā & Philosophia nemo perfectam assequi possit eloquentiam, nec Rhetor esse sine Philosophia. Ex Cicerone in libro de perfecto oratore.

Orator Platonis & aliorū Philosophorum disputationibus debet esse se Philosophus. & exagitatus maxime orator est, & adiutus Omnis em̄ vbertas & quasi sylua dicendi, ducta ab illis est.

Ac rursum.

Positum sit igitur imprimis, quod post magis intel

PROLOGVS APOLOGETICVS.

ligetur, sine philosophia non posse effici, que quaritur
mus eloquenti. Nam nec latius nec copiosius de magnis
varijsq; rebus, sine Philosophia potest quisquam
dicere. Nec vero sine Philosophorum disciplina genus
& specie cuiusq; rei cernere, neq; ea definiendo
explicare, nec tribuere in partes possumus, nec iudicare
quae vera quae falsa sint, neq; cernere consequentia
repugnantia videre, ambigua distinguere.

Expressius etiam & distinctius postmoaum ista
declarat, cum post multa eodem in libro de Oratore
tractata, ista subiungit.

Orator
fit Diale
cticus

Esset igitur perfecte eloquentis puto, non eam soliti
facultatem habere quae sit eius propria, suis lateq; di
cendi, sed etiam vicinam eius atq; finitimam Dialec
ticorum scientiam assumere.

¶ Et rursum post pauca.

Nam & ipse Aristoteles tradidit precepta plurima
differendi, & postea qui Dialectici dicuntur spinosi
ora multa pepererunt. Ergo etiam censo qui eloquentiae
laude ducatur, non esse eorum omnino rudem
sed vel illa antiqua, vel hac Chrysippi disciplinam in
stitutus, nouerit primum vim, naturam, genera, verbo
rum & simplicium & copulatores. Deinde, quot mo
dis quidq; dicatur, qua ratione verum falsumue sit iudi
cetur, quid efficiat, quoq; quod cuiq; consequens
sit, quodq; contrarium. Cunctis ambiguis multa dican
tur, quod, quidq; eorum diuidi explanariq; oporteat
Haec tenenda sunt oratori, saepe enim occurrunt; sed
quia sponte sua squallidiora sunt, adhibendus erit in
his explicandis quidam orationis nitore. Et quoniam
in omnibus quae ratione docentur & via primum consti
tuendum est, quid quidq; sit. Nisi enim inter eos qui
disceptent conuenit, quid sit illud de quo ambigitur,
nec recte differi, nec vnquam ad exitum perueniri po
test. Explicanda est saepe verbis mens nostra de qua
q; re, atq; inuolutae rei notitia definiendo est aperien
da. Siquidem definitio est oratio, quae quid sit id de
quo agitur ostendit breuissime. Tu ut scis, explicatio
to genere cuiusq; rei, videndum est, quae sint eius ge
neris, siue formae, siue partes, vt in eas distribuatur
omnis

Hec oia
sola do
cet Diale
ctica

PRO DIALECTICA

omnis oratio. Erit igitur haec facultas ei quem volu
mus esse eloquentem, vt diffinire re possit. Idemq; co
tiam cum res postulabit genus vniuersum in species
certas, vt nulla neq; praetermittatur neq; redundet
partietur ac diuidet.

Quam deniq; sententiam ita concludit.
Nec vero Dialecticis modo sit instructus, sed habeat
at omnes Philosophiae notos & tractatos locos.

Supraposita Marci Tullij sententiae aperte subscribit
Quintilianus, lib. 12. oratoriae institutionum
de scientia Diuinae humanaeque rege loquens.

Quae quidem, inquit, cum sit in tres diuisa partes natu
ralem, moralem, & rationale, quae tandem non est
cum oratoris opere coniuncta? Nam (vt ordinem retro
agamus) de vltima illa quae tota versatur in verbis, ne
mo dubitauerit, & proprietates vocis cuiusq; nosse
& ambigua aperire, & perplexa discernere, & de falsis
iudicare, & colligere ac resolueret quae velis, ora
toris esse, quantum non est tam minute atq; con
cise in actionibus vtendum, quam in disputationibus.

Quinti.

Ac post pauca quam velit artem proprio nomine
apertissime explicans, subiungit.

Pars haec (inquit) Dialectica, siue illam dicere mali
mus disputatricem, utilis est sepe & finitionibus & con
prehensionibus, & separandis quae sunt differentia,
& resoluenda ambiguitate, & distinguendo diuiden
do, illicito amplicando. ¶ CAP. VIII.

Quod Oratorum praclarissimi Philosophiae, & pe
culiariter Dialecticae studia coluerint, Quintilianus
anus oratoriarum institutionum libro. xij.

Quae deniq; inquit, intelligi saltem potest eloquentia
hominis optima nescitis? Haec si ratione manifesta
non essent, exemplis tamen crederemus. Siquidem &
Pericles, cuius eloquentiae & si nulla ad nos monumen
ta venerunt, vim tamen quandam incredibilem, tum hy
storici, tum etiam liberimum genus hominum Comici ve
teres tradunt, Anaxagorae Physici constat audire
fuisse, & Demosthenem principem omnium Graeciae ora
torum dedisse operam Platoni. Nam M. Tullius, non
tantum se debere scholis Rhetorum, quantum Acade

Quinti.

Pericles.

Demost
henes.

Cicero.

PROLOGVS APOLOGETIGVS.

Cice.de Philoſo-
phia ma-
gis q̄ de
rhetori-
ca gliaſ

ma: ſpatijs, frequēter ipſe teſtat⁹ eſt. Neq; ſe tāta in
eo vnq̄ fudiſſet vbertas, ſi ingenij ſuo concepto fo-
ri, non ipſius rez: naturę ſinibus terminat⁹ eſſet.

Qd̄ hic vltio loco dicit. Quintilianus ipſe de ſe
Cic. rez: eſſe teſtat⁹, in preſatione libri de oratore
Ego autē (inquit) & me ſæpe noua videri dicere in-
telligo, cū per vetera dicam, ſed inaudita pleriq; &
ſateor me oratorē (ſi modo ſim; aut etiam quicunq;
ſim) non ex Rhetorę officinis, ſed ex Academia ſpa-
tiji extitiſſe.

Locus is
eſt quē ſu-
pra cita-
uimus.

Eodem in loco & quę de Pericle dicta ſunt atq;
Demoſthene, confirmat his verbis.

In Phędro Platonis hoc Periclē præſtititſe cæteris
dicit oratoribus Socrates, quod is Anaxagorę phy-
ſici fuerit auditor, a quo cenſet eū, cū alia præclara
quædā & magnifica didiciſſet, vberē & ſecundum
ſuiſſe, gñarūq; (quod eſt eloquētię maximū) quibus
orationis modis, quæq; animorū partes pellerentur
Quod idē de Demoſthene exiſtimari poteſt, curus
ex epistoſis intelligi licet, quam frequens fuerit Pla-
tonis auditor.

In libro vero de claris oratorib⁹, cum Bruto ſuo
colloquens, etiam præceptoris ſui nomen exprimit,
quo in Dialectica eſt vſus.

Diodo-
rus Cice-
ronis in
Dialecti-
ca præce-
ptor.

Eram, inquit, cū Stoico Diodoto, qui cum habi-
tauiſſet apud me, mecumq; vixiſſet, nuper eſt domi-
ni moriū⁹, a quo cū alijs in rebus, tum ſtudioſiſ-
ſime in Dialectica exercebat, quæ quaſi contracta
& aſtrieta quædā eloquentia putāda eſt, ſine qua e-
tiam tu Brute iudicaviſti te illā iuſtam eloquentiā
quam Dialecticam dilatatam putant conſequi non
poſſe.

ECAPVT NONVM

Lactan-
tius de E-
picuro
Dialecti-
ces con-
tẽptore.

Quō ſui contẽptū vlcicaſt Dialectica, vel in
vno Epicuro ſe diſſimæ voluptatis aſſertore (ſic
eū Lactantius Firmianus digno appellat noie) lu-
ce clari⁹ cernit; qui illā prout cõtẽmnens, & vt
traſuerſum agentē (quō Diogenes Laertius ait)
profuſus repudians, in ſædos lapſus eſt errores, de
quo Tullius libro ſecundo de ſinibus honorū &
malorum, Torquato colloquens, ita ait.

Dum

PRO DIALECTICA

Dum Dialecticā, Torquate, contẽnit Epicurus, quę Cice. Es
vna continet omnē & perſpiciendi quid in quaq; re
ſit ſcientiā & iudicādi quæle quidq; ſit, hac ratione
& via diſputādi tui in dicendo, vt mihi quidem vi-
detur, nec ea quę dicit vlla vult arte diſtingui.

Confirmant hanc Ciceronis ſententiā, quę ab
Hugone a ſancto Victore ſcribuntur libro primo
didacticalica eruditionis, in hunc modum.

Cæterę artes prius repertę fuerant, ſed neceſſe fuit
Logicā quoq; inueniri, quoniā nemo de reb⁹ cõue-
nienter diſſerere poteſt, niſi prius recte loquendi ra-
tionem agnouerit. Nā, ſicut dicit Boetius, cū primi-
tus antiqui circa rerū naturas & morum qualitates
inueſtigadas operam impenderent, neceſſe fuit ſepe
falli eos, quia vocū & intellectuū diſcretionem nō
habebant: vt in multijs euenit Epicuro, qui atomis
mundū conſiſtere putat, & honeſtū voluptate me-
titur. Hoc autem iccirco huic atq; alijs acciditſe ma-
niſeſtū eſt, quoniam diſputando quicquid ratiocina-
tione cõprehenderāt, hoc in res ipſas quoq; eueni-
te arbitrabantur. Hic vero magnus eſt error. Neq; e-
nim quicquid ſermonū decurſus ratiocinādo inue-
nerit, id in natura fixum tenetur. Quare neceſſe eſt
falli eos, qui abiecta ſcientia diſputandi, de rerum na-
tura perquirerent. Niſi eim prius ad ſcientiam vene-
rit, quæ ratiocinatio, verā teneat ſenſitā diſputandi
quæ veriſſimilē agnouerit, & quæ fida & quæ poſſit
eſſe ſuſpecta, rerum incorrupta veritas ex ratiocina-
tione non poterit inueniri.

Atq; illud etiā magis Dialectica in veri inueſti-
gatione neceſſitatē indicat, quod hi quoq; qui ca-
rius videri volebāt contẽptores, aliquid ipſi ſimila
le conſingebāt, quo ei⁹ loco ſe vti dicerent. Id qd̄
de Epicureis aperte teſtat⁹ diuus Auguſtin⁹ lib. i.
contra Creſconiu Grammaticū, capite. 13.

Noſti, inquit, q̄ maxime apud Stoicos vigiſſe Dia-
lecticā, quis & ipſi Epicurei; quos imperitia libe-
raliū diſciplinarū non ſolū non pudebat, verum etiam
delectabat, quaſtā quaſi diſputādi regulas qui-
bus quiſq; vſus minime falleret, ſe poti⁹ tenere &

Auguſti-
de Epi-
cureis.

B iij decere

PROLOGVS APOLOGETICVS.

docere iactabant. Quid em̄ est aliud Dialectica quā pericia disputandi?

Errores autē Epicuri in quos per inficitiam ratio cinandi videtur incidisse, Lactantius Firmianus libro tertio Diuinarum institutionum summam enarrat, his verbis.

Lactanti⁹
de erro-
ribus E-
picuri.

Archipirata quisquā, vel latronū ductor, si suos ad grassandū cohortetur, quo alio sermone vbi potest, quā vt eadē dicat quā dicit Epicurus? Deos nihil curare, non ira, non gratia tangi, inferorū penas non esse metue ndas, quod animā post mortem occidat nec vlli omnino sint inferi, voluptatē esse summum bonum, nullam esse humanā societate, sibi quemq; consulere, neminē esse qui alterū diligat nisi sui causa. Est plane, cur quisquā putet hāc vocē esse viri sapientis, quā potest apertissime latronibus accommo- dari?

CAPVT X.

Quod natura non ita sit fidendum, vt propter eā ars ipsa Dialecticā vel contēnatur vel negli- gatur, id quod pleriq; faciunt. Ex Cicerone libro quarto, de finibus bonorū, atq; malorum.

Ars na-
tura cer-
tior.

Quod & si ingenijs magnis præditi quidam dicēdi copiam sine ratione consequuntur, ars tamē est dux certior quam natura. Aliud est enim, Poetarum mo- re verba fundere, aliud ea quā dicas ratione & arte distinguere.

In dialogo quoq; Platonis qui Phædrus inscribi- tur, Socrates de Rhetorica (quę tamen minus vi- detur arte indigere) idem pronūciat, vbi a Phæ- dro interrogatus, quomodo & vnde veri orato- ris artem sibi posset vendicare ita respondet.

Plato

Consentaneū est, o Phædre, forte etiam necessariū, quēadmodū in cæteris rebus, ita & in hoc certamie- ne peragendo perfectū esse. Quippe si tibi natura vt sis orator tribuerit, accedente doctrina & exerci- tatione excellens eris orator. Si quid vero horū tibi defuerint, inaneus eris.

Quinti.

Consentit & Quinti, li. 2. oratorię institutionē consummatos, inquiens, in arte, plus doctrinę de- bere, quā naturę putabo; sicut in solo secundo plus cultor

PRO DIALECTICA

cultor q̄ ipsa per se bonitas soli efficiet.

Pulchre quoq; hac de re generali sermone, quan- tum ad ōnes artes, differunt vir eximius Hugo a sancto Victore libro primo didascalicę eruditio- nis, cuius eo in hæc sunt verba

Hugo a
sancto
Victore

Omnes scientię prius erāt in vsu q̄ in arte. Sed con- siderantes deinde homines vsū posse in arte con- uerti, & quod vagū fuera: ac licētiosum prius, cer- tis regulis & præceptis posse restringi, cęperunt cō- suetudinē quę partim natura, partim vsu exorta fu- erat, ad artē reducere, quod prauum habebat vsū emendantes, quōd minus habebat suppletes, quod superfluū habebat reserantes, & de cæteris singulis certas regulas ac præcepta prescribentes. Huiusmo- di fuit origo omnīū artium. Priusquā esset Gram- matica & scribebant & loquebant homines. Priusquā esset Dialectica, ratiocinādo verum a falso discerne- bant. Priusquā esset Rhetorica, iura ciuilia tractabāt Priusquam esset Arithmetica, vsū numerandi ha- bebant. Priusquā esset Musica, canebant. Priusq̄ esset Geometria, agros mensurabāt Priusquā esset Astro- nomia, per cursus stellarū temporū discretionēs capiebāt. Superuenerūt artes, quę licet ab vsu prin- cipium sumpserunt, vsū tamē meliores sunt.

Ars vsu
melior.

Eandē hanc quęstionē prolixē simul & erudite tractat Rodolphus Agricola li. 2. de inuentione cap. 5. Cuius etiā verba (vt certior sit veritati no- uis atq; veteribus comprobare, fides) hic non pi- gebit annotare. Primū itaq; quęstionē mouet

Rodol-
phus A-
grico, de
vsu & ar-
te.

Quid ergo dicit aliquis. Nōne & ante inuētā Dia- lecticę fuerūt artes, & disputatū est, & inuētū est verū? Et nūc quoq; quotūscūq; eorū qui disputāt Dialecticę tenet? Deinde quęstioni respondet. Non est, inquit, quod negē, hac ita esse. Illi tamen quā Dialecticā docet, & faciūt, & fecerūt, multo com- modi⁹ si hāc didicissent, fortasse facturi. Quēadmo- dū & ante traditā Rhetoricę disertī viri fuerunt, & priusq̄ literis cōprehēsa est mūlticę cęperunt homi- nes. Nec Hippocrates, vt prim⁹ in artis imaginem medicinā coegit, sic & prim⁹ cognouit morbū, pro

PROLOGVS APOLOGETICVS.

futura meditat⁹ est, egrū leuauit. Facta sunt hęc, ante
tequā artes fierent, & ob id ipsum quod crebro sunt
facta, longa recte secusq; factorū annotatione artes
esse corpere. Prouenire deinde præclara ingenia, quā
dispersa colligerēt, confusa disponderēt, explerent im
perfecta, rudia perpollirēt, & omnia complecterentur
nō modo quę facta essent, sed quę fieri etiā possent
Sic quod cāsus ante fuerat, cępit deinde ratio esse
Et sequitū est, ut non quia factū iam esset aliquid
debere fieri, sed quia deberet fieri, crederent esse faci
ciendum. Qui priores ergo fuerunt artibus, similia
his ipsis quę nunc præcipiunt, si quando recte se
cerunt, sequuti sunt, sicut hodie pleriq; faciunt quod
artis est, sed non ex arte, quippe quā nullam habent
sed vel longa obseruatione, vel ingenij quodā præ
stante vigore. Quanto rectius tamen, quanto melius
expedirent illa, si certa artium ratione ducerent. Du
ratura em̄ seculis ingenia, & quib⁹ non præsentia
solum plaudant, sed quę omnis posteritas miret, ea
tum demū sunt, quoties cū optimā natura ars per
fecta coniungitur. Sic, quod Dialectices est, inueni
runt argumenta homines, & errore male inuenio
rum aliquando deprehenderunt, antea quam essent
omnia præcepta illius in artis formā collecta. Ari
stoteles tamen, quicq; post eū illa instructi fuerit, facis
se libris suis ostendunt, quā magnus sit usus eius, &
quā tractandis omnibus rebus accommodatus: utq; si
ne ea non solū singula de quibus in artium decursu
dubitaret explicari nequirent, sed ne artes quidē col
ligi possent, & in hanc quā acceperūt redigi formā

¶CAPAT XI

Quod eruditio Dialecticę ceterarūq; disciplina
rum liberaliū, a Christiana professione nō sit ali
ena, nec percipiende veritati præbeat impedimē
tum. Augustinus libro tertio contra Academicos,
capite decimo octauo.

Sententi
a notatu
dignissi
ma.

Augusti
de libera
liū artū
studijs.

Eruditio, inquit, artū liberaliū, modesta sane atq;
succincta, & alacriores & perseverantiores & comp
tiores exhibet amatores amplectendę veritati, ut &
ardentius appetant, & constantius insequantur &
in hęc

PRO DIALECTICA.

& inhæreant postremo dulcius.

Idem libro primo contra Cresconium Gramma
ticum, capite vigesimo.

Hęc artem quā Dialecticā vocant, quę nihil aliud
docet quam consequentia demonstrare, seu vera ve
ris, vel falsa falsis, nunq; doctrina Christiana formis
dat: sicut eā in Stoicis non formidabat Ap^ls, quos
secū volentes conferre non respuit. Et ipsa em̄ fatet
& verū est, neminē disputando ad conclusionē fal
sam consequenter impelli, nisi pri⁹ consenserit falsis
quibus eadē conclusio velit nolit efficitur. Ac per
hoc, qui cauet ne se loquente consequant falsa quę
non vult, volens falsa caueat quę præcedunt. Si au
tem præcedentibus veris inhæserit, quęcumq; conse
quentia perspexerit, q̄ falsa existimabat, vel de qui
bus dubitabat, admonitus amplectat, si veritatem
pacatissimā amicior quā contentiosissimā vanitati.
¶Eodē in libro per multa capita ostendit, & Chm̄
& Ap^lm Paulū, ac ceteros, yfos esse Dialectica in
disputando, neq; quemq; Dialectice volentē agere
cū Christianis, esse respuendū. Donatistas quoq; il
los nō rationabiliter agere ostendit, qui dicerent se
nec velle nec debere cū eo in disputationē congres
di, eo quod esset Dialectica arte instruct⁹, eaq; inter
disputandū vteret, ac proinde fugiendum magis &
cauendū quam refellendū reuincendūq; cernerent.

Clemens successor Petri insignis ante Christi
animum Philosophus, lib. 1. recognitionum, ubi a
Petro interrogatus reddidisset ea quę pridie ab
eodem audierat, eaq; tam euidenter narrasset, ut
Pet⁹ gaudio perfusus testaret a Clemente illa es
uidenti⁹ esse reddita, quam a se exposita fuerant,
ita præceptor se collaudanti respondit.

Narrandi ordinē. & lucidi⁹ ea quę res expetit pro
ferendi, eruditio nobis contulit liberalis; quasi vta
mur in antiquitatis errorib⁹, in perniciem vitę ver
borum decore ac suauitate decidim⁹. Si vero ad asse
rendam veritatē, eruditionē sermonis: & gratiā con
feramus, puto ex hoc non parū utilitatis acquiri.

Rupertus abbas Turicensis, vir Diuinarum pa
triter &

Sanctus
Clemens.

PROLOGVS APOLOGETICVS.

riter & humanarū literarū peritissim⁹ cuius mūl-
ta extāt in Diuinis scripturas præclara volumi-
na in libro. 7. de operib⁹ spiritus sancti ita scribit.

Rupert⁹
abbas
Tuitiensis.

Paulus Apostolus, nō studia condēnat vel scholā
Grammaticorum, Dialecticorum, Rhetorū, Arith-
meticos, Geometricos, Musicos, Astronomorum
sed hoc in eis culpā, quod non quæsierunt ex eis sa-
pientiz fructū, propter quem artes istæ a Deo data
sunt. i. in notitia habere Deum & glorificāre sicut
Deum.

¶ Et rursum

Reuera Dialectica ars veritatem non persequitur,
nec verbo Dei nescit vinculum, sed potius veritatem
sequitur, & verbum Dei verum fidei argumen-
tationibus comprobāt, si quis legitime vtatur illa
Processum factæ scripturæ diligenter aspiciat Dia-
lecticæ simul & Rhetoricæ studiosus, pariter & be-
neuosus: & videbit, quod eam tanquā dominam fa-
mulæ persequuntur.

CAPVT XII.

Quod etiam ad scripturas exactius intelligendas
plurimum cōducāt peritia Dialecticæ. Augusti-
nus libro secundo de doctrina Christiana, capite
trigesimo primo.

Dial. ad Disputationis disciplina, ad omnia genera questionū
scriptura quæ in literis sacris sunt penetranda & dissoluenda
rum itel plurimū valet. Tantū ibi cauenda est libido rixandi
lectam & puerilis, quædam ostentatio decipiēdi aduersariū.

utilis
August.

¶ Et iterum capite. 37.
Scientia cōclusionum & definitionū & distributio-
num, plurimū lectorē scripturarū adiuuat: tantum,
absit error, quo videntur homines sibi ipsam beatæ
vitæ veritatē didicisse, cum ista didicerint.

Rupertus Tuitiensis, libri. 7. de operibus spiritus
sancti capite. 11.

Primū hoc asserere licet, quia gen⁹ & differētia spe-
cies & propriū atq; accidēs quæ sapiētes sæculi pro
magnis atq; arduis habēt, quasi prima Diuine scrip-
turæ incipiētis elemēta sunt. Vbi versus aliquot ex
i. capite Genesios proferens, in quibus generis &
speciei fit mentio, sic prosequit. Genera ista & speciei
es sine dubio sunt, de quibus apud Philosophos ser-
mo est.

PRO DIALECTICA.

mo est.

¶ Ac deinde.

Dicamus ergo, quod in ipsa sancta scripturæ litera,
& simplices sit quod mulceat, & sapiētes aut Philo-
sophos quod exerceat. Arbitramur em̄, non minus
ad hanc scripturā, quā ad eam quæ est apud Aristo-
telē prædicamentorū doctrinā, esse necessariū, scire
quid sit genus, & quid differētia, & quid propriū &
quid accidēs. Quæ deinde particulatim auctor iste
prolixo sermone prosequitur. Postremo, huius ca-
pitis sermonē ita concludit. Huius artis utilitas &
viru⁹ tota ostenditur in syllogismis, quorū conclusio
plurimū lectorē adiuuat, ad veritatē inuestigā-
dam: tantum, vt absit illi error decipiēdi aduersa-
rium, per sophismata falsarum cōclusionum. Quis
autē omnium secularium, ita vt hæc sancta scriptura
fortiter aut suaviter nouit ac potuit nodosum texe-
re aut stringere syllogismum?

De omnibus vero artibus liberalibus quod earg
sit in scriptura sancta bonus vsus, generalem pro-
fert sententiam capite decimo in hæc verba.

Ingressæ sunt ergo septē artes liberales, tanq̄ famu-
læ in sacrū & reuerendū dominæ suæ sapiētiæ trichē-
niū: & quasi de truijs licētiosis, ad districtū & sæue-
rū verbi Dei magisteriū dispositæ, & assidere iussæ
sunt. Vagabant em̄ pri⁹ per circuitū lasciuæ, garru-
læ & ybose puellulæ, nihil operātes, sed cum ose as-
gētes solūmodo, vbi negotiosa magis esse videban-
tur circa creaturā discutiendā cursitantes, ipsum autē
creatorē negligētes. Missæ sunt ergo in opus, vt nā
iam quod superfluum erat de creatura mundi fabu-
larentur, sed serio fideliterq; quod expediret, de cre-
atore loquerentur, bonumq; ad honorē eius sermo-
nem opere splendido texentes, operarentur, id est,
vt iam nō res verbis, sed verba rebus ornarentur.

¶ CAPVT XIII.

Quod Dialectica ad euertendos secularis sapiē-
tiæ errores egregie valeat, si quis recte vtatur.
Hieronimus in Cōmentarijs super Ezechielem.
Vere quicquid in sæculo peruerforū dogmatū est, Hieroni-
quicquid ad terrenā sciētiā pertinet, & putatur
esse robu

PROLOGVS APOLOGETICVS

esse robustū, hoc Dialectica arte subuertit & instat incendij in cineres fauillatq; dissoluif: vt probetur nihil, quod putabatur esse fortissimum.

Auguf. Augustinus in libro de cognitione vere vitę eādem cōfirmat sententiā, dicens, ad oia quidem humana potentē esse Dialecticā, tametsi ad Diuinitatis perfectionē, vt in se est, non possit ptingere. Dialectica, inquit, differendi potens, potenter dubia quęq; diffiniens, cunctas scripturas euibrās, & euiscerans, cunctam humanā sapientiam annihilans, cū in Diuinitatem intendit, tantę maiestatis luce pauidum caput tremefacta reflectit. ¶ Hoc ipsum videtur velle Lactantius Firmianus, cū libro quarto Diuinarū institutionū dicit, Philosophiam humanam suis armis esse confectam, quia nimirū disputandi officio (quod ipsa docet) quicquid a Philosophia humana nō recte, i. non consone ad Christianam sapientiam dicit, potenter destruit, & falsum esse Dialectica disputatione conuincit. CAP XIII

Lactāti⁹ Quod sic Deo placitū sit, per liberales artes hæreticorum fragmenta dissoluere. Rupertus libri. 7. de operibus spiritus sancti capite nono.

Instruc- Amplius autē & hoc non erit prætereundum, quia
tos libe- quos Ecclesiasticę fidei defensores habere, quorum
raltib⁹ ar- lingua cōtra hæreticos, vel ad erudiendam Ecclesiā
tib⁹ vult suā Domin⁹ vti dignaretur, ipse egit, ipse prouidit
De⁹ esse vt prius artibus liberalibus instruerentur, & in ma
fidei Ca- ris periculū ad pugnandū descenduri in nauib⁹, pri
tholica us quasi circa littora leuioribus ludis exerceantur.
defenso- ¶ Et rursum eodem in loco.

res. Grata vicissitudo hæc erat, vt fideles qui liberalium facultates habebāt artū bene vtendo illis, cōtra hæreticos eisdē artibus male vtentes, veritatē defenderent, quod erat potare Iesum fatigatū, & sitiētem atq; hoc facientibus daret ipse aquā viuā, magis ac magis aperiendō illis sensum, ad veritatē scripturarum intelligendam. Factumq; est hoc modo amicū pulchrūq; cōmercium. Ipsi quā de Philosophicis hauserant puteis, postulanti. Domino porrexerūt aquā de qua ipse dicebat. Omnis qui biberit ex aqua hac

Ioan. 4. sitiet iterū. & acciperunt ex eo aquam viuā, de qua qui biberit (ait idem) non sitiet vnquam.

PRO DIALECTICA

sitiet iterū. & acciperunt ex eo aquam viuā, de qua qui biberit (ait idem) non sitiet vnquam.

¶ CAPVT XV,

Quod hæretici in suis erroribus stabiliendis plurimum vtantur Dialectica. Hieronymus in disputatione contra Luciferianos de Arriana hæresi id manifeste testatur, dicens.

Arrij hæresis magis cū sæculi sapiētia facit & argumentationū riuos de Aristotelis fontibus mutatur.

Idem in enarratione Psalmi. 143. scđm musicū sensum verbū illud enarrans. Non est ruina materię neq; transitus.

Difficile hæreticos iuuenies imperitos. Omnes enim magistri instructi sunt scientia sæculari. Non habent rete Aplicum, sed carenulas Dialecticas. Nō est ruina macerię neq; transit⁹. Si quando sunt in disputationibus, si quando tecū ceperint disputare, sic verba eorū breuia sunt, sic artificij sermone cōclusa vt euadere inde difficile sit, Cum em̄ ligauerint te syllogismū texuerint, & edificauerint, non potes conuertere, non potes transire, teneris inclusus. Cūq; te tenuerint quasi quodā gyro inclusum, tunc non eris in angusta via quę ducit ad vitam, sed in lata quę ducit ad mortem.

Idem super illo Psalmi Et cynifes in omnibus finibus eorum.

In cynife, inquit, Dialecticę artis stimulus intelligitur, quę licet paruum habere videatur seductionis aculeum, grauissime tamen fauciat mētes humanas

¶ CAPVT XVI

Quod nimium in hoc iniqui sunt & improbi hæretici, cū ipsi ad oppugnationē veritatis libenter & frequenter vtant & Dialectica & Rhetorica & cæteris liberalib⁹ artibus, nolint tamen hæc a veritatis assertorib⁹, ad veritatis defensionē vsurpati, & eos qui illis vtunt, hac ratione criminantur tanquā Sophistas, & Christianę simplicitatis expertes. Augustinus libro primo cuntra Cremonium Grammaticum,

Dialecticę

Arrij hæresis Dialectica se fouere nitēbat.

Hæretici plerūq; vtunt Dialecticę.

PROLOGVS APOLOGETICVS.

Dialecticā, inquit, mihi obijcere voluisti, quāsi Christiana non congruat veritati, & ideo me doctores vestri velut hominem Dialecticū merito fugiendū potius & cauendū, quā refellendū atque reuincendū censuerūt. Quā cū tibi non persuaserint (nā te aduersus nos etiā scribēdo disputare non piguit) tu tamē in me Dialecticā criminat⁹ es, quo falleres imperitos, illosque laudares qui disputādo mecū cōgredi noluerāt. Sed tu videlicet Dialectica nō vteris, cū cōtra nos scribis? Vt quid te ergo in tantū disputādū periculū proiecisti, cū disputare nō noueris? Aut si nosti, cur Dialectic⁹ Dialecticā criminaris: ita vel temerarius vel ingratus, vt aut imperitiā qua vinceris non refrenes, aut doctrinā qua iuuaris accusēs. Inspicio sermonē tuū istū ipsum, quē ad me scripsisti. Video te quaedā copiose ornateque explicare, hoc est, eloquēter, quaedā vero subtiliter arguteque differere hoc est dialectice: & tamen eloquentiā Dialecticāque reprehendere. Si noxia sunt, quare, hoc facis? Si nō sunt, cur arguis?

Apud Hieronymū quoque in Dialogo aduersus Luciferianos, idē in promptu est videre: vbi Luciferianus hzreticus, cum ab orthodoxo vi argumentorum vrgeri se conspiceret, nec vllū sibi suū peresset effugium iterū iterumque postulat, Christiane secum non Philosophice agi.

Oro te (inquit ad Orthodoxum) vt Philosophonē argumentatione deposita, Christiana mecum simplicitate loquaris: si tamen non Dialecticos sequaris, sed piscatores.

¶ Et iterum.

Iā & superi⁹ rogauī, vt nō Philosophice, sed Christiane mecū loquaris. Nimirū quod ita metuant hzretici Dialecticos nervos, virtutē ipsius artis & efficaciam testat: cui se non posse resistere metuant, sibi male conscij. Et (iuxta Saluatoris verbum) Omnis qui male agit odit lucē, & ad lucē venire formidat ne arguant opera eius. Huc etiā pertinet impietas illa Iuliani, quam in principio prologi huius cōmemorauimus.

¶ CAPVT XVII.

Non ob hoc esse dānandam Dialecticā aut fugiendam, quod plerūque ea ad captiones sophisticas aut de

Hæretici Dialecticā in Orthodoxis doxis criminant.

PRO DIALECTICA

aut deceptiones abutant, cum nihil sit ita bonum quo non prauis abutantur. Augustinus lib. 1. contra August. tra Cresconium Grammaticum.

Nec enim pro patria non est miles armand⁹ quia cōtra patriam nonnulli arma sumpserūt: aut ideo vti non debent boni doctiq; medici medicinalibus ferriamentis ad salutem, quia his ad perniciē etiam indocti pessimi que abutantur. Quis enim nescit, sicut vtilia vel inutilia fuerint quæ quaruntur, ita peritiā facultatemque dicendi, sic esse vtilem vel inutilem vt fuerint vtilia vel inutilia quæ dicuntur?

Rodolphus Apricola libro. 2. de inuentione. Dialecticē vtilem esse certum est, si falli, decipi, vera pro falsis, falsa pro veris accipi, inuile putam⁹. Falsitudo tamē nonnunquā Dialecticis & pro veris falsa tradit, Euenit id quidē sed & nauē aliquādo gubernator euerit & medicus aliquādo perimit. Hominum sunt ista non artū. Atque vel eo magis fatendū erit vtilē Dialecticē, cū & qui oratiōe seducūt, astu id, persapē nulla etiam instructi arte faciant, & qui fallitur, si artem calleret vel nequaquā id, vltim⁹ vti que pateretur. Sane sicut reliquæ artes quæ remedio sunt inuente humanis necessitatibus nō potuerunt succurrere incommotis nisi prius ea detegerent, sic Dialectice cum magna ex parte in eo sit posita quo pacto laqueos captionum fraudūque in dicendo vitemus, necesse habuit aperire insidias & ostēdere quā varie quis capi posset. Quæ si quis inde deprompta vtenda sibi putauit, nō artis hoc est culpa vitare fugienda monstrans, sed improbitatis seccari fugienda cupientis. Aperienda enim sunt vt caueantur alia & nemo artifex tantum remedia nouit.

Rodolphus Apricola.

Simile quiddam diuus Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana capite. 36. de eloquentia dicit, his quidem verbis.

Sunt etiam quaedam p̄cepta vterioris disputationis quæ iam eloquentia nominatur, quæ nihilominus vera sunt quāuis eis possint etiam falsa persuaderi, Sed quia & vera esse possunt, non est facultas ipsa culpabilis sed ea male vrentium peruersitas.

August.

¶ Ex hoc

EXHORTA

TIO AD INGENVOS ADO

lescentes, vt Dialecticæ cæterarumq; liberalis
um artium studio, dum per ætatem licet
diligenter incumbant, neq; ab hono-
ris & vtilissimis studijs villo
deterreantur labore.

Propositis eruditissimorum virorum
sententijs, quibus Dialecticæ cætera-
rumq; liberaliũ artiũ dignitatẽ, vtili-
tatem, ac necessitatẽ existimã abũ
de demonstratam, vnũ hoc superesse
videbat, adolecentes optimi, aduersus
laborẽ qui in primo liberaliũ artiũ aggressũ ma-
xime autẽ in ipso Dialecticẽ prio limine sese offer-
re & ostentare solet, infirmos vestros & laboris im-
patientis animos cõfirmare, pauidaq; pectora breui
exhortatiuncula consolari: ne forte labore aut diffi-
cultate principio deterriti, a capeffendis bonarum
artiũ studijs, quibus hac sanẽ ætate nihil vobis pro-
poni possit vtilius, vili ratione desistatis. Principio
em̃ illud vobis certissime persuasum esse debet, qd̃
apud Platonem Socrates de huiusmodi studijs lo-
quens ait, eũ qui Philosophiæ sacris sit initiandus,
ad labores suscipiendos nequaquã claudũ esse debere
ita vt eos partim quidem adeat, partim recuset, sed
magno & inuictõ animo ad superandum quicquid
in eis occurrere possit laboris paratũ sese offerre, &
infatigabilẽ. Verũ exaduerso laborẽ istũ consolatur
& lenit molestiã: primũ quidẽ illud quod in omni
opere vsuuenire docet ex peritiã, vt peculiãrẽ diffi-
cultatẽ habeat aggressus, progressus vero rẽ faciat
leuiorẽ. Cui sententiã apud Platonẽ, Socrates astipus-
latur dicens omnis operis maximũ quid esse prin-
cipium, præsertim inueni cuiq; & teneto. Vt non in-
merito cecinerit Poeta, dimidiũ facti habere eum,
qui bene

Socra-
tes apud
Platonẽ.

PRO DIALECTICA

qui bene cõperit. Deinde & hoc peculiãre habet
Dialecticã studiũ, quod progressus non solũ leuiorẽ
reddat laborẽ, verumetiã suauitatẽ magnã ad-
ferat: adeo vt statim post prima limina transita, sin-
gularis quãdã sentiri incipiat in discẽdo voluptas,
interiorq; suauitas: quẽ animũ laboris molestia gra-
uatum, sua blandicie demulcet sibiq; restituit atq;
ad vltiorẽ progressum inuitat: ita vt iam vltro in
põnitiora currere gestiat, qui pauloante vix ad sub-
eunda prima limina, vel improbis horatib; potuit
impelli. A deoq; tẽporis successu, & studiũ profectu
illa increfcit suauitas, vt etiã periculi nõnihil ab ea
immineat, si non modũ (qui in omnibus rebus, iux-
ta Poetã, est virtũ pulcherrima) illi per rationem ad-
hibeas. Huius rei veritatẽ apertissime testat Aulus
Gellius, Atticã noctium lib. 16. Is em̃ capite no no-
cius sibi, vbi ex Dialectica breue libamentũ (vt ipse
se ait) dedisset, quibusdã explicatis quã ad illius des-
terminationẽ pertinent, nimirum quid sit quod a
Græcis ἀξίωμα axioma, a nostris pronunciatũ vel
proloquiũ est appellatũ, quid item pronunciatũ ad-
iunctũ siue connexũ, quid coniunctũ vel copula-
tum, quid disiunctũ, & quã ad huiusmodi pronũci-
atorum veritatẽ requirantur, eaq; omnia apposite
& copiose, adhibitis ad singula exẽplis, disseruisset
(vt vel ex vno hoc loco testatissimũ sit virum illũ
Dialecticã artis nequaquã fuisse imperitũ) eãdem ca-
put hoc finiturus, suã de Dialecticã studio sententiã
am protulit, quã hic ad verbum citare, quo certior
esset fides, duximus operã precĩũ. Sed hoc iam bre-
ue, inquit, ex Dialectica libamentũ dedisse non satis
erit. Atq; illud solũ addendũ admonendũq; est, qd̃
huius disciplinã studiũ atq; cognitio in principijs
quidem tetra & aspernabilis insuauisq; & inciuilis
videri solet: sed vbi aliquantulum processeris, eũ de-
mum, & emolumentũ eius in animo tuo dilucebit
& sequẽt quãdam discẽdi voluptas insatiabilis: cui
sane si modũ non feceris, periculũ non mediocre co-
rit, ne vt plarĩq; alij, tu quoq; in illis Dialecticẽ gy-
ris atq; meãdis, tanq; apud Syrenãos scopulos con-

Aulus
Gelli. de
studio
Dialecticã
ca.

PROLOGVS APOLOGETICVS.

senescas. Hæc ille. Quibus sane verbis quod possit dici apertius aut aduersus laborē & horrore qui in ipso Dialecticæ sese ostendat principijs quid proferri potuit efficacius. Neque vero illa tantum, quæ in ipso discendi exercitio statim post principia sese offert sua uitas molestiâ istam cõsolat, verum etiâ multo magis fructus ille multiplex & copiosus quæ huiusmodi proferunt studia, & quæ ex eis abũde magna profuerunt utilitas, ad suscipiendũ tantillũ laborē, & dũ quod illud quãtulũcunq; deuorandũ, merito debet inducere. Et plane quod apud Cicero, i. lib. de oratore Crassus de iuris ciuili cognitione ait, nobis nõ minori iure liceat dicere. Castigem, inquit ille, segnitiam hoĩm atq; inertiam. Nã si esset ista cognitio iuris magna ac difficilis, tamẽ utilitatis magnitudine deberet homines ad suscipiendũ, discendi laborē impellere. Liceat & nobis hoc exẽplo, o delicati adolecentuli, si non desidiam inertiamq; vestram castigare, certe timorem vanũ quo vestrũ pleriq; a studijs utilioribus auocant, blanda oratione depellere. Profecto enim si cognitio ista Dialecticæ magna & difficilis videat, tamẽ utilitatis magnitudine imo & necessitatis cõsideratione, deberet vos ad suscipiendũ discendi laborē impellere. Quã em̃ sit huius cognitio utilis, neq; utilis tantum, verum etiâ necessaria ad omnẽ Diuinaq; humanaq; rerũ cognitionem, ea quæ pauloatẽ ex eruditissimorũ hominũ libris protulimus, clarissime demonstrarunt, neq; eadẽ hic repetere operapreciũ fuerit. Memineritis itaq; o adolecentes, si quãdo labore fatigemini, verissimi illius Apophthegmatis quod Platoni frequẽs erat in ore Difficilia esse quæ pulchra, Ac rursũ illius quod Diogenes Laertiũ refert Aristotelẽ suis discipulũ dicere solitũ, liberales sciẽtiã radices quidẽ habere amaras, sed fructũ suauẽ. Sicq; cõsideratione futuræ utilitatis, presentẽ laborē leuiter ferre assuescite, illud subinde Virgilianũ animo reuoluẽtes, atq; etiã (si licebit) ore hilarĩ cantillãtes. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit. O passi grauiora, cabit Deũ his quoq; finẽ. Durate o iuuenes, durate & vosmet rebus ser-

Plato.

Aristo.

PRO DIALECTICA

his seruitate secundis.

Q Via non omnium ingeniorum æqualis est captus, sed alij plurium & maiorũ, alij pauciorum & minorũ sunt capaces, iuxta uetus illud. Non omnia possumus omnes, visum est nobis, in sequentibus signorum quorundam distinctione, ea quæ in Dialecticã cognitionẽ habentur præcipua, ab alijs quæ non ita omnibus sunt necessaria cognitu, separare: ut pro vario captu adolecentũ præceptores, uel omnia, uel plura, uel pauciora creditis sibi discipulis proponant atq; ediscenda tradant. Vbi cunq; igitur signum huiusmodi triplex ❀ ❀ ❀ ad marginẽ cõspexeris, scito, ea quæ ab illo loco habentur, usq; dum ad manum indicem perueniatur, non omnibus esse necessaria, posseq; ab ijs qui tantũ præcipua & quasi capita rei Dialecticæ querũt omitti ac transiliri. Porro definitiones & regulas Aristotelicas ad uerbum ex Aristotele Porphyriocq; desumptas, maiori caractere describi curauimus; ceteris autẽ quibus nõ est tanta auctoritas, duplicatam huiusmodi notulam ad marginem affiximus, in omnibus uerbo sro commodo bene consulere cupientes. Bene ualere.

❀ LIBRI SEX
❀ DE CONSYDERATIOOE DIALECTICÆ per Fratrem Franciscum Tietmannum, Hassellensem.

PRÆFATIO.

Dialectica consideratio recto ordine a simplicioribus ad composita procedens, primum quidem circa simplices voces & incomposita vocabula versatur. Quæ Dialecticæ considerationis pars, libris duobus (quorum alter de quinque generibus vniuersalium, alter de decem tractat prædicamentis) traditur. Post vero hæc simplicium contemplationem, proximum est, ut quæ prius separatim considerata sunt, in cõpletas enunciationes atque propositiones cõponantur, quibus verum aut falsum pronuntiat: quæ rem liber Tertius (qui de enunciatione inscribitur) expediet. Subsequitur deinde post simplicium enunciationum tractatum, ut doceatur, quomodo ad inuicem certis debitisque modis illæ valeant connecti, sic ut ex altera alteram sciamus vera certaque rationatione inferre, atque ex alia aliam vel asserere vel destruere. Hic enim finis est & præcipua utilitas Dialecticæ disciplinæ. Ad hanc autem rem, primo necesse est ceteras præscribi formas argumentationum, secundum quas fieri debeat illatio, bonasque formas a malis distingui: quas liber Quartus (qui de quatuor erit speciebus argumentationum) describet. Deinde necesse est, ut loca certa designentur, ex quibus argumentationum sumatur materia, & ad conclusionem quamlibet congrua adferantur argumenta. Atque hæc Quintus liber (cui de locis Dialecticis erit titulus) designabit. Postremo, aduersus sophisticas captiones liber Sextus constituetur, in quo latens illarum falsitas & apparentis causa deceptionis manifestabitur. De demonstratione autem huiusmodi specialem non faciemus, sed quæ de ea dicere volumus, in Quarto libro, oportuno loco, constituentur. Nunc itaque ad id quod primum est propositum, id est, de quinque vniuersalium determinatione agamus.

CAPVT PRIMVM

De indiuiduo & vniuersali in genere.

¶ Illud

DE PRÆDICABI LIBER I.

FO. I.

Illud in primis aduertendum est, in vniuersa Dialectica determinatione, principaliter fieri sermonem de vocibus siue simplicibus siue cõpositis: non tamen de ipsis quatenus nudæ voces sunt, sed quatenus significatiue sunt res ad quas significandas sunt impositæ. Atque hinc fit, ut frequenter nunc de vocibus significantibus, nunc de rebus significatis permixtum loquamur, & quæ de vocibus dicuntur, ea suo quodam modo rebus etiam significatis competere atque econtrario. Atque ita in sequentibus, de indiuiduo, de genere, de specie, de differentia, de proprio & accidente, nunc de rebus, nunc de vocabulis, velut permixtum sermo habebitur. Primo vero omnino scire oportet, quomodo indiuidua distingui debeant atque separari ab vniuersalibus. Sunt enim indiuidua termini singulares, vna tantum rem singularem & particularem significantes. Vniuersalia vero sunt termini communiore, multas res generali & cõmuni significatione designantes. Definuntur enim indiuiduum hoc modo.

Indiuiduum est, quod de vno solo prædicatur.

Definitio indiuidui.

Cuius definitionis hic est sensus. Indiuiduum est vocabulum, quod ex sue significationis quæ habet proprietate, non potest de pluribus rebus diuisim prædicari: idque vniuoce, id est, secundum vnam eandem significationem. Exempli gratia, Ioannes indiuiduum est, quonia non nisi de vno potest secundum vnam significationem prædicari, dicendo. Hic homo est Ioannes. Quod si alium quemlibet ab hoc demonstrato designaueris, dicens, Etiam iste Ioannes est, hoc manifestum est non secundum eandem, sed secundum variatam significationem sic dici. Indiuiduum enim ex sue significationis natura, secundum vnam significationem, non nisi vnam rem singularem potest significare: ac proinde secundum vnam significationem non potest nisi de re vna singulari prædicari. Dicitur autem indiuiduum secundum hanc rationem (iuxta interpretationem nominis) quod ita sit singulare, ut diuidi non possit in plura particularia de quibus possit prædicari. Per contrarium vero vniuersale definitur, hoc modo.

C iij

¶ Vni

Definiti
o vniuer
salis.

Vniuersale est, quod prædicat de pluribus.

Qua definitione, sic intellige. Vniuersale est vocabulum eiusmodi, quod secundam generalitatem suam significationis quam habet, de pluribus diuersis rebus potest diuisim siue in diuersis propositionibus prædicari, id est vniuoce, id est in eadem significatione. Verbi gratia, homo, vniuersale est: quoniam & de Petro prædicat, dicitur. Petrus est homo, & similiter de Paulo, Iacobo, ac cæteris omnibus particularibus hominibus sigillatim potest prædicari. In his autem omnibus, vocabulum homo, eandem semper habet significationem, de quocunque indiuiduo prædicet. Vna enim eademque significatione, vox homo, vniuersos homines particulares in humana natura communicantes significat. Neque aliam habet significationem cum dico: Ioannes est homo, quam cum dico: Petrus est homo, Vtrobique enim generaliter omnes homines particulares sub generalitate significat. ¶ Vocatur autem vniuersale alio nomine prædicabile. Secundum rem enim ista conuertuntur, quoniam quicquid est vniuersale, est & prædicabile, & e converso. Diuersa tamen ratione aliquid dicitur vniuersale & prædicabile. Vniuersale enim dicitur, quatenus rem vniuersalem siue generalem & communem atque participabilem multis principaliter significat. Vt (verbi gratia) homo principaliter & primario significat humanam naturam, in qua conueniunt, & communicant; quamque participant omnes particulares homines. Sic animal naturam animalem communem omnibus animalibus. Atque has vocat naturas communes atque vniuersales. De quibus a nonnullis solent plurimæ & difficillime in ipso Dialecticæ determinationis ingressu moueri questiones, quæ tamen quoniam ad Metaphysicam potius spectant nequaquam huic loco inferenda arbitramur. Sunt enim suis locis dicenda tractandaque singula, ut non sub onere succubant recentia atque tenella discipulorum ingenia, & hoc maxime providendum est liberalium disciplinarum tractatoribus, ijs potissimum quibus mollis ætas ac tenera est instituenda, ne re:um sublimium ac puerilis tenuitatis capti, longe super

ge superantium nima difficultate in ipsis statim foribus proposita, animam despondeant tanti laboris impatientes adolesecentuli. Prædicabile vero dicitur quatenus de pluribus potest propter significationis suæ generalitatem, prædicari. Quod autem terminus quilibet possit de pluribus prædicari inde habet, quia vniuersale aliquam & multis communem vel communicabilem naturam significat cum qua simul & omnia indiuidua vel inferiora in illa natura communicantia, velut secundaria significatione, includit. Atque ob hanc causam videtur prædicabile sic consequi ad vniuersale, quomodo risibile consequitur ad hominem, sicut proprium ad subiectum, de quibus latius in sequentibus vbi de proprio agetur.

CAPVT SECVNDVM

De quadruplici indiuiduo, & primum de indiuiduo determinato.

Vnt autem indiuidua quedam quæ vocantur determinata, vocabula scilicet ad significandum determinatam & certam rem singularem ex arbitrio imponentium instituta. Atque hæc potissimum inueniuntur in angelis, tam bonis quam malis, & in hominibus, atque etiam in nonnullis animalibus domesticis. In angelis ut Michael, Gabriel, Raphael, Beelzebub, Asmodeus, Lucifer. In hominibus, ut Adæ, Noe, Abraham, David, Petrus, Paulus, Eua, Sara, Noemi, Maria, Catherina. In domesticis animalibus, patet ex appellationibus equorum, vaccarum, canum & similibus, quibus pro suo arbitrio domini nomina imponunt, ad quæ ita etiam asuefaciunt animalia, ut mox ad auditum sui nominis accurant, id quod experientia notum facit. Habent quoque flumines & montes sua nomina, & præter vrbes, provincias, ac regiones, etiam loco alia quouis modo in signa. Nomina fluminum sunt, Mosus, Dilis, Timera, Schalda, Sequana. Nomina montium, ut Sinai, Thabor, Hermon, Montepellanus, Montisofelanus, & similia. ¶ In his autem determinatis indiuiduis hoc est diligenter aduertendum quod plarumque secundum vim suæ originis & radicis suæ significationis communia & vniuersalia sunt. Quemadmodum (exempli gratia)

C iij Adam

Adam si respiciamus ad originale hebrææ vocis significatione commune nomē est terrenū significans, siue cū qui de terra factus est. Cui significationi aludens beatus Apostolus, & Adā veterē cum Christo nouo Adā conferens, ait. Primus homo, de terra terrenus, scdm̄ quem respectū omnes homines recte Adā dici possunt, idq; prorsus vniuoce Omnes em̄ de terra nati, terreni sumus, iuxta illā vniuerso generi humano definitā firmatq; sententiā. Terra es, & in terrā reuerteris. ¶ Sic Abrahamā secundū partitū significationē, patrem gentiū significat, eo quod Dominus voluit Abrahamā fieri patrem multarū gentium iuxta illud Genesis. Patrem multarū gentiū posuit te. Hæc autē significatio, etiam Apostolorū cui libere et cōpetit, & iure singulos eorū vocare poterimus Abrahamā, quoniā patres sunt secundū spiritū multarum gentium, & principes populorū, quos Christo genuerunt per Euangeliū. De quibus & in Psal. dicit Principes populorū congregati sunt cū Deo Abraham. &c. ¶ Sic Petrus dicitur est a petra, propter firmitatem fidei, dicente ad illum Dño, Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petra m̄ edificabo Ecclesiam meā. Atq; hoc pacto petri sumus, quicunq; supra petra dominū in firma fidei cōfessione fundati sumus. ¶ Hæc ergo omnia ex vi quidē suæ originalis significationis cōmunia sunt vocabula sunt tamen ad determinate significandū singulares personas imposita, atq; ideo, donec vt indiuidua accipiuntur, non nisi vnā rem determinate & particulariter significant, vna significatione, Cum vero secundum illam suæ originis significationē accipiuntur non iam indiuidua, sed vniuersalia sunt.

CAPVT TERTIVM.

De indiuiduo ex demonstratione

Indiuiduū ex demonstratione. **A**lia vero sunt indiuidua ex demonstratione videlicet terminū cōmunē cū pronomine demonstratione sumimus, ad vnū aliquid particulare designandū. Velut cū dicimus, hic homo, illa arbor, istud aurū, ego debilis, tu fortis. Et interdū quidē terminus sic aperte exprimitur.

interdū vero subintelligit. Atq; id rursus vel propter contemptū, quænamodū accusantes Christū Iudæi dicebāt, Hunc inuenim⁹ subuertentē gentem nostrā. Vel propter honoris æstimationē. Vt cum dicerēt populi eundē paulo ante magnificātes. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilææ, Interdū vero tantū propter claritatē sententiæ, eo quod ex natura pronominis satis constet quid subintelligitur, absq; vlla expressione: quæadmodū fere semper euenit in pronomimib⁹ ego & tu. Hæc em̄ ex ipsa pronuntiatione monstrat id de quo fit sermo. Ego em̄ loquentē respicit, tu vero illū ad quē dirigit sermo. Vt ego dixi, tu dixisti, nos vidimus, Vos audistis. &c. ¶ Illud vero de his indiuiduis notandū est, non posse fieri (quod & de determinatis prius diximus) vt in vna significatione plura atq; diuersa simul significant. Cū em̄ pronominis demonstratiui significatio sit ipsa eius demonstratio, manifestū est toties variari significationē, quoties variat demonstratio. Vnde consequitur sicut plura diuersa simul nō possunt vna demonstratione demonstrari, ita neq; vna significatione posse plura diuersa significari. ¶ Notandū est insuper, non omnia indifferenter demonstratiua pronomina facere indiuidua ex demonstratione, sed tantū ea quæ sunt primitiue speciei, Quæ em̄ ab alijs primitiuis deriuata sunt, nequaquā indiuidua componunt, cum terminis communibus coniunguntur. Cum enim dico, vestis mea domus tua, Hortus noster, vestrū prædiū communia sunt hæc, quia de multis secundū vnā eandēq; significationem prædicant, non autē singularia aut indiuidua. Si enim domos plures possideas, de vnaquaq; vere dixeris. Hæc dom⁹ mea est, idq; secundū vnā eandēq; significationem. ¶ Huiusmodi autē indiuidua ex demonstratione magis præopta sunt & obuia, magisq; vulgari vsu frequentata, q̄ indiuidua determinata. Nā in omnib⁹ generib⁹ & specieb⁹ per hūc demonstrandi modū designantur particularia tā in accidentibus q̄ in substantijs & indiuiduorū terminorum locum hæc supplent, vbi illa defuerint. Dicitur em̄

mus em̄ istū hominē, istū asinū, illū leonē, hunc vt sum, hanc stellā, hoc metallū, illud argentū, hanc arborē, hoc celsū, hanc substantiā, hanc quantitatem, hanc qualitatem, hanc actionē, & sic de omnibus predicamentis. ¶ Et est istud de natura pronomini de monstratiui satis admiratione dignū, quod tante sit potētiae & efficacie ad constringendū & contrahendum, vt tā facile, & nihil min⁹ singularē efficiat, ad ditum generalissimo termino, quā si adderet infimę cuiuslibet speciei. Vt (verbi gratia) tā est singulare & indiuiduum, quod dico, hęc substantia, hęc qualitas, quā si dicā, hic homo, hęc albedo. Æque em̄ vtra nō nisi vnū valent simul suppositum demonstrare aut significare.

CAPVT QVARTVM

¶ De indiuiduo vago.

Indi
uidu
am
vagu

” **P**redicatis vero adijciunt vaga quædam indi
” dua, quæ scilicet vsurpantur ad vnū aliquid
” particulare singulariter significandū, nō tamē
” determinat neq; determinate indicāt, neq; ex
” nominis impositione, neq; ex demonstrandi ratione
” quod sit illud singulare de quo sit mētio. Vt cū Ari
” stoteles in predicamentis, aliquē hominē, & aliquē
” equum, dicit esse primas (id est, singulares) substanti
” as, manifestū est, terminos illos res particulares sig
” nificare. Quia tamē in vago & cōfusio hoc tantū fa
” ciunt, non indicando certū suppositū. Idcirco vagū
” nuncupat, quasi significatione indeterminatum ad
” quodlibet particulare suppositū. ¶ Quasi per vagū
” indiuiduū Saluator loquebat, cū mittens Petrū &
” Ioannē ad parandū pascha, dicere, Ite in ciuitate ad
” quendam, & dicite illi Manifestū est em̄ quod de vno
” particulari loquebat; tamen ex ipso loquēdi modo
” nō determinat hęc loquutio, quā ille esset. Ita se
” re accipere possumus in scripturis, cū legimus, vir
” quidā, homo quidā, quidā Paterfamilias, die quadā
” & huiusmodi. Per hęc indiuidua loquimur, cū dici
” mus. Sanctū aliquē elige, cui⁹ patrocinijs causas tu
” as cōmendes. Amicū aliquē tibi quære, cū quo tua
” consilia cōmunices. Aduoca mihi ministrū aliquē,
” adinge mihi focum aliquē, & his similia.

¶ His

¶ His autē vagis indiuiduis adijcere solent nōnū
” quā determinata, ad indicandū certum suppositum
” de quo fit mentio. Quemadmodū cū legimus, Vir
” quidā erat in terra Hus, nomine Iob. Ite, Vir quidā
” nomine Anania: Legisperitus quidā, nomine Ga
” maliel, Decurio quidam, nomine Ioseph: Phariseus
” quidā, Nicodemus nomine. Mulier quadā, Martha
” nomine Nōnunquā alia quædā adijciunt, ex quib⁹
” discerni potest, quod illud sit particulare, de quo fit
” mentio. Quemadmodū Actuum tertio. Vir quidā
” qui erat claudus ex vtero matris sue, quē ponebant
” quotidie ante portā templi, vt peteret elemosinā.
” &c.

Actū 3.

¶ Sicut autē indiuiduis ex demonstratio
” ne maximā vtimur in rebus presentibus & notis
” quas demonstrare possum⁹, ita his vagis vtimur po
” ximum in rebus absentibus & incognitis, cum il
” li cui loquimur, per demonstrationē non possum⁹
” sufficienter notum facere particulare suppositū de
” quo loqui intendimus.

” ¶ Aliter quoq; (cū de rebus fit sermo) vagū appella
” tur indiuiduū, res singularis quæ sub genere aliquo
” ponit, & sub nulla determinata eius specie. Quæda
” modum dicūt de embrione in vtero matris. id est, de fa
” tu in vtero cōcepto, antequā formā vltimā habeat.
” Fœt⁹ em̄ in vtero matris cōceptus, secundū Physi
” corum opinionē, pri⁹ videt habere tantū animā ve
” gatatiuā, non etiā sensitiuā aut rationalē. Deinde, a
” nimam acquirit sensitiuā. Postremo, tēporis succes
” su, formā acquirit vltimā, id est, animā rationalem.
” Donec ergo fœtus ille tantū habet animā vegetati
” uam, videtur vtique sub genere esse, corpus animatū.
” Sub nulla tamē specie corporis animati videtur con
” sūtend⁹, quoniā neq; animal videtur esse, neq; plā
” ta Deinde, cū etiā sensitiuā nactus fuerit animam
” sed nōdū rationalē, videtur iam sub genere animal
” cōtineri, nō tamē sub aliqua specie animalis Nō em̄
” est homo, quia animā rationalē non habet. Nec bru
” tum videt, quoniā null⁹ bruti formā aut speciem ha
” bet. Recte igitur hac ratione indiuiduū istud vagū
” dicitur, quasi certū in nulla specie locum habens.

Indiui
duū vas
gum rea
le.

¶ Caput

Mat. 16.

DE PREDICABILIBVS.

¶CAPVT QVINTVM

¶De indiuiduo ex Hypothesi.

Indiuiduum ex hypothese si.

Addunt quoque predictis indiuiduum quod ex hypothesi. i. ex suppositione, nominant, quod videlicet in se quidem, quantum ex significatio nis suae natura, vniuersale & commune est, facta tamen hypothesi, & suppositione aliqua, non nisi de vno particulari praedicat. Quemadmodum (exempli gratia) Mariae filius, ex se quidem est terminus communis, & generaliter significat: quia tamen iuxta veritatem ut res se modo habet non nisi vni competit, quia non nisi vnus est Mariae filius, idcirco secundum hanc suppositionem & hypothesim quodammodo indiuiduum dicitur. Vnde & pro eodem accipimus, siue dicamus Iesum (quod indiuiduum determinatum est) sine peccato natum, pro peccatoribus mortuum, siue Mariae filium. De eadem enim re singulari loquimur. ¶ In hoc tamen est differentia, quod illud nomen est determinatum a parte, dignissimo illi homini qui Christus dicitur est, proprie impositum, & ab angelo denunciatum, ad ipsum Christum deum particulariter & determinate significandum. Nomen autem hoc Mariae filius, quantum ex sua significatione commune est: & si habuisset Maria alios filios post Christum (ut impie asserunt impij Eluidiani) de eisdem vniuoce potuisset praedicari. Ita Abraham filius, indiuiduum ex suppositione esset, facta hypothesi quod vnicus esset Abraham filius ipse videlicet Isaac. Similiter & Bethsabee filius, pro Salomone facta simili hypothesi, quod vnicum filium genuisset Salomonem. ¶CAP. VI.

¶De alia quadam definitione indiuidui.

Proter definitionem indiuidui suprapositam, quae vocibus potissimum conuenit, alteram assignat Porphyrius, quae ipsis rebus magis proprie videtur applicanda, in hunc modum.

Secunda de definitione indiuidui.

Indiuiduum est, quod consistit ex proprietatibus, quarum collectio nunquam in alio erit eadem.

¶Cuius

LIBER PRIMVS.

Fo. 5.

¶Cuius definitionis hic est sensus. Indiuiduum reale est singulare aliquid, quod sub certis quibusdam proprietatibus consistet. i. per se subsistens determinatas quasdam habet conditiones indiuiduantes vel singularizantes, quae omnes simul sumptae nunquam inueniri possunt eadem numero in villo alio singulari.

¶In quo manifeste differt indiuiduum singulare, a natura vniuersali siue communi: quoniam proprietates quas habet natura vniuersalis siue generica, siue specifica, eadem inueniuntur in omnibus speciebus vel indiuiduis, sub genere illo aut specie illa contentis. Quae admodum (exempli gratia) risibilitas & flebilis ac disciplinabilitas susceptibilitas, proprietates sunt ipsius naturae humanae: sunt autem eadem in omnibus hominibus quemadmodum posterius suo loco in tractatu de proprio declarabit. Secus est de proprietatibus singularibus indiuiduorum. Habent enim singula suas proprietates, quas etiam conditiones indiuiduales siue indiuiduantes appellant. Et haec quidem de indiuiduo dicta sufficiant. Nunc ad vniuersalis species considerandas recto ordine transeamus. ¶CAP. VII.

¶De quinque speciebus vniuersalis, &

primum de genere.

Dividitur autem vniuersale in quinque species, nempe in genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens. De quibus suo ordine nunc est sigillatim pertractandum. Et primum quidem de genere, quod in significatione quae Philosophis commoda est, sic a Porphyrio definitur.

Genus est, quod praedicat de pluribus differentibus specie, in eo quod quid est definitio generis.

¶Quam definitionem ita intellige. Genus est vniuersale eiusmodi, quod secundum suam significationem ita est generale & commune, ut vere praedicari possit de pluribus diuersis speciebus, aut indiuiduis diuersae speciei, idque essentialiter & (ut ita loquamur) quidditative, hoc est, sic ut ad interrogationem factam per quid respectu illorum specie differentium, recte & vere valeat

ualeat responderi. Exēpli gratia, animal, est genus, quoniā ita generalit̄ habet significationē, vt secundū eā prædicari possit de plurib⁹ diuersis speciebus sub se cōtēntis, dicendo. Homo est animal, equus itē est aīal, similiter & leo & vrsus, atq; ita in cæteris speciēbus, quæ sub animali sunt. Aut de indiuiduis diuersarū speciēz dicēdo. Petrus animal est, & hic leo animal est, & itē hic vrsus, atq; ita in cæteris. ¶ Prædicatur autē de his in eo quod quid est. i. in prædicatione (vt sic dicam⁹) quidditatiua, rei quidditatē siue quid res sit explicatē, quoniā si quis roget, quid nam sit homo, vel equus, vel asin⁹, conuenientissime respondebit, ea esse animalia. Et qui hominem dicit esse aīal, exprimit hominis quidditatē, hoc est, quid nam sit ipse. Sic arbor gen⁹ est pomi, piri, pruni, mori, oliuæ, & ceterarū speciēz suarum. Sic meralū ad aurū, argentū, cuprū, stannū, es, ferrē. ¶ In hac igitur generis definitione, vniu. rsale gen⁹ est definitū, per quod excludunt̄ semel ōnia indiuidua, quorū nullū genus esse potest. Quæ autē sequunt̄ simul coaceruata differentiā locū obtinēt. Nā prædicari de pluribus specie differenti⁹, excludit a definitione gñis speciem: quæ (vt posteri⁹ dicet) non prædicatur de pluribus specie differenti⁹, sed tantū plurib⁹ differenti⁹ numero, de indiuiduis sub se cōtēntis. Quod autem sequit̄, in eo quod quid est, excludit differentiā ppria & accidētia quorū nullū in eo quod quid est prædicat̄ sed tantū in eo quod quale est, vt ex sequētibus patebit. ¶ CAPVT VIII.

¶ De alijs duab⁹ acceptionib⁹ vocabuli gen⁹. **P**onit autem Porphyrius & alias duas generis acceptiones siue significationes, quarū priorē ita describit.

Genus vno modo dicitur, aliquorū quodammodo se habentiū ad vnum aliquid & ad se in uicem collectio. Cui⁹ definitionis hic est sensus. Gen⁹ primo modo siue in prima significatione, dicit̄ collectio siue multitudo ali

Genus
primo
modo

tudo aliquorū habentiū se certa quadā habitudine ad vnum aliquid tanq̄ ad vnum ipsorū cōmune principiū, siue p̄ductiū, siue cōseruatiū, itē & ad se in uicem tā quā simul ab eodē principio p̄ductorū vel cōseruatorū, videlicet p̄ modū quendā cognationis, hoc est (vt ita loq̄mur) cōsanguinitatis aut cōterraneitatis. ¶ Secundū hanc significationē, tota generatio siue populus Iudæorū dicitur genus ipsius Abraham, Isaac, & Iacob patriarcharū, a quib⁹ descenderūt. Imahelita ōnes gen⁹ sunt Imahelis, Idumæi ipsius Edom siue Esau. Ammonitæ respectū Ammō patris ipsorū, & Moabitæ respectū patris Moab. Itē & respectū Saræ, ōnes ab ea descēdentes, ipsius genus dicuntur, sicut respectū Abraham: & Agarenī ōnes, ipsius Agar ancillæ dicuntur genus. Nihil enī refert, vir an mulier sit principium ad quod est habitudo. Nam vt vir est principū productiū, ita & mulier ille quidē actiū, hæc passiū. Simul enī ad generationem concurrant necesse est, vir & mulier. ¶ Insuper & respectū loci dicitur genus primo modo. Est enī locus principū cōseruatiū, retū quæ in ipso nascunt̄ natiuas quakū proprietates in illas influēs, & certa cōplexione disponēs: propter quod merito principij nomē habet. Sic Ægyptios dicim⁹ genus respectū Ægypti. Troianos respectū Troiæ, Brabantos a Brabantia, Gallos a Gallia, Germanos a Germania, atq; ita in cæteris. ¶ Proprie vero non dicitur genus primo modo, nisi respectū principij raris quo vna collectio distingui possit ab alia, id quod in textu satis aperte videtur indicare Porphyrius. Vt collectio quæ ab Abraham descēdit, per ipsum suum hoc principū distinguitur ab ōnib⁹ alijs populis & gentibus, quæ non descēderunt ab eodē. Item gens Troianorū, per suæ originis locū hunc, distinguitur ab alijs ōnibus gentib⁹. Huiusmodi autē vocari possunt principia distinctiua. Vnde proprie loquēdo vniuersitas hominū non dicitur genus ipsi⁹ Adæ aut Eue, eo quod non sunt principia distinctiua neq; respectū totius mundi vel aeris dicitur genus vniuersa hominū collectio, eo quod locus sit cōm

Act. 17.

munis omnium hominum, per quem non distinguitur collectio a collectione. Sic neque respectu Dei, vniuersitas hominum videtur dicenda genus; tamen minus proprie id dici posset, quemadmodum ex Poeta in Actibus Apostolorum Paulus adducit, dicens. Ipsius enim (nepede Dei) & genus sumus. Genus ergo cum sumus dei &c. Secundo autem modo genus dicitur ipsum principium tale multorum descendentiū ab eo, habentiū se certo modo cognationis siue consanguinitatis, vel (vt ita dicatur) conterraneitatis, ad inuicem, & ad vnum illud principium. Definuit autem a Porphyrio, hoc modo.

Genus secundum modo

Altero modo dicitur genus quod est vniuscuiusque generationis principium vel ab eo qui genuit, vel a loco in quo quis genitus est.

Quam definitionem ita intellige. Genus secundo modo dicitur principium alicuius generationis siue alicuius collectionis & multitudinis, quæ descendit ab ipso, ratiō quam a principio productiuo vel constructiuo. Sic Abraham Isaac aut Iacob dicuntur singuli genus Israelitici populi. Sic Rhoma Rhomanorum est genus Germanorum, & ita in cæteris. Cuius definitionis intellectus ex priore satis patet. Sunt autem genus primo modo & secundo modo adinuicem relationis, quoniam adinuicem referunt, sicut pater & filius. Quomodo enim pater dicitur pater respectu filij, & e contrario sic genus primo modo dicitur respectu generis secundo modo, & e contrario. In his autem duabus significationibus non est vocabuli huius usus apud Philosophos, sed ad Poetas magis & Oratores spectat. In priore significatione eius usus inuenitur apud Virgilium, in ipso suæ Eneidæ exordio, de Troiano Enea ita loquentem. Inferretque Deos Iatio genus vnde de latinum. Quod Seruius Virgilij Commentator interpretatur, a loco non a persona. id est a Latio non ab Enea, genus dici latinum. Vel aliter, ab Eneo qui antequam

quum Latinorum nomen reliquit, & suis dedit, quod mutare potuisset, & a se Eneas nominare. Qua appellatione Dido Troianos appellat, ita eos alloquens. Quis genus Eneadum, aut quis Troia nesciat urbem? In eadem sane significatione vocabulo hoc videtur, in oratione Nepruni, quem introducit veteris ita loquentem. Tanta ne vos generis tenuit fiducia vestrum? Videlicet significare volens (iuxta Seruium atque Donatum) veteris genus esse gigantum, qui Dijs bellum inferre moti sunt, atque ab eis esse natos (iuxta Poetarum significationem) ex Aitreo videlicet vno de Titanibus & auro, vt videant hanc audaciam habere ex paterna hereditate. Similis est significatio cum a Troianis Didoni dicitur. Parce pio generi, & propius res aspice nostras. Se quippe patri genus appellat, quod a patris parentibus descenderint. In secunda autem significatione, hoc vocabulo videtur maximus ille Ilioneus, pro Enea Troiano, & de eo apud Latinum regem loquens, in hæc verba. Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes Gaudet avo rex ipse Iouis de gente suprema Troius Eneas, tua nos ad littora misit. Videlicet significare volens, Eneam habere principium ac genus suum, ipsum summum Iouem per matrem Venerem, ex qua dicitur ab Anchise patre genitum. Et alibi ipse Eneas loquitur, dicens. Italia quare patriam & genus ab Ioue summo. Italia significas suum esse genus, & patriam ex parte aui sui Iouis. Apud Philosophos vero (vt supra diximus) hanc significationem nullam est usum, sed tantum illi in qua primo loco genus est a nobis definitum.

CAPVT NONVM. De specie.

Inter quinque prædicabilia, secundum iure obtinet locum species, propterea quod cum genere plus ceteris conveniat. Idem enim est vtriusque prædicandi modus. Nam & genus & species similiter prædicantur in eo quod quid est. Quemadmodum autem duas posuimus generis acceptiones secundum quas non est in usu Philosophis, sic & speciei vnam assignat Porphyrius acceptionem quæ non est vsum Dialecticis. Sic enim ait.

Species dicitur vniuscuiusque forma.

D i Secundum

DE PRÆDICABILIBVS.

¶ Scdm hanc significationē dicimus, Priami speciem dignā esse imperio. Dicim⁹ itē scdm hanc significationem, mulierē esse honesta & liberali vel inhonestā & illiberali specie, venusta quoq; & inuenusta, decora & indecora specie. Vnde & speciosos homines dicim⁹ quos alio noīe æquiualeūti formosos vocamus. ¶ Scdm aliam autē acceptionē, quæ vsui est Dialecticis definit species a Porphy. in hūc modū.

Species
prædicabilis.

Species est, qd' prædicat de plurib⁹ differentibus numero in eo quod quid est.

¶ Hoc est, vniuersale eiusmodi, quod scdm suā significationē (quā habet strictā quidē & angustā, licet non omnino vt indiuidua singulari) rā est speciale, vt possit tantū de diuersis indiuiduis eiusdē speciei vere prædicari, nō etiam de diuersis speciebus aut diuersarum specierū indiuiduis; id ē essentialiter & quidditatiue, ad interrogationem, factā per quid. Verbi gratia, homo species est respectu subiectōrū sibi indiuiduorū, quoniā de suis indiuiduis prædicat. Petro videlicet Paulo, Ioanne, & cæteris particularibus indiuiduis. Et de his quidē in eo quod quid est prædicat, quoniā roganti quid sit Petrus aut Augustinus, mox aptissima responsione dicitur, homo est. Est em̄ species suorū indiuiduorū quidditas, sicut gen⁹ quidditas est suarū specierū. Et sicut ad interrogationē de specie factā per interrogatiuum signū quid, cōmode adhibetur responsio generis de specie (quæadmodum præcedenti capitulo dictum est) ita ad interrogationē de indiuiduo sub eodem signo factam, adhibenda est responsio speciei & proxima & promptissima. Prædicatur itaq; homo de pluribus differentibus numero, in eo quod quid est. Verum tam angustæ significationis est, vt nō nisi de differentibus numero hoc modo prædicari possit, nō etiam de multis differentibus specie, id est, diuersis speciebus aut de indiuiduis diuersarū specierū. Neq; em̄ vlla species inferior sub homine est, de qua possit prædicari, neq; vlla alia indiuidua nisi particulares hominū.

LIBER PRIMVS.

Fo. 8.

homines, qui omnes vnius eiusdēq; speciei sunt, nōpe humanæ & solo numero differunt. ¶ Ex qua declaratione patet, qd' definitio prædicta secundū exclusionem debeat intelligi, hoc modo. Species est vniuersale, quod solū de numero differentibus prædicatur, in eo quod quid est. Alioquin & genera de indiuiduis eiusdē speciei quæ numero differunt prædicantur in quid, vt animal de Petro & Paulo. Scd nō de his tantum differentibus numero prædicat, verum etiam de differentibus specie, vt pote homine, equo, asino: &c. ¶ CAPVT X.

¶ De identitate & diuersitate.

¶ Vniū autē iam diximus de numero & specie differentibus, oportune hic considerandum est (ne in ignotis versemur nominibus) quid sibi velint ista vocabula. Sciendū itaq; est tripliciter aliqua differre. Quædam em̄ solo numero differūt, quædam specie, quædam etiam genere. ¶ Numero em̄ differunt, diuersa indiuidua, sub eadem proxima specie posita; quæ numero quidem differre dicuntur, propter diuersitatē indiuidualem quæ numerū constituit. Solum autē numero differūt, quia maior differentia quā numeralis inter illa quæ sub eadem specie specialissima posita sunt, non potest reperiri. In prima em̄ essentia quæ superior est, nōpe natura speciei, mox cōuenientia inuenitur. Omnia em̄ indiuidua eiusdem speciei, ex æquo naturā speciei participāt, & æqualiter comunicāt in ea, multo autē magis in natura generis. Relinquitur ergo vt solo numero differant. ¶ Differunt autē specie, quæ vel sunt species diuersæ, vel diuersarum specierū indiuidua, vt equus & homo specie differentia. ¶ Differunt, similiter leo & vrsus pomus & pinus, aurum & argentū, albedo & nigredo, & ita in cæteris. Rursum hic homo, & hic equus, iste leo, & iste vrsus. Hæc pomus & hæc pinus. Huiusmodi autē solū specie differūt, quæ in proximo genere comunicāt. Vt homo & equus in animali, qd' sup ipsa est proximo Aurū & argentū in metallo, albedo & nigredo in colore. Similiter hic homo & hic equus in proximo genere.

Differētia nūc
ro.

Differētia spe
cie.

D ij

genere.

DE PRÆDICABILIBVS.

Differe^{re}ntia^{re} " genere cōmunicant, quapropter nō nisi specie differunt. ¶ Differunt vero genere, quæ vel sunt diuersa genera, vel species, aut indiuidua sub diuersis generibus constituta, vt brutū & arbor genere differunt quia duo sunt diuersa genera, equus vero & pirus quoniam diuersorum generum sunt species. Deinde etiā hoc animal, & hæc arbor quia indiuidua sunt sub diuersis generibus posita. Inter hæc autem per se euidēs est eaque tertio modo differunt, maxime: quod primum minime, quæ vero secundo mediocriter differre. ¶ Quoniam vero (secundum visitatissimam illam Aristotelis regulam) tot modis dicitur vnum oppositorum, quot modis & reliquum possunt similiter tres modi identitatis assignari. Primum enim dicimus idem numero, quando nec secundum numerum inueniunt differentia, ut pote cum inueniri non potest individualis diuersitas, quæ numerus debet constituisse. Sic homo quilibet heri & hodie, idem est numero, Et quælibet res eadem est cum semetipsa. Eadem enim res quotiescunque sumatur vel replicetur, secundum nomen aut considerationem, non potest numerus constituere. Oportet enim diuersa accipere indiuidua ut minimum duo priusquam consurgat numerus. ¶ Specie vero dicunt eadem quæ sub eadem specie proxima & specialissima inueniuntur posita, ut omnes particulares homines cum se inuicem sunt specie idem, & omnes leones cum se inuicem. ¶ Eadem vero genere sunt, quæ sub eodem genere ponuntur. Ut homo, equus, asinus, leo, & horum indiuidua. Quæ autem generis istud ad quod fit species comparatio fuerit generalis generalissimoque vicini, & ab vltima specie remotius, tanto minor est huiusmodi specierum idemitas. Nihil enim dubium est, quin homo & equus sint magis genere idem quam equus & arbor. Homo enim & equus in animali conueniunt, equus autem & arbor non conueniunt nisi in corpore animato, quod generis a specie specialissima est elongatius & generalissimo primoque generi magis appropinquat. ¶ Quæ admodum autem supradictum est, illa minime differre, quæ numero tantum differunt, illa autem maxime quæ genere, sic per oppositum de idemitate dicendum est, maximam esse numeralē, minimam genericam, specificam vero medio modo

Nūero eadem.

Specie eadem.

Genere eadem.

LIBER PRIMVS.

modo se habent. Nunc vero ad speciei pertractationem redeamus. ¶ CAPVT XI.

De speciei varia acceptione.

Aduertendum autem est, vocabulum speciei vario modo a Dialecticis usurpari: & nonnunquam quidem ad subiecta indiuidua, alias vero ad supposita genera referri. Secundum priorē acceptionem noiant speciem predicabilem, quæ etiā supra definiimus solum de differentibus numero predicari. Atque hæc est species secunda vniuersalis. Secundum vero posteriorē rem considerationē, subijcibilem speciem appellat, quam ita definiunt, duplici definitione.

Species est quæ sub genere ponitur: & de qua genus in eo quod quid est predicatur

Species subijcibilis.

¶ Hoc est vniuersale eiusmodi aut dictio vniuersalis quæ sub alio superiori genere in predicamentali ordine, aut ordinata prædicatione subijcitur, & de qua superioris generis quidditatiue, siue in responsione ad interrogationem quid est, prædicatur. ¶ Iuxta hanc autem acceptionem non solum vltimæ species ac specialissime & quæ de solis numero differentibus prædicantur, dicenda sunt species; verum etiā genera omnia quæcumque inter generalissimum generis & vltimam speciem sunt intermedia. Nam & animal hoc modo est species corporis animati, & corpus animatum species corporis, & corpus substantiæ. Neque vocabulum species secundum hanc acceptionem haberi potest pro secunda specie vniuersalis, quoniam vniuersale respectum notat ad subiecta de quibus secundum rectam & ordinatam prædicationem dici potest. Sed est correlatiuum generis: quæ admodum filius correlatiuum est patris. Sicut enim pater omnis est pater filij, ita generis respectu subiectæ sibi speciei dicitur generis & vicissim species hoc modo sumpta, est alicuius superioris generis species, ut omnis filius est pater sui filij. Species autem prædicabilis, ad indiuidua referri debet. ¶ CAPVT DVODECIMUM.

De specialissima & subalterna specie, itemque de genere generalissimo & subalterno.

D iij ¶ Hanc

DE PRÆDICABILIBVS.

HAnc autē speciē prædicabilē quā supra dixi-
mus solū prædicari de differentiis numero
vocamus etiā speciē specialissimā, eo quod
vltima sit & infima, indiuiduisq; proxima, & imme-
diata. Definitur autem hoc modo.

Species
specialis-
sima.

Specialissimū est, qd' cū sit species, nō
est gen⁹, vel etiā quod cū sit species, nō

diuiditur in species. Hoc est, qd' quidē est
species cōparatione ad subiecta indiuidua, nullas ta-
mē habet sub se species quaz; cōparatione queat di-
ci genus, aut in quas possit diuidi, ad eū modū q̄ ge-
nus essentiali diuisione fecat in species. Huiusmodi
aut species specialissime sunt oēs q̄ indiuiduis p̄xi-
me sūt & sub quibus nō est reperire nisi indiuidua.
Sic p̄ oppositū definit genus ḡnālissimū hoc modo.

Gen⁹ ge-
neralissi-
mum.

Generalissimū gen⁹ est, quod cum sit
genus nō est species, & iterum supra

qd' non est aliud superueniens gen⁹.
Hoc est, qd' ita est scdm̄ suā significationē ḡnāle &
eminēs, vt supra c̄ia alia ḡnā sui ordinis vel p̄dicamē-
nti emineat, ipsū vero nihil superius se & ḡnālius
agnoscit in suo p̄dicamēntali ordine cui subijciat. Ex
empl⁹ ḡnā. Substātia ḡnālissimū genus est, qm̄ genus
ita ḡnāle & eminēs, vt super oia cōstituat quē in or-
dine sunt p̄dicamēnti sui, tanq̄ oim̄ substantiaz; gen⁹
ipsū vero in eodē ordine nihil se habet superius. Ani-
mal vero genus quidē est, sed nō ḡnālissimū, quoniā
am supra se habet alia ḡnā in eadē p̄dicamēntali coor-
dinationē. Habet em̄ supra se corpus animatū corpus
& substātia alijora ḡnā, quibus necessario subijciuntur.
Imo vero corpus t̄ctū genus sit admodū ḡnāle, &
multo ḡnālius q̄ aiū, nequaquā tamē ad hoc pertinge-
re valet vt ḡnālissimū genus dicat, qm̄ vñū habet
supra se genus, nēpe substātia cui supponit. Hęc autē
ḡnālissima, vocam⁹ priā atq; suprema ḡnā, eo quod
nihil sit illis ḡnālius aut prius, quē admodū specialis-
sima dicim⁹. Vltimas species, eo qd' nullū vniuersū
le sit

se sit sub illis specialius aut posterius. Sola em̄ habēt
sub se indiuidua. Quē vñō simul gen⁹ sūt & species
hęc subalterna rectē appellant, eo qd' sub alijs sūt po-
sita ḡnā. Dicimulq; huiusmodi vel ḡnā subalterna vñ
species subalternas. Quē a Porphyrio ita definiunt.

Subalterna sunt, quorū vnūquodq; Subalter-
na.
genus & species esse potest, ad aliud
quidem, & ad aliud sumptum.

Ex p̄dictis vero manifestū est, ḡnālissimū solū vnū
habere habitudinē siue respectū vnīcū ad ea q̄ infē-
rius posita sunt ḡnā & species, nēpe habitudinē ḡnāis
non autē speciei. Specie quoz; specialissimā simuliter
habere vnīcā habitudinē, nēpe speciei tantū, nō autē
ḡnāis. Subalterna vero duplicē habere habitudinē, al-
terā quidē generis qua se habēt erga subiectas speci-
es, & ad illas referunt, dū illaz; dicunt genera; alte-
ram vero speciei, qua se habent erga supraposita ge-
nera, & qua ad illa referunt, vt dicant eoz; subijci-
biles species. Quaz; omnia in subiecta ordinatione sub
stantialiū generaz; & speciez; ad oculū patent.

Generalissimū genus.

Differētiaz	Substantia	Differentiaz
Corporea	Corpus	Incorporea
Animatū	Corp ⁹ aiātū	Inanimatū
Sensibile	Animal.	Insensibile
Rationale	Homo	Irrationale
	Species specialissima.	
	sub qua sola sunt indiuidua	

De differentia.

Postquã de genere & specie brevis absoluta est determinatio, ad tractatũ differentiarũ bono ordine nobis est procedendũ. Vbi primũ oĩm notãdum est, differentia esse triplicẽ, nempe cõmunẽ, propriã, & magis propriã. Sic quoq; tripliciter dicitur alteram differre ab altero nempe cõmuniter, proprie, & magis proprie. Quã ita apud Porphyriũ definiunt.

Cõmuniter differre.

Cõmuniter differre alterũ ab altero dicitur, quod alteritate quadã differt quocũq; modo, vel a seipso, vel ab alio

Quã definitionẽ sic intellige. Cõmuniter illa differunt, quã scãm separabile accidens quã Porphyrius nominat quadã alteritate differunt, vt homo calidus differt a frigido, Petrus stans, a Paulo sedente aut ambulante. Atq; hoc modo non solũ ab altero, verũ etiã idem a seipso secundũ diuersa tẽpora differe dicitur. Vt (exẽpli gratia) Petrus iã sedens differt a seipso, qui mox ambulabãt, homo pbe potus a seipso prius sobrio. Hęc autẽ cõmunis differentia nominat, eo quod nõ sit secundũ aliquã fixẽ inherẽtẽ rei propriãtẽ. Secundũ hunc autẽ modum, vt maxime frequẽter, ita minime certo distinguere solẽt homines & differentias ponere. Maxie quidẽ frequẽter, quod maxime pateat sensui, minime autẽ certo, eo quod nulla est instabilitas eius differentiarũ, quã secundũ hæc accidentia sumitur.

Proprie differre.

Proprie differre alterum ab altero dicitur, quod ab aliquo inseparabili accidente differt.

Vt corus niger ab albo cigno proprie differt, per suã nigredinẽ. Sic differunt, quorũ alter albus, alter glaucos habet oculos aut capillos. Atq; hoc modo etiã idẽ a seipso potest differre. Petrus em iam cicatricem

ericem firmatã habes, a seipso differt prius illam nõ habẽte, & iã morbillofus, a seipso prius bene sano. Dicitur autẽ inseparabile accidẽs, quod secundũ naturam, vel õnino nõ potest, v. l. certo nõ nisi admodũ difficulter potest, a subiecto emigrare, cui semel inderit, absq; subiecti sui corruptione. Quẽ vero facile abscedũt, ea separabilia dicimur, vt calor in homine aut frigus loquendo de exteriori mẽbroz calore aut frigore. Nã huiusmodi calor facile emigrat, vbi in ventũ aut aerẽ frigidũ quis fuerit ingressus, & facile pellit frigus, vbi ad ignẽ corpus admouerit. Ceterum, calor vitalis sine quo viuere nõ potest homo, accidẽs separabile nõ est. Hęc autẽ differentia, priore certior & firmior est, ac proinde recte propria, in cõparatione ad priorẽ nimis cõmunẽ appellat. Quid aut sit differre magis proprie ita definit Porphyrius.

Magis proprie alterum ab altero differt quãdo specifica differentia differt.

Differre magis proprie.

Vt homo a bruto differt per rationalitatẽ, quam Porphyrius vocat obscuriũs rationalẽ qualitatem. Specifica autẽ differentia dicitur, quã speciẽ constituit & cõponit, quẽq; interfecat inter species sub eodem genere positas, & speciẽ a speciẽ diuidit atq; distinguit essentialiter. Loquimur autẽ hic, nõ tantum de speciẽ specialissima, sed etiã de speciẽ subalterna. Est em rationale specifica differentia hoĩs, quã differt a brutis, & nihilominus sensitiuũ, differentia est specifica animalis, quã differt a piãta insensitiua; animatũ, corporis animati, quã nimirũ differt a corporib; inanimatis. Corporeũ corporis quoq; est specifica differentia, quã differt corpus a spiritu, qui est incorporeus.

CAPVT XIII.

De distinctione huius triplicis differentiarũ.

Circa has autẽ differentias aduertendũ est quod duẽ primẽ nõ faciũt aliud, i. essentiã & substantiam rei nõ distinguũt, neq; speciẽ constituũt aut speciẽ a speciẽ essentialiter distinguũt sed faciunt tantũ alteratũ, i. subiectũ solũ faciũt aliquo modo

modo aliter se habere. Nō em̄ quia modo calid⁹ sū
qui mox fuerā frigidus, idcirco aliud sum quā ante
modi cū tēporis fuerā. Idē em̄ sum & nō aliud pri⁹
calid⁹, & post frigidus. Neq; aliud est homo cicatri-
cē habēs, a seipso pri⁹ illam nō habēte. Imo neq; ho-
mo ab equo aliud est, propter diuersā figurā. Faciūt
tamē illæ priores differētiæ rē alteratā, vel quodam
modo alterā dici. i. aliter se habentem. Qui em̄ ante
modicū calidus, nunc fact⁹ est frigidus. Per hoc ad-
ueniēs frig⁹ recte alterat⁹ dicit⁹ vel aliquo modo al-
ter a seipso pri⁹ calido. i. aliter se habēs q̄ pri⁹: diffe-
rentia aut magis propria, nō facit rem alteram tan-
tum aut alteratā, i. aliter se habentē, sed etiam aliud
facit, & essentialē diuersitatē inter speciē & speciem
constituit. ¶ Differentia em̄ est, quæ genericę na-
turæ adueniēs ipsam contrahit, & limitat ad certā
speciem constituendā. Nam gen⁹ per se sumptū, in
differens est ad singulas species; quapropter ex ge-
nere non potest species subiectæ sumi diuersitas,
sed per adueniētē differentiā quasi stringit eius in-
differentia, & ad certā speciē componendā cogitur.
Quāobrem ex differentijs istis sumi debet essentialis
speciē diuersitas. Fiat aut exemplo clarū, quod
dicim⁹. Animal genus est, homini & bruto ex quo
cōmune, neq; quantū ad esse animal vlla inter ho-
minem & brutū differentia est. Tam em̄ animal est
brutū, q̄ homo. Verum rationale accedens ad anī-
mal, ipsum contrahit & cōstringit ad constituendā
vna secum certā speciem, quæ est homo. Similiter
irrationale ex altera parte, contrahit animal, ad cō-
ponendum cū ipso certā speciem, quæ est brutū. Nā
species simul ex genere & differentia cōponitur &
essentialiter cōstituit, estq; genus cū differentia, totæ
essentia speciei. Homo em̄ est animal rationale, &
brutū animal irrationale. ¶ Sic corporeū adueni-
ens subitātæ, ipsā cōtrahit ad cōponendā speciē quæ
est corp⁹, & ex aduerso incorporeū, ad cōponendū
spiritū. Rursum differētia animatum, cōtrahit gen⁹
corp⁹ ad cōstituendū corpus animatū. Hęc em̄ ita se-
cundum compositā figurā in significatione simplicī
accipi

accipi⁹ propter nominū simplicium inopiā. Rur-
sum corporianimato adueniēs differentia sensibile
vel sensitiuū, contrahit ipsum ad cōstituendū animal.
ex aduerso autē insensitiuū, ad cōponendā plantam
Postremo adueniēs animalī rationale (vt diximus)
cōstituit hominē, ex aduerso autē, irrationale brutū
componit. ¶ Atq; hæc quæ modo numeratæ sunt fe-
re sunt omnes differētiæ quas habem⁹ cognitæ, & sus-
cipi proprijs nominib⁹ designatas. Et licet in alijs spe-
ciebus nō habeam⁹ nomina cognita, neq; etiā ipsas
differētiās perspectas, hoc tamē conitit omnē speciē
quæcūq; sub genere ponit habere essentialē diffe-
rentiā quæ ipsam simul cū genere essentialiter com-
ponit, & pars est essentia ei⁹. Impossibile em̄ est, in-
telligere speciē sine differētia & sine genere, quæ ad
modū neq; homo viuēs esse potest sine anima. Ra-
tio autē, quare tā paucas cognoscim⁹ rerū differen-
tias essentialēs, est hebetudo nostri intellect⁹, & no-
stra naturæ rationalis imperfectio, quæ res vt in se
sunt non valet cognoscere, neq; intime eas penetra-
re. ¶ Vt in seipsis sunt intelligere, sed circa exteriora
occupatur, & ex illis rationando debet interiora
quæ potest cognoscere. ¶ Deus autē qui res vt in se
ipsis sunt intuet, similiter & intelligētia absq; mate-
ria, cuiusmodi sunt beati spirit⁹ qui rerū essentias in-
telligunt, & secundū se cognoscūt, optime cognitæ
habent & perspectas singulas specierū essentialēs
differentias, & est illis iucundissimū spectaculū, vi-
dere quō inter tā varias rerū species singula secun-
dū propriam suā essentia diuisa sint atq; distincte
singulis, ita vt ab vna in aliam non possit vnquam
fieri commutatio. ¶ CAPVT XV.
¶ Declaratur per analogiam, quomodo genus con-
trahatur per differentia ad componendum speciem
T autē clarit⁹ fiat quod dicimus, genus per
speciem contrahi, & differentia limitare ge-
nus ad certē speciei cōpositionē; gen⁹ ipsum
materiæ cōparabimus, & differentia formæ.
Speciē vero toti ipsi composito, quod ex materia &
forma componit, habet cū gen⁹ rationē materiæ,
differen

DE PRÆDICABILIBVS.

differentia rationē formæ, & species rationē cōpositi .i. similitudinē: secūddū quē sensum dicit Porphyri⁹ gen⁹ esse proportionabile cū materia, & differentiā cū forma. i. cōparabile vel assimilabile. ¶ Quē ad modū itaq; materia (vt in physicis pleni⁹ declarā) indifferens est ad cōpositionē vel hui⁹ vel illi⁹ naturalis cōpositi, sic & gen⁹ ad cōstitutionē hui⁹ vel illius speciei. Et quē ad modū forma adueniēs cū materia certū cōpositū efficit (vt cū aīa rationalis in materiā aduenerit homo efficiat) sic differentiā generi adueniēs speciē cōponit. Et quē ad modū cōpositū ex corpore simul & aīa constat, sic species ex superiori genere & adueniēte differentiā. ¶ Clari⁹ quoq; hoc ipsum videm⁹ ad oculū in massa cere, quod ex se sit indifferēs ad suscipiendā impressionē sigillatē, quācūq; attulerit adueniēs sigillū: sed sigilli sculpsura impressa massā iā ipsam constringit & limitat ad certē imaginis representationē. Est autē gen⁹ quōd massā cere indifferēs, & differentiā quōd sigillaris illa figura, determinant massā indifferentiā. Patet itaq; ex prædictis, quē ad modū differentiā magis propria (iuxta Porphyri⁹ dictū) facit aliud: differentiē autē priores, tantū alteratū, quapropter & nostro proposito nō sunt accōmodæ, sed tantū magis propria.

¶ CAPVT XVI.

¶ Differentias conducere ad diuidendum & definiendum.

OMnes vero differentiæ istæ magis propriæ ad duo sunt vtilēs, nēpe ad diuisionē generis, & cōstitutionē speciei. Diuidūt em genus & species cōstituunt: vnde & diuisiūq; generis vocant, & constitutiūq; speciei. Vt (verbi gratia) rationale & irrationale diuidūt animal, cōstituunt autē sub ipso species, illud quidē hominē, hoc vero brutū. Ad eundē modū sensibile & insensibile diuidūt corpus animatū sed cōstituunt sub eo duas species animal & plāta: atq; ita in reliquis facile est considerare. ¶ Quō autē dixim⁹ differentiās istas cōducere ad speciei cōstitutionē, ita etiā dicimus eas ad definiendā speciē cōducere. Definit em species per gen⁹ & differentiam

LIBER PRIMVS.

For.

ferentiā, quæ sunt tota ei⁹ essentia. Est em homo animal rationale: brutū animal irrationale, aīa, corpus animatū sensibile, corp⁹ substantia corporea: spiritus, incorporea substantia, & ita in alijs. ¶ Insuper & hoc est notandū, quod generalissima genera differentias habēt tantū diuisiuas, nō autē constitutiuas species vero specialissimæ, cōstitutiuas habēt, non diuisiuas. Quæ vero intermedia sunt subalterna genera differentias habent & diuisiuas & cōstitutiuas: diuisiuas quidē, per quas in inferiores species diuidunt, cōstitutiuas autē, ex quib⁹ cū superiorib⁹ generibus essentialiter constituunt. Generalissimū em cum sit primū gen⁹ non habet cōstitutiuā differentia. Alio qui primū gen⁹ non esset, sed oporteret aliud aliqd gen⁹ esse ipso superi⁹, quod per hanc differentia cōtraheretur, ad eius cōpositionē. Specialissimū vero cum sit vltima species, nō potest habere alias diuisiuas differentias. Alioqui oporteret post ipsam esse alias species inferiores, quæ ex his differentijs cū illis speciebus constituerent. Sunt autē hæc plane absurda & impossibilia. ¶ De intermedijs autē generibus mōstratum est, nihil sequi incōmodū, si & constitutiuas habeat & diuisas differentias. Imo necessariū simpliciter est intermedijs generibus, vt vtriusq; habeat. At tamē illud notandū est, licet omnia intermedia habeant & diuisiuas & cōstitutiuas differentias, nō possunt tamē fieri, vt eadē differentia eiusdē speciei sit diuisiua, & constitutiua. Impossibile em est, eandē differentiam esse hui⁹ speciei cōstitutiuā, & simul eiusdē speciei esse diuisiuā: sed necessariū est, si huius sit generis diuisiua, vt inferioris speciei sit cōstitutiuā: & si hui⁹ speciei sit constitutiua, necesse est superioris generis eā esse diuisiuā. Vt (verbi gratia) rationale est hominis constitutiua differentia, atq; iccirco est generis superioris (nēpe animalis diuisiua differentia, & sensibile diuisiua est differentia corporis animati, atq; iccirco est cōstitutiuā subiectæ speciei. Causalis. Necesse tamē est, omnē differentia diuisiuā esse cōstitutiuam, & eccontrario, verè respectu diuersorū, nimirum diuisiuā superioris generis, & cōstitutiuā inferioris speciei,

DE PRÆDICABILIBVS.

¶ CAPVT XVII.

speciei.

¶ Specificam differentiam dici dupliciter.

Sciendū quoq; est, differentiā specificā dici dupliciter. Cū em̄ specifica dicat, quæ facit speciē, species vero dicat dupliciter, videtur etiam specifica differentia hac ratione dupliciter accipi. Primū em̄ a specie subijcibili dicitur, quæ videlicet speciē subijcibilem cōstituit sub certo genere. Atq; ita hæten⁹ specificā differentiam appellauim⁹; estq; hoc modo omnis differentia magis propria, specifica differentia neq; incōueniens, est eandē differentiā specificā simul & genericā esse, etiā respectu eiusdē, quæadmodum idēa hoc modo potest esse species & genus.

¶ Nonnunquā tamen specificā differentiā accipim⁹ strictū, a specie specialissima; pro ea videlicet differentia, quæ speciē specialissimā cōstituit, quæadmodum est rationale. Atq; ita contra genericam distinguitur. Non em̄ potest eadē differentia generica esse, i. generis constitutiua, & simul specifica i. speciē specialissimā cōstitutiua neq; respectu vn⁹, neq; respectu diuersorū. Vna em̄ differentia non potest nisi vnū constituere, siue gen⁹ illud sit siue species; ita vt si constituat specialissimā speciē non possit constituere genus; & si genus, non possit talem efficere speciē.

¶ CAPVT XVIII.

Dponunt definitiōes differentia magis propria, & similes autē differentia ista magis propria pluribus definitionibus. Primū quidem sic.

Præ definitio differentia est, quæ abundat species a genere.
Præ definitio differentia est, secundū quā species essentialiter pl⁹ habet differentia. & (vt ita loquar) dicitur est quam suum genus. Nam species homo quia essentialiter in se includit rationale, vt pote partē suæ essentia; supra animal, ipsum vero gen⁹ animal in se non essentialiter includit rationale (aduenit em̄ ei quasi per accidentis modum) iccirco per eā species homo abundat, estq; dicitur supra genus animal. Sic animal abundat supra genus suum corpus animatū, per differentia sensibile & ita in reliquis omnibus. Quicquid em̄ habet gen⁹, habet etiā

LIBER PRIMVS.

Fo. 14.

bet etiā generis ipsi⁹ species, & ultra totam hoc habet species differentiam in se, vt essentialē sui partem quā sic non habet genus. Vnde consequitur, per differentiam omnē constitutiua, speciem abundare præ suo genere.

¶ Altera definitio est.

Differentia est, quæ diuidit ea quæ sub eodem genere posita sunt.

¶ Hoc est, quæ species sub eodē genere positas ab inuicem secat, distingit ac separat, essentiali distinctione. Atq; id quomodo fiat, in præcedentib⁹ dictū est manifestius. Veruntamē hæc definitiones non videntur explicare rationē vniuersalis, neq; differentia describunt scdm̄ rationē prædicabilis. Oportet ergo alia subiungere, quæ differentia re & definit scdm̄ rationem huiusmodi, quaten⁹ videlicet tertiu⁹ prædicabile est, & vniuersalis tertia species. ¶ Ea est hæc.

Differentia est, quæ de plurib⁹ & specie differentia, in eo quod quale est prædicat

Hoc est, vniuersale eiusmodi quod de multis siue specie siue numero differentibus prædicari natū est, ad interrogationem factam de re qualis ipsa sit, qualis (inquā) essentialiter non accidentaliter. Quomō em̄ supra dictū est, genus cōuenienter responderi ad interrogationē quid est facta de specie, & item speciē ad interrogationē quid est de individuo; sic interrogati de individuo vel de specie, quale quid sit (essentialiter intelligēdo) responderi potest & debet differentia. Si em̄ interrogaueris, quale animal sit homo, respondetur proculdubio, rationale. Aut si simpliciter interrogetur, qualis est homo secundū essentiam, respondetur, rationalis est. ¶ Diximus autē in definitione, de pluribus specie differentibus, quoniam solū datur definitio de differentia generica, nisi quis adiiciat, vel numero, quod Porphyrius exemplis in veritate non repugnat. Ratio autē quare differentia prædicatur in eo quod quale est, & quare ad huiusmodi interrogationem apte respondeatur, est quod

Secunda definitio differentia.

Tertia definitio differentia.

est, quoniã (vt dixim⁹) differentia rationē habet for-
mæ, & est essentialis quædã qualitas: propter quod,
etiã a Philosophis rationalitas ipsa qualitas rationa-
lis nuncupat: secundũ quẽ etiã modũ, ipsam anima-
lis naturã possum⁹ appellare quidditatẽ hominis.
¶ Recte autẽ adiectũ est, in eo quod quale est essen-
tialiter, vt excluderent a definitione, differentia com-
munis & propria, quæ licet in quale prædicetur de
suis subiectis, non tamẽ nisi in quale accidentaliter
quemadmodum in consequentibus declarabitur.

CAPVT XIX.

Q De quatuor acceptionibus proprii.
Vnam vniuersalis speciẽ assignant proprii
um, cuius etiã quatuor ponunt modos.

Propriũ
primo
modo.

Propriũ primo modo est, quod acci-
dit soli, alicui speciei, sed non omni.

¶ Hoc est, quod quantũ ad aliquã speciem, soli illi
conuenit, na vt nulli extra eã, sed non omni tamen
eius speciei indiuiduo. Vt grammaticũ esse aut pru-
dentem, soli conuenit humanæ speciei, non tamen
omnes homines huiusmodi sunt. Sic proprium est
homini, per fidem Deũ cognoscere, & ratione Deũ
colore, veruntamen non omnes id faciunt,

Propriũ
secundo
modo.

Secũdo modo propriũ dicitur, quod
omni, & non soli accidit.

¶ Hoc est, quod alicuius speciei omni quidẽ indi-
duo conuenit, attamen nõ illi soli speciei conuenit
neq; ei est peculiare, sed etiã extra eam in alijs potest
inueniri. Vt homini duos habere pedes aut duos o-
culos. Nã hæc etiã extra humanã speciẽ licet inueni-
re, in alijs animãtibus. Sic supernæ beatitudinis ca-
pacem esse, omni quidẽ homini cõuenit, sed non so-
li humanæ speciei. Nam & angelicę naturæ id cum
homine commune est.

Propriũ

Tertio modo dicitur proprium, quod
omni

omni, soli, & aliquando accidit. 3. modo.

¶ Hoc est, quod conuenit quidẽ soli alicui speciei,
& insuper õni illius speciei indiuiduo, sed certo tan-
tum ac definito tẽpore, nõ tamen semper. Vt canes-
cere, soli humanæ speciei cõuenit secundũ proprie-
tatem loquẽdo, & omni homini cõuenit: sed tantũ
in senectutis tempore, ita vt qui ad tempus illud at-
tigerint, canescant. Ita & augeri conuenit omni vis-
tueri, & soli viuenti, verum non semper sed vicidũ
in perfectum robur & saturam excreuerit, similiter
& diminui decrecente robore.

Propriũ
4. modo

Quarto autem modo proprium dicitur
quod omni soli, & semper accidit.

¶ Hoc est, quod cõuenit alicuius speciei omni indi-
uiduo, & soli illi speciei, atq; etiã semper, nõ aliquo
tantũ determinato tempore. Vt homini õni, & soli,
& semp cõuenit esse risibile & flebile. i. natũ ridere
& flere; sic omni homini, & soli, & semper cõuenit,
per exteriorẽ instructionẽ esse susceptiuũ disciplinæ.
Cũ autẽ propria huiusmodi assignant, proponi de-
bent non scdm actum sed secundũ aptitudinẽ. Non
em̃ ridere propriũ est homini quarto modo cũ non
semper homini cõueniat actu ridere, sed risibile pro-
prium est eius quod potentia quandã. i. naturã apti-
tudinẽ & propensionem significat ad ridendũ. Sic
non omnes homines disciplinã suscipiunt, imo qui-
dam nec posse vident; quemadmodũ moriones su-
tiosi & donec absq; ratione sunt pueri, idq; propter
defectũ vsus rationis & instrumentorũ interiorum
in dispositionẽ, & organorum inhabilitatẽ. Quot
quot tamẽ homines sunt, ex naturali aptitudine dia-
sciplinæ sunt susceptibiles. CAPVT XX

¶ Quõd proprii natura fluat ex cõiunctione
differentiæ cum genere.

AD intelligendã autẽ plenius naturã proprii,
sciendũ est, huiusmodi ppria quarto modo
significare naturales quasdam proprietates seu apti-
tudines.

tudines ad aliquid, quas etiã nonnulli proprias passiones vocare solent aut naturales propensiones siue inclinationes; que sane propensiones & inclinationes naturales totã aliquã speciẽ consequunt, vt pote naturaliter & necessario effluentes ab ipsa rei essentia, sic tamẽ vt essentia sint extrinsecæ, necq; pars sint eius, sed tantũ ab ea necessario effluunt ac procedant. Effluunt autẽ non a genere tantum, necq; adifferẽtia tantum, sed a genere simul & differentia ad eiusdem speciẽ compositionem coniuñtis. Vt (verbi gratia) ex animali rationali, i. ex natura animalis cũ rationali qualitate cõiuncta, & per eã contracta, ad humanã speciẽ compositionem, effluit ac naturaliter necessarioq; procedit naturalis quadã propensio siue aptitudo siue inclinatio ad capiendũ per ratiocinationem & instructionem disciplinã: similiter ad ridendum ex cõsideratione rei iucundæ, similiterq; ad seditum in contẽplatione rei tristioris. ¶ Huiusmodi autẽ naturales propensiones, quoniã adæquate effluunt ex principijs, intrinsicis speciẽ, i. ex genere & differentia simul cõpositis, quæ (vt dixim⁹) tota sunt speciẽ essentia, hinc fit, vt totã speciẽ consequantur sintq; ex equo in omnib⁹ indiuiduis speciẽ, e cuius essentia fluunt. Necq; min⁹ est quælibet naturalis propensio in eo indiuiduo quod nunq; forte actũ habuit aut habebit illi⁹ inclinationis, quã fit in alio indiuiduo quod frequenter admodum eundem actum habet: vt non est minus susceptibilis disciplinæ moris aut amens, quam ali⁹ quilibet ex ijs qui sunt præstantissimi discipuli. Necq; minus erat risibilis ille quẽ ferunt omnia fleuisse Heraclitus, quã fuerit alius ille omnia ridens Democritus. Necq; sunt cachinnones hominibus tetricis magis risibiles, dũ secundũ proprietatẽ loquimur. Ipsa em̃ naturalis passio siue propensio, in omnibus est æqualiter. Præiores tamen ad risum sunt & in actũ frequentius exeunt alij alijs secundũ dispositionem variam organorum quib⁹ huiusmodi actus exercetur: vt in illis in quib⁹ est splẽ maioris petulantiæ facili⁹ risus & cachinni excitantur in illis autem qui sunt splene durjori, difficilius. Sic

qui ce

qui cerebrũ habent recte dispositũ, & vires internas bene habiles, hi disciplinã citius & facilius capiunt illis qui eiusmodi organa habent per vllũ excessum aut disproportionem, vel omnino male vel nõ ita feliciter disposita. Omnes tamẽ homines ex æquo risibiles sunt & disciplinẽ susceptibiles quẽadmodum omnes ex equo amabilia rationalia sunt, tametsi nõ æqualiter omnibus; adsit rationis vsus. ¶ Patet quoque quẽadmodũ huiusmodi naturales propensiones totã speciẽ consequantur, a cuius principijs effluunt, ac proinde omnibus ipsius indiuiduis sunt communes. Sed & solis eiusdem speciẽ indiuiduis conueniant, necesse est. Cum enim essentialia principia speciẽ sint tota atq; adæquata causa & velut fontalis origo, a qua effluunt, vt effectus a sua causa adæquata, fieri non potest, vt alicubi inueniantur extra illam speciẽ. Sine causa crã sua esse non possunt, a qua necessario habet semper effluere. Essent aut sine sua causa, si extra speciẽ inueniri possent, cuius essentiam consequantur. Similiter & ex his manifestũ est, quomodo semper cõueniant propriis suis speciebus. Si em̃ semper & necessario effluunt hæ naturales propensiones ex speciebus essentij, necesse est, vt vocabula quoq; has propensiones significantiã semper & necessario de ipsis speciebus dicantur.

¶ CAPVT XXI.

¶ Definitio proprij vt est quartum prædicabile.

¶ Quoniã vero (vt diximus) proprium huiusmodi quarto modo quarta solent poni vniuersalis species, & quartũ prædicabile, iustũ est, vt huic quoq; scdm rationem prædicabilis atq; vniuersalis definitionem assignemus sicuti hæcenus tribus præcedentibus similes dedimus ex modo prædicandi definitiones. Sic autẽ definitur.

Propriũ est, qd' prædicatur de pluribus in quale accidentali & necessario.

Definitio proprij

¶ Hoc est vniuersale eiusmodi, quod de multis, siue specie, siue numero differentibus prædicat, in eo

E ij quod

DE PRÆDICABILIBVS.

quod quale quid est, accidentaliter, necessario tamē hoc est, ad interrogationē factā de re, hoc modo quālis est, accidentaliter & necessario. ¶ Vbi cū dicimus, in quale, excludunt genus & species, quæ in eo quā quid, nō in quale prædicant. Cum vero dicim in quale accidentaliter, differentia excludit, quæ in eo quod quale quid est respondet, sed quale essentialiter non accidentaliter. Nō em̄ homo accidentaliter rationalis est, sed essentialiter; cū sit rationalis qualitas pars ipsius essentialis. Cū vero addit postremo loco, necessario tamē, ab accidente distinguat propriū: quod (vt in sequentibus dicit) prædicat quidē in eo quod quale est, non tamē in quale necessario sed tantū continenter. Neq; em̄ necessario est homo doctus vel bonus vel magnus vel albus. Est tamē necessario disciplina susceptibilis, & risibilis atq; flebilis. ¶ Scien dum autē est, non solas specialissimas species habere huiusmodi propria, sed etiā subalternas, omnes videlicet quæ ex genere cōponunt superiori & cōtra hente differentia. Vnde & animali assignamus propriū, sensitiuū esse; vt significet aptitudinē & naturā lem inclinationē ad sciendū, corporis animati sunt propria, nutribile, augmētabile, minuibile; corporis vero mobile. Vnde quæ admodū supra distinximus differentias, quāsdā genericas, quāsdā específicas, sic nō incōmode distinguere licebit propria quāsdā genericas, quæ videlicet consequunt genericā naturā: quāsdā vero específicas, quæ naturā cōsequunt specialissimæ speciei. ¶ Nequāq; tamē aliā differentia diuisionem, in diuisiua & constitutiua, proprio accommodare valebim⁹. Nā tametsi vtcunq; diuidere possint propria, cōstituere tamē nequāq; possunt vllā speciē. Nihil autē rem constituere potest, quod non sit pars essentialis ipsius compositi. Et hæc quidē de proprio dicta sint satis. Nunc ad vltimā vniuersalis speciem pergamus.

¶ CAPVT XXII.

¶ De accidente.

DE accidente autē, quæ est vniuersalis quinta species & quintū prædicabile, pauca iam in priori

Propria
genica &
specificas

LIBER PRIMVS

Fo. 17.

prioribus dicta sunt, cū de differentia cōmuni & propria fieret sermo. Distinxim⁹ em̄ illo in loco quid accidens separabile, quidq; inseparabile: quapropter hæc rerū repetitione, nihil erit opus. Sat nobis erit naturā huius quoq; quinti vniuersalis & eius prædicandi modū declarare. ¶ Definī autē accides a Porphyrio pluribus definitionibus, quæ prima hæc est.

Accidens est, quod adest, & abest, præter subiecti corruptionem.

¶ Hoc est, quod suo subiecto cui inest nō necessario inest, sed et iam abesse potest, & ab eo separari, sic vt propter hoc nō sit necesse interire subiectū cui præter inerat. Exempli gratia, albedo accidens est corporis eius quod habet albedinē: quoniā licet in sit, non inest tamē ei necessario, sed cōtingenter, ita vt possit non inesse, permanēte nihilomin⁹ subiecto & absq; eius interitu a quo abscedit. Potest em̄ corpus quod modo albū est, fieri nigrū, neq; ob hoc læsionē vllā patietur corp⁹. Similiter homini virtus atq; doctrina est accidens: quoniā & si nunc in sit potest tamē fieri vt aliquando eā deperdat homo ille, fiatq; vacu⁹ & doctrina & virtute: neq; propter hoc desinet esse quod fuerat. ¶ Idem quoq; sibi vult altera accidentis definitio, quæ talis est,

Prima definitio
accidentis.

Accidens est, quod cōtingit inesse & non inesse eidem.

Secunda definitio
accidentis.

¶ Intellige ex priori, præter subiecti corruptionem. Hæc autē duæ definitiones, de reb⁹ poti⁹ quā de vocibus vident intelligēda: nisi improprie admodū accipiatur adesse & inesse pro prædicari; abesse vero & non inesse, pro non prædicari. Sed hac inuentione nihil est op⁹: cū (vt initio hui⁹ libri declarauim⁹ & totius docuit rerū processus) passim liceat fieri nūc de vocibus significatibus, nūc de reb⁹ significatis, sermo. Neq; difficile est ijs quibus quicq; est ingenij ea quæ de reb⁹ dicunt, suo modo ad voces res eiusmodi significantes referre; & e contrario, quæ de vocibus

DE PRÆDICABILIBVS

libus significantib⁹ suo modo ad res significatas ac commodare. ¶ Definitur etiam accidens per abnegationem quatuor aliorum prædicabilium iā supra determinantium ad hunc modum.

Tertia
definitio
accidētis

Accidens est, qđ neq; est genus, neq; species, neq; differentia, neq; proprium semper autē est in subiecto subsistens.

¶ Quæ sane definitio, pro hoc loco nō est omnino incommoda, eo quod iā explicata sint sufficiēter quatuor prædicta. Et necesse est, ōne vniuersale quod neq; gen⁹ est, neq; species, neq; differentia, neq; propriū esse accidēs; posteaq; constat, ōne vniuersale horum quinque aliquod esse debere. ¶ Veruntamē non eque bona fuisset hæc descriptio, si ante hūc locū, vllum aliorū prædicabilū simili modo fuisset descriptum. Nā si initio statim libri definiuisses gen⁹ esse, quod nō est species neq; differentia, neq; propriū, neq; accidens, nō fuisset probāda huiusmodi descriptio, eo qđ nondū nota fuissent. Quæ in definitione ponuntur Nūc vero, dū præcedentes quatuor species explanatæ sunt, nō male nec obscure vltima per priorū abnegationē definitur, atq; id similiter licebit, vbi cunq; plures sunt species sub eodem genere, in numero determinato: præter vnā omnibus definitis vltimā eandem per priorum abnegationē describere. ¶ Vltima vero particula, semper autē est in subiecto subsistens, adijcitur nō ad aliquam necessitatē, sed propter naturā accidētis manifestationē. Tanto enim est descriptio siue definitio melior, quāto melius ac plenius naturam exprimit eius, quod definitur vel describitur. Est autē hoc de natura accidētis, quod quamdiu est, in suo subiecto subsistit. Quāquā em̄ (vt iam dictum est) possit accidens a subiecto abesse absq; corruptione subiecti, vt accidente perduto, in sua nihilominus subsistentiā subiectam permaneat: non est tamen secundum naturam possibile, vt accidens separetur a subiecto, sic vt permaneat in rerum natura. Non solum em̄ non potest accidens ab
omni

LIBER PRIMVS

fo. 18.

omni subiecto separatū subsistere, sed nec potest extra subiectum particulare cui semel infuerit existere: ita vt nec migrare possit de subiecto alio in aliud. Cum em̄ (iuxta Physicorum sententiā) accidētis esse sit inesse, necesse est, vt quamdiu est, in subiecto cui inest debeat permanere. ¶ Secundum vero rāzionem vniuersalis quatenus quantum prædicabile est, ita potest accidens definiri.

Quarta
definitio
accidētis

Accidens est vniuersale, qđ de pluribus cōtingenter natum est prædicari

¶ Hoc est, non essentialiter quidē, neq; etiā necessario, sed tantum contingenter, ita vt possit etiā de eo vere abnegari. Sic sane doctū esse aut bonū, de multis predicatur. Cōplures em̄ reperiri vni & boni & eruditi, de nullo tamen ista prædicantur essentialiter, imo neq; necessario; sed de quibuscunq; prædicantur, de illis contingenter prædicantur, sic videlicet vt possit etiā de illis abnegari. De quocunq; em̄ vere iam dicimus, quod probus sit aut doct⁹, de eodem fieri potest vt dicamus aliquando, iam probus non est neq; doct⁹. Atq; hac vna particula differt accidens a quatuor reliquis, genere, specie, differentia, ac proprio. Nullum em̄ horum prædicat contingenter; sed proprium necessario, differentia autē non tantum necessario sed essentialiter etiā prædicatur, similiter quoq; genus & species.

¶ CAPVT. XXIII.

¶ De accidentibus diuersis, separabilibus, & inseparabilibus.

Diximus autē in prioribus de differentia tractatis accidētia quedā esse separabilia, quedā inseparabilia, quæ ibi latius explicata sufficiunt. Hoc aut in loco adijciendū nobis est, ad pleniorē notitiā, etiā inter inseparabilia accidētia esse quandam differentiam, nequaquam silentio pertransendum. Sunt em̄ inseparabilia accidentia quedam singularia siue particularia, quæ videlicet vni insunt indiuiduo, non alteri eiusdē speciei. Huiusmodi

iusmodi sunt, cicatrix post sanatū vuln⁹, relicta, octo
 Iorum color cæsius aut alb⁹, atq; id genus alia. Sunt
 em̄ hæc inseparabilia accidentia; particularia tamen
 sunt, vtpote vni indiuiduo cōuenientia, non simili
 ter alteri. ¶ Alia vero sunt quæ toti alicui speciei
 cōueniunt & omnibus ei⁹ indiuiduis. Vt coruo nis
 gredo cōuenit secundū totam speciem, & cygno albe
 do, ita vt vel ōnino nō vel vix reperiatur coruus, nisi
 niger neq; cygn⁹, nisi albus potissimū vbi tēpus ad
 uenerit, quo solēt hunc sibi colorē acquirere. Verū
 id forsitan parē videatur cum legam⁹ pullos coruorū
 non statim nigras pennas accipere, neq; cygnorū al
 bas. Nōnulli quoq; viros aliquādo albos coruos as
 serunt. Illud vt minimū quantū ad huiusmodi, con
 stat, quod licet sic videam⁹ coruos ōnes fieri colore
 nigros, & cygnos albos, nō apparere tamē vllā nece
 ssitatem ex parte speciei, quæ videatur expostulare
 huiusmodi accidēs. ¶ Magis vero mirandū est in
 hominib⁹ atq; adeo in ōnibus animalib⁹, de potens
 tijs quibusdā naturalib⁹, sine quibus nemo hominū
 imo nullū aialū possibile est subsistere. Huiusmodi
 sunt, sensus, tactus, quē Aristot. attestat omni anima
 li esse necessariū, ita vt sine eo nō possit subsistere, ip
 soq; ablato necesse sit mox animal corrip̄i. Simili
 ter & nutritiua potētia. Sicut em̄ idem author testa
 tur, necesse est ōne viuens quādiu viuatur nutrir̄i. Si
 mile est de naturali calore (qui hominem nō potest
 priusq; diē clausere extremū deserere) & vitali ope
 ratione, cordisq; pulsione, & spirituū agitatione quę
 ōnia animali cuiuslibet adesse experimur, donec sub
 sistat, nunq̄ vero abesse contingit, nisi cū subiecti cor
 ruptione. Constat tamē, hæc ōnia non aliud quā acci
 dentia esse. Nā potentia illæ naturales, manifeste
 sub secūda qualitatis specie absq; hæsitatione consti
 tuuntur, ab ōnibus philosophatibus. Cætera quoq;
 aut qualitates sunt, aut actiones quædā: quæ omnia
 esse accidentia nemo potest negare. ¶ Ex his ergo du
 bitatio satis perplexa orit̄, quinā fieri possit, vt hæc
 sint accidentia, cū tamē videant̄ necessario suo
 subiecto, nō contingēter, cum nō possint abesse suis
 subiectis

questio.

subiectis absq; eorū corruptione. Accidens vero su
 pra definitū est quod abesse potest, & quod contin
 git non inesse, absq; subiecti iniuria & corruptione.
 Quomō autē sine subiecti corruptione potest abesse
 quod vbi primū abscēserit extintūq; fuerit in sub
 iecto, statim corrumpi facit subiectum cui inerat.
 ¶ Huic autē quæstioni responderi potest, ex sublimi
 ori consideratione & diligētī inspectione horū acci
 dentium, & earū quæ suprapositæ sunt naturalium
 proprietatū. Naturales em̄ illas inclinationes ex na
 tura & essentia speciei dixim⁹ effluere, atq; ex com
 positione generis cum differētia necessario effluxu
 prodire. Hæc autē accidentia quę dicta sunt, quantum
 cunq; videant̄ ad rei subsistentiā necessaria, nō tamē
 fluunt a principijs essentialib⁹ speciei. Alioqui, vn⁹
 esset idēq; tactus in ōnibus hominibus, nō multi ne
 q; diuersi in diuersis: sicut eadē omnino est specifica
 natura, & eadē eius principia essentialia in omnib⁹,
 nō in diuersis indiuiduis diuersa; & sicut eadē est in
 ōnibus hominib⁹ risibilitas, aut in ōnibus animalib⁹
 bus ad sentiendū naturalis aptitudo. Similiter, quo
 q; dicendū de alijs, quæ supra fuerat assignata. Cum
 ergo hæc nō fluant ab ipsa natura speciei, neq; ab ip
 sius essentia, cōsequit̄ etiā hoc, quod non necessario
 debeant subiectis adesse, possintq; abesse suis subie
 ctis absq; eorū corruptione, quantum est ex parte natu
 ræ speciei, quæadmodū coruo, quantum est ex parte speci
 ficæ naturæ, non est necessari⁹ color niger, neq; cyg
 no albus. Sic quælibet accidentia prædicta, quantum
 ex parte ipsius naturæ specificæ hominis, abesse pos
 sunt. Vt em̄ Petrū intelligā sub hominis ratione, nō
 opus est cogitare quod vllū sensum habeat: sed suf
 ficat, quod ipsum vt animal rationalis naturæ cōsy
 derem. ¶ Nam si quis obijciat, sic etiā propriū abesse
 posse, & rē posse intelligi absq; naturali sua proprie
 tate. Respondebit̄, sine iniuria specificæ naturæ pro
 prietatem naturalem non posse intelligi absq; indi
 uiduo. Velut qui hominē intelligit vt nō risibilem
 aut nō disciplinæ susceptibilem, sine specificæ naturæ
 iniuria id nō facit. Cū em̄ ex ipsius essentialib⁹ prin
 cipijs est

Solutio

Solutio
obiectio
nis circa
prædicta

cipijs effluat naturaliter & necessario risibilitas disci-
plinaeque susceptibilitas fieri non potest, vt absque spe-
cifica naturæ iniuria, quocumque hominis individu-
um imaginemur subsistere, & simul ipsum non esse
risibile aut disciplinæ susceptiuum. Includit enim hæc
imaginatio manifestam repugnantiam specificæ naturæ
hominis, eo quod in specie includat proprium, tanquam
ab ipsius essentia necessario & naturali fluxu efflu-
ens, ipsaque in se susciperet a suis intrinsicis principijs
effluens. Ceterum, si intelligam Petrum vt non habentem
qualitatem aliquam huiusmodi quæ tactus nomine
tur, aut vt non habentem qualitatem calorem, aut cor-
dis actuale pulsionem, nulla in hoc est repugnantia aut
iniuria hominis specificæ naturæ: quemadmodum cum
cygnum imaginor nigrum, nulla fit specificæ naturæ
iniuria. Quantum enim ad naturam specificam, cygno per-
inde est, siue colorem habeat nigrum siue albu. Quod
si quis roget, unde ergo hæc necessitas, vt secundum
rei veritatem non possit subsistere animal, absque sen-
su tactus & ceteris? Si enim naturæ specificæ non re-
pugnat, quid ergo prohibet, vt fieri id nunquam vide-
amus, imo neque fieri possit? Huius rei causam (quo-
niam in Physicis requirere magis oportebat) breui-
ter assignantes, dicimus, quod ex parte formæ sub-
stantialis prouenit, & vnione corporis cum anima
rationali. quæ duo adinuicem vnita permanere non
possunt, nisi quamdiu certa quedam harmonia, con-
sensus atque proportio qualitatum in materia perdu-
rat, quæ sane proportionem, sensus tactus consequi-
tur: quæ etiam proportionem dissoluta, anima vltra
non potest materiam informare, sicque subiectum capi-
tur deicere, & simul cum huius harmoniz dissolu-
tione perit sensus tactus. Similiter sære & de alijs su-
ppositis, & si quæ sunt similia, dicendum: quod ob
hoc non possint a subiecto separari, quia absque illo-
rum inexistentiâ non potest forma substantialis per-
manere in materia. Sed altius ista fortasse ac latius
cuius dicta videbuntur, quæ Dialectica patitur consy-
deratio. Nos tamē ad plenam horum quinque prædica-
bilium cognitionem ea arbitramur non minimū habe-
re mo-

re momenti, apud illos potissimum, qui diligenti curi
ositate harum rerum naturam ac proprietatem exactius
voluerint penetrare, penitusque introspicere. Nunc
vero ad vniuersalium quinque differentiam & conue-
nientiam paucis describendam transeamus.

CAPVT XXIII.

De conuenientia prædicabilium.

Vtergo breuiter ac summam recapitulem?
que hæcenus dicta sunt, conueniunt quidem in
hoc oia prædicabilia, quod de pluribus nata
sunt prædicari, & habere certum aliquod subijcibi-
le, siue potius subijcibilia. Subijcibile enim, correlati-
uum est prædicabilis: & habet vniuersumque vniuersa
se suum subijcibile, vel subijcibilia potius, ad que com-
paratum dicitur vniuersale vel prædicabile. Subijcibile
enim generis, est species que sub ipsa ponitur, speciei subijci-
bile, individuum, differentie subijcibile, species quæ con-
stituit, & oia eius individua. Proprii vero, species e-
cuius natura fluit, & oia eius speciei individua. Ac-
cidentium autem subijcibilia sunt, subiecta quibus inher-
rent. Cum autem ita subijcibilia dicimus, non intelligimus
de subiectione que est secundum predicamentale ordinem
(sic enim neque differentie subijcitur constitua species, ne-
que proprio sua species, neque ite accidenti subiectum cui
inheret) sed accipimus secundum predicationem, quoniam
videlicet secundum predicationem rectam & ordinatam, vni-
uersalia de suis subijcibilibus prædicari nata sunt.

CAPVT XXV.

De prædicatione ordinata & inordinata.

Sole autem hæc prædicationes in quibus aliquod
quinque prædicabilium de suo subijcibili dicitur
Sa recentioribus ordinatæ nominantur, & secundum
dum veritatem sole ordinatæ sunt, quasi in quibus prædica-
tus naturalis ordinis correspondentia obseruatur. Quid sit
Ceteræ vero, aut ordinem prædictum perturbantes nata vel
sunt aut male commutantes, quas proinde inordinatas
tas contra ordinem appellant, cum videlicet subijcibile
cibile contra naturalis ordinis correspondentiam de
suo prædicabili dicitur, vt pote species de genere aut
individuum de specie aut species vel genus de differen-
tia con-

DE PRÆDICABILIBVS

tiā constitūente, aut species de proprio quod ipsam cōsequitur, aut subiectū de eo quod ipsi inhæret accidenti. Vt si dicamus, animal esse hominē, hominē esse. Perrū, rationale esse hominē, risibile esse hominem & nigrū esse cygnū. Et sic sicut cū ordinata prædicatione gen⁹ de specie aut ei⁹ indiuiduis dicit, prædicationē solent vocare primi prædicabilis. i. generis quaten⁹ gen⁹ est, eā vero quæ est speciei specialis finis, vocare solent prædicationē secundi prædicabilis. i. speciei quaten⁹ species est. Differentiā autē de specie cōstituta aut ipsi⁹ indiuiduis prædicationem, prædicabilis tertij. i. differentiā quaten⁹ differentiā est atq; ita & de proprio & accidente pportionaliter sic per contrariū, quoties ordine perturbato, species de genere dicit, prædicationē recte, vocant inordiatam contra ordinē prædicabilis primi. Cōtra em̄ naturalem generis ordinē est, quod suæ speciei in prædicatione subijciat. Cum vero indiuiduū de specie dicit, prædicatione est inordinata cōtra ordinē prædicabilis secundi. i. cōtra naturā speciei, cui magis conuenit secundū naturalem ordinē de indiuiduo prædicari, quā ei subijci. Atq; ita proportionaliter in re liquis. Sic em̄ in his prædicationib⁹ ordinis est perturbatio, & inordinata sunt omnia: cū id quod secundū suæ significationis naturā subijcibile, est, prædicatur, quod autē prædicabile, subijciat, quō in regimine agit, cum is qui feruus nat⁹ est, perturbato naturæ ordine, dicitur: qui vero liber & rex natus est, eōtrario subijciat. Vt em̄ hic regni, ita illic prædicationis est perturbatio, contra iustum ordinem.

CAPVT. XXVI.

De prædicationib⁹ identicis & per accidēs. **N**onnunq; vero prædicationes sunt quæ dicuntur & sunt, nō contra ordinē vlli⁹ prædicabilis, sed præter oēm ordinē, hoc est, prorsus absq; ordine. Illæ nimirū, in quibus nec vniuersale prædicat de suo subijcibili, nec eōtrario subijcibile de suo prædicabili. In his em̄ nullus, ordo neq; rect⁹ neq; cōmutatus potest inueniri, ita vt etiā si veritas extrema, nō inuenias tamen prædicationē ordinatā

Diuidit

Diuiditur autē hæc prædicatione inordinata præter ordinem, in prædicationē identicā, per accidēs, & extrinsecā. Prædicatione identicā appellat, in qua idē prædicat de seipso. Vt cum dico, Ioānes est Ioānes, hic homo est hic homo, Marcus est Tullius, Gladus est ensis, hic homo est Ioannes. Nihil em̄ refert, siue indiuiduū prædicet de seipso, siue vniuersale. Neq; refert, si vocabula sint diuersa modo significatio sit eadē. Huiusmodi prædicationes manifestū est præter ordinē esse, quoniā nullus est ordo rectus eiusdē ad seipsum, quantū ad prædicationē attinet. Prædicatione per accidēs dicit, quando res per prædicatū significata, principaliter non est in re significata per subiectū, nec eōtrario, ambo tamē reperiuntur simul in eodē tertio. Verbi gratia, cū dicimus, albū est dulce, manifestū est nec dulcedinē esse in albedine, nec albedinē in dulcedine (que sunt res per extrema prædicationis illi⁹ principaliter significatæ) sed amba simul in eodē tertio inueniunt, nōpe in lacte. Sic per accidēs dicim⁹, calidū esse siccū, frigidū esse humidum. Non em̄ calor est in siccitate, nec eōtrario siccitas in calore, simul tamē in eodē igne inueniuntur. Ita non est humiditas in frigiditate, neq; hæc in illa, sed amba sunt in eadē aqua. Hæc autē prædicatione quā late patet, & ei⁹ cognitio est Philosopho ad modū necessaria (cuius est vbiq; ea quæ per se ab ijs quæ per accidēs diligēter separare, siccirco pauclus ad eius cognitionē hoc in loco regulas dabim⁹. Prima hæc est. Quādo aliquis terminus cōcretiuus nouem vltimorū prædicamentorū vere prædicat, de simili termino alterius prædicamēti, fere est prædicatione per accidēs. Vt cū dicim⁹, Quantū est quale, lineatum est coloratū. Pater est quātus. Filius est crudus. Grammaticus ambulat. Existens in loco est in tempore. Sedens est vestitus, atq; ita in alijs. Signanter adiecim⁹ fere, particulā diminuentē & subiectātem aliquid a generalitate regule, quoniā interdum contingit prædicationē esse ordinatā & non per accidēs, in qua terminus concretiuus vnius prædicamēti prædicat de alio alteri⁹ prædicamēti. Vt est in his

Prædicatione inordinata cōtra ordinem.

Prædicatione per accidēs.

Prædicatione per accidēs.

in his prædicationib⁹. Quantū est coloratū. Superficiatum est albū. Lineatū est figuratū. Corpulentū est sphericum atq; ita in similibus iuxta illoꝝ probabilem sententiā, qui dicūt corporalia accidētia immediate in quātitatibus subiectari, ac mediāte quantitate in substantia. Idem est de his iudiciū. Quantum est æquale aut inæquale. Albū est simile. Nigrū est dissimile. Vbi termin⁹ prædicamētū ad aliquid prædicatur de termino prædicamētū quantitatis vel qualitatis. ¶ Secunda regula. Quādo vere prædicant de se inuicē diuersa accidētia eiusdē prædicamenti sub diuersis generibus aut speciebus contenta. Prædicatio fieri est per accidēs. Huiusmodi sunt iste. Pater est filius. Dñs est seruus. Dur⁹ est coloratū. Albū est dulcē. Flauū est amar⁹. Lineatū est numeratū. Percutiens est intelligens. Vestitus est armat⁹, & alia cōsimiles. In singulis em̄, subiectū & prædicatū sunt eiusdem prædicamētū, sed sub diuersis sunt generibus Pater & fili⁹, ambo sub ad aliquid sunt, sed pater est ad aliquid superpositionis, fili⁹ ad aliquid suppositionis. Idē est de dño & seruo. Dur⁹ & coloratū, ambo sub qualitate sunt sed dur⁹ sub secunda specie, coloratum sub tertia. Ita in cæteris. ¶ Signāter adiecta est excipiēs particula, fieri, quoniā interdum regula instantiā patitur. Vt cū dicimus Corporale est superficiatum superficies est lineata, secundū eorū sententiā qui dicunt superficiē esse in corporea quantitate ut accidens in subiecto, & lineā similiter in superficie. Ver⁹ harum rez plenior cognitio, ex prædicamentis pendet. ¶ Tertia regula. Quandoquēq; vere vna differētia vniuersalis prædicatur de alia itē vniuersali, aut propriū vniuersale de alio simili, prædicatio est per accidēs. Exempli gratia. Hęc sunt per accidens prædicationes Rationale est sensibile. Sensibile est animatū. Animatū est corporeū. In quibus prædicant differētiæ cōmunes de se inuicē. Similiter & hæc. Risibile est flebile. Risibile est capax disciplinæ. Rudibile est portatiuū oner⁹, Mugibile est natū lac dare. Risibile est mobile secundū locum. Huius regula ratio est, quoniā vna natura differentialis

Secūda
regula
la

Tertia
regula

nunquā

nunquā est in alia cum sit natura differētialis (vt supra declaratū est) dñino simplex & incōposita. Idē cōsequit̄ & de natura proprij, quod vnū non sit in alio, sed simul insunt eidē naturæ specificæ a qua esse fiunt, vt supra dictū est. ¶ Signāter autē dictū est in regula. Quādo differētia cōmune prædicat de differētia simili, aut propriū cōmune de simili: quoniam (iuxta cōmunē multoꝝ sententiā) quociens differētia cōmune prædicat de suo indiuiduo proprio, est prædicatio ordinata & scđi prædicabilis. Item & quādo propriū cōmune prædicat de suo indiuiduo. Vt cū sic dicit̄. Hoc rationale est rationale, hoc sensibile est sensibile, hoc susceptiuū disciplinæ est susceptiuum disciplinæ. Dicunt em̄, omnē differētiā vniuersalē in cōparatione ad suū propriū indiuiduum esse speciē specialissimā & speciē prædicabilem, similiter & de proprio vniuersali dicunt respectu sui indiuidui. ¶ CAPVT XXVII.

¶ De prædicatione extrinseca,

Prædicatio extrinseca est quādo res principaliter significata per prædicatum, non est in re ipsa per subiectū significata, nec ecōtrario nec ambo sunt in vno tertio, dicunt tamen de se inuicē propter certā aliquā habitudinē rerum significatarū ad inuicē. Vt hæc sunt extrinseca. Color videt. Son⁹ audit. Odor odoratur, Calor aut frigus tangitur. Lapis intelligit. Cælum considerat. Manifestū est em̄ quod visio, auditio, odoratio, tactio, intellectio, & cōsideratio, non sunt in reb⁹ visis auditis &c. Sed in ipso homine, qui videt & intelligit. Est autē quædam specialis habitudo coloris ad visum & visionem soni ad auditionē, odoris ad odorationē, qualitas tangibilis, ad tactionē, rei intellectæ ad intellectionē, mirum habitudo obiecti ad actū, qui est circa ipsum vel de ipso. Atq; ob hanc habitudinē sic de se inuicē dicunt. nō ratione mutue inexistētiæ. ¶ Huiusmodi dicunt esse ones prædicationes, in quib⁹ prædicatur termini qui a Dialēcticis appellant̄ secundæ intentionis aut impositionis, de terminis primæ impositionis, cuiusmodi sunt pene omnia quæ definiunt in scientijs

Prædicatio
extrinseca,

scientijs fermocinalibus. Grammatica, Rhetorica, Dialectica. Vt cū dicim⁹. Ioannes est nomen. Amo est verbū. Amans est participiū. Homo currit est propositio. Animal est gen⁹. Homo est species. Petrus est indiuidū. Homo est secunda substantia. Petrus est prima substantia. ¶ Et quia hoc in loco oportune se nobis offert cōmoda occasio determinis primę & secundę intētionis siue impositionis tractandi, operę precium nobis visum est eorū differentiā hic proferre, idq; nō nisi ex sentētia. Seuerini Boetij inter commentatores Aristotelis fidelissimi. Cui⁹ hæc est super ea re sententia. primū omnīū rebus ipsis singulis ad arbitrium imponentiū fuisse imposita nomina. Vt substantiæ quę est homo suū est nomē assignatū, & illi quę est equus suum i:em peculiare quo appellatur vocabulū. Ipsi quoq; rerū accidentibus, quę & ipse res sunt accidentales sunt; imposita sua nomina vt accidēs illud secundū quod dicitur homo quantus, diceret quantitas: vt qualitas illa quę visibilis facit substantiam appellaret color, atq; ita in ceteris: vt operationes quę substantijs conueniunt, distinctis quoq; vocabulis nominarent, per huiusmodi vocabula, calefacere, frigefacere, agere, pati, percutere, scicare, indurare, emollire, itē vt habitudo ipsa ex parte rei inter substantiā gignentē & genitā exprimeretur nominib⁹ patris & filij, habitudo imperantis & subditi per noīa Dñi & serui, atq; ita in ceteris omnibus habitudinib⁹, quę ex parte rei in ipsis reb⁹ inuenirent. Hęc proinde omnia dicunt vocabula primę intentionis vel impositionis quoniā hæc prima fuit intentio, & hoc primū fuit studiū impositorib⁹, vt rebus ipsis & substantiālib⁹ & accidentib⁹ singulis singula inderet vocabulā. ¶ Postea vero quę huic primę intētionis fuisset satisfactū, & prima illa impositio circa res fuisset perfecta, animaduersum est, in ter vocabula illa primę impositionis, ex parte significationis acceptę per primā illam impositionē, quædam cum seinuicē conuenire, alia differre, non secūdam aliquid ex parte rei existens, sed scđm vim & vsum significationis accepta. Animaduersum est, quædam

quædā vocabulorū illorum supponi & subterni ex suæ significationis iā acceptę proprietate, alia vero substratis & subiectis apponi, omnia nimis nomina apta esse ad subijciendū non per se ad prædicandū. contra vero verba esse apta ad prædicandū per se, nō ad subijciendū. Animaduersum est, quædā vocabula ex impositis esse generalia valde & multis etiā speciebus diuersis conuenire, alia nō nisi vni⁹ speciei indiuiduis. Hęc ergo fuit scđa impositorū intētio & studiū subsequēs, ipsis quoq; vocabulis iā ante pro arbitrio effectis noua indere vocabula, quæ iā nō rerum foris existentū, sed ipsorū tantū vocabulorum, ex parte acceptę significationis essent nomina siue vocabula. Vnde ex hac scđa intētionē, cōsul eo impositores illa vocabula quæ subijci per se nata sunt, nō per se prædicari noīa decreuerūt appellādas illa autē quæ prædicari de alijs nō subijci nata sunt, essent verba. Itē vt illa vocabula quæ inuenirentur ex accepta significatione de multis speciebus prædicari dicerent genera: quæ autē solū de singularib⁹ vni⁹us speciei, dicerent species: ipsa autē singularia quæ de nullis subiectis possunt prædicari, dicerent indiuidua. Ita in ceteris potest declarari. ¶ Ecce habes intensionē secundā, quæ posteriorē subsequuta est, & quasi ē priori enata. Ab illa em̄ ad hanc profecta est humani animi sagax industria, & præsupponit hæc illā. Hoc scilicet est dici vocabulū primæ intētionis id est, circa quod ac similia primū versata est imponentiū intentio. Hoc est vocabulū primæ impositionis, quod in illa prima rerū impositione est institutum ad suā rem significandā. Secundę autē intentionis vocabula sunt, circa quæ non primum studium primæq; attentio & intētio imponentiū fuit, sed posteriori⁹ ex prima impositione facta, excitata est impositorum intētio ad ipsa quoq; posteriori⁹ certę significationi destināda. Et hæc sunt impositionis secundę vocabula, quæ in ista secunda impositione post primā subsequuta, suę significationi sunt deputata. Hęc est vera & indubitata super prædictis Boetij sententia, quam nos iccirco prolixius declarauim⁹, quoniam

pulchra est consideratio, sed captu satis difficilis, ut
 fere sunt (iuxta proverbiū) difficilia quæ pulchra,
 Hæc autē vocabula secundæ impositionis siue in
 tentionis, nō significant res ipsas foris existētes, nec
 substantias, nec eorū realia accidētia, sed tantū habi-
 tudes quosdā & cōparationes siue relationes intelle-
 ctus humani, quas proinde relationes rationis appel-
 lare solent, quæ non in ipsis sunt rebus sed tantū in
 intellectu humano. Quod ita evidentē monstrat.
 Quod em̄ vox homo dicatur nomē & non vbum
 quod vox homo sit species & non genus, quod rati-
 onale differentia & non propriū, manifestū est non
 esse ex parte alicuius rei vel realis proprietatis, in ip-
 sa voce realiter existentis. Nam si nulla omnino cir-
 ca vocem illam fiat mutatio realis, ex solo arbitrio
 hominū poterit fieri, ut vox illa homo sit genus &
 non species: cōtra, animal fiat species, & non genus,
 rationale, propriū & non differentia: risibile, differē-
 tia & non propriū. Videlicet voce intacta & inua-
 riata permanēte, tantū ex suo arbitrio, hominis au-
 thoritate præcellentes in lingua Latina, decernant
 vocabula, homo & animal, permutare exnunc sig-
 nificationē: item rationale & risibile, ut quod hæc-
 nus Latinis significavit animal, post hac significet ho-
 mo: & e cōtrario: quod hæcenus rationale, post hac ri-
 sibile, proculdubio ex hac tantū mutatione huma-
 ni arbitrij sine vlla sui mutatiōe, iam erit homo ge-
 nus, animal species, rationale propriū, risibile differē-
 tia. Velint quocūq; homo iam significare, quod hæc-
 enus animal significavit, & e cōtrario, statim erit
 vox homo sine sui reali mutatione verbū & coniu-
 gabitur per personas homo, homas, homare. Amo
 autē nomen erit, & declinabitur amo amonis amo-
 ni. Patet ergo, quod nullā realem proprietatem vel
 accidēs vllum realiter inexistens ipsis rebus signifi-
 cent termini secundæ impositionis. Ex quo deins-
 de manifesto cōsequio inferē, quod in principio hu-
 ius capituli dixim⁹, prædicationes illas in quib⁹ præ-
 dicantur termini secundæ impositionis de terminis
 primæ impositionis esse extrinsecas. Videlicet in præ-
 ptu est

ptu est ratio: quoniam quod per prædicatū significa-
 tur, non est in illo quod per subiectū significatur in
 ipso videlicet vocabulo pro quo est in tali prædica-
 tione semper subiectū acceptio. Termin⁹ em̄ primæ
 impositionis (ut est regula Dialecticorū) qui subijci-
 tur respectu prædicati, quod est termin⁹ secundæ im-
 positionis, non illic accipitur pro ipsa re ad quam si-
 gnificandam ex primaria impositione est imposit⁹,
 sed pro ipsomet vocabulo, quatenus est significati-
 uum talis rei.

CAPVT XXVIII.

De differentia quinque prædicabilium secundum
 diuerfos modos prædicandi.

Differentia autem quinque prædicabilium tam
 et si ex prædictis satis colligitur, placet tamē
 hic breuiter eam repetere. Sciēdum itaq; est
 genus & speciem differre secundum subijci-
 bilium diuersitatem, nimirū quod genus prædicet
 de specie differentibus, species vero de solis nume-
 ro differentibus: ceterū, ipse prædicandi mod⁹ quo
 hæc tantū de numero differentib⁹, illud de differen-
 tijs specie prædicatur idem est, nempe in eo quod
 quid est, in respōsione ad interrogatiū signū quid.
 In reliquis autem, ex ipso prædicandi modo potissi-
 mum accipienda est differentia. Habet em̄ genus &
 species alium modū prædicandi, quam habeat diffe-
 rentia alium quā proprium, aliū quam accidens: dif-
 ferentia item alium habet a genere & specie, item
 q; a proprio & accidente: faciuntq; hi modi prædi-
 candi, ordinatas prædicationes diuersi generis. Ge-
 nus em̄ & species, qm̄ ad interrogatiōē quid est re-
 spondēt de subijcibilib⁹, prædicationes faciunt, quas
 (licet confictio, tamen ad rem significandā apto satis
 vocabulo) vocant Dialectici quidditatiuas. In illis
 em̄, subiecti quidditas. i. quid sit exprimit, ut in su-
 perioribus factū est dilucidū. Differentia vero non
 prædicat quidē quidditatiua prædicatione, quoniā
 non ad interrogatiōē quid est respondet, neq; quid
 res sit exprimit, sed prædicat in eo quod quale quid
 est, neq; quomōlibet quale, sed essentialiter atq; iccir-
 co prædicationē essentialē facit & qualitatiuam, ut

rebus secundū necessitatē accommodemus apta vocabula. Potestq; hæc differētia de suo subijcibili prædicatio essentialiter qualitatiua, vel essentialis & qualitatiua nūcupari. Indicat em̄ de re, qualis essentialiter existat; & essentialē ipsius qualitātē (vt sic Porphyriano more loquamur) assignat. ¶ Proprium autem, neq; quidditatiuā facit prædicationē, quoniam nō in eo quod quid est prædicat; neq; essentialē, quoniam nō essentialiter de subiecto prædicat, qualitatiuam tamen facit sed accidentalē. i. non essentialē, necessariā tamē. Vnde prædicatio proprii de suo subiecto, accidentaliter & necessaria recte nuncupabit, sic accipiendo accidentaliter large, vt valeat, nō essentialiter. Indicat em̄ propriū, qualis sit res necessario & nō essentialiter. ¶ Nouissime autē omnium accidentis prædicationē facit cōtingentē quoniā videlicet subiecto prædicatū conuenit cōtingenter, ita vt adesse possit & abesse, prædicari & negari. Indicat em̄ de re qualis sit contingenter. His vero de prædicabilibus ita determinatis & assignatis per singula, finē huic imponam? tractatus; ad onipotentis Dei gloriā, quā sua prouidissima æternę sapiētis dispositione sic res rerūq; naturas aptissimo digessit ordine, vt quicquid de vniuersa rerū natura cogitari possit, id sub quinque vocū determinatione possit cōprehendi. Ipsi honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DEO semper & vbicq; GLORIA,

LIBRI SECVNDI DI CONSIDERATIONIS DIALECTICÆ, qui de prædicamentis inscribitur.

¶ Præfatio.

Uñfinitam rerū ab optimo maximoq; Deo, ad osentationē immensę potentis, sapientis, atq; bonitatis sue conditarū, varietatem, quoniā sigillatim nō potuit humanū ingenium inuesti-

inuestigare atq; pertractare laboriosa sagacitate infinitatem illā particulariū, in pauca aliquot vniuersalia coegit, sub quib⁹ illa omnia, tam multa, tā varia, tā abinuicē distantia, saltē generatim concluderet, quæ distinxit & sigillatim nequisset cōprehendere. Hæc sunt decē illa prima genera, substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, agere, pati, vbi, quādo, situs, & habitus; ad quorū aliquod necesse est redigi, quicquid in creatis rebus vel substantiale, vel accidentariū posset reperiri. Propter quod & prima vel generalissima genera appellant, eo quod ante ipsa nō sint alia priora genera, & ipsis subijciant cætera omnia. Dicuntur quoq; καθ' ὑποκει. i. prædicamēta, quod ipsa de alijs omnibus generib⁹ & speciebus atq; indiuiduis singula de sibi subiectis prædicent. De his igit decem primis generibus vniuersali significatione totam rerū infinitatē complectētib⁹, in præfati libro sermo instituit. In quo Aristotelis Philosophorū facile principis ordinē atq; determinationē præcipue insequimur, quō in præcedēti quinq; prædicabilium libro, Porphyrii potissimū traditionē pro viribus fuimus insequuti.

¶ CAPVT I.

¶ De triplici acceptione termini prædicamentum.

ET primū quidē de Cathēgoricæ siue prædicamenti vocabulo (ne ignoto noie quis hæreat) sciendū est, triplici ipsum significatione vsurpari. Interdum em̄ generaliter pro vocabulo quolibet, quod dicit siue prædicat de alio, sumitur; vt homo, equus, albū, nigrū, currere, iacere dicantur prædicamēta, & in summa quicquid potest de altero prædicari. In quā fere significatione, vocabulo isto vsus est diuus Gregori⁹, Homelia septima dicens, Ioannem Baptistā ad se venientib⁹ respondisse prædicamenta vitæ. i. verba vitæ, verba. s. veritatis & iustitiæ. Atq; hoc modo omnia vocabula, quæ in ordine quolibet prædicamentali ponunt, prædicamenta dici possunt. ¶ Scdō prædicamentū accipit pro tota aliqua collectione & coordinatione generū ac specierum, sub vno aliquo genere generalissimo, secundū suū ordinē dispositōrū. Vt tota illa coordinatio generum

E in nerum

DE PRÆDICAMENTIS.

netum & specierū sub genere substantiæ, quæ in libro prædicabiliū posita est, dicitur prædicamentū substantiæ, videlicet a genere supremo (quod caput est totius collectionis, & quasi primū principium) habens appellationē. Hoc modo accipitur prædicamentum, cum dicitur apud Dialecticos, vocabulum aliquod in hoc aut illo prædicamento constitui. in hac aut illa collectione prædicamentali. ¶ Tertio prædicamentū accipitur specialiter pro ipso quod est summum in aliquo prædicamentali ordine, nempe pro primo tantum & generalissimo genere. Atq; in hac significatione sumitur prædicamentū, cum dicitur. Homo est sub prædicamento substantiæ, id est sub illo prædicamēto quod est substantia. Sic dicim⁹ substantiam esse, primū prædicamentū, quantitatem secundum prædicamentū &c. In proposito igitur cū dicimus, librū istum de prædicamentis pertractare, accipiendum est prædicamentū vel secundo vel tertio modo. Tractat em̄ liber iste de primis decē generibus, atq; etiam de totis coordinatiōnib⁹, quarum illa sunt capita. ¶ CAPVT II.

¶ De antepædicamentis, & primum de æquiuocis. Nteq; ad prædicamētorū determinationem procedat Aristoteles, quedā præmittit ad eorum cognitionē, præparamenta siue præambula: quæ proinde a recentioribus, nō improprie efficitur vocabulo, appellata sunt antepædicamēta, quasi ante prædicamentorū determinationē tradita. Hæc sunt definitiones tres, hæpe æquiuocorū, vniuocorū & denominatiuorū, diuisiones duæ, & duæ itē regulæ. Quæ oīa eo ordine quo ab illo sunt posita, nobis veniūt declarāda, priusq; prædicamētorū aggrediamur elucidationē. Definitio igit æquiuocorū hæc est.

siue ut inquit. T. un finis est de u. melioris u. P. trad. diuisio immutata. æquiuocis appis. xi. l. diuisio immutata. P. l. conu. l. diuisio.

Defini. æquiuocorum.

Æquiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune, & ratio substantiæ secundum nomen diuersa.

¶ Pro cui⁹ definitionis intellectu notandū est, æquiuocum

uocum dici dupliciter. Interdum em̄ dicit æquiuocum, vocabulū ipsum quod plura habet significata vel poti⁹ significationes plures: quæadmodū dictio canis habet plures significationes, quare vna significat animal domesticū, quod latrādo domū seruat, altera cæleste sydus illud, quo se prodēte ardor innocūcus exurit segetes, vnde caniculares dies vulgo appellant. Quas duas significationes nemo dubitat esse diuersas. Interdū vero æquiuocū dicit ipsum significatū, & æquiuoca dicunt ipsa significata diuersa quæ sic per idē vocabulū significant, mediantib⁹ diuersis significationib⁹ siue conceptib⁹. Ut canis domesticus latrās, & cæleste illud exurens sydus, æquiuoca sunt cōparatione ad vocabulū canis, per quod ambo significant, mediantibus diuersis significationibus aut conceptibus. ¶ Quod signanter adijcitur: quoniā non omnia plura significata ei⁹dē vocis, dicunt æquiuoca in cōparatione ad illā vocē, sed oportet plura illa significata scdm diuersas significationes, aut diuersos cōceptus significari. Homo nāq; & equus diuersa sunt significata vni⁹ termini animal, nō tamē æquiuoca sunt, sed vniuoca, quoniā licet plura sint significata vni⁹ termini animal, significantur tamē per illū mediante vno conceptu, vel secundū eandē significationē. Secundū vnā quippe & eandē significationē, & secundū conceptū siue cogitatum vnū, genus animal, significat hominē, equum alinū, & omnes species. ¶ Interdū itaq; æquiuocū dicitur ipsa dictio plures habens significationes, interdum vero ipsum significatū quod per dictionē talē significat. Ad quæ duarū acceptionū distinctionem, recentiores nō in cōmode efficitis vocabulis, prius appellant æquiuocū æquiuocans, i. æquiuocæ plura significans: posteri⁹ dicunt æquiuocū æquiuocatum, i. æquiuoce significatū. ¶ Hæc præmissa, ad elucidandā Aristotelis suprapositam definitionē accedam⁹. Quæ licet possit & æquiuocantibus & æquiuocatis circa absurditatē, suo modo applicari, cōmodius tamen de æquiuocatis intelligit hoc modo. Æquiuoca æquiuocata, dicunt alicui⁹ vocabuli plura

F. iij aliqua

aliqua significata, quib⁹ solū nomē æquiucans cōmune est, per significationē atq; etiā per prædicationē, sed ratio substantiæ scđm illud nomē est diuersa. i. licet idē nomē plura significet, & de illis prædicetur, nō tamē scđm eandē rationē, vel scđm eundē cōceptū essentialē, vel scđm eandē definitionē substantialē. Exēpli gratia, canis latrans in domo, & canis æstuās in cælo, plura sunt significata, quib⁹ vnū nomen canis, in significando, atq; etiam in prædicando cōmune est. Dicitio siquidē canis, vtrūq; significat & de vtroq; prædicatur. Veruntamē solū nomē cōmune est illis, ita quod nō est cōmunis ratio substantiæ, sed diuersa, quia non secundū eandem significationē, canis vtrūq; significat, nec mediante vno eodemq; conceptu, sed mediantibus diuersis significationibus, & conceptibus. Ideo plura illa significata, dici debēt æquiucata æquiucata, cōparatione ad terminū canis æquiucate illa plura significantē. ¶ Per rationē autē substantiæ, quidā intelligunt conceptū substantialē, siue essentialē, alij definitionē essentialē, vel (si desit definitio) descriptionem, Et vtrumq; fere in idē redit. Siquidē adinuicē connexa sunt, diuersus concept⁹ & diuersa definitio: vt si termin⁹ aliquis plura significet mediantib⁹ diuersis conceptibus; etiā de eisdem dicat scđm diuersas rationēs, siue definitiones, cōtra vero, si mediante vno cōceptu essentiali, etiā mediāte vna definitione essentiali. Exēpli gratia, animal mediante vno essentiali conceptu, significat hominē, equū, asinū, &c. iccirco de omnibus illis etiā secundū vnā rationē siue definitionē essentialē prædicat. Homo em̄ est animal, quia corpus animatū sensibile: equus item est animal, quia corpus animatū sensibile: atq; ita in reliquis. Contra vero, termin⁹ canis, quia secundū diuersas significationes, aut mediantib⁹ diuersis cōceptib⁹ significat sydus vrens & latrans animal, iccirco nō secundum vnā definitionē vel rationē de vtroq; dicitur. Si em̄ quæras, quare sydus cœlestē illud canis dicatur, non eadem assignabit ratio, ac si quærat de latrante animali, sed longe diuersa. Nihil itaq; aut perparum refert, si

✱ ✱
Ratio
substantiæ.

refert, siue per rationē substantiæ, in hac definitione æquiucorū, atq; item in illa quæ sequit̄ vniucorū, intelligatur conceptus siue definitio. ¶ Si vero de æquiucis æquiucātibus cuiquā placeat interpretari suprapositā definitionē, ad hunc modū eam explicabit. Æquiucātia dicunt̄ vocabula aliqua, quorum nomē est cōmune. i. quæ scđm nomen sunt cōmunia, plurib⁹ suis significatis, sed ratio substantiæ nominis, est diuersa, i. diuersa ratione significant plura illa, aut de plurib⁹ illis dicunt̄. Verum prior expositio commodior, minusq; torta videtur.

CAPVT TERTIVM.

De æquiucato a casu & a consilio.

St autē duplex æquiucō, nempe æquiucum a casu, & æquiucum a consilio. ¶ Æquiucō a casu dicit̄, qđ plura habet significata æque principalia, ita vt nō vnū significet propter similitudinē cū altero, vel relationē ad alterū. Sic dicitio canis æquiucō est respectu animalis latrans, & cœlestis syderis. Sic dicitio Petrus; æquiucō significat hunc atq; illū. Malus æquiucō significat arborē pomiferā & malū naui; Polypus æquiucō signat pisces & morbū. ¶ Æquiucō autē a consilio dicit̄, qđ plura habet significata, sed vnū principalis, & aliud min⁹ principale, vt pote ppter similitudinē vel cōparationē aut relationē ad significatū principale, vt homo æquiucō significat hominē viuū, quod est ipsi⁹ principale significatū, & hominis imaginē depictā, aut sculptā, aut fufam, quod est significatum minus principale, vt pote quod non nisi propter similitudinē imaginis cum viuo homine, scđm lineamentorū protractionē & colorū dispositionem, per dictionē homo repræsentatur. ¶ Sic De⁹ prima & præcipua significatione, significat id quod naturam habet diuinā, siue quod secundū naturam Deus est deinde minus principaliter quod sola æstimatione Deus putat, significat; item & eos qui scđm aliqua participatione similitudinis dij appellantur, vt iudices & præpositi populorū dij appellant̄ in sacris literis, eo qđ aliqua ex parte Deo vero sint similes, se

Æquiucō
cū a casu

Æquiucō
cū a consilio.

¶

DE PRÆDICAMENTIS.

eundū acceptā ab eo potestate atq; autoritatē. Ita sanum, principaliter id quod sanitate in se habet, significat, nepe ipsum animal, quod in se habet sanitatem. Minus autē principaliter significat id quod sanitatis est effectiuū, quo modo medicinā dicitur sanā, atq; etiā id quod est indicatiuū sanitatis, quod urinam dicimus sanā. ¶ Rat. o autē harū appellationū, secundum quā distinte, priora æquiuoca vocent a casu, ista posteriora a cōsilio, hæc est: quoniā id quod plura habet significata quæ principalia, quorū non alterum propter similitudinē cū altero, vel relationē ad alterū significat, manifestū est casu & fortuito nactū esse plures illas significaciones, nimirum quod casu obrigerit idē vocabulū pluribus accommodari significacionibus. Quod vero plura habet significata, sed alterum tantū propter similitudinē cū altero, vel cōparationē ad alterū, manifestū est, id non casu sic obrigisse, sed ex cōsideratione, iudicio, & consilio hominum, qui cōsiderantes similitudinē huius cū illo, eodem nomine iudicāt appellandā similitudinē quo ipsum præcipuum cuius est similitudo. Ut videntes statuam Cæsaris similitudinē habere in linea mentis atq; habitus apparatus exteriori, cū viuo ipso Cæsare, statuam appellitant Cæsarem. ¶ Appellatur quoq; istud æquiuocū a consilio alio nomine *ὡς Δογμ* analogum, quasi secundū relationē aut comparationē plura significans. Veruntamen non dicitur dictio aliqua *ὡς Δογμ* analogū, nisi respectu significati alicuius minus principalis. Ut verbi gratia, homo nō dicitur analogū respectu hominis viui, quoniā non ipsum significat per relationē aut cōparationem, sed per propriam impositionem, analogum autē dicitur respectu hominis picti, quem non ex propria & primaria impositione, sed ex similitudine & cōparatione significat. Equiuocū tamē a consilio dicitur, respectu amborū significatorū alterius principalis, & alterius minus principalis.

¶ CAPVT III.

D Tres ponuntur de æquiuocis regulæ.

E his autē æquiuocis tres solent poni regulæ, quarū

LIBER SECVNDVS.

sz, quarum prima & tertia omnib⁹ generaliter conueniunt, secunda tantum æquiuocis a consilio sūt analogis. ¶ Prior hæc est.

5023.
De equi
uoco pri
ma regula.

Nullum æquiuocum vt æquiuocum, potest constitui in vllō prædicamēto, neq; vlla definitione potest definiiri, neq; diuisione diuidi.

¶ Huius dicti ratio est, quia æquiuocū vt æquiuocū nihil vnū significat sed plura indeterminare. Oportet autē determinate vnum habere significatū, quod debeat in prædicamēto cōstitui, aut definitione aliqua definiiri: aut diuisione diuidi. Quod intelligi debet de diuisione proprie dicta. Nam impropria diuisione posset canis diuidi in canē latrantē, & sydus cæleste. Verū hæc potius enūteratio est significatorū termini æquiuoci, quā ipsius diuisio. ¶ Signanter dicitur, æquiuocū vt æquiuocum, non posse in vllō prædicamēto &c, quā æquiuocū scdm vnā significacionē cōsideratū, recte in prædicamēto constitui, & definitur & diuiditur. Sic em̄ nō vt æquiuocum cōsideratur, sed vt vniucū. ¶ Secūda regula.

Analogum per se positū stat pro suo significato famosiori.

Secūda
regula.

¶ Hoc est, pro significato præcipuo & primario accipitur. & pro eo verificat id quod dicitur. Dicitur autē per se poni analogū, i. æquiuocum æquiuocans a cōsilio, quādo nō additur ei dictio alia quæ ipsum trahat ad significatū min⁹ principale, aut quæ ipsum indicet pro min⁹ principali accipi. Exēpli gratia, dictio Cæsar, cū dico, Cæsar est longus sex pedes. Cæsar agit Rome, per se ponitur, quoniā nō additur ei aliqua particula, distrahēs ipsum ad significatū alterū min⁹ principale, sed in sua cōsistit libertate. Ideo pro suo significato præcipuo sine hēsitatione accipitur. Cū autē dico, Cæsar sculptus, pictus, fufilis, aut fictilis; item

DE PRÆDICAMENTIS.

lis: itē Cæsar terreus, vel aureus, vel argenteus, vel huiusmodi aliquid, manifestū est per aliquā illarū adiectionum distrahī terminū a significatione præcipuo ad secundariū & minus principale, Facile enim quilibet intelligit, illic nō de vero Cæsare, sed de eius imagine fieri sermonem. ¶ Tertia regula.

Tertia
regula

Æquiuoco non debet esse usus in disciplinis, nisi fuerit distinctum.

¶ Hoc est, nisi prius fuerit indicatū, pro quo significatione debeat accipi. Cuius ratio est: quoniam æquiuocū indistinctū (vt recte dici solet) confusionē parit. A disciplinis autē omnis cōfusio lōge arcēda venit, vt pote in quibus omnia cōuenit esse quā ordiatissima, minimeq; perturbata. Qui enim confusioni & perturbationi rerū vocūq; student, hos constat, non bonę disciplinæ sed sophisticę cauillationis esse studiosos. Hactenus de æquiuocis æquiuocātibus & æquiuocatis a casu item & a cōsilio. Nunc ad vniuocā pergamus. ¶ CAPVT V.

¶ De definitione vniuocorum.

Defini.
vniuocorum.

Vniuoca dicunt, quorum & nomen est commune, & ratio sub-

stantiæ secundum nomen est eadem.

¶ Huius definitionis intellectus, magna ex parte haberi potest ex supraposita & declarata definitione æquiuocorum. Scdm cōparationē nāq; omnia sic dicēda sunt de vniuocis, quēadmodū illic de æquiuocis dixim⁹. Quō enim æquiuoca dixim⁹ æquiuocātia vel æquiuocata. Vniuocum quippe vniuocās est dictio vniuocē plura significās. i. quæ mediāte vno essentiali cōceptu plura significat, aut secundū vnā orationē siue definitionē essentialē de pluribus prædicari potest. Vt animal gen⁹ est vniuocū respectu oim specierū suarum, quas oēs mediāte vno cōceptu essentiali significat, & de quibus omnibus secundū vnā essentialē rationem

LIBER SECVNDVS.

So. 29.

tionē siue definitionē prædicat. Homo enim est animal quia corpus animatū sensibile, & eadē ratione est equus, animal, & itē asinus, atq; ita in reliquis. Vniuocata vero dicuntur ipsa plura, significata, quę sic per vnū vocabulū mediāte vno cōceptu essentiali significant. ¶ Ex his facile est, supradictā Aristotelis definitionē exponere in hunc modū. Vniuoca vniuocata dicuntur plura aliqua significata quosq; est vnum commune nomē vniuocās. i. quę per vnū aliqd vocabulū vniuocās significant, & non solū nomen est illis cōmune, verumetiā ratio substantiæ secundū illud nomen est eadē. i. mediāte eodē conceptu essentiali, per illud nomē significant, vel secundū eandem rationē siue definitionē essentialē. De eis prædicatur illud nomē. Quid autē sit ratio substantiæ, patet ex dictis circa declarationē definitionis æquiuocorum. ¶ Signanter vero in definitione dicitur, quod ratio substantiæ secundū illud nomen cōmune, debet at esse eadē; quoniam ad rationē vniuocorum non sufficit quilibet rationē esse cōmunē, sed oportet rationē substantiæ esse cū noīe cōmunē. i. oportet vocabulum illis significatis pluribus conuenire, secundū eundē conceptū essentialē, vel secundū eandē definitionem essentialē. Homo enim & equus non possunt dici vniuoca a respectu albi. Attamē homo & equus habent nomē albi sibi cōmune, siue per prædicationem, dicēdo homo est albus, equus est albus, siue per significationē & conceptū, quoniam album generali significatione omnia illa in quibus est albedo significat. Verū non est illis secundū nomen illud ratio substantiæ eadē. Nam ratio albi nō est homini & equo substantialis, sed tantū accidentalis. ¶ CAP. VI.

Exponitur
definitio.

¶ De quibusdam ad cognitionem denominatiuorum spectantibus.

Pro intellectu definitionis denominatiuorum quā subsequenter ponit Aristoteles, præmittenda est differentia quā ponunt Dialectici conuoluerunt ad cōmunem usum & modū loquendi inter terminos cōcretiuos siue cōcreta, & terminos abstractiuos siue abstracta. Terminus cōcretiuus sic

ut con-

Quid sit
concretū.
ne concretū. Dicitur vocabulū quod de subiecto alio
quo per semetipsum accidentiter prædicat. Huius
modi sunt nomina aut verba, quæ a Grammaticis adiecti
ua appellatur: vt albus, niger, doctus, sedere, currere,
&c. Hæc enim de subiectis per semetipsa prædicantur
accidentiter, dicēdo, Petrus est, albus, niger, studet, cura
rit. Dicitur autē de prædicatione accidentali, quoni
am proprie non dicitur terminus concretus ille, quiso
lum essentialiter de aliquo prædicat. Vt homo licet
prædicet vere de hoc homine & illo, non proprie ta
men concretū dicitur licet aliquando sic minus proprie
dicat. ¶ Terminus autē abstractus siue abstractum
dicitur vocabulū significans aliquā formā accidentālē
subiecto alicui inexistentē: per semetipsum tamē non
potest de illo subiecto vere prædicari sed tantū me
diante altero termino adiectiuo siue concreto. Vt
albedo, nigredo, sessio, cursus & huiusmodi infinita
Significant enim ista nomina formas accidentarias inex
istentes suis subiectis. At tamē non per semetipsa posse
sunt prædicari de subiectis illis quibus insunt res per
ea significata. Non enim vere quis dixerit, Petrus esse
albedinē, aut nigredinē, cursum aut sessionē. Sed me
diantibus alijs terminis adiectiuus debet ista prædica
ri, dicēdo, Ioannē esse albū vel nigrū, sedere, vel cur
rere. ¶ Inter hæc autē abstracta & concreta est quedā
conuenientia, & quedā differentia. Siquidē abstrac
tum & suū concretū in principali significato conue
niunt sed in minus principali differunt. Abstractū enim
ipsam formā accidentariā nude representat, concre
tum vero formā quidē illā principaliter significat,
non tamen nude ipsam, sed cū ipsa simul subiectū cui
inest, quoniā ipsam formā tanquā inexistentē subiecto
significat. Exempli gratia, terminus albedo, nihil nisi
purā formā accidentariā in suo cōceptu representat,
albū vero, principaliter quidē significat illā formā
accidentariā, sed circa subiectū eam determinat quā
non facit terminus albedo, i. significat formā illā tan
quam subiecto inexistentē, sicque minus principaliter
& secundario ipsum subiectū significat. ¶ Atque hinc
procedit, quod terminus abstractus per seipsum ve
re non

Quid sit
abstrac
tum.

Differē
tia inter
concre
& abstra
cta.

re non possit dici de subiecto cui tamē res per ipsum
significata vere & realiter inexistit. Nimirū quia tā
tum formā significat, non etiā subiectum. Nullus au
tem terminus potest vere prædicari de eo quod in suo
conceptu non significat. Terminus autē concretus,
quia in suo cōceptu subiectum significat, tanquam
id quod in se formā accidentālē habet, ob hoc recte
quoque per semetipsum & vere potest prædicari de
subiecto. ¶ Atque ex his facile est intelligere ratio
nem huius appellationis, quare videlicet concreta
& abstracta appellentur. Nimirū abstracta dicuntur eo
quod significant formā nudam & quasi abstractam
a subiecto, ita vt ipsum non simul cū forma significat
Concretū vero dicitur, eo quod subiectū concernat,
simulque subiectū cum forma representet, & in suo
conceptu velut coniungat atque commisceat, nempe
vno conceptu suo significans & formā vt inhaerentē
& subiectū vt in se eam continēs. ¶ Hac etiā ratione
videntur a Grammaticis nominata esse adiectiua ver
ba vel nomina quod videlicet significant formā ac
cidentariā tanquā adiacentē rei, siue quatenus rei in
existit. ¶ Hæc autē quæ diximus sic appellari cō
creta vel adiectiua vocabula. Aristoteles in præsen
ti definitione vocat τὰ γὰρ ὀνόματα paronyma, i. deno
minatiua, eadem vtique ratione nimirum quod secundum
huiusmodi vocabula debeat fieri denomi
natio subiectorum, & quod ipsa denominationē suā qua
subiectū denominat, habent a nomine abstracto, i. a
re per ipsum significata. Forma enim accidentālis in sub
iecto existēs, ipsum semper aliquale denominat, dās
ei esse quoddā accidentariū: quæ quidē denomi
natio cū non possit apte vereque fieri per nomen abstrac
tum, necesse est, eam fieri per concretum siue deno
minatiuum. Vt iustitia in Petro existens, ipsum de
nominat appellarique facit, non per abstractum no
men iustitiam, sed nomine concreto iustū. Petrum
namque habentem in se iustitiam, non denominamus
iustitiam, sed iustum. Ita eū in quo est actio vel pas
sio, cursus vel sessio, denominamus ab huiusmodi
formis accidentarijs agentem, patientem, currentē,
sedentem

Concreta
& abstra
cta quæ
re sic ap
pellentur.

DE PRÆDICAMENTIS.

sedentē, non actionem passionē &c. ¶ Vnde pro dictorum clariori notitia, ac post explicandā definitionis faciliori intelligētia, tria hic adinuicē pertinentia & velut coherētia, sed abinuicē distincta assignam⁹ nēpe, Denominās, denominatiuū, & denominatū, Denominās, appellatur ipsa forma accidentaria, quæ subiectum denominat aliquale, vt albo, cursus & huiusmodi. ¶ Denominatiuū, dicitur ipsum vocabulum quo mediāte fit denominatio, vt iā dictū atq; declaratū est. ¶ Denominatū vero dicitur ipsum subiectū quod a forma denominatē secundū vocabulum denominatiuū denominat aut appellat. tale vel tale. Exēpli gratia, Humilitas est denominans, humilis est denominatiuū, homo est denominatū, quia ab humilitate homo denominatur humilis. ¶ Denominās vero & denominatū possunt indifferenter dici res vel termini. Ipsa nāq; forma accidentaria inexistens subiecto realiter, proprie dicitur denominans, vel minus proprie ipse terminus qui formā illā nudam significat termin⁹ videlicet abstractiu⁹. Ita subiectū illud in quo realiter est forma, proprie dicitur denominatū, vel minus proprie terminus ipse subiectū significans. ¶ Denominatiuū vero non potest dici nisi ipse termin⁹, quo mediante fit denominatio, & per quē simul denominās forma cū subiecto denominato significatur. His præmissis, ad explicandā Aristotelis definitiōnē accedamus quæ talis est. ¶ CAPVT SEPTIMVM.

¶ Explanatio definitionis denominatiuorum.

Denominatiua dicunt, quęcunq; ab aliquo solo differētia casu, secundum nomen habēt appellatiōnē.

¶ Quā definitionē ita intellige. Denominatiua sūt vocabula, quę ab aliquo denominatē siue abstractiuo vocabulo, aut ab aliquibus abstractis, differūt solo casu. i. sola finali terminatione, vel trāfiguratiōne, ita vt in principio vocis sint cōuenientia: & deinde se

inde secundū illud nomē habent appellatiōnē. i. accidentale habent prædicatiōnē, secundū rem per nomen illud abstractū significatā. Hęc em̄ accidentalis prædicatio, in proposito appellat denominatio. Exēmpli gratia humilis, superbus, vocabula hęc sunt denominatiua. Nā a suis abstractis siue denominantibus (quę sunt humilitas & superbia) differunt sola trāfiguratiōne siue terminatione finali, quę in proposito casu appellat. In principio nāq; conueniunt, neq; nisi in finali terminatione est differētia. Deinde appellatiōnē habent scđm illa abstracta. i. accidentalem prædicatiōnē, secundū res per nomina abstracta significatas, quoniā humilis & super⁹ accidentaliter prædicantur de subiectis, ratione humilitatis & superbię dicēdo. Iste est humilis, ille superbus.

¶ Circa quā definitionē aduerte, triplicia distingui solere denominatiua, nēpe voce tantū, significatiōne tantū, voce & significatiōne simul, in proposito tamē sola definiunt denominatiua voce & significatiōne. ¶ Denominatiuū voce tantū dicitur, quod cū aliquo abstracto habet quidē secundū vocem cōuenientia in principio, & differētiam in terminatione finali, sed nō cōuenit cū eo in significatiōne, nec habet scđm rē per ipsum significatā denotiōnē, siue accidentale prædicatiōnē. Vt pugillator est denominatiuum voce tantū, respectu pugillatorię, accipiēdo eam vt significet habitū artis pugillandī, pugillatorem vero, vt significet naturale potentia ad pugillandum. Sic em̄ licet in principio cōueniant, & differant in fine, in significatiōne tamē non conueniūt neq; habet cōcretū appellatiōnē scđm rem per abstractum illud significatā. Non em̄ dicit quis pugillator scđm illam significatiōnē ab habitu artis, sed a naturali potentia. Ita somnolent⁹ respectu somni est denominatiuū voce tantū, quia non dicit quis somnolent⁹ a somno, sed a somnolētia. Sic cursor respectu cursus, est denominatiuū voce tantū, quoniam non dicit quis cursor a cursu, sed ab habitu & arte, quę cursoria dicit. Ita quoq; in alijs dicendū. ¶ Denominatiuū autē significatiōne tantū dicitur, quod

G i cum

Quid sit
denominans,
denominatiuum,
& denotium.

Definitio
denominatiuorum

Denotat enim aliquo abstracto conuenit in significatione, secundum rem per ipsum significatam habet denominationem pradicacionem; atque ab eo non differt sola finali terminatione, verum etiam in principio. Ut dormiens est denominatiuum semper secundum significationem, quoniam a somno animal denominatur dormiens. Sic probus aut sapiens aut studiosus est denominatiuum virtutis. Eum enim qui virtutem habet, dicimus probum aut sapientem aut studiosum, virtuosum autem non dicimus: quoniam vox illa Latinis auribus est incognita. Maxime autem in Greco ydiomate nomini dicitur *εττι*, quod virtutem significat, nullum proprium concretum inuenit, sed assignat illi propter defectum *ουδ' αιδος*, id est studiosus. ¶ Denominatiuum autem voce & significatione simul dicitur, quod cum aliquo abstracto conuenit in principio, & differt in fine, & in fine voce per secundum rem per illud idem nomen significatam habet denominationem, siue ut denominet aliud, ipsum videlicet in quo fuerit res per abstractum significata, ut albu respectu albedinis, somnolentus respectu somnolentia. Atque haec sola denominatiua in definitione Aristotelis intelliguntur definiri. Denominatiua quippe voce tantum excludunt a definitione, per secundum dantur ei particula, eo quod non habeant appellationem secundum illud nomen. Denominatiua autem significatione tantum, abijciunt per partem prioris, videlicet quia non differunt solo casu ab abstracto. Non enim solo casu, id est la finali terminatione differunt, quae etiam differunt in principio.

¶ CAPVT VIII

¶ De pradicacione aequiuoca, vniuoca, & denominatiua.

Predicatio triplex sumitur pradicatio, nempe aequiuoca, vniuoca, & denominatiua. Pradicatio aequiuoca est, in qua aequiuocum aequiuoce sumptum, pradicatur de aliquo significato rum suorum. Quae pradicatio a disciplinis reijciatur, tanquam incommoda ad docendum vel dicendum propter confusionem indistincti vocabuli. ¶ Pradicatio vniuoca dicitur, in qua pradicatur vniuocum de aliquo suo significato, id est vniuocans de vniuocato. Ut homo

homo est animal, equus est animal, iustitia est virtus, superbia est viciu. Et vniuersaliter, omnis pradicatio generis de aliqua specie, est vniuocans item speciei de indiuiduis. Adijciunt quoque pradicacionem essentialis differentiae de specie constituta & eius indiuiduis. ¶ Pradicatio autem denominatiua dicitur in qua denominatiuum pradicat de subiecto siue denominato. Ut Petrus est iustus, fortis, bonus humilis &c. Et vniuersaliter omnis pradicatio accidentalis de suo subiecto, dicitur denominatiua. Adijciunt quoque hi pradicacionem propriam de suo subiecto. Ut homo est insibilis. Habet enim etiam proprium, secundum rem per abstractum significatam denominationem, id est accidentalem pradicacionem, si accidentalis pradicatio sumatur largius. Haec ante pradicamentales Aristotelis definitiones tractauimus, nunc ad diuisiones transueamus.

¶ CAPVT NONVM

¶ Prima diuisio antepredicamentalis.

Et orum quae dicuntur, alia secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexione.

¶ Cuius diuisionis sententia est, terminorum quosdam esse complexos siue compositos ex pluribus, quosdam esse simplices, incomplexos, atque incompositos. Terminus incomplexus dicitur, qui ex pluribus dictionibus significatiuis non componitur, ut iustus, superbus, homo, equus, currere, sedere. &c. Terminus autem complexus dicitur qui ex pluribus dictionibus significatiuis adiuuicem reuoluitur conponitur. Ut homo albus, Petrus & Ioannes. Petrus est probus, Ioannes est doctus &c. ¶ Signanter dicitur, ex pluribus dictionibus significatiuis, quoniam terminus complexus non facit compositio syllabarum aut literarum, neque etiam dictionum plurium non significantium, sed tantum compositio plurium significantiarum dictionum. Imo neque hoc sufficit ad terminum complexum, quod componatur ex partibus, quae ex ta compositioem per se sumptae, sunt significantiae,

Pradicatio denominatiua.

Prima diuisio.

Terminus complexus.

sed oportet in illa cōplexione eas habere significati-
onem. Quod dicim⁹ propter nomina quæ appellā-
tur figuræ cōpositæ, quæadmodū corpus animatū vt
pro genere accipitur, respub. aliq; huiusmodi. Hæc
em proprie nō dicunt cum cōplexione sed sine com-
plexione: quoniā licet ex partibus cōponant per se,
& separatim significatiuis, illic tamē in cōpositione
illa nō significāt. In noibus em cōpositæ figuræ par-
tes nihil significāt, sed ex cōpositione partū resultat
vna totius nois significatio. Alioqui si partes accipi-
antur vt significatēs nō erit cōpositū nomē sed ora-
tio appellari debet. Oportet ergo terminū com-
plexum ex partib⁹ in ipsa cōplexione significatibus
cōponi. ¶ Signatē quoq; dictū est, ex partib⁹ recte
adinuicē vnitis, qm̄ terminū cōplexū nō facit mul-
tarū dictionū etiā significatiū, sine ordie coacerua-
tio, nisi adinuicē recte fuerint ordinatæ atq; cōiun-
tæ. Nā si dixerō sine cōiunctione, homo, equus, bos
Gramaticus, logic⁹, music⁹, cōplexū nullū terminū
habebo, sed multos incōplexos terminos: qm̄ nō est
ibi debita partū vnio. Nō em scdm̄ aliquā Gramā-
ticam cōstructionē siue cōpositionē vniunt. Cū ve-
ro adinuicē plures dictiones scdm̄ aliquā Gramāti-
cam constructionē bene vniunt, inde termin⁹ com-
plexus efficit. Vt pote cū per cōiunctionē adinuicē
vniunt, dicēdo, homo & equ⁹, Pet⁹ vel Paul⁹, vel
sine cōiunctiōe ex vi alteri⁹ regiminis, vt pote adiu-
ctiui & substantiui, dicēdo homo iust⁹, vel demonstrati-
ui & rei demonstratæ, dicēdo, iste homo vel posside-
tis & rei possessæ. Dicēdo dom⁹ Petri, vel scdm̄ appo-
sitionē coniungēdo in eodē casu adinuicē pertine-
tia, vt anial homo. Virgo Maria, atq; ita in cæteris,
quæ apud Gramaticos tractant exacti⁹. Quæadmo-
dum em nō facit ædificiū vnū, multos lignos &
lapidū aceru⁹ nisi fuerint partes adinuicē debito or-
dine cōpositæ, ita nō facit cōplexum terminū mul-
tarum dictionū congeries nisi debito ordine adiu-
cticem fuerint cōiunctæ. ¶ CAPVT X

De triplici complexo & triplici incompleto.
Solent autē ad pleniorē hui⁹ diuisionis notitiā
triplex

triplex distinguere cōplexum, & triplex item incō-
plexum: nēpe cōplexum voce tantū, complexū sig-
nificatione tantū, complexū voce & significatione
simul, atq; itē incōplexum voce tantū, significatione
tantū, voce simul & significatione. ¶ Cōplexū vo-
ce tantū dicit, qd̄ scdm̄ apparentiā vocabulū ex plu-
ribus cōponit dictionib⁹ significatiuis, quæ tamē se-
cundū veritatē in illa cōpositione significatione non
sunt, sed vna simplici significatione totū habet. Hu-
iusmodi sunt noia & verba figuræ cōpositæ, de qui-
bus iā supradixim⁹. ¶ Complexū significatione tan-
tum dicit, quod scdm̄ vocē non habet partes signifi-
catiuas ex quib⁹ cōponat, in mente tamē plures ha-
bet concept⁹ adinuicē coniunctos & significationē
habet cōpositā, vt cū dico curro subintellecto pro-
nomine, scdm̄ vocē quidē. Hoc incōplexum est, in
mēte tamē respōdet concept⁹ pronominis & verbi,
ego curro. Ita putat nonnulli de v̄bis impersonalib⁹
passiuis, legit, docet, currit. Videtur em signifiatio-
ne esse cōplexa, qm̄ legit tantundē valet, ac si dicas,
lectio fit, curritur, fit cursus, docet, fit doctrinatio, Si-
militer sentiunt de illis v̄bis quæ vocant exemptæ
actionis pluit, ningit, tonat, gradinat &c. ¶ Cōple-
xum autē voce & significatione, est qd̄ & in voce &
in mente plures habet dictiones significatiuas adinu-
icē cōpositas, vt homo iust⁹, vir bon⁹, Deus viuir
&c. Et de hoc principaliter fit sermo. ¶ Per contrariū
vero facile est definire incōplexum voce tantū, sig-
nificatione tantū, voce & significatione simul. Incō-
plexum em voce tantū est, quod scdm̄ vocē nō cō-
ponitur ex partib⁹ significatibus, attamē in mēte est
cōpositio & cōceptus respōdet cōpositus. Incōplex-
um autē significatione tantū est, quod scdm̄ vocē est
cōpositū ex plurib⁹ dictionib⁹, sed in mēte nō est cō-
positio, tantūq; simplex cōceptus toti vocabulo res-
pōdet in aīo. Et scdm̄ hōne cōplexū voce tantū, incom-
plexum significatione tantū, quæadmodū omne
ne complexū significatione tantū, est incōplexū vo-
ce tantū & eccontrario. Incōplexo autē voce & signi-
ficatione simul oīto ex aduerso opponit complexū
G iij voce

Cōplex-
um vo-
ce tantūCōplex-
um sig-
nificatio-
ne tantūCōplex-
um vo-
ce, & sig-
nificatio-
ne
Triplex
incōplex-
um.

DE PRÆDICAMENTIS

voce & significatōe simul. Ipsum est quod neq; se-
cundū vocē ex plurib⁹ dictionib⁹ componit signifi-
catus neq; etiā secundū rem & significatiōē. Et
hoc propriissime incōplexum dicit. Nihilomin⁹ eti-
am proprie incōplexum dicit, quod est incōplexū
significatiōe tantū, & complexū voce. In proposi-
to nāq; complexiōe maxime reputam⁹ secundum
significatiōē, ita vt vbi significatiō inueniat cōpo-
sita: proprie dicam⁹ complexiōē; incōplexiōē
vero, vbi fuerit significatiō simplex & cōceptus in-
cōpositus. ¶ Cōducit autē hęc diuisio ad distinguen-
dum cōplexa ab incōplexis, propter ordinē prædica-
mentorū; quoniā (vt habet maxima Dialectica, nul-
lum complexū in prædicamēto aliquo locū habet,
intelligēdo de cōplexiōe secundū significatiōē.
Nam secundum vocē complexio nihil impedit.

¶ CAPVT VNDECIMVM

¶ Secunda diuisio antepædicamentalis.

Secunda
diuisio.

EORū quę sūt, alia de subiecto quo
sūt, alia in subiecto quidē sūt, de subie-
cto vero nullo dicūt, alia de subiecto
dā dicūt, & sūt i subiecto, alia vō neq;
i subiecto sūt, neq; de subiecto dicunt.

Dicit de
subiecto
& esse in
subiecto
quid sit.

Pro cuius diuisionis intellectu explicandū est, quid
in proposito sit, esse in subiecto & dici de subiecto.
Possum⁹ autē ista, vel reb⁹ applicare vel vocibus,
sicut & alibi admonuim⁹, quæ rebus conueniunt et
& vocabulis suo modo aptari, atq; e contrario, quæ
de vocib⁹ dicunt, suo modo reb⁹ applicari. ¶ Cō-
quēdo de vocib⁹, dici de subiecto est prædicari essen-
tialiter de aliquo, esse autē in subiecto est prædicari
de aliquo accidentaliter. Vt animal dicit de homine, tanq;
de essentialiter subiecto, & albū dicit de homine ac-
cidentaliter; tanq; de subiecto accidentali. ¶ De reb⁹ au-
tem lo-

tem loquēdo dici de subiecto est essentialiter esse in
aliquo, vel mediāte vocabulo de aliquo essentialiter
prædicari. Esse vero in subiecto est accidentaliter esse
in aliquo tanq; in subiecto accidentali, vel mediāte
vocabulo accidentaliter de aliquo prædicari. Sic natu-
ra gñica animalis dicit de homine, & ipsa albedo est in ho-
mine. ¶ Ex quo patet, aliter accipi subiectū, cū dicit
prædicari de subiecto: aliter cū dicit, esse in subiecto.
Illic em̄ subiectū intelligit essentialiter, hic autē
se aliquid essentialiter cōtinet, tanq; sui partē essentia-
lem, si de reb⁹ loquamur. Vel vocabulū qđ essen-
tialiter prædicatione alicui prædicabili subijcit, vt est
species respectu gñis, indiuiduū respectu sue speciei
& cōstituta species respectu cōstituentis differentia.
De quib⁹ in præcedēti Prædicabiliū libro pleni⁹ est
determinatū. Cū autē dicit esse in subiecto, intelligit
subiectū accidentale, cui videlicet aliquid inheret ac-
cidentaliter, si de rebus loquamur; vel vocabulū qđ
subijcit alicui prædicato in prædicatione accidenta-
ria. Hoc præmissio ita est intelligenda diuisio. ¶ Exponit
diuisio.
rum quæ sunt, i. inter om̄ia quæ subsistunt in re; na-
tura, hęc est quadruplex differentia, vt aliqua dicant
de subiecto aliquo essentialiter, de nullo autē acciden-
tialiter. Alia sūt in subiecto aliquo accidentaliter, &
accidentaliter prædicent de eo, essentialiter tamen de
nullo subiecto possunt prædicari. Alia & prædicent
de aliquo essentialiter, & de aliquo alio (nunq; autē
de eodē) accidentaliter. Vltia neq; essentialiter de ali-
quo prædicent, neq; itē accidentaliter de aliquo. Hęc
autē diuisio quadrimēbris, om̄ia cōplectitur quæ in-
ueniunt in re; natura subsistētia. Omne em̄ quod
est creatum, vel est substantia, vel accidēs, & rursum,
omnis substantia vel vniuersalis & cōmunis est, vel
particularis. Sic itē accidēs vel est vniuersale vel sin-
gulare; ex quorū adinuicem cōpositione, ista cōn-
surpit quadrimēbris diuisio. ¶ Sub primo namq;
membro cōprehenduntur omnes substantiæ vni-
uersales, omnes videlicet naturæ genericæ & specifi-
cæ, prædicamenti substantiæ; quæ omnes dicuntur
de subiectis, quoniā essentialiter insunt speciebus &
C in indiui

Exponit
diuisio.

Prima
membra.

indiuuis sibi subiectis, sed nulla illarū potest esse in subiecto, qm̄ nulla substantialis natura ḡnerica vel specifica, potest alicui subiecto inesse accidentaliter, aut de aliquo accidentaliter prædicari. Nihil em̄ potest dici accidentaliter homo, vel aīa, vel substantia, Sub hoc mēbro cōprehendi etiā vident, naturę differentiales, quæ species cōstituant, Nā & ipse essentialiter insunt speciebus, quas cōponunt, & nulli insunt mere accidentaliter, sc̄dm̄ eū modū, quē paulo post dicem⁹ in definitiōe Aristotelis, qua definit ipse quid sit esse in subiecto. Nihil em̄ potest assignari qđ sit accidentaliter rationale, aut sensibile; sed quies quid tale est, essentialiter tale est. ¶ Sub secūdo membro cōprehendunt, accidentia singularia, vt hæc albedo, illa hūilitas, atq; ita in ceteris. Hęc em̄ in subiecto aliquo sunt accidentaliter, & de eo prædicatur accidentaliter mediātibus suis denominatiuis. De nullo autē essentialiter valēt prædicari, neq; essentialiter vlli inesse. ¶ Sub tertio mēbro continetur om̄nia accidentia vniuersalia, vt albedo in generali, virtus, scientia, & similia. Hęc em̄ cōmunia accidentia, & subiecta habēt in quibus accidentaliter inherēt & insuper singularia accidentia habēt, quibus insunt essentialiter sicut natura specifica accidentaliter est in om̄ibus suis indiuiduis, i. singularibus accidentibus illius naturæ. Vel etiā accidentia vniuersalia inferiora habēt quibus insunt, vt natura ḡnerica accidentaliter est in naturis specificis sibi subiectis, vt natura coloris est in natura albedinis, & natura albedinis, in hac atq; illa albedine & in singulis indiuiduis. Sub hoc membro propria cōmunia simul cōprehendi solēt, vt visibile, flexibile, sicut propria particularia ad mēbrum secūduū reducunt. Sunt em̄ propria accidentibus similia, vt differentia generi & speciei. ¶ Quartū vero mēbrū habet substantias particulares, siue indiuidua prædicamenti substantiæ. Quæ neq; de subiecto aliquo dici possunt essentialiter, cū nihil habeant se inferius de quo possent prædicari. Neq; in vllō subiecto possunt inesse accidentaliter, cū æque repugnet substantia, esse in aliquo accidentaliter, atq; accidenti repugnare.

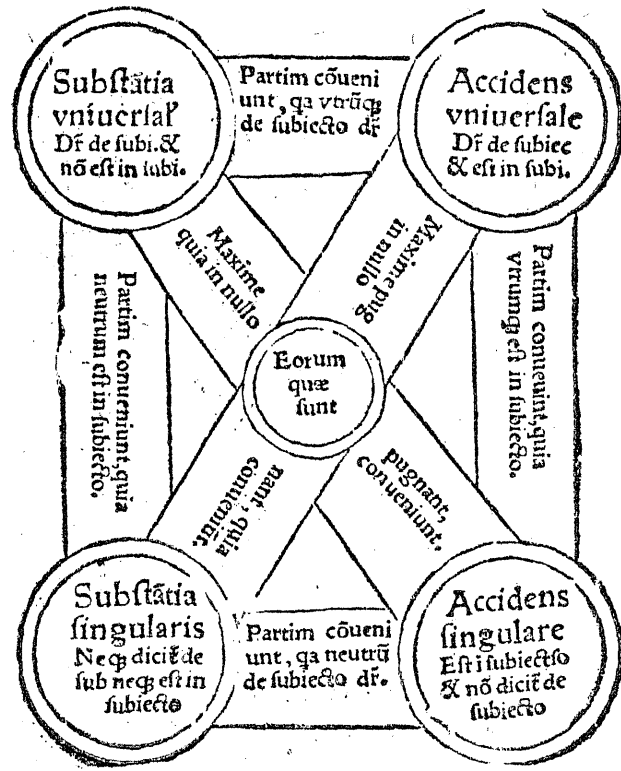
Secūduū mēbrū.

Tertiū mēbrū.

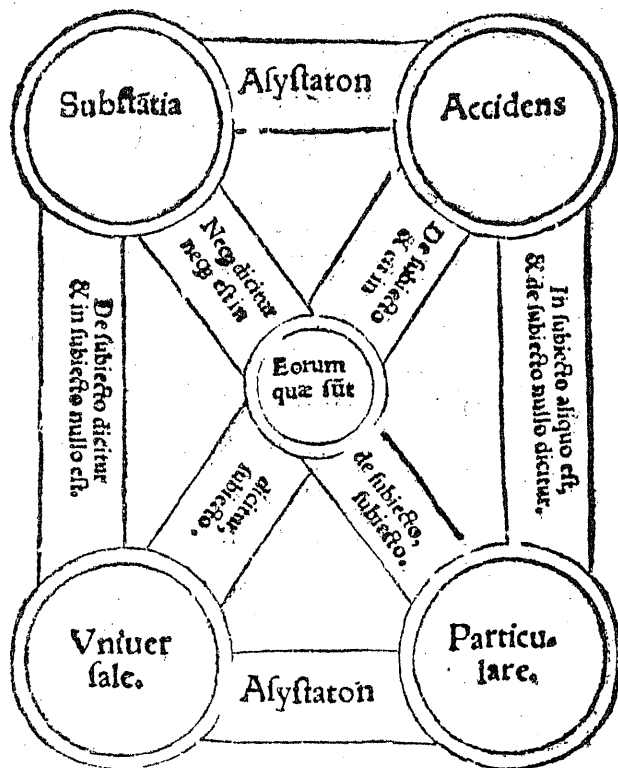
Quartū mēbrū.

nat ex sua natura per se subsistere. Ad hunc autē modum enarrata diuisione ac rebus applicata, facile est tandem & vocibus suo modo accommodare,

¶ Figura ad oculū demonstrās singulorū mēbrorū prædicte diuisionis conuenientiā aut differentiam.

¶ Figura

¶ Inter substantiam & accidens: item vniuersale & particulare, ponit alystaton, quoniam simul nequeunt consistere aut conuenire. Inter substantiam autem & vniuersale non ponit alystatos: quoniam simul constant: item in alijs.

¶ Caput

¶ Definitio esse in subiecto posita ab Aristotele,
¶ Vid autē sit esse in subiecto & quæ sit natura eorū quæ sunt in subiecto plenus de finit Aristoteles, in hunc modum.

Q In subiecto esse dico, quod cum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est sine eo esse in quo est.

Esse in subiecto definitio

¶ Cuius definitionis hic est sensus. Illud est in subiecto, quod existens in aliquo non per modum partis neque integralis neque essentialis sic ipsi tamen inhaeret & sic in illo sustentatur cui inest, ut separatim extra ipsum subiectum non possit subsistere, sed quam diu est, in subiecto debet sustentari. ¶ Quæ definitio pulchre explicat naturam accidentis, ipsumque ab essentialibus distinguit. Modum enim describit quo accidens suo inhaeret subiecto longe differentem a modo quo essentialis natura inest illi cuius est. Natura enim essentialis, id est, generica & specifica, atque etiam differentialis, in est rei in qua est, sicut pars ipsius essentialis, nimirum ipsam componens & constituens essentialiter, quemadmodum in prioribus ostendimus naturam genericam esse in speciebus subiectus specificam in indiuiduis, & differentialem in specie constituta ac subiectis indiuiduis. Accidens vero dicit Aristoteles esse in subiecto, non sicut partem aliquam. ¶ Quod tamē ita supplendo exponunt, ut id quod in subiecto est secundum propositum loquendi more, debeat esse in aliquo non sicut pars ipsius subiecti, neque etiam alterius vnius quod simul cum ipso constitueret atque componeret: ita ut id quod dicitur in aliquo ut in subiecto esse non solum non possit ipsum constituere, sed neque cum ipso aliquid vere & substantialiter vnū possit constituere. Quemadmodum uita existens in anima, nec est anime pars, nec cum anima aliquid vnū componit. Similiter nec color cum corpore, ut cui subiecto inest. Ex

est. Ex accidere quippe & subiecto nihil propter va-
 num constat, sed aggregatione tantum sunt unum.
 Hoc autem ita suppleto exponitur, propter for-
 mas substantiales, quæ non dicuntur esse in materia
 tanquam in subiecto, cum non sint formæ accidentales sed
 omnino substantiales. Attamen definitio tota iam pos-
 sita illis conveniret, si non supplementum illud adijce-
 retur. Sunt quippe formæ substantiales in materia non
 sicut eius quædam partes, est quoque impossibile eas
 esse sine materia vel extra eam, loquendo de omnibus
 formis substantialibus, sola anima rationali excepta.
 Verum per adiectionem supplementi illius aperte exclu-
 duntur, quoniam sunt formæ in materia tanquam partes
 eius quod simul cum ipsa componunt atque constituunt.
 Siquidem forma cum materia rem naturalem componit,
 quod vere & purissime quid unum est. Ut ubi gra-
 tia, anima rationalis cum corpore humano constituit
 hominem, anima equi cum materia constituit equum,
 anima vegetativa arboris cum materia, in qua est com-
 ponit arboris atque in reliquis, iuxta quod plenius
 tractavimus, in libris de consideratione rerum naturalium,
 lib. 1. qui inscribitur de materia & forma. Quævis
 itaque forma substantialis non sit in materia, tanquam pars
 eius, non tamen est in ea ut in suo subiecto, eo quod
 sit pars eius compositi quod simul cum ipsa componit, id
 est quia simul cum ipsa aliquid vere unum constituit.
 Similiter dicuntur & de differentiali natura respectu
 nature genericæ quæ dividit & contrahit ad certam
 speciem componendam, iuxta modum in priori libro de-
 terminatum, in capite de differentiis. Sic enim videtur se ha-
 bere natura differentialis ad genericam naturam quæ con-
 trahit in constituendo certam speciem cum ea, quemadmo-
 dum se habet forma substantialis respectu materie, in
 componendo cum ipsa unum aliquod suppositum indivi-
 duale. Unde sicut non admittitur forma esse in mate-
 ria ut in subiecto, ita neque videtur concedendum, differ-
 entiam esse in genere ut in subiecto. Posset tamen eam
 definitio dicta recte applicari, nisi adderet supplementum
 illud. Est enim natura differentialis in genericam
 quæ dividit & contrahit, non sicut pars aliqua ipsius, cum
 manifeste

manifeste sit, genus non componi ex differentiis suis di-
 uisibus, sed tantum constitutivis. Per predictum autem sup-
 plementum fit, ut ei definitio non possit applicari, quoniam
 nam licet ipsa sit in generica natura non ut pars aliqua
 qua ipsius, est tamen in ea ut pars eius quod simul cum
 ipsa componit, nempe speciei quæ simul cum ipsa constituit,
 facitque cum ea quid vere unum nempe specificam natu-
 ram. Sic enim in libro precedenti declaravimus, natu-
 ram genericam, adveniēte natura differentiali, pariter
 constituere specificam naturam. Quod autem pro secun-
 da definitionis parte subiungit Aristoteles, dicens,
 Impossibile est ipsum esse sine eo in quo est, partim
 facit ad declarandam naturam, eius, quod est in subiecto
 quemadmodum Porphyrius in libro predicabilium defini-
 endo accidentis, dixit semper ipsum in subiecto subsi-
 sistere, id est non posse separatim extra subiectum esse, sed
 debere quoadiu est suo subiecto inherere. Cui assump-
 lat, quod ait in Physicis Aristoteles. Accidentis
 esse est inesse, quoniam videlicet sicut de natura subs-
 stantia est, per se subsistere, ut non possit alteri inhere-
 re, ita est de natura accidentis, in subiecto aliquo ha-
 rere, atque ab illo portari & sustentari. Loquimur in his
 naturalibus, secundum naturalem tantum potentiam, secun-
 dum quam Philosophorum dicta (quæ rationi inanimata
 non fidei) semper sunt exponenda. Fide enim edo-
 cti scimus, auctori nature. Deo non est impossibile
 omne verbum, ut possit ipse accidentis quod in subiecto
 est, & de subiecto hoc transiungere idem numero in ali-
 ud, & profus extra omne subiectum constituere, quem-
 admodum de speciebus in Sacramento altaris apparen-
 tibus, credunt, omnes qui pie & recte credunt, iuxta
 normam orthodoxæ fidei. Partim quoque addita est
 particula illa, propter excludenda ea quæ secundum
 alios modos essendi in, ab eo de quo nos loquimur
 diversos, sunt in aliquo. Quemadmodum videlicet visum
 in vase est, tanquam locatum in loco & annulus est
 in manu tanquam circumdans & ornans eam, item res tem-
 porales sunt in tempore quo mensurant. Hac autem non
 sic sunt in illis, ut in subiectis. Neque tamen per priorē
 particulam definitionis excludunt, quoniam locatum est
 in loco

In loco non vt pars quedam eius, similiter annulus in digito, & res temporalis in tempore. Per posterius oram ergo hanc particulam excluduntur quoniam possibile est illa esse sine ijs in quib⁹ ita sunt. Potest em̄ vinum esse sine vase, & annulus sine digito, & res potest esse elapso hoc tempore in quo nunc est, & quo nunc mensuratur.

Octo modi est
sendi in
aliquo.

¶ Pro cuius rei pleniori intellectu, opera precium fuerit hic paucis annotare octo modos essendi in aliquo, quos in Phisicis suis Aristoteles enumerat. Primo em̄ dicitur aliquid esse in alio, vt pars integralis in toto integrali vt manus hominis in homine. Secundo, totum est in omnibus suis partibus. in eis & ex eis consistit, quia ex ipsis est compositum. Tertio, species dicitur esse in genere, id est, sub genere, quonia⁹ genus sua communitate ambit & intra se complectitur omnes suas species. Quarto, gen⁹ est suis speciebus, tanquam pars earum essentialis. Quinto, forma substantialis est in materia qua⁹ informat, & accidens in subiecto suo. Inter quæ tamē est hæc distinctio (vt supra lat⁹ declaratum est) quod forma facit cū materia quid vnum non autem accidens cū subiecto. Sexto, dicitur esse etus esse in causa, secundū virtutem & efficaciam, vt in sole dicitur esse calor. Septimo, dicitur esse rex in regno, secundū authoritatē, potestatem, & imperium. Octauo modo dicitur locatum esse in loco, vel contentū in continente. Hæc ita paucis dicta sufficiant, pro intellectu antepredicamentaliū diuisionum; quarum quæ sit utilitas, in subsequenti bus sit manifestum.

CAPVT XIII.

De prima regula antepredicamentali.

Prima
regula,

Post tres definitiones & duas diuisiones, duas adhuc regulas antepredicamentorum tractatum præmittit, quarum prior hæc est.

Quoniam alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcūq; de eo quod prædicatur dicunt, oīa etiā de subiecto dicunt

Huius

Huius regulæ sensus est. Quando alterū de altero prædicatur essentialiter, quicquid de illo pri⁹ prædicato, essentialiter vt de subiecto potest prædicari, omne illud necessario debet etiā de primo subiecto prædicari. Vt, verbi gratia, animal de homine prædicatur essentialiter, dicēdo, homo est animal. De animalis vero prædicatur essentialiter corpus animalis, dicēdo, animal est corpus animalis. Propter hoc & corpus animalis de homine primo subiecto, debet vere atq; essentialiter prædicari, dicēdo, homo est corpus animalis. Signanter dictum est, quando alterū de altero prædicatur essentialiter vt de subiecto, ac deinde iterū reperitur, essentialiter, dicēdo quæcūq; de eo quod prædicatur, essentialiter dicuntur, quonia⁹ nō nisi in prædicationib⁹ essentialibus habet hæc regula certam veritatē. Id quod manifeste probatur exēplo, illic etiā vbi prior prædicatio essentialis erit. Homo namq; essentialiter de Ioanne prædicatur, dicēdo, Ioannes est homo. De homine vero prædicatur (sed accidentaliter nō essentialiter) humilis, bonus, sanct⁹, dicēdo, homo quidam est sanctus & iust⁹ & bon⁹. Hinc tamē non licebit inferre, prædicata illa dici de primo subiecto nēpe Ioanne, qui forsiti⁹ totus est improb⁹. Quamquā autē hoc in loco regulā istam cōstituens Aristoteles nō intendit argumentationū formā describere, eo quod hic nō sit argumentationū locus, sed tractatus vocū simplicium, certū est tamē, ex vigore & virtute ei⁹ validas sumi posse argumentationes, easq; sub duplici forma. Prius quidē (per propositiones, quas vocant neoterici de actu signato) ad hūc modū. Homo prædicatur de Ioanne, & animal prædicatur de homine, consequens igitur est, animal prædicari de Ioanne, vbiq; intellige essentialiter. Secūdo (per propositiones, quas appellant de actu exercito) ad hūc modū. Ioannes est homo, & homo est animal, est igitur Ioannes animal. Intellige item vbiq; essentialiter. Sic in accidentibus, humilitas est virtus, virtus est habitus, humilitas ergo est habitus. Non est tamen bona hæc argumentandi forma, sed ratione tantū materia

tertia va

teriaz valēt ista iam facta argumentationes: quoniā videlicet ex materia conficiunt certa, nēpe prædicationū essentialiū; vbi si alia acciperet materia, prædicationū videlicet accidentaliū, seruata penit⁹ eadem argumētandi forma, male cōcluderet argumentatio, quē admodū est supra exēplo monstratum. Si vero modū hunc argumētandi volum⁹ ad bonam formā redigere, ita vt ipsa forma argumētandi valeat, quacūq; accepta materia, vtpote tam in accidentibus quā in essentialibus prædicationib⁹, nihil opus est nisi secundā prædicationē vniuersalē accipere ita videlicet vt termin⁹ ille qui in prima prædicatione prædicat de altero, in secunda vbi subiicit, cum vniuersali signo sumat. Sic enī erit bona & infallibilis argumētandi formula ad hunc modū. Ioannes est homo, & omnis autē homo est animal, est ergo & Ioannes animal. In accidentibus prædicationib⁹ similiter argumētare. Ioānes est homo, omnis autē homo est iust⁹ ac probus, est ergo Ioannes iustus ac probus. Hanc formā argumētandi nemo calumniari potest. Non enī poterit simili forma argumētandi retēta, vlla argumētatio mala inueniri, in qua possit antecedens dari verū sine consequente. Hoc etiam seruato, quod si prima præpositio fuerit particularis inferat conclusio similis. Nā si prima præpositio existente particulari, conclusio inferret vniuersalis, mala esset forma, tametsi forsità interdū ratione materiae valeret argumentatio. Vt si quis ita argumentaret. Animal est homo, & omnis homo est rationalis, igit omne animal est rationale, nihil valeret forma eiusmodi: quoniā manifestū est illic antecedens esse verū, consequente existente falso, quod in bona argumētatione fieri non potest. Argumētationes autē quæ ex vi huius regulæ formantur a disputantib⁹, interdū ab ipsa regula solent appellari argumētationes primæ regulæ antepredicamentalis, vel per primā regulā antepredicamentale facte, eo quod suā bonitatē sumant ex vi huius regulæ secundum debitū modū intellectæ, iuxta quod supra expositū est. Interdū appellant argumentationes a

primo

primo ad vltimū, eo quod in cōclusionē tandē fiat reditus ad coniungendū vltimū prædicatū ei⁹ propositionis quæ in antecedente fuit vltima, cū subiecto primæ propositionis. ¶ Fitq; frequēter hæc argumentatio multiplex, ita vt vna in se multas concludat. Exēpli gratia, cū ita argumentor. Ioannes est homo, homo est animal, animal est corpus, animal est corpus, corpus autē est substantia, igitur Ioānes est substantia. Vel secundū formam bonam, hoc modo. Ioannes est probus, omnis probus credit in Deū, omnis credens in Deū est grat⁹ Deo, omnis Deo grat⁹ est filius regni, igitur Ioannes est filius regni. Huiusmodi autē argumētationes proprie appellant a primo ad vltimū, in quibus sic per multas prædicationes fit transitus. ¶ Omnes autē huiusmodi argumētationes, etiā quæ sunt ex non essentialibus prædicationib⁹, ex vi regulæ hui⁹ accipiūt robur, si ita intelligat. Quæcūq; de eo quod prædicatur dicunt vniuersaliter, si ita tantū ad dicunt ad datur vniuersaliter. Manifestū tamen est, Aristotelē non esse loquutū nisi de essentialibus propositionibus, neq; a proposito hic tradere voluisse vllā argumētandi formā. Quare hæc tanq̄ a proposito nostro extranea, omittam⁹ prosequi longi⁹, inq; syllogismorū librum (vbi proprius est eorū locus) plen⁹ tractada argumentationū formæ seruent. Pauca tamen hæc quæ iā dicta sunt, hoc in loco breuiter tractare voluim⁹, ne multis disputatorib⁹ celebrē hūc argumētandi modū, qui secundū regulā istam sumitur, prorsus non attigisse videremur.

CAPVT XIII.

¶ Secunda regula antepredicamentalis.

Diuersorū generū & nō subalter. ^{Secunda} _{regula.} natim positorū, diuersæ sūt species & differētiæ Subalternorū vō generū nihil phibet easdē esse differētiās

H i CVbi

¶ Vbi primo notandū est, in exemplarib⁹ vulgarit̄
 hanc regulam corrupte legi. Sic em̄ passim legitur.
 Diuersæ sunt species & differentiæ, vt & cōiunctio
 copulet inter species & differentiam, tanq̄ inter du-
 os nominatiuos. Ex originali autē Græco textu ma-
 nifesta inuenit̄ corruptio. Sic enim habet, τῶν ἐρεγο-
 γῆσιν καὶ μὴ ὑπὸ ἄλλῃ λέξεσιν ἑστῶσι, ἐρεγο-
 γῆσιν ἰδὲ καὶ ἰσφῶσαι. Hoc est. Diuersorum ge-
 nerum & non subinueniuntur positōrū, diuersæ specie
 vel secundū speciē sunt etiam differentiæ. Atq; ita
 legit Boetius, tā in Cōmentarijs, quam in textu in-
 terposito. In textu em̄ sic legit. Diuersorum generū
 & non subalternatim positōrū, diuersæ sunt specie
 differentiæ. In Commentarijs autē sic legit. Diuersæ
 sunt secundū speciē. &c. Cōmētator quoq; Auer-
 rois, locum istum exponēs sic ait. Genera diuersa &
 non subiecta vel ordinata, alia sub alijs differentiis
 habēt diuersas in specie. Arbitror autē hanc corrupti-
 tionē literę factā esse a nō intelligentib⁹, quibus mi-
 randū videbatur, dicere, differentiās specie diuersas.
 Quāq; nō est in hoc difficultas permagna. Dicim⁹
 em̄ differentiās diuersas secundū speciē, quę species
 diuersas cōstituunt, sicut differentiās, diuersas, gene-
 re, quę cōstituunt diuersa genera. ¶ Habet autē hęc
 regula Aristotelica duas partes. Prior est. Diuersorū
 generū & non subalternatim positōrū. i. quorū neu-
 trum ponit̄ sub altero, esse etiā diuersas differentiās.
 Id declarat exēplo, in animali & sciētia, quę manife-
 stum est genera esse nō subalternatim posita, quoni-
 am nec animal sub sciētia, nec sub animali sciētia po-
 nitur. Habent autē differentiās diuersas. Animal em̄
 habet differentiās per quas diuidit̄, gressibile, volati-
 le, bipes, aquatile. Volatili namq; sub animali cōstitui-
 tuit autē, aquatile piscem, sicut reptile serpētē : &
 ob hoc quod sic sub eodem genere diuersas species
 constituunt, recte dicuntur differentię secundū spe-
 ciē diuersę. Scientia vero non illas easdem habet
 differentiās. Non em̄ scientia diuiditur in prestibi-
 lem, volatilem, aquatilem, aut bipedem, sed potius
 in sermocinalem, rationalem, & moralem. Ita in eo-
 dem prædicamento substantię, corpus animatū & cor-
 pus inanimatū, duo genera nō subalternatim posita
 habēt diuersas differentiās per quas diuidunt̄. Nā cor-
 pus animatū diuidit̄ per sensibile & insensibile, cor-
 pus inanimatū vero, diuidit̄ in cælestē & elementare.
 ¶ Loquit̄ autē Aristoteles, in hac parte priori de dif-
 ferētis diuisiuis, id qđ ex ipsi⁹ declaratione exēpla-
 ri, facile patet. Loquēdo em̄ de differentijs constituti-
 uis superiorib⁹, sic generū etiā nō subalternatim po-
 sitorum eadē possent assignari differentiā. Vt verbi
 gratia, animal & planta genera sunt nō subalternatim
 posita: quoniā nec animal sub plāta ponit̄, nec econ-
 trario plāta sub animali, sed sub eodē genere corpus
 animatū ex equo sunt posita, vt species proxie. Ha-
 bent tamē eadē aliquas differentiās superiores cō-
 stitutiuas, sibi cōmunes, nēpe animatū & corporeū.
 ¶ Veruntamē de cōstitutiuis proprijs generū differē-
 rentijs loquēdo, id foret impossibile, vt duo genera
 nō subalternata, eadē haberent differentiās, vel ean-
 dem differentiā constituentē vtrumq; gen⁹. Proxi-
 mas em̄ & proprias generū diuersorū constitutiuas
 differentiās oportet diuersas esse, quēadmodū in præ-
 dicabiliū libro plenissime tractatū est. ¶ Scđa pars
 regulę ita habet. Subalternorū generū nihil prohibet
 eadē esse differentiās. Vbi primo notandū est ge-
 nera subalterna hic accipi pro subalternatim positis.
 Simpliciter em̄ genera subalterna vt in libro prædi-
 cabiliū definita sunt, differūt a subalternatim posi-
 tis, cū possint assignari subalterna gēna, quę non sint
 subalternatim posita. Vt verbi gratia, animal & plan-
 ta sunt genera subalterna, quēadmodū ex prædicabi-
 libus liquet, nō sunt tamē hic subalternatim posita,
 quoniā neutrū ponit̄ sub altero. Horū ergo generū
 subalternorū siue subalternatim positōrū, nihil pro-
 hibet (inquit Arist.) eadē esse differentiās. ¶ Quod
 ita declarat, quoniā superiora semper de inferiorib⁹
 prædicant: atq; ob hoc, quęcunq; erunt differentiæ
 prædicati, eadē & inferiori subiecto cōuenire se-
 cundum prædicationē, iuxta priorem regulam.
 Quādo alterum de altero &c. In qua parte dum ita
 H ij loquitur

dem prædicamento substantię, corpus animatū & cor-
 pus inanimatū, duo genera nō subalternatim posita
 habēt diuersas differentiās per quas diuidunt̄. Nā cor-
 pus animatū diuidit̄ per sensibile & insensibile, cor-
 pus inanimatū vero, diuidit̄ in cælestē & elementare.
 ¶ Loquit̄ autē Aristoteles, in hac parte priori de dif-
 ferētis diuisiuis, id qđ ex ipsi⁹ declaratione exēpla-
 ri, facile patet. Loquēdo em̄ de differentijs constituti-
 uis superiorib⁹, sic generū etiā nō subalternatim po-
 sitorum eadē possent assignari differentiā. Vt verbi
 gratia, animal & planta genera sunt nō subalternatim
 posita: quoniā nec animal sub plāta ponit̄, nec econ-
 trario plāta sub animali, sed sub eodē genere corpus
 animatū ex equo sunt posita, vt species proxie. Ha-
 bent tamē eadē aliquas differentiās superiores cō-
 stitutiuas, sibi cōmunes, nēpe animatū & corporeū.
 ¶ Veruntamē de cōstitutiuis proprijs generū differē-
 rentijs loquēdo, id foret impossibile, vt duo genera
 nō subalternata, eadē haberent differentiās, vel ean-
 dem differentiā constituentē vtrumq; gen⁹. Proxi-
 mas em̄ & proprias generū diuersorū constitutiuas
 differentiās oportet diuersas esse, quēadmodū in præ-
 dicabiliū libro plenissime tractatū est. ¶ Scđa pars
 regulę ita habet. Subalternorū generū nihil prohibet
 eadē esse differentiās. Vbi primo notandū est ge-
 nera subalterna hic accipi pro subalternatim positis.
 Simpliciter em̄ genera subalterna vt in libro prædi-
 cabiliū definita sunt, differūt a subalternatim posi-
 tis, cū possint assignari subalterna gēna, quę non sint
 subalternatim posita. Vt verbi gratia, animal & plan-
 ta sunt genera subalterna, quēadmodū ex prædicabi-
 libus liquet, nō sunt tamē hic subalternatim posita,
 quoniā neutrū ponit̄ sub altero. Horū ergo generū
 subalternorū siue subalternatim positōrū, nihil pro-
 hibet (inquit Arist.) eadē esse differentiās. ¶ Quod
 ita declarat, quoniā superiora semper de inferiorib⁹
 prædicant: atq; ob hoc, quęcunq; erunt differentiæ
 prædicati, eadē & inferiori subiecto cōuenire se-
 cundum prædicationē, iuxta priorem regulam.
 Quādo alterum de altero &c. In qua parte dum ita
 H ij loquitur

loquitur. Nihil prohibet easdē esse differētiās, indicat, nō omnes necessario differētiās easdem esse eorum quæ subalternata sunt, posse tamen aliquas esse easdem. Atq; ita sane res habet. Ne auis & animal generā sunt subalternata quæ aliquas differentias habent easdē, sed non omnes. Gressibile nāq; volatile, aquaticum, reptile, bipes omnes sunt differētiæ animalis auis autē tantum vna hæc differētia, nēpe volatile, quæ auis est cōstitutiuā. Non igit omnes differētiæ in his subalternatis generib; sunt eadē. Aliæ quæ tamē eadem inveniunt. Prīmū, illa quæ est animalis diuisiua & auis constitutiua, est vtriusq; differētia, licet diuerso modo, illius nēpe diuisiua & huius constitutiua. Deinde, ea quæ immediate constituit animal, nēpe sensibile, aliquo modo vtriusq; est differētia. Sicut em̄ est animalis immediate cōstitutiuā sic auis quod sub animali ponit, est constitutiua mediate, & de aue essentialiter vtiq; prædicatur, sicut de animali. Ita & de omnibus alijs differētijs superioribus dicendū. Nulla em̄ differētia constitutiua neq; mediata neq; immediata alicui generi cōuenit, quæ nō simul omnibus etiam conueniat, sub ipso positis. Ac de his quidē constitutiuis differētijs intelligere se posteriorē istam partē mōstrat. Aristoteles, cū declarando subiungit. Superiora de inferioribus prædicant. Quare quæcunq; fuerint prædicati differētiæ, erunt eadē & subiecti. In diuisiuis nāq; id manifestā haberet falsitatē. Quāuis em̄ animal de homine prædicat vt de subiecto: non tamen quæcunq; sunt diuisiue prædicati, eadē erunt & subiecti. Generū itaq; subalternatim positorū, nihil prohibet esse easdē differentias, sed non necesse est omne esse easdē. His ergo de antepædicamentis vtcunq; tractatis, & qualicunq; claritate elucidatis, ad præcipuū prædicamentorū tractatum alacres transeamus, illo prius admonito, ne istam nostrā in antepædicamentis hisce qualēcunq; prolixitatē, quasi superuacaneā aut superfluosam; lector morosus egre accipiat. Solet em̄ nimia in fundamentalibus initijs quæ sita breuitas ita se vlcisci vt postmodū in præ-

prio nego-

prio negocio, vel obscuritate confundat omnia, vel morā duplo tardiorē adducat. Ac proinde hanc nostram in initijs, inq; prædicamentis præcipui negocij morā aliquanto longiorē, in subsequētib; magno lucro nobis futurā speramus. CAP. XV.

De enumeratione decē prædicamentorum.

Incipiens Aristotelis de prædicamentis tractatū primo diuisionem constituit in qua prædicamentis singula enumerat. Ea est hæc.

Eorum quæ secundum nullam compositionem dicuntur, singulū aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut adaliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut facere, aut pati.

Diuisio
prædicamētalis.

Vbi autē pro diuiso constituit ea quæ dicunt, manifeste indicat de vocib; se loqui, sicut X in eo quod sequitur, singulū aut substantiam significat. Xc. Vocabuli quippe est significare, sicut rei est significari. Dat quoq; exempla singulorū membrorū per ordinem. Est autem substantia (inquit) vt homo, equus, quantitas, vt bicubitū tricubitū, qualitas, vt albū græmaticum, adaliquid vt duplū, dimidiidū: vbi, vt in foro esse, vel in lycio: quādo, vt heri fuisse, aut cras fore: situm esse, vt sedere, iacere: habere, vt calciatū esse, vel armatū: facere, vt secare, vrere, pati, vt secari, vri. Numerant autē hæc decem genera, maxime quāntū ad accidentia, vel in concreto, vel in abstracto. In abstracto sic, quantitas, qualitas, adaliquid siue relatio, vbi siue in loco existētia, quādo siue in tempore existentia, situs, habitus, actio, passio. In concreto vō sic enumerant. Quāntū, quale, adaliquid, siue relatiū, vbi siue in loco esse, quando siue in tempore esse, sitū esse, habere, agere, pati. Est autē hæc diuisio siue potius enumeratio decē primorū generū

H iij sufficere

sufficiens, quoniã neq; superfluit neq; deficit vllum membrũ. Nec em̃ aliud genus poterit inueniri, qđ his decem primis adijciatur, neq; ex enumeratis ali quod recte subtrahi poterit. CAPVT XVI.

¶ De substantia in speciali.

Inter omnia prædicamenta, merito primũ obtinet locũ substantia; quoniã cetera omnia sũt accidentium prædicamẽta. Substantia autẽ, accidentem est dignior, vtpote quã ipsum debeat sustentare, & quia accidentia omnia propter substantias sunt, ad eas videlicet ornãdas atq; perficiendas. Inter substantias autẽ distinguit Aristoteles, quasdam vocas primas substantias, alias autẽ secundas. Primas substantias (vt figuratim dicamus) appellat substantias indiuiduas siue singulares, id est, indiuidua prædicamenti substantiã: Ioannem, Petrum, hunc equum, illum asinum. Secundas autẽ substantias appellat substantias cõmunes siue vniuersales, id est, genera & species prædicamẽti substantiã: vt homo, equus, asinus, animal, & huiusmodi, sunt secundarũ substantiã. ¶ Definitio autem siue descriptio quam Aristoteles assignat primarũ substantiã, hæc est:

Definitio
o primarũ
substantiã

Substantia quẽ proprie, principaliter, & maxime dicitur est, quẽ neq; de subiecto dicitur, neq; in subiecto est.

¶ Quã definitio siue descriptio, duas in se includit Prior in periphrasi quã ponit a parte definiti innuitur, nempe ista. Prima substantia est, quã proprie, principaliter, & maxime substantia dicitur. Posterior hæc est. Prima substantia est, quã neq; de subiecto dicitur, neq; in subiecto est. In priore explicatur ratio nominis, quare videlicet substantia singularis dicitur prima substantia. In posteriore ex ijs quã prius dicta sunt notificatur, quã appellandã sunt primarũ substantiã. ¶ Quantum itaq; ad priorẽ illã descriptiõnem, sciendũ est, ut eas illas particulas, proprie, principaliter, & maxime, accipi posse pro eodẽ, vt ad maiorem

terorem rei declarationẽ tria illa vocabula adinuicẽ sic dicantur coniuncta. Nam id frequenter ijs qui aliquid intellectu difficile explicare laborant, conuenire solet, vt ita per coniunctionẽ copulatiuã plura vocabula adinuicẽ connectant, vt quod vnũ min⁹ sufficienter, aut nõ satis lucide potest explicari, saltem per plura dicat lucidi⁹. Secundũ hanc ergo sententiã, proprie substare, aut substantiã esse, nihil est aliud q̃ substare principaliter, & hoc iterũ nihil est aliud, q̃ substare maxime. ¶ Quare autẽ primarũ substantiã dicantur maxime substare, aut esse maxime substantiã, ratio est, quia plus omnibus sunt subiecta, & plus omnibus substant. Quã autem magis sunt subiecte aut amplius substant, merito magis substantiã dicuntur; & quã maxime sunt subiecta, merito maxime substantiã dicuntur. Quod autem primẽ substantie plus omnibus substant aut subiecte sunt, ita declaratur; quoniã omnia vel in ipsis sunt, vel de ipsis dicuntur. Omnia quippe accidentia, tam cõmunia q̃ singularia, singularibus substantijs insunt, vt in subiectis. Omnes vero substantiã vniuersales, de primis substantijs essentialiter vt de subiectis prædicantur. Sunt igitur primarũ substantiã, & subiecte omnib⁹ accidentibus accidentaliter, & subiecte omnibus secundis substantijs essentialiter. ¶ De accidentibus singularibus, id est, manifestũ ad oculum; quoniã omnis color est in aliquo corpore, omnis item magnitudo, omnis qualitas, in aliqua singulari debet esse substantia, vt in subiecto. De accidentib⁹ vniuersalibus, ex cõsequenti idẽ patet; quoniã accidentia vniuersalia sunt in singularib⁹ accidentibus essentialiter. Sicut ergo accidentia singularia sunt in substantijs primis accidentaliter, ita & accidentia cõmunia, quã nõ possunt nõ esse vbi sunt singularia. De substantijs quoq; vniuersalibus manifestũ est, quomõ eis sunt primarũ essentialiter subiecte; quoniã de primis substantijs secundarũ prædicant essentialiter, vt ex libro prædicabiliũ notum relinquitur. Merito ergo substantiã singulares peculiariter veniunt appellandã primarũ substantiã, eo quod maxime sustentent, & maxime subiecta sint

¶ Scitur autē Boetij, tres illas suprapositas par-
 ticular, proprie, principaliter, & maxime, subtili cō-
 sideratione distinguit. Proprie nāq; substantias ait
 dici substantias singulares, eo quod sensui primum
 subiecta sint, & proprie atq; immediate cognoscun-
 tur per sensum: ac deinde ex ipsis præcognitis acqui-
 ritur cognitio vniuersaliū substantiarū. Quæ ad mo-
 dum videlicet sensui primū proponitur & offertur
 Ioannes Petrus, Paulus, hic equus, ille equus, ac dein-
 de, ex his elicif cognitio vniuersalis, hominis & es-
 qui, ex quibus deinde elicif cognitio animalis, atq;
 ita semper ascendēdo in superiora, de quo modo co-
 gnoscendi per abstractionē vniuersalia ex singulari-
 bus, suo loco plene determinauim⁹, in libris, de con-
 sideratione rerū naturalium, libro. ii. de intellectu ca-
 pite. ii. & 12. ¶ Principaliter vero substantias appella-
 ri dicit, eo quod omne accidēs prius insit substantiæ
 singulari, q̄ vniuersali, vt quasi secundo loco in vni-
 uersale veniat. Exēpli gratia, color quilibet primū
 & immediate est in hoc aut illo homine, & secūda-
 rio est in homine. Sic & per prædicationē, prius di-
 citur hic homo esse albus aut doctus, ac posteri⁹ qua-
 si ex consequēti, dicitur homo esse albus aut doctus
 nimirū quia hic vel ille homo est albus aut doctus. Id
 circo em̄ de substantia vniuersali dicitur accidēs quia
 de prima aliqua secundā illam includente dicitur.
 Recte igitur (inquit) quod prius subiectū est, principa-
 liter substantia dicitur. ¶ Maxime autē substantiā apa-
 pelli dicit, eadē ratione quā supra nos assignauim⁹
 nimirū quia maxime subiecta est rebus alijs: quoni-
 am omnia aut de primis substantijs dicuntur, aut in ip-
 sis sunt, vt iā ante declarauim⁹. CAP. XVII.

¶ De secundis substantijs.

¶ Secundas substantias ita definit Aristoteles.
 ¶ Definitio
 o secundarū
 substantiarum.
 ¶ Secundæ substantiæ dicuntur species
 in quibus ille quæ principaliter substā-
 tiæ dicuntur, insunt: hæ quidem & harū
 specierū

Specierum genera.

¶ Cui⁹ definitionis hic est sensus. Secundæ substan-
 tiæ dicuntur species illæ, in quibus insunt, i. sub quibus
 continent essentialiter illæ quæ dicuntur princi-
 paliter substantiæ, i. substantiæ singulares: & non solū
 species earū immediate, sed etiā genera illarū speci-
 erum. Vt homo & equus, sunt secundæ substantiæ:
 quoniam sunt species in quibus sunt, & sub quibus cō-
 tinentur essentialiter, primæ substantiæ. In homine
 em̄ vel sub homine, essentialiter continentur hic ho-
 mo, ille homo, & cetera omnia indiuidua hominis.
 Sic in equo vel sub equo sunt, iste equus, ille equus
 & cetera omnia equi singularia. Caput autē hic, esse in
 secundā eum modū, quo inferij⁹ esse dicitur in suo su-
 periori: vt puta indiuiduū in sua specie, & species in
 suo genere. ¶ Ne vero putem⁹ solas species speciali-
 ssimas proximas indiuiduis esse secundas substantias
 as, adiungit: hæ quidē, & harū specierū genera. Qua
 adiectione indicat, omnes substantias vniuersales dici
 secundas substantias: quoniā omnes substantiæ vni-
 uersales quæ nō sunt species specialissimæ, sunt gen-
 aliquid specierū quas sub se siue in se comprehen-
 dunt. ¶ Quare autē iste dicantur secundæ substantiæ, fa-
 cile cuius potest intelligere, cōtraria nimirū ratio-
 ne ad eā quæ de primis substantijs est reddita. Secun-
 dæ em̄ substantiæ merito dici debēt, quibus alię sunt
 priores substantiæ. Dicitur quoq; possunt substantiæ mi-
 nus propriæ: minus principaliter, & minus substantiæ,
 comparatione ad primas substantias, iuxta supraposi-
 tam Boetij declarationē. Minus proprie quidem, eo
 quod posteri⁹ cognitioni hominis subijciantur, vt po-
 te quæ cognitio non nisi ex primis substantijs pos-
 sit elici. Min⁹ principaliter vero, quoniā accidentia
 eis posteri⁹ insunt, prius autē indiuiduis. Simpliciter
 autē dicuntur minus substantiæ, quoniā non tantū sub-
 iectæ sunt quantū primæ. Primæ siquidē substantiæ
 omnibus subijciuntur quibus secundæ fuerint subie-
 ctæ, & præterea ipsis subijciuntur secundis: propter
 quod, nemo dubitat primas esse magis & maxime
 subiectas

subiectas.

Ponuntur quædam regulæ ad cognoscendum, inter secundas substantias quæ sunt magis substantiæ. Vanquã autẽ genera omnia & species prædicamenti substantiæ dicantur communi nomine secundæ substantiæ, sunt tamen inter eas alia alijs magis substantiæ, quædam autẽ æqualiter substantiæ dicuntur. Pro cuius rei intellectu, notanda sunt duæ regulæ, quas ponit & declarat Aristoteles. Prior hæc est.

Regula
de secundis
substantiis.

Secundarum substantiarum, species magis est substantia, quàm genus.

Cuius sensus est, inter secundas substantias magis proprie, magis principaliter, & simpliciter magis substantias, dici species, quàm ipsarum genera. Vt homo & equus, magis sunt substantiæ, quàm animal, item pomus & pirus, magis sunt substantiæ, quàm arbor aut planta. **D**eclaratur hæc regula dupliciter. Primo sic. Illud quod est magis propinquum primæ substantiæ, merito debet dici magis substantia, quam quod est magis elongatum ab ea: quoniam in vnoquoque genere, id quod magis appropinquat maxime tali, est magis, tale quod id quod longius abest. Species autem viciniores sunt primis substantiis, quàm ipsarum genera. Recte ergo magis substantiæ sunt dicenda. **S**ecundo idẽ declaratur. Primæ substantiæ dicuntur maxime substantiæ, eo quod maxime sint subiectæ, nempe omnibus accidentibus & omnibus secundis substantiis. Cũ ergo species sint magis subiectæ quàm sua genera, ut potest quæ subiectæ sint omnibus quibus genera subijciuntur, ac præterea ipsis generibus, cõsequens est, species dici magis substantias quàm sua genera. Sicut enim se habent primæ substantiæ ad secundas substantias, ita species ad omnia genera supraposita. **Q**uod autem supra ex Boetio declaratum est de prima substantia, dici eam proprie substantiam, & principaliter & maxime, sic per ordinem distincte tria ista accommodando speciei in cõparatione ad genus declarari potest, speciem magis proprie, magis principaliter, & simpliciter.

Proprietate magis substantiam dici, quàm suum genus. Magis proprie quoniam propinquius obijcit sensui species, quàm genus. i. vicinior est cognitio speciei cognitioni primæ substantiæ ex qua immediate elicitur, quàm cognitio generis quæ ex speciebus diuersis elicitur. Magis item principaliter, quoniam prius accidens venit in specie, quam in genus. Sicut enim prius dicimus hunc hominem esse doctum, ac posteriorius hominem doctum esse, ita prius dicimus hominem esse doctum quàm animal. Simpliciter quoque magis substantia dicitur species quàm genus quoniam omnibus substantiis species quibus genus, ac præterea ipsi generi: qua parte genus in substantiis excedit. **I**n prædicta autem regula, cũ de specie loquimur, non solum species specialissimas intelligimus, sed generaliter omnes species subijcibiles, in cõparatione ad sua genera. Quemadmodum enim homo est magis substantia quam animal, sic animal est magis substantia quam corpus animatum, corpus animatum vero est magis substantia quàm corpus: & genus substantia, cũ sit generalissimum, est minus substantia quàm corpus. Quæ admodum enim infima prædicamenti substantiæ, nempe individua dicuntur primæ substantiæ: ita per oppositum, supremum genus dici debet vltima substantia, quoniam minime subiacet aut substantiæ. Nã solis subiacet accidentibus, nulli autem substantiæ: cetera omnia genera & species & individua sub ipso posita, subiecta sunt etiã substantiis quædam quidem omnibus vniuersalibus, ut individua, quædam pluribus, ut species: quædam paucioribus, ut superiora & generalissimo viciniora genera. Sicut enim secundæ substantiæ, quæ viciniores sunt primæ, tanto dicuntur magis substantiæ, ita quanto viciniores sunt generalissimo, tanto sunt minus substantiæ, tanto minus proprie & minus principaliter substantiæ dicuntur.

Posterior regula quam ponit Aristoteles de secundis substantiis hæc est.

Species quæ non sunt genera, vna non est magis substantia quam alia.

Altera
regula

Hoc

¶ Hoc est, species specialissima quæ solum species sunt & nō etiā genera, sunt æqualiter substantiæ, non alia magis alia. Cuius ratio est, quoniam illarū alia non est magis subiecta quā alia, neq; illarum alia est propinquior primæ substantiæ, quā alia. Omnes em̄ species specialissime sunt eque propinque suis indiu-uiduis, proximæ nimirū & immediatæ. Quomodo ergo primarū substantiarū nulla dicitur magis substantia quā altera: sed omnes simpliciter primæ dicuntur, quoniā eque omnes subiecte sunt omnibus que de ipsis dicuntur vel quæ in ipsis sunt, ita species earū proximæ æqualiter omnes substantiæ sunt dicendæ. Secus vero dicendum est, de speciebus illis quæ sunt etiā genera, siue de speciebus subalternis, Illarum namq; alia potest esse alia magis substantia, vel minus. Ut animal est magis substantia, quā corpus, & corpus magis quam substantia.

CAPVT XIX.

¶ De conditionibus, siue de communitatibus, & proprietatibus substantiæ.

AD pleniorē substantiarum cognitionē, ponit Aristoteles quasdam conditiones substantiarum, Ex quibus earum natura perfectius cognosci poterit: id tamen quod ultimo loco ponit solum appellat propriū, cætera autē non omnino propria audeat appellare. Tamen etiam in prædicabilibus distinxerimus proprii quatuor modos, solus tamen quartus modus vere & perfecte proprii meretur appellationē. Unde quia nulla earū conditionū quas hic posuit est Aristoteles, cōuenit substantiæ cōuertibiliter, i. omni & soli substantiæ, & semper) sed aliqua tantū soli & non omni, alia omni sed non soli) eo excepto quod ultimo loco ponendum est, iccirco hoc solū audeat substantiæ proprium nominare. Cætera autē dicit substantiis cōuenire, vel inesse, vel communia esse, non autē dicit ea esse substantiæ propria. ¶ Prima igitur proprietas hæc est.

Prima proprietas substantiæ
Commune est omni substantiæ, in subiecto non esse.

Id ma

¶ Id manifeste probat per inductionē: quoniā omnis substantia, prima est vel secūda. Sed neq; prima neq; secunda substantia vlla in subiecto potest esse. igitur cōmune est omni substantiæ, in subiecto non esse. Quod autē prima substantia non sit in subiecto, manifestū est, quoniā hic homo & hic equus in nulla re existūt vt in subiecto, sed ipsa potius sunt accidentium subiecta. Quid autē sit, esse in subiecto, ex his quæ dicta sunt in secunda diuisione antepædicamentali, notū relinquatur. ¶ De secunda autē substantia, forsitan magis videri possit, quod in subiecto aliquo sit, eo quod de primis substantiis prædicet. Secūdam veritatē tamen, non amplius secunda substantia quā prima, alicui subiecto potest inesse. Licet em̄ secunda substantia prædicet de prima, id sit essentialiter tanquā de subiecto essentiali. Vnde non consequitur secundā substantiā in prima esse accidentaliter vt in subiecto accidentali. Propter quod, supra dictum est, secundas substantias contineri sub membro illo. Quedam dicunt de subiecto, & nō sunt in subiecto. ¶ Præterea, nullū vniuersale potest esse in aliquo subiecto, nisi secundū aliquod suū singulare in sit eidē. Vt exempli gratia, albedo est in subiecto ratione huius albedinis singularis, quæ est in subiecto eodem, & si nulla albedo singularis in subiecto fuerit, neq; poterit vere dici, albedinē esse in subiecto. Si igitur secunda substantia posset esse in subiecto, consequens esset & primā substantiā in subiecto posse existere, quod est sensui repugnans, ac prorsus impossibile. Est igitur omni substantiæ commune, in subiecto non esse. ¶ Verū istud licet cōmuniter omni cōueniat substantiæ non tamen meretur dici proprium quarto modo ipsi substantiæ, eo quod non soli cōueniat substantiæ. Nam & differentiis substantialibus cōuenit, quæ in nullo sunt subiecto. Nā si in aliquo essent vt in subiecto, id maxime videret de constituta specie siue genere. Sed de his id minime verū est quoniā de his vt de subiectis essentialibus dicitur. Quemadmodū em̄ secundæ substantiæ genera & species, de primis dicunt vt de subiectis essentialibus, sic & differ

& differentiarum constitutarum de generibus & speciebus constitutis, atque omnibus eorum individuis dicuntur ut de subiectis, prædicatione utique essentiali. Differentiarum autem substantiales, non sunt substantiæ, sed substantiarum tantum differentiarum. Prima enim substantiæ esse non possunt quoniam illæ secundis substantiæ, quod non faciunt differentiarum. Secundæ quoque non sunt substantiæ, quoniam illæ supra primas ponunt, tanquam species earum vel genera, ut ex definitione secundarum substantiarum est manifestum, quod substantiælibus differentijs non conuenit. **CAPVT XX.**

Secunda communitas siue proprietas substantiæ.

Secunda proprietas substantiæ.

In secundis substantijs & differentijs uniuoce prædicari.

Hoc est, substantijs & differentijs substantiælibus hoc est commune, ut omnes prædicationes quæ ab ipsis egrediuntur, sint prædicationes uniuocæ intelligendo de prædicationibus ordinatis. Quod declarat Aristoteles, primum a prædicatione excludit primam substantiam, dicens, A principali, id est, singulari substantia, nullam exire prædicationem, eo quod nihil habeat sibi subiectum, neque essentialiter, ut manifestum est, neque accidentaliter, quoniam in subiecto nullo est, ut ex præcedenti conditione liquet.

Maxima Aristotelica.

Debet autem hoc intelligi de prædicatione ordinata, qua secundum verum ordinem aliquid vel in subiecto vel de subiecto dicatur. Nam prædicatione quam identicam appellant, nihil prohibet primam substantiam prædicari. Ut cum dico, Ioannes est Ioannes, vel hic homo est Ioannes. Sic item prædicatione inordinata dicitur, homo est Ioannes. Hoc igitur supposito, quod a prima substantia nulla exeat prædicatione, facile est ostendere, omnes prædicationes ordinatas, quæ egrediuntur a substantijs atque differentijs substantiælibus, esse uniuocas. Omnes enim prædicationes quæ a secundis substantijs egrediuntur, sunt speciei de individuo, vel generis de specie aut individuo. Quæ autem a differentijs substantiælibus sumuntur, vel

tur, vel sunt differentiarum de genere constituto, aut subiectis eius speciebus & indiuiduis, vel de specie constituta, aut eius indiuiduis. Omnes autem hæc prædicationes, sunt uniuocæ, quæ admodum planissime liquet ex ijs quæ supra in antepredicamentis sunt dicta de prædicatione uniuoca. Verum est ergo, omnes prædicationes quæ a substantijs aut earum differentijs sumuntur esse uniuocas. **Loquimur semper de ordinatis prædicationibus? (Inordinatas enim, Philosophi non dignas reputant prædicationis nomine) Secundum inordinatam namque prædicationem non prædicatur uniuoce secundæ substantiæ, neque differentię. Nam si dixeris, animal esse hominem, aut rationale esse hominem, prædicationes istæ uniuocæ non sunt, sed si conuertas prædicationes istas, ut fiat ordinatæ, inuenies simul & uniuocas, dicendo, homo est rationalis, homo est animal.**

CAPVT XXI.

Tertia proprietas siue communitas substantiæ.

Omnis substantia videtur hoc aliquid significare.

Tertia proprietas substantiæ.

Posuerat Aristoteles duas conditiones substantiæ, quæ ideo propria dici non poterant, quod non soli substantiæ, sed etiam differentijs conuenirent. Nunc aliam ponit conditionem quæ ob hoc non recte dicitur substantiæ propriam, quia secundum veritatem non omni substantiæ conuenit, tamen si prima facie aliquo modo id videatur. At ergo, omni quidem substantiæ hoc esse commune, ut videatur hoc aliquid significare, attamen secundum veritatem non omnem substantiam hoc aliquid significare. De prima enim substantia factum est, secundum veritatem esse significare hoc aliquid, id est, aliquam particularem, singularem, & indiuiduam substantiam. Ut vocabulum Ioannes hoc aliquid, id est, hunc hominem significat, & hic equus significat hoc aliquid, equum particularem. De secunda autem substantia autem, videri eam significare hoc aliquid, secundum appellationis figuram, propter modum denominandi primas substantias, & appellandi per secundas substantias. Ut quia

Ut quia Ioan̄e & Petrū dicim⁹ esse hominem & animal, sicq; nominib⁹ secundar̄e substantiar̄e appellamus primas subst̄tias, hinc vidēte secundū apparen-
tiam externā secundā illę substantię significare hoc aliquid, i. singularē & indiuiduā substantiā. Verum non ita rē habere asserit, sed potius ipsas quale quid significare, i. substantiā communē siue naturā communē substantiālē. Quod est, intelligendum de primario & magis principali significato. ¶ Secundā em̄ substantiā primario & magis principaliter significant quale quid; hoc est, vniuersalē substantiā siue naturā aliquā substantiālē multis communem, in qua videlicet cōueniūt multa indiuidua, aut plures species; min⁹ principaliter vero & quasi secundario significant hoc aliquid, i. substantiā singularē: illa, i. indiuidua aut illas species, quę in illa natura cōmuni primario significata, conueniūt. Significat em̄ secundę substantię naturam illā communē, tanquam essentialiter inexistentē aliquibus: atq; ita secundario etiā illo significat, quibus vt inexistentēs natura cōmunis significat. Exempli gratia, vocabulū homo secunda substantia, significat primario naturam humanam, i. naturā omnibus particularib⁹ hominib⁹ essentialiter communē, quā dicimus humanitatem quia tamen nō absolute ac nude naturā ipsam significet terminus homo, sed eā significat vt essentialiter inexistentē aliquib⁹, ob hoc secundario dicitur omnia illa quę in natura humana cōueniunt, significare, omnes videlicet indiuiduos homines. Sic aīal, primario naturā omnibus animalib⁹ communē significet secundario autē; omnia animalia. ¶ Quod autē secundę istę substantię, homo animal, & similes, non significant solā vniuersalē substantiā, i. nude ipsam communē naturā dupliciter ostēditur, ex cōparatione duorū horū terminorū, homo & humanitas, adinuicē. Primū namq; manifestum est, duas istas dictiones differre in significando. Non videtur autē assignanda differentia alia, nisi quod vocabulū humanitas nude ipsam humanā naturā significat; homo autē significat ipsam naturā principaliter atq; prima

¶ primario, sed simul secundaria significacione omnia in illa natura cōmunicātia; id quod etiā explicādo vocē monstrat, quoniā homo tantundē valet, atq; humanā naturā participans. Deinde, ipsa prædicatio significacionē arguit. Nā quia termin⁹ homo, de singularib⁹ substantijs prædicat, dicendo: Ioānes est homo, Petr⁹ est homo, cōsequens est, etiā singularēs substantias per ipsum significari. Absurdū namq; foret; prædicari aliquid de eo quod nō aliquo modo significet. ¶ His itaq; declarat Aristoteles quod a principio proposuit, secundas substantias non significare hoc aliquid. Intellige principaliter, sicut primarę substantiā principaliter hoc aliquid significat, sed primario significare quale quid, i. naturā communem substantiālē, quam tamē ita significat, vt eā circa substantiā determinēt, i. tanq; particularib⁹ substantijs existentē significant. Vnde consequit, secundario & min⁹ principaliter etiā secundas substantias significare hoc aliquid siue substantiā singularē. ¶ Ex quo etiā patet intellectus eius quod subiungit de hac de terminatione Aristoteles, dicens. Plus autē siue plurimum in genere, q̄ in specie determinatio fit. Dicens em̄ animal, plus cōplectitur, quā dicens hominem. Quo verbo significat, genus substantiālē illam naturam quā significat genericā, circa plura determinate, quā species naturā suam specificam determinet, hoc est (vt nostro more dicam⁹) genus plura secundario significare, quam ipsius speciem. Quod ita euidentissime monstrat, quoniā species suā quam significat specificam naturā tantum determinat circa sua indiuidua, significādo naturā illam cōmunē vt omnibus illis singularib⁹ inexistentē, & omnia illa singularia indiuidua secundario significādo, vt in specifica ipsa natura essentialiter cōmunicātia. Genus vero, genericā naturam quam significat determinat, non solū circa indiuidua vni⁹ speciei, sed circa plures species, & omnia earū indiuidua. Animal em̄ non solū singularia omnia vni⁹ speciei, sed omnia singularia omnium suarū specierum secundario significat, vt participātia animalis naturā; & ipsam naturā illam generā

genericā principaliter significat, vt omnibus cōmūnem siue cōmunicabilem. CAPVT XXII

Quarta proprietās siue cōmunitas substantiæ.

Quarta
proprietās
substantiæ.

Inest etiā substantijs, nihil esse cōtrariū

Hoc est substantijs cōuenit, non esse alicui cōtrariū, neq; cōtrariū vllum habere. Id patet, tam in primis q̄ in secūdis substantijs. Neq; em̄ hic homo vel hic equus aliquid habet cōtrariū, neq; etiā homo vel equus. Cōuenit proinde hęc conditio omnib⁹ substantijs. **¶ Quod si quis obijciat, ignē & aquam sibi inuicem cōtrariari, eo quod ignis sit calidus & siccus, aqua frigida & humida. Responderetur, ignem & aquam per se nō cōtrariari, sed tantum per accidens. Illa autē dicuntur per se cōtraria, quæ ex sua propria natura ad inuicē cōtraria sunt, vt albedo & nigredo, calor & frigus, humor & siccitas. Illa autē per accidens, quæ non ex sua natura cōtrariantur, sed tantum ratione accidentium cōtrariorum sibi inexistētium. Sic ignis & aqua quia qualitates in se cōtrarias retinēt, nempe calorem & frigus, siccitatem & humorem, iccirco per accidens cōtraria dici possunt; quæ admodū etiā homines duo, cōtrarias habētes opiniōnes, cōtrariari dicuntur per accidens, ratione earū quæ in eis sunt cōtrariarū opiniōnū. Per se autē nequaquā huiusmodi cōtrariantur. ¶ Cōuenit igitur omni substantiæ, nō esse vllū cōtrariū, neq; vllū habere cōtrariū. Verū nō soli substantiæ cōuenit. Nā & quāritates cōtrariū non habent, vt duo, tria, nihil habent cōtrariū, neq; bicubitū, tricubitū. Neq; hoc igitur potest dici substantiæ propriū, secūdū quartum modum, sed tantum iuxta modum secundum.**

¶ CAPVT XXIII.

Quinta cōmunitas vel proprietās substantiæ.

Quinta
proprietās
substantiæ.

Videtur substantia non suscipere

Hre magis aut minus.

Hoc est, null⁹ termin⁹ substantialis potest prædicari

dicari cō aduerbio magis & minus, neq; vlla substantia realis aut res substantialis potest suscipere intentionem vel remissionē. Vt Ioānes non dicitur magis homo q̄ Petrus, neq; iste equus magis equus q̄ ille, neq; homo est magis animal q̄ brutum, atq; ita in cæteris. Natura enim substantialis si specificata fuerit, ex æquo participatur, non secundum plus & minus omnibus indiuiduis. Generica vero ex æquo omnibus speciebus ac earum indiuiduis. Ac proinde, non possunt termini naturas illas siue genericas siue specificas significantes, prædicari de speciebus vel indiuiduis, secundum magis vel minus. Eadem ratione, facta comparatione ad seipsum non potest dici Ioānes magis homo nunc q̄ ante, quoniā non potest natura substantialis, secundum plus & minus, pro diuersis temporibus communicari speciei, vel indiuiduo. In qualitatibus autē inuenitur prædicatio secundum magis & minus, siue comparando ad inuicem diuersa, siue idem ad seipsum secundum diuersa tēpora. Vt Ioānes est magis alb⁹: vel magis doctus, vel magis iustus Petro. Imo idē homo nūc est magis aut minus doctus vel iustus, q̄ ante fuerat. ¶ Quod si quis obijciat, ex his quæ prædicta sunt. Audit⁹ sunt primæ substantiæ dici magis substantiæ q̄ secundæ ac rursus inter has dictæ sunt species magis esse substantiæ quam genera. Videtur ergo substantia suscipere magis & minus. Hoc ita dissoluit Aristoteles, nō negans vnā substantiam magis dici substantiam quam altera, quæ admodū dictū est primam substantiam esse magis substantiam q̄ secundam, sed vnū quod dicit secundū hoc ipsum quod est, nō dici magis & minus. Vt si aliquid est homo ipsum nō est magis homo altero, neq; seipso. Sic id quod animal est vel corpus, non est magis animal, vel magis corpus. Hoc est genera & species prædicamenti substantiæ nō prædicari de sibi subiectis indiuiduis aut speciebus, secundum magis & minus. ¶ Ad pleniorē autē & clariorē huius difficultatis dissolutionē, solent distinguere duplicē significationem huius vocabuli substantia. Dicunt em̄ substantiā

1 ij dici, vel

dici, vel a substādo, vel a subsistendo. Substātia vt a substādo dicitur, relatiuū esse videtur. Dicitur em̄ aliquid hoc modo substātia, in respectu vel cōparatione ad alterum, vt primę substantię dicuntur substantię, in respectu ad secundas quibus substant. & in respectu ad accidentia quibus item substant. Secundę quoq; substantię, similiter dicuntur substātię, respectu superiorū generū & accidentium, vt supra declaratū est. Ita accipitur substantia, cū diuiditur in primam & secundam. In hac autē significatione nō est termin⁹ iste, substātia generalissimū genus predicamenti substātia. Cum em̄ relationem significet, qui fieri potest, vt supraponatur terminis absolutam naturam absq; omni relatione significantibus? Cuiusmodi sunt omnes termini predicamenti substātia.

¶ Substantia vero vt dicitur a subsistendo, relatiue non dicitur, sed absolute sine relatione & cōparatione ad alterū. Quęadmodum em̄ id quod dicitur homo aut animal aut corpus, ita dicitur non per relationem ad aliud vel alia, sed omnino absolute videlicet quia naturā hominis, animalis aut corporis participat: ita & substantia hoc modo aliquid dicitur absolute, sine cōparatione ad aliud, eo quod naturam substantialitatis participet. Atq; hoc modo acceptum vocabulū substantia, genus est generalissimū supra omnia genera & species predicamenti substātia, neq; villo modo dicitur secundum magis & minus, sicut nec cetera genera subiecta. Nihil em̄ est magis substantia altero, quoniā quęcunq; natura substantialitatis habent, eandē ex æquo participant sicut & de ceteris generibus supra dictum est.

¶ Hanc autem distinctionem proposito applicātes, pro dissolutione propositi argumēti, clare dicimus quęquam termin⁹ ille substātia vt a substādo deducitur, secundum magis & minus predicet. Dicendo vnā substantiā esse magis substantiam q̄ alterā, non tamen hinc cōsequitur, vllā substantiā dici secundū magis & minus. Nam substātia a substādo, nō est termin⁹ substātia, sed relatiu⁹. Vult autē supraposita cōditio siue proprietates, nullū terminum predicamenti

menti substātia predicari scdm magis & min⁹, i. cū aduerbijs eiusmodi magis & minus, vel nullā substantiā suscipere huiusmodi pdicationē, secundū ali quod predicarū sibi essentialiter cōueniēs. Hoc em̄ est quod dicit Aristoteles, vnamquāq; substantiā secundū hoc ipsum quod est nō dici magis aut min⁹.

¶ Quomodo autē hactenus omniū conditionū predicarū nulla inuēta est proprie cōuenire substantię sic neq; ista. Quamuis em̄ omni substātię cōueniat non tamen soli. Cōuenit em̄ & quātitati, vt bicubitum nō dicitur alio magis bicubitū, neq; linea vna dicitur magis linea q̄ altera. Ac proinde propriū dici potest secundo modo, quarto modo non potest.

CAPVT XXIII.

¶ De sexta proprietate substantię, quę singulariter dici meretur proprietates.

¶ Quę hacten⁹ posite sunt cōditiones substantię, poti⁹ cōmunitates dicēdę sunt quā proprietates. Quod autē nūc dicēdū est, id proprie videt substātia cōuenire. Ait ergo Aristoteles

Maxime autē propriū videtur esse sub
stantię cum vnū & idem numero sit,
contrariorum susceptibile esse.

¶ Cōuenit em̄ hoc omni substantię, quęadmodū per inductionē potest ostendi ad oculū. Videmus naq; vnū eundēq; hominē nunc calorē in se habere, nunc frigus, nunc bonū esse & probū, postea malū & improbū, modo albū postea nigrū, nunc huius opinionis postmodū contrarię, modo velle aliquid modo idē nolle. ¶ Sic in omnibus corporibus cōsideratione facta ad cōtrarias qualitates, videbimus eandem numero substantias cōtrariorū esse susceptibiles. In substantijs autem incorporēis oportet cōsiderare qualitates cōtrarias spirituales, quę ad corpus nō atinēt. Nā & angeli cōtrariorū sunt susceptiui, quoniā cōtrariarū opinionū aut volitionū sunt susceptibiles. Possunt enim modo nolle qđ antea vole-

bant, & e contrario. Possunt mutari ex sua natura secundum odium & amorē, prosecutionem & fugam tristitiam & gaudium, aliaque huiusmodi, quæ omnia sunt contraria. ¶ Notandum vero quod non dicuntur substantiæ suscipere contraria: sed susceptibiles, esse contrariorū: quoniam non potest fieri ut substantia una & eadem numero: actu simul contraria suscipiat. Hoc enim naturæ contrariorum repugnat, simul eisdem inesse: sed temporis successione substantiæ dicitur esse contrariorum susceptiua, ita ut uno migrante possit substantia eadem manens acquirere alterū. Quæ admodum abscedente calore, venit frigus in corpore & e contrario: egritudine pulsa, introducit sanitas, & e contrario. ¶ Notandum quoque non hic dici quod substantia qualibet sit contrariorū quorūlibet susceptibilis, sed tantum aliquorū contrariorū. Non enim necesse est, unam eandemque substantiam omnium contrariorum esse susceptibilem, satis autem fuerit, si aliqua possit suscipere contraria. Siquidem arbor ista una & eadem non potest omnia contraria suscipere. Non enim est susceptibilis gaudij & tristitiæ; odij & amoris contrariorū opinionū, volitionū, & nolitionū, aliorumque huiusmodi. Quorundam autem contrariorum est susceptibilis. Quæquæ & uniuersaliter intelligi potest, qualibet substantiam quorūlibet contrariorum esse susceptibilem ad hunc sensum, ut quoties substantia qualibet ex contrariis duobus, alterū susceperit, possit etiam alterū contrariū eadem numero in se suscipere. Ut, verbi gratia, si quid susceptiuū est albedinis, est id ipsum nigredinis quoque susceptiuū: si quid capax est huius opinionis, est & contrariæ capax; si quid amoris & odij, atque item in cæteris. Contraria namque ex sua ratione fieri habent circa idem subiectum, seque pellunt mutuo. ¶ Excipiuntur si quæ sint qualitates a natura determinatæ aliquibus substantijs: ut igni est naturaliter deputata caliditas & siccitas & leuitas. Propter quod, ignis licet habeat in se istas qualitates, contrariorū tamen non videtur susceptibilis. Verum hic, proprie loquendo, non veredimus, ignem esse susceptiuum caloris, siccitatis, & leuitatis.

& leuitatis. Potius namque ignis dicendus est habere naturaliter deputata illa quam suscipere. Suscipitur enim in aliquo, quod ipsi est extraneū, & a natura eius non est deputatum, quæ admodum annotauit & Boetius. Atque ita simpliciter adhuc remanet veritas generalis dicti illius, substantiam esse susceptibilem quorūlibet contrariorum, ita ut si alterum quorūlibet suscipiat, possit & reliquum suscipere. ¶ Ita ergo probatum est omni substantiæ prædictæ conditionem conuenire. Nunc autem & quomodo soli conueniat substantiæ, declarem. Patebit autem hoc per singula accidentia discurrendo. Non enim poterit inueniri color aliquis, qui vnus & idem numero dicatur, nunc albus, nunc niger; neque aliquis habitus numero idem potest dici nunc bonus, nunc malus; neque aliqua eadem actio numero, bona esse potest & mala: & ita in reliquis, non poterit inueniri aliquod accidentium, quod contraria possit idem numero suscipere. Conuenit igitur soli substantiæ, esse contrariorum susceptibilem. ¶ CAPVT XXV.

¶ Proponitur & soluitur obiectio de opinione & oratione.

Verum aduersus hanc proprietatem, Aristoteles obiectiōne ponit, de oratione vocali vel opinione mentali, quæ eadem numero manens susceptiua videtur veritatis & falsitatis, cum dicatur modo vera, modo falsa. Exempli gratia, hæc oratio, Ioannes dormit, modo vera est, vere dormiens Ioanne. Poterit autem eadem fieri falsa, si expersificatur Ioanes a somno, manebit tamen oratio una & eadem numero. Eadem igitur oratio una & eadem numero, vera esse potest ac falsa successu temporis; ac proinde contrariorū esse susceptibilis, cum verū & falsum videantur esse contraria. Quod si admittatur, consequens est, non soli substantiæ id esse propriū quod dictum est. ¶ Propter hanc obiectiōnem dissoluendam, Aristoteles proprietatem supra positā supplet in hunc modū. Proprium est substantiæ, cum sit una & eadem numero, cum sui mutatione esse susceptibilem contrariorū. Per adiectionem autem hanc:

cum sui mutatione, excludit obiectionē, dicens, orationē aut opinionē licet eadem numero possit esse vera & falsa, nō tamē per hoc fieri circa eam aliquā mutationē. Quod em̄ hęc propositio nunc vera dicitur nunc falsa, id non fit per aliquā mutationē circa ipsam propositionē, sed per mutationem rei significatę. Dicitur em̄ propositio vera, ex eo quod ita sit in re quomodo ipsa significat. Falsa vero, ex eo quod aliter sit in re q̄ ipsa significat. Ex sola igitur mutatiōe circa rem significatā, propositio paulo ante vera fit falsa, & e contrario. Vt ex hoc quod ipse homo Petrus mutatur a statione in sessionē, propositio ista, Petrus sedet, ex falsa efficitur vera, absq; reali aliqua mutatione. Potest vero & aliter responderi propositę obiectioni, simpliciter negādo quod assumitur, nempe opinionē vel orationē eandē suscipere contraria. Nec valet pbatio. Eadē oratio vel opinio modo vera est modo falsa, eadē numero. mans, igitur cōtrariorū est susceptibilis. Mala siquidem est ista illatio, laborans defectu duplici. Primū em̄ verū & falsum proprie nō vident cōtraria, cū cōtrarietas proprie dicta (vt posterius dicitur) in se inueniat qualitatibus. Veritas autē & falsitas nō vident esse qualitates, sed potius ad aliquid sunt vel relationes. Dicitur em̄ veritas ex equatio & cōrespondentia rei significatę ad propositionē significatam, quod videtur ad relationē magis quā ad qualitatem spectare, cū sit qualitas omnis, quid absolutū nō consistens in relatione vnius ad alterū. Deinde etiā si veritas & falsitas cōtraria essent, nō tamen oratio eadē ex hoc quod modo vera est modo falsa dicenda esset suscipere contraria. Ipsa namq; oratio nō suscipit in se veritatē & falsitatem, cū veritas (vt iam dictū est) nō sit in oratione vera. Si em̄ veritas & falsitas susciperentur in ipsa oratione vera, iā nec Aristotelis valeret solutio, quia dicit, orationem eādem dici modo verā, modo falsam, absq; sui mutatione. Prorsus em̄ cum sui mutatione id heret, si verē in ipsa susciperetur veritas & falsitas. **¶** Amplius autē aduersus supradictam proprietatē obijcitur, de materia

materia prima & quāitate corporea, quæ suscipiūt in se cōtrarias qualitates, nō tamen sunt substantię. Propter hanc obiectionē, recentiores vt per omnia conuertibile faciant hanc proprietatē, ita eam conplent. Maxime proprium est substantię esse susceptibilem cōtrariorū: tanq̄ completū & vltimatū subiectum. Prius adijciunt, ne proprietates cōueniat ipsi materię primę, quę proprie loquēdo non est substantia, sed tantū substantię pars. Materia nāq; est cōtrariorū susceptibilis, quoniā omnia accidētia corporalia suscipiunt in corporali materia, quē admodum in Physicis nostris declarauimus. **¶** Verē ipsa non est subiectū completū, quoniā pars tantū est altera cōpositi. Substantia autē est subiectū completū atq; perfectū. Alterę adijciunt propter quantitātē, quā iuxta quorundā probabilē opinionē immediate in se suscipit corporeas qualitates, vt colorē dicunt suscipi in superficie, figuras idem subiectari in superficie aut corpulētia. Iuxta quorū opinionē necesse est fieri, etiam quantitātē esse contrariarū qualitātū susceptibilem. **¶** Verē ipsa non est subiectū earum vltimatū, quoniā vltimius sunt in ipsa substantia; mediāte quātitate. Sed hęc rerum determinatio, a Dialectica cōsideratione est aliena, magisq; Physicę cōuenit: quamobrē ista tetigisse cōtenti, explicato vt cūq; substantię prædicamento, ad quantitatem re-
cto cursu pergamus. **¶** CAPVT XXVI.

¶ De prædicamento quantitatis.

Post prædicamentū substantię proximo loco subsequit prædicamentū quantitatis, qd̄ maior sit cōuenientia, & similitudo substantię, cū quantitate quā cum qualitate. Sicut em̄ substantia nō suscipit magis & min⁹, nihilq; habet contrariū, sic & de quantitate, paulo post declarabit. Item iuxta quorundam probabilē sententiā qualitates corporales suscipiunt in substantia mediante quantitate, ita vt quantitas sit subiectū immediatū qualitarum, atq; hac cōsideratione videt quātitas assimilari ex aliqua parte substantię, quoniā modo quodā substantie tametsi nō vt vltimatū & per se consistēs subiectū, quoniā

quoniam & ipsum est in alio, nempe in substantiâ,
 ¶ Tractans autē de quantitate Aristoteles, ipse nō
 ponit definitionē, quoniam generalissimū genus p
 prie definiri non potest, utpote quod aliud supra le
 genus non habeat per quod posset definiri aut diffe
 rentiā aliquā constitutentē. Posset tamen aliquomo
 do describi per suum concretum, hoc modo.

Definiti
 o quāti
 tatis.

**Quantitas est, secundum quam aliqd
 dicitur quantum.**

¶ Utpote longū, latum, profundū, multum, paucū,
 magnum, paruum, diuturnū vel brevis durationis,
 ¶ Incipit autem Aristoteles tractatum quantitatis,
 ponēs duas eius diuisiones. Quarum prior hæc est.

Diuisio
 quantita
 tis.

**Quantitatis, aliud continuum, aliud
 discretum.**

¶ Hoc est, quantitatū, alia est continua, alia discreta
 Quæ diuisio duas species immediate sub quantita
 te positas assignat: nempe quātitatem cōtinuam, &
 quātitatem discretam, quarum definitiones siue de
 scriptiones ex Aristotelis declaratione colliguntur

¶ CAPVT XXVII.

¶ De quantitate continua & primo ponitur
 definitio eius.

Definiti
 o quanti
 tatis con
 tinuæ.

**Quantitas cōtinua est, cuius par
 tes copulātur ad aliquē termi
 num communem.**

Quid
 termi
 nū cō
 munis.

¶ Ut partes lineæ copulantur ad punctū. Dicitur au
 tem in proposito terminus communis aliquarū par
 tium, quod est principū vnus & finis alterius. Ad
 quarum definitionū intelligentiam notandum est,
 quod quantitatis continuæ secundū propriam enu
 merationem sunt quatuor species, nempe lineæ, su
 perfacies, corpus, siue (ad distinctionem a corpore
 prædicamenti substantiæ) corpulentia, & tempus.
 Nam de

Nam de loco quā velut quintam speciem priorib⁹
 cōnumerare videtur Aristoteles, cōmuniō est sen
 tentia, non esse a superficie speciem distinctā, sed tan
 tum secundum connotatū ab ea differre, quatenus
 videlicet supra significationē superficiēi locus con
 notat vel vltra significat, alicui⁹ rei intra se cōtinē
 tiam. Siquidem locus dicitur superficies continens
 aliquid, nempe rem locatam.

¶ Priores autem
 quatuor species sunt distinctæ sub quantitate conti
 nua, ut species sub eodē immediato genere cōtentæ
 Linea namq; superficies, corpulentia & tempus: quā
 titates sunt, & cōtinuæ quātitates. Quantitates qui
 dē, quoniā secundū ipsam, res dicuntur quāte, utpo
 te secundū lineam longe, secundū superficiem latæ,
 secundū corpulentia crassæ aut profundæ, secundū
 tempus diuturnæ. Continuæ autē dicuntur, quoniā
 singulæ earū partes suas habent per aliquē cōmunē
 terminū ad inuicem compositas. Lineæ em̄ partes
 copulantur per intermediū punctū, qui vn⁹ & idē
 numero, finit partem vnā & alteram incipit: atq;
 ideo per punctū dicit termin⁹ cōmunis lineæ. Super
 faciei item partes continuant per terminū cōmunē
 nempe per lineam. Corpulentia vero partes per su
 perfaciem continuantur, ipsa tamen nullius alterius
 quantitatis partes copulat. Ac proinde sicut punc
 tus est communis terminus lineæ, sic lineæ superfi
 ciei, sic deinde superficies corporis; corp⁹ vero nul
 lius alteri⁹ quantitatis est termin⁹. ¶ Habet quoq;
 tēpus partes suas continuatas per cōmunē terminū.
 Pars em̄ quæ præcessit iamq; effluxit, & ea quæ sub
 sequitur quæq; iam incipit, per præsens tempus, siue
 (ut magis proprie loquamur) per præsens instans,
 aut momentū aut indiuisibile temporis continuant
 tur: quod quidē momentum præsens, terminus est
 partis iam elapsæ siue præteritæ, & initium partis
 euestigio absq; intermedia distantia subsequenti.

¶ Ex quibus colligi facile possunt singularū supra
 positarū specierū qualescunq; definitiones; hoc mo
 do. Linea est quātitas continua, cuius partes copu
 lantur per punctū. Superfacies est quātitas cōtinua,
 cuius partes copu
 lantur per punctū. Superfacies est quātitas cōtinua,
 cuius partes copu
 lantur per punctū.

Definiti
 o nes lin
 eæ

DE PRÆDICAMENTIS.

nec fa-
pfi-
ci,
ci, cor-
poris
& tem-
poris.

” cuius partes copulantur per lineam. Corpus est quan-
” titas continua, cuius partes copulantur per superficiem.
” em. Tempus est quantitas continua, cuius partes copu-
” pulantur per præsens tempus, siue infians præsens.
” Sed harum rerum latior deductio atque plenior declaratio,
” ad physicam magis quam ad Dialecticam spectat.

¶ CAPVT XXVIII.

¶ De altera specie quantitatis, nempe de
quantitate discreta.

Definitio
o quantitas
discreta.

Quantitas discreta est, cuius partes non copulantur per aliquod terminum communem, sed abinuietè distinctæ sunt & separatæ.

Sub hac quantitate discreta continentur numeri cum omnibus speciebus suis, utpote binario, ternario, & ita de alijs. Numeri siquidem partes per nullum terminum communem copulantur. Ut partes denarij, quinq; & quinq;, non continentur adinuietè per aliquid quod esset unius partis initium, & terminus alterius, sed abinuietè sunt discretæ & segregatæ, propter quod, etiã discreta quantitas appellatur. ¶ Addit quoque Aristoteles numero orationem dicentem, etiã eam esse quantitatem discretam, eo quod partes vocales habeat abinuietè diuersas & discontinuas. Ut cum dico, Ioannes, Andreas currere, partes orationum harum abinuietè sunt discretæ & discontinuæ. Ideo orationem dicit esse quantitatem discretam. ¶ Verum de hac oratione difficultas est non minima, quid per eam debeat intelligi. Nam si per orationem intelligatur ipsa vox ex partibus pluribus constans, id est ex pluribus vocibus partialibus, non videtur hoc modo oratio recte dici quantitas, cum omnes voces, imo omnes soni proprii sibi habeant locum in prædicamento qualitatis, vna cum ceteris obiectis aliorum sensuum, quemadmodum suo dicitur loco. Si autem ista vocalis oratio hic non intelligatur ab Aristotele, difficile videbitur aliquid aliud ad propositum cum modo

LIBER SECVNDVS.

83

modo assignari. ¶ Huius difficultatis duplex est solutio. Quidam per orationem in proposito intelligunt ipsum numerum qui subiectatur in partibus orationis vocalis, quo videlicet partes plures unius dictionis numerantur. Ut in hac oratione dicitur, ternarij quo numerantur tres istæ voces aut syllabæ, do, mi, & nus iuxta horum sententiam appellatur oratio. Verum his noua emergit difficultas. Si enim oratio ista non aliud est quam numerus ille in partibus orationis vocalis subiectatus, quomodo ergo Aristoteles tanquam species diuersas aut genera diuersa, sub quantitate discreta æque immediate iungit numerum & orationem? Sic enim oratio sub numero comprehenditur, quoniam omnis talis oratio est numerus. Quam tamen obiectionem ita solvunt, dicentes, orationem non esse speciem diuersam vel generis aliud a numero, sed ambo unum esse secundum principale significatum, nec esse differentiam, nisi in connotato (ut appellant) siue consignificato: quemadmodum supra dictum est de superficie & loco, non esse illa diuersa genera vel species diuersas, sed tantum connotato differre. Sic enim dicunt orationem principaliter significare numerum, simul tamen significando numerum, ut est in partibus orationis alicuius subiectatus. Unde hanc dicunt prædicationem identicam. Oratio est numerus, sicut X illa, locus est superficies & e contrario, estimatur identicam, quoniam utrobique secundum principale significatum, idem significat subiectum & prædicatum. ¶ Hac autem solutio tamen si utrumque satisfaciatur, tamen si exactè perpendant Aristotelis verba & penitus introspiciant, videbit aliquid aliud voluisse per orationem intelligere, nec ita procedere ista computasse. Propter quod ab alijs dicitur, per orationem in proposito intelligi certam mensuram & quantitatem syllabarum, per quam oratio vocalis secundum syllabas longas vel breues pronunciat, ut ex singularum syllabarum quantitatibus, de quibus ars metrica tractat, totius orationis consurgat vna mensura, quæ quantitas recte dicitur, eo quod orationem mensuret & quantam denominet. Discreta autem quantitas dicitur eo quod quantitates illæ singularum syllabarum, ex quibus con-

bus constat una quantitas totius orationis unã spiritui prolata per nullum terminum communẽ sunt coniuncta, sicut nec ipse syllaba vllõ comuni termino adiuicẽ coniuncta sunt. Quã sententiã aperte satis indicare videtur Aristoteles, cum de ex sic ait Quod autẽ quantitas sit oratio, manifestum est. Mensuratur enim syllaba longa & breui. In quo verbo in dicare videtur, istã quantitatem potius accipiendam esse secundum mensuram longitudinis vel breuitatis syllabarum, quam secundum numerum tantum earum.

CAPVT XXIX.

De secunda diuisione quantitatis.

Quantitatis, aliud constat partibus habentibus adiuicẽ positionem aliud constat ex partibus non habentibus positionem adiuicem.

Pro huius diuisionis intellectu, explicandum est primo quid sit partes alicuius habere positionem, ac deinde quæ quantitates tales sint aut non sint. Requirit autem (vt Boetius tradit) ista partium adiuicem positionem, vt partes ipsa alicubi sint, ita vt possis demonstrare hanc partem in tali loco, & illam in alio, atq; ita vnicuique parti suum locum vel suam partem loci designare. Secundum vt partes non sint in fluxu nec pereant, sed simul permaneant. Tertium, vt partes adiuicem coniungatur & conuiantur. Huiusmodi autem quantitates sunt, linea, superficies, & corpus, ac iuxta Aristotelis conumerationem locum. In linea siquidem partes adiuicẽ positionem habent, quoniam singulæ partes certum locum suum obtinent, & singulis suis locus potest demonstrari dicendo: hæc pars lineæ est ad dexteram, illa ad sinistram, hæc finem ibi accipit, illa initium. Item partes non fluunt nec pereunt, sed permanent, & simul existunt. Adiuicẽ autem continuantur & copulantur per punctum, vt supra dictum est. Ita suo modo dicendum de superficie & corpore.

Cumq;

cumq; vero horum aliquod defuerit, illuc non dicitur partes habere positionem. Vnde tempus quauis quantitas continua sit, non tamen habent partes eius positionem, defectu duorum priorum requisitorum. Nec enim partes temporis alicubi sita sunt, vt possit eis suus cuiusque locus assignari. Deinde neq; permanent simul subsistentes, sed in continuo fluxu sunt, vt vna adueniente, altera cogatur cedere, & vna abeunte, altera debeat succedere: quoniam iuxta illud Poeta: Fugit hora, & hoc quod loquimur inde est. Recte tamen dicimus eas habere ordinem, videlicet secundum successionem, quoniam vna est prior, altera posterior, vna precedens, altera subsequens. Numerus quoque non constat ex partibus habentibus positionem defectu primi & tertii: quoniam partes non habent continuationem adiuicem, imo neq; determinate situm aliquem habent, vt demonstrari possit, hæc pars numeri hic est, illa illic. Possunt tamen partes eius dici adiuicem habentes ordinem, quoniam binarius est prior ternario, vt ternarius prior est quaternario, atq; ita in cæteris.

CAPVT XXX.

De communitatibus, & proprietatibus quantitatis. Vemadmodum autem substantiæ secundum suam naturam supra assignauimus certas quasdam conditiones: quas vel communitates vel proprietates nominauimus, sic & quantitatem veniunt assignande aliquot ipsi ex natura sua competetia, vel communiter cum alijs, vel proprie. Prima conditio quantitatis hæc est.

Quantitati nihil est contrarium. Non est autem hoc quantitati proprium quarto modo. Est enim ei cum substantia commune. Secundo tamen modo proprium dicitur, quoniam omni quantitati conuenit, id quod in singulis est manifestum. Linea enim non contrariatur superficiæ vel corpori, quoniam simul in eodem sunt linea superficies & corpus. Imo & in seiuicẽ existunt, & a plerisque dicitur inesse tanquam accidentia. Vt verbi gratia, lineam esse dicunt in superficie, tanquam accidens in subiecto, ita superficiem in corpore.

Prima proprietas quantitatis.

Secunda diuisio quantitatis.

corpore. Nō em̄ cum veritate dici potcrit. Lineam esse in superficie aut superficiem in corpore per modum partis integralis quoniam nō componitur superficies ex lineis tanquā ex suis partibus, neq; corpus ex superficiebus, sicut nec linea ex punctis componitur. Sed habet superficies lineam pro termino cōmuni, ad suarū partiū continuationē, & corp⁹ superficies suas partes continuantē, impossibile est autem cōtraria eidē simul inesse, ac magis etiam sibiinvicem inesse. ¶ Tempus quoq; nulli est cōtrariū, Nam dies & nox licet videantur quandam habere oppositionē, nō tamē proprie cōtraria sunt, sed sunt privatio & habitus. Dies quoq; ut nocti opponitur non ipsum tempus significat, sed illuminationē aeris, aut præsentiā solis supra nostrum hemisphærium. Neq; hyems & æstas per se cōtraria sunt. Per accidens em̄ videntur aliquo modo cōtrariari, ratione cōtrariorū effectū, qui vigēt tempore hyemis & tēpore æstatis. Hyeme nāq; humiditas & frigiditas, æstate vero siccitas & caliditas vigent. Ceterum inter tēpus ipsam hyemale & estiuū, nulla est per se cōtrarietas. Ita em̄ & lineā rectā per accidēs dicim⁹ cōtrariari lineē curvę, quoniam videlicet rectitudo & curvitas qualitates p se cōtrarię sunt, a quib⁹ illę duę lineę dicuntur per accidēs cōtrarię, sicut super⁹ in substantia dixim⁹, hominē albū nigro cōtrariari p̄r accidēs. ¶ Præterea, numerus nullū habet cōtrariū. Nā duo non cōtrariantur trib⁹, neq; tres quatuor, atq; ita in ceteris. Quod ita declarat, quoniam nō videtur maior ratio contrarietatis inter binariū & ternariū, q̄ inter binariū & quaternariū aut quaternariū. Idē igitur binarius infinita haberet cōtraria quod est impossibile: cū determinate vnum vni sit cōtrariū, ut albedo nigredini, virtus vicio: aut ut plurimū vni duob⁹, in illis videlicet vbi secundū excessum & defectū a medio sumit cōtrarietas, quę admodū eadē liberalitas scđm excessum habet cōtrariam prodigalitātē, secundū defectū vero avaritiā. Relinquitur itaq; binariū nullū esse cōtrariū ac proinde nec vlli numerorū. Par siquidem est de omnib⁹

omnibus ratio. Præterea, contrariorū alterū non includitur in altero, sed numerus alius alium includit, vtpote ternarius binarium: quaternarius ternarium. Non igitur possunt numeri, esse adinvicē contrarij. Per singula ergo discurrētes, ostendimus nulli quantitati quicq; esse cōtrariū. ¶ Contra hanc autē proprietatem facit obiectionē Aristoteles, de magno & parvo, multo & paucō. Ista em̄ vident esse cōtraria, & nihilominus quantitātes. Videntur igitur quantitātes sibiinvicem esse cōtrarię. Cui obiectioni satisficit dupliciter. Primo, negado quod assumit, magnū & parvū esse quantitātes. Non em̄ proprie quantitātes significant magnū & parvū, multū & paucum sed adaliquid siue relationē, Quod ita declarat. Dicimus em̄ aliquid magnū aut parvū, secundū comparationē vel relationē ad alterū. Ut montē istum dicimus parvū, in cōparatione ad alterū maiorem, & granū milij vel sinapis dicim⁹ magnū in cōparatione ad aliud simile granū minus. Non dicerem⁹ autem montē parvum, & milij aut sinapis granū magnum, si simpliciter & absolute diceret magnum & parvū, & non magis secundū relationē vel comparationē. Similiter de multis & paucis declarat quoniam in civitate aliqua magna dicimus esse paucos homines, in vico autē vel pago multos, cum tamen simpliciter illic plures sint q̄ hic. Nisi igitur secundum relationē & comparationē diceretur multum & paucū, nunq; ita dicerent homines. Nunc autē in civitate illa magna dicunt homines esse paucos cōparatione facta ad civitatem aliam in qua longe plures sunt homines: & in vico dicunt esse multos cōparatione ad vicū alium in quo sunt pauciores. Manifestum est ergo magnū & parvū, multū & paucū esse ad aliquid, & secundū comparationē vel relationē dici. ¶ Secundo respondet Aristoteles prædictę obiectioni, negando assumptū alterę de contrarietate magni & parvi, multi & pauci. Hęc em̄ adinvicem non sunt cōtraria. Quod primū quidem ex præcedentib⁹ consequitur, quoniam contrarietas proprie dicta non nisi in qualitātib⁹ inveniūt. Magnum

autē & parū non qualitates sunt, sed ad aliquid, in quibus non inuenit contrarietas. Deinde & ita probatur. Si multū & paucū, magnū & paruum essent contraria, cōsequens esset cōtraria simul de eodē predicari. De eodē siquidē mōte vere dicitur hic est mōs magnus & mōs paruus. Magn⁹ quidā, comparatiōne ad aliū maiore. Sic demonstrata eadē hominum multitudinē, vere dicitur. Isti homines multi sunt & pauci. Multi quidē respectu pauciorū, pauci vero, respectu plurimū. Simul igitur eidem inerunt cōtraria, si magnum & paruum dixerimus esse contraria.

CAPVT XXXI.

Secunda proprietas quantitatis.

Scda p
prietas
quantitatis.

Quantitas non suscipit magis & minus.

Non est item hoc propriū quarto modo quantitatis, quoniam non solum quantitati conuenit, quod supra dictum & declaratum est cōuenire etiam substantiis. Propriū tamē secundo modo dicitur. Omni enim quantitati, etsi non solum, conuenit. Omnis enim quantitas non suscipit magis & minus. Id in singulis liquet. Linea enim vna non est magis linea quā altera, neque superficies vna est magis superficies quam altera, neque corpus ista est magis corpus vel corpus ista quā altera. Sed neque tempus vnū est magis tempus quam alterum, neque numerus vnus est magis numerus quā alius. Item faciēdo comparationē generum ac specierum adinuicē, non dicitur quantitas continua magis quantitas quā discreta, vel e contrario. Neque linea dicitur esse magis quantitas vel continua quantitas quā superficies aut corpus. Neque tempus magis quā numerus. Neque denarius dicitur magis numerus quā binarius atque ita in singulis. Patet igitur per inductionē, omni quantitati hoc cōuenire, ut nequeat magis aut minus suscipere. Quod si quis obijciat, lineam vnam dici maiore altera, aut magis longā. Item superficiē dici maiore vel magis latā sic & corpus maiore vel ma-

vel magis spissam, ita tempus dici mai⁹ vel magis longū, numerū quoque aliū alio dici maiore vel magis multū. Vident igitur quantitates istae dici secundum magis & minus. Soluitur obiecto per negationē consequentiarum. Aliud enim est suscipere magis & minus, sic loquendo per aduerbia, aliud maius & minus, loquendo per comparatiua nomina. Quantitates enim non suscipere magis & minus est nullū genus aut speciem predicamenti quantitatis predicari vere cum istis aduerbijs se determinantibus. Atque ita res habet. De nulla enim quantitate potes dicere. Hec est magis quantitas quā illa, aut magis continua vel discreta quā illa, aut magis linea vel superficies, vel tempus quā illa. Neque item in corpore, hoc est magis quantum illo, hoc est magis continuum aut magis discretum illo, hoc est illo magis lineatum vel superficiatum &c. Cuius ratio est, quoniam realis ipsa quantitatis natura non recipit intentionem vel remissionem. Atque ob hoc, nullus terminus predicamenti quantitatis predicari potest cum aduerbijs illis quae proprie significant intentionem vel remissionem formae: per ipsum quod determinat significationem. Cum autem dicitur linea esse maior aut magis longa, & alia huiusmodi, manifestum est nullum terminum predicamenti quantitatis illic predicari cum aduerbijs magis & minus, nec vllam ibi intentionem vel remissionem significari. Significat enim tantum excessus vel defectus in extensione secundum longitudinem aut latitudinem aut corpulētiā, vel secundum diurnitatem aut numerum. Sic etiam substantia vna dicitur magis longa quā alia, aut magis alba, vel nigra, non tamē ob hoc dicitur suscipere magis & minus, ut suo loco declaratum est.

CAPVT XXXII.

Tertia proprietas quantitatis.

Maxime propriū quantitatis est aequale vel inaequale dici.

Hoc est. Quantitati proprie & quarto modo propriū est, ut secundum ipsam aliquid dicatur aequale vel inaequale. Exempli gratia, secundum longitudinem aut latitudinem

Tertia
proprietas
quantitatis.

K ij latitudi

latitudinē, aut corpulentia dicuntur res æquales aut inæquales. i. æque longæ, æque late, aut æque corpulentæ, item secundū tempus dicuntur res æquales diu ratione. i. æque diuturnæ. Secundū numerum dicuntur æquales multitudine. i. æque multe. In omnibus autē his significat equalitas. ¶ Non sumit aut equalitas vel inæqualitas proprie dicta, nisi secundum aliquam hanc quantitatem. Secundū qualitates enim, vel albedinē vel nigredinē, non sumit equalitas vel inæqualitas, sed tantū similitudo & dissimilitudo. Nō em̄ simpliciter æquales dicuntur secundū albedinem vel nigredinē scientiā vel virtutē, sed ex his similes dicuntur aut dissimiles. ¶ Sumit autē equalitas vel inæqualitas non eodē modo in quantitibus continuis & discretis. In discretis em̄, secundū identitatem tantū speciei sumit equalitas: & e contrario, secundū speciei diuersitatem, inæqualitas. Vt duo binarij æquales dicuntur, item duo ternarij, duo quaternarij: & secundū duos binarios dicuntur duo homines numero æquales duobus equis quatuor homines quatuor equis. Binarius autē & ternarij sunt inæquales, item binarius & quaternarius: & vniuersaliter, binarius omni numero præter quā binario est inæqualis. Vnde scdm̄ numerū duo hoies tribus aut quatuor dicuntur inæquales. ¶ Inter quātitates autē cōtinuas, nō ita facile cognoscitur equalitas vel inæqualitas. Non enim sufficit equalitatem identitas speciei. Non em̄ omnes linee dicuntur æquales, nec omnes superficies, nec omnia corpora. Nec item inæqualitatem facit diuersitas speciei, quæ ad equalitatem nec requiritur nec sufficit. Non quidem requiritur, quoniam vnā linea alteri eiusdem speciei inæqualis esse potest. Nec sufficit quoniam linea non dicitur esse inæqualis superficies. Sciendū itaque est, inter quātitates cōtinuas illas esse æquales quæ sunt eiusdem speciei, & eiusdem mensuræ specialis: illas autē in æquales, quæ sunt eiusdem speciei, sed diuersarum mensuræ specialium. Vt linea quæ mensuratur longitudine vnius cubiti aut pedis, dicitur æqualis alteri lineæ similiter cubitali aut pedali, & bipedalis linea alteri bipedali. Item superficies quæ mensuratur

furatur latitudine trium pedū, dicitur alteri superficies eque latæ æqualis: & corpus profundum sex pedes, dicitur alteri eandē profunditatem habenti æquale, secundū profunditatem. A tuero: linea longitudinis pedalis, inæqualis est alteri lineæ habenti bipedalem longitudinē & superficies latitudinis trium pedum, est inæqualis habenti latitudinē quatuor pedum, & ita in cæteris. Sic tempus quod vnius horæ duratione mensuratur, dicitur æquale alteri quod mensuratur duratione æquali. Tempus autē vnius horæ & tempus duarum horarū, dicuntur inæqualia tempora. Modus itaque mensurandi specialis in eadē specie, facit equalitatem vel inæqualitatem inter quantitates continuas. ¶ Signatè dicim⁹, modus mensurandi specialis, quoniam generalis mod⁹ mensurandi, nō facit secundū longitudinē aut latitudinē, aut profunditatem, aut durationem, in generali, nō facit equalitatem. Alioqui omnia tempora essent æqualia, & omnes linee æquales, & omnes superficies sibi inuicē. Sed secundum speciales modos mensurandi sumi debet equalitas vel inæqualitas. Vt pote secundū longitudinē tantam vel tantam, secundū latitudinem tantā vel tantā, scdm̄ profunditatem tantā vel tantā, secundū durationem tantam vel tantā. ¶ CAPVT XXXIII.

De prædicamento aliquid.

¶ Ost prædicamenta substantiæ & quantitatis, Prior de Aristoteles adiungit prædicamentū ad aliquid, finitio forsitan ea ratione, quod in quātitate relatiuorum quorundā siue ad aliquid fecisset mentionem, nempe multi & pauci, magni & parui, propter quod continua determinatione nunc coram vult tractatum absolueret. Pōnit autē duas ad aliquid definitiones, quarum hæc est.

Ad aliquid talia dicuntur, quæcūque hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur, vel quomodo libet aliter ad aliud.

¶ Pro cui⁹ definitionis intellectu, notandū est, ad aliquid quid in

quid in proposito idem esse quod relatiuum, siue id quod refertur aut dicitur in ordine ad aliud. Vt pater dicitur in ordine vel in respectu ad aliquid, nempe ad filium cuius est pater; sicut e contrario dicitur filius in cōparatione ad patrē. Sic dicitur dominus in relatione ad seruū, & e contrario. Inter hæc autē quæ relatiue sic dicuntur adinuicē, quædam inueniuntur ex principali suo significato relationē significare, siue habitudinē vnius ad alterū, vt ea quæ iam posita sunt exēpla, dominus & seruus, pater & filius. Principale namq; significatū quod hi termini important: est habitudo aliqua, vel eius qui genuit ad eū; qui genit⁹ est, aut e contrario, vel eius qui habet imperium siue autoritatē precipiendi ad eum in quē habet imperiū. Et hæc vocantur ad aliquid secundū esse, videlicet quia secundum esse suum, i. secundum principale significatū ita referuntur. ¶ Quædam autem inueniuntur vocabula dici relatiue quæ tamē ex principali significato nō important relationem, sed absolutū aliquid, vt pote vel substantiā vel qualitatem: quæadmodū Aristoteles exempla ponit de virtute & vicio, habitu & dispositione, cum tamen ista manifestū sit ex principali significato nō habere relationem, quoniam ex principali significato repræsentant qualitates absolutas. Dicunt tamen aliquo modo relatiue, vt habit⁹ dicitur respectu ei⁹ qui eo dispositus siue (vt ita loquar) habitus est, & dispositio respectu eius qui ita disposit⁹ est. Vel habitus dicitur respectu eius ad quod homo per habitū illum disponitur, sicut scientia dicitur ad suum scibile vel scitum, obiectū scientiæ; & e contrario scibile vel scitum dicitur in respectu ad scientiam quæ est de ipso. Sensus quoq; dicitur in cōparatione ad sensatū vel sensum & e contrario. ¶ Cū ergo ista non significant ex principali significato relationes vel habitudines aliquas, sed meras & absolutas qualitates, manifestum est quod nō possint dici ad aliquid secundū esse. id est secundū principale significatū, sed tantū secundū dici eo quod nō nisi ex significato minus principali habent relatiue dicantur. Vnde dicitur vocabu-

lum sc

lam sciētia præter principale significatū, quod est absoluta qualitas, adhuc ex cōnotato importare quandam relationē siue quandā habitudinē, qua ipsa sciētia se habet ad scibile aut scitum, tanq̄ ad suum obiectum quod speciali modo respicit: atq; ex hac cōsignificatione dicunt illā procedere relationē qua dicitur mus scientiā esse scibilis scientiā & scibile esse scientiā scibile. Sic habitū & dispositionē, præter qualitates absolutas principales dicunt significare qualdā relationes, aut habitudines ipsorū habituum, vel ad ipsos in quib⁹ sunt, vel ad id ad quod habentē disponunt atq; ex huiusmodi cōnotatis prædictā ponunt vocabulorū relationē. ¶ Hæc autē ad aliquid tantū scdm dici quāuis nō proprie sint ad aliquid, gñaliter tamē ad aliquid nūcupant & sub priore ista definitione cōprehendunt quæadmodū ex declaratione Aristotelis patet. Est em̄ prior definitio gñalis, cōueniēs tā ad aliquid scdm dici q̄ scdm esse. ¶ Et notatū qd̄ quædam ex prædictis adinuicē referuntur scdm casum genitiui, vt pater dicitur filij pater, & dñs dicitur serui dñs, duplū quimodij duplū. & e contrario. Quædam scdm casum datiuum, vt sumite dicitur simili sse, & quale equali equalitate, vicinū vicinū vicinū, & huiusmodi. Quædam secundū casum ablatiuū, vt mai⁹ dicitur minore mai⁹, & e contrario. Quædam scdm casus diuersos referuntur, vt sensus refertur ad sensibile vel ad sensatū sub casu genitiuo, dicēdo. Sensus est sensati vel sensibilis sensus. Contra vero, sensatū vel sensibile ad sensum, refert sub casu ablatiuo, dicēdo. Sensatū sensu sensatum. Ita scibile vel scitum dicitur scientia scibile vel scitū, e contrario autē scientia dicitur scibilis vel sciti scientia. Ita habitus dicitur habitus siue habilis habit⁹, & habitus vel habilis habitu dicitur habitus. Dispositio quoq; dispositi dispositio, dispositum vero dispositi de aliqua dispositū. Interdū vero prorsus scdm vim nulli⁹ casus fit relatio, sed mediāte vi prepositionis additæ casui. Vt magnū dicitur nō parū magnū, neq; parū magnum, sed mediante prepositione dicit magnū ad parū, vbi manifeste vis ipsa cōparationis per prepositionē ad innuitur,

K. iij. ¶ Prop

Propter hunc autem tam variū referēdi modū, dicitur in definitione ad aliquid sub distinctione. Alioquin dicuntur vel quolibet aliter ad aliud. Inter quas duas partes sub distinctione positas, plerique talem ponunt distinctionem, ut illa intelligat dici alioquin, quæ referuntur ad sua correlatiua secundū genitiuū casum, illa vero quolibet aliter ad aliud, quæ aliter quā secundū genitiuū casum adinuicē referuntur ut pote vel secundum datiuū, vel secundū ablatiuū, vel secundū accusatiuū cum præpositione ad. Aliter tamē potest sumi ista differentia, hoc modo, ut illa intelligant dici alioquin, quæcumque adinuicē referunt secundum aliquem casum vel aliquos casus. Illa vero quomodo libet aliter ad aliud, quæ non secundū vim alicuius casus referunt, sed per aliquā præpositionē. Ut magnum dicitur ad paruum, & contrario. Atque hæc ex positionē manifeste indicat Boetius, his verbis. Quid sit inquit vel quolibet aliter ad aliud expediemus. In relatione per quā dicimus, filius patris filius, nulla coniunctio mixta est, nisi tantum sola casuum vis prædicationis huius membra coniungit. Cū autē dico montē magnū, ad alium referēs paruum, ita propono: mons magnus ad montē paruum, & mons paruum ad montē magnū, hic nullorū casuū vis est. Quamquā em̄ accusatiuus videt esse permixtus, tamen ille huius relationis vim nō tenet, se præpositio quæ ad accusatiuū additur. Cum em̄ dico, mons magnus ad paruum montē, sola præpositio est, quæ vim huius continet relationis. Vt si quis dicat, magnus mons paruum montē, nihil significat definitū. Quocirca quāvis accusatiuus casus in hac prædicatione sit, non tamen vim relationis casus tenet, sed præpositio. Atque hoc est quod ait Aristoteles, vel quomodolibet aliter ad aliud, ut quoniā superius secundū casus relationes fieri dixerat, erant autē quædam relationes quæ nullis casibus tenerent, adiecit hoc, vel quomodolibet aliter ad aliud. Ac si dice ret, Omnis relatio aut casibus fit, quod per hoc demonstrauit, quod ait. Quæcumque id quod sunt aliorū dicunt, aut præter casus, quod hæc sententia docet, vel quomodolibet aliter ad aliud.

aliud. Hactenus Seuerinus Boetius. In quibus verbis manifeste ille insinuat, quæ distinctione partes illas duas intelligat.

CAPVT XXXIII.

De communitatibus & proprietatibus ad aliquid. P Onit autē Aristoteles aliquot conditiones ad aliquid generaliter sumpti, ut sit commune tam ijs quæ secundū dici quam quæ secundū esse. Quæ quædam rectius communitates, aliæ proprietates videtur appellanda. Prima hæc est.

Contrarietas inest relationi.

Præ proprietates ad aliquid

Hoc est, inueniunt nonnulla ad aliquid quæ ad invicem contrariatur. Pro exemplis assignat Aristoteles virtutē & viciū, scientiā & ignorantiam, siue (ut appellat Boetius) inscientiam, accipiēdo ignorantiam aut inscientiā non ut priuationē significet, sed habitum oppositū scientiæ, quæ solet appellari ignorantia prauæ dispositionis, ad distinctionē ignorantie priuationis. Hæc em̄ ad aliquid sunt secundum dici & contrarietate habent. Veruntamen non in omnibus ad aliquid contrarietas reperitur. Duplum em̄ non habet contrariū, neque pater item contrarium habet. Si em̄ aliquid contrariū haberet duplum, maxime videret illud esse dimidiū, & patris contrariū si vltimum esset maxime videret esse filius. Hæc autem non possunt esse contraria, quoniā de eodē simul prædicatur. Ut idē est duplum & dimidiū, comparatiōe ad diuersa, sic idē est pater & filius, respectu diuersorum. Simpliciter autē impossibile est, contraria simul de eodē prædicari. Non sunt igitur ista contraria, ac proinde non omnibus ad aliquid conuenit contrarietas. Imo proprie loquēdo, nulli ad aliquid secundū esse contrarietas conuenit, utpote quæ solū in qualitibus inuenitur. Sed neque soli ad aliquid ista contrarietas inest, cū etiā qualitati conueniat. Non ergo proprietas est ad aliquid sed potius communitas. CAP. XXXV

Secunda proprietas ad aliquid.

Videntur relatiua magis & minus suscipere.

Secunda proprietas.

Exe

Exempla ponit Aristoteles, simile & dissimile, æquale & inæquale: quoniã dicitur aliquid magis aut minus simile, & magis aut minus inæquale. Non tamen omnibus ad aliquid hoc conuenit. Nihil enim dicitur magis aut minus dupliciter altero, neque magis aut minus pater alio. Neque enim si quis centum habeat liberos, dicitur ob hoc magis pater altero, qui tantum unam habet prolem de se genitam. Sic qui mille habet seruos, non dicitur magis dominus quam habes tantum unum seruum. Dicitur qui decem potest centum liberos habes, esse pater plurimum, & mille seruos habens dicitur plurimum dominus: non autem magis pater aut magis dominus. Huius ratio est: quoniã habitudo ipsa quæ per ista ad aliquid principaliter significatur, non potest intendi vel remitti. Intentio siquidem & remissio solis qualitatum per se conuenit.

¶ Quod si quis interroget. Quomodo ergo dici possunt simile & dissimile secundum magis & minus? Responsum est, non per se illa dici secundum magis & minus, id est, non secundum habitudines per ipsa uocabula significatas, quibus non amplius quam alijs habitudinibus conuenit intentio vel remissio, sed ratione qualitatum ipsarum suscipientium intentionem vel remissionem secundum quas dicuntur res similes aut dissimiles, & in quibus ipsæ illarum habitudines similitudinis & dissimilitudinis fundantur.

¶ Et si iterum fiat quaestio, quomodo dicatur aliquid magis inæquale vel minus? respondetur, id ad modum improprie dici: quoniã magis & minus proprie secundum aliquam intentionem vel remissionem dicitur. Interdum tamen etiam dicuntur propter aliam aliquam rationem minus proprie magis & minus, ut supra diximus magis aut minus substantiam solum propter plura vel pauciora quibus hoc aut illud substat. Sic modo dicitur magis inæquale vel minus, secundum augmentum maius aut minus, siue secundum mensuram maiorem aut minorem ipsius quantitatis, secundum quod dicitur equalitas & inæqualitas. Ut linea quatuor pedum dicitur esse magis inæqualis lineæ duorum pedum, quam linea trium pedum, propter quantitatis excessum maiorem secundum mensuram longitudinis. Item tempus sex horarum dicitur magis inæquale tempori duarum horarum, quam tempus quatuor horarum.

¶ horarum, propter excessum longioris durationis. In numeris quoque sex dicuntur magis inæquales tribus quam quatuor, eo quod sit superexcessus maior ipsorum sex in multitudine quam ipsorum quatuor. Non potest autem istud, quod modo dictum est proprie dici proprium ad aliquid cum nec omni conueniat ad aliquid (ut supra dictum est) nec soli. Conuenit enim & qualitatum, quæ non sunt ad aliquid. Est igitur communitas quædam aut conditio, potius quam proprietas.

¶ CAPVT XXXVI

¶ Tertia proprietates ad aliquid.

Omnia relatiua dicuntur ad conuertentia.

Tertia proprietates,

¶ Sic enim legendum est per numerum pluralem, ad conuertentia: non ad conuertentiam numero singulari ut manifeste patet ex graeco, ubi loco uocabuli conuertentia dicitur *ἁπλοῦς φωνῶν*, quod uocabulum manifeste neutri generis est numeri pluralis, non femininum singulare. Vocatur autem Aristotele conuertentia quæ nos alio nomine appellamus correlatiua. Correlatiuum enim siue conuertens alicuius relatiui dicitur, illud ad quod tale relatiuum refertur quodque uicissim refertur ad ipsum. Exempli gratia, dominus est relatiuum, & pro suo correlatiuo aut conuertente habet seruus: quoniã ad seruum refertur dominus, & uicissim ad dominum seruus, dicendo dominus est seruus dominus, & seruus est dominus seruus. Ita patris est conuertens filius, magistri discipulus, duplici dimidium atque ita in cæteris. Diciturque pater & filius adinuicem correlatiua atque conuertentia: item dominus & seruus, duplici & dimidium scientia & scibile, sensus & sensatum, & ita in alijs quæ supra dicta sunt. Neque refert siue secundum eundem casum adinuicem referant, siue secundum diuersos. In quibusdam enim sic, id est, secundum eundem casum fit conuertentia: ut pater dicitur filij pater, & conuerso, filij patris filius. In alijs autem aliter: ut scientia dicitur scibilis scientia, scibile autem dicitur scientia scibile. ¶ Ut autem recte fiat ista correlatiuorum mutua relatio (quæ conuertentiam nominant) oportet prouidere, ut apte assignetur correlatiuum siue conuertens eius quod proponitur. Nam si in assignando erratum fuerit, nihil mirum erit, si non inueniatur

mutua

mutus relatio debita. Ut exempli gratia, ala, caput, remus, ad aliquid sunt secundum dici, utpote quæ secundum admodum habitudinē partis referant ad totū. Quibus si quis assignet pro conuertentibus, auem, animal, nauem, non inueniet debitam relationem mutuaem siue conuertentiam. Nam ala non dicitur proprie auis ala, quoniam non dicitur ala ipsa auis in quantum auis est: sed in quantum alata est, eo quod & quorundam aliorum sint ala, quæ tamen non sunt aues. Neque vicissim auis refertur secundum conuertentiam ad alā, dicendo, auis est alæ auis, vel alio quouis casu. Immo etiam secundum aliquam casum posset auis ad alā referri, nec si esset propria relatio, cum posset esse auis quæ non habeat alas. Ita qui caput voluerit referre ad animal, non rectum assignat conuertens: quoniam non dicitur caput ipsi animalis secundum quod animal est, cum inueniant animalia secundum carentiam. Sic item de remo respectu nauis dicendum. Si vero recte assignauerimus conuertentiam predictorum: ad aliquid, videbimus debitam conuertentiam. Vnde alæ si quis pro suo conuertente assignet alatum, capiti capitatum, remo remitum, inueniet mutuaem relationem sine vicio. Omnis enim ala dicitur aliquid cuius alati ala, & e contrario, alatum omne ala aliqua alatum dicitur. Sic caput dicitur capitati caput, & remus aliquid cuius remiti. i. nauis remus habentis, remus, & e contrario, capitatum omne capite est capitatum & remitum omne, remo est remitum. Huiusmodi autem vocabula ubi imposita non fuerint, sic a principalibus & primitiuis nominibus quæ in usu sunt docet Aristoteles effingere. Omnia ergo ad aliquid, si debita fiat assignatio ducunt ad conuertentia sibi reciproca siue correlatiua. Propter quod ista recte dicitur proprietas ad aliquid.

¶ CAPVT XXXVII.
¶ Quarta proprietas ad aliquid.

¶ Videtur ad aliquid esse simul natura.

Quarta
proprietatis.

Illa autem dicuntur natura esse simul, quæ positae ponunt, & perempta se perimunt. i. quando ad vnius positionem sequitur positio alterius, & ad vnius negationem sequitur negatio alterius. Exempli gratia, pater & filius

ter & filius simul sunt natura, quoniam posito patre consequens est filium esse, & e contrario posito filio consequens est patrem esse. Item ablato patre auferetur & filius atque e contrario. Non potest enim esse pater nisi habeat filium, neque potest esse filius qui non habeat patrem. Non quod homo ille qui modo est pater non possit permanere in esse nature mortuo filio, aut e contrario, quasi homo ille qui modo est filius simul debeatur interire cum patre, sed quia non potest homo ille permanere pater sine filio, neque esse potest filius sine patre. Dicit autem Aristoteles, istud non generaliter omnibus ad aliquid conuenire. Prius enim & posterius ad inuicem referuntur, quoniam prius dicitur posteriore prius, & posterius prioris posterius. Non sunt tamen simul natura, quoniam posito priore non consequitur posterius esse neque e contrario. Prius enim precedit natura, ac posterius natura subsequitur. Quorum autem vnum natura precedit, aliud subsequitur, non potest fieri ut illa simul natura esse dicantur. Idem declarat de scibili & scientia, sensibili & sensu. Non enim ista sunt simul natura, quoniam non est opus posito scibili, poni & scientiam. Potest enim esse res scibilis, antequam eius habeatur scientia. Sic & sensibile potest esse sine sensu, utpote si nullum esset animal, essent autem cetera omnia corpora, esset tunc quidem sensibile (cum omne corpus sit sensibile) nullum autem esset sensus, quoniam omnis sensus in animali est. In his igitur ad aliquid quæ ita dicuntur secundum aliquam temporis ampliationem, non inueniuntur ista conditio quæ admodum prius & posterius cum ampliatione significant ad præteritum vel futurum tempus, ita scibile & sensibile cum aliqua ampliatione significant, quoniam per possibilitatem vel potentiam explicantur. Valet enim scibile idem quod potens sciri, vel aptum naturæ sciri, & sensibile idem quod potens vel aptum naturæ sentiri. In illis autem ad aliquid quæ secundum nullam ampliationem dicuntur vel significant, vniuersaliter inueniuntur ista proprietates assignata. Quare & hac ex parte proprietates recte potest nominari, eo quod omni tali ad aliquid quod nulla ampliatione dicitur, conueniat. Generatim quoque soli ad aliquid conuenit esse simul natura si proprii

si propriissime accipiat simul natura suppletis dō p̄z
dicam definitionem ad hunc modū. Simul natura
sunt, quæ posita se ponūt & perempta se perimunt,
& quorū alterū non est causa alteri, necq; ambo esse
fectus sunt eiusdē tertij. Prius addit, ad excludendū
hominē & risibile. Hæc em̄ duo se ponunt, & peri-
munt, qm̄ si homo est, risibile est, et si homo non est
necq; risibile erit, atq; eōtrario. Verum quia natura
humanitatis causa est proprietatis quæ dicit risibi-
litas, ideo non sunt simul natura, sed est illa prior
ista. Omnis em̄ causa, est natura prior suo effectū.

¶ Secundū adijcitur propter duo ista risibile & fle-
bile, quæ adinuicē se ponunt & perimunt. Si em̄ est
risibile, est & flebile, & si risibile nō est, nec flebile e-
rit, nec econtrario. Necq; horū duorū alterū est causa
alteri. Nec em̄ a risibilitatis proprietate, p̄cedit fle-
bilis, nec econtrario. Sed quia ambæ proprietates
ab eadē natura specifica humanitatis procedunt (ad
eū modū quo in libro priori in tractatu de proprio
declarata est) ideo nō dicuntur simul natura. Atq;
hoc pacto videbit̄ soli adaliquid ista proprietates con-
uenire, adaliquid sumpto generaliter vt hactenus.
Nusq; em̄ in substantia aut quantitate aut qualitate in-
ueniri videbitur ista conditio, vt aliqua sint simul
natura.

¶ CAPVT XXXVIII.

¶ Quinta proprietates adaliquid.

Quinta
proprietates

Si quis definite nouerit vnū relati-
uorum, definite noscet & reliquū,
¶ Hoc est, si quis determinate & certo sciuerit, alicui
conuenire alterū relatiuorū, oportet eundē scire de-
terminate & certo cui alterū correlatiuum siue con-
uertens conueniat. Quod si determinate nō nouerit
necq; alterū nosse existimandus est. Exēpli gratia. Si
determinate dicas te scire, me esse patrē, oportet de-
terminate scias, cuius sim pater siue quis meus sit filius
quod si determinate nō nosci, necq; determinate nos-
si me esse patrē. Itē, si quis dicat se cognoscere cer-
te & determinate, hunc esse dñm, oportet determi-
nate illū

nate illum nosse cuius sit dñs, aut quis ei sit seruus.
Verū hæc proprietates iuxta Aristotelis declaratio-
nem, præcipue adaliquid secundum esse videtur ap-
plicanda.

¶ CAPVT XXXIX.

¶ Secunda definitio adaliquid explicatur.
¶ Posterior definitio adaliquid talis est.

Adaliquid sunt, quibus hoc ipsū esse
est adaliquid quodāmodo se habere.

Secunda
diuisio
adaliquid

¶ Quā definitionē ipse Aristoteles in hoc asserit a
priori differre, quod illa generalior sit, ista specialis-
or. Cōuenit em̄ illa omnibus adaliquid, etiā ijs quæ se-
cundū dici tantū appellatur; ista vero nō nisi adali-
quid secundū esse cōuenit, & secundū quosdā etiam
speciali, vt solū cōueniat ipsis adaliquid quæ pro-
prie huius sunt prædicamēti, quatenus cōtra sex postre-
ma distinguit. ¶ Pro cuius intellectu notandū est, qd
sex vltima prædicamēta, nēpe actio, passio, quando,
ubi, sit, & habitus dicunt esse nature relatiue siue re-
spectiue. Cōsistunt em̄ in quadā habitudine & rela-
tione vnus ad alterū. Vt actio est habitudo agentis
ad patiens, passio est habitudo patiētis ad agēs, atq; ita
in ceteris, quæ admodū suo loco patebit. Atq; hinc
ōnes termini sex vltimorū prædicamentorū vocā-
tur adaliquid secundū esse, quoniā ex principali sig-
nificato omnes significant relationē vel habitudinem.
Et de his omnibus cōmuniter exponit ista posterior
definitio ad hūc modū. Adaliquid secundū esse sunt
vocalia, quibus hoc ipsum esse est adaliquid quo-
dāmodo se habere. i. quorū principale significatū est
habitudo vel relatio ad aliquā rē. Quod autē hic sub
adaliquid omnia posteriora prædicamenta voluerit
cōprehēdere Aristoteles, satis ex illo videtur confir-
mari, quod in sequentibus specialem de eis tractatum
non faciat, æstimans, quantum opus est ad præsens ne-
gocium, hic sub adaliquid satis de eis se dixisse.

¶ Capitulum tamen interdū adaliquid propriissime pro
solis terminis huius prædicamenti, quatenus contra
alia omnia respectiua siue relatiua prædicamēta
distinguitur

distinguit scdm quam acceptione actio & passio & cætera non dicuntur ad aliquid.

CAPVT XL.

Ponuntur diuisiones adaliquid.

Diuisi
ones
adaliqd

Solent autē recetiores adaliquid diuidere, in adaliquid equiparatiōis & disquiparatiōis. Adaliquid equiparatiōis vocant, quod refert ad seipsum siue ad idem nomē. Vt simile ad seipsum refert dicendo, simile est simili simile. Sic equale dicitur equali equale, dissimile dissimili dissimile, inæquale, inæquali inæquale, vicini vicini, amicus amico amicus cognatus cognato cognatus, affinis affini affinis, coniunx coniunxi coniunx, atq; ita in similibus. Adaliquid vero disquiparatiōis appellant, quod ad aliud nomen refert. Vt pater non dicitur patris pater, sed filii, dominus dicitur serui dominus, præceptor discipuli, prælatus subditi, & e contrario. Interz adaliquid disquiparatiōis diuidunt in adaliquid superpositionis, & suppositionis. Adaliquid superpositionis dicitur, quod secundum relatione digniore dicitur, ut pater, dominus, magister, creator, gubernator, præpositus, dux, princeps, rex, pastor episcopus, causa, principium, totum, cæteraque dignitatum & officiorum nomina. Adaliquid suppositionis ex opposito dicitur, quod secundum relatione minus dignam dicitur, ut filius, seruus, discipulus, creatura, gubernatum subditi, miles, effectus, pars. Referunt autē ista ad inuicem, hoc modo. Pater est filii pater, dominus serui dominus, præceptor discipuli præceptor, creator est creaturæ creator, gubernator est gubernati gubernator, præpositus est subditi aut subditore præpositus, dux est militum dux, princeps est principatus sui princeps, rex est regni sui rex, imperator est imperii sui imperator (capiendo principatum, regnum & imperium, pro ipsis omnibus qui subsunt principati, regimini, imperio) pastor ite est curæ sue, id est pacendare omnium pastor. Episcopus episcopatus sui episcopus, causa dicitur effectus sui causa, & totum in ordine ad partem dicitur totum. Nec difficile est relationes istas conuertere. Filius enim dicitur patris, seruus domini, discipulus præceptoris, creatura creatoris, gubernatum a gubernatore, subditi prælato

prælato miles ducis, principatus princeps, regnum regis, imperium imperatoris, cura pastoris, episcopatus episcopi, capiēdo curam & episcopatum, pro ijs qui pastori & episcopo commissi sunt. Effectus quoque dicitur cause sue effectus, & pars, totius pars. Ita quoque in cæteris dicendum. CAPVT XLI.

De prædicamento qualitatis.

Qualitatis prædicamentum inter prædicamenta accidētium latissimum est, ut potest quod plurima & admodum diuersa intra suam latitudinis ambitum complectatur atque contineat. Definit autē Aristoteles, siue potius aliquo modo describit & notificat qualitates, hoc modo.

Qualitas est, secundum quam quales quidam dicuntur.

Defini.
qualitas
tis.

Quod non proprie definitio est, cum generalissima genera proprias definitiones non habeant. Est tamen descriptio, vel ut minimam qualiscumque notificatio qualitatis. Neque est quod quisque obisciat, ignotum hic diffiniri per æque ignotum, qualitatem. scilicet per quale, quæ ambo videntur æque ignota, cum definitio & descriptio omnis debeat fieri per notiora. Non est enim verum, æque ignotum esse quale, ut qualitatem. Notum enim est quale quod qualitas, sicut album quod albedo, coloratum quod color. Id quod manifeste cognoscimus ex plerisque rudibus, qui album quidem sciunt, sed albedo quid sit, non intelligunt; coloratum item & se videre & nosse dicunt, si autem de colore interrogent, quid sit nesciunt. Quoniam ita plerumque sensui est notius concretum quod abstracta qualitas, ob hoc non incongrue potest describi, & utcumque notificari abstractum per concretum. Hic vero maxime, cum qualitas tantum generalissimum genus, propria definitione non possit notificari. Est ergo qualitas forma accidētalis, secundum quam aliqua substantia dicitur qualis: ut ab albedine dicimur albus, a scientia doctus vel sciens, a virtute probus aut stultus, a vicio mali viciosus & improbus.

CAPVT XLII.

L i CDe

De quatuor species⁹ qualitat^{is}, & primū de habitu & dispositione.

Iudicū aut Aristoteles qualitatē prima sui diuisiōe in quatuor species, quas etiā appellat qualitat^{is} genera; nō quā sint supra qualitatē (sic em̄ nō esset qualitas generalissimū gen⁹, cū haberet aliud supraueniēs gen⁹), sed quia sunt genera sub qualitate posita, habētia nimirū species sub se alias plurimas. Voluit em̄ species istarū latitudinē significare, cū eas non solū species, sed etiā genera appellauit qualitat^{is}, id est sub qualitate. Singulę em̄ harū species quatuor alias sub se plures cōprehendunt, vt in p̄cessu patebit. Quoniā autē propria nomina nō sunt imposita quibus genera ista possent designari, idcirco necessitate cōpulsus & inopia vocabulorū, circūloquutione vtitur in illis assignandis. Et assignat autem primo loco, habitū & dispositionē. Sub quo genere cōprehēdi vult om̄es habitus & dispositiones, & si quę alia horū naturā retinēt, siue cū his naturalē cōuenientiā obtinent. Hoc autē in primis notandū est, inter habitū & dispositionē, nō esse differētiā essentialē, quasi specie aut genere differat habitus & dispositio. Non em̄ differūt, nisi secundū magis & minus scđm perfectū & imperfectum, scđm firmū & infirmū, secundū facile mobile & difficulter mobile. Dispositio namq; est p̄optitudo aliqua vel assuefactio, relicta ex actu aliquo v̄ actu pluribus, adhuc tamen infirma & exigua, ita vt facile perdi possit aut a subiecto dimoueri. Verum postquam eadem illa p̄optitudo alias radices iecerit, postquā assuefactio illa fuerit bene radicata in subiecto, ita vt non nisi magna difficultate possit perdi aut a subiecto dimoueri, iā habitus dici merebit. Propter quod habitus iuuenili aut virili cōditioni, dispositio puerili apte potest cōparari, quemadmodū Severinus Boetius ait, dispositionē ab habitu distare eo modo, quo ipse Socrates dum esset paruulus post vero pubescens a seipso distabat. Vnde dispositio, imperfectus & iniciatiuus quidam habit⁹ dici potest, & eccontrario, habitus quadam perfecta & cō-

summa

summata dispositio. Dispositio em̄ cū perficitur, in habitū euadit, quēadmodū puer cum perficitur, in virum tandem euadit. Exēpli gratia, in eo qui a pueritia sobrie semper & caste vitā duxit, sobriusq; & castis actibus sedulo dedit operam, in hoc sobrietatis & castitatis proculdubio est habitus, qm̄ difficulter mobilis est a subiecto illa cōsuetudo siue p̄optitudo ex longa assuefactione. i. per continuā operationē actuū taliū acquisita. Nam etsi forte contingat interdū incidere in actū aliquē sobrietati aut castitati contrariū, non tamē statim perditur habitus ille castitatis & sobrietatis, quēadmodū is qui habitū recte scribendi habet, si semel male pingat figuram aliquam, non ex hoc scribendi perdit habitum. In nouello autem Christi tyrunculo, qui nō diu ab ebrietate & impudicitia conuersus castis & sobrijs actibus cœpit exerceri, nec dum vero multū promouit, dispositionē quandā dicere possum⁹ illū iam assequutum, habitum non item. Est em̄ ex actibus illis quibus iam aliquādiu se exercitauit, relicta nōnulla p̄optitudo & assuefactio. Vt ea tamē est adhuc debilis, tam infirma, tam male radicata, vt facile possit perdi, si nō cōtinuo adueniētibus similibus actibus roboraretur & perficeretur ad acquirendam firmitatem. Vnde sic solent dispositio & habitus definiiri. Dispositio est qualitas insensibilis ex multis actibus⁹ vel vnico actu acquisita sed male radicata & facile a subiecto mobilis. Habit⁹ vero est qualitas insensibilis ex multis actibus⁹ vel actu vnico acquisita, bene radicata, & difficulter a subiecto mobilis.

Ex quibus definitionibus patet: nullū habitum aut dispositionē inesse homini a natura, neq; vllū habitum ei esse cōgenitū aut innatū, sed acquiri debere ex actu vel ex actibus. Quēadmodū em̄ ex impressione pedis in terrā, postquā calcatio transiuit, relinquit signū vestigiij, sic ex actu etiā vnico, si aliquo modo vehemēs & validus fuerit, relinquitur quasi vestigium, etiam postquā transierit actus ille, quēdā p̄optitudo ad actum talem reiterandū, & facilius meliusq; operandū. Hic incipit tenuis & admodum

L ij exigua

Prīa species qualitat^{is}.Dispositio.
Habit⁹

exigua dispositio. Deinde pluribus actibus accedens
 tibus, continue roboratur & augetur illa dispositio
 Donec tandem euadat in habitum. Quare autem dixerit
 mus in his definitionibus, ex actibus multis vel ex
 actu vno? quantum quidem ad dispositionem satis facile
 potest intelligi ex prædictis, quoniam (vt vides) etiam
 ex vno actu, modo alicuius fuerit vehementer. Et cum
 aliqua attentione perfectus, relinquat qualiscumque dis
 positio, quauis non sit necesse, simpliciter ex omni
 actu relinquat aliquam dispositionem. Quæadmodum enim
 non ex omni admotione pedis supra terram relinquat
 vel ligium, vtpote si tantum leuissime pes terram continet
 gat, aut si terra nimium dura fuerit vt tam facile im
 pressionem non recipiat: ita non semper ex quolibet
 actu vnico relinquat dispositio, quoniam interdum ni
 mis remissus & debilis est actus vt non sufficiat alia
 quid dispositionis relinquere, aut obstat nimia duri
 ties & praua dispositio contraria in subiecto, vt sic
 non possit ex actu vnico in contrarium disponi, sed mul
 tis opus est actibus, vt quasi vi inculpat aliquid ve
 stigij & dispositionis. Admodum tamen frequenter,
 ex actu vnico relinquat dispositio, maxime cum ali
 cuius attentionis & perfectionis fuerit ille actus.

De habitu vero magis mirum videri possit, quare
 in eius definitione dicatur ex pluribus actibus vel ex
 actu vnico. Sed sciendum est, iuxta communio rem sen
 tentiam, quosdam habitus ex vnico actu acquiri. Vt
 scientia (quæ est habitus) conclusionis per demonstra
 tionem acquisita, gigni potest in homine ex vnico
 actu demonstrationis, quoniam videlicet tam efficax
 est ille vnicus actus demonstrationis ad scientiam illam
 in animo generandam, vt eiusdem actus iteratione non
 sit opus ad habitum talem imprimendum. Regulariter
 tamen ad habitum generationem opus est pluribus
 actibus. Dicitur autem, de habitu, non quod non pos
 sit amoueri a subiecto vel extra subiectum periri: sed
 quod difficulter possit moueri. Nullus enim est habi
 tus, siue in corpore siue in anima, qui non aliqua rati
 one periri possit, vtpote vel per grauem aliquam egritu
 dinem, aut alium casum cõsimilem. Quæadmodum refert
 Boetius

Boetius, quendam summum oratorem ægritudine
 febris, utq; decoctum, omnem literarum amississe do
 strinam, in alijs autem rebus sanum ac sibi constan
 tem, & in omni re vegetum permansisse, quem alii
 qui Messalam Coruinum fuisse autumant.

CAPVT XLIII.

De ijs que sub habitu & dispositione continentur.

Dividitur autem genus istud habitus & dispositio
 (vt supra tetigimus) in multa inferiora gene
 ra & species. Sunt enim quidam habitus anime
 quidam habitus corporis. **Habitus anime est, qui acqui
 ritur & subiectatur in anima. Qui iterum diuiditur scdm
 duas anime partes, in habitum intellectus, & volu
 tatis. Habitus intellectualis est qui subiectatur in in
 tellectu, ipsumque ad aliquid disponit habitusque reddi
 t. Huiusmodi sunt, sapientia, intellectus, scientia, prudẽ
 tia, ars, opinio, fides. Habitus voluntatis est, qui sub
 iectatur in voluntate, vt sunt habitus morales vir
 tutes atque vitia. Horum autem singula iterum
 possunt subdividi. Scientia quidem in naturalem, quæ
 de rebus naturalibus est, & supernaturalem, quæ est
 de rebus supra naturam. Vt sunt Metaphysica & The
 ologia, quæ de spiritualibus intelligentijs & Deo tra
 ctant. Virtus autem diuiditur in virtutem theologica
 cuiusmodi sunt fides, spes, charitas, quæ immediate
 Deum respiciunt: & moralem, quæ respicit actus hu
 manos, ad disponendos eos secundum mediocritatem
 debitam. Sub virtute morali ponuntur iustitia, fortitudo,
 continentia, sobrietas, castitas, humilitas, &c.
 Viciu quoque dici potest opposito modo ad virtu
 tem, secundum quod quædam immediate circa De
 um male disponunt hominem. Vt infidelitas, despe
 ratio, odium Dei: quædam vero immediate circa
 actus humanos indisponunt, vt auaritia, incontinen
 tia, pusillanimitas, & cetera. Quorum omnium ex
 actior distinctio, non est presentis cõtemplationis.
**Habitus autem corporis dicitur qui subiectatur in
 corpore, aut aliqua eius parte, ipsumque vel aliquam
 partem ipsius disponit ad actum aliquem prompti
 us expeditiusque peragendum. Vt habitus scribendi,****

Habitus anime.

Habitus corporis.

L. iij habitus

habitus ludædi pila, habitus pugillandi aut currædi, atque cetera in cæteris. Manifestum est enim in his omnibus, præter ipsam artem, (quæ in anima est non in corpore) ponendam esse aliquam assuetudinem in membris quibus isti actus peraguntur, ex similibus actuum frequenti iteratione relicta, per quam disposita sunt ad tales actus prompte exercendum. Unde si quis plene cognoscat regulas omnes, quæ ad bene scribendum, pugillandum, aut currædum requiruntur, non habeat autem illam in membris assuetudinem, non dicitur talis habere habitum scribendi, pugillandi, aut currædi &c. Est autem hoc omnibus habitibus commune, quod sicut ex actibus generantur & introducuntur in subiectum, ita cum iam in subiecto fuerit vicissim ex sua natura producantur actus consimiles. Habitus enim ex sua natura est cui inest operari facit operationes eiusmodi, ex quibus ipse est generatus. Neque solum operari facit, sed etiam prompte operari, & cum delectatione. Nam ita docet in Ethicis Aristoteles, signum esse habitus perfecti: delectabiliter siue cum delectatione operari. Præter autem hos habitus ex actibus acquisitos, qui naturales sunt id est, secundum naturam acquiruntur, ponuntur & alij habitus a Deo infusi supernaturales, quos sua benignitate Deus infundit mentibus & cordibus hominum. Huiusmodi sunt, fides, spes, & charitas, itemque alia spiritus sancti dona, quæ apud Esaiam enumerantur: sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, atque timor Domini. Hæc enim dona quæ supra naturam sunt facultatem, per nostrarum operationum exercitium, non possumus nostris viribus acquirere, sed ipse Deus, per spiritum suum ea infundit cordibus nostris: quemadmodum de charitate testatur sanctus Apostolus, dicens. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hæc autem omnia quibus animam in ipsis quæ ad Deum sunt disposita, fitque habilis, recte qualitates appellantur, & sub hoc genere constituntur. Sunt enim habitus & dispositiones. Solent quoque a nonnullis sub hoc genere constitui, species tam sensibiles, quam intelligibiles, quæ habitibus videntur ad similes; eo quod per ipsas

ipsas disponat homo ad operationem sensus vel intellectus, sicut per habitum homo ad actum disponitur. Quid autem sint hæc species sensibiles atque intelligibiles, in libris de consideratione rerum naturalium late determinauimus.

CAPVT XLIIII.

De secunda specie qualitatis.

Secunda species qualitatis est, naturalis potentia vel impotentia. Vbi coniunctio disiunctiua vel (iuxta quod communiter annotari solet) indicat, duo illa, nempe naturalem potentiam & naturalem impotentiam, non idem genus vel eandem speciem esse, quomodo de habitu & dispositione iam diximus quæ ad significandam identitatem, per copulatiuam coniunctionem adiuuicè fuerunt coniuncta. Non enim secundum magis & minus, perfectum & imperfectum, differunt ista duo, naturalis potentia, & impotentia naturalis, sed differunt secundum essentiam, sicut duo diuersa genera. Est autem naturalis potentia, quædam qualitas congenita, & a naturali complexione indita alicui, per quam ipsum redditur naturaliter potens ad aliquid agendum vel ad alicui resistendum. Naturalis vero impotentia est, qualitas congenita, & a naturali complexione indita alicui, per quam ipsum redditur naturaliter impotens ad aliquid agendum vel alicui resistendum. Exempli gratia, quidam homines ex naturali complexione sani sunt vel potius salubres aut sanatiui, id est, quandam naturalem sanitatem aut salubritatem habentes, per quam naturaliter potentes sunt ad resistendum ipsis quæ possent corpori male inducere valetudinem, ut non facile ab aliquo nocumero pati possint. Alij vero naturaliter ægri sunt aut potius ægrotatiui siue insalubres: qui naturaliter sunt impotentes ad resistendum noxijs & aduersis, ita ut facillime patiantur a quibuslibet occurrentibus malis. In illis salubritas illa vel sanatiuitas naturalis, est naturalis potentia, quæ tunc etiam manere in homine potest quando actu laborat egritudine. Ut cum ex graui causa quempiam in morbum incidisse congerit, dicitur nihilominus illum salubre vel sanatum esse natura. Illa autem insalubritas vel ærotatiuitas, natura

Secunda species qualitatis

Naturalis potentia
Naturalis impotentia

Roma 5

valis impotētia dicitur, quæ in homine esse potest, etiā
 si actu sit sanus, & nulla labore: aduersa valitudine.
 Ita durū dicit Aristoteles significare quādam natura-
 lem potentiam, qua res dura naturaliter potens est ad
 resistendū secanti, vt non facilliter se patiatuŕ diuidi.
 Contra vero, molle naturalem significat impotentiam,
 per quam res mollis naturaliter impotēs est ad
 resistendum sectioni. Sic in vno est naturalis poten-
 tia ambulandi, currendi, pugilandi, iustitiam in pale-
 stra, cantandi, saltandi, hoc aut illud operandi, qui ad
 hoc vel illud ex naturali complexione est dispositus
 vt possit. In alio contraria est impotentia ambulandi,
 currendi &c. **D**ifferunt autē istæ naturales
 potentia: vel impotentia: ab habitibus & dispositio-
 nibus, quod isti acquiruntur per actus & exercitiū,
 vel infunduntur supernaturaliter, illæ vero neque
 per actus acquiruntur (quoniā ante omnē actum in-
 sunt) neque supernaturaliter infunduntur, sed a natura
 infuntur rei. Non quidē sic a natura, quomodo ea quæ
 rei sunt essentialia, quomodo animal aut rationale
 dicimus esse de natura hominis, sed quia a naturali
 complexione rei cōueniunt. **E**xempli gratia, se-
 cundū complexionē variā bonā vel malā, alij natu-
 raliter salubres sunt, alij insalubres, quidā in stomā-
 cho naturalē habēt quādam vim bene digerēdi cibū
 alij naturalē impotentia: ad idē habent. Sic in oculis
 quorundā, ex complexione eī naturalis potētia ad ex-
 pedite & bene videndū, in alijs est impotētia natu-
 ralis vel ad omnino nō videndū, vt est in cæcis vel ad
 male & difficulter videndū vt in alijs. cæcuticētib⁹.
In oculo quippe cæci, est quēdam naturalis impotētia
 ad videndū, quæ nascit ex mala complexione existēte
 in oculo cæci, videlicet ex malo contēperamēto, qđ
 non tale est illic quale esse deberet, quēadmodū ec-
 contrario in oculo bene vidētis, illa potentia: naturalis
 ad vidēdū procedit ex certa & bona complexione na-
 turali, quæ est in oculo. Quid em̄ causā est, quod in
 oculo est naturalis potētia ad videndū, & nō in au-
 re, atq; eccontrario in aŕe ad audiēdū, & nō in oculo
 nisi complexio alia atq; alia in oculo, & aŕe, quæ di-
 uersa

uersa cōplexio dat diuersis mēbris naturales potē-
 tias diuersas. **I**sta autē quæ modo dicta sunt de
 processione naturalium potētiarū a cōplexione, sunt
 intelligēda quantū ad naturales potētiās ipsi⁹ corpo-
 ris, vel quæ animæ cōueniunt in corpore aut scđm
 corpus. Quod dicimus, ppter intellectū & volūta-
 tem, est quæ alia sunt potētiæ in anima rationali ab
 illis distinctæ. Siquidē istæ vires nō infunt homini a
 naturali cōplexione. Sūt em̄ vires eminentes supra
 corpus scđm quas videlicet corpori supeminet aīa
 rationalis, quēadmodū pleni⁹ declarauim⁹ in libris
 de consyderatione rerū naturalium, potissimū primo
 & octauo. Solent tamen istæ vires dici etiā naturales
 potētiæ, & merito videntur cū his cōnumerandæ.
 Sunt em̄ istæ vires, qualitates innatæ & congenitæ
 nimirū a Deo inditæ & insitæ anime rationali, licet
 non a cōplexione corporis. **P**onuntur itaq; in
 hac specie, omnes potētiæ & vires naturales, tam ani-
 mæ q; corporis. Per animā autem potētiās in pposi-
 to intelligim⁹, vires illas quæ in ipsa immediate &
 nō in aliquo organo corporis subiectantur, vt intel-
 lectus. Voluntas, memoria intellectiua. Hæ em̄ vi-
 res in anima rationali immediate, & non in aliquo
 corporeo organo, subiectantur. Naturalis potentia
 corporis est, quæ subiectatur immediate in corpore,
 etiā si ab anima pcedat. Huiusmodi sunt omnes aliæ
 potētiæ sensuum, siue interiorum siue exteriorū. Po-
 testiq; diuidi ista naturalis potētia corporis, in poten-
 tiam vegetatiuā, sensitiuam, & motiuā secundū lo-
 cū. Potentia vegetatiua cōsequēter diuiditur in nu-
 tritiuam, augmentatiuam, & generatiuam. Atq; hæ
 iterū possent subdiuidi, vt ex Physicis patet. Poten-
 tia sensitua diuidit in sensum interiorē & exteriorē.
 Exteriores sensus sunt visus, auditus, gust⁹, ol-
 factus, & tactus. Interiores sunt, sensus communis,
 imaginatiua, æstimatiua, phantasia, memoratiua,
 De quibus omnibus specialius pertractare, non est
 presentis institui. Ad Physicam nepe consyderatio-
 nem hæc spectat, illic singula singulis, & iustis capi-
 tibus a nobis sunt tractata. **I**n hac autē specie
 facis

Quæ in
 hac spe-
 cie conti-
 nentur,

fatis rationabiliter videntur cōstituendę etiā virtutes naturales herbarum ac lapidum, quę subiecta sua reddunt naturaliter potentia ad aliquid agendū vel alicui resistendū. Virtutes item celestiu corporū vtpote cœlorum & astrorū occulte vires, quibus in hac inferiora potentia sunt mirabiliter infuere. Videntur em̄ naturalibus potentijs nō male cōnumerari, tamesi qualitates illę quę ex influentijs celestibus in corpora inferiora imprimūtur, maiori ratione in sequentē speciem videantur reponendę.

CAPIT. XLV.

De tertia specie qualitatis.

Tertia
species
qualitas
tis.

Tertia species qualitatis ita noitur, passio & passibilis qualitas. Est aut̄ inter passionem & passibilem qualitatem similis fere differentia, qualis inter habitū & dispositionē Passio em̄ cito trāsit, passibilis qualitas dicit̄ permanētior. Vt si q̄ subito exardescēs irascat, passio est illa ira cito trāsiens nō autē passibilis qualitas: sic & inflammatio illa & ignea rubedo vultus, cū ira exurgēs & cū ea trāsiens, passio dicit̄, qm̄ nō permanet. Si autē iracundię passio radicata & diuturna in aliquo permālerit, quasi ad modū habitus, illa passibilis dicit̄ qualitas, similiter & illa rubedo ignea permānēs, dicit̄ passibilis qualitas. Manifestū autē est, secundum diu permānēs & cito trāsiens non sumi differentia essentialē. Est em̄ hoc essentia extraneum, diu permānere aut cito transire quęadmodū non differt specie homo vno tantū vivens die, ab eo qui centum annos vixerit. Comprehendūtur autē sub hac specie summam omnia obiecta sensu exteriorū, nēpe colores omnes, atq; etiam lux & lumē, quę sunt obiectū visus, soni omnes tam voces q̄ nō voces qui sunt obiectū auditus, sapores omnes in qualicunq; sint differentia, dulcis, amarus, acidus, qui sunt obiectū gustus, odores omnes in qualicunq; item sint differentia, suavis, gravis &c. qui sunt obiectū olfactus, deniq; qualitates omnes tactiles siue tangibiles, nēpe calor, frigus, humiditas & siccitas, quę a Physicis quatuor primę qualitates nomi nantur, item alię qualitates tangibiles secundę

quę sub
hac spe-
cie con-
vincuntur.

eundę, de quibus traditur in physicis, nēpe crassum & subtile, durum & molle, lubricū & aridum, rariū & spissum, grave & leue. Nec obstat quod super predictū est, durū & molle esse naturales potentias, item quod ait Aristoteles, rariū & spissum esse positiones potius q̄ qualitates. Nihil em̄ phibet, eundē terminū securidū aliam & aliam significatiōem poni sub diuersis speciebus qualitatis, sicut neq; i diuersis prędicamentis. Sic em̄ cursor & pugillator securidū quod significat naturales potentias, ponuntur in secunda specie, securidū vero q̄ habitus significat in prima. Ita durū & molle, securidū quod significat naturalem potentiam vel impotentiam ad resistendū ponuntur in secunda specie, securidū vero quod significant quasdā tactu perceptibiles qualitates, ponuntur in tertia specie. Illa siquidem naturalis potentia vel impotentia, nō est per se tactu perceptibilis. Ita rariū & densum, prout significat, quęndā partium situm secundum elongationē aut compressionē maiorem vel minorem, sunt de prędicamento situs, securidū vero quod qualitates quasdā tactu perceptibiles significant, sunt in prędicamento & sub tertia specie qualitatis. Causa autē quare illę qualitates vocentur ab Aristotele *παθητικα*, id est, passibiles vel patibiles duplex est, quęadmodū ipse in textu enarrat. Primū em̄ dicunt passibiles vel patibiles, quia vnaquęq; earū secundū se passiois in sensu est effectiua. Non em̄ passibiles dicuntur, quasi subiectum in quo sunt ab eis aliquid patiat, ea in se habēdo, sed quia in sensibus nata sunt efficere aliquam passionem. Quod potest intelligi dupliciter. Vel secundum quod vnaquęq; qualitas sensibilis prout est obiectū sui sensus, potest imprimere in ipsum sensum cuius est obiectum, specie sui, sicq; sensationē actualem in potentia sensitua efficere, quemadmodum in physicis libro nono plenius declarauimus, Vel quia sic mouēdo sensum, nata sunt in eo efficere aliquam passionē, vtpote delectationē, vel tristitiam, amorem, vel odium. Quemadmodū, exempli gratia, dulcedo quę est in melle sensum gustus immutat suam

Quare
dicuntur
passibi-
les quali-
tates.

DE PRÆDICAMENTIS.

suâ speciem in ipsum organum gusti? atq; in ipsum gustu transfundendo, sicq; in ipso gustatione efficitur & patit quodammodo ipse sensus ab obiecto, quod ipsi suâ imprimi specie, atq; ita deinde efficit in sensu alii affectu passionis delectationis. Quæadmodum e contrario amaritudo in felle immutatio gustu, per diffusionem suæ speciei in ipsum, pati ipsum quodammodo facit, atq; ita deinde, in affectu sensitivo efficitur passio tristitia. Ita proportionabiliter dicendum de coloribus, odoribus, sonis, & tangibilibus qualitatibus: quas quædam in sensu suo efficiunt delectationem, aliæ tristitiâ, generaliter autem omnes sensum immutando aliquo modo ipsum pati faciunt. Non enim possunt immutare sensum, quin aliquid patiantur propter quod etiam a Philosophis, sensus potentia passiva ponit. **S**ecunda ratio ob quam dicunt ista sensuum obiecta passibiles qualitates, est, quonia earum quædam a passionibus quibusdam natae sunt effici. Quæadmodum (exempli gratia) rubor in facie causatur ex passione verecunditatis, pallor ex timore, color flammæus ex ira, lividus ex invidia. Calor item & frigus, ex passionibus iræ & timoris nascuntur. Ira namque calefacit, timor in frigidat. Verum ista ratio non est generalis. Non enim omnes passibiles qualitates natae sunt fieri a passionibus. Neque enim ex huiusmodi passionibus prædictis timoris aut verecunditatis, potest aliquis effici sapor vel odor, & multæ aliarum qualitatum tangibilium non sunt ab huiusmodi passionibus natae fieri. **C**õprehenduntur quoque sub hac specie qualitatis omnes passionibus corporales, ut sunt amor & odium, gaudium & tristitia, timor, verecundia, ira, spes, audacia, atque huiusmodi, de quibus plene tractauimus ultimo libro. Considerationis rerum naturalium. Videntur item huc pertinere omnes actus vel operationes potentiarum, tam animarum quam corporis, nimirum actuales omnes intellectiones, volitiones & nolitiones, imaginationes, sensationes, aliisque huiusmodi. Oia enim hæc videntur passionibus ad similia. Nonnulli tamen ista ponunt in prima specie qualitatis. Videntur præterea ad hunc ordinem pertinere qualitates omnes quæ ab extrinseco imprimuntur, quæ non ex actibus

LIBER SECVNDVS.

Fo. 69.

actibus propriis, aut ex propria complexione efficiuntur, ut sunt impetus qui rebus ab extrinseco imprimuntur, item illæ qualitates quas influentia celestium corporum in hæc inferiora agendo imprimunt. Volunt etiam nonnulli ad hanc speciem redigere species sensibiles atque intelligibiles. Verum illas iam ante locauimus sub prima specie, quod videantur habitibus magis quam actibus similes. **C**APVT XLVI.

De quarta specie qualitatis.

Quartum genus sub qualitate comprehendit eas, quæ hæcenus nullo priorum comprehensæ sunt figuras & formas accidentarias omnium rerum tam artificialium quam naturalium. Id ab Aristotele sic assignatur. Figura & quæ circa unum quodque est forma. Tali enim ordine apud Aristotelem genus illud inuenitur assignatum, non ordine inuerso, quo vulgo recitari hoc pacto solet, forma & circa aliquid constans, figura. Priore enim loco figura poni debet absolute, ac secundo loco forma, cum adiectione existentia circa aliquid, id quod ad oculum rextus Græcorum manifestat, qui sic habet τὸ τῆς τοῦ δὲ γένος παρὸ τῆς τοῦ σχήματος ἐν αὐτῷ τῆς ἰκῆς τοῦ ὑπαρχούσης μορφῆς. Hoc est, ut ad verbum reddam. Quartum genus qualitatis est, figura & quæ circa unum quodque est forma. Sub hoc genere continentur omnes figurae & formae, siue naturales, ut forma siue figura hominis, equi, arboris, auri, argenti, caeli atque ita in ceteris quas natura rebus donauit, siue artificiales, ut forma lecti, templi, domus, aliarumque rerum quas ars humana effinxit, atque in materia laborioso conamine ingenijque industria conduxit. **D**e differentia autem figurae & formae diuersae sunt diuersorum sententiarum. Seuerinus Boetius ita eas distinguit. Figura inquam, est ut triangulum aut quadratum. Forma autem, ipsius figurae quaedam qualitas est. Ut figura quidem est triangulum vel quadratum, forma autem ipsius trianguli vel quadrati quaedam qualitas, unde etiam formosos homines dicimus. Figura enim quaedam vel pulchrior vel mediocrius vel alio quodam modo constituta, qualitas formaeque nominatur. Hæc autem esse qualitates, nullus dubitat. Si quidem & a figura di

Quarta species qualitatis.

¶

gura dicitur figurat⁹, & a forma formosus. Hactenus Boetius. Ex quibus patet illū accipere figurā vt aliquid substratū formæ, ita vt possit eadē figura variis suscipere formas, quæadmodū eadē figura faciei humane, varios vultus assumit, nūc letū nūc rrisse nunc benignū, nūc tetricū. ¶ Alij sic distinguūt, vt figura pprie ad artificialia referatur, forma ad naturalia, quantū hęc distinctio sape cōfundit, vt figura dicatur rerū naturalium, quæadmodū dicimus figurā equi aut hominis, forma vero rerū artificialium, veluti cū dicimus formā domus aut vestis. ¶ Cōprehendūt autē sub hac specie omnes figuræ geometricæ siue perfectæ siue imperfectæ. Perfectæ dicuntur figuræ, quæ suo termino vel suis terminis sic sunt, cōclusæ, vt nihil possit addi vel subtrahi, sine mutatione speciei. Exēpli gratia, figura triangularis perfecta est, quia sic est conclusa suis terminis, i. tribus lineis, & tribus angulis, quæ ex harū trium linearum cōiunctione cōsurgūt, vt nec minima particula vis quā possit adijci vel subtrahi. Circulus quoq; vno termino, nēpe vnius cōtinuæ lineæ protractione, sic est in se cōclusus, vt adijci item vel demi nil possit. Quædā autē harū figurarū clauduntur lineis, vt figuræ planæ quæ subieciuntur in superficie, quæ vis debet secundū latitudinē tantum describuntur, nō secundū profunditatē: vt circulus in superficie describitur, & vna linea in se ipsam redeunte sine alio quo angulo clauditur. Sic figura triangularis, quadrangularis, & ita consequenter in superficie describuntur, & lineis tribus aut quatuor aut quinque, secundum angulos totidem coniunctis, clauduntur: quæadmodū ad oculum patet in tuētī descriptionē trianguli aut quadranguli, aut aliquā aliarū huiusmodi figurarum planarum. Quædā autē clauduntur superficie vel superficiebus, & subieciunt in corpore prædicamenti quātitatē. Cuiusmodi sunt, figura spherica, figura cubica, figura pyramidalis: quæ vocantur figuræ solidæ, eo quod non secundū planam superficiem, sed secundū profundam corpulentiam cōsiderantur. ¶ Imperfectæ autē figuræ dicuntur, quæ non

Perfectæ
figuræ.

”
”
”

Figuræ
imperfectæ.

sunt ita conclusæ suis terminis, quin addi eis possit vel subtrahi circa mutationē speciei. Huiusmodi asignantur reētudo & curuitas, concauitas & conuexitas, simum & aquilinū, & si quæ sunt huiusmodi. Figura namq; reētæ, secundū lineæ reētæ protractionē potest addi aut subtrahi, & manebit reētudo vt ante. Ita curuitati si aliquid adieceris, manebit curuitas: essi abstuleris aliquid, eque manebit curuitas. Sic in concauitate aut cōuexitate superficie, sic in simo & aquilino. Hęc igitur omnes figuræ Geometricæ, cū omnibus figuris & formis alijs quarumcūq; rerū, siue naturalium siue artificialium (quæ sunt innumera) hic sub quarto qualitatis genere suū locum obtinent. ¶ CAPVT XLVII.

¶ De definitione qualium.

Sicut autem qualitatem supra vtriusq; definiuit siue descripsit Aristoteles, ita etiam describit qualia, hoc modo.

Qualia sunt quæ secundū hæc denominatiue dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. Defini. qualis.

Quæ definitio, vel de rebus vel de terminis potest exponi. De rebus sic exponitur. Illa dicuntur qualia quæ secundū hæc, id est, secundū qualitates iam dictas & determinatas, dicuntur denominatiue, id est, denominantur aliquo denominatiuo proprie dicto voce & significatione simul, vel etiā quæ ab his qualitatibus dicuntur talia: aut talia quomodolibet aliter simpliciter per propriū denominatiuū voce & significatione simul, id est, denominatiuo significatione tantum. Exēpli gratia. Homo iustus & homo sciēs sūt qualia, quoniam secundū qualitates dicuntur denominatiue. i. denominantur denominatiuo aliquo proprie dicto (quod est denominatiuū voce & significatione) ne dicēdo, homo est iustus, homo est sciēs. Secundæ partis exēplū est, homo studiosus vel probus. Secundū virtutē namq; licet nō denominet homo denominatiue

minatio proprie dicto, voce & significatione simul, dicendo homo est virtuosus (quonia virtuosus nō est vox recepta latinis potissimū autē Grecis nulum est concretū secundū vocē respondens abstracto αρετ) arete quod virtutē significat) denominat tamē ab illa qualitate homo græce ετ ανδρω, latine studiosus; quod est quomodolibet alter denominari, id est, nō per denominationē voce & significatione sed significatione tantū. ¶ De vocibus autē sic potest exponi. Qualia, id est, cōcreta prædicamēti qualitatis, dicuntur vocabula siue cōcreta, quæ scdm hæc, id est, secundū qualitates prædictas dicuntur denominatione, id est, prædicatur sicut denominatione voce & significatione simul, vel quomodolibet aliter ab his, id est, aliter q̄ voce, & significatione, nepe significatione tantū, secundū aliquas qualitates. Exēpli gratia. Vocabula albus & niger, qualia sunt, quia prædicantur de subiectis tanquā denominatione proprie dicta voce & significatione, id est, secundū qualitates albedinē & nigredinē. Item studiosus & p̄bus, qualia sunt respectu virtutis: quia licet nō prædicentur secundū virtutē, vt denominatione proprie dicta voce & significatione, dicuntur tamē secundū eā aliquo modo aliter, id est, tanquā denominatione significatione tantū. ¶ Vnde quomodo supra circa definitionē denominationorū distinxim⁹ triplicia denominationia, quæ dī voce tantū, quæ dī significatione tantū, quæ dī voce & significatione simul; & ita in proposito triplicia qualia possum⁹ distinguere, nepe qualia voce tantū, significatione tantū, & voce ac significatione pariter. Primi mēbri exemplū ponit Aristoteles in textu, cursorē, & pugillatorē, vt significēt naturales potētias. Hęc em̄ duo qualia denominationia sunt em̄ secundū vocē, respectu cursoriæ & pugillatoriæ: q̄ (vt ait Aristoteles) non naturalē potētiam, sed habitum significant. Vnde respectu horū abstractorū, illa qualia tantū sunt denominationia secundū vocem. Secūdi mēbri exemplū dedimus studiosum vel probū respectu virtutis. Voce em̄ hæc nō conueniunt, sed significatione, Tertij mēbri sunt exēpla plurima ab om̄

ab om̄ib⁹ p̄ne qualitatib⁹. P̄ne em̄ om̄nes qualitates sua habent propria cōcreta, secundū vocē ab ipsis abstractis deriuata. Definit autē Aristoteles in proposito, nō solū qualia voce & significatione, sed etiā qualia significatione tantū. Priora quidē sub priorē mēbro, posteriora vero sub posteriore conclusus. Qualibus autē voce tantū non cōuenit definitio, quonia illa nullo modo secundū qualitates dicuntur. Non enim dicitur quis cursor aut pugillator (in significatione naturalis potētia) a disciplina cursoria vel palestra. CAPVT XLVIII.

¶ De cōditionibus siue proprietatib⁹ qualitatis. Prima proprietates qualitatis hæc est.

P Inest contrarietas qualitati.

Exēpla possunt inueniri in singulis quatuor species qualitatis. In prima em̄ sunt, virtus & vitium, scientia & ignorantia cōtraria, quæ vocantur prauæ dispositionis. In secunda sunt salubre & insalubre, durum & molle, visiuū & impotēs videre, imo & ipsa duo prima genera, naturalis potētia & naturalis impotentia. In tertia sunt colores contrarij, albedo & nigredo, sapores contrarij, dulcedo & amaritudo odores cōtrarij, grauis & lenis; tangibiles qualitates contrariæ calor & frigus, humiditas & siccitas. In quarta quoq̄, rectitudo & curuitas, simum & aquilinum. ¶ Nō omni tamen qualitati cōuenit habere cōtrariū, cū plurimæ nullū habeāt. In prima specie qualitatis om̄es species sensibiles & intelligibiles nō habēt cōtrariū. Si em̄ vllæ species sensibiles haberent cōtrariū, maxime id videretur in speciebus a qualitatibus cōtrarijs procedentibus: quæ tamē vere non contrariātur, cū possint simul in eodē subiecto existere, quæadmodū ex physicis est manifestū. In secunda specie, intellectus & voluntas non habēt contrarietatem. In tertia, colores medijs, item odores & sapores medijs. In quarta vero omnes figuræ perfectæ, vt triangul⁹ quadrangul⁹, figura spherica & cubica cōtrarijs carent. ¶ Non potest igitur hæc cōditio qualitatis dici propria ei quarto modo, quoni

Qualitas prima proprietates

niā non omni qualitati cōuenit. Propria tamē dicitur primo modo, si recte intelligatur. Soli em̄ qualitati conuenit vera & proprie dicta contrarietas. Substantiæ crā (vt supra dictū est) nihil est cōtrariū. Idem dictū est de quantitate. In adaliquid nō assignat contrarietas, nisi large sūpto nomine adaliquid, vt etiam cōprehendat qualitates. In alijs vero nonnullis, vt pote actione & passione, si videat inueniri cōtrarietas, non proprie & propter ipsa inuenitur sed per accidens, qualitātū gratia, vt paulo post suo loco dicitur. **CAPVT XLIX.**

Secunda proprietates. **Secunda proprietates qualitatis.**

Secunda proprietates.

Qualia suscipiūt magis & min⁹. Suscipere aut magis & min⁹ est intentionē suscipere vel remissionē, si de rebus loquamur; vel cum aduerbijs magis & min⁹ intensiōe aut remissionē rei significatæ designatib⁹ prædicari, si de vocabulis fiat sermo. Atq; in hoc sensu proprie loquendo, conditio ista propria est qualitati primo modo quoniā conuenit, soli qualitati, & non omni. In singulis quidem speciebus qualitatis præterquā in vltima inuenitur magis & minus. Habit⁹ em̄ & dispositiones intenduntur & remittuntur, & prædicantur termini cū magis & min⁹, vt alius est alio magis grāmaticus, magis sciens, magis liberalis, maius iustus. Sic in secūda specie, alius est alio magis salubris aut egrotatiuus, alius alio magis durū aut magis molle. In tertia, manifestum est aliud alio esse magis calidum, magis album, magis amarū, & ita in cæteris. **Non omni aut qualitati conuenit, suscipere magis & minus.** In quarta enim specie, penitus nō inuenitur intensio vel remissio, neq; prædicatio secundum magis & minus proprie accepta, Nō em̄ vnde dicimus magis triangulare aut quadrāgulare, sphaericum aut cubicum, aut pyramidale, aut circulare, q̄ alterum. Quicquid em̄ eiusmodi fuerit, p̄fecte eius modi esse debet, vt non possit esse magis siquidē figuræ eiusmodi (vt dici solet) cōsistunt in indiuisibilibus. **De figuris autē imperfectis quæ non consistunt in indi**

in indiuisibili, tamēsi secundum nomen videri possit, eas suscipere magis & minus, vt dicitur alius alio magis simus aut aquilinus, linea item vna dicitur alia magis curua, id tamen non est ratione intensiōnis rerū significatarū, sed aliunde, nepe ex latiori extensione vel cōmensuratione, vel distantia locali. Non omni igitur qualitati conuenit suscipere magis & minus. Soli tamē cōuenit qualitati, si proprie intelligatur, vt supra expositū est. **Quod si quædam alia videntur dici secundū magis & min⁹, erit hoc non ratione intensiōnis aut remissionis rei significatæ, quæ admodum supradictum est de inæquali, qd̄ dicitur scđm magis & minus alia ratione.** Termini quoq; prædicamēti actionis & passionis, aliquo modo dicuntur secundū magis & minus: sed non nisi ratione qualitatum, vt suo loco posterius dicitur.

CAPVT L.

Tertiam insuper ponit Aristoteles conditionē qualitatis, quæ sola ei proprie est propria. **Tertiam proprietates.**

Similia, inquit, & dissimilia secundum solas qualitates dicuntur.

Est autē hoc qualitati proprium quarto modo, secundū ipsam aliquid dici simile aut dissimile: quæ admodū de quantitate dixim⁹, propriū ei esse, vt secundū eam res dicat æqualis aut inæqualis. Omni em̄ qualitati id cōuenit, qm̄ secundum omnes qualitates sumit similitudo in omni specie. Duo em̄ grāmatici similes sibi sunt in grāmatica, quā vterq; habet. Duo albi, duo nigri, sibi inuicē sūt similes. Duo quorū alter est sciens alter ignorans ignorantia prauæ dispositionis, alter recte credens, alter hereticus, alter alb⁹, alter niger, sibi inuicē dissimiles sunt. Duo triangularia corpora, sibi similia sunt; Duo quorū alterū est triangulare alterū quadrāgulare sibi inuicem sunt dissimilia. Soli quoq; id cōuenit qualitati. Neq; em̄ secundū substantiā sumit similitudo, neq; secundū quantitātē, neq; secundū adaliquid, neq; secundū

M ij cundum

DE PRÆDICAMENTIS

cundū aliquid aliorū, sed secundū, solas qualitates. Solent autē similitudo & dissimilitudo sic defini-
 ri. Similitudo est rerū differētū eadē qualitas. Dissimilitudo est rerū differētū diuersa qualitas. Quæ descriptiones sunt causaliter intelligendæ, in hunc modū. Similitudo causat ex eadē (i. consimili secundū speciem) qualitate, in diuersis subiectis. Dissimilitudo vero causatur ex diuersis secundum speciem qualitatibus in diuersis subiectis existētibus. Hoc est, illa sunt similia, adinuicē, q̄ habēt eandē scdm speciem qualitatē; illa dissimilia, q̄ habent diuersas scdm speciem qualitates. Sola em̄ diuersitas numeralis qualitatum, nō ponit dissimilitudinē, sed tantū specifica atque generica.

Quid si
 multitudine
 & dissimilitudo.

CAPVT LI.

De prædicamento actionis.

Determinatis late priorib⁹ quatuor prædicamentis, sex posteriora, nēpe actionē, passionē ubi, quādo, sitū esse, & habere, paucissimis perstringit veri⁹ q̄ tradit Aristoteles eo quod sub ad aliquid magna ex parte eorū natura sit explicata, cum sint omnia ista prædicamēta respectiua & quodāmodo ad aliquid, neq; ita multa magnæ utilitatis de his ut de alijs prædictis, occurrunt determinanda. Posterioribus vero nōnulli, exactius de his existimauerunt differēdum. Quorū & nos sententiā institutumq; aliquosq; sequentes, singula horū suo ordine compendiose tractabimus. Nec em̄ temere contemnenda aut reiicienda sunt, quæ posteriorū sagax diligentia priorum bonis inuentis adiecit. De actione igitur dicturi, primo eius definitionē explicabimus, deinde species sub ipsa diuersas assignabimus, ac postremo conditiones proprietateq; eius locabimus quo ordine hætenus est a nobis, sicut & ab Aristotele, processum. Definitur itaq; actio hoc modo.

Definitio
 actionis

Actio est, secundum quam in id quod subijcitur agere dicimur.

Cuius sensus est. Actio est forma aliqua accidentalis siue habitudo quædā, secundum quam res aliqua dicitur agere.

LIBER SECVNDVS

ur agere in id quod subijcitur. Ut calefactio actiua est actio: quā secundū ipsam dicitur ignis calefaciēs agere in aquam sibi subiectā secundū virtutē. Subiectio em̄ est, non est intelligēda suppositio localis. Sic em̄ aqua non subijcitur, sed supraponitur igni a quo calefit. Verum secundum virtutē accipitur ista subiectio, ut illud dicatur alteri subijci in proposito quod ab altero virtute & actiuitate superat. Quomodo aqua igni subijcitur, quando virtus ignis sic preualet aque, ut cogat eam suscipere a se caloris impressionem. Quid dicitur autē actio in actione animæ, & corporis. Actio corporis est, quæ subijcitur in corpore, ut calefactio actiua, frigidactio actiua, induratio item & emolliti, osectio, percussio, aliaq; huiusmodi. Actio vero animæ est, quæ subijcitur in anima vel spiritu, ut intellectio actiua, volitio actiua. Intellectus em̄ cum producit in se intellectionē, agendo illam producit & in seipsum patiendo recipit. Similiter & voluntas agēdo elicit volitionis actū. Vnde ipsum illud elicere actū intelligendi siue volendi, est agere, quemadmodum e contrario, ipsum suscipere est pati. Sub actione animæ, comprehenditur etiam actio angelica, utpote volitio aut nolitio & intellectio angelica. Propter hoc in definitione signanter diximus, quæ subijcitur in anima vel spiritu. Posset autem hoc in loco multiplex actio distingui, & multæ possent assignari actionum differentia, sed quia ad physicam considerationem spectat huiusmodi, a nobis in præsentia relinquuntur.

CAPVT LII.

De proprietatibus actionis & passionis. **P**onit Aristoteles paucis verbis duas actionis & passionis proprietates. Prior hæc est.

Prima
 actionis
 proprietates.

Suscipiunt agere & pati contrarietate.

Quod intelligendū est, nō per se, sed per accidens tantum ratione videlicet contrariarum qualitatum concomitantium, quæ per actionem agētis suscipiuntur in patiente. Exempli gratia, Calefacere & frigidificare aliquo modo dicuntur contraria sibi inuis.

tem, eo quod per calefactionem imprimatur in patientem subiectum caliditas, per frigectionem frigiditas, quæ sunt duæ qualitates contrariæ. Idem est de induratione & emolliitione. Ceterum, ipse actiones ex sua natura non contrariantur. Quod manifeste ex eo patet, quoniam in eodẽ simul esse possunt: quem admodum in sole indurante lutum & liquefaciẽte glaciẽ, simul sunt induratio actiua & emolliitio. Nõ ergo per se, sed tantum per accidens, agere & pati suscipiunt contrarietatem. ¶ Nec in omnibus autem actionibus cõuenit, sic contrariæ suscipere. Nam de se habere in superficie circuli aut quadrangulum, est quoddam agere, & descriptio illa actiua est actio, nullum habet tamẽ contrarium, sicut neq; circulus aut quadrangulus. Item illuminatio actiua nullũ habet contrarium, sicut nec lumen contrarietatem habet, sed tantum priuationẽ. Vniuersaliter em̃ illæ actiones & passiones suscipiunt per accidens contrarietatem, per quas in patiente imprimatur aliqua qualitas habens per se contrariũ. Quando vero, qualitas illa in patiente recepta nõ habet cõtrariũ, tũc nec actio ipsa neq; passio, cũ actio & passio non nisi per accidens, ratione cuiusmodi qualitatis, contrarietate suscipiant. Exempla patent ex ijs quæ dicta sunt. ¶ Altera vero proprietas actionis & passionis hæc est.

Secunda
proprie-
tas actio-
nis.

Suscipiunt agere & pati magis & minus

¶ Quæ similiter intelligenda est sicut præcedens, in minimam actionem & passionem suscipere magis & minus per accidens, ratione qualitatum receptorum in subiecto patiente, non autem per se. Exempli gratia ignis vnũ dicitur magis calefacere alio aut frigidũ vnũ magis frige facere alio. Verũ id non facit per se ipsa natura actionis (quæ cũ sit habiẽdo quædam non intenditur vel remittitur) sed per accidens id dicitur ratione alterius, nempe qualitatis ipsius, caloris vel frigoris, quæ per vnã actionẽ intensior imprimitur in passum, q̃ per alteram, secundum quod agens potentius est virtute, & passum magis ad patiendum dispositũ. Quare em̃ dicitur magis calefacere

ere ignis magnus q̃ paruus, nisi quia magnus imprimet calore intensum, paruus remissionem. Quare dicitur sol magis illuminare aerem quã luna, nisi quia maius & intẽtius lumẽ sol diffundit in aerẽ q̃ luna. Atq; ita in reliquis. Nõ ergo per se magis & minus suscipiunt actio & passio, sed tantũ per accidens. ¶ Non autẽ omnibus actionibus id cõuenit, sed ijs tantũ per quas imprimitur in subiecto qualitas aliqua intentionẽ vel remissionẽ suscipiẽs, iuxta quod in præcedenti proprietate proportionabiliter diximus. Ignis em̃ alius alio dicitur magis calefacere, & aqua alia magis alia frige facere: quoniam caliditas & frigiditas contrariæ qualitates, per actiones illas impressæ in passum, suscipiunt intentionẽ & remissionẽ. Qui autẽ circulat aut quadrat (vt ita loquar) nõ magis circulare aut quadrare alius alio dicitur, sicut nec circulus alius alio est intentior vel remissionis.

CAPVT LIII.

De prædicamento passionis.

Actio & passio correlatiua sunt adinuicẽ. Refertur em̃ agẽs ad patientem, & eaduerso, quoniam omne agens dicitur agere in patientem alio quod, & omne patientem dicitur pati ab agente quopiam. Nec potest esse agens nisi sit patientem neq; patientem nisi sit agens. Propter hanc mutuã relationẽ & correspondentiã, cognita natura actionis satis cognoscitur natura passionis: quoniam (iuxta regulã suprapositã) si quis vnũ relatiuorum definite nouerit, nouet & reliquum. Pro maiori tamen claritate patientem aptemus passioni quæ de actione suo modo dicta sunt. Primum ergo sic definitur passio.

Prior de
finitio
passiõis.

Passio est illatio effectusq; actionis.

¶ Hoc est, passio est id quod infertur ex actione, siue correlatiuum actionis. Vel fit, opposito modo ad definitionem actionis.

Passio est, secundum quam id quod altera de finitio, subicitur pati dicitur.

M iij Quæ

Quæ definitio, ex prius declarata actionis definitione satis clara relinquitur. **¶** Diuiditur autem passio in passionem corporis, & animæ, Passio corporis est, quæ subiecta in corpore, ut calefactio passiva, frige factio passiva, induratio item & emollitio passiva, &c. Passio animæ est, quæ subiecta in anima vel spiritu, ut sunt intellectiones, volitiones, & nolitiones passiuæ, siue in hominibus siue in angelis. **¶** Passio nis autem proprietates ex dictis manifeste sunt. Suscipiunt enim per accidens contrarietatem, non quidem omnes, sed illæ per quas in passio recipiuntur contrariæ qualitates, ut frige factio passiva & calefactio, induratio passiva & emollitio. Illuminatio autem passiva, non suscipit, neque per se neque per accidens, contrarietatem. Suscipiunt quoque per accidens magis & minus, non item omnes, sed illæ quæ qualitates habent eum comitantes, intentionem & remissionem suscipientes. **¶** Ut calefit vnum altero magis, aut frige fit. Inter ea autem quæ circulant aut quadrant, non dicitur aliud alio magis. **¶** Adicitur prædictis alia conditio quæ vere proprietas est passionis.

Tertia
prietas
passionis

Passio primo inferitur ex actione.

¶ Hoc est, passioni conuenit, immediate inferri ex actione: sicut e contratio actioni conuenit, ex se primo & immediate inferre passionem. Quæ admodum enim pater primo inferit filium, & filius primo inferit ex patre, quoniam si pater est, oportet filium esse, cum sit pater filij patris: ita & de agente & patiente consimiliter dicendum, cum sint (ut diximus) ad inuicem relatiua.

CAPVT LIII.

De prædicamento vbi.

Quæ se
qundatur
oia, vsq;
ad post
prædica
menta se
simus le
stor sine,

¶ Circa hæc duo prædicamenta, quando & vbi, notandum est in proposito, non accipi vocabula illa interrogatiue, veluti cum dicimus quando venit dominus, aut vbi habitat? Neque ite aduerbialiter & indefinite, veluti cum dicimus. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, aut. Illic pax est vbi Christus habitat. Sed accipiuntur ut sint, quædam nomina, secundum significationem. **¶** Vbi

nem. Vbi enim accipimus, pro esse in loco, & quando magno pro esse in tempore. Idque si concretive accipiantur. Si vero detrimere ab abstractiue, habitudines ipsæ intelliguntur rei loca tota ad locum quo circumscribitur, aut rei temporalis ad tempus quo mensuratur. **¶** Definit autem vbi hoc modo.

Vbi est circumscriptio corporis loca
Definitio
tia loci circumscriptione procedens
o vbi.

¶ Cuius definitionis hic est sensus. Vbi est habitudo quædam ipsius corporis locum aliquem obtinens; quæ habitudo in ipso locato prouenit, ex hoc quod a loco certo circumscribitur vel continetur. Manifestum enim est id quod est in loco aliquo, determinatam quandam habitudinem habere ad locum suum quo continetur & circumscribitur: hancque habitudinem, ipsum vbi abstractiue nuncupamus, & ipsum sic esse in loco, vbi concretive. **¶** Exempla per se clara sunt, ut esse in celo, esse in terra, esse in domo in templo &c. **¶** Solent autem diuidere vbi, in vbi simplex & vbi compositum. Vbi simplex dici, habitudo alicuius locati ad locum simplicem & indiuisibilem vel ad locum diuisibilem indiuisibiliter se habentis. Exemplum primi, ut esse angeli in puncto, quod appellatur locus indiuisibilis. Exemplum secundi, ut esse angeli in hoc templo, in hac ciuitate, in hac regione. Est enim in hoc loco diuisibili angelus indiuisibiliter: quoniam non habet partes diuersas correspondentes diuersis partibus loci, cum sit ipse natura sua indiuisibilis, & partes non habens integrales. Simili facere modo est anima rationalis in corpore quod informet: quoniam non habet partes correspondentes partibus corporis, sed tota est in toto, & tota in qualibet eius viua particula. Sic item in dignissimo illo sacre eucharistiæ sacramento, preciosum Domini nostri IESV CHRISTI corpus est in loco illo quem species occupant sacramentales, indiuisibiliter: quoniam totus ipse in toto est loco, & totus singulis ad est partibus. **¶** Vbi vero compositum dicitur, habitudo corporis locati ad locum diuisibilem, & diuisibiliter ipsum continentem, ipsumque circumscribentem. **¶** Ut esse res corpora

rum corporaliū in aqua, vel in aere. Sunt enim res iste corporales sic in locis suis diuisibiliter, vt singulae partes locati singulis partibus loci respondeant. Quemadmodum videlicet manus mea habet suū locum quē non capue, caput aliū locum quem non pedes, atq; ita in cæteris. Atq; istud vocat esse in loco circumscriptiue, quemadmodum præcedens vocatur esse in loco definitiue. De quibus varijs modis existendi in loco, pleni⁹ suo loco diximus in libro quarto considerationis rerū naturalium, cap. 14. ¶ Assignantur quoq; conditiones quedam ipsi vbi quemadmodum hæc⁹ prædicamenti alijs sunt assignatæ. ¶ Prima proprietas est.

Vbi contrarietatem non habet.

¶ Quod intelligi debet de contrarietate Logica & proprie dicta. Nā esse sursum & esse deorsum, aliquo modo secundū Physicam considerationē contraria sunt, cū secundū illa sumatur motus contrarij. Mot⁹ em̄ sursum & mot⁹ deorsum secundū phycos sibi inuicem censentur cōtrarij. Secunda proprietas.

Vbi non suscipit magis & minus.

¶ Nā esse in tēplo, nō est magis vbi q̄ esse in domo neq; magis in tēplo vel domo est alijs alio, tamen vel frequentius, vel diutius, vel magis sedulo in ea possit esse alijs alio. Hoc tamē nō est magis & minus suscipere. Sūt autem hæc propria secundo modo ipsi vbi, quoniam conueniunt omni, sed non soli. Nam & substantia contrarietatem, magis quoq; & minus, non recipit. ¶ CAPVT LV

De prædicamento quando.

¶ Vid de vocabulo quādo in ea significatio ne in qua hic ei⁹ est vsus dicēdum sit, ex præcedēti capite patet. Et scire quid de quando sit dicēdū, ex vbi liquere potest, cū scdm̄ p̄portione ita se habeat res tēporalis ad tēpus quo mensurat̄ quemadmodū res locata ad locū quō circumscriptur: ut conuenietur. Definiunt autē quando hoc modo,

Defin
quando. Quando est, quod ex adiacentia tēporis in re

poris in re temporali de relinquitur.

Cui⁹ descriptiois hic est sc̄sus. Quādo est habitudo quedā rei tēporalis, quæ in ea inuenit̄ & puenit ex mēsuratiōe tēporis, ex hoc quā tēpore mensuratur. Manifestū est em̄, sicut res locata certā quandā habitudinē habet ad locū cōtinentem, sic re tēporalē cor tam itē habere habitudinē ad tēpus ipsam mēsurat̄: atq; hæc habitudo vocat̄ ipsum quādo abstractiue, ipsumq; esse in tēpore vocatur quādo concretiue.

¶ Diuiditur itē quādo, in quādo simplex & quādo cōpositū. Quādo simplex, est habitudo rei ad tēpus indiuisibile, vt esse angeli in cōternitate, quæ large potest dici quoddā tempus. ¶ Eternitas em̄ est simplex, & successiones partes nō habet, sicut nec æternitas. Itē esse hominis aut alteri⁹ rei in hoc momento tēporis, est quādo simplex: quoniam momentū tēporis est indiuisibile, sicut punct⁹ localis est indiuisibilis. Esse autē in æternitate proprie dicta, non comprehenditur sub quādo hui⁹ prædicamenti: quoniam in æternitate esse soli Deo cōuenit, & ab ipso Deo non distinguitur, qui omnia prædicamenta trāscendit, immenso nimirum intervallo post se relinquēs creata omnia & creatorem accidentia. ¶ Quando autem cōpositū est habitudo rei tēporalis ad tēpus diuisibile. Vt esse in hoc anno, in hoc die, in hac hora &c. Huiusmodi em̄ tēpus est diuisibile in partes successiōis, sicut loc⁹ in partes positionis, quemadmodū ex prædicamēto quantitatis relinquit manifestum. Sub quando autē cōposito, ponunt, esse hodie, fuisse heri, fore cras: itē esse vel fuisse vel fore in hoc anno, in hac die, in hac hora. &c. Sub quādo autē simplici, videntur immediate poni, esse in æternitate, & esse in momento tēporis. Sub esse in momento, ponitur esse in hoc momento, vel in illo, Quæ nemo existimet esse indiuidua, sicut neq; indiuidua sunt, esse in hoc loco, esse in illo loco. Species em̄ sunt, nō indiuidua. Sic autē debent indiuidua assignari, hoc esse in loco, vel in hoc loco, illud esse in hoc loco. Item hoc esse in illo momento vel tēpore,

DE PRÆDICAMENTIS

istud esse in illo momēto vel tempore, sic videlicet toti præponēdo pronome demonstratiuū singulari zans, non tantū parti. ¶ De natura autē æternitatis, & quō a tempore, item X ab æternitate distinguatur, diximus in libro quarto de consideratione rerum naturalium, capitulo vicesimo secundo. Conditiones etiā quando, eadem sunt que ipsi vbi. Quādo enim nō habet contrariū, neq; magis suscipit aut minus.

¶ CAPVT LVII.

¶ De prædicamento situs. Positio & situs, nomina sunt omnino eiusdem significationis, secundū eum vsum in quo huiusmodi sumuntur. Est tamē situs vocabulū aliquanto notius q̄ positio, propter quod per situm definitur positio, hoc modo.

Definitio
positio
nis.

Positio est quidam partium situs, & generationis ordinatio.

¶ Pro cuius definitionis intellectu, aduerte, in vno quoq; corpore, potissimū vero in viuētib; inueniri habitudinē certā vniuscuiusq; partis in ordine ad totū ipsum, simul & ad reliquas partes eiusdē totius, secundū variā situationē partium adinuicem in toto ipso corpore. Exēpli gratia, in humano corpore, caput talē habet situm vt ipsum sit supra humeros, ac superi⁹ omnib⁹ alijs partibus. Pedes talē habent situm vel positionē, vt omnium infimi sint, & pars extrema corporis deorsum. Humeri situm habent, vt infra caput cōsistant & supra pectus. Pedes hunc habent sitū, vt supra ventrē & infra collum cōsistant. Brachia quoq; vt ad latus vtrumq; dependant. Item in arbore, radices, secundū situm sunt infime, truncus medi⁹, rami superiores. Huiusmodi autem habitudo partium in toto ad seinuicē atq; etiā in ordine ad totū, positio vel situs nominat. ¶ Distinguitur autē duplex reuē positio, nempe naturalis & non naturalis, quā solent conditionale nominare. Naturalis positio est habitudo certa partium adinuicē in toto ipso corpore, sic a natura rei determinata.

LIBER SECVNDVS

77

nata. Huiusmodi sunt omnes illæ positiones supradictæ, capitis in supremo, pedū in infimo, humerorū supra pectus, pectoris supra vētrem, manuum ad latera. Item in brutis positio capitis in anteriori loco & caudæ in posteriori, oris versus terrā, dorfi versus cælum, aurium supra caput, & in nonnullis cornuum. Item in plantis, situs radicū deorsum in terra, trunci in medio, & ramorū supremo loco in aere. A natura em̄ determinatæ sunt omnes hæ positiones. ¶ Positio nō naturalis siue cōditionalis dicitur, habitudo certa partium non secundum quod est a natura determinata, sed secundum quod aliquo modo aliter partes ad inuicē situantur. Exēpli gratia, cum genua flectit homo: aut cū capite inclinato terrā respicit, aut cū iacet resupinus vel sedet in cathedra, partes corporis altū situm iam obtinet, aliāq; ad inuicē habitudinē, q̄ habeant a natura. In genuflexione enim genua nō actu supra tibias sunt, neq; tibie sunt pedibus actu superiores, imo pedū calcaneū ipsis genibus est eleuatus. Itē cum adorando procumbit homo & terrā pronus aspicit, non caput actu supra humeros est eleuātū, sed dorsum ipsum cælum potius aspicit, caput vero terrā. Ita in sessione, in accubatione, alijsq; huiusmodi, semper alia inueniuntur partium dispositio adinuicē, q̄ secundū naturæ ordinationē habeant. ¶ Propter hanc vero duplicē positionē, in descriptione prius assignata duæ sunt partes, per cōiunctionē copulatiuā pro disiunctiua positā copulata. In parte priori, cū dicitur, quidā partium situs, subaudi, non secundū naturā deputatus, innuit positio nō naturalis. In posteriori vero, cū dicit, & siue vel generationis ordinatio, innuitur positio naturalis, quā videlicet natura a generatione rei determinat. ¶ Assignantur quoq; positioni suprapositæ cōditiones, qd̄ magis & minus nō suscipiat, itemq; cōtrarietas, qd̄ nō admittat; intelligēdo de cōtrarietate Logica & pprie dicta. A quo em̄, situs capitis sursum, & pedū deorsum, videtur aliquo modo cōtrariari.

¶ CAPVT LVIII.

¶ De prædicamento habitus.

¶ Habitus

Habitus prout decimo loco inter prædicamēta cōstituitur, aliam habet significationem, q̄ supra cū in prædicamento qualitatis assignatur prima species. Definif autē habitus hoc modo,

Defin
habit. s.

Habitus est corporum & eorum que circa corpus sunt adiacentia.

Quæ definitio hoc innuit, per habitū hic intelligi habitudinē quandā consergentē in ipso corpore, ex adiacētia vel applicatione alicuius, siue vestimēti siue ornāmēti, ad ipsum. Manifestū est em̄, in corpore hominis quod vestimēto induitur, aut cingulo circūdatur, aut alio modo aliter ornatur siue vestitur, siue armatur, aliquā inueniri habitudinē ad illud siue vestimentum siue ornamentum.

Diuiditur autē habitus in habitū ornamenti & habitū vestimenti. Habit⁹ ornamenti est habitudo corporis vel partis eius alicuius ad aliquid quod ei tanq̄ ornamentū applicatur. Vt cū imponitur capiti Regis diadema regni. Pōtifici summo triplex corona, episcopo mitra, aut cū annulus digito inferitur. Coronatio ergo mitratio & annulatio (vt ita loquamur) habit⁹ sunt ornāmēti. Possentq; his annumerari omnes habit⁹ pōtificiales, imperiales, regales, consulares, sacerdotales quādo videlicet aliquib⁹ insignijs honoris vel dignitatis vel officij quicq̄ induitur, nō ad corpus operiendū tantum aut vestiendū. Omnes em̄ hi habit⁹ potius ornāmēti q̄ vestimēti esse videntur. **Habitus autē vestimenti dicitur habitudo corporis ad aliquid quod ipsi per modū vestimēti circūponitur siue applicat.** Vt cū pedes operimus calceis, crura caligis, pect⁹ dyplouide, corpus totum tunica vel pallio, caput pileo. Quod si generali ter accipiat vestimētū vt etiā armaturā sub se cōpletatur. Diuiditur vterius habit⁹ vestimēti, in habitum domesticū siue cōmunē, & habitū bellicū. **Habitus autē bellici sunt, loriciatio, galeatio, gladiatio siue gladij accinctio, clipeatio siue clipei appēssio.** Hastatio siue

tio siue hastę tētio, aliq; huiusmodi. Si vero specialiter accipiatur vestimētū, supra habitū vestimēti & habitū ornamenti, debet adijci habitus armaturæ.

CAPVT LVIII

De proprietatibus habitus.

Asignant autē habitui cōditiones quasdam siue proprietates, quarum prior est.

Habitus suscipit magis & minus.

Quod declarant, de eo qui plura habet vestimēta alio. Illi em̄ dicunt hoc magis vestitū. Et cū qui plura habet ornāmēta, dicunt magis ornātū. Illi quoq; qui plura habet arma, magis armatum. Vt id proprie nō est suscipere magis & minus, iuxta sensum quē in qualitate expressim⁹. Nō em̄ propter mentionē ipsius habit⁹ ita dicuntur ista magis & minus, cū habitus natura existens ad aliquid, non suscipiat intētionē vel remissionē. Sed tantū ppter multiplicationē armorū, vestimētorū, vel ornamentorū, ex quorū adiacētia sunt habitudines illæ prædicantur vocabula secundū magis & minus. Quomodo non immerito illū qui decem liberos habet, magis patrem possum⁹ dicere, eo qui tantum duos genuit. **Secunda autem proprietates est.**

Habitus non suscipit contrarietatem

Quod per se manifestū est, quoniā calceatio non est cōtraria caligationi, nec caligatio pileationi, neq; vestitio est cōtraria armationi: quoniā simul i eodem inueniuntur cū nō possint cōtraria esse in eodē. Neq; contrariantur vestitū esse & nudū, armatū & inermē, sed tantū priuatiue hæc sunt opposita. Atq; hæc de prædicamentis, pro qualicunq; rudium institutione dicta, sint satis.

CAPVT LIX.

De postprædicamentis.

Quemadmodū ante tractatū de prædicamentis quorundam præmissa fuit determinatio ad meliōrē prædicamentorum intelligētiam apprime conducentiū: ita & nunc eorundē absoluto tractatu quēdā adiungunt simili ratione ac pari pro

pari proposito: quæ proinde postprædicamēta recē-
tiores appellitant, quæadmodū præmissa illa effectio
non profus incommode vocabulo, antepædicamen-
ta nominarūt. Postprædicamēta em̄ appellam⁹, que
post prædicamentorū tractatū ad pleniorē ipsorum
faciliorēq; intellectū subnexa sunt. Quæ sunt nume-
ro quinq; nempe oppositio, prius, simul, motus, &
habere. Hæc em̄ quinq; ad finē vsq; libri hui⁹ deter-
minantur. ¶ Et primū quidem de oppositione &
varijs oppositionū generib⁹ dicendū, quoniam nō
mediocriter eorū conducit distinctio, si tamen pri⁹
in genere quid sit oppositio & quæ opposita, defini-
erimus. Sic igitur definitur oppositio.

Definitio
o opposi-
tionis.

**Oppositio est repugnantia duorū ex-
tremorū adinuicē talis, vt neutrū illo-
rū cū vllō alio simili modo repugnet.**

¶ Pugnantia autē siue repugnantia dicim⁹ illa quæ de
codē singulari simul nō valēt prædicari respectu
iusdē. Quæadmodū albū & nigrū repugnat, calidū
& frigidū, pater & filius, videre & cæcū esse, sedere
& nō sedere. ¶ Nō autē quælibet indifferēter repug-
nantia oppositionē facit. Sic em̄ homo & asinus, bos
& leo, lapis & lignū, essent opposita: quod manife-
ste falsum est cū nulla specie oppositionis opponan-
tur. Homo em̄ & asin⁹ repugnant, quia de eodē sin-
gulari nō possunt vere prædicari. Nihil em̄ idē ho-
mo & asin⁹ esse valet, bos & leo, lignū & lapis. Sig-
nanter proinde additū est, repugnantia talis vt neu-
trum illoꝝ vlli alioꝝ simili modo repugnet. quam
repugnantia recentiores satis accommodato vocabulo
præcisam duxerunt nominandā. Per quā sane adie-
ctionem, manifeste excludunt homo & asinus. Ho-
mo em̄ quō cū asino pugnat, nō min⁹ nec aliter cū
equo; cū vacca, cū leone, cū simia, alijsq; omnib⁹ spe-
ciebus aialitū, atq; ita in ceteris. Nō igit est inter ho-
minē & asinū, repugnantia talis præcisā, nec proinde
opposita dici merent, sed appellant distinctio nomis
ne dispa

ne disparata, quasi disseparata, siue ab inuicē sepa-
ta. Ab inuicem em̄ omnino separata sunt, cū sint na-
tura pugnātissima, quas impossibile fit in eodē sin-
gulari inuenire. Oppositionē tamen nullā particu-
larem aut determinatā adinuicē habent. ¶ Inter ea
vero quæ proprie sunt opposita, talis est præcisā re-
pugnantia vt neutrū illorū cū vllō alio simili modo
pugnet. Exēpli gratia. Albū & nigrū sibi inuicē op-
ponuntur contrarie. Album vero nulli alteri sic op-
ponitur vt nigro, neq; item nigrum vlli alteri vt al-
bo. Nam si dixeris, nigrū similiter repugnare rubeo
vt albo, euidenter id refellitur, quoniā nigrum albo re-
pugnat sicut extremorū alterū alteri, rubeo vero sic
cut medio extremorū. ¶ Verū ex hoc alia occurrit
difficultas in ijs virtutib⁹, quæ habēt ex vtraq; par-
te, secundū excessum & defectū, contraria. In ijs es-
tim non videt esse talis repugnantia præcisā, cum si-
mili modo opponat mediū hinc extremo quo alte-
ri: quæadmodū (exempli gratia) liberalitas similiter
opponit & prodigalitati & auaritiæ. Attamē in his
nihil dubiū est veram esse oppositionē, & verā con-
trarietatem, cum virtus & vitium oppositum contra-
rietur, iuxta Philosophorū sententiam. Soluit au-
tem hæc obiectio dicendo, licet eodem genere vel
eadem specie oppositionis mediū pluribus opponi-
tur vitijs, nō tamen penitus eodē modo: quoniā al-
terum sumitur secundum excessum, alterum secun-
dum defectū. Prodigalitas em̄ opponitur liberalita-
ti secundum excessum, auaricia autē secundum de-
fectum.

CAPVT LX.

De relatiue oppositis.

Dicitur autē oppositio in quatuor species.
Oppositionum em̄, alia est relatiua, alia con-
traria, alia priuatiua, alia contradictoria. Pro-
portionabiliter oppositorū, alia sunt opposi-
ta relatiue, alia contrarie, alia priuatiue, alia contra-
dictorie. Primum igitur definienda sunt relatiue op-
posita, hoc modo.

Relatiue opposita sūt, que ea ipsa que

N i sunt

Defin.
relatiue
opposito-
rum.

sunt oppositorum dicuntur, aut quo-
modolibet aliter ad ea.

Cuius definitio hic est sensus. Illa sunt relatiue op-
posita, quæ secundum sua significata referuntur, quod
libet ad alterum siue oppositum mediante casu geniti-
uo, vel in alio aliquo casu, aut mediæ propositionis
adminiculo. Exempli gratia, pater & filius ad se in-
uicem referuntur in casu genitiuo, tanquam opposita
quoniam patet dicitur filij pater, & filius patris filius
us: nec possunt simul de eodem verificari, respectu
eiusdem. Nemo enim simul est pater & filius, in cõpa-
ratione ad eundem. Cõparatiõne autem ad diuersos, nihil
prohibet. Item disciplina & disciplinatum, sensus
& sensatum, relatiue sunt opposita. Referuntur enim
ad inuicem sub habitudine diuersorum casuum: quoniam
disciplina dicitur disciplinatum, & disciplinatum
disciplina disciplinatum. Magnam quoque ad paruum
dicitur, & paruum ad magnam: multum ad paucum, & pau-
cum ad multum. ¶ Quidam tamen ad veram oppositionem
relatiuorum putant necessarium esse, ut sumantur singulari-
ter relatiua: putantes relatiue opposita debere sim-
pliciter non posse de eodem simul prædicari, etiam re-
spectu diuersorum. Vnde dicunt, relatiue opposita si-
assignari, hic pater & hic suus filius, hæc disciplina
& hoc disciplinatum, hoc paruum & hoc suum magnum
i. magnum illud in cuius comparatione dicitur par-
uum, atque ita in ceteris. Verum id quod prius dictum
est, videtur plus habere probabilitatis, & veterum phi-
losophorum sententiæ magis consonum. Vnde Se-
uerinus Boetius opposita ita definiuit. Opposita sunt,
quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore
circa unam eandemque rem, simul esse non possunt. Ac
de relatiuis exemplum ponens, dominum & seruum
ita ait. Nec seruus atque Dominus eiusdem edem tem-
pore est. Vbi diligenter est notandum, quod non sim-
pliciter dixit, sed e. usdem adiecit.

¶ CAPVT LXI

¶ De contrariis oppositis.

Contra

Contraria expresse in textu non definit Aristo-
teles. Põnit tamen nonnulla, ex quibus par-
tim colligitur hæc ipsius definitio.

Contraria sunt, quæ sub eodem gene-
re posita, maxime a se inuicem distat, ei-
dem subiecto susceptibili vicissim insunt
(a quo mutuo se expellunt) nisi alterum
insit a natura

Defin.
contrari-
orum.

¶ Que definitio pulchre naturam exprimit eorum que
vere sunt contraria, eaque aptis particulis separat a re-
liquis speciebus oppositorum. ¶ Primum igitur,
contraria ambo necesse est poni sub eodem genere,
siue immediate, ut albedo & nigredo ponuntur sub
colore, prodigalitas & auaritia sub vitio: siue medi-
ate, ut liberalitas & prodigalitas, durum item & molle,
sanum & agrotatum. Non enim ista immediate po-
nuntur sub eodem genere, cum liberalitas immediate
subsistat virtuti, prodigalitas vicio durum item & sa-
narium naturali potentie, molle vero & egrum na-
turali impotentie. Mediate autem sub eodem genere
ponuntur, nempe priora sub habitu & dispositione
vel propinquius sub habitu morali: posteriora, sub
naturalis potentia vel impotentia. Atque per hæc par-
ticulam, excluduntur ab ista contrariorum definitio-
ne priuatiue opposita & contradictorie. Hæc enim
non ponuntur sub eodem genere, cum eorum semper al-
terum sit priuatio vel negatio, quæ sub nullo gene-
re ponuntur: propterea quod rem veram & positiuam
non significet, sed rei tantum priuationem vel nega-
tionem. ¶ Deinde necesse est, contraria maxime ab
inuicem distare. Quod est intelligendum, de distantia &
pugnatiã ex parte naturæ. Cuius defectu, qualitates
mediæ non dicuntur contrariæ, neque vna qualitas ex-
trema & altera mediã: ut rubedo & pallor, vel albe-
do & rubedo. Hæc enim non maxime distant: cum plus
N ij ab inuicem

ab inuicem distent duo extrema albedo & nigredo. Cum enim media participet naturam utriusque extremi manifestum est, inter media non posse esse ex parte naturam tantam distantiam, quanta est inter extrema, quae nullo modo adinuicem participant. Nihil enim albedinis participat nigredo, vel e contrario: sed rubedo, pallor, alijque colores medij, utrumque extremum quodammodo participant. ¶ Quod si quis obijciat, liberalitatem & prodigalitatē esse contraria, nec tamē maxime distare, cum plus videantur distare duo vitia extrema, prodigalitas & auaricia. Respondet, quod non minor est in veritate distantia utriusque extremi a media virtute, secundum rationem virtutis & vitij, quam sit ipsorum extremorum adinuicem, quorum utrumque est vitium. Non enim secundum naturam minus distant virtus & vitium, quam duo quorum utrumque est vitium, sed alterum secundum excessum sumitur, alterum secundum defectum. Vtraque enim suo modo maxime distant. ¶ Additur deinde, ad explicandam contrariorum naturam, quod eidem subiecto susceptibili vicissim possint inesse, quodque se inuicem pellant a subiecto. Licet enim simul non possint eidem inesse contraria sicut nec vlla opposita, successiue tamē & vicissim possunt: & ideo dicuntur se inuicem pellere a subiecto, quoniam adueniente vno cedit & abit alterum nec se compatiuntur in eodem domicilio. Exempli gratia, albedo & nigredo calor & frigus, vicissim in sunt eide: quoniam id quod nunc est album vel calidum, potest fieri nigrum vel frigidum: non tamen simul, sed inuicem se pellunt, quoniam adueniente frigore & nigredine, fugit calor & albedo. ¶ Vnde de ista expulsio non est intelligenda per violentiam actionem. Tamen si enim quaedam sint qualitates, quae etiam violentia actione se inuicem expellant atque propulsent, qualitates. scilicet quae a Phisicis actiuarum nuncupantur, nempe calor, frigus, humiditas & siccitas: alia tamē sunt contraria plurima, quibus non competit violenta actio. Vt colores, sapor, & soni contrarij, non agunt expellendo se inuicem violententer. Horum autem expulsio non aliud intelligitur quam mutua cessio

eo qd

eo qd simul inesse eidem non valeant. ¶ Signatē vero in fine adiungitur particula illa, nisi alterum insit a natura, quae non cum immediate praecedenti, sed posteriorius cum illo quod mediate praecedat, eidem subiecto susceptibili, vicissim insunt, copulari debet. Videlicet ad insinuandum, quod in illis subiectis quibus natura determinatum est alteri contrariorum, ita ut necessario insit hoc vel necessario illud, non sit requirenda vicissitudinaria illa successio. Quemadmodum (exempli gratia) in igne, calor est qualitas a natura determinata, ita ut secundum naturam, ei insit necessario, nec possit aliter esse secundum naturam. Ita niui determinata est albedo: similiter fere coruo nigredo, & cygno albedo. Sic mellis ex natura sua dulcis sapor, feli amarus conuenit. Lapidum & ferro ex sua natura durities competit, butyro mollicies. Atque ita in alijs multis. ¶ CAPVT LXII.

De contrarijs mediatis & immediatis.

Designat autē Aristoteles duplicia contraria quaedam mediata, alia immediata. Contrariorum immediatorum hanc innuit definitionem.

Contraria immediata sunt, quae talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, vel de quibus praedicantur, alterum inesse sit necessarium.

Hoc est. Illa sunt immediata contraria, quorum semper necesse est alterum inesse cuilibet subiecto susceptibili, ita ut nullum subiectum eorum susceptibile secundum naturam unum possit esse ab utroque vacuū. Exempli gratia, sanum & aegrum sunt contraria immediata: quoniam nullum inuenitur subiectum sanitatis & egritudinis susceptiuum, quod non alterum habeat. Omne enim animal, vel sanum est, vel aegrum. Ita par & impar, circa numerum dicit Aristoteles esse contraria immediata, quoniam omnis omnino numerus par est vel impar.

Per oppositam vero definiuntur contraria mediata hoc modo.

N iij Contra

Contrarij
a media
ta.

Contraria mediata sunt, quorum nō
est necesse semper alterum inesse ijs
in quibus nata sunt fieri.

¶ Hoc est, quæ talia sunt, vt non sit necesse quilibet
subiecto susceptibili semper inesse alterum, sed posse
sit subiectū interdū ab vtroq; esse vacuū. Vt calor
& frigus contraria sunt mediata, albedo item & nigredo.
Quædā em̄ corpora horū susceptibilia, vtroq;
q; carent. Inuenit em̄ aqua neq; calida neq; frigida,
sed tepida tantū, & inuenit corp⁹ neq; albū neq; nigrum,
vt pote ruberū, aut pallidū, aut alio colore medio coloratū.
¶ Subdiuidit quoq; Aristoteles huiusmodi cōtraria mediata, Quædā em̄ dicit esse quorū
medijs sunt noīa imposita: quæadmodū inter albū
& nigrū, media nominib⁹ vsitatis dicunt, pallidum
ruberū, fuscū &c. Ita inter calidū & frigidū, medium
dicit tepidū. Alia vero sunt, quorū medijs non sunt
imposita noīa, sed necesse est ea circūloqui per abnegationē
vtriusq; extremorū. Exempla ponit, bonū
& malū, iustum & iniustum. Est enim inter hæc
mediū. Quædā em̄ sunt neq; bona simpliciter neq;
simpliciter mala, vt diuitie & pulchritudo, que Stoici
appellāt indifferentia. Potest itē assignari homo
neq; vere bonus, neq; vere malus. Hoc autem mediū
ille censet circūloquutione exprimendum, per
vtriusq; contrarij abnegationē dicēdo, neq; bonum
neq; malū. Boetius vero illud appellandū dicit in
differēs, addens vocabulū istud ad mediū significandū
comode inuentū esse post Aristotelē, qđ eius
tempore nondum fuerat impositum. ¶ Alia quoq;
diuisionem idem ponit Boetius, qua mediata con-
traria diuidit in ea quæ plura habēt media, vt albo-
do & nigredo multos habent colores medios; & ea
quæ tantum vnum, vt calor & frigus solum tempore
rem. Atq; hæc deinde diuidit in ea quorum mediū
est nomen impositū, vt calor & frigus medium ha-
bēt temporis nomine designatum, & ea quorum me-
dio non

dio non est nomen impositum, vt bonū & malum
quib⁹ proinde per abnegationem vtriusq; extremi
facile potest nomen imponi. Si vero cōtingeret hu-
iusmodi aliqua contraria plura habere media, illic
non conuenienter posset vilius medijs fieri assigna-
tio per abnegationem vtriusq; extremorum. Vt si
medium albi & nigri, quis assignauerit, neq; album
neq; nigrum, non est determinata neq; conueniens
assignatio: quoniā nullū mediū ibi assignatur. Com-
munis est em̄ illa abnegatio multis medijs.

CAPVT LXIII.

De priuatiue oppositis.

Ex ijs quæ Aristoteles tractat de priuatiue op-
positis, elicitur hæc eorū definitio.

Priuatiue opposita sūt quæ habēt fie-
ri circa idē subiectū ordine irregressi-
bili, & tempore a natura determinato.

Defin.
priuatiue
opposito-
rum.

¶ In qua definitiōe, primo loco ponit id in quo est
conuenientia priuatiue oppositorū cum contrarijs
videlicet quod fieri habeant circa idem subiectum.
Hoc em̄ vtriusq; est commune: quoniā sicut contra-
ria eidem subiecto successiue, licet non simul, inesse
possunt, sic & priuatiue opposita. Neq; solum sunt
circa idem subiectum, verum etiam circa eandē par-
tem subiecti. Vt visus & cæcitas ambo fiunt circa
oculū, auditus & surditas circa auditum, mutus &
loquens (accipiēdo loquēs vt potentiam loquendi
significet) ambo circa linguam aliq; instrumenta
voci. ¶ Quod autem sequitur, ordine irregres-
sibili, distinctionem ponit inter contraria & priuati-
ue opposita. In contrarijs em̄, vbi alterum non ne-
cessario inest ex natura, vicissitudinaria & mutua
inuenitur successio, nēpe ab albedine ad nigredinem
mutatio, atq; e cōtrario a nigredine rursus ad albe-
dinē: item a calore in frigus, ac rursus a frigore in
calorē. Verū in priuatiue oppositis, ab habitu qui-
dem potest veniri in priuationem, vt a visu ad cæ-
citatem

eitate ab auditu ad surditatem: contra vero, a priuatione in habitum (iuxta celebre Aristotelis sententiam) nunquam potest regressus fieri. Quod secundum virtutem naturæ est intelligendum. Virtute enim eius qui est naturæ author & Dominus, cui (iuxta angelicū testimonium) nihil est impossibile aut difficile non iniori facilitate potest reditus fieri a priuatione in habitum, quā ab habitu ad priuationem transitus. Aduertendum tamen est, quædam esse priuatiue opposita alterius nature, in quibus videlicet etiā secundum naturam fit transitus & regressus ab utroque in alterum. Lumen enim & tenebræ sunt priuatio & habitus, ac proinde opposita priuatiue, quæ circa idem sunt subiectum nempe aerem. In his tamen fit mutuus regressus: quoniam aer ex lucido fit tenebrosus, abeunte sole; & rursum ex tenebroso fit lucidus, illo resurgente. Ita de quiete & motu dicendum, quæ sunt itema priuatio & habitus. Ita de scientia & ignorantia priuationis. Ut enim ex mouente fit quiescens, ita ex quiescente mouens efficitur: & quomodo ex sciente ignorans per obliuionem vel egritudinem, ita ex ignorante sciens, per debitam instructionem aut maturam experientiam. Videat proinde Aristoteles in prædicta definitione solum definitiue priuatiue opposita stricte admodum sumpta, quorum videlicet alterum priuatio est formæ irrecupabilis. Nouissima particula, tempore determinato a natura, propter hoc adijcitur: quoniam non est necesse alterum priuatiue oppositorum inesse subiecto etiā susceptibili, omni tempore, sed a natura determinato. Exemplum commune assignatur de catulo ante nonum diem nondum vidente, qui tamen ob hoc non dicitur cæcus: quoniam nondum tempus a natura determinatum aduenit, ut videat. Item puerulus, dies tantum pauculos natus, nec detatus adhuc dicitur, nec edentulus: quoniam nondum aduenit tempus a natura determinatum, ut dentes habeat. Verum si post transactos dies nouem aut decem non videat catulus, iam vere cæcus dicitur: quoniam postquam tempus a natura ad recipiendum habitum aduenit, non illum accepit; ac proinde priuatus eo censetur. Item, si post

si post menses aliquot transactos imo annum unum aut alterum, puero non crescāt vili dentes, iam vere dicitur edentulus. Sic puer si non statim ambulare nouit postquam in lucem prodijt, non ob hoc claudus dicitur vel impotens ambulare: sed si post annos duos aut tres nondum incipiat gressus ponere, claudum aut impotentem ambulare dicimus. Ita puer donec ratio nondum in eo viget, non dicitur ignorans licet, nullus rei habeat scientiam: sed post acceptum rationis usum, si non accipiat scientiam, merito dicitur illarum rerum ignorans quatum potuit cognitionem suscipere. Non prius enim rei est ascribenda priuatio cuiuscumque formæ perfectionis, aut habitus, quam tempus aduenierit, quod natura tali rei ad habitum eiusmodi acquirendum deputauit.

CAPVT LXIII.

De contradictorie oppositis.

Porro contradictorie opposita assignantur dupliciter. Interdum quidem propositiones totę ut Socrates sedet, Socrates non sedet. Interdum solum termini simplices, alteri negatione præposita, ut sedere non sedere, homo non homo, iustus non iustus. Definiunt autem contradictorie opposita hoc modo.

Contradictorie opposita sunt, inter quæ non est dare medium.

Quod medium (si de propositionibus loquamur) intelligitur medium veritatis & falsitatis. Si vero de simplicibus terminis, intelligitur medium prædicationis siue verificationis. Inter has enim propositiones, Socrates sedet, Socrates non sedet, non est omnino dare medium veritatis aut falsitatis: quoniam necesse est sic semper earum alteram veram, & alteram falsam esse, ut nec ambæ simul veræ esse valeant, nec simul falsæ. Inter hos autem terminos, sedere non sedere, homo non homo, omnino non est dare medium prædicationis siue verificationis: quoniam nullum omnino potest singulare assignari, quin alterum illorum vere de illo prædicetur. Quicquid enim mihi assignaueris, vel sub sole, vel supra solem, ipsum vel sedet,

Contradictorie
opposita

DE PRÆDICAMENTIS

sedet, vel nō sedet, ipsum est homo, vel non homo, lapis vel non lapis, atq; ita in singulis. ¶ Atq; hoc vno distinguunt ista cōtradictorie opposita ab omnibus alijs. In cæteris em̄ facile dabitur aliquod mediū prædicationis, id est, aliquid de quo neutri eorū prædicari vere poterit. Vt inter albū & nigrum do mediū, parietē rubcū. Hic em̄, neq; albus neq; niger est. Do mediū angelū, ipsum Deū, & corpora caelestia, quæ omnia colorē nullū habent: atq; ob hoc, neq; alba sunt neq; nigra. Inter patre quorū & filij media plurima facile est dari. Plurima enim sunt in mundo, quæ neq; patres sunt, neq; filij. Sic inter cæcum & videns plurima sunt media, quibus neutri competit. ¶ CAPVT LXV.

De modis prioris.

Post oppositorum determinationē, subiungit Aristoteles modos aliquot siue acceptiones prioris: primum quidem ab alijs (vt videtur) cōmuniter assignatos explicās, deinde prædicatis quatuor ex sua sententia quintū adijciens. Qui omnes propter adolescentulorū memoriā confirmandam, suo ordine concludi solent, duobus his versibus.

Tempore, natura, prius ordine, dic & honore
Causam causato, dicimus esse prius.

Primus
modus
prioris

¶ Primo igitur modo prius dicitur alterū altero, secundū tempus. Id em̄ quod tempore præcedit, dicitur prius tempore: quemadmodum id quod sublequitur tempore, posterius iuncupamus. vt Adam fuit prior Abel, Noe prior Abraham, David prior Salomone, atq; ita in cæteris. Et vniuersaliter hoc modo prius dicitur esse, quod est altero antiquius vel senius. Inter quæ duo Boetius ex sententia Porphyrij talem ponit differentiam, vt antiquius rebus tribuat inanimatis, senius vero animatis. Antiquius em̄ dicit bellum Thebanorum excidio Troianorū, & dominationē regum in vrbe Rhoma antiquior rem dicit magistratu consulum. Senioreni vero ait Pythagoram Socrate, Socratem Aristotele, iccirco quod ten

LIBER SECVNDVS

fo. 84

Secundus
modus.

quod temporibus se antecedant. ¶ Altero modo dicitur prius, id a quo non conuertitur essendi consequentia: hoc est, quādo duo aliqua sunt ex quorū altero infertur existentia alterius, sed nō econtrario illud ex isto, tunc istud a quo nō fit reuersio dicitur prius. Exempli gratia, a binario ad vnitatem bona fit essendi consequentia. Si em̄ duo sunt, vnū est, & si binari⁹ fuerit, vnitas est. Verum non econtrario, ab vnitare valet cōsequentia essendi, ad binarium. Non em̄ consequitur, binariū esse, si sit vnitas. Ob hoc videlicet, vnitas merito dicitur prior. Sic generaliter omnis numer⁹ minor maiore est prior: quoniam a maiore semper ad minorē valet essendi consequentia, nō autē a minore ad maiorem conuertit. Sic animal prius est homine. Si em̄ homo est, animal est: sed nō fit cōuersio. Non em̄ necesse est, hominem esse, si animal sit. Et vniuersaliter omne genus est prius suis speciebus, & omnis species suis in diuiduis, hoc modo prioris. Et iuxta hunc modum dicitur aliquid prius natura, quemadmodum iuxta priorem dicitur tempore prius. ¶ Quod autem sit consequentia essendi ex prædictis facile intelligitur, ea videlicet in qua ex vnus existentia infertur existentia alterius. Cōuertit vero dicitur illa cōsequentia essendi, quando sicut ab existentia hui⁹ valet nō sequentia ad existentiam illius, sic, econuerso valet ab existentia illius ad hui⁹ existentiam. Vt si pater est, filius est: & si filius est, pater est. Si homo est, risibile est: & si risibile est, homo est. Ideo ista, pater & filius, homo & risibile, dicantur conuerti secundū essendi consequentiā. Quādo autē ab vno ad alterū valet essendi consequentia, sed non econtrario, tūc dicitur essendi consequentia nō conuerti: & ab illo dicitur non cōuertit, ex quo non fit vicissitudinaria illatio. ¶ Tertio modo dicitur aliquid prius secundum ordinem quandā præcessionis & subsequutionis. Sic in disciplinis, quædā sunt priora, quæ videlicet præsupponuntur alijs posterius tradendis, alia sunt posteriora. Vt in grammatica, elemēta priora sunt syllabis, & yllabę orationibus. Pri⁹ em̄ dō cendi

Tertius
modus.

cendi sunt, qui in arte grāmatica recte instituuntur
 elemēta simplicia dinoscere: deinde, ex eis cōpone
 re syllabas, ex syllabis simplices voces, atq; ex hisde
 mum orationes. Sic in dialēctica, prædicabilem &
 prædicamentorum determinatio prior est determi
 natione simpliciū enunciationū: atq; hæc rurſū pri
 or determinatione syllogismorū, aliarūq; argumēta
 tionū. Ita in oratione qualibet, exordii quo capta
 tur beneuolētia iudicū, & auditorū: excitat attentio,
 prius est narratio: atq; hæc prior est cōclusionē si
 ue perorationē. Ita in ædificādo domū, pri⁹ est fun
 damentū iacere bonū, posteri⁹ erigere in altū parie
 tes, postremū, tecto illos obtegere. ¶ Quarto mo
 do dicitur alterū altero prius, scām honorē & dig
 nitatis præcellentiā. Ut pontifex summ⁹; quia Chris
 ti vicarius, in Ecclesia prim⁹ dicit, rex prim⁹ est in
 regno, suntq; principes alijs alijs in regno priores, pro
 sua quisq; v̄tute aut nobilitatis præstantia. Videtur
 q; sub hoc modo cōprehendi prioritas amicitie. Et
 em̄ quē maxime diligo, primū ap̄ me dico prima⁹
 q; obtinere partes, nō q; simpliciter sit omnib⁹ alijs
 dignior vel honorabilior: sed quia ap̄ me sit maxi
 mi, præcipueq; habet in precio. Vnusquisq; em̄ qd
 sibi charissimum habet, facit maximi. ¶ Vtra præ
 dictos modos prioris, assignat Aristoteles quitum,
 secundū quem, inter illa quę cōuertuntur secundū
 essendi consequentiā, dicimus illud altero esse prius
 quod alterius aliquo modo est causa. Exēpli gratia
 homo & susceptiuū disciplinæ secundū essendi cōse
 quentiā conuertuntur. Nam si homo est, susceptiuū
 disciplinæ est, & econtrario, humana aut natura quæ
 per terminū homo significat, causa est pprietatis il
 lius quæ per susceptiuū disciplinæ significatur. Ideo
 homo prior est quam susceptiuum disciplinæ. Item
 si lux est, lumē est, & econtrario: lux autē est causa lu
 minis, ideo lux prior est lumine. ¶ Ad ducit Ari
 stoteles exemplum alterum obscurius, dicens, esse
 hominem conuerti secundū essendi consequentiā
 cum oratione vera de ipso. Nam si homo est, vera
 est oratio, qua dicit, homo est; & econtrario, si hæc
 oratio

Quartus
 modus.

Quintus
 modus.

oratio vera est, necesse est ergo rem ita sese in veri
 tate habere. i. hominē esse. Insuper hominem in rei
 veritate esse, causa est quare hæc oratio, homo est,
 vera sit. Non em̄ ideo homo est in rei veritate, quia
 illa oratio, homo est, vera est: sed potius econtrario
 quia in rei veritate homo est, ideo oratio quæ hoc
 significat vera est. Quare hominem esse, hoc modo
 prius est oratione vera, homo est. ¶ Quemadmo
 dum autē quinq; modos iam assignauim⁹ prioris:
 sic per oppositum quinq; item modos posterioris fa
 cile est assignare, iuxta regulam illam communem.
 Tot modis dicitur vnū oppositorū, quot modis &
 reliquum. Dicimus em̄ posterius tempore, posteri⁹
 natura, posterius ordine, posterius dignitate, & po
 sterius secundū causalitatē, vel in ratione effectus.
 Quæ sigillatim prosequi foret superfluum, cū facillis
 me ex comparatione priorum possint intelligi.

CAPVT LXVI.

De modis simul.

Tres modos simul, ponit Aristoteles, qui tri
 bus his versibus, ad iuuandā puerorū memo
 riam solent concludi.

Tempore dico simul, quorum gene
 ratio nunc est.

Quæ conuertunt, dicimus esse simul
 Suntq; simul species, genus vnum cō
 diuidentes.

¶ Prim⁹ itaq; modus est, secundū quem illa dicunt
 simul, quorum generatio siue productio est in eodē
 tempore. i. quæ simul nata siue producta sunt.
 Ut duo infantes ambo in eodē momēto vel bre
 ui tēpore nati. Itē omnes angeli simul sunt hoc mo
 do, quoniam in eodē tēpore siue momēto omnes
 producti sunt, non ali⁹ post alium. Angelus autē &
 homo nō sunt simul, quoniam nō in eodē tempore
 producti

Primus
 modus
 simul.

Secundus
modus.

productus est homo cū angelo. Atq; hoc modo dicit Aristoteles simpliciter & propriissime simul dici, quæadmodū prius primo modo & propriissime dicitur secundū tempus. ¶ Secundo modo illa dicuntur simul, quæ cōuertuntur secundū essendi cōsequentiam, & neutrum est causa alteri vt sit. Atq; hæc dicitur simul natura, vel naturaliter simul, vt duplum & dimidiū adinuicē cōuertuntur. Si enī duplum est, dimidiū est; & ecōtrario, si est dimidiū, est duplum. Insuper neq; duplū causa est dimidiū, neq; dimidiū causa dupli. Itē itō duplū & dimidiū sunt simul natura. Similiter pater & filius, dominus & seruus, cæteraq; huiusmodi. ¶ Quod si de patre & filio quis obiiciat, patrem esse causam filij, ac proinde priorē esse patrē filio secundum naturam. Respōdebitur (iuxta sententiam Boetij) verum quidem esse, hominē illū qui est pater, causam esse substantiæ atq; hominē illius qui est filius, nō tamē ob hoc dicēdū est, patrem esse causam filij. Quemadmodū (exēpli gratia) Æneas causa fuit vt esset Ascānius, sed nō fuit pater causa vt esset filius, nihil certe amplius quam fuit filius causa vt esset pater. Simul enim ceperūt esse pater & filius, nec potuit Æneas prius esse patrē, quam esset ille filius. Vnde cū dico, pater causa est vt sit filius, innuitur, relationem paternitatis significatā per vocabulum patris, efficere relationē quæ p vocabulū filij significatur, quod veritatē nō habet. Cum autē dico, Æneam esse causam vt sit Ascānius indico, substantiā illā quæ vocatur Ascānius. Atq; hoc iuxta Poetarū descriptionem verum est. ¶ Tertio modo dicuntur simul (atq; etiā aliquo modo secundum naturam) quæ ex eodē genere diuerso a seinuicē diuidunt, hoc est speciem plures sub eodē genere eque immediate cōtētā, quæ ipsū genus ex æquo diuidūt. Vt homo & brutū hoc modo simū sunt, quoniā sub genere animal eque immediate cōtinetur, & ex æquo genus illud diuidunt. Siquidē animal diuiditur immediate in hominē & brutum. Sic equus, asinus, leo, simul sunt; quæ

inter quoniā sub eodē genere, brutū, & que immediate cōtinetur. Genera vera nūquā simul sunt cū suis speciebus, in quas diuiduntur, sed priora sunt illis.

CAPVT LXVII.

De motu & eius speciebus.

Quoniam in prædicamentis aliquoties mentio facta fuit de motu siue mutatiōe, cū dicere de substantia, quod ipsa cū sui mutatiōe sit cōtrariorū susceptiua; itē in quātitate, de motu sursum & deorsum; itē quia de actione & passione dictū est, quæ cū motu aliq; sunt, propterea Aristoteles nūc breuiter de motu & eius speciebus determinat; tamen eius exactior cōsideratio ad physicam pertineat. ¶ Diuidit itaq; motū in sex species, quæ sunt generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, & secundū locum mutatio. Hæc adinuicem ita differunt; quā generatio & corruptio ad substantiā pertinet, augmentatio & diminutio ad quātitatē, alteratio ad qualitatem, loci mutatio ad vbi. Id quod ex earū descriptionibus facile patebit quæ sunt huiusmodi. Generatio est progressio a non esse substantiæ ad esse eiusdem. Corruptio est progressio ab esse substantiæ, ad non esse eiusdem. Augmentatio est progressio a minori quātitate, ad maiore. Diminutio est progressio a maiori quātitate, ad minorem. Alteratio est motus de qualitate in qualitatem. Loci mutatio est motus de loco ad locū. Exempla assignabimus singulorū. Cū Petrus aut Paulus qui prius nō erat, accipit esse humanum, fitq; homo, illud sic non esse ad esse procedere, dicitur generari. Cum ecōtrario, is qui modo esse habet post paululum esse illud perdit, & non esse succedit pro esse, dicitur, corrumpi. Cū idem ex modica quantitate puerilis etatis, pertingit ad quātitatē maiore etatis virilis, dicitur augeri. Cū ecōtrario, ad etatē decrepitam perueniens, ad minorem iterum quātitatem reuertitur, dicitur minui. Cum ex albo fit niger, ex bono malus, aut ecōtrario, dicitur alterari. Postremo cum de loco se transfert in locum alium, dicimus illum secundum locum moueri. ¶ De motu autē

DE PRÆDICAMENTIS

rus autē contrarietate inquirens Aristoteles, dicit, quietē ipsi simpliciter cōtrariari, id est, opponi. Nā proprie non potest esse quies cōtraria motui, cū sit quies nil aliud quā priuatio. Cōtrariātur etiā motus qui sunt ad terminos contrarios. Vt generatio proprie cōtrariatur corruptioni; quoniam terminos habet contrarios. Generatio em̄ progredit ad esse substantiæ, corruptio ad nō esse. Sic augmentatio & diminutio, quartū illa ad maiore, hæc ad minore tendit quantitātē. Hæc autē quodāmodo contraria censentur, secundū physicā maxime cōsiderationē. Ita dicendū in alterationibus, quæ sunt ad cōtrarios terminos, cuiusmodi sunt dealbatio & denigratio. Itē de mutationibus secundū locum, vt motus sursum, motus deorsum. De his plenius exactiusq; tractare ad physicam spectat cōsiderationem.

CAPVT LXVIII.

De modis habendi.

Quoniam Aristoteles vocabulo habere, in prædicamentis scdm̄ diuersas acceptiones vsus fuerat (siquidē habitū posuit speciē qualitatis, & habere nouissimū assignauit prædicamentū) ideo ne quis æquiocatione nominis illius turbetur, adiicit nunc & alias eiusdē acceptiones, octo eius ponens modos; quos quia paucissimis p̄scripsit, ipsius hic verba placuit tantū subscribere. **H**abere, inquit, octo dicitur modis. Aut em̄ aliquid qualitātē habere dicitur, vt habitū & dispositionē, scientiam (inquā) & virtutē. Aut quantitātē, vt magnitudinē, tricubitū aut quadricubitū. Aut ea quæ circa corpus sunt, vt vestimentū, tunicā vel gladiū. Aut aliquid in corporis parte, vt in digito annulum Aut partē, vt pedē vel manū. Aut vt continēs contentū, vt modius grana tritici, aut lagena vitium. Aut possessionē vel domū vel agrū. Dicitur etiā & vir uxorem habere. Sic ille octo habendi modos enumerat, qui his concluduntur duobus versibus.

Affectū, quātū, vestitū, dic velut aurū,
Mēbrū, cōtentū, possessio, vir mulierē

¶ Vltimū

LIBER SECVNDVS.

Fo. 87.

Vltimum autē modum Aristoteles dicit esse omnium alienissimū, eo quod habere uxore (vt ipse ait) nō aliud sit quam vxori cohabitare; videlicet secundū gentium ritum & sententiam loquēs, qui sacramentū magnū illud ignorabant. Nos autē, quos Christus Iesus omnis veritatis magister in sacralis sine fidei mysterijs etudiuit sacramentū magnū in cōiugio viri & fœminæ intelligētēs, scim⁹, lōge amplius esse virum habere uxorem, quā ei cohabitare. Virum em̄ habere uxorem, secundū veritatem est, virū cū vxore indissolubili vinculo esse colligatū ita vt ipse (iuxta Apostolū) potestātē nō habeat sui corporis, sed mulier; ac vicissim mulier sui corporis non habeat potestātē, sed vir. Vnde si hunc modum nos quoq; alienissimū dixerimus, aliā assignabim⁹ rationē, quoniā in alijs modis habendi, id quod habet non dicitur vicissim habere, ab eo quod habet; vt habēs possessionem, non ab ea habetur, & qui habet vestem aut annulum non ab ipsis habetur, qui pedem habet non dicitur haberi a pede. In hoc autem modo, vt vir habet uxore, ita vicissim habet ab ea. Neuter em̄ sui corporis habet potestatem, sed vicissim alter alterius, ita vt sint duo in carne vna in significationē grandis illius mysterij, quod nobis sacer Paulus Apostolus prædicauit in Christo & Ecclesia, quod olim gentiū quoq; summis principibus (vt modo in nostro Aristotele cernimus) absconditum, nunc tandē in fine seculorū vt alia plura nobis patefecit magister veritatis, Iesus Christus Dñs noster, cui proinde sit laus honor & gloria, vna cū patre & spiritu sancto, in sæcula seculorum. Amen.

DEO semper & vbiq; GLORIA.

LIBRITER
TII CONSYDERATIONIS DI
alectice, q de interpretatione inscribit.

¶ Prafa

Octo
modi
habendi

DE ENUNCIATIONE
PRAEFATIO.

Off exactam in duobus praecedentibus libris simplicium vocum determinationem, recto ordine nunc est procedendum ad simplicium illorum compositionem diligenter considerandam. A simplicibus enim ordinatur est progressus ad composita. Tractabit ergo principaliter hic liber de orationibus compositis, maxime autem de illis quibus verum vel falsum significatur, quae peculiari nomine enunciationes vel enunciatiuae orationes nominantur. Inscribitur autem hic liber ab Aristotele Graeco titulo *περὶ ἰσχυρίων* perihemennias, id est, de interpretatione; quae idem videtur esse cum enunciatione, qua mentis nostrae conceptum verum falsumve interpretamur siue exprimimus. Quanquam Boetius in ea videtur esse sententia, ut interpretationem intelligat etiam nomen quod libet & verbum & participium, per se aliquid significans. Qua de re pluribus distigari, non videtur operae pretium. Illud certum est, praecipuam hic enunciationum haberi determinationem. De nomine & verbo quod pauca praemittantur, per accidens euenit videlicet propter meliorem enunciationum cognitionem, quandoquidem ex nominibus & verbis, ut praecipuis partibus, componitur enunciatiua oratio.

CAPVT PRIMVM,
De nominis definitione.

A Nomine igitur incipientes cum Aristotele libri huius tractatum, primum ipsius constitutionem explicemusque definitiōem, quam ipse assignat in hunc modum.

Nomen est vox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius pars nulla est significatiua separata, finita & recta, cuius definitionis occasione recetiores quidam libri huius

Definitio
no. 5.

LIBER TERTIVS

Fo. 83

brui huius determinationem incipiunt a definitione soni, eiusque diuisione in vocem & non vocem. Vbi deinde partibus utriusque sua definitione terminatis, vocem diuidunt in significatiuam & non significatiuam, ac rursum significatiuam, in eam quae naturaliter, & eam quae ad placitum significat. Verum nos haec omnia in libris de consideratione rerum naturalium, ubi proprius est ipsorum locus, plenissime tractauimus, libro videlicet 9. a capite. 6. vsque ad 12. Propter quod, paucissimis ea tantum quae necessaria videntur, hoc in loco repetemus. Inter voces igitur, quaedam sunt omnino nihil determinate significantes. Ut cum pueri aut meriones aut ebriosi inarticulatas voces emittunt ex quibus nihil percipitur. Inter eas vero quae determinatum aliquid significant: quaedam naturaliter, quaedam secundum placitum dicuntur significare. Nepe ille naturaliter siue gentium, idem significant, ut gemitus quem infirmus ter. emit, dolor significat aegritudinis, & suspirium ab alto educit significat cordis tristitiam siue grauitatem. Canis latrans, significat famem aut iram siue conturbationem, atque ita in huiusmodi. Ex naturali enim dispositione & influxu habet ille voces, ut sic apud omnes idem significet. Illae vero dicuntur secundum placitum significare, quae non idem apud omnes homines representant, sed pro voluntate imponentium rem aliquam significant. Ut homo apud Latinos significat substantiam rationalem, apud graecos nihil omnino significat. Sic de omnibus vocibus cuiuslibet idiomatis, quo humano more vtuntur a diuicem colloquendo homines. Ex quibus facile patet, quae ob rem in definitione nominis dictum sit. Nomen est vox significatiua, secundum placitum. Quod enim huiusmodi vox non est, nominis appellationem non recipit. Ad dicitur deinde particula, sine tempore. Pro qua explicanda intelligendum est, differentiam inter nomina & verba hanc esse, quod nomina non trahant secum tempus in sua significatiōe, neque suum significatum quod habent secundum aliquam temporis differentiam determinat: utpote neque secundum praesens, neque secundum praeteritum, neque secundum futurum.

Vox significatiua

Vox significatiua

Vox ad placitum significatiua.

DE ENUNCIATIONE

futurū. Verba autē tēpus secū trahūt in sua significatiōe, ipsūq; significatū vocis scām determinat; aliqua tēporis differētia important. Exēpli gratiā nomen homo, nullo modo tēporis aliquam differēntiam in sua significatiōe trahit, neq; humanam naturam (quæ est ipsius præcipuum significatū) aut ipsos homines particulares (quæ significata sunt secundaria) secundum vllā tēporis differēntiā determinat. Cum autē dico, curro cucurri, curram, manifestum est prius verbū trahere secum in significatiōe tēpus præsens, secū dum, tēpus præteritum; tertium, tempus futurū, ipseq; cursus idem per singula illorū principaliter significatus, secundum tēpus certum, determinatur, quæadmodū in explicatiōe patet. Curro enim valet, in tēpore præsentis cursum habeo; cucurri, in tēpore præterito cursum habui, curram, in tēpore futuro cursum habebō. Sic inter tria hæc, est, fuit, erit, idem est significatum principale, nempe existētia ipsa siue ipsum esse. Verum in tēpore quod secū trahunt in sua significatiōe est manifesta differētia. Illud autē quod nos Boetium hac in parte sequētes, diximus tempus secum ad significatiōē trahere, ipsum est quod dicit Aristoteles, significare cū tempore. Est enim differētia notāda, inter significare tempus & significare cum tempore. Significant enim tempus quædam nomina utpote hora, dies, annus, mēsis, bienniu, triennium, biuiduum, triduum, & huiusmodi, quæ videlicet non secum trahunt tēpus ad significatiōē suā, sed tempus habent pro significato suo præcipuo. Illa autem quæ cum tēpore significant, principaliter aliud quiddam significant, ut curro, cursum, amo, amorem; & præter huiusmodi significatū principale, designant quandam certam differēntiā temporis, circa quod determinatur quodāmodo illud significatum præcipuum. Excludit ergo prædicta particula sine tēpore, omnia verba a definitione nominis. In cæteris enim omnibus, conveniunt definitiones nominis & verbi, illa vnica particula excepta. Quod autē ultimo loco ponitur, cuius nulla pars est significatiua, sepa-

LIBER TERTIVS.

ua separata, ad differēntiam ponitur nominis simplicis ab oratione, quæ est cōposita. In hoc enim differt nomen ab oratione, quod in nomine partes ipsæ quatenus illius nominis partes sunt, nullam habent significatiōem, sed solū ipsum totum nomen simplicem habet significatiōem. Ut cū dico, homo, partes illæ per se nihil significant, neq; homo aliquid, neq; homo aliquid. In oratione vero, partes per se habent significatiōes singulæ suas, & ex partiu significatiōibus cōsurgit significatiō totius orationis. Ut, homo vivit, est oratio in qua & homo suū habet significatum peculiare, & vivit suū: & tota oratio significatiōē habet ex his duabus partibus resultantē. Quod si quis interroget, de nominibus quæ Grammatici vocāt figuræ cōpositæ, quid sit sentiendū, an vere nomina sint, & utruq; partes eorū nihil significent separata? Dicendū, quod vere nomina sunt, iuxta Aristotelis sententiā, neq; vere partes eorum sunt significatiuæ separata, quatenus partes sunt. In hac etenim dictione respublica, quādā accipitur ipsa ut nomē vniciū cōpositæ figuræ, simplex cōceptus ei respōdet in mente, sicut & alijs nominibus figuræ simplicis, habetq; significatiōē non minus simplicem. Neq; enim, res, ut ibi ponitur, tanquā pars altera illius nominis cōpositæ figuræ, quicquā significat, nō magis q̄ homo, in dictione homo: neq; itē significat, ut ibi ponit, quicquā significat, sicut nec modo in dictione homo. Nec dum vero plene cōtentus Aristoteles, duas adhuc particulas cēsuit adijciendas, ad excludēda nomina quæ vocātur infinita, & nominū casus, quæ vocantur obliqua nomina. Cū enim negatio simplici nomini aut verbo præponit (dicēdo nō homo, nō animal, non ambulat, non videtur aggregatū illud dignum appellatione nominis aut verbi, cū in eo potius tollatur nomen aut verbum, per negatiōē præpositā. Nomen etenim & verbū semper aliquid determinatum constituunt, id est, si significatiōē aliquā certā habent & determinatam. Eiusmodi autē complexum ex negatiōe & nomine, nihil certum aut determinatū suā significatiōe

De nominibus cōpositis figuræ.

De nominibus infinitis.

De nominibus obliquis.

Completa definitio nominis

cōstituit, sed indefinite & indeterminate omne ad non continet sub nomine cui adiungit negatio. Vt homo determinate significat naturā humanam, & quæ in ea cōueniunt. Nō homo autē, nō determinate aliquā naturā significat, neq; equum determinate neq; asinū, neq; lignū, neq; cælum, neq; aliud aliq; quæ subsistunt in natura, sed indefinite & indeterminate ōne id a quo abnegat nomē hominis. Propter quod, nomē infinitū censuit Aristoteles huiusmodi nominandū. ¶ Insuper casus nominū non proprie nomina putat appellanda. Sunt enim nominum casus & inflexiones, ac propter hoc videntur a nominibus distare, quoniam a nominibus cadunt & descedunt unde casus vocant atq; obliqui. Vocabulū autē primariū, quod non ab alio cadit siue descedit, sed aliā cadunt siue obliquantur & descedunt ab ipso, recte appellatur aut nominatiuus. Incirco autē Aristoteles casus nominū, non dignos estimat appellatione nominis, quoniam omne nomen, si ei addatur verbum aliquod, faciet cū illo orationem verā aut falsā. Casus autē nominū adiecto verbo nō faciunt orationem verā aut falsā, nisi insuper nomen aliud rectum adiungat. Vt cū dixeris Socratis est, neq; verum neq; falsum habes, nisi addideris rectū, dicēdo, Socratis vestis aut liber est. Ita in reliquis. ¶ Ex his igitur omnibus elicitur hæc definitio nominis ab Aristotele ōnino completa. Nomen est vox significatiua secundū placitum, siue tēpore, cuius pars nulla est significatiua separata, finita, & recta. Vel, iuxta Boetium, pro duabus illis particulis finita & recta, ponatur, definitū aliquid significans, cū est, aut non est iuncta, faciens enunciationē: quæ particulae prioribus æquivalent, easq; explicat. ¶ CAPVT II.

De verbo.

Postquam prolixè satis de nomine tractatum est, non ita multum erit insumendum temporis ad verbi naturam declarandam. Quæcumq; enim de nomine dicta sunt, eadem & de verbo simodo sunt dicenda, vna tantum particula illa excepta, quæ inter ea ponit discretionem. Quamquā ve

ro ad

ro ad definitionem verbi potuisset Aristoteles non minori iure addere particulas illas vox significatiua secundum placitum, quas primo loco posuit in definitione nominis, illa tamē quasi nota relinques ex nominis definitione, ea præcipue in verbi definitione posuit, secundum quæ differt a nomine. Est autem hæc eius definitio.

Verbū est quod cōsignificat tempus cuius pars nihil extra significat, & est se per eorū quæ de altero dicuntur nota

Definitio verbi.

¶ In qua definitione, relatiuo quod assignandum est antecedens, vocabulum secundum placitum significatiuum. Non enim potest referre verbum, quoniam non potest idem defini per seipsum. ¶ Particula autē sequens, quod cōsignificat tempus a definitioe ista nomen elongat, quod non cōsignificat tempus, sed absq; tempore significatum suum importat. Quid autē sit significare cū tempore vel cōsignificare tempus, & quomodo differant tempus significare & tēpus cōsignificare, satis lucide dictū est in tractatu de nomine. Quare superfluum fuerit, eadē hic prolixius repetere. Tantum cōsuetas descriptiones horū terminos, simpliciter assignauimus. Significare tempus est, ex significato principali tempus designare. Significare autē cum tēpore est præter significatum principale, aliquā certam tēporis differētiā cōnotare. Differētiæ temporū sumimus in proposito, secundū presens, præteritū, & futurū. Quod deinde sequitur, cuius pars nihil extra significat, sic de verbo intelligitur, quomodo de nomine supra ostendimus. Itidemq; dicendū erit de verbis quæ nominantur figuræ cōpositæ, quomodo de nominibus eiusmodi diximus. ¶ Postremum vero illud Et est semper eorū quæ de altero dicuntur nota, difficultatem habet, & varie exponitur. Recetiores facilius intelligentia ita solent exponere, quod verbum tempus est copula vel actualis vel aptitudinalis ad co

pulandū prædicatū cū subiecto, videlicet quia omne verbum includit actualē & formalē copulā, vt patet in resoluēdo. Currit em̄ idem valet, quod, est currens; vbi copulam est, vides explicatā. Aliter interpretatur Boetius, dicens omne verbum, accidens aliud quod significare, vt pote actionē vel passionem quæ semper de altero prædicatur, cum sint accidentia, & accidens semper de eo prædicetur quod sibi est subiectū. ¶ Distinguit deinde verba finita ab infinitis Aristoteles vt supra in nomine fecerat, & vba obliqua a rectis. Infinita verba sunt, nō currit, nō laborat, non proficit, quæ licet tēpus consignant, nihil tamen determinatū important, sed indefinite & inā terminate omne quod sub verbo a quo fit abnegatio nō continetur. Verbum autē obliquū appellat, omne quod non est temporis presentis & modi indicatiui. Currebāt em̄ & cucurrit & curret, vocat obliqua verba: quoniam videlicet sic a verbo presentis temporis modi indicatiui per quandā obliquitatem & inflexionē cadūt, mutata terminatione finalis, sicut in nominibus obliqui cadūt a recto. Proprie ergo nō verba, sed verborum potius casus & obliqua vel inflexiones dicuntur. ¶ Possunt verō obliqua verba distingui tripliciter. Vel ex parte tēporis tantum, vt currebat, cucurrit, cucurrerat, curret: quæ sunt quidē modi indicatiui, & ob hoc quantum ex parte illa nō sunt obliqua: sed quia non sūnt temporis presentis, inde obliqua verba dicuntur. Vel ex parte modi tantum, vt curreret, currat, currere: quæ sunt quidē temporis presentis, sed modi non indicatiui, atq; ex hac parte verba obliqua sunt. Vel ex parte temporis & modi simul, & hæc maxime obliqua sunt, vt cucurrissem, cucurrisse, item currere, quando accipiuntur, vt præterita imperfecta optatiui siue cōiunctiui & infinitiui modi. ¶ Inter ea verō quæ sunt obliqua ex parte tēporis tantū, & quæ ex parte modi tantum, vident illa minus obliqua istis, & magis ad naturā rectorum accedere. Verba em̄ omnia indicatiui modi, quodcumq; tēpus consignant, hoc habent cōmune, quod adiecto nomine æqualiter faciūt

ter faciunt enunciationem veram vel falsam, vt Petrus viuit, Petrus viuebat, vixit, vixerat, viuet. Verba autē quæ alterius modi sunt quā indicatiui, etiā si sint presentis tēporis non faciunt orationē veram vel falsam, addito nomine. Vt si dicas. Surge Petre Petrus surgeret, aut surgat, aut Petrum surgere. nūq; verū est aut falsum. ¶ Tandē vero, priuſquā tractatum hunc de nomine & verbo egrediamur, perquirendum est de ijs partibus orationis, quas Grammatici appellant participia, an hoc loco sub nomine, an potius sub verbo sint cōstituenda. Sub nomine em̄ prima facie non videntur cōmode posse constitui, quoniam non significant sine tēpore. Quemadmodū em̄ amo significat cum tēpore presentis, sic & amās, & quomodo amabo significat cū tempore futuro, sic & amaturus. In hoc igitur videntur obtinere naturam verbi. Ex altera autem parte videntur conuenire cum nomine, & a verbo distare, quoniam verbum nunquā per se potest esse subiectū enunciationis, participiū autem potest. Verbum quoq; per se solum, addito tantū nomine aliquo, facit enunciationē, quod participium non potest nisi insuper & verbum addatur. Cum em̄ dico. Amās amatur, enūciatio est: cū autem, Iohānes amās, enunciationē nō habet, sicut neq; hic, Iohānes homo, cū pro participio nomen ponitur. In hoc ergo videtur cum nomine conuenire, & a verbo differre. ¶ Respondendum est, non mirum esse, si participium nec plene obtineat naturā nominis, nec plene naturam verbi. Si em̄ alterius naturā penitus haberet, nomen suū perderet. Participium em̄ dicitur, quasi partem capiens. Nam (vt Grammatici declarāt) partē capit, a nomine, partē a verbo, & partē ab utroq;. A nomine capit genera, & casus, a verbo tempus & genus verba: le, ab utroq; numerū & figuram. Non est igitur mirum, si non penitus alterius naturam obtineat. Cōmuniō tamen sententia comprehendit ipsum sub nomine, dicens, ipsum non proprie significare cū tēpore, eo modo quo verba. Nā verba significant cum tēpore tali quod sit mēſura totius enūciationis, non autem

Boetius

De participijs:

autē participia. Vt cū dico Ioānes fuit amās, enunciatio illa mēsuratur & denominat, nō a tēpore participiū amās significato. Non em̄ dicit̄ esse enūciatio de præsenti, sed de prætérito, ppter tēpus prætēritū per verbū, fuit, significatū. Vel aliter dicitur participiū non cōsignificare tēpus determinatū vel determinate, sicut verbū, eo quod participiū copatur, secundū qualitātē verbi sibi adiecti, vt si addat verbo prætēriti tēporis participiū præsēntis, ampliat secundū tēpus prætēritū, vt accipiatur pro prætēritis, quod ex sua significatiōe est temporis præsēntis.

CAPVT TERTIVM.

De oratione.

Definitur post simplicia nomina & verba, cōposita oratio hoc modo.

Definitio
o oratio
nis.

Oratio est vox significatiua, cui⁹ aliqd partū significatiuū est separatū vt dictio non vt affirmatio vel negatio.

¶ Vt homo bon⁹, demō peruersus, creatura. Dei, & huiusmodi. In his em̄, partes sigillatim suā habēt significationē, vt homo suā habet, & bon⁹ itē suā, ex quorū significatis consergit etiā totalis significatio orationis illi⁹, homo bon⁹. ¶ Quod autē oratio dicitur scdm̄ placitū significatiua, nō est accipiendū, quasi oratio qlibet sigillatū & p se imposita sit ad significandum, sed ratione partū dicit̄ ita significare. Quia em̄ significationē habet oratio a suis partib⁹, & partes ipse scdm̄ placitū significāt insituentiū, hinc etiā orationes ipse secundario dicunt̄ scdm̄ placitū significare. Inueniūt̄ nihilominus quādā orationes quæ secundū aliquā suā significationē, quasi primario ad placitū significat. Vt cū dicimus, aerē verberare, aut laterē lauare, pro eo quod est frustra laborare, hāc significationē quodāmodo vidētur orationes illæ habere primario ex placito insituentiū, qui huius placuit totis illis orationibus ad eā vt̄ significationē, quā a suis partibus sine noua impositione nō habebant.

habebant. Nisi forte quatenus impositio circa partes facta occasionem præbet hac quoq; noua significatione totali orationem ipsam vsurpandi. ¶ **De oratione perfecta & imperfecta.** Imperfecta oratio est, quæ sensum perfectum non generat in animo audientis, id est quæ non constituit intellectū audientis quietum, sed suspensum dimittit vt adhuc expectet ad aliquid. Perfecta autē oratio est, quæ sensum perfectū gignit in audientis animo, id est, quæ suspensum non tenet audientis animū, sed pleno sensu quietū & contentū eum reddit. Exempli gratia, si dixerit quispiam angelus bonus, demō malus, homo albus equus niger, Petrus & Ioannes, ad singulas has orationes suspensior animo, expectans vt cōplementū audiam alicuius sententiæ. Ideo imperfecta dicitur. Si autem dixerit, angelus bonus assistat, demō malus auferat, homo albus pertransit, equus niger visus est, Petrus & Ioannes fuerunt sanctitate admirabiles, iā in singulis perfectū sensum intelligo. Orationis imperfectæ clarissimū est exemplū apud Terentium in Adelphis, vbi iratus Geta multas facit imperfectas orationes apud Sostratam priusq; perfectam absoluit sententiā, quā illi volebat indicatā, de Eschino, quod rapuisset duxissetq; vxorem aliā. ¶ **Sunt autem vniuersaliter imperfectæ orationes illæ, in quibus nullū ponit verbū, quantumuis etiā proluxa videatur oratio.** Vt Deus potens & sapiens & fortis ac bonus, mundū gubernans in sapientia, oratio est adhuc imperfecta. Vniuersaliter item sunt imperfectæ orationes, omnes in quibus ponitur relatiuum qui quæ quod, cū vnico verbo. Vt, Deus qui viuit. Homo qui mortalis est. Aurū quod māgnipenditur. Idem est de quibusdā cōpositis a quibus vt pote de quisquis & quicumq;. Istæ em̄ sunt imperfectæ orationes. Quisquis Deo seruit. Quicumq; in hoc mundo nascitur. Sic & de aduerbijs quibusdā quæ secundū vim significationis includūt qui relatiuum, vt quandocunq;, vbi cunq;, vtcunq; vel quomodocunq;, & si quæ sunt similia. Quādocunq; em̄ valet.

DE ENUNCIATIONE.

valet, omni tempore quo: vbicūq; omni loco quo: quomodocūq; omni modo quo, atq; ita in ceteris. Ad hoc autē vt perfecta sit sentētia illa in qua ponitur relatiuū, vel explicite vel implicite, necesse est geminū poni verbū. Vnde hæc sunt perfectæ orationes: Deus qui viuūt in æternū, creauit nos in tēpore. Deus qui vides imperfētū hominū, da veniā miseris, vt inam qui nobis hanc dedit vitā temporalem, donet simul & perpetuam. Quisquis Deo seruit, bona referet, sui laboris præmia. Sunt quoq; eiusdē conditionis cōiunctiones, cum, si, & si quæ aliæ sint partes orationis huiusmodi includētes. Vnde qui dicit si veneris ad me, cum veneris ad me, incōpletam relinquē sententiam.

CAPVT III.

De oratione perfecta non enunciatiua.

Ofo " D
perfe " luidif deinde perfecta oratio, in orationem
secta " enunciatiua & nō enunciatiua. Oratio per
nō enun " fecta non enunciatiua dicitur, quæ licet perfe
ziatiua. " ctum sensum signat in animo audiētis, non tamen
verē aliquid vel falsum significat. Huiusmodi sunt omnes orationes depræcatoriæ. Vt Miserere nostri, Deus omnīū. Omnes imperatiuæ, siue præceptiuæ, aut prohibitiuæ. Vt, Deū time, & mādāta eius obserua. Diligite iustitiā omnes qui habitatis terrā. Præter vnū Deum aliū ne adorare. Omnes item exhortatoriæ vel cōsolatoriæ, vt, viriliter agite & sustinete Dñm, patientes esote donec adueniat retributor laborū omnīū Deus. Fiunt autē hæc omnes cōmuniter per modū imperatiuū, qui mod⁹ nō semper imperatiuæ significat, sed aliquādo depræcatiuæ, aliquādo exhortatiuæ. Sūt quoq; imperfectæ orationes optatiuæ, vt, Vtinā saperēt homines & intelligerēt, ac nouissima prouiderēt. O si mortis diē perpetuo ante oculos habeāt mortales. His quoq; adiungendæ sunt orationes interrogatiuæ, vt, Quid agitis cæci mortales, dū pro terrena possessiūcula æternā amittitis patriā? Similes fere vident illæ quæ nō tā interrogatiuæ q̄ admiratiuæ enūciant, vt, Quā male, sibi cōsulunt adolefcētes, qui florē adolefcētiæ ocyo & vitioꝝ illecebris perdūt. Tamet si em forsitan videatur in

LIBER TERTIVS

atur in huiusmodi verū esse aut falsum, non tamen hoc inuenit in ipsis eiusmodi orationibus, sed in eo quod tacite solet ad huiusmodi in mēte responderi. Quod si quis forte contendat, huiusmodi ex se ipsis verē falsumq; indicare, hic & illā supraposita orationem interrogatoriā orationē debet enunciatiuā admittere, quod parū verissimile videt. Huiusmodi autē orationū omnīū nullus est vsus Dialetico qui totus in hoc est, vt quid verē & quid falsum apprehēdat. Cōmuni autē vsui hominū & sacris literis admodū sunt frequētes. Peculiariter quoq; Rhetorib⁹ & Poetis, qui magis affectū commouere student, ad quod huiusmodi peculiariter conueniunt. In singulis aliquod exempla ex Poetis, in adolescentum gratiā, vt similia ex propositis exēplis discāt in auctorib⁹ obseruare, assignauim⁹. Oratione depræcatoria apud Virgiliū, fortissimus Aeneas incensis nauib⁹ Iouē orat, dicēs, Iupiter ònipotens, da flammam euadere classi. Nunc pater, & tenues Teucrū res eripe læto. Sic apud Didonē depræcant naufragio superstitēs Troiani. Parce pio generi, & propius res aspice nostras. Præceptiua oratione apud Comicum vtit herus ad seruos. Vos isthæc intro auferte abite, ad eadē Sofia. Prohibitiua siue dissuatoriua est oratio illa in Bucolicis Virgilianis. O formose puer nimiū ne crede colori. Exhortatorium est illud Horati⁹. Omnib⁹ adde modum, & huiusmodi. Exhortatoriua simul & consolatoriua oratio est, quā suis Troianis in naufragio loquebat Aeneas. Durate in quiens & vosmet rebus seruate secundis. Optatiua oratio est, quā Aeneas præsentia desiderās Dido proloquitur dicēs. Atq; vtinā rex ipse noto compulsus eodē. Afforce Aeneas. Itē & illud Euādri pristinam optantis fortitudinem. O mihi præteritos referat si Iupiter annos, Interrogatiua est illa Didonis ad Aeneas socios? Quis genus Aeneadū, aut quis Troiæ nesciat vrbe? Itēq; illud eiusdē ad ipsum Aeneā. Quis te nate Dea, per tanta pericula casus insequit? Interdum vero interrogatiuæ oratio apud Poetas & vsus loquendi cōmunem, indignationem significat. Vt cum

DE ENUNCIATIONE.

Vt est Illione⁹ apud Didone⁹ quarimoniam proponit de incesione nauium, dicens. Quod genus hoc hominum, quare hunc tam barbara more. Permittit patrias hospitio prohibemur arena? Sic apud Persium malefrugi adolescentem pedagogus interrogando increpat, dicens. Non pudet ad morem distincti viuere nates. Auaros quoque sacerdotes amara interrogatione sic notat idem Satyricus. Dicite pontifices in templo quid facit aurum. Interdum vero tantum humile & simpliciter querimoniam explicat. Veluti cum apud Vergilium pro suo Aenea mater Venus Ioue omnipotentem lamentabili voce affatur, dicens. Que das finem rex magne laborum. Videtur quoque adiungenda prædictis subiunctiuam oratio, ut apud Virgilium. Si datur Italia socijs & rege recepto Tædere, ut Italia lætiumque petamus. **CAVT V.**

H De oratione enunciatiua.
 Hæc igitur orationes omnes (ut supradictum est) dialectice non conueniunt, sed illa sola que indicata ut enunciatiua dicitur, quam Aristoteles appellat enunciatiuam vel enunciatiuam orationem. Cicero vero, que hac in parte magis imitatur Latini, propositionem celsius appellat sententiam, alij prædictiuam, alij axioma nominat aut proloquium. Omnium uero est una ratio, quia per ipsam enunciatur, proponitur, pronuntiat, statuit, uerum aut falsum. Definuntur autem ab Aristotele his uerbis.

Oratio
 enunciatiua.

Enunciatiua oratio est, in qua est uerum aut falsum.

Hoc est oratio perfecta que uerum aut falsum significat. Non enim sic uerum est in oratione, quasi ipsa ueritas aut falsitas sit in ipsa uocali aut scripta oratione realiter. Veritas enim & falsitas in intellectu sunt. Sed ideo in enunciatione dicitur esse uerum aut falsum: quia aliquid ipsa significat uerum aut falsum, ut (exempli gratia) hæc orationes Deus uiuit, Deus omnia condidit, Homo est mortalis, Cælum est incorruptibile, singula uerum significant. Istæ uero: Deus est malus, diabolus est omnium rerum principium, homo est asinus,

LIBER TERTIVS

est asinus, singule falsum significant. Unde ex hac definitione elici potest diuisio enunciationis siue propositionis, in propositionem ueram, & falsam. Propositionis uera est, quando res ita se habet quomodo per ipsam significat. Ut hæc propositio, Homo est mortalis, uera est, quonia ita res se habet ut ipsa significat. Significat enim hominem esse mortalem, & ita uere res habet, probatque hoc ipsa experientia. Propositionis autem falsa est, quando res non ita se habet, ut per ipsam propositionem significatur. Ut hæc est falsa, homo est brutus, quonia significat hominem esse brutalis naturæ & sine intellectu. Atqui res longe secus habet. Similiter hæc falsa est. Cicero fuit eximius Poeta. Significat enim Ciceronem de numero fuisse insignium Poetarum. Non ita uero res habet, id quod illud ipsius manifeste carmen testatur, quod in huius rei testimonium citat Iuuenalis. O fortunata natam me consule Rhoma. **CA**mplius quoque diuidi potest enunciatio in necessariam, impossibilem & contingentem. Propositionis necessaria est, quando res necessario sic se habet, quomodo per ipsam significat, nec potest aliter se habere, ut Deus est, homo est animal rationale. Creatura imperatoris est creatori. Propositionis impossibilis est, quando res ita se habere non potest, quomodo per eam significatur, ut homo est brutus. Deus est impius. Propositionis autem contingens est, quando res per ipsam significata potest sic se habere, & ita aliter se habere potest. Ut cum dico Petrus sedet, Ioannes orat, Philippus disputat. Propositionis necessaria semper est uera. Propositionis impossibilis, semper falsa. Propositionis contingens, nec semper uera nec semper falsa, sed interdum uera interdum falsa. **CA**generaliter uero enunciationes dicuntur omnes illæ perfectæ orationes, quæ pro principali uerbo habent uerbum indicatiui modi, cuiuscumque tandem fuerit temporis. Omne enim uerbum modi indicatiui, sit cit orationem ueram aut falsam quam ob causam, a Grammaticis recte modus ille uocatur indicatiuus, uerum nimirum aut falsum. Unde hæc omnes sunt enunciatiuæ orationes. Deus uiuit in æternum. Deus uiuebat ante mundum conditum. Deus hominem deluto for-

Fo. 94.

Propositio uera.

Falsa.

Diuisio alia.

Necessaria.

Impossibilis.

Contingens.

DE ENUNCIATIONE.

Iusto formauit. Deus hominē rectū creauerat & sine peccato. Deus vitā aeternā dabit se diligētibus. In omnib⁹ quidē his vtz̄ similiter inuenit̄. Verūta- men falsitas aut veritas propositionum illarū quae sunt de futuro aut praeterito, cōsiderari debet secun- dum veritatē propositionū de praesenti, quas solent recēiores appellare propositiones de inesse, eo quod per eas quasi in actuali existētia constituat̄ & propo- natur, quod in alijs fuisse aut fore dicitur. Videlicet vera est propositio de praeterito, si propositio de praesenti ex iisdem omnino extremis cōposita aliquando fuerit vera. Et vera est propositio de futuro, si pro- positio ei correspondēs de copula praesenti aliquan- do vera sit futura. Exēpli gr̄a, vera est ista de praeterito Adā vixit in terris, quāntā aliquādo haec vera fuit Adā viuit super terrā. Ista quoq; de futuro est vera, Antichristus erit, quoniā aliquando vera haec erit de praesenti. Antichrist⁹ est. Illa autē de praeterito falsa est, cui respondēs propositio per praesens tē- pus enunciata, nunq̄ vera fuit. Et ista de futuro falsa dicit̄, cuius de praesenti nunq̄ erit vera. Vt haec de praeterito, Antichristus ille pessimus vixit, falsa est, quoniā nunq̄ verū fuit eū viuere. Et haec de futuro Messias nascet̄ in mundo ad salutē humani generis falsa est, quoniā nunq̄ verē licebit dicere in futuro tēpore. Messias nascit̄ in mundo. Iam em̄ olim nāt⁹ est in mundo de virgine, non nascitur amplius.

CAPVT SEXTVM.

De diuisione ppositionis in simplicē & cōiunctā
POnunt̄ autē tres diuisiones praecipuae enūcia- tionis quare prima haec est. Propositionū alia est simplex siue categorica, alia coniuncta siue hypothetica. Propositio simplex ab Arist. sic definit̄

Simplex enunciatio est q̄ aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo enūciat.

Hoc est, talis aliqua enunciatio, in qua vnum ali- quod praedicatum de vno aliquo subiecto enuncia- tur, siue affirmatiue siue negatiue. Propositio em̄ de significat

LIBER TERTIVS.

significat affirmationē, ab vero, negationē. Vt cum dico, De⁹ est immortalis. Homo nō est immortalis, in vtraq; simpliciter enunciatur vnū pdicātū de vno subiecto, in priore quidē, affirmatiue, in posteriori autē negatiue. Appellat̄ autē haec ppositio sim- plex a posterioribus, gr̄eco nomine κατηγοριχη ca- tegorica, id est, praedicatiua videlicet qm̄ in ea vnū pdicātū de vno subiecto pdicetur, soletq; clar⁹ in hūc modū definiri. Propositio categorica est, quae ha- bet subiectū pdicātū & copulam: tanq̄ praecipuas partes sui. In om̄i em̄ propositione simplici siue cate- gorica, duo sunt termini quorū alter dicit̄ subiectū vel termin⁹ subiectus, alter pdicātū vel termin⁹ praed- icat⁹. Subiectū est, id de q̄ aliquid dicitur. Predica- tū est, quod dicit̄ de altero. Hoc est, terminus ille dicitur subiectū qui subiicit̄ alteri & de quo alter dicitur, praed- icat⁹ siue enūciatur ille autē qui sic alteri sub- prapōnit̄ & qui de altero praed- icat̄, dicit̄ praed- icatū. Vt in hac ppositione. Homo est mortalis, subiectū est homo, pdicātū vero mortalis. Vnde manifestū est subiectū & praed- icatū dici ad inuicē relatiue, eo modo quo adinuicē referūtur pater & filius. Sem- per quoq; in categorica ppositione esse debet v̄ba- lis copula. Quae interdū quidē a praed- icato expres- sciauenit̄ distincta. Vt cum dico, homo est animal. Deus est bonus. Angelus est incorruptibilis. Cuius- modi ppositiones solēt vocare recēiones de est ter- tio adiacēte, eo quod v̄bum est, in illis sit quasi ter- tium a diacēte, duobus terminis, quos adinuicē copu- lat. Interdū vero copula nō distinguitur secun- dum vocalē expressionē, ab ipso quod est pdicātū Vt cū dico, Deus viuit, Deus imperat, Homo pec- cat. Hic studet, ille currit, & vniuersaliter in omnia- bus ppositionibus quorū pdicātū est verbū adie- ctiuum. Hic em̄ pdicātū & copula secundū voca- lē expressionē nō differūt sed in vno termino coin- cidūt. Attamē in explicatione inuenitur copula a praed- icato distincta. Idē est em̄, De⁹ viuit quod De⁹ est viuēs, vbi viuens est praed- icatum, & est copula, De propositionibus quoq; illis quas vocant recē- tiores de

Definiti- o enūcia- tionis simplis- cis.

Quid subiectū & praed- icatum.

P i tiores de

DE ENUNCIATIONE.

tiores de secundo adiacente, simile est iudicium, Vt in istis Deus est, homo est. Hæc enim de est secundo adiacente appellatur quonia in ipsis verbu est vni tantum subiecto apponitur, nec aliud teriu um est in eadem propositione cui connumeretur. ¶ Neq; vero requiritur ad enunciatione simplicem siue categoricam, quod subiectu & predicatu sint termini simplices & incoplexi. Hæc enim propositio: Deus pius iustus & longanimis ostendit magnã erga reprobos patientiam: vna est simplex enunciativa oratio. Habet enim vnũ subiectũ, totum hoc: Deus iustus pius & longanimis, habet item predicatu vnũ, nẽpe ostendens magnã erga reprobos patientiam, & vnũ illud predicatu, de vno illo subiecto, mediãte vna copula est, predicatur. Est igitur vna simplex & categorica enunciatio. ¶ Possunt tamen huiusmodi enunciationes appellari de extremis complexis aut de altero extremoru complexo. Vnde quãdã sunt propositiones categoricæ de vtroq; extremo simplici, vt Deus est verax. Homo est mendax. Quãdam de simplici subiecto tantũ, vt. Deus est verax in omnibus verbis suis. Homo est mendax in verbis & factis. Quãdam autẽ de simplici predicato tantum, vt homo iustus saluatur homo impius damnatur. ¶ De propositione autẽ cõiuncta siue cõposita quã cõmuniter hypotheticã appellant tametsi posterius absoluto tractatu simpliciũ plene tractandũ sit, paucis tamen etiam hoc in loco eius definitionẽ explicabimus. Sic itaq; definitur ab Aristotele.

Defini.
propositio
nis con
iuncta.

Propositio cõiuncta est, quæ cõposita est ex enunciationibus simplicibus.

¶ Hoc est enunciatio aliqua totalis, quæ componit ex duabus simplicibus enunciationibus adinuicem per aliquam certam cõiunctionem connexis. Vt cũ dico, si verax est Deus, iustus saluabitur, tota hæc est vna oratio cõiuncta, quoniam plures habet simplices per cõiunctionem si vnitatis. Nisi enim vnitatis essent plures ille simplices per aliquam cõiunctionem non vna

LIBER TERTIVS.

Fo. 96.

non vna diceretur enunciatio cõiuncta, sed plures simplices. Vt cum dico, Iustus saluabitur. Impius peribit, duæ sunt simplices enunciationes, non vna cõiuncta. Deest enim coniungens copula. Hæc paucis impresentiarum de enunciatione cõiuncta sufficiant. Ad simplicem autem quæ modo est determinanda redeamus.

¶ CAPVT SEPTIMVM.

¶ De secunda diuisione enunciationis.

Secunda diuisione principalis ipsius enunciationis siue propositionis hæc est.

¶ Propositionum alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita. Hæc diuisionem Aristoteles in principio libri Priorum assignat, in presenti autem loco tantũ paucissimis indicat. Quæ tamen vt perfecta sit & sufficiens diuissio, oportet vel ipsum diuisum restringi ad solas propositiones de subiecto cõmuni vel quartũ subaudiri membrũ, propositionẽ singularem. Tria quoq; mēbra priora, loco supra adducto idem Aristoteles sic definit.

Propositio vniuersalis est, quæ omni aut nulli inesse significat. Propositio

particularis est, quæ alicui, aut non alicui aut non omni inesse significat.

Propositio indefinita est, quæ inesse aut non inesse significat, sine signo vniuersali aut particulari.

¶ Quæ Aristotelis definitiones, per alias aliquanto notiores a posterioribus declarantur: in hunc modũ Propositio vniuersalis est, in qua subiecti terminus cõmunis signo vniuersali determinat. Propositio particularis est, in qua subicitur terminus cõmunis signo particulari determinat. Propositio indefinita est, in qua subiecti terminus cõmunis sine signo

Quid p
positio
vniuersa
lis, parti
cularis
& indefi
nita.

DE ENUNCIATIONE.

subaudi vniuersali aut particulari. Exēpli gratia, haec
propositioes sunt vniuersales. Omnis homo est mor-
talis. Nullus homo imperpetuū viuēt. Hęc sunt parti-
culares. Quidā homines sūt iusti. Quidā homines
nō sunt iusti. Hęc sūt indefinitę. Homo est animal. Asi-
nus nō est rationalis. Cōtrariorū eadem est disciplina.
Propositio autē singularis hoc modo solet defini-
ri. Propositio singularis est, in qua subijctif terminus
singularis, vel terminus cōmunis sumptus est
pronomine demonstratiuo primitiue speciei. Vt haec
sunt singulares. Ioānes cōuertit Asiā. Paulus in o-
cissione gladij mortu⁹ est. Hic homo dign⁹ est mori.
Vir ille dignius est premio. Quæ autē sint
genera, vniuersalia aut particularia, ex auditu facile qui-
libet dinoscit. Signa etiā illa quæ denotant terminū
cui adduntur accipi, & enunciationē totā verificari
pro omnibus suppositis termini illi⁹ sine exceptio-
ne, dicunt vniuersalia, vt omnis, nullus. Cum etiā di-
co. Omnis homo est mortalis, significo prædicatū
subiecto cōuenire non solū pro vno aut altero sup-
posito, sed pro omnibus omnino quæ sub ipso cōpre-
henduntur. Ita cū dico. Null⁹ homo est immortalis,
indicatur ex virtute signi præpositi subiecto prædi-
catū ab ipso abnegari secundū omnia quæ sub ipso
cōprehenduntur. Signa autē particularia sunt, quæ
cum adduntur termino, nō indicāt terminū cui ad-
duntur debere accipi & propositionē ex eius parte
verificari pro omnibus suppositis ipsius, sed pro ali-
quo vel pro aliquib⁹. Vt cū dico, Quidā homines
sunt iusti significatur iustitia cōueniri homini non
pro omnibus singularibus, sed pro aliquibus. Ita etiā
dico, Quidā homines nō sunt probi, prædicatū nō
significat abnegari ab homine scđm omnia suppo-
sita, sed tantū scđm aliqua. CAPVT VIII.

De signis vniuersalibus & particularibus.

DE istis autē signis vniuersalibus & particu-
laribus notādum est, quod per se nihil signifi-
cant, sed tantū aliquantē dicitur significare
re, id est, vniuersaliter vel particulariter, secundum
quod terminum cui adduntur sic vel sic faciunt acci-
pi, &

LIBER TERTIVS

FO. 97

ipsi, & propositionē sic vel sic verificari. Vt signum
omnis, per se quidem nec equū, nec hominem, nec
angelum, nec aliquā rem significat, si autē addideris
ipsum termino communi significatiuo alicui⁹ rei,
illic ipsum videbis vniuersaliter significare, vt dicē-
do omnis homo. Atq; ob hanc rem eiusmodi dicti-
ones non propriæ terminorū merentur appellatio-
nem, sed tantū signa nominātur. Aut si interdū ter-
mini appellentur, dicuntur termini tantū consigni-
ficatiui, non absolute significatiui. Solentq; hac ra-
tione excludi a definitione nominis, per particulam
illam, vox significatiua. Quædā tamen inueni-
untur signa vniuersalia, non pure signa cōsignifica-
tiua, sed simul, etiam alicuius rei significatiua, quem
admodum in explicando patet. Vt nihil, nemo, nul-
lus (cum substantiuate accipitur) quisquis, quicunq;
Nihil enim valet, nullū ens vel nulla res, vbi signū
vniuersale vides cum termino significatiuo: nemo,
id est, nullus homo, nullus substantiue, idem valet,
quislibet substantiuate, idem valet quod omnis ho-
mo, quisquis, id est, omnis homo qui. Omnes igitur
hęc propositiones vniuersales sunt, Nihil est crea-
turā a semetipso. Nemo sibi vitā dedit. Nullus sibi vitā
dedit. Quisquis vel quicunq; dei mandata obserua-
uerit, vitam æternam habebit. Huiusmodi
solent vocare terminos mixtos, quod simul in sua
significatione includāt terminū consignificatiuū &
significatiuū, quodq; & aliquid significet & aliqua-
liter. Prædictis videtur adnumerāda quædā ad-
uerbia vniuersalia signa in sua significatione inclu-
dentia. Vt semper, vbiq;, nunq;, nunquam, omnino, ne-
quaquam, & huiusmodi. Semper etiā valet, omni tempo-
re, nunquā nullo tēpore: Vbiq;, omni loco: nusq;, nullo
loco: omnino, omni modo: nequaquam nullo modo. Verū
inter hęc talis est differētia, quod illa quæ inclu-
dūt signa affirmatiua non faciūt per se enunciationē
simpliciter vniuersalē, etiā si ponantur in principio
ipsius propositionis. Vnde hęc propositiones. Vbiq;
animalia sunt homines. Semper animalia sunt homi-
nes. Omnino animalia sunt homines, non videtur

P ij esse viii

DE ENUNCIATIONE.

esse vniuersales: cum subiecta earum non determinentur aliquo signo vniuersali. In prædictis enim enunciationibus subiectum est, animalia, vbiq; autem vel semper licet præponatur subiecto, non dicitur tamen ipsum determinare, quonia virtutem vniuersalitate suæ in ipsum non explicat. Manet enim virtus vniuersalitate intra ipsum aduerbium inclusa, solumque in locum & tempus quæ simul in aduerbijs includuntur cadit, nec protenditur vsq; ad subiectum, animalia. Tunc autem dicuntur subiectum enunciationis determinari vniuersali signo, quando virtus vniuersalitate eius super ipsum cadit. Mere autem vniuersales fiunt hæc propositiones, si ita dixerimus: Vbiq; omnia animalia sunt homines. Semper omnia animalia sunt homines. Omnino omnia animalia sunt homines. ¶ Secus tamen est de aduerbijs negatiuis, affirmatiuis istis correspondentibus, nunquam, nusquam, nequaquam. Hæc enim cum præponuntur subiecto, faciunt enunciationem simpliciter vniuersalem. Vt, Nunquam homo potuit præualere Deo. Nusquam impij effugient Deum iudicium Nequaquam impius misericordiam obtinebit post mortem. Ratio autem diuersitatis est, quonia negatio inclusa vim vniuersalitate explicat, non solum in terminum proximum in eodem aduerbio simul inclusum sed & in omnia quæ sequuntur, iuxta vulgatum dictum. Negatio totum negat quod sequitur, & sua virtute æque in distantia atq; in propinqua agit. ¶ Similiter dicendum est suo modo de aduerbijs huiusmodi quæ signa includunt particularia, vi aliquando, alicubi, aliquatit, aliquatenus, aliquouusq; aut huiusmodi si quæ sunt alia quæ ex se non faciunt propositionem particularem, etiam si ponantur in principio. Vnde ista: Aliquando impij penas luent. Alicubi homines nudi ambulat. Aliquatenus nudi tolerantia sunt, non sunt particulares enunciationes sed indefinitæ possuntque sic fieri vniuersales. Aliquando omnes impij penas luent. Alicubi omnes homines nudi ambulat. &c. ¶ Postremo notandum est quedam signa vniuersalia vel particularia accipi secundum æquiuocam sententiam; vt cum ex pluribus signis in se inuicem cadentibus, scq;

LIBER TERTIVS

Fo. 98

tibus seque inuicem vel impediensibus vel confortantibus, vnus signi alterius simplicis qualitas consurgit. Vt non aliquis, valet, nullus, non nullus, valet quidam; non omnis, valet quidam non; non nihil, valet aliquid; non aliquid, valet nihil, atque ita in cæteris. De quibus signorum & propositionum æquipollentibus, dicitur posterius. ¶ CAPVT IX.

De propositione indefinita.

DE propositione autem indefinita videndum est, quid sit vsus eius atq; significatio, & cui censenda sit æquiuolare. Quidam eam copulant cum particulari, iuxta communem illorum regulam quæ in syllogismorum libro solent adducere. Deinde finitis & particularibus idem est iudicium. Vnde has duas idem valere putat. Quidam homines sunt probi, Homines sunt probi. Contra vero eam vsu disciplinarum & sermocinalium & naturalium & moralium, ite & scripturarum sanctarum, videntur propositiones indefinitæ frequentius pro vniuersalibus vsurpari. Vt cum in grammatice dicitur. Nomina in a desinentia primæ inflexionis sunt femine generis. In Dialectica. Syllogismus tantum tres habet terminos. Syllogismus primæ figuræ non valet minore negatiua. In naturalibus, cum dicitur. Materia non potest esse sine omni forma. Anima rationalis est immortalis. In mathematicis quoque disciplinis cum dicimus triangulum habere tres angulos, numerum, maiorem includere minorem astra esse inanimata manifestum est hæc omnia sic accipi & sic intelligi ac si vniuersaliter proponerentur. Item cum in moralibus dicimus, pueros iam inde a teneris annis assuefaciendos esse virtuti, virtutem esse laudandam, vitium esse fugiendum, liberale probum esse, prodigum improbum, aliaque huiusmodi omnia sic intelliguntur ac si vniuersaliter pronunciarentur. In scripturis quoque id est manifestum. Vt cum dicitur. Iustus ex fide viuit. Impius in impietate sua morietur. Iustus amat Deum; impium odit. Puer centum annorum morietur. Qui perseverauerit vsq; in finem hic saluus erit, & alia huiusmodi infinita. Raro enim vniuersalibus vtitur scriptura enunciationibus ita

ijs etiā quæ secundū vniuersalitatē intelligunt̄, sed indefinitis regulariter vti vniuersaliū loco. ¶ Videtur itaq; propositiones indefinitæ, ex vsu & cōsuetudine pro vniuersalib⁹ vsurpari, nō tamē id eū se videt̄ ex modo enūciationis, cū nullū habeat signum indicās vniuersalitatē, sed ex vsu tantū, vt dictum est. In materia autē contingētī (vt cū dico, homo est iustus, homo nō est iustus, homo saluabit̄, homo nō saluabit̄) hic satis pro particularibus possunt accipi, etiā ex cōsuetudine. Quāuis nō multū vt sciamus indefinitis enunciationib⁹, in cōtingētī materia. Vulgat⁹ em̄ in contingētib⁹ particulare signum adijcim⁹, dicentes. Quidā homines sunt iusti, quidā nō; quidā saluabunt̄, quidā nō, & c. ¶ De propositione vero singulari hoc in loco nihil occurrit dicēdū peculiare. Quæ de termino singulari siue indiuiduo dicenda vident̄, copiose a nobis dicta sunt in principio libri primi, quæ de quinque prædicabilibus inscripsim⁹. Quare his contētī, ad distinguendū inter affirmationem & negationem procedamus.

CAPVT DECIMVM.

De propositione affirmatiua & negatiua vidit̄ tertia diuisione enūciatio categorica in affirmatiuā & negatiuā, siue in affirmatiuam & negationē. Eas sic definit Aristoteles.

affirmati
negatio.

Affirmatio, est enūciatio alicuius de aliquo. Negatio est enūciatio alicuius ab aliquo.

¶ Quæ definitiō hęc est sententia. Enūciatio affirmatiua est, in qua prædicatū de subiecto dicitur affirmatiue. i. secundū copulā non negatā aliqua negatione. Enūciatio autē negatiua est, in qua prædicatum negat̄ de subiecto. i. de subiecto dicit̄ median te copula negata siue aliqua negatione determinata. Dicit̄ autē copula negari, quando alicui⁹ negationis vsus in ipsam cadit. Exēplis gratia, hęc enūciatio. Homo est mortalis, affirmatio est siue enūciatio affir-

matiuā; quā prædicatū, mortalis, dicit̄ de subiecto homo, mediā e copula, est, nulla negatione determinata. Ista autē, Homo nō est mortalis, negatiua dicit̄: quoniā prædicatū de subiecto dicit̄, mediā te copula iā negata. ¶ Operæ precij autē est, hoc in loco aduertere, quādo negatio copulā negat & quādo nō negat. Sciendū igit̄ primū, quod negatio nunquā potest agere aut vim suam explicare in ea quæ præcedit, sed tantū in sequentia. Vt cū dico, Lapis nullū animal est, subiectū lapis, nō negat; quoniā præcedit negationē. Cū vero ita dico, lapis non est animal, neq; subiectū lapis, neq; copula est negat, sed tantū animal prædicatū. Quæ proinde enūciatio affirmatiua dicēda est, tæctī prædicatū videt̄ negari, eo quod negationis vsus non ceciderit in verba sem copulā, secundū quā dicit̄ tota enūciatio affirmatiua aut negatiua. ¶ Rursum, negatio quotiescūq; claudit̄ intra partes alterius extremorū, ita vt sit pars subiecti vel prædicati, virtutē suā tum non explicabit vltra extremum illud in quo claudit̄. Vt cum dico, Homo creatura nulli⁹ precij, audet̄ offendere creatorē omnium dñm, affirmatiua est enūciatio. Nec obest negatio præposita copulā, quoniā intra partes subiecti claudit̄, ibiq; vsus eius restricta & coangustata, deficit neq; pertingit vsq; ad copulam. Totū em̄ subiectū illi⁹ enūciationis est, homo creatura nulli⁹ precij, ita cū dico, Christ⁹ qui nulli hominū mali quicq; intulerat, passus est ab hominibus grauissima supplicia, similiter & eadē ratiōe est affirmatiua enūciatio. Itē, Deus qui nō accipit personas, parat⁹ est omnium misereri. ¶ Quādo vero negatio nō est pars alicui⁹ extremi, tunc negat omne quod sequit̄. Tunc autē non est pars alterius extremorum, quādo in principio propositionis ponitur, aut sic vt ipsam copulā immediate determinet. Exēplum primi, vt cū dico, Null⁹ impius est amic⁹ Dei. Nō viuunt homo qui possit cū Deo cōtendere. Nullius hominis vsus Deo potest obfistere. Exēplum secundi, De⁹ nō parcat impijs. De⁹, nunq; dereliquit electos, Lapis nullū est animal. ¶ Notandum hic

dum hic quoque de impedimento pluriū negationum quādo in eundē cadunt terminū, quod negationem frequēter contingit impediri ab effectu suo, per aduentum negationis alteri⁹. Quoniā em̄ negatio est naturæ malignātis & destruetis (negat em̄ & destruit omne quod sequitur) iuciro cū duæ negationes cadunt ambæ in vnū terminū, neutra vllam vim in eundem terminū habet. Vnde dici solet iuxta communem regulā. Duæ negationes vnā faciunt affirmationem. Item, quod negationes in numero pari sunt per vnū terminū cadētes, terminū illū intactum relinquant. Si vero in numero impari utpote si negatio vna, tres, aut quinque, in vnū terminū cadat, tunc demū sentiet virtutem negationis. Exēpli gratia, in hac oratione. Null⁹ homo nō est mortalis, termin⁹ homo negat a priori negatione, nullus: quoniā sola in ipsum cadit. Termin⁹ autē mortalis, nō negatur nec vniuersaliter ponit, quoniā duæ super ipsum cadunt negationes, quæ seinuicē impediūt. Quod autē illic nō teneat, mortalis vniuersaliter, patet exponēdo. Valet em̄ hanc. Omnis homo est mortalis, vbi manifestū est ipsum non accipi vniuersaliter. Itē in ista. Nonnulli homines sunt prohi, neque subiectum neque prædicatum negat, quoniā ambæ negationes super vtrumque cadunt. Si vero tres cadant negationes in vnum terminū, ille negabitur. Vt in hac propositione. Nonnulli homines nō sunt prauī, quæ hæc valet. Quidā homines nō sunt prauī: vbi manifestū est, terminū prauī, in quē tres simul cadebāt negationes, vniuersaliter teneri atque negari. Duab⁹ em̄ negationib⁹ priorib⁹ seinuicē impediētib⁹, tertia impedimēto carens vim suā libere exercet in terminū cui addit, perinde ac si alia nulla præcessisset negatio.

¶ Quid si cui difficile videatur intelligere, quomōdo duæ negationes nihil omnino efficiāt, vbi vnica efficiat plurimū, consideret analogiā hanc in rebus corporalibus. Cum enim contigerit pro eadem re duos aequae fortes & robustos contendere, impediunt illi plerumque seinuicem, ita ut neuter a se qui possit quod per se vterque posset, absente alio. Si autem ter-

cius sit

tius superuenerit, illis adiuicē contendētibus duobus, atque seinuicē impediētib⁹, facile ille nullū patiens impedimētū, faciet solus, quod ambo illi iuncti non possunt. Neque valet, si adducatur similitudo de multis idē onus portantib⁹, quorū plures melius efficaciusque re agunt quā vnicus aut pauciores. Verū est em̄ hoc, vbi plures illi seinuicem adiuuāt, nō autem impediunt. Nā interdū cōmodius res per vnū quā per multos, trāssigitur, quando multi illi inuicē se impediunt. Ita autē est in pluribus negationibus.

CAPVT VNDECIMVM.

¶ Quomodo distinguantur prædictæ tres diuisiones.

¶ Inter has autē tres enunciationis præcipuas diuisiones, talem solent assignari differentiam: vt prima dicatur sumi secundū eius substantiam, secunda iuxta quantitatem, tertia secundum qualitatem. Quod em̄ propositio qualibet simplex siue categorica, aut cōiuncta siue hypothetica dicatur, id sumitur ex consideratione partium ipsius: quæ proculdubio ad substantiam spectāt, cum vnaquæque res ex suis partibus consistat & subsistat. Nempe si præcipua enūciationis alicui⁹ partes sint, terminus subiectus & termin⁹ prædicat⁹, per verbalē copulā vniti simplex est propositio: si autē præcipue sint partes duæ simplices propositiōes per cōiunctionē vnite, cōiuncta dicit. Quid autē propositio quælibet dicat vniuersalis, aut particularis, aut indefinita, ad quantitatem spectat, quoniam per signa vniuersalia aut particularia declaratur, pro quot suppositis fieri indicet propositionis verificatio, an videlicet pro omnibus, vel tantum pro aliquib⁹. Denique, affirmatio & negatio ad qualitatem ipsi⁹ spectāt enunciationis. Secundū em̄ quod copulata vario modo disponit varius est enunciandi mod⁹ secundū affirmationē aut negationē.

¶ Hæc quoque consideratione triplex solet in hoc loco distinguī quaesitiū, quo de huiusmodi distincte interrogat. Quā em̄ interrogare volum⁹ de propositione aliquanum sit categorica aut hypothetica, vtinam quaestiuo vocabulo, qua, interrogantes, quaenam sit hæc aut illa

aut illa propositio. Cum autē scire voluerim, nūm propositio vniuersalis sit aut particularis, inrerogamus, quanta sit. Deniq; scire volentes an affirmatiua sit propositio an negatiua, rogamus, qualis sit ipsa

¶CAPVT XII.

H De oppositione in generali. Is vero ita de propositione & varijs eius diuisionib; ac speciebus vt cūq; declaratis, poscit ordo, vt ad propositionū simpliciter oppositiones tractemus. Iucunda em pariter & vtilis erit huiusmodi cōsideratio, vt cognoscat, quę propositio, cui quo modo, & quousq; opponat siue repugnet, secundum veritatē, aut scdm falsitatē, aut scdm vtrumq; simul: varias quoq; oppositionū species abinuicem discernere, singularumq; leges & naturas tenere.

¶Pro quar; rerū faciliori & pleniori intellectu premittendę sunt duę diuisiones aliar; propositionum quar; prior hęc est. Propositionū, quędā participat vtroq; termino, quędā altero tantū, quędā vero neutro termino participant. Primi mēbri exemplū sunt hęc duę propositiones. Omnis homo est animal. Nullus homo est animal. Secūdi. Omnis homo est animal. Nullus homo est asinus. Tertij. Omnis homo est animal. Nulla arbor est brutū. In illis autē solis potest inueniri oppositio, quę vtroq; termino participat. ¶Secūda diuisio est, qua subdiuiduntur propositiones vtroq; termino participantes, in hunc modū. Propositionū vtroq; termino participantū, quędā secundum eundem ordinē participant, aliar; vero secundum alitū & inuersum ordinē. Primi exemplū sunt, hęc duę. Omnis homo est animal. Nullus homo est animal. Secūdi hęc. Omnis homo est animal. Nullum animal est homo. In illis autē solis proprie inuenitur oppositio, quę vtroq; termino scdm eundem ordinē participant. ¶His præmissis quidnam sit oppositio, & quot sint eius species, declarabimus. Ex

Defin. oppositiōnis.

Contradictio, siue oppositio, est, affirmatio & negatio oppositę. ¶Cuius

¶Cuius definitio hic est sensus. Oppositio est repugnantiā inter duas propositiones, eiusdem omnino subiecti & eiusdem oīno prædicati, quar; altera est affirmatiua, altera negatiua. Vel sic. Oppositio. i. propositiones oppositę sunt propositio affirmatiua & propositio negatiua eiusdem subiecti & eiusdem prædicati. Vt inter has. Omnis homo est bonus. Nullus homo est bonus, vera est oppositio. Sub hac autē definitione, nō continet oppositio subalterna, quę est inter propositiones eiusdem qualitatis, & sumit tantum scdm diuersam quātitatē: propter quā nō merebitur dici oppositio, nisi admodū improprie. Clari; quōq; & generalius solet definiri oppositio hoc modo. Oppositio est repugnantiā duar; propositionū, vtroq; termino participantū, scdm eundem ordinē, vel in qualitate tantū, vel in quātitate tantū, vel in quātitate & quātitate simul. Quę definitio etiā oppositionē subalternā intra se cōcludit. Sub primo definitionis mēbro cōtinetur oppositio cōtraria, & oppositio subcontraria, quar; vtrę est inter propositiones solū qualitate differētes. Sub scdo mēbro est oppositio subalterna, quę (vt iā dictum est) propositio num est sola quātitate differentiū. Sub tertio est oppositio cōtradictoria, quę est inter propositiones qualitate simul & quātitate repugnātes. Quę oīa in sequētibus fient clariora, vbi ante oculos singularum oppositionū cōstituent exēpla. ¶CAP. XIII.

¶De speciebus oppositionis.

Assignat Aristoteles oppositioni tres species propositiones oppositas diuidens, in contrarias, subcontrarias, siue (vt ipse eas appellat) non contrarias & contradictorias. Ex eo quoq; singularum assignatur definitiones in hunc modum.

Contrarię enūciationes sunt, si quid enūciatur vniuersali vniuersalit̄ inesse & non inesse. Subcontrarię enūciationes sunt, si quid enūciatur vniuersali particula

Contrarię.

Subcontrarię.

particulariter inesse & non inesse.

Cōtradi-
toriaz.

Cōtradicōriæ sūt, affirmatio & nega-
tio eiusdē de eodem, quarum altera si

gnificat vniuersaliter, altera vero nō.

Quarū definitionū hic est sensus. Cōtrariæ sunt, cū

aliquid idē prædicatū de eodē subiecto termino cō-

muni prædicat, in altera vniuersaliter & affirmati-

ue, in altera vniuersaliter & negatiue. Subcōtrariæ

sunt, cū idē prædicatū de eodē subiecto aliquo ter-

mino communi prædicat, in altera particulariter &

affirmatiue, in altera particulariter & negatiue. Cō-

tradicōriæ vero sunt, cū idē prædicatū de eodē sub-

iecto termino cōmuni prædicat, in altera vtr & af-

firmatiue, in altera autē particulariter & negatiue.

Vel in altera vtr & negatiue, in altera particulari-

ter & affirmatiue. Multo vero clarior est omnis pos-

teriorū, qui prædictas oppositionis species ita defini-

unt. Cōtrariæ sunt, vtr affirmatiua & vtr nega-

tia, eiusdē subiecti & eiusdē prædicati. Subcōtrariæ

sunt, particularis affirmatiua & particularis negati-

ua eiusdē subiecti & eiusdē prædicati. Cōtradicōriæ

sunt, vtr affirmatiua & particularis negatiua, vel,

vtr negatiua & particularis affirmatiua, eiusdē sub-

iecti & eiusdē prædicati. Subalternas quoq; simili-

ter definiūt in hūc modū. Subalternæ sunt, vtr af-

firmatiua & particularis affirmatiua, vel vtr nega-

tia & particularis negatiua, eiusdē subiecti & eius-

dē prædicati. ENūc in singulis ante oculos cōstitua-

mus exēpla. Istæ sunt cōtrariæ. Omnis homo est iustus.

Nullus homo est iustus. Ambæ em̄ sunt vniuersales,

altera affirmatiua, altera negatiua, idē habentes sub-

iectum homo, & idē prædicatū iustus. Hæc sunt subcō-

trariæ. Quidam homo est iustus. Quidam homo non est

iustus, ambæ em̄ sunt particulares: altera affirmatiua

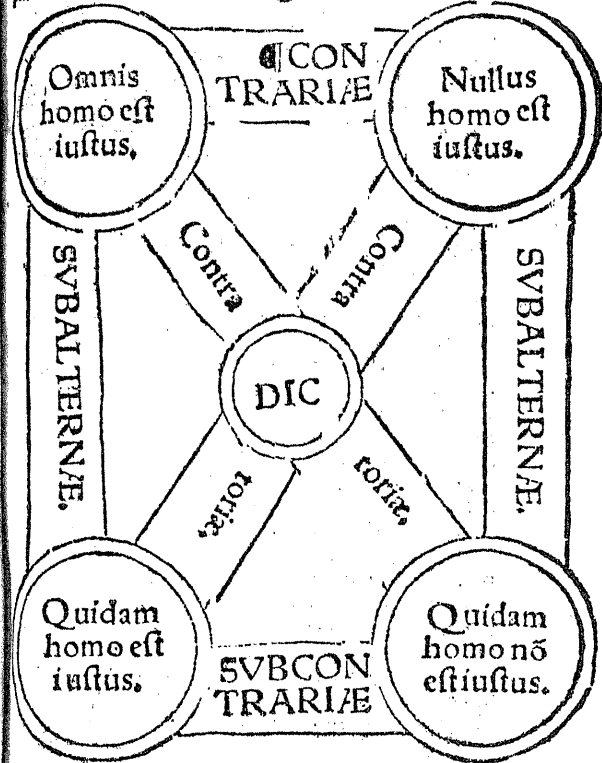
altera negatiua. Istæ sunt cōtradicōriæ. Omnis homo

est iustus. Quidam homo nō est iustus. Item & istæ

Nullus homo est iustus. Quidam homo est iustus. Illæ

namq;

namq; sunt, vtr affirmatiua & particularis negatiua, hæc vero
sunt vtr negatiua & particularis affirmatiua, omnes eiusdē sub-
iecti & eiusdē prædicati. Deniq; hæc sunt subalternæ. Omnis ho-
mo est iustus. Quidam homo est iustus. Item & istæ. Nullus ho-
mo est iustus. Quidam homo non est iustus. Sunt enim duæ priores
vtr affirmatiua, & particularis affirmatiua. Altera vtr negati-
ua & particularis negatiua, omnes eiusdē subiecti, & eiusdē
prædicati. Quæ omnia in hac figura ad oculum licet inueniri.

Caput

De conditionibus quibusdam ad perfectam oppositionem requisitis.

NOtandū vero est, quod definitiones specierum oppositionis iam positę nō penit vniuersales sunt & omnino sufficientes, nisi in super singulis conditio vna addat. Videlicet ad perfectam contrarietate requisita conditio hęc est. Vt nō sit in propositionib⁹ assignatis aliquis terminus qui non vt minimū in altera vniuersaliter ponatur. Huius cōditionis defectu istę nō sunt vere contrarię. Omnis homo est animal, ōnis homo aliqd animal non est. Tota em̄ definitio contrariarum suprapōsita eis cōuenit: quoniā sunt duę propositiones; quę altera est vniuersalis affirmatiua, altera vniuersalis negatiua, idem prorsus habētes subiectum; idemq; prædicatum. Sed est in eis terminus animal qui in neutra vniuersaliter ponit. Non em̄ in prima vt manifestū est: nec in secunda; quoniā negatio ei postponit. Dicitū est autē supra, negationē non habere vim nisi in ea, quę sequunt. Quod autē hęc non sunt contrarię, patet, quoniā simul verę sunt, quod est contra naturā contrariarū, vt posterius declarabitur. De veritate istius, Omnis homo est animal, certissimū est. De altera, Omnis homo aliquod animal nō est, declaratur quod vera sit. Omnis em̄ homo leo nō est, igitur omnis homo aliquod animal non est. Eiusdē conditionis defectu hęc quoq; non sunt contrarię. Vniuscuiusq; hominis altera man⁹ est dextera, & Vniuscuiusq; hominis altera manus nō est dextera. Ambas em̄ constat veras esse. De secunda patet qm̄ vniuscuiusq; hominis sinistra quis non est dextera, igitur vniuscuiusq; hominis altera manus non est dextera. Si autē verā velimus assignare contrarietate curandū est, vt terminus ille qui in neutra posit⁹ est vniuersaliter, vt minimū in altera sic assignet. Vnde hęc sūt cōtrarię. Omnis homo est animal. Omnis homo nō est animal, vel. Omnis homo ōne animal nō est, vel. Omnis homo nullum animal est, quę tres æquivalent. Item hęc contrariarū

triantur. Vniuscuiusq; hominis vtraq; manus est dextera. Vniuscuiusq; hominis altera manus nō est dextera. Vel sic. Vniuscuiusq; hominis altera man⁹ est dextera. Vniuscuiusq; hominis vtraq; manus nō est dextera. ¶ Pro subcontrariis autem quasi opposita requirit conditio, ne sit aliquis termin⁹ in vtraq; vniuersaliter posit⁹. Id em̄ impediret subcontrarietatem. Cuius defectu istę non sunt subcontrarię. Quidā homo ōne animal est. Quidā homo nō est animal. Hic em̄ termin⁹ animal, in vtraq; tenet vniuersaliter. Quod autē nō sunt subcontrarię, patet quia ambę simul falsę sunt, quod est contra naturā subcontrariarum. Sic autē assignabunt subcontrarię. Quidā homo est animal. Quidā homo nō est animal. Vel sic. Quidā homo ōne animal est. Quidā homo aliquod animal nō est, caute sic proponendo terminū animal, in secūda, ne vniuersaliter accipiat. ¶ Porro in cōtradictorijs. Vtrūq; equali vigilantia cauendum, videlicet vt nec in vtraq; sit idē termin⁹ vniuersaliter posit⁹, nec in vtraq; particulariter. Vtrumq; em̄ contradictionē impedit: quoniā oportet in cōtradictorijs talē fieri propositionū comparationem vt ōnis termin⁹ qui in priori positus est vniuersaliter, in posteriori ponat non vniuersaliter, & cōtrario, omnis qui in priori particulariter, in posteriori vniuersaliter constituat. Huius defectu istę non cōtradiciunt. Omnis homo ōne animal est. Quidā homo nō est animal; in quib⁹ terminus animal vtrobiq; vniuersaliter ponit. Neq; istę. Omnis homo est animal. Aliquis homo aliquod animal nō est, i qui bus termin⁹ animal vtrobiq; particulariter ponitur. Duę priores sunt simul falsę; posteriores ambę simul verę quod est contra naturā contradictoriarū quę non est possunt esse simul verę aut simul falsę. ¶ In subalternis vero, cautio est adhibenda, ne aliquis termin⁹ vniuersaliter ponatur in particulari, qui non itē vniuersaliter ponatur in vniuersali. Huius defectu istę non sunt subalternę. Omnis homo animal est. Quidā homo omne animal est. Animal em̄ in particulari tenetur vniuersaliter, cum in vniuersali

uerfali non vniuerfaliter positū fuerit. Quod autē hęc non sunt subalterne, patet quoniā secundū legē subalternarū, ad veritatem vniuerfalis sequitur veritas particularis, & ad falsitatem particularis sequitur falsitas vniuerfalis. Hic autē non ita res habet. Ista em̄ vniuerfalis, Omnis homo est animal, vera est; illa autem particularis, Quidā homo omne animal est, falsa est. Vt igitur vere sint subalterne, oportet signū vniuerfale abijci in secunda, a termino animal, dicēdo, Quidā homo animal est. Adduntre centiores, quidā singulis speciebus oppositionum alias cautiones: sed nos impra sentiarum rudī ista de terminatione contenti abscedimus, ne longe nimīū ad inaniam progressi, in feces sophisticas forsitan incidamus.

CAPVT XV

De legibus oppositionum.

Colligunt quoq; ex Aristotele certæ quedam leges singularū oppositionū, quibus indicat quomodo inter se propositiones oppositæ repugnēt, vel scdm veritatē tantum, vel scdm falsitatē tantum, vel scdm veritatē & falsitatē simul.

Lex contrariarū.

Lex contrariarum. Impossibile est, contrarias esse simul veras, simul autē falsas esse, est possibile.

Hoc est, si cōtrariorū altera sit vera, alterā oportet esse falsam, non autē contrario, quoniā possunt duæ cōtrarię dari simul falsę. Exēpli gratia. Si hęc sit vera, Omnis hō est iustus, eius cōtraria erit falsa. Nullus hō est iustus, scdm veritatē em̄ hęc manifestissimę opponūtur, quēadmodū facile percit quisquis aures cōsultat suas, mentēq; auditui accōmodat. Nō autem cōsequit, si hęc falsa sit. Nullus hō est iustus, ob hoc verā esse cōtrariā. Omnis hō est iustus. Ambæ em̄ falsitatē habēt, & neutra veritatē. Vnde contrarię propositiones opponunt tantum scdm veritatē in qua nunquā conuenire possunt, non autem secundum falsitatem in qua possunt.

Lex

Lex subcontrariarum. Subcontrarię contingit simul esse veras, simul autem esse falsas non contingit.

Hoc est, Propōnum subcōtrariarū si altera sit falsa, reliquā oportebit esse verā, quoniā simul abæ falsę esse nō possunt. Nō autē necesse est, si altera sit vera, ob hoc alterā esse falsā, quoniā ambæ simul possunt esse verę. Exēpli gratia, Si ista sit falsa, Quidā homo nō est animal, cōsequit alterā verā esse. Quidā homo est animal. Quāuis autē vera sit hęc, Quidā hō est iustus, nō tamen ob hoc oportebit alterā esse falsam. Quidā homo nō est iustus. Ambæ em̄ veritatē simul habēt. Vnde subcontrarię repugnant tantū secundū falsitatē, in qua nō possunt cōuenire; nō autē secundū veritatē, in qua possunt. Propter quod forsitan subcōtrarię signanter sunt nominatę, quasi minus contrarię. Prior em̄ & potior videtur contrarietas secundum veritatem, quemadmodum veritas prior est falsitate, & prius ipsa cōsideratur, Vel ideo subcontrarię dicte sunt, quia in falsitate contrarię, sub alijs in veritate contrarijs positę.

Lex contradictoriarum. Contradictorię non possunt simul esse verę nec simul falsę, sed necesse est earum alterā esse veram, & alteram falsam.

Hoc est, Contradictoriarū si altera sit, vera alteram cōsequitur esse falsam, & si altera sit falsa consequēs est alteram esse veram. Exēpli gratia. Si hęc vera est, Omnis homo est animal, recte colligitur, istam esse falsam. Quidam homo nō est animal. Rursum si hęc sit falsa, Quidam homo est leo, recte infertur hanc esse veram. Nullus homo est leo, Pugnāt em̄ oibus modis cōtradictorię, & secundū veritatē & secundū falsitatem, Propter quod, oppositio, inter

Q ij istas

istas est maxima: quæ appellatur contradictoria, eo quod tã secundũ veritatẽ quã secundũ falsitatẽ ambæ sibi inuicẽ contradicãt. Hanc legẽ participant etiam ppositiones singulares. illæ quarũ altera est affirmatiua altera negatiua, eiusdẽ subiecti & eiusdem prædicati. Vt Petrus viuít, Petrus non viuít. Non em̃ possunt istæ simul esse veræ, aut simul esse falsæ. Propter quod merito cõtradiçtorijs adnumeratur.

Lex
subal
terna
rum

¶ Adiciunt posteriores legẽ pro subalternis, in hunc modũ. Subalternarũ si vniuersalis sit vera, particularẽ consequitur esse veram non autem e contrario. Et si particularis sit falsa, cõsequitur vniuersalẽ esse falsam, non autẽ e contrario. Hoc est, Inter subalternas, ad veritatẽ vniuersalis sequit̃ veritas particularis, quã vocant subalternatã, non e contrario, veritas particularis infert veritatẽ vniuersalis. At uero falsitas particularis infert falsitatem vniuersalis non e cõuerso, falsitas vniuersalis falsitatem particularis. Exempli gratia: si hæc est vera. Omnis homo est animal, euidenter infertur hanc quoq; particularem esse veram. Quidam homo est animal. Non tamen e contrario consequens est, si vera sit hæc particularis. Quidam homo est iustus. ob hoc verã esse eius vniuersalem subalternam. Omnis homo est iustus. Rursum, si falsa sit hæc particularis. Quidã homo est brutũ, statim cõsequitur, vniuersalem quoq; falsam esse, Omnis homo est brutũ. Nec tamen vicẽ sim consequitur, si falsa sit hæc vniuersalis, Omnis homo est iustus, falsam propterea esse particularem. Quidam homo est iustus. Hæc em̃ vera est, cũ illa sit falsa. Vnde apparet, subalternas nullo modo repugnare, neq; secundũ veritatem, neq; secundũ falsitatem, multo vero minus secundum vtrumq; Passim enim inueniuntur simul vera, aut simul falsæ.

CAPVT XVI.

¶ De diuersa materia propositionum,

Quoniam autẽ supra diximus, contrarias interdũ simul posse falsas inueniri, subcõtrarias autem simul veras: ad cognoscendũ, quæ illarum possint aut nõ possint simul esse falsæ aut

sæ aut veræ, distinguit̃ triplex materia enũciationũ nempe naturalis, cõtingens, & remota. Per materiã autem totius enunciationis, intelligimus ambo simul extrema, subiectũ & prædicatũ: & secundũ hæc similitudinẽ horum duorũ adinuicẽ, sumitur ista distinctio materiæ. ¶ Propositio illa dicitur esse de materia naturali, in qua subiecto prædicatũ conuenit essentialiter, vel vt minimũ necessario. Vt cũ genũ prædicatur de specie, species de indiuiduo, differentia de specie constituta, aut propriũ de subiecto. Vt hæc enunciationes. Omnis homo est animal. Omnis homo est ribillilis. Omne animal est sensibile sunt ex materia naturali. De cõtingenti autem materia esse dicitur propositio illa, in qua prædicatum subiecto conuenit cõtingenter, sic vt possit adesse & abesse. Huiusmodi est prædicatio, accidentis de subiecto. Postremo, de remota materia dicit̃ esse illa propositio, cuius prædicatũ non potest vere affirmari de subiecto. Vt Omnis homo est asinus. ¶ Ratio autem horũ nominũ est satis manifesta. In primis em̃ enũciationib; quia prædicatũ se habet ad subiectũ naturaliter, hoc est, essentialiter vel necessario, ideo de materia dicuntur esse naturali. In secundis quia prædicatũ se habet ad subiectũ cõtingenter, de materia dicuntur esse cõtingenti. In tertijs quia prædicatũ nõ potest cũ subiecto cõuenire, sed abinuicẽ sunt penitẽs remota & disparata, ideo merito de materia dicuntur esse remota siue disparata. ¶ His præmissis nota quod ppositiones cõtrariæ de materia naturali nõ possunt vnq; simul esse falsæ, similiter nec in materia remota. In materia em̃ naturali semp affirmatiua est vera, imo necessaria, in materia autẽ remota, semp negatiua oportet esse verã. Neq; hic igitur neq; illic, possunt ambæ cõtrariæ simul esse falsæ. In materia autẽ cõtingenti, inueniri possunt ambæ simul falsæ. Vt Omnis homo est iustus, Nullus homo est iustus. Omne animal volat. Nullũ animal volat. Proportionabiliter dicendum est de subcõtrarijs, quod in naturali materia aut remota simul non possunt inueniri veræ; quoniã in naturali negatiua esse

Q. iij. impossibã

DE ENUNCIATIONE.

impossibilis, & in remota affirmatiua itē est impos-
sibilis, In materia autem contingenti simul possunt
esse veræ

¶ CAPVT XVII.

¶ De æquipollentijs propositionum.

Post oppositiones enunciationū, conuenienti-
mum videtur statim de earū æquipollētia tra-
ctatū adiungere, quod æquipollentiā regulæ
cognitionē recentem præsupponant oppositio-
num, vt statim patebit ex ipso regularū pro hac re
constituendarū tenore. Cōsideramus autē hic ppo-
sitiones æquipollētes siue æquiuales, nō ex par-
te ipsorū terminorū subiecti aut prædicati, quo mo-
do istas dicimus æquipollere. Tullius dicit. Marcus
loquitur: sed ex parte signorū vniuersaliū aut parti-
cularium, affirmantiū & negantiū, certo modo &
ordine adinuicē dispositorū. Valetq; huius æquipol-
lentiæ noticia, ad obscuriores ppositiones alijs cla-
rioribus elucidandas. ¶ Ponūtur autē æquipollen-
tiarū tres regulæ. Prima regula. Si alicui signo vni-
uersali vel particulari præponatur negatio, æquipol-
lebit suo contradictorio. Secunda. Si alicui signo v-
niuersali postponatur negatio, æquipollebit suo con-
trario. Tertia. Si alicui signo vniuersali vel particu-
lari præponatur & postponatur negatio, æquipolle-
bit suo subalterno. ¶ Primæ regulæ hic est sensus
¶ Si in aliqua propositione præponatur negatio ali-
cui signo vniuersali vel particulari, illa tota enun-
ciatio sic præpositam habens negationē æquipolle-
bit cū ea quæ prioris sine negatione erat cōtradictō-
ria. Exempli gratia. Omnis homo est iustus anteq̄
præmittatur negatio, habet hanc contradictoriam.
Quidā homo non est iustus. Nūc itaq; si libet adij-
ce negationem priori ante signum vniuersale, dicē-
do. Non omnis homo est iustus. Si hanc queris ex-
plicare per aliam clariotem æquiualem, cape illā
contradictoriam prioris. Quidam homo non est iu-
stus. Prorsus em̄ idem valent. Similiter ista. Quidā
homo est iustus, hanc habet contradictoriam. Nullus
homo est iustus. Si igitur præponas negationē
priori, dicendo. Non quidā homo est iustus, huius
æquipol-

Tres re-
gulæ
pro æ-
qui-
pollen-
tijs.

LIBER TERTIVS

Fo. 106

æquipollens est illa prioris contradictoria. Nullus
homo est iustus. Oportet autē secundū hanc regulā
sā, negationē præponi toti propositioni. ¶ Secūda
regula sic est intelligenda. Si in aliqua propositione
signo vniuersali postponatur negatio, prædicatum
negans, illa æquipollebit ei quæ prioris nondum
postposita negatione fuerat contraria. Exempli gra-
tia. Hæc cōtrariæ sunt, omnis homo est iustus. Nullus
homo est iustus. In prima si libet, postpone negatio-
nē dicendo. Omnis homo non est iustus. Vis scire
cui æquipolleat? Illi scilicet cōtrariæ prioris. Nullus
homo est iustus. Ac rursum, in hac postpone nega-
tionem dicendo, Nullus homo non est iustus. Vis
scire modo cui æquipolleat? Illi nimirū prioris cō-
trariæ. Omnis homo est iustus. Notandū autē est, in
hac regula non fieri sermonē nisi de signis vniuersa-
libus. In particularibus em̄ secundū postpositio-
nem negationis, specialis non sumitur æquipollētia
¶ Tertia regula sic est intelligenda. Si alicui propo-
sitioni geminā adicias negationē, alterā ante signū
vniuersale vel particulare, alteram post ipsum, illa
æquipollentem habebit eā quæ erat subalterna prio-
ris, in qua nondū adiecta erat gemina negatio. Vt
istæ sunt subalterne. Omnis homo est iustus. Quidā
homo est iustus. Adde priori geminā negationem,
hoc modo. Non omnis homo nō est iustus. Vis sci-
re cui æquipolleat, Illi videlicet. Quidā homo est
iustus. Ita vicissim hæc. Non quidam homo nō est
iustus æquipollentē habet illā primam. Omnis ho-
mo est iustus. ¶ Quāquā autem regulas istas iam
exposuimus de propositionibus ipsis, facilius tamē
signis explicantur, vt ipsa signa in se cōsiderantur
Quemadmodū (exempli gratia) secundū primā re-
gulam, non omnis æquipollet, quidā nō: quoniam
quidā non contradictoriæ opponitur signo omnis
Non quidē, æquipollet, nullus: quoniam quidā, con-
tradictorie opponitur signo nullus. Iuxta secundā
regulam, Omnis non, æquipollet nullus: quoniam
omnis, cui postponitur negatio, contrariatur signo
nullus. Item, nullus non, simili ratione æquipollet,
Q. iij omnis.

DE ENUNCIATIONE.

omnis. Iuxta tertiā regulā, non omnis non, æquipollet quidā. **C**A dicitur prædictis & alia regula, ordine quarta, ex duobus prioribus velut cōtexta. Si duo signa vniuersalia negatiua ponantur in eadē propositione, altere ex parte subiecti & alterū ex parte prædicati, prius æquipollet suo contrario, iuxta scđam regulā, & posteriori suo cōtradictorio per primā. Exempli gratia. In ista propositione. Nullus homo nullum animal est, duo ponuntur signa negatiua. Nullus & nullum; alterū ex parte subiecti, nullus; alterū ex parte prædicati, nullū. Assignādo ergo huius propositionis æquipollentē, pro primo signo ponendū est signum contrariū, omnis; pro secundo cōtradictorium, aliquid. Atque ita habet æquipollēs. Omnis homo aliquid animal est. Sic ista. Nihil nihil est, æquipollet huic. Quodlibet aliquid est. Ista. Ex nihilo nihil fit, huic. Ex quodlibet fit aliquid. Hæc autē. Nihil ex nihilo fit, huic æquiualeat. Quodlibet fit ex aliquo. Ista. Nemo nusquam est, huic. Quilibet alicubi est. Nullus homo nunquam aberrat, ista. Quilibet homo aliquando aberrat. Omittimus autē hoc in loco prolixissimas & monstris adsimiles enūciationes in mediū adferre, quod omnia fere quæ in authoribus & vtu vulgato contingit occurrere, ad rem istā spectantia, his paucis abunde existimamus comprehensa.

CAPVT XVIII.

De conuersione propositionum.

PRæter iam determinatas simplicium enūciationum proprietates, oppositionem & æquipollentiam, est alia nūc suo ordine paucis explicanda, quæ vulgato nomine appellatur conuersione. Quomodo enim propositionibus conuenit, adinuicē opponi vel æquipollere, sic & cōverti siue verti secundū extremos; transmutationē: ita vt ex subiecto fiat prædicatū, & ex prædicato subiectum. Est autem conuersione huiusmodi duplex, altera simplex, altere per accidens. Cōuersione simplex est, quando de subiecto fit prædicatū, & de prædicato subiectum, manente eadem quātitate & qualitate propositionum. Hoc est: Tunc fit alicuius propositionis simplex con-

Sim
plex
cōuer
sio.

LIBER TERTIVS

plex cōuersione, quando subiectū mutatur in prædicatū, & e contrario, sic vt nec quantitas mutetur, nec qualitas propositionis. Vt ista enūciatio. Nullus homo est animal, simplici cōuersione conuertitur in istā. Nullū animal est homo. Quod enim in priori est subiectū, est prædicatū in posteriori, & e contrario. Est insuper eadē quantitas vtriusque, quoniam ambæ sunt vniuersales: eadē quoque qualitas, quoniam ambæ sunt negatiuæ. Sic ista. Quidā homo est animal, simplici conuersione in hanc conuertitur. Quoddā animal est homo. Vniuersalis autē affirmatiua hoc modo non potest recte cōverti. Vt ista. Omnis homo est animal, non recte cōuertitur in istā. Omne animal est homo. In omni enim bona conuersione oportet propositionē conuersam inferre ipsam in quā vel per quā conuertitur, quæ cōmuniter appellatur conuertēs. Manifestum est autē, non valere hanc consequentiā. Omnis homo est animal; igitur omne animal est homo; cum antecedens sit verū & necessariū, consequens autem falsum & impossibile. Non item hæc cōuersione potest cōverti particularis negatiua. Vt ista. Quoddā animal non est homo, non recte in istā vertitur. Quidā homo non est animal. Non enim hæc ad illam consequitur. Relinquitur ergo, solā vniuersalē negatiuā & particularē affirmatiuam conuerti simpliciter.

CAltera est conuersione per accidens, quæ sic definitur. Cōuersione per accidens est, quando de subiecto fit prædicatū & de prædicato subiectū manente quidē eadem qualitate sed quātitate mutata. Vt quoties vniuersalis propositio conuertitur in particularē. Vniuersalis quidē affirmatiua, in particularē affirmatiuam. Vniuersalis autē negatiua, in particularē negatiuam. Vt ista, omnis homo est animal recte conuertitur in hanc. Aliquod animal est homo. Vbi qualitas manet eadē, quia ambæ sunt affirmatiuæ, sed quātitas est diuersa, quoniam altera est vniuersalis altera particularis. Item ista. Nullus homo est animal, recte conuertitur in hæc. Aliquod animal non est homo. Particularis autē siue affirmatiua siue negatiua, non potest sic cōverti, quoniam ex particulari non potest inferri

Conuersio
per
accidens

DE ENUNCIATIONE

inferri vniuersalis conuertēs. Non em̄ sequit̄. Quidam homo est animal, igit̄ omne animal est homo. Ratio autē harum nominationū, quare prior conuersio dicat̄ simplex, posterior per accidēs, videtur ex hoc desumpta; quia in cōuersione simplici cōuertens inferitur immediate ex cōuersa, non gratia alius cuius illationis intermediae. In cōuersione autē per accidēs, cōuertēs ex cōuersa nō immediate, sed quasi per mediū alicui⁹, inferitur. Exēpli gratia. Ista propositio. Omnis homo est animal, nō videtur immediate ex se inferre hanc. Quoddā animal est homo; sed immediatius videtur inferre, iuxta subalternarum legem, hanc suā subalternam. Quidam homo est animal. Et quia ad hāc. Quidā homo est animal, simplici cōuersione sequit̄ ista. Quoddā animal est homo, hinc quasi per mediū, illa posterior conuertens sequitur ad primā quae est conuersa. Secundā naturalē em̄ & immediatū ordinem argumentādo ab alia ad aliā, sic foret procedendū. Omnis homo est animal, igitur aliquis homo est animal, & si aliquis homo est animal, igitur aliquod animal est homo. A primo ergo ad vltimū valet illatio. Omnis homo est animal, igitur quoddā animal est homo. Ita vniuersalis negatiua nō immediate infert particularem cōuertentē, sed immediat⁹ infert vniuersalē negatiuā, per quā conuertit̄ simpliciter. Ex ista em̄. Null⁹ homo est brutū, sine medio infert̄ ista. Nullū brutū est homo; ac deinde ex ista infert̄ tertia. Aliquod brutū non est homo. In cōuersione autē simplici, non videt̄ inter cōuertentē & conuersam aliū quod mediū. Vnde ista. Quidā homo est animal, si ne medio infert̄ istā. Quoddā animal est homo; & ista. Null⁹ homo est brutū, hanc. Nullum brutū est homo. Ideo, si ista cōuersio vniuersalis negatiuae in vniuersalē negatiuā, & particularis affirmatiuae in particulatē affirmatiuā, dicitur simplex. Conuersio autē vniuersalis affirmatiuae in particulatē affirmatiuam, & vniuersalis negatiuae in particulatē negatiuam, dicitur conuersio per accidēs. ¶ Prædictis quoq; adijcitur tertius modus conuersionis, qui dicitur per

LIBER TERTIVS

dicitur per contrapositionē, quae sic definit. Conuersio per contrapositionē est, quando de subiecto fit prædicatum & de prædicato subiectū seruata eadē qualitate & quantitate, sed mutatis terminis finitis in infinitos, & ecōtrario. Vt ista, Omnis homo est animal, hac cōuersione in istā conuertit̄. Omne nō animal est nō homo. Vbi manifestum est in vtraq; esse eandem quantitatem, cum sint ambae vniuersales: eandē quoq; qualitatem, cum sint ambae affirmatiuae: sed in prima subiectū & prædicatū sunt termini finiti, in secūda ambo sunt termini infiniti, nepe nō homo & nō animal. Hoc autē modo conuertunt̄ propositiones vniuersalis affirmatiua & particularis negatiua. Dicitur autē ista conuersio per cōtrapositionē eo quod fiat secundū terminos oppositos & contradictorios. Termin⁹ em̄ infinitus, cōtraopponitur & contradicit termino finito. Proprie tamē non meretur cōuersionis nomen, quonia in conuersione propria dicta oportet eadē profus esse extrema, ordine cōuerso disposita, vt subiectū vni⁹ sit alterius prædicatum, & ecōtrario: quod nō est in prædicta cōuersione. Extrema em̄ conuersae sunt, duo termini finiti; extrema autē conuertentis sunt, termini infiniti. ¶ Et ḡraliter in ōni conuersione hoc diligenter obseruandū est, vt totū subiectū vni⁹ sit prædicatum alteri⁹, & totū prioris prædicatū alterius subiectum. Vnde si quis hanc velit cōuertere. Petrus videt Paulū, non assignabit hanc pro cōuertente, Paulus videt Petrū (Non em̄ hāc ad illā consequit̄, sed istā potius assignabit, Vidēs Paulū est Petrus. Item ista. Petrus est in domo, nō vertit̄ in hanc: dom⁹ est in Petro, sed in istā. Existens in domo est Petrus. Ita in alijs semper est diligenter ad extrema considerandum.

¶ CAPVT XIX.

¶ De propositionibus hypotheticis.

Ost absolutū vcnq; tractatū de simplicibus enunciationib⁹ (ijs exceptis, quae modales appellantur de quibus posterius agetur) ratio ordinis videtur exposcere, vt pauca quaedam de enunciationibus compositis siue cōiunctis dicam⁹ quae (vt

quæ (vt supra dixim⁹) ex pluribus cōstant simplicibus enunciationib⁹, coniunctionali aliqua particula adiuuicē coniunctis, propter quod ab Aristotele appellantur enunciationes cōiunctæ. Alij vero hypotheticas appellat. i. conditionales, speciei vocabulo ad genus transfato, cū propositio hypothetica siue conditionalis, sit species præcipua propositionis cōiunctæ. ¶ Diuidit autē propositio cōiuncta in propositionē conditionale, copulatiuā & disiunctiuam. Quarū species distinctio sumit ex distinctiōne cōiunctionū simplicium enunciationum connectentium per quas & definiunt, hoc modo. Propositio conditionalis est illa, in qua cōiunguntur duæ propositiones categoricæ per cōiunctionē conditionale. Propositio copulatiua est in qua cōiunguntur duæ categoricæ per cōiunctionē copulatiuā. Propositio disiunctiua est, in qua cōiunguntur duæ categoricæ per cōiunctionē aliquā disiunctiuam. Vt hæc est conditiōnalis, Si pater est, filius est. Hæc est copulatiua, Deus est verax, & homo est mendax. Hæc est disiunctiua, Iustus saluabitur vel mendax est. De⁹. In singulis em̄ videntur duæ enunciationes simplices, adiuuicē cōiunctæ per cōiunctionale particulā. ¶ Quantum vero ad propositionē conditionale specialiter hoc notandum est, nō esse necessarium vt ipsa explicite duas habeat simplices enūciatiōes, quæ sigillatim sumptæ per se sint vere enunciationes, verū aut falsum significantes: sed sufficit, quod in conditionali posita orationes locum obtineant veræ enunciationū, sic vt tota oratio cōiuncta nō aliud significet, quam si duæ enunciationes formaliter veræ aut falsum significantes, earū loco essent suppositæ. Quod dicim⁹ exēplo clarebit. Cum dico, Si lapis esset homo, lapis esset animal, proculdubio tota hæc enūciatio veritatem continet, & enūciatio vere est composita. Neutra tamē pars per se sumpta: formaliter verum aut falsum explicat. Cū em̄ dico, Lapis esset homo, lapis esset animal (qm̄ verbo non vtor indicatiui modi) veræ aut falsum nō indico. Attamē propter naturā & vim cōditionalis cōiunctionis, propositionū locū ob-

locū obtinent illic posita, suntq; propositionū formalium velut vicariæ. Idē em̄ illa valet quod ista. Si lapis est homo, lapis est animal. Non autē inuenitur hoc in copulatiuis aut disiunctiuis enūciationibus. Nā si dixeris, Deus esset bonus & homo esset malus, neq; veræ neq; falsum tota indicat orationem. Ratio autē diuersitatis est, ex natura diuersa cōiunctionum. ¶ Sciendū quoq; est, propositiones istas cōiunctas nō habere quantitatem. i. nō dici vniuersales vel particulares, indefinitas aut singulares. Sumitur em̄ quantitas secundū rationē subiecti, quod sit vel sic. i. cū signo vniuersali vel particulari, vel absq; vtroq; posit. In his autē enūciationib⁹, non est cōsideratio subiecti aut prædicati. ¶ Qualitas autē. i. affirmatio & negatio vtriq; inuenitur in eis. Quarū sumit, non ex affirmatione vel negatione partium, sed tantum ex affirmatione vel negatione copulæ cōiunctionalis. Ita em̄ se habet cōiunctionalis copula in propositionibus istis cōpositis, quō se habet copula ybalis in simplicib⁹; & ita se habent in cōpositis duæ propositiones simplices, quō in simplicibus extrema, subiectū & prædicatū. Vnde hic copula cōiunctionalis habet rationē formæ, & duæ simplices enunciationes rationē materiæ, sicut illic ybalis copula formæ rationē obtinet, duo autē extrema rationē materiæ. Vnde quemadmodū in simplicibus cōsiderata est affirmatio & negatio nō ex parte subiecti aut prædicati, sed ex parte ybalis copulæ, sic in istis cōpositis sumenda est affirmatio & negatio, non ex partib⁹, sed ex cōiunctionali copula. Vnde ista est negatiua enūciatio. Non si animal est, homo est, quoniā si cōiunctio, negat, quamuis vtraq; pars maneat affirmatiua. In partes em̄ nō agit illa negatio, sed in totā ipsam enūciationem, & immediate in ipsam ferē cōiunctionē. Contra, hæc est affirmatiua enūciatio. Si animal nō est, homo nō est, cū tamen vtraq; pars sit negatiua, est qd præcipua copula cōiunctionalis, si, manserit intacta. ¶ Ex eo autē quod iā dictū est, solā qualitatē in hypotheticis cōsiderari, non etiā quantitatem, sequitur & alterum,

alterum nimirum quod sola oppositio contradic-
 toria in eis inueniatur, non autem contraria, subcontraria
 aut subalterna. Cum enim istae tres oppositioes sum-
 tur secundum diuersam quantitatem, manifeste conse-
 quens sit ubi non est quantitas, non illic talium opposi-
 tionum aliquam reperiri posse. Contradictio vero, ex
 sola potest qualitate inueniri, quemadmodum in pro-
 positionibus patet de subiecto singulari, quae ambae
 cum sint eiusdem quantitatis, opponunt tamen contra-
 dictoria. Quod si quis putet, ex partium oppositione
 tali vel tali, ipsam quoque totam hypotheticam sic aut
 sic opponi, errabit qui id asserere tentauerit. Ista enim
 conditionalis. Si omnis homo est animal rationale,
 omnis homo est capax disciplinae, non est contraria huic.
 Si nullus homo est animal rationale, nullus homo
 est capax disciplinae. Sunt enim ambae simul verae. Ista
 item copulatiua. Alquis homo est animal rationale, &
 alquis homo est animal irrationale, non subcontraria
 tur huic. Alquis homo non est animal rationale, &
 alquis homo non est animal irrationale. Ambae enim
 sunt simul falsae quod est contra naturam subcontraria-
 rum. Ista quoque. Si dies est, non est nox, non est huius con-
 tradictoria. Si non est dies, est nox, Ambae enim sunt si-
 mul verae. Similiter de his distinctiuis dicendum. Vel
 dies est vel nox est, vel non est dies vel non est nox

CAPVT XX.

De veritate aut falsitate propositionum hypothe-
 ticarum cognoscenda.

Quomodo autem veritas vel falsitas harum
 enunciationum cognosci debeat, diligenter
 est notandum. Ad veritatem enim conditionalis
 affirmatiuae requiritur hoc tantum, ut altera
 recte sequatur ex altera, consequens videlicet ex an-
 tecedente. Ut haec est vera. Si homo est, animal est, quo-
 niam posterior illa recte ex priori inferitur. Non autem
 tem requiritur vllius partis veritas. Ista enim, si lignum
 est homo, lignum est animal, vera est conditionalis
 utraque tamen eius pars euidentissimae est falsitatis.
 Propter quod vulgo dici solet, propositionem condi-
 tionalem nihil ponere, id est, nullam partem ut ve-
 ram asse-

ram asserere, sed tantum sequelam indicare vnius par-
 tis ex altera. Ad veritatem autem conditionalis nega-
 tiuae satis est, non esse bonam illationem consequentis
 ex antecedente. Ut ista est vera. Non si leo animal est,
 leo est homo. Quae sic potest explicari. Non est con-
 sequens, si leo animal sit, ipsum esse hominem.

Ubi nota, in omni conditionalis esse antecedens &
 consequens. Antecedens est illa propositio, ex qua
 significatur alia inferri. Consequens vero, illa qua
 significatur inferri ex altera. In conditionalis illa est
 antecedens, quae statim post coniunctionem ponitur
 siue praecedat siue sequatur. Ut cum dico. Si homo
 est, animal est, & iterum. Animal est, si homo est, utro-
 bius homo est dicitur antecedens, altera consequens.

Sub conditionalis autem propositione, solet com-
 prehendi rationalis & causalis. Rationalis est, cuius
 partes coniunguntur per coniunctionem rationalem. Ut
 ista, homo est, ergo animal est. Pater est, igitur filius
 est. Causalis dicitur, in qua partes per coniunctionem
 causalem coniunguntur, ut. Quia sol lucet dies est. Ad
 veritatem autem rationalis, amplius aliquid requiritur,
 quam ad veritatem conditionalis. Nam praeter bonam
 illationem antecedentis ex consequente, requiritur
 insuper vtriusque partis veritatem. Ut ista est vera.
 Homo est, igitur animal est, quia bona est illatio, &
 utraque pars est vera. Ista autem falsa est. Lignum est ho-
 mo, igitur lignum est animal: quoniam licet bona sit
 illatio, partes tamen falsae sunt. Amplius vero
 ad veritatem causalis, dum propriissima accipitur con-
 iunctio, requiritur vltra bonam illationem & vtriusque
 partis veritatem, quod veritas antecedentis sit cau-
 sa veritatis consequentis. Vnde ista est falsa. Quia ho-
 mo risibilis est, ideo & disciplinae capax est. Est ta-
 men illatio bona alterius ex altera, & ambae partes
 verae sunt, sed quia antecedens non ponit causam ve-
 ritatis consequentis, ideo tota causalis veritate caret.
 Ista autem est vera. Quia homo est rationalis, est & ca-
 pax disciplinae siue beatitudinis. Hic enim antecedens
 explicat causam veritatis ipsius consequentis.

Ad veritatem autem propositionis copulatiuae affir-
 mativae

Qua ratio-
 nalis, &
 quae caus-
 salis.

matiaz requiritur, vtramq; partē esse veram; falsa autē erit, si altera partiū fuerit falsa. Vt hec est vera Deus est bon⁹ & homo est malus. Similiter & ista. Quidā homo est probus, & quidā homo nō est probus, quoniā partes earū ambæ sunt veræ. Ista autem est falsa. Homo est animal, & Deus non est, quoniā altera pars est falsa. Itē & ista. Homo nō est animal, & Deus non est bon⁹, vbi vtraq; pars est falsa. Vbi & hoc specialiter notandū est, posse dari copulatiuā impossibilē, cuius ambæ partes sunt possibiles. Vt omnis copulatiua cōposita ex propositionib⁹ contrarijs aut contradictorijs cōtingentibus, cuiusmodi est ista. Omnis homo sedet, & null⁹ homo sedet, vel aliquis homo nō sedet. Ambæ partes sunt possibiles, tota tamen est impossibilis. Oportet autē ad possibilitatē totius copulatiuæ non solū possibiles esse ambas, sed etiā compossibiles, ita vt possint ambæ simul esse veræ. Ad veritatē autē copulatiuæ ne gatiue sufficit, alterā partē non esse verā. Vt hæc est vera. Non homo est animal, & Deus est mendax. Quæ sic explicat. Non est veræ, simul & hominem esse animal & Deū esse mendacē. ¶ Sub copulatiua autē propositione, solent constitui propositiones temporales & locales, item & illæ quæ aduerbiū habēt similitudinis: quæ omnes in propositiones copulatiuas vidētur resolui. Vt ista est temporalis, Quādo postulat homo Deus exaudit. Ista est localis. Vbi duo sunt cōgregati in nomine Dñi, illic ipse est in eorū medio. Prior sic resoluit in copulatiuā. Aliquando homo petit, & tunc Deus exaudit. Posterior sic. A licubi duo sunt cōgregati in nomine Dñi; & illic ipse adest in eorū medio. Ista autē aduerbiū habet similitudinis. Sicut erga proximū segerit homo, ita erga eū se geret Deus, sicq; resoluit. Homo aliquo modo se habet erga proximū suū, atq; hoc modo se habebit Deus erga illū. ¶ De disiunctiua autē propositione varie vident loqui recēiores & antiqui. Ad veritatē disiunctiua putāt recēiores sufficere si altera sit vera, nec obesse si ambæ sint veræ. Vnde istam dicunt verā disiunctiua. Homo est animal vel ar,

vel arbor est substantia. Secundū veteres autē, videntur disiunctiua veræ partes, altera veritatē continere, altera vero falsitatem: ita vt si pars altera sit vera, sit altera falsa, & cōtrario. Vt ista est proprie disiunctiua vera. Aut dies est aut nox est. Pet⁹ est homo vel Pet⁹ nō est homo, est homo vel est brutū. Cui sententiæ satis cōsonat appellatio nois quo coniuunctione disiunctiua dicim⁹ ab officio. s. disiūgēdi partes scdm veritatē & falsitatē. Vnde iuxta hanc sententiā, ad veritatē disiunctiua requiritur, alterā partem tantū esse verā, alteram autē falsam. Ad falsitatem autē requiritur, vtramq; partem falsam esse, aut vtramq; partē verā. Atq; hanc sententiā facile videt ex veterū animo esse, qui formulas argumentationum ab eis traditas, secundum huiusmodi hypotheticas propositiones, diligenter cōsiderauit, de quibus & posterius in libro sequēti tractabitur.

CAPVT XXI.

De propositionibus quæ modales vocantur.

Inueniuntur autem & alię quædam enunciationes simplices, ratione certorū quorundam modorum peculiarem difficultatem habētes, quantum ad oppositiōnes & æquipollentias, quæ secundum regulas enunciationū simplicium suprapositas, non possunt examinari. Propter quod, earum determinatio in hunc vsq; locū, in extremā scilicet libri huius partem, consulto est reseruata. Sunt autem modi isti peculiaris difficultatis authores, quatuor, nempe possibile, contingēs, impossibile & necesse. A quibus modales dicuntur enunciationes, quæ modorum illorū aliquem in se habent. ¶ Assignantur autem interdū aduerbialiter, hoc modo: possibiliter contingenter impossibiliter, necessario. Aliquando nominaliter, hoc pacto: possibile, cōtingens, impossibile, necessariū vel necesse. Ac rursum, interdum separatim ex altera parte cōstituuntur, nō intra partes dicti. Vt cū dico. Hominē esse iustum est possibile vel contingens. Interdum vero locantur, intra partes ipsius dicti. Vt cū dico. Hominē possibile est esse iustum. Hominē impossibile est volare. Homi-

Totum hunc de modalibus tractatū sine graui damno lector scilicet tra-
sit⁹ tra-
silire poterit, ad finē vsq; libri.

nem necesse est spirare. Dicitur hic appellatur, **aggr**
 gatiū ex accusatiuo & verbo infinitiui modi. In
 his autē ponūt recentiores talem differentiam, ut eas
 quae modū habent aduerbiale vel nominale intra
 partes dicti cōstitutū, uocent modales diuisas: illas
 autē quae partes dicti habent cōiunctas, & modū se
 paratim positū, appellent modales cōpositas. Exem
 pli gratia. Propositiones istas appellant modales cō
 positas. Hominē esse iustū est possibile, est cōtingē
 est impossibile, est necessarium. Neq; refert, si modi
 praeponantur, hoc modo. Possibile est hominē esse
 iustū. Atq; in his, modos ita solent explicare, ut pos
 sibile idē sit quod propositio possibilis. Impossibile
 idē quod propositio impossibilis, necesse idē quod pro
 positio necessaria. Vnde huius propositionis: homi
 nē esse iustū est possibile, sensum hūc assignat. Hae
 enūciatio est possibilis, homo est iustus. Diuisa au
 tem modales hae erūt. Hominē possibile est esse ius
 tum, Hōiem impossibile est volare. Similis fere
 distinctio videt ponēda & inter eas quae de modo sūt
 aduerbiale. Vt si inter subiectū & predicatū ille dis
 iudat, faciet diuisa: si vero ab altera parte se teneat,
 subiectū vero & predicatū simul cōiungant, cōpositū
 tam. Vt hae sunt modales diuisae. Homo possibiliter
 est iustus. Homo impossibiliter est brutū. Homo nec
 cessario est animal. Ille vero cōpositae. Possibiliter hō
 est iustus. Impossibiliter homo est brutū. Necessario
 homo est animal. Neq; vero modicā esse arbitra
 tur hae differentia modalium cōpositarū a diuisis, quo
 niā interdū cōposita contingit esse falsa, diuisa ex
 eisdē terminis cōposita, existēte vera, & e contrario.
 Has em̄ diuisas, Albū possibile est esse nigrū, Iustū
 possibile est esse iniustū, apparet esse veras. Signifi
 catur em̄, id quod modo est albū, posse aliquādo ha
 bere in se nigredinē, & nigrū denominari: nē, eum
 qui modo virtutē habet, posse illā perdere, ac vitio
 sum fieri. Atq; ita dubio procul res se habet. Si autē
 coniunxeris partes, & modū separatim constituas,
 hoc modo. Possibile est album esse nigrū, possibile
 est iustum esse iniustum; aut vertendo, Album esse
 nigrum

nigrū est possibile. Iustū esse impiū est possibile falso
 sitas videtur his pūciatis inesse: quoniā hoc vide
 tur significari, quod possibile aliquādo sit, ut album
 sic nigrū, aut iustū sit impius, cū sint hae impossibi
 lia. Idē videtur dicendū de istis. Possibiliter album
 est nigrū & albū possibiliter est nigrū. Possibiliter
 iustus est impius, & iustus possibiliter est impius. Pri
 ores em̄ falsae vident, posteriores verae. Hac au
 tem distinctionē modalis cōpositae & diuisae, alij ve
 terū dictis pertinacius inherētes minime approbāt,
 prorsusq; reijciūt, eo quod non videat Aristoteles
 in hoc tractatu nisi de cōpositis modalibus facere
 sermonē. Verū hi posteriorū diligentiam nimis mor
 daciter redarguētes, nō omnino iuste id faciunt. Tam
 etsi em̄ verū sit, Aristotelē hoc loco nō nisi de mo
 dalium cōpositarū oppositionibus & equipollēt
 ijs specialem facere tractatum, eo quod modales di
 uisae per omnia subiaceāt legibus supra alijs simpli
 cibus enūciationibus assignatis, non tamen ex hoc
 consequēs est, fictitiā & vanā omnino esse distincti
 onem illā inter cōpositas & diuisas modales. Imo
 yo quisq; aures diligēter cōsuluerit & proprietates
 sermonū exactius perpēderit, facile percipiet inter cō
 positas & diuisas nō nihil scdm̄ significationē esse di
 lantiae, & verā esse alterā sine altera aut falsam de
 prehēdet. Non omnino igit irridēdi videntur, qui
 sic modales ex modi varia cōstitutione distinguūt
 sed & hoc fatendū est, in presenti tractatu de cōpo
 sitis praecipue fieri sermonē. In his em̄ peculiaris la
 ter difficultas, non diuisis, quae per omnia (ut iā dictū
 est) leges sequūtur simpliciū enunciationū, quas de
 inesse solēt appellare. Quibus p̄inde suspēdētes, de
 cōpositis dicamus. CAPVT XXII.

De equipollentia modalium cōpositarum.

ET primū quidē de earū inter se equipollētia
 siue cōsequētia, posterius de oppositione, vi
 dendū. Est itaq; aduertendū, vnamquāq; mo
 dale cōposita, quemcūq; tandem habuerit modū
 quatuor modis posse cōferri. Primo quidē, prorsus
 affirmatiue, ita ut neq; ad v̄bū dicti neq; ad modū
 ponatur

DE ENVNCIATIONE.

ponatur negatio. Vt hominē esse iustū est possibile est cōtingēs, est impossibile, est necessariū. In oibus em̄ his, nulla negatio, neq; ad verbū dicti, neq; ad modū ponit. Secūdo, cōstituēdo negationē ad verbū dicti, modo tamē nō negato. Vt. Hōiem nō esse iustū est possibile, est cōtingēs, est impossibile, est necessariū. Tertio, cōstituēdo negationē ad modū tantum, non autē ad vbum dicti, vt. Homiem esse iustū nō est possibile nō est cōtingens, nō est impossibile, nō est necesse. Quarto, cōstituēdo negationē simul ad verbū dicti & modū. Vt. hominē nō esse iustum nō est possibile, atq; ita deinceps. ¶ Est autē harū propositionū talis habitudo adiuicē, vt omnis ppositio de possibili aliquā habeat de cōtingenti cui om̄ino equipolleat. & cū qua cōuertatur scdm cōsequentiā; aliquā itē de impossibili, & aliquā de necessario, ac rursum, quālibet ppositio de impossibili, aliquā habeat equipollentē de possibili, aliquā de cōtingenti, & aliquā de necessario atq; ita in reliquis. Fit autem hęc equipollentia propositionum diuerfos modos habentiū, secundū varias negationes aut affirmationes dicti siue modi. Atq; hinc manifestum est, quatuor complexiōes consurgere quatuor equipollentium propositionum. Pro quibus debite assignādis solent poni quatuor regulæ, scdm quatuor vnāquāq; vna inuenit cōplexio quatuor propositionū equipollentiū. ¶ Prima regula hęc est. Cuiuscūq; dicto affirmato attribuit possibile, eidē attribuit cōtingēs, ab eodē remouet impossibile, & ab eius cōtradictorio remouetur necesse. Scda regula. Cuiuscūq; dicto negato attribuit possibile, eidē attribuit cōtingēs, ab eodē remouetur impossibile, & ab eius cōtradictorio remouet necesse. Tertia regula. A quocūq; dicto affirmato remouet possibile, ab eodē remouet cōtingēs, eidē attribuit impossibile & ei⁹ cōtradictorio attribuit necesse. Quarta regula. A quocūq; dicto negato remouet possibile, ab eodē remouet cōtingēs, eidē attribuit impossibile, & ei⁹ cōtradictorio attribuit necesse. Iuxta primā regulā, hęc iust equipollentes, Ioannē sedere est possibile, Ioannē se-

Quatuor regule pro equipollentia modorum.

LIBER TERTIVS.

Polij.

dere est contingens, Ioannem sedere nō est possibile, Ioannē nō sedere non est necesse. Iuxta secundam hęc equipollent. Ioannem non sedere est possibile, Ioannē nō sedere est cōtingēs. Ioannē non sedere nō est impossibile, Ioannē sedere non est necesse. Iuxta tertiā hęc equipollent. Ioannē sedere non est possibile. Ioannē sedere non est contingens. Ioannē sedere est impossibile. Ioannē non sedere est necesse. Iuxta quartā autē regulā, sic assignabis equipollētes. Ioannē nō sedere nō est possibile. Ioannē nō sedere nō est contingēs. Ioannē non sedere est impossibile. Ioannē sedere est necesse. ¶ Ad quas regulas proprius memoria tenēdas, effictæ sunt a tractatoribus hui⁹ negocij quatuor voces, singule quatuor syllabas cōtinentes, quæ per singulas syllabas vocales literas indicat, quomodo scdm affirmationē vel negationē debeāt disponi singule ppositiones. Hęc sūt Amabimus. Edētuli. Iliacē. Purpurea. Pro quæ voce cū intellectu nota, per primā syllabā vbiq; significati propositionē de possibili quæ sic debet disponi secundū affirmationē vel negationē, quomodo per suam vocalē ipsa indicat. Per secundā, significatur ppositio de cōtingenti. Per tertiā, illa de impossibili; per quartā, illa de necesse. Vocalis autem a, significat omnimodā affirmationē & dicti & modi; e, negationem vtriusq;. ¶ Exempli gratia, considerando dictionē illam, Amabimus, per hoc quod in duabus prioribus ponitur a, significatur, duas priores de possibili & de cōtingenti debere assignari sine om̄ni negatione, tam dicti quam modi. Per hoc autem quod in tertia syllaba ponitur vocalis i, significatur, tertiā quæ est de impossibili assignandam esse cū negatione solius modi. Dum vero in quarta ponitur v, indicatur, illam de necesse residuam debere assignari cum duplici negatione, quæquomodū ad oculū factum vides in suprapositis exemplis primæ regulæ. Similiter considerandū est in alijs tribus vocalibus, Edētuli, Iliacē, & Purpurea, adhibita collatione regularum & exemplorum supra positorum.

DE ENUNCIATIONE

Duz regu
lae pro
aqui
pollen
tia mo
dalium.

¶ Possunt vero predicte quatuor regule in duas concludi. Quarum prior hæc est. Si aliqua propositio sit possibilis, eadem est contingens, eadem non est impossibilis & eius contradictorium non est necessarium. Secunda regula. Si aliqua propositio non est possibilis, eadem non est contingens, eadem est impossibilis, & eius contradictorium est necessarium. Sub prima regula continentur due superius assignate priores: sub secunda, due posteriores.

¶ CAPVT XXIII.

¶ De conditione quadam ad bonam æquipollentiam obseruanda.

ET quidam pro assignatione æquipollentium modum de dicto singulari, cuiusmodi iam posite sunt, nihil superest difficultatis. In ijs vero que sunt de dicto communi, hoc peculiariter obseruandum est ut postrema semper sit alterius quantitatis quam tres priores: ut si tres primæ assignentur de dicto particulariter sumpto, quarta sit de dicto sumpto vniuersaliter: & e contrario, si tres primæ sint de dicto sumpto vniuersaliter, quarta erit de dicto sumpto particulariter. Ut verbi gratia, hæc æquipollent. Aliquod animal esse hominem est contingens. Aliquod animal esse hominem non est impossibile. Omne animal non esse hominem non est necesse. Similiter & hæc æquipollent, Omne animal esse hominem est possibile. Omne animal esse hominem est contingens. Omne animal esse hominem non est impossibile. Aliquod animal non esse hominem non est necesse. Quod autem debeat necesse fieri huiusmodi mutatio quantitatis, manifeste demonstrat, tum ex suprapositis regulis, tum ex vi rationis cogentis. Ex regulis quidem suprapositis id patet. In singulis enim, quatuor loco dicebatur, eius contradictorium attribuit necesse, vel ab eius contradictorio remouetur necesse. In alijs autem tribus prioribus locis, dicebatur eidem attribuit vel ab eodem remouetur. Manifestum est autem, contradictorias de dicto communi debere esse diuersas secundum quantitatem. Sunt enim vniuersalis affirmatiua & particularis negatiua vel vniuersalis negatiua & particularis affirmatiua.

¶ Ex

LIBER TERTIVS.

Pom. 4.

¶ Ex ratione autem cogente ita id monstratur: quoniam nisi mutetur quantitas, poterit dari, propositio de possibili vera, propositione de necessario in eadem linea siue in eodem angulo existente falsa. Quod licet non possit in quibuslibet propositionibus passim monstrari, in duobus tamen casibus clare id monstratur. Primum quidem in istis. Aliqua persona in diuinis esse pater est possibile. Aliqua persona in diuinis esse pater est contingens. Aliqua persona in diuinis esse pater non est impossibile. Aliqua persona in diuinis non esse pater non est necesse. Hic manifestum est tres priores esse veras. Quarta autem falsitate habet. Significat enim, hanc propositionem non esse necessariam, aliqua persona in diuinis non esse pater: quod falsum est. Oportet enim necessarium esse, aliqua persona in diuinis non esse patrem. Necesse est enim, semper esse filium, item & spiritum sanctum, quorum neuter est pater, sed sunt distincte personæ. Si autem, mutato secundum quantitatem dicto, sic quartam assignaueris, Omne persona in diuinis non esse pater non est necesse, rectam habebis æquipollentiam. Est enim hæc vera, sicut reliquæ. E contrario, si omnes assignate fuerint vniuersales, hoc modo. Omne persona in diuinis esse pater est possibile, est contingens, non est impossibile: & omne persona in diuinis non esse patrem non est necesse, tres primæ sunt falsæ, sola quarta vera est. Significat enim, istam non esse propositionem necessariam. Omnis persona in diuinis non est pater: quod proculdubio est verum. Adeo enim illa non est necessaria, ut etiam non sit possibilis. Si autem quarta fuerit particularis, erit falsa sicut reliquæ. Si enim dixeris. Aliquam personam in Diuinis non esse patrem non est necesse, falsitatem eloqueris: cum omnino sit necessarium, aliquam personam non esse patrem. ¶ Præterea, extra terminos huiusmodi in Diuinis declarari idem poterit, in his propositionibus. Aliquod animal esse hominem est possibile. Aliquod animal esse hominem est contingens. Aliquod animal esse hominem non est impossibile. Aliquod animal non esse hominem non est necesse.

R. iiii suppo

supposita opinione Aristotelis, falsa quidem illa, sed in naturali ratione probabili, quod ab aeterno fuisse mundum sine principio & sine, quodque ab aeterno fuisse sent ac imperpetuum foret singula rerum species, & quod necessaria fuissent ac foret omnes species vniuersi. Secundum hanc suppositionem, tres primae veritatem habet, quarta sola falsitatem. Significat enim hanc propositionem Aliquod animal non est homo, non esse necessariam, cum vere sit illa necessaria, secundum hanc suppositionem. Si enim necesse est equum esse & leonem, quae non possunt esse homines & necessario sunt animalia, necesse quoque est aliquod animal non esse hominem. Contrario, si omnes assignaueris vniuersales, tres primae erunt falsae, quarta sola vera. Haec enim falsae sunt, iuxta praedictam suppositionem. Omne animal esse hominem est possibile, est contingens, non est impossibile. Ista est vera. Omne animal non esse hominem non est necesse. Sensus enim istius est. Haec non est necessaria. Omne animal non est homo. Atque id verum est. Quod enim esset necessaria, quae neg possibilis est? Si autem quartam assignaueris vniuersalem cum prioribus particularibus, omnes simul habebis veras; si quartam particularem cum primis vniuersalibus, omnes simul habebis falsas, sicque vere aequipollentes habebis. Hoc autem vniuersaliter notandum est, in omnibus istis quatuor angulis illam quae simplicissima est, illam quae non habet modum negatum, in suo angulo siue in sua linea considerari ut praecipuam, ut pote quae sit intellectu facilior; ceterae vero, secundum aequipollentiam ad hanc considerantur. Ut in linea Amabimus, propositio de possibili est praecipua; item in linea sedae, Edentuli. In tertia autem, Iliace, illa de impossibili praecipua est. In quarta vero, illa de necesse. Possibile autem & contingens, capiuntur pro eodem. Ideo de vtrisque idem est iudicium. Capitur enim hic contingens generaliter, pro omni eo quod sic esse potest, etiam si non possit aliter se habere. Alias vero accipitur species aliter, pro eo quod potest esse & potest non esse; quomodo non conuertitur cum possibili. Nam & necessaria possibilis sunt, non autem contingens, hoc sane modo.

CAPVT XXIII.

De opy

De oppositionibus modalium.

De modalibus diuisis iam supra diximus, eas per omnia sequi legem propositionum simplicium, quas vocat de inesse. Sunt enim haec contrariae. Omnis homo necessario spirat. Omnis homo impossibilem spirat. Haec subcontrariae. Quidam homo possibiliter spirat. Quidam homo possibiliter non spirat. Haec contradictoriae. Omnis homo necessario spirat. Quidam homo possibiliter non spirat. Item. Omnis homo impossibilem spirat. Quidam homo possibiliter spirat. Haec subalternae. Omnis homo necessario spirat. Quidam homo possibiliter spirat. Omnis homo impossibilem spirat. Quidam homo possibiliter non spirat. Nec est speciale quid obseruandum in huiusmodi oppositionibus, nisi quod in contrariis caueatur ne modus ponatur vtroque particularis; in subcontrariis, ne vtroque ponatur modus vniuersalis. In contradictoriis, ne idem modus vel vniuersalis vel particularis in vtroque. In subalternis, ne ponatur modus vniuersalis in particulari qui non fuerit positus in vniuersali. Haec enim non sunt contrariae. Omnis homo possibiliter sedet. Omnis homo possibiliter non sedet; quoniam sunt ambae simul verae. Haec non sunt subcontrariae. Aliquis homo necessario sedet. Aliquis homo necessario non sedet. Ambae enim simul sunt falsae. Haec non sunt contradictoriae. Omnis homo necessario sedet. Aliquis homo necessario non sedet, quoniam sunt ambae simul falsae. Neque item haec contrariae dicunt, Omnis homo possibiliter sedet. Aliquis homo possibiliter non sedet; quoniam sunt ambae simul verae. Nec haec sunt subalternae. Omnis homo possibiliter spirat. Aliquis homo necessario spirat. Est enim vniuersalis vera, particulari existente falsa. In primis duabus, est idem modus particularis, cum deberet ut minimum in altera esse vniuersalis. In secundis est idem modus vniuersalis, cum deberet ut minimum in altera esse particularis. In tertijs, est idem modus vniuersalis vel idem particularis, cum deberet in altera esse vniuersalis & in altera particularis. In quartis est modus vniuersalis in particulari, qui non est in vniuersali

DE ENUNCIATIONE.

vniversali. ¶ Et hæc quidē de modalium diuersarum oppositionibus obiter dicta sufficiant. Quantū vero ad compositas, quæ hic ex proposito speciali opera tractant, primum est cognoscendum, quæ lineæ quibus, quo modo opponant. Sunt enim lineæ contrariæ, illa quæ significat per vocabulū effectum. Purpurea cum illa quæ per Iliace. Subcontrariæ vero sunt, Amabimus & Edentuli. Contradictoriæ, Purpurea & Edentuli; item, Iliace & Amabimus. Subalternæ autē Purpurea & Amabimus; item Iliace & Edentuli. Vnde propositiones in purpurea & Iliace adinuicē contrariantur. In Amabimus & Edentuli subcontrariantur, in Purpurea & Edentuli, in Iliace itē & Amabimus contradicunt. In Purpurea & Amabimus, item in Iliace & Edentuli subalternant adinuicē. Et quidē in ijs quæ sunt de dicto singulari, specialis nulla occurrat difficultas, nisi quod in suis lineis eo modo quo supra dictū est constituant. Omnes enim quæ in lineis sic vel sic oppositis inveniunt, sic aut sic erunt oppositæ. Verū in ijs quæ sunt de dicto cōmuni, est difficultas specialis. Nō enim indifferēter quælibet in lineis cōtrarijs positæ contrariant, neq; in subcontrarijs lineis quælibet indifferēter opponunt subcontrariæ neq; in cōtradictorijs cōtradictoriæ: sed in singulis magna cautio est adhibēda, vt debita fiat oppositarum assignatio. ¶ Pro cuius clariori intellectu notandum est in singulis oppositionibus aliquem modum præcipuū vel modos plures præcipuos inueniri secundū quos cōsideret primaria oppositio, talis vel talis: & quæ tales modos præcipuos cōtinet propositiones, vt primario sic vel sic oppositæ veniunt cōsiderandæ. Cæteræ vero in eisdē lineis, secundum cōparationem ad has præcipuas cōsiderari debent. Videlicet in lineis contrarijs, Purpurea & Iliace, præcipuus modus est necesse; ac proinde propositiones modū illum continentes, vt præcipuas inter contrarias oportet cōsiderare. In lineis subcontrarijs Amabimus & Edentuli, propositiones de possibili ambæ principaliter veniūt spectandæ. In lineis cōtradictorijs, altera de necesse & altera de possibili

In subal

LIBER TERTIVS

Fons.

In subalternis itē, de necesse altera & altera de possibili. Vt ergo sciat quælibet propositionū in Purpurea & Iliace recta contrarietas, præcipue oportet cōsiderare illas de modo necesse, quæ si inuicē fuerint vere cōtrariæ, & cæteræ æquipollētes cōtrariæ erunt: sin aliter, nec illæ erunt cōtrariæ. Ita dicendū de habentibus modū possibile, quantū ad subcontrarietatem, & ita in cæteris. ¶ Ad hoc autē vt propositiones de modo necesse in lineis cōtrarijs posite, vere contrariantur cautio est adhibēda, vt dictū non ponatur in vtraq; particulariter, sed vt minimū in altera vniversali: quod si in vtraq;, tanto erit fortior contrarietas. Si vero in neutra ponatur vniversali ter nō solum nō erunt cōtrariæ, verum etiā nullā participabunt oppositionis legem. Vt ista in Purpurea Omnē hominē spirare est necesse, cōtrariatur huic in Iliace. Omnē hominē nō spirare est necesse. Imo & istæ contrariantur. Omnē hominē spirare est necesse. Aliquē hominē nō spirare est necesse. Legē etiam cōtrariæ: istæ participat, quoniā simul falsæ inveniuntur, simul veræ nō possunt. Sed non ita proprie nec ita fortiter contrariatur, vt priores ambæ de dicto vniversali. Istæ vero nō opponuntur contrariæ. Aliquem hominē spirare est necesse. Aliquē hominē nō spirare est necesse: cū denique eiusmodi simul veræ, vt iuxta Aristotelis supradictā opinionē) Aliquod animal esse hominē est necesse. Aliquod animal nō esse hominē est necesse. Item ille. Aliquā personā in diuinis esse patrem est necesse. Aliquā personam in diuinis non esse patrem est necesse. ¶ In cæteris autem propositionibus dispositis in Purpurea & Iliace, nepe in ijs de possibili, contingenti & impossibili, non est hæc cautio obseruanda, imo non licet in eis dictum vtrobiq; sumi vniversali, sed vt minimum in altera particulariter poni debet: & melius fuerit, si particulariter in vtraq;. Cuius ratio ex dictis manifesta est. Si enim tres primæ, de possibili contingenti & impossibili, fuerunt de dicto vtrobiq; vniversali, quartæ ergo de necesse erunt ambæ de dicto particulari, eo quod in quarta oporteat mutari quantita

DE ENUNCIATIONE.

quantitate dicti, vt in præcedentibus declaratum est. Nō ergo erūt illæ de necesse cōtrariæ, nec proinde reliquæ. Et si tres primæ tam in purpurea quā in Iliace fuerunt de dicto particulari, tātō erit oppositio cōtraria fortiori: quoniā sic ambæ de necesse erūt de dicto vniuersali, in quib⁹ dixim⁹ esse maximā cōtrarietate. Ad hoc ergo vt propositiones de dicto cōmuni in Purpurea & Iliace vere cōtrariæ, primæ tres assignent de dicto particulari, vltimæ duæ de dicto vniuersali: & erit optima cōtrarietas. Si vero ordine conuerso in vtraq; linearū, assignata fuerint tres primæ vniuersales, & duæ vltimæ particularæ, non habebit cōtrarietas, imo oppositio nulla erit. Ad hoc autē vt vere sint subcōtrariæ in Amabimus & Edētuli propositiones de possibili (quas diximus in oppositione ista esse præcipue spectandas) cautio est adhibēda, ne dictū teneatur in vtraq; vniuersaliter, sed vt minimū in altera particulariter, & si in vtraq; melior erit subcōtrarietas. Si vero in vtraq; dictū ponat vniuersaliter, non solū non erunt subcōtrariæ, sed nullā omnino oppositionis legem participabunt, Vt hæc sunt subcōtrariæ. Aliquē hominem sedere est possibile. Aliquē hominē nō sedere est possibile. Itē & istæ. Aliquē hominē sedere est possibile. Omne hominem non sedere est possibile. Nā & hæc subcontrariæ legē participant, quoniā si simul veræ esse possunt & sunt, simul autē falsæ esse nō possunt. Sed priores vident melius opponi oppositione subcōtraria, eo quā in vtraq; dictū particulariter teneat. Hæc vero nō sunt subcōtrariæ. Omne hominē sedere est possibile. Omne hominē nō sedere est possibile: quoniā similes quæ possunt inueniri simul falsæ, vt hæc. Omne animal esse hominē est possibile. Omne animal nō esse hominē est possibile. Iuxta supradictā opinionē Aristotelis. Item istæ. Omne personā diuinā esse patrē est possibile. Omne personā diuinā non esse patrē est possibile. Nō ergo legē participant subcontrariæ. Sed neq; contrariarum, quoniā similes duæ dant simul vere, nepe istæ. Omne hominē sedere est possibile. Omne hominē non sedere

LIBER TERTIVS.

For. 7

nō sedere est possibile. Multo minus autē participabunt legē contradictoriarū, quæ nec simul veræ nec simul falsæ esse possunt. De subalternis vero nulla est apparetia. Nulla ergo legē participat. Ad hoc autē vt propositiones de necesse & possibili vere cōtradiciant in Purpurea & Edētuli, siue in Iliace & Amabimus, necesse est dictū nec in vtraq; vniuersaliter, nec in vtraq; particulariter poni, sed in altera vniuersaliter & in altera particulariter, vt. Omne animal esse hominē est necesse, in Purpurea, contradicit huic in Edētuli. Quoddā animal nō esse hominem est possibile, & ista in Iliace. Omne animal nō esse hominē est necesse, cōtrariā huic in Amabimus. Quoddā animal esse hominē est possibile. Si vero dictū teneat in vtraq; vniuersaliter, vt in his. Omne animal non esse hominē est necesse. Omne animal esse hominē est possibile, nō erunt cōtradictoriæ: cū simul dent falsæ. Et hæc in Purpurea & Edētuli, ambæ de dicto particulari. Aliquod animal esse hominē est necesse. Aliquod animal nō esse hominē est possibile, similiter nō contradicit, tamen in lineis contradictorijs, quoniā dant simul veræ. Nō dicim⁹ tamen in hac cautione sicut in priorib⁹ diximus, eas quæ cōtra cautionē assignant, nullā omnino legem participare. Nā illæ quæ dictū habent in vtraq; vniuersaliter positū, legē contrariarū participant: eoquod simul falsæ possint dari, non simul veræ. Quæ autē ambæ sunt de dicto particulari, legē participant subcontrariarū: quoniā simul vere esse possunt, nō autē simul falsæ, id quod ex suprapositis exemplis facile patebit. cōsiderati. Postremo, ad hoc vt propositiones de necesse & possibili assignatae in Purpurea & Amabimus, itē in Iliace & Edētuli, veræ sint subalternæ, cauendū est, ne dictum teneat in illa de possibili vniuersaliter, cū in illa de necesse positū fuerit particulariter. hæc erūt nō sunt subalternæ. Aliquod animal esse hominē est necesse. Omne animal esse hominē est possibile. Potest erūt prior dari vera, quæ est de modo vniuersali, posteriori existere falsa, quæ est de modo particulari, sed itē subalternant. Omne animal esse hominē

hominē est necesse. Omne aīal esse hominē est possi-
bile: vel, aliquid aīal esse hominē est possibile. Vt
ergo in ōnibus angulis singulæ propositiones secū-
dum angulorū oppositionē vere opponant, & opa-
ponantur commodissime: assignādæ sunt in omnia
bus quatuor angulis vbiq; tres primæ de dicto parti-
culari, & quarta vbiq; de dicto vniuersali. Ita em̄
habebitur perfecta cōtrarietas, subcontrarietas, con-
tradictio, & subalternatio, nec erit vlla querela.
Propter quod, pro clariori, omnium intelligētia, co-
ram oculis subiectam figuram proponimus.

CONTRARIÆ.

Purpurea

Iliace

Aliqd̄ aī nō esse hoīem non est pos. Aliqd̄ aī eē ho. non est possi.
Aliqd̄ aī non eē ho. non est cōtingens. Ali. aī. eē ho. nō est cōtin.
Aliqd̄ aīal non esse ho. est impossibi. Aliqd̄ aīal eē ho. est impossi
Omne aīal esse hoīem est necesse. Omne aī non esse ho. est neces.

SUBALTERNÆ.

CONTRADICTORIÆ.

SUBALTERNÆ.

Amabimus

Edentuli

Aliqd̄ aīal esse hominem ē possibi. Aliqd̄ aī. non esse ho. est possi
Aliqd̄ aīal esse ho. est cōtingēs. Aliqd̄ aīal non esse ho. est contin.
Aliqd̄ aīal esse ho. nō est impossī. Aliqd̄ aī nō eē ho. nō est impos
Omne aī. nō esse ho. nō est necesse. Omne aī eē ho. non est neces.

SUBCONTRARIÆ.

Caput

De conuersionibus modalium.

Supererit, ad plenam modalium determinationem
paucis earum conuersionē explicare. Et primū
quidem, quantū ad modales diuisas, per omnia
sic cōuersio vt supra dictū est, de simplicium propo-
sitionum cōuersionibus. Vniuersalis videlicet affir-
matiuā conuertitur in particulare affirmatiuā, per
accidens. Vt ista, Omnis homo possibiliter est ani-
mal, conuertitur in hęc, aliquid animal possibiliter
est homo. Vniuersalis negatiuā conuertitur simpli-
citer. Vt ista, Oīs homo impossibiliter vel non pos-
sibiliter est leo, in hanc, Omnis leo impossibiliter
vel non possibiliter est homo. Conuersione quoq;
per accidēs, conuertitur eadē in particulare negatiuā
Vt ista, Omnis homo impossibiliter est leo, cōuer-
tur per accidens in hęc, aliquid leo impossibiliter est
homo. Particularis affirmatiuā conuertit̄ simplici-
ter. Vt ista, Aliquis homo possibiliter est aīal, in hęc
Aliquod animal possibiliter est homo. Hoc tam-
tum cauendū est, vt mod⁹ vniuersalis affirmatiu⁹
in conuersa positus, in conuertēte mutetur in parti-
cularē: id est, vt pro necessario in conuersa affirma-
tiuā, ponat̄ possibiliter in conuertēte, eo modo quo
supra dictum est, signū vniuersale affirmatiuum in
conuersa positū, non debere poni in conuertēte, sed
pro eo accipiendū esse signū particulare. Quod autē
talīs debeat mutatio fieri, manifeste probatur. Si em̄
non fiat, dabit̄ conuersa vera, conuertēte existēte fal-
sa. Ista em̄ est vera. Creans necessario est Deus. Sig-
nificatur em̄ ipsum qui est creator & creans esse ne-
cessario Deum, quod proculdubio ita est. Ista tamē
falsa est. Deus necessario est creās: quoniā potest nō
creare. Debet ergo illi priori pro cōuertente hęc as-
signari. Deus possibiliter est creans. De modo
autē impossibili, per ōnia sicut de signo vniuersali
negatiuo dicendum est. Vnde sicut signū vniuersale
negatiuū supra diximus in conuersione non des-
se mutari in signū particulare, sed facit conuersionē
simplicem in propositione vniuersali; in particula-
ri nullā

ri nullam nisi per cōtrāpositionē, ita impossibiliter
 nō op⁹ est mutari in cōuersione propositionis vni
 uersalis: in particulari autē, nullā facit cōuersionem
 nisi per cōtrāpositionē. Non em̄ sequit̄. Aliq^d animal
 impossibiliter est homo, igit̄ aliquis homo impossi
 biliter est animal. Sed per cōtrāpositionē sequit̄. Aliq^d
 quod animal impossibiliter est homo, ergo, aliquid q̄
 est nō homo impossibiliter est nō animal. ¶ Quantū
 v^o ad modales cōpositas, nō accipim⁹ cōuersionē
 nisi ex parte dicti. Et quædā quidē conuerti possunt
 quædā nō possunt. Illæ que habēt modū necesse nō
 negatū, cōuerti possunt scdm̄ exigentiā dicti: vt ista
 Nullū hominē esse leonē est necesse, cōuertit̄ in hāc
 Nullū leonē esse hominē est necesse. Itē ista, Aliquē
 hominē esse animal est necesse, in hāc. Aliquod animal
 esse hominē est necesse idē cōuersione simplici. Ista
 Omnē hominē esse animal est necesse, in hāc conuer
 titur. Aliquod animal esse hominē est necesse, cōuertit̄
 one per accidēs. Et vniuersaliter, vbi mod⁹ est neces
 se nō negatū, si dicī^r propositio cōuerti vel nō con
 uerti, quō eius dictū conuertit̄ aut nō conuertitur.
 Vnde ista, Aliquod animal nō esse hominē est neces
 se, cōuerti nō potest nisi per cōtrāpositionē in hanc
 Aliquod quod est nō homo non esse nō animal est ne
 cesse. Similiter dicendū est de modo possibili nō ne
 gato, quod secundum rationem dicti cōuertatur aut
 non conuertat̄ propositio in qua ille positus fuerit.
 ¶ Propositiones autē de impossibili affirmatō aut
 de possibili negato, nō possunt vniuersaliter cōuert
 ti secundū cōuersionem dicti. Exempli gratia. Hāc
 propositio. Omne animal esse hominē est impossibile
 non potest conuerti in hanc per accidens. Aliquem
 hominē esse animal est impossibile, cū prima sit ve
 ra (iuxta suppositionē frequenter factā) & posterior
 falsa. Neq³ ista. Nullū hominē esse animal est impos
 sibile, recte cōuertitur in hanc. Aliquod animal nō
 esse hominē est impossibile, cū prior sit vera & pos
 terior falsa. Veruntamē in cōuersione simplici pos
 terit sumi cōuersio ex parte dicti. Vt ista. Nullum
 hominē esse animal est impossibile, recte cōuertitur
 in hāc

in hanc. Nullū animal esse hominē est impossibile.
 Item ista. Aliquē hominē esse leonem est impos
 sibile, recte in hāc cōuertitur. Aliquē leonē esse ho
 minem est impossibile. Similiter valet in cōuersione
 per cōtrāpositionem. Omnē hominē esse leonē est
 impossibile, igitur omnem nō leonem esse non ho
 minem est impossibile. Aliquē hominē non esse ani
 mal est impossibile, ergo aliquid nō animal nō esse
 non hominē est impossibile. ¶ In sola ergo cōuer
 sione per accidēs impossibile affirmatū & possibile
 negatū (hæc em̄ æquipollent) non patiuntur ex par
 te dicti cōuersionē. Ordine tamē contrario propo
 sitio de impossibili quæ dictū habet particulare, per
 accidens conuerti potest in eā que dictū habet vni
 uersale. Vt ista valebit cōuersio. Aliquod animal esse
 lapidem est impossibile, ergo. Omnem lapidem esse
 animal est impossibile. Item ista. Aliquē hominē
 non esse animal est impossibile, ergo. Nullū animal
 esse hominem est impossibile. ¶ Verum hæc cui
 quā fortasse futilia & superuacanea videbunt̄. Qui
 tamen penitus ea inspexerit ac diligenter ea medi
 tatus fuerit, videbit admirabile profecto, horū mo
 dorum v^o tūm meritōq³ hanc talem vel coheren
 tiam vel differentiā modorū admirabit̄. Neq³ sophi
 stica profus & inanis horū modorū cōsideratio
 existimāda est neq³ omnino superuacanea que ad cog
 noscendū occultas modorū horū vires adhibet in
 uestigatio. Nunq³ em̄ veteres illi Philosophi ingen
 io acerrimo præditi, tantā reb⁹ istis peruestigandis
 & pertractandis impēdissent operam: si vel nihil vel
 minimū vtilitatis existimassent in eis contineri.

¶ DEO semper & vbiq³ GLORIA.

LIBRI QVARTI

TI CONSIDERATIONIS DIA
 lecticæ, qui in inscribit de Syllogismo

¶ Præfa

Recipuus Dialecticæ finis est, de vna quacq; re proposita posse disputando, veritatem inquirere, falsitatē refutare. Hactenus autē non nisi de simplicibus vocibus, aut enunciationibus item simplicibus tractatur, vltus est habitus, quibus illud quod est præcipuū Dialecticæ officiu præstari nequit. Non enim quæstionis dubiæ veritas poterit inueniri, donec tantū considerationi simplicium vocum aut simplicium enunciationū intendatur. Verū vbi enunciationē ceperit enunciationi secundum debitum ordinē & modum componere, aliamq; ex alia connectēdo colligere, hoc pacto ex dubijs rebus, quid verū quid falsum, poterit diiudicari. Nunc itaq; post simplicium vocum & enunciationum determinationē figuratim absolutam, restat argumentationū formas delineare, modosq; describere, quibus commode alterum inferatur ex altero. Sunt autem augmentationis formæ siue species quatuor numero, syllogismus, inductio, enthymema, & exemplū: de quibus hoc libro erit tractandum, præcipue tamē & omniū maxime de syllogismo, quæ est omniū specierū argumentationis præcipua & præstantissima; ad quā & cæteræ quodāmodo, vt solent imperfectiora ad perfectā, reducuntur. Et de his igitur suo loco posterius dicendū, prius tamen tota syllogismos vis, & omnes secundum formam syllogisticā concludēdi rationes explicandæ.

CAPVT PRIMVM.

De syllogismorum principiis materialibus.

Rincipio autē de syllogismos materia dicendū, ac deinde quid syllogismus, & quorūplex, & quot figuris ac modis fiat, constituendū. Est autē materia syllogismorū, simplices enunciationes & termini: illa quidē propinquior, hæc autē remotior. Ex simplicibus namq; enunciationibus, tanquā ex partibus suis immediatis, componitur syllogismus; ex terminis autē, tanquam ex partibus remotiori

remotioribus, cū ipsæ enunciationes simplices ex terminis, tanquā partibus præcipuis & materia proximā componantur. Terminum ita definit Aristoteles. **Definitio** Terminus est, in quē resolutū propositio

termini. **Definitio** terminus, vt prædicatū, vel de quo prædicatur.

Hoc est terminus est alterum extremū propositionis, vt pote vel subiectum vel prædicatū, ex quo tanquā ex parte propositio ipsa componitur. Vt cū dico, Homo est animal, duo huius propositionis termini sunt, homo & animal, atq; in ipsos propositio illa resolutur. Dicitur enim res vnaquęq; resolui in suas partes integrales, ex quibus componitur, vt domus resolutur in tectū, parietes & fundamentum, homo in omnia sua membra resolutur, aut in quatuor elementa ex quibus componitur. Dicuntur autē termini in propositionibus, secundū similitudinem & cōparationē ad terminos locorū, vt agrorū aut vitiorum. Sicut enim in his, terminorū, alter est principium, alter finis siue clausula, & mediū est spaciū, quod vtrumq; connectit extremū: sic & in propositione cōsideratur alterū extremū tanquā oppositū alteri, nimirū vt subiectū prædicato, & contrario: media autē est verbalis copula, quæ adinuicem connectit extrema. Vnde liquet verbalē copulā non dicendā esse terminū propositionis, sed potius ipsius mediū, amborumq; extremorum copulam. De propositione autem, materia propinqua syllogismi, quoniā plene tractatam est libro præcedenti, simul & de omnibus eius speciebus atq; conditionibus in præsentiarum latius tractare omittimus.

CAPVT SECVNDVM

De definitione syllogismi.

Syllogismus ita definit Aristoteles, Syllogismus est oratio, in qua quibusdā positis, aliud quiddā ab his quę posita

sunt ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt

§ ij ¶ Quæ

Definitio
o syllo-
gismi.

Quæ definitio sic est exponenda. Syllogismus est oratio hypothetica siue cõposita, in qua pro antecedente quibusdam positus, id est, præmissis duabus in certo modo & certa figura dispositis, secundum necessariam illationem aliud quiddam, nempe ipsa conclusio consequitur, eo quod hæc sunt. ex vi præmissarum illarum, eo quod illæ sic sint certo modo & figura dispositæ. Exempli gratia. Hic est syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. In hac enim totali cõposita oratione, duæ propositiones præmittuntur in certo modo & figura adinuicem dispositæ, vide licet. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal: ex quibus ita dispositis, virtute talis dispositionis sequitur conclusio. Omnis homo est substantia: estque ipsa conclusio aliud quiddam a præmissis, quoniam neutri præmissarum est eadē, sed cum utraq; partim cõuenit partim differt. Cõuenit scdm unū extremū, differt scdm alterū. Vtriusque enim præmissæ alterū tantū extremū habet conclusio. **E**t quidem signanter dictum est, aliud quiddam ex necessitate accidit. Alio qui hic posset videri syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omne animal est substantia, vel igitur omnis homo est animal. Hic autē conclusio non est aliud quiddam ab utraq; præmissarū, sed cum altera eadem. Similiter neque iste syllogismi meretur appellationem Omnis homo est homo, & omnis homo est homo, ergo omnis homo est homo. Est enim hic cõclusio eadem cum utraq; præmissarū. Propter quod, syllogismus plane fatuus & ridiculus ille solet nominari. **E**x necessitate autem accidere est, necessario cõsequi, siue secundum necessariam consequentiam inferri, ita ut non possint esse veræ propositiones illæ sic præmissæ in certa dispositione sua, nisi & conclusio veritatem habeat simul. Huius defectu iste non est syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo saluabitur. Non enim conclusio ex præmissis per necessariam consequentiam inferretur. Hæc particula excludunt a definitione syllo

ne syllogismi, omnes illi qui in modis sunt inutilibus, de quibus dicitur posterius. Mali enim syllogismi, simpliciter syllogismi non merentur appellari.

Postremo adijcitur, eo quod hæc sunt. Non enim satis est, conclusionem sequi necessario ex præmissis dispositis, sed oportet conclusionem inferri ex præmissis, ex virtute talis dispositionis qua adinuicem sunt dispositæ. Vnde hic non est syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est risibilis. Conclusio quidem sequitur necessario ex præmissis, quoniam iuxta communem regulam necessarium sequitur ad quodlibet vel ex quolibet, sicut ad impossibile vel ex impossibili sequitur quodlibet. Verum conclusio illa non inferretur ex præmissis, ratione illius certæ dispositionis, qua adinuicem disponuntur in primo modo primæ figure de quo posterius dicitur. Non enim illa conclusio. Omnis homo est risibilis maiorem habet habitudinem vel proportionem ad præmissas illas quam illa conclusio. Omnis homo est asinus, quæ tamen non potest ex illis præmissis inferri. Vnde quod conclusio illa prima sequatur, ex sua necessitate tantum habet. **E**xcluduntur autem ab hæc syllogismi definitione tres alie species argumentationis, enthymema, inductio, exemplum: quoniam in eis vel non sunt plures propositiones, præmissæ pro antecedente, vel si plures sint non sunt in figura & modo dispositæ, eo modo quo disponuntur syllogismi nec conclusio in eis sequitur propter talem dispositionem. In enthymemate quidem, plerumque una tantum propositio pro antecedente ponitur, & altera subicitur. In exemplo similiter una tantum. In inductio vero, & si propositiones plures præmittantur, non tamen in figura & modo adinuicem sunt dispositæ.

CAPVT III.

Et syllogismo perfecto & imperfecto.

Dividitur autem syllogismus in syllogismum perfectum, & syllogismum imperfectum, qui ab Aristotele ita definiuntur.

Syllogismus perfectus est, qui nullus al-

Definitio
 syllogismi
 perfecti &
 imperfecti

terius indiget præter ea quæ sumpta sunt, vt appareat necessariū. Syllogismus imperfectus est, qui vni⁹ aut plurimum indiget, quæ sunt quidem necessaria per sumptos terminos, non autem per sumptas propositiones.

¶ Quartū definitionū hic est intellectus. Syllogismus perfectus ille est, qui in cōcludendo tam est evidens ex ipsa præmissarū dispositione, vt nō indigeat vlla reductione ad aliū modū euidentiorē, ad ostendendum necessariam illationē conclusionis ex præmissis: neq; opus est adhibere cōuersionē vllius propositionis, aut præmissarū transpositionem, aut reductionem per impossibile, ad demonstrandū ralis cōsequentia necessitatem, sed ex ipsa præmissarū dispositione per se evidens est illatio cōclusionis. Syllogismus autē imperfectus ille est, qui licet bene & necessario inferat conclusionem, nō est tamen ex se evidens illatio: sed vt constet de bonitate illationis, opus est adhibere vnum vel plura, vt pote vel cōuersionē vnius aut plurimum propositionū, aut transpositionem præmissarū, vel simul vtrumq; vel reductionē ad impossibile, vt sic reducendo modum minus euidentē ad alium euidentiorē & perfectiorē appareat ille necessario concludens.

¶ Propter hoc in definitione dicitur: quæ sunt quidē necessaria id est, quæ vnū vel plura sunt necessaria ad ostensionē bonitatis syllogismi, vt constet de necessaria illatione. Quod autē sequitur, per sumptos terminos nō autem per sumptas propositiones, indicat, in reductione syllogismi imperfecti ad perfectum debere quidem seruari eosdē omnino terminos, sed non easdem propositiones: cū plarumq; in huiusmodi reductione vsus sit cōuersionis alicuius aut assumptionis cōtradictorij, quemadmodū suo loco posterius dicitur.

rius dicitur, & per singulas plenius declarabitur.

¶ Nūc autē exēplo vnico clarū faciamus quod dicitur. Hic syllogismus. Omne animal est substantia, omnis homo animal est, igitur omnis homo est substantia est perfectus syllogismus: quoniam tam est per se evidens tam apparet est, ex ipsa præmissarū tali dispositione, illatio bona cōclusionis, vt nemo sanæ mētis de ea possit dubitare. Naturę em̄ lumē statim docet, illam collectionē esse optimam. Vnde syllogismus ille ad hoc vt appareat necessariū, id est, necessario concludens, nullius indiget: sed per ea quæ sumpta sunt, id est, per assumptas præmissas suas habet euidentia. Cuius em̄ bonitas & necessitas per se evidēs est, nō eget reductione vlla vt appareat, sicuti id quod per se lucidū vel luninosum est, nō indiget adhibitione alterius luminis, vt ipsius lumē manifestū fiat. ¶ Atque hoc hic syllogismus. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur quædam substantia est homo, imperfectus est. Non em̄ per se evidēs est eius bonitas siue necessitas illationis: sed vt appareat illa, opus est syllogismū istū reduci ad alium alterius modi, per mediū cōuersionis ipsius cōclusionis. Ex illis namq; præmissis, immediate & euidenter sequitur hæc cōclusio Omnis homo est substantia: ac deinde, quia ad hanc sequitur per cōuersionem per accidens ista. Quædam substantia est homo, inde patet, quod recte & ista illata fuerit ex eisdē præmissis. Atq; ita manifeste patet, quomodo syllogismus iste vt appareat necessario concludens, eget alicuius, nempe adinuiculo cōuersionis, per quam reducitur ad alium modum perfectum. Quot autem sint modi perfecti, & quot imperfecti, quo modo etiam singuli modi imperfecti ad singulos perfectos possint & debeant reduci, posterius suo quodq; loco dicitur.

CAPVT QVARTVM.

¶ De principijs regulatiuis syllogismi.

Vnde autem vim & robur suæ illationis habeat syllogismus, breuibus indicat Aristoteles, cum definit dici de omni & dici de nullo hoc modo.

S iiii Dicitur

Quid dicitur
de omni
& de
nullo.

Dici de omni est, quando nihil est sub
iure subiecti, de quo non dicatur præ
dicatum. Dici de nullo, est quando ni
hil est sumere subiecti a quo non re
moueat prædicatum.

Quas definitiones sic intellige. In illa propositione
dicitur prædicatum de omni, quæ sic significat prædicatum
conuenire subiecto secundum affirmationem, ut nihil possit
sumi contentum sub subiecto, de quo non dicatur siue
dici denotet prædicatum. In illa autem propositione est dici
de nullo, quæ sic significat prædicatum negari de subiecto,
ut nihil possit sumi sub subiecto illo, de quo non ne
getur siue negari denotet prædicatum. In omni. scilicet. propo
sitione vniuersali affirmatiua est dici de omni & in
omni propositione vniuersali negatiua, est dici de nullo, præ
dicato talis propositionis. Ipsius enim est dici vel præ
dicari. Non refert autem, siue vere dicatur, siue false,
vere ite negetur aut false. Cum enim dico. Omnis homo
est leo, prædicatum de omni dicitur, & cum dico. Nullus
homo est animal, prædicatum de nullo dicitur. Non enim
quid sit, sed quid propositiones significet, considerat.
In prima enim hoc significat prædicatum subiecto con
uenire, secundum omnia supposita eius, ita ut nihil sub
sumi possit sub eo, cui non conueniat prædicatum. In altera
denotatur prædicatum negari de subiecto pro ipsius
quolibet supposito, ita ut nihil possit subsumi sub
eo de quo non negetur prædicatum.

Maxima syl
logis
morum
regula
laque

Ex his autem de
finitionibus dici de omni & de nullo, idem elicere
duas regulas siue maximas, quas vocat principia syl
logismorum regulatiua, eo quod syllogismorum bonis
tas tota videatur illis inniti & corroborari. Regula
autem hæc sunt. Quicquid de subiecto quopiam dicitur
ve de omni, dicitur & de quolibet subsumpto sub eo.
Quicquid de subiecto quopiam dicitur. Ut de nullo, re
mouetur

mouetur a quolibet subsumpto sub eo. Per primam re
gulam syllogismi affirmatiui, per secundam negatiui.
Et perfecti quidem immediate his regulantur, imperfecti
vero mediate tantum, quatenus videlicet ad perfectos
reducuntur, qui eis immediate regulantur.

CAPVT QVINTVM.

De triplici figura syllogismorum.

Sciendum autem imprimis, quod omnis syllogismus simplex
(de quo in proposito loquimur) ex tribus tantum
terminis constat, & ex tribus propositionibus, con
clusionem adnumerata premissis, quæ semper sunt duæ,
cum igitur tres propositiones debeat habere syllogis
mus, & non possit nisi tres habere terminos, oportet
vniquemque illorum bis sumi, ut ternarius habeat propo
sitionum. Horum autem trium terminorum vnus vocatur me
dium, alter maior extremitas siue maius extremum,
tertius minor extremitas vel minus extremum. Me
dium est terminus, qui bis sumitur ante conclusionem. Ma
ior extremitas est terminus, qui sumitur cum medio
in maiori propositione. Minor extremitas est terminus
qui sumitur cum medio in minori propositione.

Quid
medium
maior
extremis
tas &
minor

Maior propositio illa proprie dicitur, in qua est prin
cipale robur syllogismi, & in qua potissimum vir
tus fundatur illationis. Minore vere illam dicimus,
quæ minus videtur habere roboris ad illationem.
Exempli gratia, in hoc syllogismo. Omne animal
est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis
homo est substantia, terminus animal est medium,
quia ante conclusionem bis sumitur; substantia est ma
ior extremitas, quia cum medio sumitur in maiore
propositione: homo vero est minor extremitas,
quia cum medio sumitur in minori propositione.
Ad discernendum autem, quæ premissarum secundum
veritatem sit maior, quæ minor, non solum conside
randus est localis situs, ita ut illa vniuersaliter existi
metur maior quæ priori loco ponitur. Sæpe enim quæ
primo loco ponitur, in veritate minor est, & quæ
secundo loco maior. Ut in hoc syllogismo. Quidam
homo est animal & nullus leo est homo igitur quod
dam animal non est leo, prior premissa secundum ve
ritatem

ritate est minor, secunda maior. Ita & in alijs plerisq; dicendū. Generaliter ergo illa ex qua est præcipuum robur, & quæ est veluti basis syllogismi, maior dicitur, illa autē quæ adicitur tanq; minus principalis, minor. Et quidem in prima figura, satis facile est hæc cōfydarare. Semper em̄ illa in qua fit subsumptio dicitur minor, & altera sub cuius subiecto fit subsumptio, dicitur maior. In alijs autem figuris & modis, per reductionē ad modos perfectos prima figura, certissima est discretio. Veruntamen in sequentibus ad vitandā confusionē plerūq; maiore appellamus priorem præmissam, minorem autem secundā. Difficile em̄ foret in exercitatis adolescentium ingenijs statim quolibet proposito syllogismo dinoscere vtra secundū veritatē sit maior aut minor. Ex horū autē triū terminorū varia dispositione triplex cōfurgit figura syllogismorū. Figura em̄ in syllogismis cōsiderat̄, secundum certam ordinationē triū terminorū, secundum subiectionē & prædicationē: præcipue autē, ex parte medijs. Cōtingit em̄ interdū medium subijci in vna præmissarū, & in altera prædicari. Atq; hinc cōfurgit prima figura. Interdum in vtraq; præmissarū medium prædicatur, & hinc secunda nascitur figura. Interdū in vtraq; subijci, & hinc oritur tertia. Exemplū primæ figuræ. Omne animal est substantia, omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Hic mediū animal, in altera subijciatur & in altera prædicat̄. Exemplū secundæ figuræ. Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis. Hic mediū animal vtrōq; est prædicatū. Exemplū tertie figuræ. Omnis homo est substantia. Omnis homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Hic homo mediū, vtrōq; subijciatur. Præter autē has tres figuras, non est inuenire aliam: quoniam inter tres tantū terminos in tribus tantū propositionibus, alius situs a prædictis non potest inueniri.

CAPVT SEXTVM

De quinque regulis generalibus omnium syllogismorum.

Ante

ANte vero quæ singularū figurarū modos in particulari describam⁹, ponēde sunt & explicandæ regulæ aliquot gērales quæ in oib⁹ syllogismis, cuiuscunq; figuræ aut modi, debēt obseruari, ita vt quisquis syllogism⁹ contra aliquā illarū quinq; peccare deprehensus fuerit, ppter hoc sit reiciendus. Regulæ autem istæ sic habent.

Prima. Ex puris particularibus nihil syllogistice conficitur. Secunda. Ex puris negatiuis nihil item conficitur.

Quing
regulæ
gērales

Tertia. Si altera præmissarū fuerit particularis, cōclusio quoq; particularis erit. Quarta. Si altera præmissarū fuerit negatiua, cōclusio quoq; negatiua erit. Quinta. Mediū nunq; ingredi potest conclusionem.

Primæ regulæ hic est sensus. Cū ambz præmissæ fuerint particulares, nulla cōclusio, neq; vniuersalis neq; etiā particularis, potest ex illis syllogistice inferri: sed oportet in omni bono syllogismo, vt minimum altera esse vniuersalē. Exempli gratia iste syllogismus nō est bonus. Aliquod animal est homo, & aliquis equus est animal, ergo equus est homo. Si autē prima fiat vniuersalis, dicendo. Omne animal est homo, erit syllogismus bene cōcludens. Sub particularibus cōprehēduntur indefinitæ, cū pro particularibus vsurpantur, vtpote in contingēti materia extra necessaria, atq; moralia. Cōprehēdunt quoq; propositiones singulares, quæ nō sunt de medio singulari. Vnde non valet syllogismus. Comedens volat, homo est comedens, igitur homo volat. Nec iste valet ex singularibus. Plato est Philosophus, & Socrates est Philosophus, igitur Socrates est Plato.

Signan

DE SYLLOGISMIS

Signanter autē dicitur est, ex singularib⁹ nihil se-
 qui, cū fuerint de medio nō singulari, quoniā ex pu-
 ris singularib⁹, cum mediū fuerit termin⁹ singulari-
 ris, ecclē conficit syllogismus. Vt cū ita colligo. Ioa-
 annes est animal, & Iōānes est hic homo, igitur hic
 homo est animal. Cuiusmodi syllogismus communis
 ter vocat⁹ expositori⁹. Ita quoq; intelligendū est, ex
 puris particularib⁹ nihil sequi, cū mediū fuerit ter-
 minus cōmunis. Medio em̄ existēte singulari etiam
 ex particularib⁹ valet hic syllogism⁹. Aliqua substā-
 tia est Petrus & aliquod animal est Petrus, igit⁹ aliq̄d
 animal est substātia. Ratio autē huius regulæ est
 quia nō est necesse, si aliqua duo in vno tertio com-
 muni particulariter conueniant, ob hoc illa inter se
 cōuenire. Possunt em̄ a se remota esse & onino dis-
 parata, imo contraria, quæ in vno tertio particulari-
 ter conueniunt, vt duæ species immediate sub vno
 genere contētæ. Secunda regula hunc habet intel-
 lectū, cū ambę præmissæ fuerint negatiuæ, nō potest
 ex eis fieri syllogismus bonus, sed altera vt minimū
 præmissæ oportet esse affirmatiuā. Vnde nō valet
 hic syllogism⁹. Nullus homo est arbor, & nulla pi-
 rus est homo, igit⁹ nulla pirus est arbor. Ambę em̄
 præmissæ sunt veræ, & cōclusio falsa. Ratio autē hu-
 ius regulæ est, quia nō est necesse, si aliqua duo extre-
 ma ab vno tertio remoueant⁹ secundū negationem
 propter hoc illa abinuicē remoueri. Possunt em̄ illa
 quæ adinuicē optime conueniunt de eodē tertio ne-
 gari. Tertia regula docet, nō esse inferendā con-
 clusionē vniuersalē, cum altera præmissarum fuerit
 particularis. Non em̄ valet hic syllogism⁹. Omne
 animal est corpus. & aliqua substātia est animal, igit⁹
 omnis substātia est corpus. Quarta regula docet,
 nō esse inferendā conclusionē affirmatiuā, cū altera
 præmissæ fuerit negatiua. Vnde nō sequit⁹. Nullū
 animal est arbor, homo est animal, igit⁹ homo est arbor.
 Ratio harū duarū regulæ vna est, quia effectus se-
 quitur partē suæ causæ debiliore magisq; malignam
 Vnde cōclusio, quæ est quodāmodo effect⁹ præmis-
 sarum, quā ex præmissis inferitur, debet sequi præmis-
 sam debi-

LIBER QUARTVS.

lam debiliorem & imperfectiore. Est autē particula-
 ris debilior vniuersali, & negatiua ignobilior ma-
 gisq; maligna quam affirmatiua. Quinta regula
 docet, non esse ponendum mediū in conclusione
 Vnde hic non est bonus syllogism⁹. Omne animal
 est substātia, omnis homo est animal, igitur omne
 animal est substātia. Hic em̄ cōclusio non distingui-
 tur ab vtraq; præmissarū, quod est contra definitio-
 nem syllogismi. Neq; hic est syllogism⁹. Omne ani-
 mal est substātia, omnis homo est animal, ergo ali-
 quod animal est homo, tamen cōclusio cū nulla
 præmissarū sit eadem. Ratio autē huius regulæ est,
 quoniā in omni syllogismo quilibet trium termino-
 rum debet bis sumi, & bis dumtaxat. Quando autē
 mediū ponitur in conclusione, oportet alteram ex-
 tremitatū nō nisi semel accipi, & mediū necesse est
 ter poni. Bis em̄ ante cōclusionem debet constitui,
 quoniā id poscit ratio medij. Præterea in omni syl-
 logismo oportet in conclusione alteram extremitate-
 tum de altera prædicari. Hæc em̄ est natura syllogis-
 mi, vt ex cōiunctionē certa secundum affirmationē
 aut negationē extremorū duorū cum eodem medio
 in præmissis, ipsa quoq; adinuicem coniungantur se-
 cundū affirmationē aut negationem in cōclusionē
 Mediū igitur intra præmissas debet contineri, neq;
 in conclusionē se ingerere. Possunt autem præ-
 dictis adijci aliæ duæ regulæ: satis notatu dignæ, qua-
 rum prior hæc est. In omni syllogismo de medio com-
 muni, oportet mediū saltē in altera præmissarū po-
 ni vniuersaliter. Posterior hæc est. In omni syllogis-
 mo cauendū est, ne vllus termin⁹ ponatur vniuer-
 saliter in cōclusionē, qui nō fuerit vniuersaliter po-
 situs in altera præmissarum. In quib⁹ duab⁹ regulis
 fundantur duæ suprapositæ, nempe prima & tertia.
 Ob hoc em̄ ex puris particularibus nihil sequitur,
 quoniā cum ambę præmissæ fuerint particulares &
 affirmatiuæ, mediū in neutra accipitur vniuersali-
 ter si modo propositiones fuerint de consueto mo-
 re loquēdi. Vnde si per morem aliquem inconfue-
 tū fiat, vt mediū in altera præmissarū vniuersaliter
 teneatur

Regulæ
 duæ ge-
 nerales.

teneat, recte ex puris particularibus inferet conclusio.
 Ut hic est syllogismus bonus. Aliquod animal est
 leo, & homo omne animal est, igitur homo est leo. Si
 vero inter præmissas particulares altera fuerit negati-
 ua, ita ut per negationem mediū in altera ponat vni-
 uersaliter, iam contra alteram regulam peccabitur; quoniam a
 termino non posito vniuersaliter in præmissis, prædi-
 tur ad eundem in cōclusionem vniuersaliter positum. quod
 breuitatis causa recēiores vocāt argumentari a ter-
 mino non distributo ad distributum. Exēpli gratia, hic
 syllogismus ex puris particularibus non valet. Aliqua
 substantia non est animal, & aliquis homo est animal ergo
 aliquis homo non est substantia. Defectus autem eius
 non est ex eo quod mediū in neutra tenet vniuersali-
 ter cum in prima mediū per vim negationis vniuersa-
 liter positum sit, sed contra posteriorem regulam peccat
 quoniam in cōclusionem maior extremitas animal vni-
 uersaliter ponit, quæ non sic fuit in præmissis posita.
 Tertia quoque regula in eadem ratione fundatur; quoniam
 cum ex præmissa particulari inferet vniuersalis con-
 clusio, præceditur a termino non vniuersaliter sumpto
 in antecedente, ad eundem in cōclusionem vniuersaliter
 sumptum. Ut in hoc syllogismo malo ad oculum patet
 Omne animal est corpus, aliqua substantia est animal,
 ergo omnis substantia est corpus, substantia minor ex-
 tremitas in cōclusionem ponit vniuersaliter, non autem
 in præmissis. Unde si hic defectus per aliquem incon-
 suetum modum possit vitari, nihil obtabit quo minus
 ex particulari præmissa inferri possit vniuersalis con-
 clusio. Ut si ita fiat syllogismus in tertia figura. Alia
 quod animal est corpus, & omne animal omnis sub-
 stantia est, igitur omnis substantia est corpus. Vel
 ita in secunda figura. Aliqua substantia non est ar-
 bor, omnis pirus est arbor, igitur omnis pirus alia
 qua substantia non est, vel non omnis substantia est.
 Hi duo syllogismi recte suas cōclusiones inferunt,
 tamen vniuersales ex altera præmissarum particula-
 ri, propter cautelam ab offensione propositæ regu-
 læ. In priori enim syllogismo per additionem signi
 vniuersalis curat, ut etiam in antecedente minor ex-
 tremitas

tremitas ponat vniuersaliter, sicut in consequente,
 in posteriori autem ne in cōclusionem maior extremitas
 ponat vniuersaliter sicut nec in antecedente: sic
 quod sit vtroque, ut terminus similiter in antecedente
 & cōsequente teneat vniuersaliter vel non vniuersa-
 liter. Hos autem syllogismos ex enunciationibus se-
 cundum inusuetum loquendi modum factis propo-
 nimus, non quod eorum magnus sit usus in discipulis
 his, sed in hoc tantum, ut ex ipsa radice cognoscat ratio
 prædictarum duarum regularum. Præterque etiam regulæ
 speciales singularium figurarum posterius declarabuntur
 in altera harum generalium regularum fundari.

CAPVT SEPTIMUM.

De regulis specialibus primæ figuræ.

Quæ iam statim positæ sunt syllogismorum
 regulæ, omnibus figuris erant generales. Præ-
 ter has autem aliarum due ponuntur speciales:
 quæ licet non in omnibus syllogismis, in ijs
 tamen qui fiunt in prima figura, debent obseruari.

Sunt autem hæc:

In omnibus modis primæ figuræ di-
 recte concludentibus, minore existente,
 tene negatiua, non valet syllogismus. In om-
 nibus modis primæ figuræ, directe con-
 dudentibus, maiore existente particu-
 lari non valet syllogismus.

Contra primam regulam peccat hic syllogismus. Omne
 animal est substantia, nulla arbor est animal, ergo nulla ar-
 bor est substantia. Contra secundam peccat iste. Aliquod animal
 est homo, omnis leo est animal, igitur omnis leo est homo. Fun-
 dant autem hæc due regulæ speciales in duabus illis regu-
 lis generalibus, quas posteriori loco adiecimus. Cum enim
 in prima figura directe cōcludendo minor fuerit ne-
 gatiua, præcedit a termino non posito vniuersaliter
 in præmissis, ad eundem in cōclusionem vniuersaliter
 sumptum

Regulæ
 speciales,
 primæ
 figuræ.

sumptū. Cū vero maior particularis fuerit, mediū in neutra tenetur vniuersaliter, quēmodū in exemplis suprapositis ad oculū patet. Vnde si per modū loquēdi inconuētū vitent isti defectus, poterunt boni fieri syllogismi in prima figura, etiam directe concludēdo. Vnde predicti mali syllogismi hae viae possunt emēdari. Prior quidē sic. Omne animal omnis substantia est, nulla arbor est animal, igitur nulla arbor est substantia. Vel sic. Omne animal est substantia, nulla arbor est animal, igitur nulla arbor omnis substantia est. In illo terminus animal vniuersaliter tenet vniuersaliter, in hoc nullū, ideo valet collectio. Posterior sic emendat. Aliquid animal est homo, omnis leo omne animal est, igitur omnis leo est homo. **Signanter quoque dictū est, de syllogismis primae figurae directe concludentibus. In ijs enim concludunt indirecte, non habent predictae regulae locū. Pro cuius rei intellectu sciendum est, quid sit concludere directe, quid concludere indirecte. Concludit directe quādo maior extremitas in conclusione praedicat de minore extremitate, concluditur autem indirecte, quando minor extremitas in conclusione praedicat de maiore. Exempli gratia, in hoc syllogismo directe concludit. Omne animal est substantia, homo est animal, igitur homo est substantia. Maior enim extremitas substantia, in conclusione praedicatur de minore extremitate, homo. Cū autē sic colligo. Omne animal est substantia, homo est animal, ergo substantia est homo, indirecte concludit, quoniam minor extremitas homo, in conclusione praedicatur de maiore extremitate, substantia; quod non est secundū ordinem directū & naturalem, cū secundum rectū & naturalem ordinē, maiori extremitati conueniat praedicari in conclusione, minori autē subijci in eadem.** **Quo praemisso, ostendam exemplo, praedictas regulas duas speciales in syllogismis primae figurae indirecte concludentibus non habere locum. Hic syllogismus bonus est in Epesimo. Omne animal est substantia, & nulla arbor est animal, igitur aliqua substantia non est arbor. Minor tamen eius est negatiua. Item hic est syllogismus bonus in**

Quid
conclu-
dere di-
recte vel
indirecte

in Frisefom. Aliquid animal est substantia, nulla arbor est animal, igitur aliqua substantia non est arbor: cū tamen & prima praemissa habeat particularem & secundam negatiuam. **Ratio autē quare indirecte concludendo ista nihil obstat, est, quia per conclusionē indirectā cauet, ne procedat a termino non accepto vniuersaliter in antecedente, ad ipsum vniuersaliter positū in conclusione: & dū minor accipitur negatiua, mediū ponitur in altera vniuersaliter. Ita nullus obtingit defectus, qui syllogismo suam auferat bonitatem. Caeterū, vbicumque haec duo non cauentur, siue directe concludatur siue indirecte, nunquā valebit syllogismus.** **CAPVT VIII.**

Discernunt modi primae figurae vtilis ab inutilibus.

Superius dictū est, in syllogismis figuram considerari secundum varium situm trium terminorum, ex quibus syllogismus componitur. Ita nunc dicimus, in vnaquaque figura varios modos considerare, secundum variam dispositionem trium propositionum, ex quibus immediate syllogismus omnis componitur. Potissimum vero ex dispositione ipsarum praemissarum adinuicē, quā largius etiam ex dispositione conclusionis sumitur varietas modorum, ut patebit in modis indirecte concludentibus. Est enim modus, proprie loquendo duarum propositionum adinuicē certum & quantitatem. Tunc autem est qualitas debita, quādo praemissarum ut minimū altera est affirmatiua. Tunc quantitas debita quādo ut minimū altera praemissarum est vniuersalis. Atque insuper in vnaquaque figura, ut modus sit bonus, oportet illius figurae regulas simul obseruari.

In vnaquaque autem figura possunt considerari, sedecim modi, secundum quod totidem modis contingit praemissas varie adinuicē disponi: ex quibus modis plures mali sunt & inutiles, alij pauciores boni & vtilis. Quod in prima figura ita fit manifestū, vel enim ambae praemissae sunt vniuersales aut ambae particulares, vel maior est vniuersalis & minor particularis, vel maior particularis & minor vniuersalis. Singula horum quatuor mem-

Quid
modus

horū quatuor sub se modos cōplectūtur. Si enī ambæ præmissæ sunt vniuersales, vel ambæ sunt vniuersales affirmatiuæ; & est primus modus vtilis, qui significatur per vocabulū Barbara. Vel ambæ sunt vniuersales negatiuæ, & est modus prorsus inutilis: quoniā ex puris negatiuis in nulla figura valet syllogismus. Vel maior est vniuersalis affirmatiua & minor vniuersalis negatiua, & est modus inutilis: quoniā minore negatiua in prima figura non valet syllogismus. Vel maior est vniuersalis negatiua & minor vniuersalis affirmatiua; & hic est modus vtilis secundus, qui significatur per vocabulū Celarent.

¶ Procedendo ad alterū membrū, si ambæ sint particulares, quatuor id potest fieri modis, similiter v̄ ostensum est de vniuersalibus ambabus. Verū quomodo cūq; præmissæ ambæ particulares sumantur siue ambæ affirmatiuæ, siue ambæ negatiuæ, siue altera affirmatiua, & altera negatiua, nullū inuenitur modus vtilis: quoniā ex puris particularibus nihil v̄quā recte colligitur, iuxta regulā superius positā.

¶ Transendo autē ad tertium membrū, si maior sit vniuersalis & minor particularis, quatuor modis similiter id potest cōsiderari. Vel ambæ sunt affirmatiuæ & est tertius modus vtilis significatus per Darj. Vel ambæ sunt negatiuæ, & est modus inutilis quia ex puris negatiuis. Vel maior est affirmatiua & minor negatiua, & rursum modus est inutilis: quoniā in prima figura minore negatiua nihil concludit. Vel maior est negatiua & minor affirmatiua, hincq; modus vtilis nascitur quartus per Ferio signatus.

¶ Postremū autē membrū cōsiderando, vbi maior est particulatis & minor vniuersalis, nullū inuenitur modus vtilis: siue ambæ affirmatiuæ sint siue ambæ negatiuæ, siue altera affirmatiua altera negatiua, quā maiore particulari in prima figura nihil concluditur directe.

¶ Ex omnibus igitur his modis, quibus possunt in prima figura præmissæ ad directē concludendum disponi, non nisi quatuor modi vtilis possunt inueniri. Si tamen simul habitudinē cōclusionis cū præmissis cōsiderarem⁹ plures licet

ret inuenire modos vt Barbari Celarent. Verū (vt supradictū est) scdm præmissas proprie modus cōsiderat. Supra enī dixim⁹ in definitione syllogismi præmissas disponi in modo & figura, atq; ex illis sic dispositis sequi conclusionē. Itē si ad conclusionē indirectā aspiceremus plures modi vtilis quā quatuor possint inueniri, vt patebit in processu.

CAPVT NONVM.

De modis vtilibus primæ figuræ & de vocabulis quibus modi illi apte signantur.

Quo vero facilius & expeditius adolescentulorum animi cognoscerent, seruaretq; tenacius vtilis syllogismorū formas siue modos sagaci industria ij qui post Aristotelē in hæc rerum cōsideratione versati sunt, vocabula quadā effixerūt, quibus vniuersisq; modi propositionū simul & cōclusionis, tū qualitas, tū quantitas, cōmode designaretur, quæ proinde vocabula artis recte nominari possunt, qd̄ propter artē hanc syllogisticam præoptius tenendā a tractatorib⁹ artis sint efficta, quæ admodū & in priori libro diximus de vocabulis illis. Amabimus, Edētuli, Iliace, Purpurea, ad modicū aequipollentiā facilius cognoscendam inuentis.

¶ Vocabula autē quibus hi quatuor modi vtilis atq; perfecti primæ figuræ nominantur, hæc sunt Barbara, Celarent, Darj, Ferio. Significatio vero eorū talis est. Prima syllaba significat, cuius tum qualitatis tum quantitatis debeat esse maior syllogismi: se cūda, qualis & quanta minor: tertia, qualis & quanta cōclusio. Significatio autē ista, ex vocalib⁹ est quatuor, a, e, i, o. A enī vniuersalē affirmatiuam significat, e vniuersalē negatiuā, i particulare affirmatiuā, o particulare negatiuā.

¶ Primus igitur modus, qui per Barbara significatur: tunc est, quando in prima figura maior & minor ambæ vniuersales affirmatiuæ, inferunt directe conclusionē similiter vniuersalem affirmatiuam.

Bar	Omnis virtus est laudanda
Exemplū	ba Omnis modestia est virtus
ra	Omnis igitur modestia est laudanda
	T ij Secun

DE SYLLOGISMIS.

Secundus modus primæ figuræ, qui per Celarent significatur, tunc est, quando maior vniuersalis negatiua & minor vniuersalis affirmatiua directe inferunt conclusionem vniuersalem negatiuam,

Ce Nulla virtus est vituperanda.

Exemplū la Omnis humilitas est virtus
rēt Nulla igitur humilitas est vituperanda.

Tertius modus, qui per Darij significatur, tunc est, quando in prima figura maior vniuersalis affirmatiua & minor particularis affirmatiua, directe concludunt particularem affirmatiuam.

Da Omnis virtus est digna laude

Exemplum ri aliqua taciturnitas est virtus
f igitur aliquid taciturnitas est digna laude

Quartus modus perfectus primæ figuræ, qui per ferio significatur, tunc est, quando maior vniuersalis negatiua, & minor particularis affirmatiua directe concludunt particularem negatiuam.

Fe Nulla virtus est vituperanda

Exemplū ri aliqua taciturnitas est virtus
o aliquid igitur taciturnitas non est vituperanda

In his modis exercitatissimos se reddat adolescentes, vt quibuslibet propositis terminis cuiuscumque tantem predicamenti, statim in promptu habeant ex eis syllogismum cōtexere, scdm terminorum habitudinem adinuicē. In singulis enim prædicationibus cuiuscumque prædicabilis fuerint, & ex omnibus terminis cuiuscumque fuerint predicamenti syllogismorum hæc forma valent, suntque evidentes. A figura enim & modo suam habent virtutem & eidentiam, non ab ipsis terminis.

CAPVT DECIMVM.

De quinque modis primæ figuræ indirecte concludentibus.

Præter supradictos quatuor modos vtilis & perfectos primæ figuræ, sunt alij quinque concludentes indirecte, qui significantur his dictionibus, Baralipton, Celantes, Dabitis, Fapesmo, Friesomorum. Vbi nota, in duobus vocabulis Baralipton & Friesomorum, syllabas non nisi tres priores esse necessarias; cæteræ sunt adiectæ, propter complementum metri,

LIBER QVARTVS.

Fo. 119.

metri, quo solent hæc vocabula propter memoriâ contineri, hoc modo.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio Baralipton.

Celantes, Dabitis, Fapesmo, Friesomorum.

Quintus igitur modus primæ figuræ, primus eorum qui indirecte concludunt, est quando maior & minor ambæ vniuersales affirmatiuæ, inferunt indirecte conclusionem particularem affirmatiuam.

Ba Omne animal est substantia.

Exemplū ra Omnis homo est animal
lip Quædam igitur substantia est homo,

Sextus modus est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore vniuersali affirmatiua, indirecte colligitur conclusio vniuersalis negatiua

Ce Nullum animal est arbor

Exemplū la Omnis homo est animal
res Nulla igitur arbor est homo

Septimus modus est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari affirmatiua, sequitur indirecte conclusio particularis affirmatiua,

Da Omne animal est substantia,

Exemplū bis Quidam homo est animal
tis Quædam igitur substantia est homo

Octauus modus est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua & minore vniuersali negatiua, indirecte concluditur particularis negatiua

Fa Omne animal est substantia,

Exemplū pel Nulla arbor est animal
mo Igitur quædam substantia non est arbor

Nonus modus & vltimus primæ figuræ est: quoniam ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuersali negatiua, sequitur indirecte conclusio particularis negatiua,

Fri Quoddam animal est substantia

Exemplū se Nulla arbor est animal
som Igitur quædam substantia non est arbor,

Quomodo autem hi imperfecti quinque modi reducantur ad quatuor perfectos, dicitur posterius,

CAPVT XI.

De regulis specialibus secundæ figuræ. Secunda figura (vt supra diximus) tunc est quando

T iij do me

DE SYLLOGISMIS

do mediū syllogismi in vtracq; præmissarū prædica-
ti locū obtinet. Vt cum ita argumentamur. Omnis
homo est animal, & nulla arbor est animal, nulla igitur
arbor est homo. Hic medium animal, in vtracq; præ-
dicatur. Pro syllogismis autē huius figura tres istæ
ponuntur regulæ speciales.

In secunda figura, maiore existente
particulari, non valet syllogismus.

In secunda figura, ex puris affirmati-
uis, non valet syllogismus.

In secunda figura: semper, concludi
debet negatiue.

¶ Contra primā regulā hic peccat syllogismus. Ali-
quod animal est homo, & nullum brutū est homo;
igitur quoddam brutum non est animal. ¶ Ratio autē
tem huius regulæ est, quia in huiusmodi syllogismo
proceditur a termino non posito vniuersaliter in an-
tecedente, ad eundē in cōclusionē vniuersaliter pos-
itum. Vnde si per modū aliquē defectus iste impe-
diatur, non erit malus syllogismus: vt si ex istis præ-
missis inferatur hæc cōclusio, Aliquod brutum non
omne animal est. ¶ Contra secundam peccat hic syl-
logismus. Omnis homo est animal, & omne brutū
est animal; igitur omne brutū est homo. Ratio huius
regulæ est: quia mediū in huiusmodi syllogismis in
neutra præmissarū tenetur vniuersaliter. Quod si
curetur, valebit illatio: vt si medio in altera præmis-
sarum addatur signū vniuersale, dicēdo. Omnis ho-
mo omne animal est. vel secūda. Omne brutū om-
ne animal est. Contra quoq; si altera præmissarum
existente negatiua; impediatur tamē mediū, ne sit
vniuersaliter, non valebit syllogismus. Vt si ita quis
colligat. Omne animal est corpus, & omnis homo
aliquod corpus non est; igitur omnis homo non est
animal, viciose colligit, ex eo quod medium nusquā
positum

LIBER QVARTVS.

Fo. 80.

positum sit vniuersaliter. ¶ Tertia autē regula ex se-
cunda manifeste consequitur: quoniā (iuxta regulā
generale suprapositā) si aliqua præmissarum fuerit
negatiua, cōclusionē oportet esse negatiuā. Postea
igitur quā in secunda figura necesse sit alteram præ-
missarum esse negatiuā, consequens est, & conclusi-
onem semper esse debere negatiuam.

¶ CAPVT XII.

¶ De modis secundæ figuræ.

¶ Quomodo autē in prima figura sedecim mo-
dos descripsim⁹, ex quibus omnibus admo-
dum paucos, nempe quatuor tantū, vtilis in-
uenim⁹; sic & in hac figurā per singulos modos dis-
currendo, inueniunt quatuor tantū vtilis. Vel em̄
ambæ præmissæ sunt vniuersales; vel ambæ particu-
lares, vel maior vniuersalis & minor particularis,
vel cōtrario maior particularis & minor vniuers-
falis. ¶ Primū membrū quatuor modos continet
Vel ambæ sunt vniuersales affirmatiuæ, estq; mo-
dus inutilis: quoniā in secunda figura ex puris affir-
matiuis nihil sequit. Vel ambæ vniuersales negati-
uæ & rursus non valet syllogism⁹: quoniā ex puris
negatiuis in nulla figurā quicq; sequitur. Vel maior
est vniuersalis negatiua & minor vniuersalis affir-
matiua, & cōsurgit prim⁹ mod⁹ vtilis, qui per vo-
cabulū artis Cesare significat. Vel maior est vniuers-
falis affirmatiua, & minor vniuersalis negatiua, &
habetur mod⁹ secund⁹ vtilis, qui significat hoc vo-
cabulo Camestres. Ex secūdo membro, null⁹ mod⁹ ha-
betur vtilis: quoniā ex puris particularibus nusquā
quicq; syllogistice cōsicitur. ¶ Trāseundo ad tertiu
membrum, vel maior est vniuersalis affirmatiua &
minor particularis itē affirmatiua, & sic modus est
inutilis: quā ex puris affirmatiuis in secūda figurā ni-
hil concludit. Vel maior est vniuersalis negatiua &
minor itē particularis negatiua, rursus inutilis mo-
dus inuenitur, quā ex puris negatiuis nihil sequitur
Vel maior est vniuersalis negatiua, & minor particu-
laris affirmatiua, & habetur tertius mod⁹ vtilis,
qui signatur per vocabulum Festino. Vel maior est

DE SILLOGISMIS

vniuersalis affirmatiua & minor particularis negatiua, cōfurgitq; modus vtilis quartus, signatus vocabulo Baroco. ¶ Ex quarto autem membro, vbi maior est particularis & minor vniuersalis, nullus bonus modus colligi potest: quoniam (iuxta regulam) maiore existente particulari in secunda figura nihil recte conficitur. Quatuor igitur tantū modi viles inueniuntur in secunda figura, ceteri omnes tanq̄ a syllogismi & inutiles reijciuntur. ¶ Est igitur primus modus secunda figura, quando ex maiore vniuersali negatiua, & minore vniuersali affirmatiua sequitur conclusio vniuersalis negatiua.

Ce Nulla arbor est animal

Exēplū 1a Omnis homo est animal.

re. Nullus ergo homo est arbor

Secundus modus est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua & minore vniuersali negatiua inferitur conclusio vniuersalis & negatiua.

Ca Omnis homo est animal.

Exēplū 2a Nulla arbor est animal.

stres Nulla ergo arbor est homo.

Tertius modus est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua inferitur conclusio particularis negatiua.

Fef Nulla arbor est animal

Exēplū 3a Aliquis homo est animal

no. Igitur quidam homo non est arbor.

Quartus modus est, quia ideo ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari negatiua sequitur conclusio particularis negatiua.

Ba Omnis homo est animal

Exēplū 4a Quaedam arbor non est animal

co. Quaedam ergo arbor non homo.

Quomodo autē hi modi habeant reduci & perfici per modos primae figurae, posterius suo loco dicet.

¶ Et numerantur quoque hic modi tantum directe concludentes. Alioqui, si indirecte concludentes voluerimus considerare, vt supra fecimus in prima figura, inuenientur & alij modi. Hic enim syllogismus: Nulla arbor est animal & omnis homo est animal;

igitur

LIBER QVARTVS.

For.

igitur nulla arbor est homo; syllogismus est secunda figura: non est tamen in Cesare, sed potius in Cesares. Sic enim differt syllogismus ille a syllogismis factis in Cesare, sicut in prima figura syllogismi in Celantes a syllogismis factis in Celarent. Iterū hic syllogismus. Omnis homo est animal; & nulla arbor est animal, igitur nullus homo est arbor, nō in Camestres, sed potius in Camestres; quoniam in reductione eius ad Celarent, non oportebit conclusionē conuerti simpliciter, sicut in syllogismo facto in Camestres.

¶ A modo autē tertio Festino, nō potest accipi modus indirecte concludens: quoniam particularis negatiua non conuertitur, & procederetur a minore extremitate in praemissis nō posita vniuersaliter, ad eandem in cōclusionē vniuersaliter positam. Similiter & de Baroco dicendū. Veruntamen maiore existente particulari possit inueniri modus bonus ad concludendum indirecte. Vt sic colligendo. Aliquod animal est homo, & nullū brutum est homo, igitur ali quod animal non est brutū. Qui modus sic fare sumitur in secunda figura contra regulā specialē prohibentem accipere maiore particularem, quomodo in prima figura vltim⁹ modus Frisefomorū accipit contra ambas regulas speciales primae figurae, cū & maiorem habeat particulare & minorem negatiua.

¶ CAPVT XIII.

¶ De tertia figura.

Tertia figura (vt supra dixim⁹) est, quando medium syllogismi in vtraque praemissarū subiecti locū obtinet. Vt autē dispositi secundū hanc figurā syllogismi valeāt, praeter regulas generales superius datas, alij duae speciales sūt obseruandae sūt istae

In tertia figura, minore existente negatiua non valet syllogismus. In tertia figura non potest concludi vniuersaliter, sed particularem semper oportet inferri conclusionem.

¶ Contra

¶ Contra priorem regulam peccat hic syllogismus, Ois homo est substantia: & nullus homo est arbor igitur quedam arbor non est substantia. Contra secundam peccat iste. Omnis homo est animal, & omnis homo est substantia, igitur omnis substantia est animal. Ratio autem harum regularum ambax una est, quoniam in huiusmodi syllogismis proceditur a termino non posito vniuersaliter in premissis, ad eundem in conclusione vniuersaliter positi. In priore quidem ex parte maioris extremitatis in posteriori vero, ex parte minoris. Vnde si per modum aliquem inconsuetum sequenda hic defectus caueatur. valebit syllogismus, etiam si videatur in altera regulatum illarum peccare, vt si in priore supraposito syllogismo sic inferatur. Quedam arbor non omnis substantia est vel aliqua substantia non est.

¶ CAPVT XIII.

¶ De modis tertie figure.

¶ **Q**uomodo autem supra in duabus figuris procedentibus ex omnibus modis considerauimus qui vtilis & qui inutilis habeatur, sic & in hac proportionabiliter faciendum, vt pateat quod nobis ex hac figura vtilis modi confurgat. Igitur aut ambax premissae sunt vniuersales, aut ambax particularis, aut maior vniuersalis & minor particularis, aut e contrario maior particularis & minor vniuersalis. ¶ Sub primo membro quatuor modi considerantur. Cum enim ambax fuerint vniuersales, vel affirmatiue sunt, & est modus vtilis primus, qui significatur vocabulo Darapti. Vel sunt ambax vniuersales negatiue, & est modus inutilis, quoniam ex puris negatiuis nihil sequitur. Vel maior est affirmatiua & minor negatiua, & rursus modus est inutilis: quoniam minore negatiua nihil recte colligitur in hac figura. Vel maior est negatiua & minor affirmatiua, sicque modus inuenitur vtilis, qui significatur per Felapton. ¶ Ex secundo membro, vbi ambax particulares sunt constat nihil boni procedere: quoniam ex puris particularibus nusquam quicquam syllogistice concluditur. ¶ Ex tertio autem membro, duo modi vtilis inueniuntur & duo inuiles. Vel enim maior est vniuersalis affirmatiua

maior & minor particularis item affirmatiua, estque modus vtilis, qui significatur per Darapti. Vel maior est vniuersalis negatiua & minor particularis affirmatiua, & iterum alius est modus vtilis, significatur vocabulo Ferison. Vel maior est vniuersalis affirmatiua & minor particularis negatiua, sicque modus est inutilis: quoniam minore negatiua in hac figura nihil concluditur. Vel ambax sunt negatiue, neque rursus quicquam vtilis inuenitur. ¶ Sub quarto membro, iterum duo modi vtilis & duo inuiles inueniuntur. Maiore enim existente particulari & minore vniuersali, vel ambax sunt affirmatiua, & est modus vtilis, signatur per Disamis. Vel ambax negatiue & est modus inutilis. Vel prior affirmatiua & posterior negatiua, rursusque modus est inutilis: quoniam minore negatiua non valet hic syllogismus. Vel denique prior est negatiua & posterior affirmatiua, qui est modus vtilis nouissimus signatur per vocabulum Bocardo. In summa igitur sex inuenti sunt huius figure vtilis modi, directe concludentes, de quibus nunc per ordinem est dicendum.

¶ Primus igitur modus tertie figure tunc est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua, & minore item vniuersali affirmatiua, inferitur conclusio particularis affirmatiua. Vniuersalem enim hic non licet concludere.

Da Omnis homo est animal

Exemplum rap Omnis homo est substantia

ti. Quedam igitur substantia est homo. Secundus modus tertie figure est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore vniuersali affirmatiua, sequitur conclusio particularis negatiua.

Fe Nullus homo est arbor

Exemplum lap Omnis homo est animal

ton Quoddam ergo animal non est arbor. Tertius modus est, quando ex maiore particulari affirmatiua, & minore vniuersali affirmatiua, inferitur conclusio particularis affirmatiua.

Di Quoddam animal est homo

Exemplum fa Omne animal est substantia

mis Quedam igitur substantia est homo

Quartus modus est, quando ex maiore vniuersali affirmatiua

firmati

DE SILLOGISMIS.

firmatiua & minore particulari item affirmatiua sequitur conclusio particularis affirmatiua.

Da Omnis homo est substantia.
Exemplū tis Quidam homo est animal
fi. Quoddam igitur animal est substantia.

Quintus modus est, quando ex maiore particulari negatiua & minore vniuersali affirmatiua sequitur conclusio particularis negatiua.

Bo Quoddam animal non est homo
Exemplū car Omne animal est corpus.
do Quoddam igitur corpus non est homo.

Sextus modus est, quando ex maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua, sequitur conclusio particularis negatiua.

Fe Nullum animal est arbor
Exemplū ris Aliquod animal est homo.
son Quidam igitur homo non est arbor.

Summatim igitur colligendo omnes modos vtilis hacten⁹ positos, inuenim⁹ esse numero decē & non uem, quatuor videlicet primæ figuræ perfectos & quinque imperfectos, quatuor scēdæ figuræ, & sex tertix, qui vtprompti⁹ ab adolescentibus memoria tenentur, in formā metri solent disponi, hoc modo,

Barbara, Celarent, Darī, Ferio, Baralipon.

Celantes, Dabitis, Fapesmo, Friscomorum.

Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti.

Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferifon.

CAPVT XIII.

SCIENTIA reductione syllogismorum imperfectorum
Sciendum autē est, omnes modos imperfectos, omnes, scilicet enumeratos, præter quatuor modos primos

LIBER QVARTVS

For. 133.

primos primæ figuræ, reduci posse ad aliquē modū perfectū, i. ad aliquē primorum illorū quatuor. Reducere autē syllogismū in proposito, intelligim⁹, bonitatem syllogismi imperfecti ostendere per alium modum perfectū. Fit autē hoc dupliciter, ostensiuē videlicet, aut per impossibile. Ostensiuē reducimus syllogismū, quādo per mediū conuersionis, aut transpositionis præmissarū, aut simul vtriusq, id facim⁹. Per impossibile vero reducere syllogismū est, eius bonitatē ostendere per hoc quod negans deducitur ad aliquod impossibile: vtpote cum eum qui negat bonitatē alicui⁹ imperfecti syllogismi cogimus concedere cōtradictorias esse simul veras, quod est impossibile, aut propositionē aliquā esse falsam: quæ est manifeste vera, aut ab eodem vt vera cōcessa. Et de hac quidem reductione postertus. ¶ Nunc autē priorem ostensiuam tractemus, quæ (vt iam diximus) vitur cōuersione vel transpositione præmissarum, vel simul vtroq. Hæc enī vocantur duo instrumenta reductionis ostensiuæ. Interdum enī sola conuersione opus est ad reducendum, interdum vero non sufficit sola conuersione, nisi fiat & præmissarū transpositio. Et interdum quidē solum vna præmissarū aut sola conclusio debet cōuerti, interdū plures. Ac rursum, interdū conuersione simplici, interdum cōuersione per accidens vtendū est. Quæ omnia, quomodo in singulis modis opus sit obseruare, magno artificio illa artis vocabula iam sepe enumerata demonstrant, vbi plene eorū significatio cognita fuerit. ¶ Aduertendū igitur est, præter id quod supra diximus de significatione vocaliū A, E, I, O, inuenire etiā in eis quatuor consonantes, certā significationem habentes, nēpe S, P, M, C, vbi cunq; eim ponitur S, scito in reductione propositionē illam quæ per vocalē immediate præcedentē significatur, debere cōuerti simpliciter. Vbi cunq; P, inuenieris, scito, illam propositionē quæ per vocalem immediate præcedentē significatur, debere conuerti per accidens. Vbi cunq; M, inuenieris, scito præmissas transponi de hoc, C, vtro in medio dictionis significat modū illū, non

lum non conuerti ostēsiue, sed tantū conuersiue siue per impossibile, vt in Baroco. & Bocardo. Pono literę initials omnium modorū, indicant, ad quę per sectorū modorū singuli imperfecti debeant reduci. Vniuersaliter enim modi imperfecti incipient a B, debent reduci ad Barbara, a C ad Celarent, a D ad Darij, ab F ad Ferio. Alie autem consonantes non habent aliquam proposito negocio aptam significationem.

¶ CAPVT XV.
De reductione ostēsiua singulorū modorū imperfectorum.

Incipiendo igitur a Baralipon, qui est primus modus imperfectus primę figurę, debet ille reduci ad Barbara; quoniam eandem initialem literam habent B. In reducendo autem, non opus est nisi solum conclusionis conuersione per accidens, quod indicat litera p, in tertia syllaba post i posita. Celantes ad Celarent reducitur per solam conuersionem conclusionis simpliciter: quod indicat per literam i, in tertia syllaba posita. Dabitis ad Darij, per conuersionem conclusionis simpliciter. Fapesmo ad Ferio, idque per conuersionem maioris per accidens, quod indicat litera p, posita post primam vocalem & conuersionem minoris simpliciter, quod indicat litera i post secundam vocalem e posita, cum premissarum transpositione, quę indicat litera m. Frisesom ad Ferio ite reducitur, per vtriusque premissarum conuersionem simpliciter & premissarum transpositionem. ¶ Celare primus modus secundę figurę reducitur ad Celarent, maiore tantum conuersa simpliciter. Camestres ite ad Celarent, sed minore & conclusione conuersis simpliciter, ac in super premissis transpositis. Festino ad Ferio reducitur per conuersionem maioris tantum simpliciter. Baroco autem non potest ostēsiue reduci ad vllum modum primę figurę, neque per conuersionem, neque per transpositionem premissarum. ¶ Cuius ratio est, quoniam ad mutandum figuram oporteret ad minus alteram premissarum conuerti in reductione. Neutrius autem conuersio est reductionis incommoda, quoniam maior cum sit vniuersalis affirmatiua, non conuertitur nisi per accidens in particularem affirmatiuam. Cum ergo minor similiter sit particula-

ris, ambę premissę erunt particulares, ex quibus non valet syllogismus. Itē & maiore particulari in prima figurā non valet syllogismus. Per conuersionem maioris item nil potest fieri, quoniam particularis negatiua non conuertitur nisi per contrapositionem, quę conuersio reductioni syllogismorum non seruit, eo quod mutet terminos. In reductione autem, omnino idē debet esse termini syllogismi qui reducitur & eius ad quem fit reductio. Nullo igitur modo potest ostēsiue reduci modus Baroco, sed tantum syllogismo conuersiue siue per impossibile, quod significatur per literam c, in medio vocabuli posita. ¶ Darapti primus modus tertię figurę, reducitur ad Darij, conuertendo minorem per accidens. Felapton ad Ferio, minorem conuertendo per accidens. Disamis ad Darij, per conuersionem maioris & conclusionis simpliciter, & premissarum transpositionem. Dariti ad Darij item sed per conuersionem tantum minoris simpliciter. Bocardo autem non potest reduci ostēsiue quod potest declarari eo modo quo supra de Baroco ostēsum est. Non enim per conuersionem maioris, quę est particularis negatiua, & conuerti non potest. Neque per conuersionem minoris, quę tantum in particularem affirmatiuam uertitur. Iam ex prius particularibus nihil sequitur. Reducitur autem per impossibile ad Barbara. Postremo, Ferison reducitur ad Ferio, per conuersionem minoris simpliciter. ¶ Facile autem fuerit, per singulos modos exemplis declarare quod dictum est. Verum nos prolixitatis, vitandę gratia sigillatim ea prosequi omittimus, vno aut altero exemplo contenti. Hic igitur syllogismus in Celare. Nulla arbor est animal, & omnis homo est animal igitur nullus homo est arbor, sic reducitur ad Celarent. Nullum animal est arbor & omnis homo est animal igitur nullus homo est arbor. Vbi nihil immutatum est, nisi quod maior simpliciter est conuersa. Hic autem syllogismus in Camestres. Omnis homo est animal, nulla arbor est animal igitur nulla arbor est homo, non ita facile ad Celarent reducitur. Pluribus enim opus est, nempe conuersione tam minoris quam conclusi-

DE SYLLOGISMIS.

tionis simpliciter, & insuper præmissarū transpositio-
ne. Sic em̄ debet reduci. Nullū animal est arbor, &
omnis homo est animal, igitur nullus homo est ar-
bor. Vides hic positam secundō loco vniuersalē as-
firmatiuam, quæ in Camestres primū obtinebat lo-
cum, alterā autē præmissam vniuersalē negatiuam
conuersam cernis, & insuper loco motā Conclusio-
nem quoq; non eandē, sed eius cōuertentē vides. Si
mili modo & in singulis modis reducendis, consy-
deratione virtutis literarū, quæ in se continent ista
artis vocabula, sese exercent adolescentū ingenia.

¶CAPVT XVI.

¶Quomodo reductione hac ostensua sit vtēdum,
¶Cognoscendū autē, quō per istā redūctio-
A nem bonitas syllogismorū imperfectorū cō-
probet præsupponenda est maxima vna cui
potissimū ista redūctio innitit. Est autē hæc regula
siue maxima. Quicquid sequit̄ ad consequens bonæ
consequētia, idem sequitur ad antecedens eiusdē
¶Qua maxima, vt certissima & per se nota præsup-
posita, si quis forte neget aut dubitet syllogismū in
Cesare esse bonū, aduersus illū sic procedetur. Præ-
missæ in Cesare disposite, per bonam cōsequētiam
inferunt præmissas de Celarent. Sunt em̄ eadem, ni-
si q̄ maior est conuersa simpliciter. Semper autē cō-
uersa propositio in bona consequētia infert eam in
quā conuertitur. Inferunt igitur secundū bonā con-
sequētiam præmissæ in Cesare, præmissas in Celarēt
ac proinde (iuxta maximam) quicquid sequitur ad
præmissas in Celarent, idem sequitur etiam ad præ-
missas in Cesare. Iam ad præmissas in Celarēt sequi-
tur conclusio in Celarent, quod negari non potest,
cum sit modus perfectus. Atq; hæc est eadē conclu-
sio cum illa in Cesare. Si igitur ex præmissis in Ce-
larent illa conclusio sequitur, eadem quoq; ex præ-
missis in Cesare recte sequetur. ¶Iterum, si quis
neget syllogismū in Camestres factum esse bonum
operosius quidem erit ostendere illius bonitatem,
propterea quod pluribus opus sit ad eius redūctio-
nem; sic tamen ostendetur. Præmissæ in Camestres
inferunt

LIBER QVARTVS.

1035.

inferunt præmissas in Celarēt, quoniā eadem sunt,
nisi quod altera nempe minor est cōuersa simplici-
ter & facta est secundū situm transpositio. Conuersa
tens autem recte sequitur ex conuersa, & propositi-
onum tantū secundū locū transpositio nihil ad ver-
itatem aut falsitatē facit. Manifestū est autē præmis-
sas in Celarēt inferre cōclusionē in Celarēt, quæ de
inde inferi suā conuertentē, quæ erat cōclusio in Ca-
mestres. Procedēdo igit a primo antecedētē ad vlti-
mum cōsequens, fateri necesse est, ex præmissis in Ca-
mestres recte sequi cōclusionē in Camestres. ¶Sic
in tertia figura si quis neget modū Darapti, esse bonū,
factūq; in eo syllogismū dicat nō recte conclu-
dere, sic agat aduersus illū. Præmissæ in Darapti re-
cte inferunt præmissas in Darij, cū prima vtrobiq;
sit propositio eadē, & secūda in Darij sit cōuertēs secū-
de in Darapti. Quicquid igit sequit̄ ad præmissas in
Darij, sequit̄ & ad præmissas in Darapti, iuxta præ-
suppositā maximā. Iā ad præmissas in Darij citra cō-
trouersā consequit̄ conclusio in Darij, quæ eadē est
cū cōclusionē in Darapti; igit, conclusio in Darap-
ti recte infert ex præmissis in Darapti. Ita proporti-
onabiliter mōstrari posset in singulis modis imper-
fectis omniū figurarū. Sed tria hæc exemplorū loco
posita sufficiant. ¶CAPVT XVI.

¶De reductione per impossibile.

Alius est mod⁹ reducendi syllogismos imp-
fectos ad perfectos, qui appellatur redūctio
per impossibile vel ad impossibile. Hic non
vūit prædictis instrumētis; videlicet nec cōuersione
nec præmissarū transpositione; sed assumpto cōtradic-
torio cōclusionis syllogismi imperfecti, cū altera
præmissarū eiusdē syllogismi, disponit illas secundū
aliquē modū prima figura perfectū ex quib⁹ deinceps
de infert cōtradictoriū vel contrariū præmissæ alte-
rius relictæ & cōcessæ; sicq; respondes ad impossibi-
le deducit, nimirū ad concedendum contradictoria
vel cōtraria simul esse vera. ¶Exemplo res obscu-
ra clarescat. Tu mihi negas syllogismum in Baroco
istū. Ois homo est animal & aliqua arbor nō est animal,
V . . . igitur

DE SYLLOGISMIS

igitur aliqua arbor non est homo, bonum esse, modicum
 utile esse negas qui per Baroco significat. Ita aduer-
 sus te agam. Si malus est syllogismus ille, potest ergo
 antecedens dari verum conclusionem existente falsa. Quod
 si admittis, ponam? ita esse, ut sit conclusio falsa. Igitur
 eius contradictoria Omnis arbor est homo, erit
 vera, cum non possint duae contradictoriae simul esse
 falsa. Assumo igitur maiorem prioris syllogismi, una
 cum hac qua modo admittis conclusionis contradicto-
 ria, ipsae in Barbara rite dispositis, sic colligo. Om-
 nis homo est animal & omnis arbor est homo, igitur
 omnis arbor est animal. Hanc syllogizandi formam,
 cum sit evidens & perfecta, negare nemo potest, &
 antecedentis utraque pars per te vera admittitur, igitur
 & conclusio vera erit. Atqui haec ipsa est contra-
 dictoria alterius praemissae prioris syllogismi reduc-
 endi, qua & ipsam confessus es vera esse. Fatearis er-
 go necesse est, vel duas contradictorias esse simul ve-
 ras, vel syllogismum illum priorum in Baroco factum, bo-
 num esse: nec posse conclusionem esse falsam praemi-
 sis existentibus veris. In hoc exemplo ad oculum fa-
 cile quilibet videt, quemadmodum negans bonitatem
 syllogismi imperfecti, eo deducitur, ut cogatur duas
 as contradictorias simul veras admittere: idque per
 assumptionem contradictoriae conclusionis, cum altera
 praemissarum syllogismi reducendi. ¶ Sed hoc est in
 reductionibus istis aduertendum, quod pro figurarum
 diuersitate, aliter & aliter disponi debet conclusio-
 nis contradictoria. In omnibus enim modis secundae
 figurae, contradictoria conclusionis ponenda est pro
 minore, & eadem est seruanda maior. In tertia, con-
 tradictoria conclusionis pro maiore est constituenda
 & minor syllogismi reducendi seruatur eadem. Un-
 de consequenter sequitur, in secunda figura inferri op-
 positum minoris syllogismi reducendi: in tertia au-
 tem, oppositum maioris. Illius enim praemissae oppo-
 situm debet concludi quae non assumitur in syllogismo
 per quem fit reductio. Et quidem in reductione syllogis-
 morum secundae figurae, semper contradictorium inferri
 propositionis relictum, minoris. In tertia autem non semper
 per co

LIBER QUARTVS.

per contradictorium, sed interdum contrarium: idque in
 duobus tantum modis. Darapti & Felapton. Verum il-
 lud in idem redit, cum aequale sit impossibile contraria si-
 mul esse vera, ut contradictoria: imo ex admissione
 contrarios simul verorum, inferunt contradictoria
 quoque simul vera, ut patuit in legibus oppositionum.
 ¶ In modis autem imperfectis prime figure, contra-
 dictorium conclusionis syllogismi reducendi accipien-
 dum est pro maiore, ea autem quae maior erat assu-
 menda est in locum minoris: inferensque non immediate op-
 positum minoris relictum, sed tale quippiam unde eius
 oppositum sequatur. Exempli gratia, syllogismus iste in Ba-
 ralipton. Omne animal est substantia & omnis homo est
 animal igitur quaedam substantia est homo, sic reductum.
 Nulla substantia est homo & omne animal est substantia,
 igitur nullum animal est homo. Huc vides oppo-
 situm contradictorium conclusionis poni pro maiore
 & prioris syllogismi maiorem pro alteri? huius mino-
 re, conclusionem autem inferri non immediate oppositam
 minori relictum syllogismi reducendi. Non enim istae op-
 ponunt. Omnis homo est animal. Nullum animal est ho-
 mo. Veruntamen ad conclusionem illam. Nullum animal est
 homo, sequitur ista. Nullus homo est animal: quae est mi-
 nori illi vere contraria. Similiter in alijs modis consy-
 derandum. ¶ In reductione tamen Celantes ad Darapti
 peculiare hoc est, ut contradictorium conclusionis pro
 minore constituat, pro maiore autem illa sumatur quae
 erat minor in syllogismo reducendo. Ut syllogismus
 iste in Celantes. Nullum animal est lapis, & omnis homo
 est animal, igitur nullus lapis est homo, sic reductum ad
 Darapti. Omnis homo est animal & quidam lapis est ho-
 mo, igitur quidam lapis est animal. Vides hic pro maiore
 positam eam quae erat minor prioris syllogismi, contra-
 dictoria autem conclusionis minorum, concludi vero non
 oppositum contradictorium relictum maioris, sed tale ali-
 quid unde sequitur contradictorium eius. Per simpli-
 cem enim conuersionem sequitur. Quidam lapis est animal,
 igitur quoddam animal est lapis, quae vere est maio-
 ri illi. Nullum animal est lapis contradictoriae opposi-
 ta.

¶ CAPVT XVII.

DE SYLLOGISMIS

Ad quos modos perfectos singuli imperfecti sunt reducendi per impossibile.

Ad cognoscendum autem, qui imperfectos modorum ad quos perfectos debeant reduci, non eadem est habenda consideratio, qua superius vlti sumus in reductione ostendimus. Illic enim, secundum initiales literas docuimus inuenire modum ad quem deberet reductio fieri. Verum in hac reductione, id locum non habet. Baralipson enim non reducitur ad Barbaram, sed ad Celarent. Celantes non ad Celarent, sed ad Darij. Celare quoque non ad Celarent, sed ad Darij. Celare quocumque non ad Celarent, sed ad Ferio, & ita in ceteris facere. Superest igitur ad plenam huius rei notitiam quod nondum apertum est & inuestigatis videri esse profundioris, elucidare. ¶ Duobus autem modis id docebitur. Primo quidem, vlti quarundam vocum, deinde artis consideratione. Primo (inquam) vocum quarundam vlti hac res indicat. Pro quinque modis primae figurae seruiunt verbum. Nesciebatis. Pro quatuor modis secundae figurae, verbum. Odiebam. Pro sex autem modis tertiae, seruiunt haec duae voces. Letare Romanis. Aduerte autem, primum verbum quod pro modis primae figurae ponitur: quinque habere syllabas, sicut quinque sunt eius figurae modi imperfecti: secundum verbum quatuor habet syllabas, vt sunt quatuor modi secundae figurae. Duo alia vocabula simul sumpta, sex habent syllabas, iuxta numerum modorum tertiae figurae. In singulis autem syllabis, considera vocalem qualis sit. A enim, significat vniuersalem affirmatiuam. E vniuersalem negatiuam. I, particulari affirmatiuam. O particulari negatiuam. Deinde ordine considera quae syllaba quilibet tenet, vt scias cuius modi debeas ex ea quaerere reductionem. Quae duo vbi attenderis, tum demum considera, quis ex quatuor modis primae figurae tale conclusionem inferat, quale & quanta tibi designat vocalis. Et pro certo habe, modum illum imperfectum, qui per syllabam talem significat, ad illum modum perfectum primae figurae reduci, qui tale habet conclusionem quale significat vocalis eiusdem syllabae. ¶ Fiat exemplo clare, quod dicit. In dictione Nesciebatis, prima syllaba Nes, locum tenet primi modi imperfecti

LIBER QUARTVS.

17.

perfecti Baralipson. Habet vocalem E, quae significat vniuersalem negatiuam. In prima autem figura vnicuique modus tale propositionem concludens, est. Celarent. Hinc deprehenditur. Baralipson reduci ad Celarent. Deinde secunda syllaba Ci, locum tenet secundi modi Celantes. Vocalis i, significat particulari affirmatiuam, quae concluditur in Darij. Hinc certo colligis, Celantes ad Darij reduci. Tertia syllaba e, locum tenet tertij modi Dabitur. Propositionem significat vniuersalem negatiuam, quae concluditur in Celarent. Hinc colligis, ad Celarent Dabitur reducendum. Ita quarta syllaba Ba, significat quartum modum Faprimo reducendum ad Barbaram, vbi vniuersalis affirmatiua concluditur. Vltima autem syllaba Tis, significat modum vltimum Frisefom reducendum ad Darij. ¶ Similiter de modis secundae figurae dicendum. Huius vocabuli. Odiebam, quatuor sunt syllabae. O significat, Celare reduci ad Ferio. Di, signat Camestres reduci ad Darij. E, signat Festino reduci ad Celarent. Bam signat Baroco reduci ad Barbaram. Sic in tertia figura, per vocabula illa. Letare Romanis, idem significatur. Darapti enim innuit reduci ad Celarent, Felapton ad Barbaram. Disamis ad Celarent. Datissi ad Ferio, Bocardo ad Barbaram. Ferison ad Darij. ¶ Secundo profundiori consideratione docebitur cognoscere, huiusmodi modorum reducendorum ad eos per quos debeat reductio fieri, proportionem. Tenendum imprimis firma memoria, quod supra dictum est, in secunda figura eandem seruari maiorem, & pro minore sumendam esse contradictoria conclusionem: in tertia autem e contrario, pro maiore accipi contradictoria, minore autem seruari: quae differentia vtriusculis his duobus non admodum eruditus, sed ad hanc rem aptissime commodis, facile memoriae commendatur. Versicula. Tur. Seruat maiorem variatque secundam minorem. li. Tertia maiorem variat, seruatque minorem. Statim igitur vbi scire volueris, ad quem modum propositum syllogismum imperfectum debeas reducere, considera eius conclusionem, & ipsius contradictoriam, qualis sit & quanta. Deinde hanc compone cum maiore aut minore, quae pro ratione figurae erit assumenda aut minore, quae pro ratione figurae erit assumenda pro

DE SYLLOGISMIS.

da pro altera præmissa: & attende diligenter, in quod
modo prima figura perfectio præmissa illa simul
iunctæ sint dispositæ. Hinc certissimo colliges mo-
dum, ad quæ debet syllogismus reduci. ¶ Exæpli gra-
tia, hic syllogismus in Cesare mihi proponit. Nullus
lapis est animal, & omnis homo est animal, igitur nullus
homo est lapis. Volo iuxta hanc artem dispicere, ad
quæ modum debea illum reducere. Videbo mox cõ-
clusionem, quæ est vniuersalis negatiua, cuius proinde
cõtradictoriũ est particularis affirmatiua. Hæc mihi
hi i syllogismo perfectio pro minore esse debet. Ma-
ior autem, quæ est seruanda ex syllogismo reducẽdo,
vniuersalis est negatiua. Vniuersalẽ autem negatiua
maiorẽ & particularẽ affirmatiua minorẽ, scio i pri-
ma figura præmissas esse i Ferio. Certissimũ igitur mihi
hi ent Cesare reduci ad ferio. Ita in Camestres cõsy-
dero cõclusionẽ vniuersalẽ negatiua: eius proinde
cõtradictoria esse debet particularis affirmatiua, quæ
mihi est cõstitutenda minor in reductione cum maio-
re seruata, vniuersali affirmatiua. Vniuersalis autem
affirmatiua pro maiore, & particularis affirmatiua
pro minore, in Darij sunt præmissæ. Nihil igitur du-
bium, quin debeat ad Darij reduci Camestres. Simi-
liter ostendi posset in singulis modis imperfectis. Ve-
rum nos vno & altero exemplis propositis, reliquæ
adolecentum ingenijs pro exercitio similiter deducẽ-
da relinqvamus. ¶ CAPVT XVIII.

¶ De quibusdam apud Aristotelem tractatis, quæ
vocantur præsupposita.

Ponit Aristoteles quædam, quæ vocant præ-
supposita, quæ in tractatu syllogismorũ quasi
cognita præsupponunt, & ex dictis in syllogis-
mis statim innotescunt. Quæ nos paucis enume-
rabis simul & declarabis, quantum ad ea in qui-
bus nondum plena facta est declaratio. Sunt igitur
huiusmodi præsupposita quatuor.

Quatuor
or plura
polita.

Primum præsuppositũ. Omnis syllo-
gismus est in aliqua trium figurarũ &

omnes

omnes syllogismi aliarum figurarũ per
primam perficiuntur. Secundum. In
omni syllogismo, aliquam præmissarũ
esse affirmatiua, & aliquã vniuersalẽ
est necesse. Tertium. Omnis syllogis-
mus ex tribus terminis & non pluribus
constat. Quartum. Quædam propo-
sitiões difficulter syllogizantur, quæ-
dam facilius.

¶ Primum præsuppositum ampliori declaratione
non indiget, cum abunde iam sit ostensum in præ-
cedentibus. Similiter & secundum ex dictis est no-
tum. ¶ Circa tertium autem nota, debere ipsum
intelligi de syllogismo simpliciter vno, & non au-
cto. Interdum enim syllogizãdo adicitur maiori aut
minori alia propositio, velut ipsius probatio & con-
firmatio, antequã ad conclusionem veniatur: & hic
vocat syllogismus auctus, eo quod augeat termino
aliquo vel propositione, ultra consuetam syllogis-
mi formam. Et interdum quidem ex maiore venit
augmentum istud, interdum ex minore, interdum
ex vtraque. Ex maiore, cũ sic colligo. Omnis homo
est capax disciplinæ, quia omne animal rationale est
capax disciplinæ: & Ioannes est homo: igitur Ioan-
nes est capax disciplinæ. Ex parte minoris tantum.
Omnis homo est capax disciplinæ. Ioannes est ho-
mo quia ipse est animal rationale, igitur Ioannes est ca-
pax disciplinæ. Ex parte vtriusque. Omnis homo est
capax disciplinæ, quia omne animal rationale est ca-
pax disciplinæ: & Ioannes est homo, quia est animal
rationale, igitur Ioannes est capax disciplinæ. Hu-
iusmodi syllogismi dicuntur syllogismi non simpli-
citer vni sed aucti: quoniã plures in se virtute con-
tinent

V iiii

tinent

rinent syllogismos. In adiectione namq; probatio-
nis ad maiorem, syllogismus vnus implicatur: sicut
sicut & in adiectione probationis ad minorem. Si igitur
plures hic sint secundum virtutē syllogismi & non
vnus, nihil mirū, si plures tribus numerentur termini.
In syllogismo autē simpliciter vno, nunq; nisi tres
inueniuntur. Circa autē quartū præsuppositū nota
quod illā propositionē intelligim⁹ difficulter syllo-
gizabilem, quā in paucioribus figuris & modis po-
test pro conclusione inferri: illā autē facilius, quā in
pluribus figuris aut modis inferri potest. Atq; hinc
patet, quod inter omnes propositiones, vniuersalis
affirmatiua omnium difficillime syllogizatur. Solum
enim in prima figura, & in vnico modo potest concludi.
In secunda em figura oportet conclusionē esse ne-
gatiuam, & in tertia particularē. Vniuersalis autē ne-
gatiua syllogizatur in duabus figuris, prima & secun-
da; in prima quidē vno modo perfecta. C. elarent: in
secunda autē, per duos modos, C. sare & Camelres.
Est igitur facilius syllogizabilis vniuersali affirma-
tiua. Particularis affirmatiua concludit in prima &
tertia; in prima quidē, vno modo; in tertia autē tri-
bus, nempe Darapti, Disamis, Datisi. Non autē in se-
cunda, vbi cōclusio semper debet esse negatiua. At
vero particularis negatiua, in omnibus figuris syllo-
gizatur: in prima quidē vno modo; in secunda duo-
bus, Festino & Baroco; in tertia autem tribus, Felap-
ton, Bocardo, Ferison. Omnium igitur facillime syl-
logizatur particularis negatiua, sicut omnium diffi-
cillime vniuersalis affirmatiua. Medio autē modo
se habent vniuersalis negatiua & particularis affir-
matiua. Sicut autē vniuersalē affirmatiuā cōstrue-
re est difficillimū, & particularē negatiuā cōstrue-
re facillimū ita econtrario vniuersalē affirmatiuā
destruere, est facillimū; difficillimum autē, destruere
particularē negatiuā. Cōstruere autē aliquā propo-
sitionē in proposito est, eam probare verā. Destruere
autē, falsam ostēdere, aut oppositū eius inferre. Il-
la em destruitur facilius, cuius falsitas potest pluri-
bus modis siue per plura ostēdi: & illa difficilior, cui
ius falsi

ius falsitas per pauciora potest monstrari. Vniuersa-
lis autē affirmatiua destruit, & per vniuersalē nega-
tiua sibi contrariā, quā in duabus figuris syllogiza-
tur: & per particularē negatiuā contradictoriā, quā
in omnibus. Particularis autē negatiua, nō destruit ni-
si per vniuersalē affirmatiuam, quā vnica figura &
vnico modo potest cōcludi. Illa igitur facillime des-
truitur, hæc difficillime. Vniuersalis autē negatiua
& particularis affirmatiua medio modo se habent.
Vniuersalis em negatiua destruit per vniuersalem
affirmatiuā contrariā quā tantū vnico modo con-
cluditur: & per particularē affirmatiuā, quā in dua-
bus figuris & in tribus modis concludit. Particula-
ris autē affirmatiua destruit tantū per vniuersalē
negatiuā, quā concludit in vno modo prima: figu-
ra, & in duobus secunda. Huius autē præsupposi-
ti declarationē Aristoteles verbo notatu digno cō-
cludit dicens. Omnino non latere oportet, vniuersa-
lia per particularia destrui: & particularia per vni-
uersalia, & non construi vniuersalia per particula-
ria, quāuis econuerso. Insuper manifestū est, quoniā
destruere facilius est q̄ construere. Priorē huius no-
tabilis dicti partē, pulchre & particulatim leges ex-
plicat propositionū cōtradiCTORIARUM & subalternarum.
CōtradiCTORIARUM em sunt, vniuersalis & particularis
oppositæ qualitatis. Destruuntur igitur vniuersalia
per particularia, & econtrario. Vniuersalis autē, &
particularis eiusdē qualitatis, subalternæ sunt: qua-
rum illa hanc infert & probat, non autē econtrario.
Secunda autē pars ex hoc manifesta est, quoniā ad
declarandā veritatē pluribus opus est. Si em vel v-
num aliquid defuerit, statim falsitas argui potest.
Vnde quēadmodū de bono & malo dici solet, bon-
um esse ex integra causa, malū autem ex particula-
ribus defectibus. Vnius em solius circumstantiæ de-
fectu sit malū) ita de veritate & falsitate dici simili-
ter potest, veritatē ex integra causa constare, falsitas
tem ex particularibus defectibus. Vnde hæc propo-
sitiō. Omnis homo est risibilis, falsa probaret, si vel
vnus ex omnibus posset inueniri hominibus, cui nō
pradica

Notabi-
le dictū
Aristot.

prædicatum conueniet.

CAPVT XIX,

De arte inueniendi medium.

✱ ✱
Quæ res
quæritur
vix ad
cap. 17.
festinus
lector si
negraui
dano po
terit tra
silire.

Quatu
or regu
le pro in
uentioe
medij.

Docet quoq; certis regulis Aristoteles, qua
modo ad vnamquæq; conclusionem proba
dam commodū mediū inuenire valeamus.
Aliter em̄ & aliter sumendum est mediū, pro quali
tate conclusionis quā probare intendim⁹. Non em̄
eodem modo querendū est medium ad conclu
dum vniuersalem affirmatiuā, quo ad vniuersalem
negatiuam, nec similiter ad vniuersalem & ad parti
cularem. Ponit autē pro huius rei notitia ille qua
tuor regulas, in hunc modum.

Prima regula. Cōcludere volentibus
vniuersalem affirmatiuā, sumendū
est cōsequēs subiecti & antecedēs præ
dicati. Secunda. Ad concludendū par
ticularem affirmatiuā, antecedens ad
vtrumq; extremorum sumēdum est.
Tertia. Ad cōcludendū vniuersalem
negatiuā, sumetur consequens subie
cti & extraneū ad prædicatum, vel cō
sequens prædicati & extraneū subie
cti. Quarta. Ad concludendū particu
larē negatiuā, sumēdum est antecē
dēs subiecti & extraneum prædicati.

¶ Pro quarum regularum intellectu, prius quid sit
subiectum, quid consequēs, quid extraneum, dicen
dum. Per consequēs subiecti aut prædicati, intelligit
terminū

terminum qui inferitur ex alio; sicut genus ex spe
cie, species ex indiuiduo, & omne magis commune
ex minus cōmuni. Antecedens autē dicitur, termi
nus ex quo inferitur alius, vt species est antecedens
generis, & omne minus cōmune est antecedens
magis commune. In terminis autē conuertibilib⁹;
vterq; ad alterū dici videtur & antecedens & con
sequens; quoniam vicissim se inferunt & inferuntur
ex se muticem. Extraneum autem subiecti aut prædi
cati, intelligit terminū disparatū, qui scilicet vni
uersaliter possit de illo negari, vt homo est extrane
um bruto, & lapis homini.

¶ Quo præmissis, sic intellige primam regulam. Si conclusio quam
probare intēdis sit vniuersalis affirmatiua, pro me
dio ad illā conclusionem probādā, sumendus erit
tibi aliquis talis terminus, qui sit consequens subie
cti conclusionis & prædicati eius antecedens. Sit,
exempli gratiā, ista tibi probāda. Omnis homo est
sensibilis, pro medio accipies terminū animal, qui
est genus & cōsequens subiecti homo, & antecedēs
prædicati sensibilis, eo quod sequatur sensibile ad ani
mal. Sic igitur argumentare. Omne animal est sens
sibile, & omnis homo est animal, igitur omnis ho
mo est sensibilis. Et seruit hæc regula tātum pro pri
ma figura.

¶ Secunda autem regula sensus est
Si velis probare cōclusionem aliquam particulare
affirmatiuā, pro medio ad hoc commodō consy
dera terminum aliquem, qui inferat ex se tam subie
ctum quam prædicatum cōclusionis. Per huiusmo
di em̄ terminum propriissime efficies propositum
Sit, exempli gratiā ista probāda. Aliqua substantia
est incorruptibilis. Accipe terminum spiritus, qui
est antecedens ad vtrumq; extremum cōclusionis;
scq; arguētare. Spiritus est incorruptibilis, & om
nis spiritus est substantia, quædam igitur substantia
est incorruptibilis. Seruit autem hæc regula maxie
me pro tertia figura, ex qua propriissime probatur
particularis affirmatiua. In prima em̄ figura cū in
feritur particularis affirmatiua medium quod acci
pitur non debet esse antecedens ad vtrumq; extre
mum

DE SYLLOGISMIS.

num. Sufficit em̄ quod sit antecedens ad prædicatum, ad subiectum autē non debet esse antecedens. Tertiz regulæ hic est sensus. Si probare volueris propositionē aliquā vniuersalē negatiuā vide quæras pro medio terminū, qui inferat subiectū conclusionis & negetur om̄ino de prædicato, aut ecōtario qui inferat prædicatū & om̄ino de subiecto negetur. Sit exempli gratia hæc probanda. Nullus homo est asinus. Pro medio cape terminū animal rationale, qui inferit ex subiecto homo, tanq̄ conuertibile ex conuertibili; est autē extraneus ad prædicatū asinus quoniā nulli asino conuenit atq; hoc medio sic procede Nullū animal rationale est asinus, & omnis homo est animal rationale, igitur nullus homo est asinus. Vel ad eandē conclusionē probandā accipe pro medio brutū, qui termin⁹ est consequens prædicati asinus, nimirē ipsius genus; est autē extrane⁹ ad subiectum homo; sicq; syllogismū confice in secūda figura, in Camestres. Omnis asinus est brutū & nullus homo est brutū, igitur nullus homo est asinus. Vnde patet hanc regulā seruire primæ figuræ & secundæ, illi quidē ex parte priori, huic autē ex parte posteriori. Quartæ regulæ hic est sensus. Cum volueris syllogistice probare propositionē aliquā particularem & negatiuā, tale aliquod mediū dispice, quod sit ad subiectū conclusionis antecedens, & ad prædicatū extraneū; ex hoc em̄ recte conficies propositum. Exempli gratia, probāda mihi sit ista. Aliquod animal nō est homo, pro medio accipiā terminum brutum qui est antecedens ad animal, & extraneum ad hominē. Hocq; medio ita syllogizabo in tertia figura. Nullū brutum est homo & om̄e brutum est animal, igitur aliquod animal nō est homo idq; in Felapton. Vel in Boardo, per maiorē particularem sic. Aliquod brutum non est homo, & omne brutum est animal, igitur aliquod animal nō est homo. Vel in secūda figura in Festino, per idē medium sic. Nullus homo est brutum, & quoddam animal est brutū, ergo quoddam animal nō est homo. In prima quoq; figura per idem mediū sic. Nullum brutum

LIBER QVINTVS

Fo. 14.

brutum est homo, & aliquod animal est brutū, igitur aliquod animal non est homo. Hinc patet, quod regula ista pro omnibus figuris seruiat, eo quod particularis negatiua sola vbiq; concludatur.

¶ CAPVT XX,

¶ De syllogismorum potestatiibus.

¶ Onit quoq; Aristoteles aliquot syllogismorum potestates, id est peculiaria quædā quæ per syllogismos possunt fieri. Sunt autē numero sex quæ sic enumerantur. Potestas plura concludendi, potestas verum ex falsis syllogizandi, potestas circūlariter syllogizandi, potestas conuersiue syllogizandi, potestas ad impossibile syllogizandi, & potestas syllogizandi ex oppositis. Quantum ad primam potestatem plura cōcludendi, nota, quod pluribus modis intelligi potest, syllogismū aliquē plura concludere. Primo, ex parte conclusionis, ex qua consequenter inferri potest ipsius conuertens. Vnde de præmissis in Barbara inferunt conclusionē suam & per illam ipsi⁹ conuertentē. Nam (vt supra dictū est) quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, idem sequitur & ad antecedens eius dē. Ita omnes syllogismi vniuersales, id est, qui vniuersaliter cōcludunt plura syllogizāt. Omnis em̄ conclusio vniuersalis conuertitur; affirmatiua per accidēs negatiua autē simpliciter. Itē omnes syllogismi concludentes particulare affirmatiuam similiter plura possunt cōcludere: quoniā & ipsa simpliciter cōuertitur. Qui autē particulare negatiuā cōcludunt hæc ex parte non habēt potestā cōcludēdi plura: quoniam illa non conuertit cōuersione syllogismis accommodata. Insuper, ex parte cōclusionis & aliter cōtingit plura concludere: quoniam si vniuersalis fuerit conclusio, inferit ex se particulare sibi subalternā, iuxta legē subalternarū. Si autem particularis fuerit conclusio hac ex parte non potest concludere plura: quoniā ex particulari non sequitur vniuersalis. ¶ Secundo accipimus hanc potestatem plura concludendi per nouam subsumptionē, idq; rursus dupliciter. Vel per subsumptionē plurium minorum

Sex potestates syllogismorum. Prima potestas.

extremis

DE SYLLOGISMIS.

extrematum sub medio; vel per subsumptionem sub subiecto conclusionis. Exemplum primi modi. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia; item omnis equus est animal, igitur omnis equus est substantia, item omnis leo, item omnis asinus, & ita in omnibus speciebus. Verū hoc modo satis improprie dicitur syllogismus aliquis plura concludere, quoniam aliter tamē præmissarū, nempe minor, variat. Dicitur tamē syllogismus aliquo modo vñ ratione præcipuæ partis, nempe maioris, vnde est præcipua vis illustrationis, quæ eadē manet & inuariata. Ex parte autem conclusionis, per subsumptionē sic concluduntur plura. Omne animal est substantia & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia; & Petrus est homo, igitur Petrus est substantia. Ita in cæteris indiuiduis. Hoc autē modo non possunt concludere plura syllogismi cōcludentes particulariter quoniam fieret subsumptio sub medio non accepto vniuersaliter, procedereturg; maiore particulari in prima figura.

¶ CAPVT XXI.

¶ De potestate verum ex falsis concludendi.

Secunda potestas.

Quanū ad secundā potestāte, quæ est, verū syllogizandi ex falsis, sciendū est, non hoc esse peculiare syllogismo, sicut nec præcedens potestas syllogismo est propria, sed etiam alijs conuenit argumentationū formis. Est em̄ regula & maxima infallibilis, ex veris nunq̄ posse nisi verū inferri, in quacunq; argumentatione bona. Ex falsa autē inferri verū, nihil prohibet. Exempli gratia, hic est syllogismus bonus in Barbara. Omne animal est arbor & omnis pirus est animal, igitur omnis pirus est arbor. Formam argumentandi certissimā atq; perfectam vides qua non possit esse euidentior. Ambæ autem præmissæ manifestā habent falsitatē inq̄ impossibilitatem; cōclusionē tamen nihil est verius cū prædicetur genus de specie. Hoc tamē sciendū quod cōclusio nunq̄ potest esse vera propter præmissarum falsitatē, neq; potest inferri cōclusio vera ex præmissis falsis, tanquā ex causa suæ veritatis. Impossibile em̄ est,

LIBER QVINTVS

Fo. 142.

est, vt falsitas sit causa veritatis, nec potest veritas inniti, falsitati.

¶ CAPVT XXII.

¶ De syllogismo circulari.

Tertia potestas.

Circulariter syllogizare Aristoteles ita definit per cōclusionem & conuertentē alterius præmissarū inferre reliquā præmissarum syllogismi prioris. Idē appellat ex se inuicē ostendere, i. ostendere vicissim per cōclusionē præmissam, sicut ipsa ostendit cōclusionē. Exempli gratia, hoc syllogismo proposito. Omne animal rationale est risibile & omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, maior sic syllogizabitur circulariter. Omnis homo est risibilis, & omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est risibile. Minor autē sic. Omne risibile est animal rationale & omnis homo est risibilis, igitur omnis homo est animal rationale. Vides in syllogismo posteriori ex cōclusionē prioris syllogismi accepta pro maiore vel pro minore & conuertente alterius præmissarū, inferri reliquā præmissarum prioris syllogismi. ¶ Oportet autē huiusmodi circulares syllogismos fieri in terminis cōuertibilibus, cuiusmodi sunt termini propositi, animal rationale, risibile, homo. Alioquin em̄ non valeret cōuersio vniuersalis affirmatiuæ in vniuersalē affirmatiuā, cuius est vsus in hac syllogizatione. Nusquā em̄ talis cōuersio valet, nisi gratia materiæ in terminis conuertibilibus.

¶ CAPVT XXIII.

¶ De syllogismo conuersiuo.

Quarta potestas.

Conuersiue syllogizare (iuxta Aristotelem, definitionē) est, ex opposito aut cōtrario cōclusionis cū altera præmissarū, interimere reliquā. Decet quoq; id fieri diuersimode. Maiorem em̄ primæ figuræ dicit interimere per tertiā, ex eadē minore & opposito vel contrario conclusionis pro maiore minore autē per secundam ex eadē maiore. Exempli gratia, huius syllogismi in Barbara. Omne animal est substantia & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia, maior sic interimitur, per syllogismum conuersiuū. Nullus homo est substantia & omnis homo est animal igitur aliquod animal, non est sub

est substantia. Hic sumit contrarium conclusionis. Sufficit tamen sumere contradictorium, ad eandem conclusionem inferendam in Bocardo. Minor autem sic interimitur per syllogismum conuersum. Omne animal est substantia & aliquis homo non est substantia, igitur aliquis homo non est animal. ¶ Secunda autem figura maior interimitur per tertiam, minore prioris syllogismi posita pro maiori alterius, & conclusionis opposito pro minore posito. Minor autem per primam, manente eadem maiore. Exepli gratia, huius syllogismi in Cesare. Nullus lapis est animal & omnis homo est animal, igitur nullus homo est lapis, maior sic interimitur. Omnis homo est animal, & aliquis homo est lapis, igitur aliquis lapis est animal. Minor autem sic. Nullus lapis est animal, & aliquis homo est lapis, igitur aliquis homo non est animal. ¶ Tertia autem figura maior, per primam interimitur, manente eadem minore: & minor per secundam, sumpta maiore pro minore. Vt huius syllogismi. Omnis homo est animal & omnis homo est substantia, igitur quedam substantia est animal, maior sic interimitur. Nulla substantia est animal & omnis homo est substantia, igitur nullus homo est animal, vel quidam homo non est animal. Minor autem sic. Nulla substantia est animal & omnis homo est animal, igitur quidam homo non est substantia, vel nullus homo est substantia. CAPVT XXIII.

De syllogismo per impossibile.

¶ Per impossibile syllogizatur, quando propositione aliqua vera negata, proceditur ex eadem contradictorio, cum alia propositione manifeste vera ad inferendum manifeste falsum: ex cuius interreptione consequenter fit regressus, ad interimendum contradictorium, propositionis vere negatae: ac deinde ex consequenti, ad astruendam veritatem illius quae a principio fuit negata. Vt si quis neget, hanc propositionem. Omnis homo est risibilis, ita contra ipsum procedetur. Omne animal rationale est risibile, & aliquis homo non est risibilis, igitur aliquis homo non est animal rationale. Conclusio est manifeste falsa, & non maior quae est manifeste vera, ergo minor, quae est contradictoria propositionis negatae. Quod si haec est falsa, erat

erat igitur illa ab initio negata vera, cum non possint contradictoriae ambae simul esse false. Differt autem hic syllogismus per impossibile a syllogismo conuersuo, quoniam conuersus semper praesupponit alium syllogismum, syllogismus autem per impossibile non sufficit enim, propositionem aliquam esse negatam, siue in syllogismo siue extra syllogismum id fuerit.

CAPVT XXV.

De syllogismo ex oppositis.

Syllogismus dicitur ex oppositis in quo ex praemissis contrarijs vel contradictorijs inferitur conclusio, in qua negatur idem de seipso. Vt in hoc syllogismo. Omnis homo est substantia, & nullus homo est substantia, igitur nullus homo est homo. Ex contradictorijs sic. Omnis homo est substantia & aliquis homo non est substantia, igitur aliquis homo non est homo. ¶ Interdum vero proceditur ex praemissis formaliter contrarijs vel contradictorijs, ad illationem conclusionis, in qua formaliter & expresse idem negatur de seipso, ut in exemplis iam propositis. Interdum vero ex praemissis tantum aequiualeter contrarijs vel contradictorijs, ad conclusionem in qua aequiualeter idem de seipso negatur. ¶ Aequiualeter autem oppositas dicimus praemissas, quando ex se possunt per bonam consequentiam inferre formaliter oppositas. Vt cum sic argumetur. Omne animal est substantia, & aliquis homo non est substantia, igitur aliquis homo non est animal. Praemissae non sunt contradictoriae, quoniam non participant utroque termino. Inferunt tamen vere contradictorias, quoniam secunda illa. Aliquis homo non est substantia, recte inferunt hanc. Aliquod animal non est substantia, quae est formaliter priori contraria. Item in conclusione, cum dicitur. Aliquis homo non est animal, negatur aequiualeter idem de seipso, quoniam ex illa recte inferuntur ista. Aliquis homo non est homo in qua formaliter idem negatur de seipso. ¶ Valer autem hic syllogismus ex oppositis, contra eos qui forte, vel per inadvertentiam, vel per proteruitiam admitterent, duas propositiones sic oppositas, formaliter vel aequiualeter

X i Per itati

Quinta
ta po
tetas.

¶

Per illationē nāq; talē, in qua idem negat de seipso, manifestissime conuincunt: quoniam sicut nō est propositio apparetioris & certioris veritatis, q̄ affirmatiua illa in qua idem affirmatur de seipso, ita nō est vtilis propositio magis falsa aut magis apparet falsā, illa in qua idem negatur de seipso. ¶ Deniq; & hoc est aduertendum, nō posse hunc syllogismū fieri ex quibuslibet oppositis. Nam ex subcontrarijs non valeret. Ambae em̄ sunt particulares. Ex puris autem particularib; nihil syllogistice sequitur. Ex contrarijs autem & contradictorijs valet.

CAPVT XXVI.

De tribus defectibus syllogismorum.

Subiungit quoq; predictis Aristoteles tres syllogismorū defectus: quos, quia nō ita multū videtur ad propositū facere, breuissimis tantum perferingem. Primus defectus est, petere principū: quā tunc ait fieri, quādo in syllogismo aliquo non ostendit propositū, vtpote cū per ignotiora procedit, vel aequē ignota. Vt quando idē per idē probat, & vniuersaliter quādo cūq; prēmisse nō possunt probare cōclusionem. Vt in hoc syllogismo est petitio principij Omnis homo est homo, & omnis homo est homo, ergo omnis homo est homo, Itē in isto. Omnis homo est capax disciplinae, & omne animal rationale est homo igit omne animal rationale est capax disciplinae. Conclusio em̄ est notior prēmisa maiore. ¶ Secundus syllogismorū defectus appellat non propter hoc accidere falsum, quod tunc cōtingere dicit Aristoteles, quādo syllogizādo falsitas cōclusionis istarū imputat alicui propositioni in antecedente, quā vere non est causa falsitatis conclusionis. Fitq; hoc in syllogismis illis, in quibus est aliqua prēmisa sua per sua. Vt sic procedendo. Sol lucet, & omne animal est homo, & omne brutū est animal, igit omne brutū est homo: cōclusio est falsa, igit aliqua propositio antecedentis: non autē minor illa. Omne brutū est animal, igit prima illa. Sol lucet. Hic manifestū est, falsitatem cōclusionis imputari illi quā nō est causa: quoniam superflua est, & ea ablata aequē sequeretur cōclusio

Primus defectus.

Secundus defectus.

cōclusio. Per inde autē est: siue propositio superflua conueniat cū altera prēmisarū in aliquo termino, siue non. ¶ Tertium defectum nominat Aristoteles, fallaciam contrarię opinionis, quā tunc cōtingit, quando aliquis fallitur, concedendo ambas prēmissas duorū syllogismorum; ex quib; sequuntur duę propositiones contrarię vel cōtradictorię. Fit autē hoc, quando admittit quis duo prädicata vere & vniuersaliter prädicari de vno aliquo subiecto, ac deinde aliud prädicatum de altero duorū priorum vere & vniuersaliter prädicari, de altero autem negari. Vt si (exempli gratia) admittat quis, de homine prädicari vniuersaliter duo hæc prädicata, animal & risibile: concedatq; has duas veras esse. Omnis homo est animal. Omnis homo est risibilis: admittat quoq; simul, terminum sensibile prädicari de animali vniuersaliter, negari autem de risibili, vt concedat etiam has duas. Omne animal est sensibile. Nullum risibile est sensibile, ex hac admissione cogetur per vim syllogismorū, ad concedendum contraria, hoc modo. Acceptis namq; duabus illis propositionibus concessis. Omne animal est sensibile. Omnis homo est animal, per syllogismum in Barbara infero hanc conclusionē. Omnis homo est sensibilis. Acceptis alijs duabus. Nullum risibile est sensibile. Omnis homo est risibilis, in Celarent hæc infero. Nullus homo est sensibilis: quæ sunt duę cōclusiones manifestæ contrarię.

CAPVT XXVII.

De syllogismis ex obliquis.

Hactenus autem syllogismos rätum eiusmodi tractauimus, in quibus omnes termini casu recto ponebantur. Nunc autem & de ijs dicendum, qui terminū aliquem vel terminos plures habent in obliquo casu positos, quomodo positi sint debeatq; concludere. Sciendum ergo est, quod aliquando medium in obliquo ponitur, aliquando altera extremitatum. Quando altera extremitatum in obliquo ponitur in prēmisis, similiter poni eadē debet & in cōclusionē, Vt, Omne iumentū est hominis &

X ij minis &

DE SYLLOGISMIS

minis & omnis asinus est iumentū, igitur omnis asinus est hominis. Hic maior extremitas utrobique in obliquo ponitur Cū autē ita syllogizo. Omnis asinus est animal, & Petri est asinus, igitur Petri est animal, minor extremitas utrobique similiter ponitur. ¶ Cum vero mediū in obliquo ponitur, tūc maior est adhibēda cautio, vt recte concludatur. Interdum etiā mediū in maiore tantū ponitur oblique, interdum in minore tantū, interdū utrobique. Exemplū primi modi. Omnis hominis est asinus, & Petrus est homo, igitur Petri est asinus. Exemplū secūdi. Omnis homo est animal, & asinus est hominis, igitur asinus est animalis. Exemplū tertij. Nullus leo est hominis & omnis asinus est hominis, igitur nullus asinus est leo. ¶ Fiunt quoque syllogismi in omnibus obliquis. In genitiuo sic. Omnis entis est scientia, & homo est ens, igitur hominis est scientia. In dactiui. Omni homini cōuenit sensum ratione moderari adolescens est homo, igitur adolescentis est sensum ratione moderari. In accusatiui. Omnes homines iudicabit altissimus & reges homines sunt, igitur & reges iudicabit altissimus. In ablatiui. In omni loco est Deus, locus deserto est locus, igitur & in loco deserto est Deus. Ab omni peccato diligentissime est cauendū & superbia est peccatum, igitur a superbia est diligentissime cauendū. De omni verbo ocioso reddenda est ratio & hoc est verbū ociosum, igitur de hoc est reddenda ratio. ¶ Ad recte autē concludendū, potius consulenda est vis intellectus, & acūmē rationis magis attendendū, quam regularū multarū traditio. Nō fuerit tamē inutile, vnā aut altetā regulā ad certe cōcludendū hic consituere. Sit igitur prima regula ista. ¶ In omnibus modis affirmatiuis cuiuscunq; figuræ, si altera præmissarum sit de obliquo, conclusio quoque esse debet de obliquo. Et de extremitatibus quidem iam supra diximus, si earum altera in præmissis posita fuerit in obliquo debere eam poni similiter in conclusione. ¶ Cum vero mediū in altera ponitur in obliquo, hoc est obseruandū, vt extremitas illa quæ in præmissis cum me-

Prære-
gula

ILBER QVARTVS.

Po. 47

cum medio ponit in recto, in cōclusionē nō ponat in recto, sed in obliquo; contra vero, ea quæ in præmissis cū medio in obliquo ponebat, in cōclusionē ne ponatur in recto, & nō in obliquo. Exempli gratia, ex his præmissis. Quilibet homo est animal, & omnis asinus est hominis, sequit hęc cōclusio. Omnis asinus est animalis; vbi maior extremitas ponit in genitiuo in cōclusionē, quæ i præmissa maiore fuit posita cū medio recto; contra autē, minor extremitas ponitur in recto, quæ in minore cū medio obliquo posita fuerat. Non autem posset ex dictis præmissis talis inferri conclusio. Omnis asini est animal. Ex istis autē præmissis. Cuiuslibet hominis est asinus & Petrus est homo, inferri debet hęc cōclusio. Petri est asinus: non ista. Petrus est asini. Quod autē non possit inferri ex prædictis præmissis conclusio penitus de recto, manifestum est. ¶ Secunda regula in modis negatiuis, quādo syllogizatur ex altera de recto & altera de obliquo si negatiua fuerit de obliquo, sequitur conclusio de obliquo. Si vero affirmatiua fuerit de obliquo, & negatiua de recto, non similiter fiet syllogismus. ¶ Prima pars declaratur hoc exemplo. Nullius animalis est æternitas, & omnis homo est animal, igitur nullius hominis est æternitas. Syllogismus iste nihil habet vicij. In secūda item figura recte sequitur. Intellectus nō est bruto, & simea est brutorum, igitur simeæ non est intellectus. In tertia quoque figura valet. Nullius bruti est intellectus, & omne brutum est animal, igitur alicuius animalis non est intellectus. ¶ Secunda autem pars regulæ declaratur: quoniam syllogismus iste nō concludit. Nullus homo est Deus, & omne iumentū est hominis, igitur nullum iumentū est Dei. Posset tamē ex illis præmissis recte inferri hęc conclusio. Omne iumentum est alicuius, quod non est Deus. Nec iste valet in secūda figura. Omne iumentum est hominis, & Deus non est homo, igitur Dei non est iumentum. Sequitur tamen. Igitur alicuius quod non est Deus, est iumentum, Nec iste in tertia. Homo nō est Deus, & cuiuslibet hominis est asinus

Secūda
regula.

X iij igitur

DE SYLLOGISMIS:

igitur a finis nō est Dei. Sequitur tamen. Igitur a finis est alicuius quod nō est Deus. ¶ Fiunt quoque & aliter syllogismi ex obliquis, in propositionibus æquiualeuter hypotheticis siue conditionalibus, cum videlicet pro maiore assumit aliqua propositio æquiualens vni hypotheticæ siue conditionali, cuiusmodi est ista. Cuiuscumque est anima, illius est vita. Equiualeat enim huic conditionali. Si alicuius est anima, illius est vita. Ex hac itaque pro maiore posita, sic syllogizatur, Cuiuscumque est anima, illius est vita; omnis plantæ est anima, igitur omnis plantæ est vita. Negatiue sic. Cuiuscumque non est anima, illius non est vita; auri non est anima, igitur auri non est vita. Debet enim conclusio disponi secundum exigentiam maioris. Interdum enim infertur conclusio de obliquo, vt in exemplo iam dato Interdum in recto, vt sic procedendo. Cuiuscumque est anima illud vivit; plantæ est anima, igitur plantæ vivit. Verum hi syllogismi potius vident formam sequi hypotheticorum, quàm simplicium syllogismorum. Vnde congruum videretur, vt hoc ex loco a syllogismis categoricis; de quibus hactenus sufficenter pro nostro instituto (vt arbitror) tractatum est, ad syllogismos hypotheticos siue conditionales transeamus.

CAPVT XXVIII.

De syllogismis hypotheticis.

Syllogismi hypothetici sunt, argumentationes quæ ex vna principali hypothetica propositioe procedunt. Secundum autem quod supra diximus esse diuersas species propositionum coniunctarum, quas hypotheticas communi nomine vocat, sic & species diuersas esse syllogismorum hypotheticorum est consequens. Inter omnes tamen præcipui sunt illi, qui fiunt ex propositione conditionali: sunt tamen & alij, qui fiunt ex propositionibus copulatiuis & disiunctiuis. ¶ Ponemus autem hypotheticorum huiusmodi syllogismorum aliquos modos, eos præcipue qui maxime videntur vtiliter. Primus modus est, quando proceditur a tota conditionali, cum positione antecedentis, ad positionem consequentis. Sic enim valet semper illatio Vt cum ita procedo. Si homo est, animal est; sed homo est, igitur

De syllogismis hypotheticis.

Primus modus

ILBER QUARTVS.

est, igitur animal est. Contra vero a positione consequentis non valet processus. Vt non sequitur. Si homo est, animal est; at animal est, igitur homo est. Huius ratio est: quoniam conditionalis significat consequens sequi necessarium ex antecedente, non autem antecedens ex consequenti. Vnde oportet antecedente posito consequens poni, non autem e contrario. Idem autem est, si ambæ partes conditionalis fuerint negatiuæ. Vt sic procedendo. Si animal non est, homo non est; & animal non est, igitur homo non est. Aut si altera partium fuerit affirmatiua, altera negatiua, hoc pacto. Si est homo non est leo, est autem homo, igitur non est leo. ¶ Dicimus autem antecedens ponere quando ipsum extra conditionalē locando tanquam verum assumimus. Nam (vt supra diximus) propositio conditionalis ipsa per se nihil ponit, neque antecedens neque consequens, sed tantum significat illationem necessariam consequentis ex antecedente. In conditionali ergo, antecedens non ponitur neque consequens: sed quando extra conditionalē sine conjunctionali nota alterum eorum simpliciter proponitur, ita poni dicitur. ¶ Secundus modus est, quando proceditur a tota conditionali, cum destructione consequentis, ad destructionem antecedentis. Sic enim semper valet illatio. Non tamen valet a destructione antecedentis ad destructionem consequentis. Dicimus autem consequens destrui, quando oppositum contrarium vel contradictorium eius assumitur, & tanquam verum asseritur extra conditionalē propositionē. Vt in hac argumentatione. Si est homo, est animal, & non est animal, igitur non est homo. Hic proceditur a tota conditionali, cum destructione consequentis, ad destructionem antecedentis. E contrario autem non valet processus. Si homo est, animal est; & non est homo, igitur non est animal. ¶ Ratio huius dependet ex priori, quoniam si ad positionem antecedentis necessario sequatur positio consequentis, igitur vicissim ad consequentis destructionem debet sequi antecedentis destructio. Non enim potest oppositum consequentis stare cum antecedente. Et si non necessario sequitur positio antecedente. Et si non necessario sequitur positio antecedente.

Secundus modus.

X iij tis ad

DE SYLLOGISMIS.

eis ad positionē consequentis, neq; igitur destructio
cōsequens ad destructionē antecedentis. Potest em̄
consequens stare cum opposito antecedentis.

Terti⁹ mod⁹. ¶ Tertius modus est, ex copulatiuis; quando a tota
copulatiua ad alteram eius partem proceditur. Vt,
Deus est immortalis & homo est mortalis, igitur De
us est immortalis. Copulatiua em̄ vtramq; partem
altruit, neq; cōstat totius ips⁹ veritas, nisi verē sint
omnes partes ex quibus componitur. ¶ Quart⁹

mod⁹. ¶ Quart⁹ modus est ex copulatiuis negatiuis, quando a copu
latiua negatiua, cū positione alterius partis, proces
ditur ad destructionem alterius. Vt. Non dies est &
nox est; sed dies est, igitur nox nō est; nox est igitur
dies nō est. Significatur em̄ in tali negatiua, nō esse
ambas categoricas simul. veras: Vnde si altera pos
nat vera, oportet alterā esse falsam. Non valebit ta
men processus, a negatione vni⁹ ad positionē alter
rius. Modo em̄ sequit. Nō homo est leo & asinus est
leo; & homo nō est leo, igitur asinus est leo. Ratio
est, quoniā in copulatiua negatiua tantū significatur
quod non sint ambæ veræ; sicut per contrariū, affir
matiuā significat ambas partes esse veras. Vnde ad
veritatē negatiue sufficit, quod nō sint ambæ veræ
Manifestū est autē, vbi neutra est vera, non esse am
bas veras. Nō potest igitur cōueniēter ex vnius de
structione inferri alterius positio, sed e contrario ex
positione vnius, destructio inferri potest alterius.

Quint⁹ mod⁹. ¶ Quintus modus est, procedendo à propositione
disiunctiua affirmatiua, cum positione partis vnius
ad destructionem alterius. Vt. Vel dies est vel nox
est; & dies est, igitur nox non est; nox est, igitur dies
non est.

Sext⁹ mod⁹. ¶ Sextus modus est, quando a proposi
tione disiunctiua affirmatiua proceditur cū destru
ctione vnius partis ad positionem alterius. Vt. Di
es est aut nox est, & dies non est, igitur nox est. Aut
homo ille est sanus aut ægrotat, & nō est sanus, igitur
ægrotat; non ægrotat, igitur est san⁹. Aut mūn
dus fallitur aut falsa docuit Christus. Fieri autē non
potest vt falsa docuerit Christus, veritas prima. Er
rat igitur & fallitur mundus, aliter viuens quam ille
le docuit.

LIBER QVARTVS

le docuerit. ¶ Ratio horū duorū modorū est, quo
niam (vt supra diximus libro tertio, in tractatu de
propositionib⁹ hypotheticis) scdm̄ vsum antiquo
rum & magis probatorū authorū, propositio quæ
proprie disiunctiua fuerit, sic ponit alterā partē, vtrā
teram negat; & sic alterā negat, vt alterā ponat, nec
admittit simul vtriusq; veritatē, aut simul vtriusq;
falsitatē. Vnde ab vnius partis positione, recte infer
tur alterius destructio, & e contrario. ¶ Acci
piendo autē propositionē disiunctiua vt recēiores
eam solent accipere, dicentes, ad eius veritatem suffi
ficere alterius partis veritatē, nec opus esse pugnan
tia partium, nō valeret modus argumētandi in dis
iunctiuis, nisi a destructione vnius partis, ad positi
onem alterius, nō autē e contrario, a positione ad de
structionem. Ponunt vero & alios quosdā modos
hypotheticorū huiusmodi syllogismorū: sed qui iā
enumerati sunt, magis certi magisque in vsu promp
ti sunt. ¶ CAPVT XXIX.

De diuisione syllogismi in demonstratiuum Dia
lecticam & litigiosum.

Pr⁹ Rius vero q̄ ad alias tres argumētationis spe
cies transeamus, tractanda nobis est paucis il
ls syllogismi diuisio, quā in initio primi Topicorū
libri Aristoteles constituit; syllogismū diuidens in
demonstratiuum, dialecticū; & sophisticum, ac ho
rum singulis singulas definitiones assignans. Et pri
mum quidem syllogismum demonstratiuū siue de
monstrationem definit hoc modo.

Demonstratio est, quādo ex primis &
veris syllogism⁹ crit, aut ex talib⁹ quæ
per aliqua prima & vera eius q̄ circa
ipsa est cognitiōis principiū superserūt.

¶ Quam definitionem ita intellige. Syllogism⁹ ille
dicitur demonstratiuus qui cōclusio nē suā probat ex
premissis talibus quæ sunt propositiones primæ &
veræ vel

Definitio
demonstratiui
syllogismi.

veræ vel primo veræ: ita videlicet vt non finissimæ
 alia: priores vel notiores, per quas ipsæ possent pro-
 bari siue demonstrari. Vel qui suam conclusionem
 probat ex talibus præmissis quæ per propositiones
 alias primo veras sunt demonstrata. ¶ Prima: par-
 tis sit hoc exemplū. Omne animal rationale est ca-
 pax disciplinæ, & omnis homo est animal rationale
 igitur omnis homo est capax disciplinæ. Hic enim
 syllogismus cōclusionem suam infert ex propositi-
 onibus primis & veris, siue primo veris, vt pote qui-
 bus alia: nō sunt priores i veritate aut notiores per
 quas probari possent. Qui em̄ hanc propositionem
 Omne aīal rationale est capax disciplinæ, tētauerit
 demonstrare per aliam aliquā notiorē frustra prorsus
 laborabit: eū inuenire aliam priorē aut notiorē, pos-
 sit nullā, per quā id fiat. Idē est de illa propositione,
 Omnis homo est aīal rationale. Ad intelligendā nāq;
 veritatē harū duarū præmissarū suprapositi syllogis-
 mi, nō alia re est opus nisi cognitione terminorū &
 aliquali experientia de re quæ est homo. Mox em̄ ip-
 sæ suæ veritatis certitudinē absq; priori demonstratio-
 ne homini manifestā ratione vtēti, vt vocabulorū
 vim intelligat & rerū habeat experientia. ¶ Scd̄
 partis exemplū est hic syllogism⁹. Omne aīal est nu-
 tribile & omnis homo est aīal: igitur, omnis homo est
 nutritibilis. Procedit nāq; hic syllogism⁹ & cōclusio-
 nem probat, nō quidē ex propositionib⁹ primis &
 veris; eū sint alia: priores & notiores per quas pos-
 sint demonstrari, vt statim patebit. Procedit tamē ex
 ijs quæ per aliqua prima & vera probari & demon-
 strari possunt. Maior em̄ prædicti syllogismi nēpe,
 Omne aīal est nutritibile sic potest probari, Omne
 corpus animatū est nutritibile, & omne aīal est corpus
 animatū; ergo omne aīal est nutritibile. Imo & hui-
 us syllogismi maior adhuc per alia: priores potest
 demonstrari, hoc pacto. Omne corpus quod habet
 animā vegetatiuā est nutritibile, & omne corpus a-
 nimatum est corpus quod habet animā vegetatiuā
 ergo omne corpus animatum est nutritibile. ¶ Inter
 hanc duplicē demonstratiōnē talis assignatur diffe-
 rentia, vt

rentia, vt prior vocetur demonstratio propter quid,
 altera demonstratio quia est. Nam licet in vtraq; præ-
 missa: probent sufficienter conclusionem, eiuſq; si-
 dem certam & indubitata: efficiant, illa: tamen quæ
 sub priorē definitionis huius parte cōprehendun-
 tur, eū hoc etiā totam causam reddunt ipsi⁹ conclu-
 sionis, & quare ita se res habeat vt per conclusionē
 significatur, manifeste explanant. Propter quod ap-
 pellantur demonstrationes propter quid, quasi præ-
 ter cōclusionis probationē simul etiā veram & pro-
 priam causam assignātes, quare prædicatū subiecto
 conueniat ipsamq; conclusionem sic prorsus absol-
 uunt, vt nihil supersit quod de ea interroget. Causa
 enim rei cognita & perspecta nihil est quod ultra
 possit quæri. Demonstrationes autē altera: quæ sub
 posteriori definitionis particula clauduntur, appella-
 nantur demonstrationes quia est, eo quod rem quidē
 probēt ita esse & verā esse conclusionē demonstrēt,
 sed nō propter quid ita sit manifestant: nec proinde
 re penitus absoluūt causam nondū assignātes veris-
 tatis ipsius conclusionis. Vnde postquā per eiusmo-
 di cōclusionem probatū fuerit rem ita habere & ve-
 ram esse cōclusionem, quæstio adhuc superest prop-
 ter quid res ita habeat.

¶ Quo vero facilius
 adolescentes intelligant demonstrationū differenti-
 am pluribus exemplis id nobis visum est demonstra-
 re. Hæc demonstratio est propter quid. Omnis sub-
 stantia corporea est mobilis secundū locum, & om-
 ne corpus est substantia corporea, igitur omne cor-
 pus est mobile secundū locum. Hæc autem est de-
 monstratio quia est. Omne corpus est mobile, &
 omne corpus animatū est corpus, igitur omne cor-
 pus animatū est mobile. Hæc item est demonstratio
 propter quid. Omne corpus quod est susceptiuum
 quatuor primarū qualitatū ætium adinuicem &
 abinuicem patietium est corruptibile, & omne cor-
 pus elementare est huiusmodi, igitur omne corpus
 elementare est corruptibile. Similiter & ista. Omne
 corpus quod non potest suscipere in se qualitates
 primas actiuas & passiuas est incorruptibile, corp⁹
 celeste

Cæleste est huiusmodi, igitur est incorruptibile. Hæ autem sunt demonstrationes quia est. Omne corpus elementare est corruptibile, & omne corpus mysticū est elementare, igitur omne corpus mysticū est corruptibile. Omne corpus cæleste est incorruptibile, & cælum lunæ est corpus cæleste igitur est incorruptibile. Item hæ sunt demonstrationes propter quid in qualitatibus. Omnis habitus per se bonus est laudabilis, & omnis virtus est habitus per se bonus, ergo omnis virtus est laudabilis. Omnis habitus per se malus est vituperabilis, & omne vitium est habitus per se malus, igitur omne vitium est vituperabile. Iste autem sunt demonstrationes quia est. Omnis virtus est laudabilis siue prosequenda, humilitas est virtus, igitur humilitas est laudabilis & prosequenda. Omne vitium est vituperabile, superbia est vitium, igitur superbia est vituperabilis & fugienda. In quantitate hæ sunt demonstrationes propter quid. Omnis quantitas cuius partes copulantur per aliquod terminum commune est diuisibilis in partes positionem vel successione adinuicem habentes: omnis quantitas continua est quantitas cuius partes copulantur &c. igitur omnis quantitas continua est diuisibilis in partes positionem vel successionem habentes adinuicem. Item omnis quantitas continua quæ habet partes per tempus præsens siue instans præsens coniunctas, est ex sua natura labilis & semper fugiens; tempus autem est huiusmodi quantitas continua, igitur tempus est ex sua natura labile inconstans semper & præterit. Iste sunt demonstrationes quia est. Omnis quantitas continua ex partibus constat successione vel positionem adinuicem habentibus & omnis linea est quantitas continua, igitur omnis linea est huiusmodi. Item omne tempus ex sua natura est labile, & omnis hora est tempus, igitur &c. Ad hunc modum in alijs quoque rebus possunt fieri demonstrationes propter quid & quia est. **¶CAPVT XXX.**

A Quæ dicantur prima & vera. De intellectu definitionis suprapositæ syllogismi demonstratiui definit Aristoteles quæ sint prima & vera, in hunc modum.

Prima

Prima & vera sunt, quæ non per alia sed per seipsa fidem habent.

Definitio primo rû & verorum.

Quæ definitione sic intellige. Propositiones illæ dicuntur prima & vera, siue (quod idem est) primo vere, quarum veritas certa cognoscitur non per alias aliquas propositiones priores & notiores per quas in demonstratione propter quid possent demonstrari sed ex seipsis manifestæ sunt tantum habita notitia significationis terminorum, & in quibusdam simul experientia qualicumque rerum significatarum. Et quidem inter hæc prima & vera quædam inveniunt ita per se manifesta, ut non opus sit nisi sola terminorum notitia cuiusmodi sunt ista. Quodlibet totum est qualibet sua parte maius. Si ab æqualibus æqualia demas, res manentia erunt æqualia. Quodlibet est vel non est. De quolibet est affirmatio vel negatio, de nullo autem si mal. Contradictorie non possunt simul esse vere, & alia huiusmodi. In his enim non opus est aliqua experientia, ad percipiendam eorum veritatem. Statim ubi vim verborum intellexeris videbis manifestam veritatem. Quædam vero sunt prima & vera quæ non sic ex sola terminorum cognitione claræ habent veritatem, sed experientia insuper est opus. Huiusmodi sunt ista. Omne animal rationale est risibile & scibile aut sermocinabile, ut ita loquamur. Omne quod habet gravitatem est mobile deorsum. Omne quod habet leuitatem est mobile sursum. Unde patet, quod prima & vera nihil prohibet aliquo modo quasi per inductionem (quæ ex experientia sumitur) vel etiam per aliqua communia dialectice probari. Non tamen possunt per aliqua priora simpliciter & notiora in demonstratione propter quid demonstrari, atque ideo prima & vera dicuntur, quia indemonstrabilia; quæ etiam immediata ab Aristotele in posterioribus appellantur. **¶CAPVT XXXI.**

E De alijs definitionibus demonstrationis. Xijs autem quæ in principio primi libri posteriorum habet, Aristoteles accipiuntur aliæ duæ definitiones

DE SYLLOGISMIS.

definitiones demonstrationis, quas breuiter hic assignare & explicare libet. Prior est hæc.

Demōstratio est syllogism⁹ sciētificus,

Hoc est syllogism⁹ qui facit scire, siue (vt ipsis vtar v̄bis Aristotelis) scdm̄ quē aut per quē ipsum habēdo scim⁹. Ad cui⁹ definitiōis intellēctū op⁹ est cognoscere quid sit scire. Non em̄ indifferenter quodlibet cognoscere dicit scire, scdm̄ proprietatē loquutionis. Definitur autē scire ab Aristotele, hoc pacto.

Scire est causā rei cognoscere, ppter

q̄ res est, quoniā illius est causa, & qm̄ nō est cōtingere hoc aliter se habere.

¶ Cui⁹ definitiōis hic est intellēct⁹. Scire est alicui cōclusioni firmiter sine formidie assentiri, ex vi & probatione præmissarum, importātū causam veritatis ipsius cōclusionis, cognoscendū quod veritas præmissarū est indubitata causa probatiōis cōclusionis, & quod necessaria sit cōclusionis veritas per necessariam veritatē præmissarū; ita vt sicut præmissa falsificari nō possint, sic neq; conclusio possit vnquā aliter se habere. Manifestum est autē hanc definitiōnē non conuenire nisi demōstrationi propter quid. Nam demōstratio quia est, nō est syllogismus sciētificus; qm̄ non facit cognoscere causam propter quā res est, sed tantū quā res sit cognoscere facit.

¶ Secūda definitio quā innuit Aristoteles, hæc est.

Demōstratio est syllogismus ex veris

& primis & immediatis & notiorib⁹

& prioribus causisq; cōclusionis.

Quæ definitio, sicut & præcedēs, solū demōstrationi propter quid conuenit. In qua primum innuitur demōstrationē debere ex veris procedere, nō ex falsis; neq; ex quibuslibet veris, sed ex primis & immediatis (quæ idem sunt & explicant seinuicem) id est

ex talibus

LIBER QVINTVS

Fo. 40.

ex talibus propositionib⁹ quæ per alias priores nō possunt demonstrari. Item ex notioribus debet procedere demōstratio: quoniā nisi notiores essent præmissæ probanda cōclusionē, nō solum non esset demōstratio, sed neq; probatiuus syllogismus. Idem & ex priorib⁹: quoniā causa prior est effectu. Quod nouissime additur, causisq; cōclusionis, demōstrationē quia est excludit, quæ nō est ex causis cōclusionis. ¶ Sciendum autē est ea quæ hic dicuntur prima & vera & immediata aliter etiam principia nominari: quoniā videlicet ab illis initium sumunt cōclusionis cōclusiones, quæ eliciuntur ex eis. Quorum principiorū quædā sunt cōmunia, quædam propria. Cōmunia principia illa dicuntur, quæ nō peculiariter ad vnā aliquā scientiam faciūt, sed ad plures adduci possunt. Vt hæc principia. Omne totum est maius sua parte. Si ab æqualibus æqualia demas, remanētia erūt æqualia, cōmunia siue generalia principia sunt, quia applicari possunt diuersis sciētis, vt pote numeris i Arithmetica & lineis alijsq; magnitudinib⁹ in Geometria, hoc modo. Si ab æqualibus nūeris æqualia demas remanētēs nūeri erant æquales. Si ab æqualib⁹ lineis æqualia demas, remanētēs æquales erunt. Item omnis nūer⁹ totalis maior est sua parte. Omnis magnitudo totalis est sua parte maior. ¶ Alia vero sunt principia propria: quæ non pluribus sed vni tantum scientiæ possunt applicari. Vt hoc principium. Omne animal rationale est capax disciplinæ, est principium propriū in scientia de homine. Hoc principium. Omne corp⁹ quod nō est susceptiuum qualitatum actiuarū est incorruptibile, est principium propriū sciētæ de corpore cœlesti, atq; ita in cæteris vniuscuiusq; disciplinæ proprijs, principijs. Habet em̄ vnaquæq; disciplina siue scientia: sua propria principia, quæ non possunt per alia eiusdem scientiæ demōstrari; sed in ea præsupponuntur tanquā certæ & notæ veritatis, ex sola terminorum notitia vel cū adiuncta experiētia rerum. Alioquin processus esset in infinitum, nec posset vlla haberi determinata sciētia, cū ab infinitis penderet. quæ simul ca

Altera definitio de demōstratione.

mul capere nō potest ratio hominis. ¶ De hac autē
demonstratione & ijs quę ad ipsam pertinet, Aristoteles
prolixè tractat in libris quib⁹ titulū posuit po-
steriorū resolutionū. Verū quia pleraq; eorū quę il-
lic dicunt, mathematicarū disciplinarū cognitionē
presupponūt: quib⁹ imbuti solēt esse Philosophorū
veterū discipuli, priusquā ad Dialecticā admitteren-
tur (cui rei indicio est qđ de Platone legimus, scrip-
sisse illū in introitu scholę suę. Nemo huc ingredi-
atur expertus Geometrię) nostrā autē tempestate vix
vsq; eam obseruari videmus cōsuetudinē. Hac poti-
ssimum de causa nobis visum est Aristotelis illū de
demonstratione tractatū nō per singula prosequi, sed
his paucis cōtēti pro qualicunq; introductione ad
adolescentiū, de reliquis tractare impręsentiarum su-
perfedemus. ¶ CAPVT XXXII.

Dialecticum ¶ De syllogismo Dialectico
syllogismum definit Aristoteles, his verbis,

Definitio
syllogismi
dialectici.

Dialecticus syllogismus est, qui ex p-
babilibus est syllogizatus.

¶ In qua definitione, syllogizat⁹ idē valet qđ collo-
catus, & disposit⁹ secundū formā syllogisticā. Vult
itaq; definitio illam dici syllogismū dialecticū, qui
procedit ex pmissis, nō quidē necessarijs aut pri-
mis & veris, sed probabilibus siue verisimilib⁹ qua-
rum veritas licet non sit certa necessaria & infalli-
bilis, est tamen admodum verisimilis & apparens.
¶ Quę autē intelligi debeāt probabilia, propria de-
scriptione Aristoteles declarat, dum ait.

Quę p-
babilia.

Probabilia sunt, q̄ vident⁹ omnibus, aut
plurib⁹, aut sapiētib⁹, & his aut omni-
b⁹, aut pluribus, vel maxime probatis.

¶ In qua definitione innuunt⁹ multiplicia probabi-
lia. Quędam em̄ maxime sunt probabilia, ita vt vi-
deantur omnibus ratione vtentibus & iudicio sa-
nis, non sapientibus modio, sed etiam rudioribus in-
fima pie

firmę plebis. Vt om̄is mater diligit filium. Benefaciē-
tibus est beneficiendū. Homines diligunt diligētes
& beneficiētes sibi. Quędā non om̄ino omnibus
vident⁹. plurib⁹ tamē etiā ex vulgo, vt quod melius
sit cōmunitatē regi ab vno q̄ a multis, quod plurali-
tas principū sit mala. Alia sapientib⁹ tantū & altius
studio disciplinę prouectus verisimilia apparēt. At-
q; inter hęc quędā omnib⁹ sapientib⁹ videntur, vt
Sol maior est tota terra. Quędā pluribus sapientū,
vt anima rationalis est immortalis. Quędā maxie
probatis, vt mund⁹ initiū habet suę creationis. Ge-
neraliter autē sub probabilib⁹ continent⁹ omnes pro-
positiones verę, quę est contingens & nō necessa-
ria veritas. ¶ Signanter dictū est omnes propo-
sitiones verę: quonia falsę propositiones nō proprie
dicunt⁹ probabiles, nisi sophystice secundū appare-
ntiam. Vnde om̄es illi syllogismi qui sunt ex propo-
sitionibus contingentibus, veris & aliquo modo cō-
clusionem probantibus, dicuntur Dialectici. Vt illi
Omnis mater diligit filiū, & hęc est mater, ergo di-
ligit filiū. Omne animal mouetur, & omnis homo
est animal, igit⁹ omnis homo mouet. ¶ In hoc autē
differunt syllogism⁹ demonstratiuus & syllogism⁹
Dialectic⁹, quod ille generat scientiā, hic opinionē.
Est autē opinio assensus alicuius propositionis, sed
absq; certitudine & omnimoda firmitate, cū quali-
cunq; formidine de opposito. Cuiusmodi assensum
indicat verbū, vident⁹, cū in definitione supraposita
dictū fuit, illa esse probabilia quę vident⁹. Prima em̄
& vera nō vidētur, sed sciuntur. probabilia autē vi-
dentur, nō sciunt. Vnde sicut supra definit⁹ est syllo-
gismus demonstratiuus ab Aristotele, qui est scientifi-
cus aut scientiā generas, ita posset defini
syllogis-
mus Dialecticus, qui est generatiuus opinionis. Ta-
lis nāq; assensus cū formidine de opposito (teste A-
ristotele in posterioribus resolutionibus) vocat⁹ opinio.
¶ CAPVT XXXII.

¶ De definitione syllogismi litigiosi.
Syllogismus autem litigiosus ab Aristotele defi-
nitur, hoc modo.

¶ i

¶ Litigiosus

Definitio
o syllos
gismi lit
igiosi.

Litigiosus est syllogismus, ex his que videntur probabilia, non sunt autem, & qui ex probabilibus, aut ex his que videntur probabilia, est apparens.

¶ Hæc definitio sicut tria habet membra, ita triplicem indicat litigiosum syllogismum. Est enim quidam litigiosus syllogismus, qui plerumque vocatur peccans in materia, qui sub prima parte continetur, qua dicitur. Litigiosus syllogismus est, qui ex his est quæ videntur probabilia, non sunt autem. Hoc est, secundum formam quidem syllogisticam recte factus est, & bene procedit sine vitio formæ, sed in materia est defectus: quoniam assumit propositiones quæ falsæ sunt sophistice videntur esse probabiles, cum in veritate non sint probabiles. Huiusmodi enim multa sunt, quæ prima facie videntur esse probabilia & verisimilia, cum in veritate non sunt eiusmodi. Quod si ex aperte falsis procedatur, litigiosus aut sophisticus non dicitur syllogismus, cum nemo per illum falli posse videatur. ¶ Est quoque syllogismus litigiosus peccans in forma tantum, qui per secundam partem definitionis innuit his verbis. Litigiosus syllogismus est, qui ex probabilibus est apparens. Hoc est, qui procedit quidem ex præmissis vere probabilibus, & ita in materia non habet defectum, sed ex illis præmissis non vere colligit neque recte infert conclusionem sed tantum apparenter. Interdum enim assumuntur propositiones veræ & probabiles in antecedente, ad probandam aliam quam conclusionem, sed non disponunt secundum debitam formam syllogisticam: quod quoties fit, dicitur syllogismus litigiosus peccans in forma. ¶ Sub tertia autem parte definitionis continetur syllogismus litigiosus peccans in materia simul & forma, cum dicitur. Qui ex his quæ videntur probabilia est apparens. Hoc est, qui apparenter & non bene concludit, idque ex præmissis non vere sed apparenter tantum probabilibus. Exempla dantur quantum ad membra singula definitio-

gula definitionis. Hic est syllogismus litigiosus peccans in materia. Nulla opposita sunt simul vera, sub contraria sunt opposita, igitur non sunt simul vera. Maior enim videtur esse probabilis, eo quod multa opposita, utpote contraria & contradictoria, non possunt esse simul vera. Vere autem non est probabilis sed falsus. Iste autem est syllogismus peccans in forma. Aliqua opposita sunt simul vera, contradictoria sunt opposita igitur contradictoria sunt simul vera. Præmissæ enim veræ sunt & probabiles, sed est defectus in forma syllogistica: quoniam ex puris particularibus proceditur. Hic in materia simul & forma peccat. Nulla opposita sunt simul vera, quædam subcontraria sunt opposita, igitur nulla subcontraria sunt simul vera. Hic & in materia peccatum est: quoniam maior licet appareat, non tamen vere est probabilis. In forma autem: quoniam altera præmissarum existente particulari, infertur conclusio vniuersalis, quod est contra regulam syllogismorum. ¶ Inter hos autem syllogismos litigiosos, ex Aristotelis etiam sententia talis ponitur differentia, ut syllogismi peccantes in materia tantum dicantur & sint vere syllogismi, secundum definitionem positam in principio libri. Non autem syllogismi qui in forma peccant. Non enim ad veritatem aut bonitatem syllogismi queritur ex qua materia sit contextus, vera aut falsa: sed hoc queritur, an recte colligatur, an forma illationis sit bona, an debita sit & syllogistica conclusionis ex præmissis illatio. Unde patet non valere hæc consequentiam. Hic est litigiosus aut sophisticus syllogismus, igitur est syllogismus: quæ admodum non valet consequentia. Est homo pius, igitur homo. Litigiosus enim, cum ad formam respicit, determinatio diminuens est, & facit dictum secundum quid. ¶ Ad dicit Aristoteles prædictis syllogismum falsigraphum, qui sub litigioso videtur comprehenditur. Et colligitur ex illius verbis hæc eius definitio.

Syllogismus falsigraphus est, qui procedit ex probabilibus principibus disciplinarum.

Definitio
o syllo
gismi fal
sigraphi.

X ij male in

male intellectis.

Hoc est, qui litigiosus est & deficit, propterea quod assumpserit principium proprium alicuius disciplinae, secundum intellectum non verum. Vt si quis ita argumetur. Omnes lineae ductae ab eodem puncto ad idem punctum sunt aequales, linea recta & linea curva tendunt ab eodem puncto in idem, igitur sunt aequales. Hic syllogismus falsigraphus appellatur, quoniam videtur principio disciplinae Geometricae secundum maius intellectum. Verum enim est illud principium, intelligendo de lineis ab eodem puncto in idem ductis per idem spatium. Applicatur autem in illo syllogismo litigioso etiam lineis ductis non per idem spatium.

CAPVT XXXIII.

De enthymemate.

Prius autem quam huic libro finem imponamus iuxta promissum in exordio, nonnulla dicenda sunt & de alijs tribus speciebus argumentationis, de enthymemate videlicet, inductione, & exemplo. Appellatur autem enthymema, argumentatio in qua vnica tantum praemissa expressa & altera suppressa, inferitur conclusio. Vt haec argumentatio. Petrus est homo, igitur Petrus est animal, vnam tantum praemissam exprimit ex qua inferitur conclusio: in mente tamen alia tenetur atque suppressitur. Omnis homo est animal. Propter quod solet enthymema syllogismus imperfectus nominari, cui videlicet altera desit praemissarum, quae si fuerit adiecta, integer erit syllogismus. Ob hoc etiam graeca appellatione enthymema dicitur talis argumentatio, quod in mente siue cogitatione altera praemissarum occulte vna tantum expressa: idque plerumque ob festinationem, & quia supponit verum esse ac notum quod tacetur, vt ipsum proferri non sit opus. Unde a Boetio ita definitur enthymema.

Enthymema est oratio, in qua non omnibus praemissis antepositis, festinata inferitur conclusio.

¶ Aristote

¶ Aristoteles vero ita ipsum definit.

Enthymema est syllogismus ex icotibus

& signis. ¶ Pro cuius definitionis intellectu sciendum est, quid sit icos & quid signum in proposito. Icos graeco vocabulo appellatur propositionem in se probabilem & consentaneam veritati, siue verisimilem; quae nimium vt plurimum solet habere veritatem, soletque facere ita euenire vt ipsa significai, tamen non notius ita sit necessaria, vt nunquam aliter possit contingere. Vt haec propositiones. Homines diligunt benefacientes sibi. Homines odiunt malefacientes sibi. Omnis mater diligit filium. Filij diligunt parentes, & huiusmodi. Plerumque enim haec ita eueniunt tamen non omnino perpetua habeant & vniuersalem veritatem, cum aliter interdum euenire videantur. Signum vero appellatur propositionem demonstratiuam aut necessario illatiuam alterius siue ipsa in se sit probabilis siue necessaria. Unde icos siue probabile in se considerat, signum vero per comparationem ad illud quod inferit ex ipso secundum necessitatem consequentiam. Vt lac habere in mammillis, signum est commissionis cum viro. Ex ista enim. Mulier habet lac in mammillis, necessario sequitur, mulierem viro fuisse coniunctam. ¶ Cum igitur Aristoteles definiendo enthymema, ipsum dicit esse quod ex icotibus consistet & signis, materiam indicat unde fiat enthymema, nempe ex propositionibus in se probabilibus & ex propositionibus conclusionem necessario inferentibus atque probantibus. Eademque propositio recte dicitur icos & signum: icos quidem quatenus est in se probabilis; signum vero, quatenus necessario inferit conclusionem. Atque vt prius generalis & omnimodis sufficiens inueniatur definitio, videtur icos dicenda, etiam propositio probabiliter inferens conclusionem qualiscumque in se fuerit. ¶ Sciendum autem est, omne enthymema posse reduci ad perfectum integrumque syllogismum, per additionem propositionis quae subintelligitur, cum ea quae exprimitur. In enthymemate enim sunt tres termini, sicut in syllogismo, quorum primus solus est in antecedente & conclusionem non ingreditur.

Y .iij. & hic

Duae de
definitiones
enthymematis.

DE SYLLOGISMIS.

& hic medij locum habet atq; in reductione enthy-
mematis ad syllogismū accipiendus ille est pro me-
dio. Reliqui autē duo termini sunt maior extremitas
& minor extremitas; quorū alter tantum semel
ponit, nēpe in cōclusionē tantū, alter vero bis. Pro-
positio autē supplēda debet cōponi ex medio & ter-
mino illo qui semel tantū in enthymemate ponit;
ac iuxta exigentiā huius propositionis supplēda
cum altera expressa, fiat syllogismus in modo & si-
gura ad quē fiat reductio. ¶ Vt (exēpli gratia) ad cō-
plendum hoc enthymema. Petrus est homo, igitur
Petrus est animal, hanc accipio propositionē. Om-
nis homo est animal quā cōponitur ex medio homo
& termino animal; qui semel tantū in enthymematis
conclusionē ponebat p̄missis; dispositis in Darij
fit integer syllogism⁹, hoc modo. Omnis homo est
animal & Petrus est homo, igitur Petrus est animal.
¶ Fit autē reductio enthymematis interdum ad pri-
mam figurā, interdū ad secundā, interdū ad tertiam
scdm̄ variā habitudinē propositionis supplēda; &
propositionis expressa; adiuicē. De prima figurā,
iam exēplo ostensum est. Per secundā figurā, hoc
enthymema. Ista mulier non est pallida ergo nō pe-
perit, sic reducti. Omnis mulier quā peperit est pal-
lida, ista mulier nō est pallida igitur non peperit. Istud
vero enthymema. Homo est rationalis igitur animal est
rationale, reducti per tertiā figurā, hoc modo. Ho-
mo est rationalis & omnis homo est animal, igitur
animal est rationale. Vniuersaliter autem, quādo subie-
ctum cōclusionis est subiectū antecedētis enthy-
mematis tūc in reductione supplēda est maior; quando
autē p̄dicatū conclusionis est etiā p̄dicatū ante-
cedētis, tūc deest minor. Patet hoc manifeste in exē-
plis propositis. ¶ Interdū vero inueniunt enthyme-
mata, quā ex quatuor terminis cōponunt diuersis.
Verū hęc nō sunt simplicia enthymemata, sed vir-
tute sunt plura, qm̄ in plura resoluuntur, ac deinde
per plures syllogismos reductunt. Vt cum ita argu-
mētatur. Homo currit, igitur animal mouet, enthy-
mema istud in duo resolutur; quorū primū est. Ho-
mo currit

ILBER QVARTVS.

fo. 4

mo currit igitur animal currit; scdm̄ vero. Animal cur-
rit, igitur animal mouet. Primū sic reducti. Homo
currit & omnis homo est animal, igitur animal currit.
Scdm̄ sic. Omne quod currit mouet, animal currit
igitur animal mouetur. Vniuersaliter autē cognoscit
enthymematis bonitas vel defect⁹, ex hac reductio-
ne. Si em̄ ad syllogismū bonū reduci potest enthy-
mema, bonū erit (si autē mal⁹ fuerit syllogismus ad
quē reducti) malū quoq; fuisse anthymema depra-
henditur.

¶ CAPVT XXXV.

¶ De inductione.

Tertia species argumentationis est inductio,
quā ita solet definiti.

Inductio est, a singularibus ad vniuer-
sale progressio.

¶ Hoc est, talis aliqua argumentatio, in qua a singu-
larib⁹ siue min⁹ cōmunib⁹ sufficiēter enumeratis,
proceditur ad vniuersale siue magis commune, ip-
sum sumēdo vniuersaliter. Vt hęc est inductio. Iste
ignis est calid⁹, & ille ignis est calid⁹; atq; ita in ca-
teris omnibus singularib⁹ ignib⁹, igitur omnis ignis est
calid⁹. Negatiue sic. Iste ignis nō est frigid⁹, & ille
ignis nō est frigid⁹; atq; ita in ceteris omnibus, igitur
nullus ignis est frigid⁹. Nō est autē opus semper ac-
cipere singularia indiuidua. Potest enim fieri induc-
tio a min⁹ cōmunib⁹ ad magis cōmune, vtpote a
specieb⁹ ad genus, hoc modo. Omnis homo sentit,
& omnis leo sentit, atq; ita in ceteris omnibus specieb⁹
animalis, igitur omne animal sentit. ¶ Hoc autē diligētis-
sime semper obseruandū est in inductione vt singu-
laria siue min⁹ cōmunia sufficiēter enumerent; hoc
est, vt omnia enumerentur, vel explicite, vel vt mini-
mum implicite, quod fit per hanc particulā: & ita de
omnibus alijs, vel aliā æquiualentē, in qua omnia enu-
merentur implicite, quā propter suā infinitatē vel
multitudinem nimia non possunt enumerari sigilla-
tīm. Species em̄ licet vtcunq; possint enumerari,
quanquā & hoc interdum cū magno labore, indiui-

Y iij dua ta

dua tamen nunq̄ possunt, utpote infinita, que certe numero nequeunt cōprehendi. A singularib⁹ autē non sufficīēter enumeratis, nequaquā valeret inductione. Non enī sequit̄. Iste homo est stultus, & ille est stult⁹, atq; ita in alijs plurimis, igit̄ omnis homo est stultus. Nō enī ad illationē eius quæ simpliciter est vniuersalis, sufficit, plurima inducere singularia sed omnia oportet adducere. ¶ Quando autē a speciebus ad gen⁹, siue a minus communib⁹ ad magis cōmune procedit, non sufficīet omnes species enumerare particulariter, sed vniuersaliter enumerari eas oportebit, Nō enī valet hęc inductione. Aliquis homo quiescit, atq; ita in alijs, nūq̄ videt̄ totū est sua parte mai⁹, atq; ita in alijs, nūq̄ videt̄ totū est sua parte mai⁹, igit̄ omne totū est mai⁹ sua parte. Item ista. Omne animal rationale est disciplina capax, per inductionē optime probatur hoc modo. Istud animal rationale disciplinā capit, & item illud, atq; ita in ceteris, igit̄ omne animal rationale est capax disciplina. Rursum hoc principium cōmune. Nulle cōtradictorie possunt simul esse veræ aut simul falsæ, nō aliter nisi per inductionem potest ostēdi. Quod autē per inductionē ostēdi possint principia demonstrabilia, inde est, quia inductione a singularib⁹ procedit, quæ sunt nota sensui. Intellectus autē iudiciū, præsupponit iudiciū sensus & eo adiuuat. Vnde quāuis per syllogismū, qui est intellectus, nō possint probari, per inductionem tamen, quā ministrat sensus utiq; possunt. ¶ Docet quoq; Aristoteles, inductionem posse reduci ad syllogismū. Quod hoc modo fiet. Accipiendum est disiunctū ex omnib⁹ singularib⁹ pro medio, & terminus ille ad quē fit inductione pro minore extremitate, prædicatū autē erit, maior extremitas. Ut hęc inductione. Iste ignis est calid⁹, & ille ignis est calidus atq; ita in alijs, igit̄ omnis ignis est calidus, sic reducit̄. Omne quod est iste ignis vel ille ignis &c est calidū: & omnis ignis est iste ignis, vel ille ignis, vel alius aliquis, igit̄ omnis ignis est calidus. Negatiua inductione sic reducit̄. Nihil quod est iste ignis vel ille ignis vel alius quispiā est frigidū, & omnis ignis est iste ignis vel ille ignis vel alius quispiā, igit̄ nullus ignis est frigidus. ¶ CAPVT XXXVI.

pro spe

pro speciebus seu minus cōmunibus tantū. Vnde ad eas inferendas per inductionē, non est opus singula indiuidua adducere nec explicite nec implicite, sed omnes species sufficit particulariter enumerare.

¶ De hac quoq; specie argumētationis peculiariter notat Aristoteles, quod per eā conueniēter possunt probari principia demonstrationū, quæ aliter demonstrari siue probari nō possunt. Ut istud principium Omne totū est mai⁹ sua parte, ita per inductionem fit notū. Istud totū est mai⁹ sua parte, & illud totū est sua parte mai⁹, atq; ita in alijs, nūq̄ videt̄ totū est sua parte mai⁹, igit̄ omne totū est mai⁹ sua parte. Item ista. Omne animal rationale est disciplina capax, per inductionē optime probatur hoc modo. Istud animal rationale disciplinā capit, & item illud, atq; ita in ceteris, igit̄ omne animal rationale est capax disciplina. Rursum hoc principium cōmune. Nulle cōtradictorie possunt simul esse veræ aut simul falsæ, nō aliter nisi per inductionem potest ostēdi. Quod autē per inductionē ostēdi possint principia demonstrabilia, inde est, quia inductione a singularib⁹ procedit, quæ sunt nota sensui. Intellectus autē iudiciū, præsupponit iudiciū sensus & eo adiuuat. Vnde quāuis per syllogismū, qui est intellectus, nō possint probari, per inductionem tamen, quā ministrat sensus utiq; possunt. ¶ Docet quoq; Aristoteles, inductionem posse reduci ad syllogismū. Quod hoc modo fiet. Accipiendum est disiunctū ex omnib⁹ singularib⁹ pro medio, & terminus ille ad quē fit inductione pro minore extremitate, prædicatū autē erit, maior extremitas. Ut hęc inductione. Iste ignis est calid⁹, & ille ignis est calidus atq; ita in alijs, igit̄ omnis ignis est calidus, sic reducit̄. Omne quod est iste ignis vel ille ignis &c est calidū: & omnis ignis est iste ignis, vel ille ignis, vel alius aliquis, igit̄ omnis ignis est calidus. Negatiua inductione sic reducit̄. Nihil quod est iste ignis vel ille ignis vel alius quispiā est frigidū, & omnis ignis est iste ignis vel ille ignis vel alius quispiā, igit̄ nullus ignis est frigidus. ¶ CAPVT XXXVI.

De exē

Quarta argumētatiōis species est, exemplum; que sic se habet ad inductionē sicut enthymema ad syllogismum. Quodammodū em̄ enthymema dicitur syllogismus quidā imperfectus, & ad syllogismū reducitur, sic exemplum dicitur quodammodo imperfecta inductio, & ad inductionē quodammodo reducitur. Definitur autem sic.

Definitio
o exempli.

Exemplum est, quando vnū particulare probatur per aliud, propter aliquid simile in ambobus inuentum.

¶ Hoc est exemplum est argumentatio talis, in qua procedit ab vno singulari vel particulari, ad probandum aliud, particulare itē vel singulare, ex ratione alicuius similitudinis inter ambo illa inuētę. Vt cū sic colligimus. Nimirum, licet peccatoribus, pepercit Deus: quoniam egerūt penitentiā, igitur & nobis parcat Deus si egerimus penitentiā. Sodomitę male perierunt, quia peccatores erant & non egerunt penitentiā; igitur & nos male peribimus, si non agamus penitentiā peccatorę. Corinthij facile a pseudopostolis corrūpebantur, propter rerū omnium obportum inanis cōmodū abundantia; igitur & Antuerpienses facile corrūpi potuerunt ab hæreticis, quod & ipsi similiter omnium rerū ex cōmodo portu affluentia lasciuant. ¶ Hoc modo argumētatur a similibus a maiori, & minori, de quibus posterius suo loco dicitur. Estq; hic modus argumētandi in moralibus vtilissimus, & ad monendū atq; persuadendum efficacissimus. Nusquā em̄ melius homo excitat aut prouocatur, quā aliorū egregijs exemplis propositis; neq; melius a noxijs detertetur quā aliorū periculis ante oculos expositis; quæ per exemplarem argumentationem pulchre fieri, ex paucis exemplis est manifestum. ¶ Obseruandū est autē potissimū in hac argumentatione, vt similitudo illa quæ adducit ad rem pertinere, i. causa sit quare prædicatum antecedentis subiecto cōueniat. Non em̄ ad exemplarē argumentationem

tationē sufficit quælibet similitudo, quoniam non sequitur, Iudas male periit, igitur & Petrus male periit, quoniam ambo fuerūt homines, aut ambo Apostoli, aut ambo peccatores. Siquidē hæc similitudo nihil ad rem facit, i. causa nō est cōueniētię inter subiectum & prædicatū antecedētis. Nō em̄ ideo periit Iudas, quia homo, neq; quia Apostolus, imo neq; quia peccator fuerat; sed quia post prodicionem magistrī, desperans de misericordia, factus est sui perditor. Hęc autē similitudo in Petro, nō inuenit, qui bonā egit penitentiā, sperauitq; in Dei misericordia. Si autē sic colligas. Iudas male periit igitur & Pilatus & ceteri Iudæi male perierūt: quoniam sicut ille ita & isti Dominum perdiderūt, & non egerūt dignā penitentiā, ita bonā habebis argumentationem exemplarē. Hic em̄ similitudo inuenit in vtroq; particulari, quæ ad rem faciat maxime. ¶ Docet autē Aristoteles exemplum reducere, partim ad inductionē, partim ad syllogismū. Accipiedo em̄ primū particulare, infert ex illo per inductionē imperfectā propositio vniuersalis, ac deinde ex vniuersali proceditur ad aliud particulare, quod infertur in cōclusionē exempli. Vt hoc exemplū. Iudas male periit, igitur & Pilatus, sic reducitur. Iudas male periit, quia mortis Dñi author fuit nec egit dignā penitentiā, igitur om̄s qui mortis dñi auctor fuerit nec penitentiā egit male periit. Deinde sub hac vniuersali ita subsumit. Pilatus author fuit mortis Dñi nec egit penitentiā; ac postremo infertur alterū particulare, igitur Pilatus male periit. His autē quatuor argumentationū speciebus ita vicunq; declaratis, quarti libri Dialecticę cōsiderationis finē hic faciam; atq; ad locos dialecticos trāseamus.

¶ DEO semper & vbiq; GLORIA.

**LIBER QVIN-
TVS CONSIDERATIONIS DIA-
LECTICÆ, q de locis dialecticis inscribit.**

¶ Præfa

PRÆFATIO.

Dialectica ðnis, Marco Tullio & Severino Boetio testib⁹, iudicio & inuentione cõstat. Cum itaq; ars iudicandi. Græcis *κρίσις* critique dicta, Latinis iudicialis, quã tum ad formas artinet argumentationum, præcedenti libro vtrũq; sit absoluta, superest altera quæ Græcis *τοπίκη* topice. Latinis localis dicitur, præsentis hoc libro tractada. In quo hoc potissimũ elaborandum est, vt ordine cõgruo locos quosdam designemus, e quib⁹ ad vnamquãq; propositã quæstionẽ facile depromi possit conueniens argumentũ. Enim vero iuxta Marci Tullij testimoniũ, sicut earũ reũ quæ abscondita sunt, demonstrato & notato loco facilis est inuentio: sic cũ peruestigare argumentũ aliquid volumus, locos nosse debemus. Id quod & Quintilianus libro quinto oratoriarũ institutionũ pulchre testat. Non ðne inueniens argumentũ vndiq; venit: ideoq; nõ passim quaerendũ est. Mult⁹ em̃ alioqui error est: exhaustoq; labore, quod nõ ratio ne scrutabimur, nõ poterimus inueniri nisi casu. At si scierim⁹ vbi quicquã nascatur, cũ ad locũ vtrũq; erit facile quid in eo erit peruidebim⁹. Hęc ille. Nõ im merito proinde reprehendendã existimauit Tullius stoicorũ negligẽtiam, qui iudicandi vias diligẽter persequuti, inueniẽdi artem & vsu potiorem & natura priorem, totam reliquerunt. Aristotelis vero diligentia ex aduerso censuit cõmendandã vtrũq; te qui vtrũq; copiose tractauerit. Quẽ vt artis hui⁹ principẽ, nos quoq; pro virili insequẽtes, dialecticos locos fideliter aperiem⁹; ordinẽ tamen qui apud illum confusior & minus digest⁹ apparet, ab eius Cõmentatoribus Themistio atq; Boetio, qui in eadem hac arte diligentissime laborauerũt, accipiem⁹. Ab his em̃ in certiorẽ quẽdã ordinẽ redacti sunt loci illi, qui ab Aristotele confusius sparsi fuerant: vt fere solent primi rerũ inuentores min⁹ ordinate res singulas lo

gulas locis suis cõstituere, quod a posteriorũ est diligentia prætolandũ. Vt em̃ res ipsas primũ inuenire est difficillimũ, ita post inuentionem nõ ita magis est negocij in ordinẽ inuenta redigere. Prius autẽ quam ad notandos locos transeam⁹, quid locus sit, & quõ diuidat, explicem⁹. **CAPVT I.**

Quid sit locus, quid item locus maxima, & differentia maxima.

Locus a Boetio ita definitur. Locus est sedes argumenti, vel id a quo ad propositã quæstionẽ conueniens trahit argumentũ. Pro cui⁹ definitionis intellectu primũ sciendũ est quid sit argumentum. Appellam⁹ autẽ argumentũ rationẽ quæ rei dubiæ faciat fidẽ, i. propositionẽ aliquã quæ adhiberi potest ad propositionẽ aliam probandã cui⁹ est dubia veritas & dicitur: qua habet quæstio. In quo manifesta est differentia argumentationis ab argumento. Argumentatio em̃ complectit argumentũ probans, cõclusionẽ quã probat, estq; argumentũ tantũ pars altera argumentationis. Vnde argumentatio a Boetio sic definitur. Argumentatio est argumenti per orationem explicatio. Tota em̃ argumentatio vim explicat ipsius argumenti, dum ipsum assumit tanquã probans, atq; ex ipso conclusionẽ colligit dubiã ad eius veritatẽ demonstrandã. Dicitur autẽ argumentum, ab arguendo. Arguere em̃, in vna significatione idẽ valet quod probare siue ostendere. Vnde argumentum dicitur id per quod aliquid arguit, probat siue ostenditur quale sit, verũ ne an falsum. **D**uplex quoq; impræsentiarũ ab authorib⁹ locus distinguitur: nempe locus maxima & locus qui est differentia maxima. Locus maxima in proposito appellat generalis aliqua propositio per se nota ex qua desumit argumentum & argumentatio ipsa vim suã habet, qua & confirmat. Vt argumentatio ista. Animal rationale est capax disciplinæ, igitur homo est capax disciplinæ innititur huic maxima: Cuiusq; cõuenit definitio eidem & definitũ conuenire necesse est. Hęc quoq; argumentatio. Petrus est iust⁹, igitur non est iniust⁹; in hac maxima propositione solidat, Cuiusq; cõuenit vnũ con

Definitio
o loci

Quid sit
loc⁹ maxima.

DE LOCIS DIALECTI.

vn̄um cōtrariōrum, ab eodem negabitur alterum. Hæ duæ propositiones aliæq; harum similes, loci appellantur, eo quod ab eis sumantur argumenta; quemadmodum locus materialis alicuius rei dicitur, vnde ipsa accipitur atq; deprimitur. Quod pulchre explicat Boetius, ita inquit. Ideo autem vniuersales & maximæ propositiones loci sunt dictæ, quoniam ipsæ sunt quæ continent cæteras propositiones, & per eas fit cōsequens & rata cōclusio. Ac sicut locus in se corporis continet quantitatem, ita hæ propositiones quæ sunt maximæ intra se omnem vim posteriorē atq; ipsius conclusionis consequentiā continent. Hæc ille. ¶ Appellatur autē propositiones istæ maximæ, ad eum sære modū quō in syllogismis dicimus propositionē maiorem atq; minorem. Quemadmodum em̄ maior propositio illic dicitur, in qua est robur præcipuum totius argumentationis, & in qua vt generaliōri minor velut includitur atq; conclusio; ita hic dicitur propositio maxima ex qua pluriā deprimi possunt ad diuersas cōclusiones argumenta; quæ omnia quodammodo intra suum ambitū continet, atq; intra latitudinē suā complectitur. Præterea, non habent maximæ istæ alias vllas propositiones se priores aut notiores, per quas commode possent probari; sed ex ipso terminorum intellectu, manifesta apparet ipsarum veritas. Propter hoc, & maximæ propositiones dicuntur secundum expositionē negatiuā quibus aliæ nō sunt maiores, priores, sicut notiores, per quas possent probari. Hi ergo, loci, maximæ appellantur. ¶ Alio vero modo (vt idem Boetius attestatur) loci vocantur, maximarū differentia propositionū illi videlicet, quibus maximæ diuersæ abinuicē differunt. Vt (exempli gratia) maximæ illæ duæ suprapositæ, abinuicem differunt, per terminos diuersos. In altera em̄ ponitur definitio & definitū, in altera cōtrarium & suū oppositū. Definitio igitur & definitum cōtrariū & suum oppositū, sunt differentie maximarum illarū: qui etiā loci appellantur, eo quod ab horum cōsideratione sumantur argumenta, ex ipsis maximæ

Quid locus differentia maxima.

LIBER QVINTVS.

Fo. 158.

maximis. ¶ Huiusmodi autē loci, pauciores sunt numero prioribus. Interdū em̄ plures maximæ propositiones sub vno loco differentia maximæ comprehendunt. Exempli gratia, duæ hæ maximæ. Cuiuscumq; conuenit definitio eidem & definitū. A quocumq; remouetur definitio, ab eodem remouetur & definitū sub vno continetur loco differentia maximæ nempe sub loco qui appellat a definitione ad definitum, vel simpliciter a definitione. Sic em̄ in assignando locū qui est differentia maximæ, accipimus vocabulum significans, id a quo sumit argumentum atq; probatio, cū præpositione a, vt locus a definitione, a descriptione, a genere, a specie, a causis, a cōtrario, atq; ita in cæteris. Et quidē interdū sic solum terminum inferentē exprimimus, interdum vero cū præpositione ad, terminū quoq; illatū adijcimus. Vt locus a definitione ad definitum, a specie ad genus, a cōtrario ad cōtrarium, a causa ad effectum. Rursus locum differentiam maximæ interdum appellamus, ipsam habitudinem quæ est inter terminū inferentem & terminum illatum, vt inter definitionē & definitum, causam & effectum. Interdum vero ipsam orationē per quā talis habitudo exprimitur. ¶ Ex quibus satis patet definitio loci. Manifestum em̄ euadit ex his, quōd tam locus maxima quam locus differentia maximæ dicatur sedes argumenti, & quōd ab vtroq; trahantur cōmoda argumenta ad propositas quaestiones. Manifestū itē reliquit, quid intersit inter locū maximæ & locū differentia maximæ. Et licet nōnulli prædictā definitionē ita diuisuant, vt partem priorē peculiariter accommodent maximis, posteriorē solis maximarū differentijs, nobis tamen cōmodius videtur, vtramq; partē ad vtrumq; locū referre, ac partē posteriorē quodammodo declarationē prioris esse. atq; ob id a Boetio posterius adiectā, ad elucidandum Ciceronis definitionem: qui locum generaliter definiens, hoc tantum dixit, locum esse sedem argumenti.

¶ CAPVT SECVNDVM.

¶ De loco intrinseco, extrinseco, & medio.

Assignā

A signantur autē loci diuersi, secundū diuersam habitudinē termini inferentis & termini illati, siue argumenti & cōclusionis quae probanda proponit. Vnde locus diuidit̃ in locū intrinsecū, extrinsecū, & mediū. Quas species differētia ex ipsis earū definitionib⁹ cognoscent, quae sunt hae. Locus intrinsecus est, quādo sumit̃ argumentum ab his quae sunt de substantia rei de qua querit̃. Locus extrinsecus est, quando sumit̃ argumentum ab his quae sunt omnino separata a substantia rei de qua queritur. Locus medius est, quando sumit̃ argumentum ab his quae partim conueniunt, & partim differunt. Pro quarū definitionū intellectu aduerte proposita quaestione aliqua dubitabili, ad eā probandam adfert̃ interdū argumentū ab aliquo quod ad substantiā pertinet rei de qua fit quaestio. Vt si proponatur quaestio. Num omnis homo sit capax disciplinae? ad hanc quaestione determinandā adfero argumentū ab ipsa hominis definitione, quae proculdubio ad ipsius substantiā siue essentiā spectat, & talem conficio argumentationē. Omne animal rationale est capax disciplinae, igit̃ omnis homo est capax disciplinae. Locus proinde tam maxima quā differētia maximae. Vnde hoc argumentū de promptū est, locus vocat̃ intrinsec⁹. Interdū vero argumentū sumit̃ ab eo quod prorsus est extra substantiā ei⁹, de quo querit̃, estq; omnino illi extraneū. Vt si proponatur quaestio. Num humilitas vitiū sit? adhibebit̃ argumentū a contrario, hoc pacto argumentando. Humilitas est virtus non est igit̃ vitiū. Hic manifeste cernit̃, argumentū duci a virtute ad vitiū quae penitus sunt adinuicē aliena. Interdū vero argumentum ducitur ab eo quod partim conuenit eū eo de quo fit quaestio & partim differt. Vt si queratur, num iustitia sit bona? ad quaestionis dissolutionem adfero argumentū. Qui iustus est bonus est; igit̃ iustitia est bona. Hic a iusto ad iustitiā argumentū ducitur. Inter autē iustitiā & iustum, est aliquid differētia & aliquid cōueniētia. Differūt em̃ in finali terminatione, atq; in minus principali significato. Conueniunt

Quid
loc⁹ iu
trinse
cus ex
trinse
cus &
medi⁹

ueniunt autē in significatione precipua. Vnam em̃ eademq; rem concretū & abstractū ex significato principali importat, quae admodū in principio libri secundi, capite de denominatiuis, mentinim⁹ declaratum. Solet quoq; locus intrinsec⁹ subdiuidi, in locū a substantia & a concomitantibus substantiam. Locus a substantia dicit̃, quando sumit̃ argumentum ab his quae sunt de substantia rei de qua querit̃. Cuiusmodi proprie solū est locus a definitione, qui pro argumento sumit̃ totā ipsam essentiā siue substantiam rei de qua querit̃. Adiungunt̃ tamen illo duo alij, a descriptione, & nominis interpretatione. Ille quidem eo quod definitionis loco praeterq; vti soleamus descriptione, propter imbecillē nostri ingenij captum. Vnde fit, vt veras & intimas rerū differentias per noscere nō valentes, proprijs & accidentib⁹ eas cogamur distinguere. Hic vero propter cognationem & similitudinē: & quia quodammodo ipsa nois interpretatio videt̃ includi in nomine ad eū modū quo substantia rei intra ipsam includit̃. Locus autē a concomitantibus substantiā dicit̃, quando non sumitur quidem argumentū ab ipsa rei de qua querit̃ substantia, sed ab aliquo quod substantiam concomitat. Vt pote a partib⁹ eius, siue essentialib⁹ siue integralib⁹ quae nō sunt tota ipsa rei substantia: vel ab accidentibus aliquib⁹ rem concomitantib⁹, cuiusmodi sunt generatio, corruptio, vsus, & cōmuniter accidentia vel quae aliquo modo intrinseca sunt & vicinia siue spectata ad esse rei, vt sunt causa, materialis, formalis, efficiens, finalis, locus item & tēpus. Ac proinde ab his omnib⁹ cum argumenta sumunt̃, ex locis dicuntur erui qui a concomitantib⁹ substantiā nominantur. Quot autē sint, & qui, loci, intrinseci, extrinseci, & medij, in cōsequētib⁹ suo ordine aperiem⁹.

CAPVT TERTIVM.

De loco a definitione.

Facta generali locoꝝ diuisione, restat de vno quoq; sigillatim pertractare, atq; ex singulis quomodo argumenta ducantur, cōmodis exemplis ostendere. Quā considerationē ingredientib⁹,

Locus a
substantia.

Locus a
concomitantibus
substantia.

Z A PRIMVS

DE LOCIS DIALECTICIS

primus se offert loc⁹ a definitione, qui vn⁹ proprie locus a substantia meretur appellari. Definitor autē sic. Locus a definitione est, habitudo definitionis ad definitū. ¶ In qua definitione, manifestū est, per locum intelligi ipsam habitudinē quae est inter definitionem & terminū qui definit, tanquā inter terminum inferentē & terminū illatū; ex cuius habitudinis vi, argumenta secundū hunc locū sumunt: quae quidē habitudo signat hac oratione, locus a definitione ad definitū. Atq; ad hunc modū in sequentibus licebit singulas loci species definire. Vt (exēpli gratia) locus a toto est habitudo totius ad partes, locus a causa est habitudo causae ad effectū, atq; ita in ceteris. ¶ Definitio autē sic solet describi. Definitio est oratio indicans quid est esse rei, per essentialia. Hoc est, quae monstrat siue declarat quidnā sit res illa quae proponitur, idq; per substantialia siue essentialia, vt sunt genus & differentia; quae sola dicunt rei essentialia, suntq; tota ipsius essentia. Gen⁹ em̄ & differentia (vt ex predicabilib⁹ patet) tota sunt speciei essentia. Vt animal rationale, est definitio hominis; corpulentum sensibile, est definitio animalis; substantia corporea, est definitio corporis; substantia incorporea, spirit⁹; habitus bon⁹; virtus; habitus malus, vitium. ¶ Ab hoc autē loco sunt argumenta quatuor modis, nimirū affirmatiue duob⁹, & negatiue item duob⁹. Primo affirmatiue, ex parte subiecti. Sit quaestio. Num omnis homo sit aeternae beatitudinis capax; ita terminabitur quaestio. Omne rationale animal est aeternae beatitudinis capax, igitur omnis homo est eius modi. Sit quaestio. Num virtus sit expetenda, & vitium fugiendū; sic terminabitur. Habitus bonus semper est expetendus, igitur & virtus. Habitus autem malus semper fugiendus, igitur & vitium. Maxima harum argumentationum confirmatiua haec est. Quicquid predicatur de definitione, predicat item de definito. ¶ Secundo affirmatiue fit argumentatio, ex parte praedicati. Sit quaestio. Num concha sit animal; (quod dubium videri potest, ex eo quod non ita multis sensibus vigere cōspiciatur vt cetera animalia

LIBER QUINTVS

Fo. 160.

na animalia, nec similem habere motum) Ad hanc quaestionem terminandā sic argumentabimur. Concha est corpus animatum sensibile (habet em̄ sensum tactus, quod monstrat experientia) igitur est animal. Sit quaestio. Num humilitas sit virtus; ita terminabitur. Humilitas est habitus bonus, igitur est virtus; superbia vero, est habitus malus, igitur vitium. Maxima huiusmodi argumentationū roboratiua, haec est. De quocunq; predicatur definitio, de eodem & definitum. ¶ Negatiue item diximus duobus modis fieri argumentationem. Primo, ex parte subiecti. Sit quaestio. Num vllum brutorum sit capax disciplinae; ita terminabitur. Nullū animal irrationale est capax disciplinae, igitur nullū brutū. Sit rursū quaestio. Num vlla virt⁹ vilescere faciat habentem, aut vllū vitium exornet habentē; ita terminabitur. Nullus habitus bonus potest vtilem reddere possessore nullum item habitus malus exornare, igitur nulla virtus potest vilificare habentē & nullū vitium exornare. Maxima vnde sumuntur haec argumenta est. Quicquid negatur de definitione, & de definito negatur. ¶ Ex parte autem praedicati sic argumentatur. Sit quaestio. Num si mea sit homo; ita terminabitur. Si mea nō est animal rationale, igitur, nō est homo. Sit quaestio. ¶ Num scientia sit virt⁹; ita terminabitur. Scientia non est habitus bonus, igitur non est virtus. Quaeratur de paupertate, num sit ipsa vitium? dicim⁹ nō esse quia ipsa non est habitus malus. Maxima vnde huiusmodi argumentationes robur accipiunt, haec est. De quocunq; negatur definitio, & definitum. ¶ Possent tamen quatuor haec maxima in duas istas concludi. Cum quo conuenit definitio, cum illo & definitum conueniet. Cum quo non conuenit definitio, cum illo nec definitum conueniet. Duae siquidē priores in prima includunt, posteriores duae in secunda. ¶ CAPVT QVARTVM. ¶ De loco a definito ad definitionem. ¶ Vemadmodū autem nūc a definitione ad definitum processum est, ita cōuerso ordine procedere licebit a definito ad definitionem; ap

nem appellabiturq; locus a definito. Tot autē modis argumentari hinc licebit, quot modis supra in loco a definitione assignauim⁹. Et quidē interdū probatiuæ satis erunt hæ argumētationes, cū videlicet aliquid notius cōuenit definito quā definitioni, aut cū notius alicui cōuenit definitū quā definitio. Vt si quis dubitet, num morio (cui nihil inest actualis vsus rationis) animal sit ratio tale, sic terminabitur questio. Morio est homo, est igit animal rationale. Antecedens em̄ est notissima veritatis ac proinde consequens recte probat, quod alicui posset dubiū videri, ex eo quod ratione nō videantur vni moriones. Rursum, si quis forsitan de elephāto aut sinea dubitauerit, num sint animalia rationalia, eo quod videatur aliquo modo ratione vti in quibusdā, quib⁹ admodum appropinquāt modo agendi hominum, ita terminabitur questio. Elephā⁹, & sinea non est homo neq; igitur animal rationale. Prædictarū autē argumētationum hæ sunt maximæ. De quocunq; prædicatur definitū, de eodē & definitio. De quocunq; negatur definitū, de eodē & definitio. ¶ Rursum sit questio Num aliquod inueniri possit rationale animal, quod nunquā vtatur ratione? ita terminabit. Præterq; homines nunquā ratione vtunt, igitur quædā animalia rationalia nunquā vtuntur ratione. Sit questio, Num aliqua animalia irrationalia possint doceri? sic terminabit. Quædā bruta possunt doceri, vt canes & elephanti, & alia præterq;, igitur quædā irrationalia animalia doceri possunt. Maxima. Quicquid prædicatur de definito, prædicatur & de definitione. Quicquid negatur de definito, negatur & de definitione. ¶ Est autē generaliter hoc sciendū, quod propriæ passionis notius & clarius cōueniunt ipsi definitioni quā definito, eo quod definitio explicet substantiæ siue essentiam, ex qua proprietas naturaliter effluit. Ob hoc, dū propriū ostendit inesse definito per definitionē, probatiua est argumentatio. Cū vero propriū ostendit inesse definitioni per definitum, nō probatiua erit. At vero accidentia, potissimū singularia siue peculiaria notius cōueniunt definito, quam definitio

definitioni eo quod ab essentia quā explicat definitio nō effluant, sed rei cōueniunt potius ratione singularitatis vel materiæ. Ob hoc, dū accidens aliqd monstramus conuenire definitioni ex definito, probatiuæ satis procedit: dum autē e contrario, non probatiuæ. ¶ CAPVS QVINTVM

De locis a descriptione, & nois interpretatione.

Descriptio est oratio indicans esse rei per accidentia, i. per propria, vel per accidentia, quibus a cæteris discerni possit, vt animalis tibi descriptio, est descriptio hominis. Animal rudibile, asini. Habitabilis, vicij. Ex accidentibus. Vt animal habet liberum actū suorum arbitriū, est descriptio hominis. Illud vero neutiq; prætereundū est, quod admonet Rodolphus Agricola, & ante eū Boetius propter veram definitionū maximā penuriā, præterq; loco definitionum dari descriptiones. Cū em̄ tam imbecille sit humanū ingeniū vt vix vllarū differentiarum præter vnam rationale aut alias pauculas, possit habere notitiā, sit vt neq; veras definitiones, quæ ex vero genere & vera differentia debent cōponi, præter vnā aut alterā habeat. Exemplo sunt philosophorū definitiones, quæ fere omnes nil aliud quā descriptiones sex accidentibus rerum constat. ¶ Parū autē resert querenti verū fructū horū locorū, si non semper verissimū genus & verū propriū habeat. Sufficit em̄, horū loco aliquid eis quā fieri potest, vicinū inuenire. Quod si verū propriū inueniri facile non potest, ex multis accidentibus in vnū conflatis, longiori verborū ambitu, descriptionē licebit consistere. Vt verbi gratia, asin⁹ vero genere & vero proprio sic potest breuissime describi. A sinus est animal indee renatū siue rudibile. Per accidentia vero, si eū velis describere, inuenies in asino solidos pedes, nunc erit quatuor, atq; res longas, & fecunditatē partus. Quibus in vnū collectis accidentibus, ita licebit asinū describere. A sinus est animal quadrupes, solidis pedibus, auritū, & fecundū. Ad eundē modū licebit singularis naturis rerum diligenter inuestigatis, siue per proprias

De no-
minis in
terpreta-
tione.

proprias passiones, siue per accidētia propria, quam
libet rem depingendo describere. Quam differenti-
am, ipsa quoque nomina definitio & descriptio per se
inducant. Est enim definire, rem tota sua essentia, fini-
re, & velut terminare. Describere vero solā defor-
mationem crassam & figurālē delineationē impon-
ere. Quia tamen (vt dictū est) rarē admodū sunt ve-
ræ definitiones, cogimur plerumque descriptionibus
huiusmodi accidentibus illarum loco uti. Propter
quod, Cicero & Themistius hos duos locos in vni-
concluserunt. Distinxerūt vero Boetius, & post eū
Agricola, cæterique Boetio posteriores. ¶ Nominis
vero interpretationē nemo authorū neglexit, quip-
pe cuius est ad pluriā vsus accommodatissim⁹, ijs præ-
sertim qui vtrāque linguā, aut etiā plures probe callēt
id quod aperte. M. Tullius testat, dicēs, notationē (sic
enī ille appellat interpretationē) multa in disputan-
do elici ex verbo. Sit exēpli gratia, quæstio. Nūc dia-
lecticæ sit impēdenda opera: a nominis interpreta-
tione ita licet argumētari. Dialectica ars est differen-
di, huic studendū nemo dubitat, est igitur studendum
dialecticæ, & ita de alijs scientiæ nominibus, Græ-
maticæ, Rhetoricæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Astro-
nomiæ: quarū sunt hæ interpretationes. Grammatica
est ars literaria. Rhetorica, ars recte eloquēdi. Arith-
metica, ars recte supputandi. Geometria, ars terrarū
mēsurandi. Astronomia ars astrorum normā tradens.
¶ Est autē interpretatio, non rei definitio, sed nomi-
nis etymologica explanatio siue explicatio, quā lo-
gici definitionē nominis vocāt, atque ita definiūt. In-
terpretatio est nominis min⁹ not⁹ per aliud, magis
notū explicatio. In hoc enī differt a definitione &
descriptione, quod hæ rē ipsam, siue per essentialia si-
ue per accidentalia determināt: illa vero tantū nomi-
nis rationē & significationē declarat, Græci quōd non
interpretationē dicimus Boetiū insequētes etymo-
logiam appellāt, quod Cicero vbum ex vbo inter-
pretatur veriloquiū. Si quidē ἐτυμολογία etymon græ-
ce significat verū, logos orationē. Cicero autē in li-
bris Topicis fugere se dicens vocabuli huius nouis-
tatem

tatem, quod ipse non satis aptum indicabat, notatio-
nem maluit dicere, quod verba sint rerū notæ. Ari-
stoteli vero rei notā dicit symbolū appellasse. ¶ Fi-
unt autē ab his duob⁹ locis argumētationes ita per
omnē modū vt supra ostendim⁹, in loco a definitio-
ne, affirmatiue, sicut negatiue, subiuciendo & prædi-
cando. A descriptione quidem sic argumētabimur
Nullus habitus laudabilis vilescere facit habentem
nulla igitur vitus. Contra vero, quilibet habit⁹ lau-
dabilis exornat possessore, igitur quælibet virtus id
facit. Māuetudo est habitus laudabilis, est igitur vir-
tus. Scientia nō est habitus laudabilis (scientia enī nes-
minem per se laudabilē efficit) non est igitur virtus
Maxima. hæc argumētationū roboratiue, hæc sunt
Quicquid prædicat de descriptione, prædicat itē de
descripto. De quocūque prædicatur descriptio, de eo-
dem & descriptū. Quicquid negat de descriptione
& de descripto negat. De quocūque negat descriptio
descriptū de eodē negabitur. ¶ Ab interpretatione
quoque tot modis argumētari possumus. Sit quæstio
Num Iesus peccatores debuit suscipere, atque cū eis
cōuersari? ita terminabitur. Saluatore atque sanatore
animarū decebat peccatores suscipere, ergo Iesum
id dicebat. Quærat⁹ Num aduersus Christum Iu-
dæi iuste blasphemias conijciebant? respondebimus
non iuste id factū ab illis, quoniam in vnctū domi-
ni nequaquā phas erat conuicia iacere. Ita ostendi-
mus, euangelio credendū esse, atque euāgelizantibus
esse administranda necessaria, quoniā bono nuncio
celestis regni toto corde erat acquiescendū, & eius-
modi nuncij gratissimis annunciatorib⁹ omni iure
erant subministranda corporis necessaria. Ita ostēdi-
mus monacho non cōuenire discursum superuaca-
neū per vicōs ac ciuitates, quoniā solitatio id mini-
me cōuenit. Sic verū philosophum docemus non
debere auarum esse aut ambitiosum, quoniam ver⁹
amator sapientiæ huiusmodi esse non debet. Ita cle-
ricum ostendimus nō debere se ingerere secularib⁹
negocijs; quoniā in fortē Dei segregatum id mini-
me decet. Maxima vero harū argumētationū be-
Z. iij. ci. ex. præ

33 ei, ex prædictis relinquunt nota. Cum quocūq; est
 34 cōuenit interpretatio, cū eodē & interpretatum. &
 35 cū quocūq; illa nō conuenit, nec istud conuenit.
 36 ¶ Quō autē dixim⁹ locū signari locū a definito, di-
 37 stinctū a loco qui dicit a definitione, sic & alij duo
 loci signari possunt a descripto & interpretato. Ex
 quibus, tamen nō multū accipi posse videant argu-
 menta in se probatiua, si cui tamē contingat descrip-
 tum nō esse descriptione: aut interpretatū inter-
 pratione, huic probatiuū erit eiusmodi argumen-
 tum, quod ita a descripto vel interpretato sumetur.
 ¶ Sub his autē tribus locis tres alij cōprehendunt.
 Sub loco cū a definitione, cōprehendit locus a dif-
 ferentia, propterea quod differentia sit bona pars defi-
 nitionis. Vt Concha est sensibilis, igitur est animal.
 Animus non est rationalis, igitur nec homo. Maxima.
 Cū quocūq; cōuenit differentia, cū eodē conuenit
 & id cui⁹ est differentia. Et a quocūq; remouet diffe-
 rentia, ab eodē remouet & id cui⁹ est differentia.
 ¶ Sub loco a descriptione, continet locus a proprio
 vel ab aliquo obtinēte locum veri proprii, eo quod
 ex huiusmodi conficiat descriptio. Vt, Aegestas non
 est per se laudabilis, nō est igitur virtus. Modestia est
 per se laudabilis, igitur est virtus, Maxima. De quocūq;
 negat propriū, de eodē negat & id cui⁹ est propri-
 um. Et de quocūq; prædicat propriū, etiā id cui⁹
 est propriū. ¶ Sub loco ab interpretatione, continet
 loc⁹ a synonymis. Vt, Hoc est ensis, igitur est gladius
 Maxima. De quocūq; prædicat vnū synonymorū,
 de eodē & reliquū. ¶ CAPVT VI.

De loco a toto vniuersali.

Inter locos a concomitantibus substantiam, pri-
 mus est loc⁹ a toto: qui diuiditur in quatuor lo-
 cos, in locū videlicet a toto vniuersali, a toto in
 generali, a toto in quātitate, & a toto in modo. Quibus
 adduntur, loci a toto in loco, & a toto in tēpo-
 re. Totum vniuersale idē est quod superius vel vni-
 uersale, vt quodlibet genus respectu suarū specierū,
 & quælibet species respectu suorū indiuiduorū. Vt
 animal respectu hominis, homo respectu Ioannis.
 Dicitur

Dicitur autē totū vniuersale, quod propter suā com-
 munitatē suas species in se includat, quæadmodū totū
 suas partes: ex quo, dum sit diuisio, velut ex to-
 to partes erunt. Partes autē subiectiue nominant,
 quia subiiciunt toti secundū ordinatā prædicationē
 & prædicamentale dispositionē vel coordinationē.
 ¶ Fit autē argumentatio ex hoc loco, tā affirmatiue
 quā negatiue, ex parte subiecti atq; ex parte prædica-
 ti. Neq; magnificandū est quod quidā dicunt, a to-
 to vniuersali affirmatiue nō valere argumentatio-
 nem, nisi ponat constantia partis ad quā est procedē-
 dum. Itē a parte ad totū nō valere negatiue, nisi con-
 stantia parū posita. Siquidē constantia (quā vocant)
 in huiusmodi argumentationib⁹ subintelligit, tacite
 q; semper includit, etiam si nō exprimatur, in proposi-
 tione illa quæ tenet in mēte dū enthymema confici-
 tur. Constantiā autē poni dicunt aliqui⁹, quando ip-
 sum esse asstruunt. Vt si talē conficiā argumentatio-
 nem. Omne animal sentit, homo est, igitur homo sen-
 tit. Hic in scda propositione dicunt constantiam po-
 ni hominis. Verū illam satis putam⁹ intelligi in ea
 quæ in mēte tenetur, homo est animal, aut conclusio-
 nem sub conditione intelligim⁹. Igitur homo, si est,
 sentit. ¶ Facim⁹ igitur a toto vniuersali argumen-
 tationes affirmatiue, ex parte subiecti, hoc modo. Sit
 questio. Num iustitia sit res utilis & expetenda; di-
 cemus ita habere quoniā omnis virtus est res utilis
 & expetenda. Valet & negatiue. Vt si queratur. Num
 furtum sit vtile? ita licebit ex hoc loco argumentari.
 Nullū vitium est vtile, furtū est vitium, igitur furtū nō
 est vtile. Maxime horū argumentorū, sunt ista. Cū
 quo cōuenit gen⁹, cū eodē cōuenit & species. Cum
 quo nō conuenit gen⁹, nec etiā species. Similiter ex
 parte prædicati licebit argumentari, ad hunc modū
 Hoc animal habet omnē sensum, igitur habet olfactū
 Hic homo omnē habet virtutē, igitur & pietatem.
 Negatiue, hoc corpus nō habet sensum, igitur nō ha-
 bet olfactū. ¶ Fit quoq; totidē modis argumentatio
 ex specie ad gen⁹, siue a parte subiectiua ad totū vni-
 uersale. Affirmatiue quæ subiectiua. Concha habet
 vel vnā

Modi argu-
mentandi

vel vnicū vel duos tantū sensus, igit̄ aliquod animal
vnicū sensum vel duos tantū habet. Veritas ap̄ im-
probos odiū parit, igitur quāsdā virtus apud impro-
bos odiū parit. Negatiue subiiciendo, ita argumen-
ta mur. Cōcha nō habet ōnes sensus, igit̄ aliquod animal
nō habet ōnes sensus. Affirmatiue prādicando. Ha-
bet factū, igitur habet sensum. Negatiue prādicādo
Nō habet visum, igitur nō omnē sensum habet, vel
aliquē sensum nō habet. Nō habet charitatē, nō igit̄
omnē habet virtutē. Maximā. Cū quo cōuenit pars
subiectiua, cū eodē & totū. Cū quo nō cōuenit pars
nec totū. Hoc autē est in huiusmodi argumentati-
onibus obseruandū, vt cum a toto vniuersali proce-
ditur, semper ipsam accipiat vniuersaliter. Nā ab ip-
so tantū particulariter sumpto, nō valet ad partē ar-
gumētatio. Vt nō sequit̄. Aliquod animal habet om-
nem sensum, igitur cōcha habet omnē sensum. Nisi
forte in cōsequēte omnes partes accipias disiuncti-
ue hoc modo. Aliquod animal habet omnē sensum
igitur homo vel brutū habet omnē sensum. Cōtra
vero, cū a parte ad totū, procedit, ad totū particula-
riter sumptū procedi debet. Non enim sequit̄. Cōcha
tantū vnū sensum habet, vel duos, igitur ōne animal
tantū vnū vel duos sensus habet. Neq; si auis alas
habet, cōsequēs est, ōne animal habere alas. Ab om-
nibus tamē partibus copulatiue sumptis, per modū
inductiōnis valebit argumentatio. Et quoniā cir-
ca singulos pene locos solēt plures adduci malā ar-
gumētationes, potissimū enthymematicā, aliquo
defectu laborātes, aduersus omnes huiusmodi gene-
ralis potest vna responsio adhiberi, dicēdo, quatenus
valere argumētationē enthymematicā ex his locis
desumptam, quatenus ex propositione explicata cū
ea quæ tenetur in mente, bonus potest confici syllo-
gismus, vel categoricus, vel vt minimū hypotheti-
cus, secundū modum aliquē rite dispositus. Vbi ve-
ro id fieri non poterit, non valebit enthymema. Ex
empli gratia, hæc argumentatio sumpta a specie nō
valet. Auis volat, igitur omnē animal volat, quoni-
am suppleta propositione quæ subintelligit̄, hic ha-
betur syl-

betur syllogismus. Auis volat, & auis vel ōnis auis
est animal, igitur ōne animal volat. Qui syllogismus
quoniā non valet. In tertia enim figura vniuersaliter
concludit̄, & procedit a termino in antecedēte non
posito vniuersaliter, ad eundē in cōclusionē vniuer-
saliter positū, iacirco nec enthymema pri⁹ factū va-
lebat. Similiter istud enthymema. Animal currit, igitur
homo currit, nō valet, quia syllogismus ad quē
reducitur nō valet, iste videlicet. Animal currit, &
homo vel ōnis homo est animal, igitur homo currit.
Maiore enim particulari in prima figura, nihil sequit̄.
Item nō sequitur. Tantū animal est homo, igitur tā-
tum animal est substantia, eo quod iste syllogismus est
malus. Omnis homo est substantia, tantū animal est
homo, igitur tantū animal est substantia. Est enim in
prima figura minor vtiualiter negatiua & procedit
tur a termino substantia in antecedente non posito
vniuersaliter ad eundē terminū in cōclusionē vni-
uersaliter positū. Nam signū tantū, hanc habet vir-
tutem, vt terminū mediate sequētē vniuersaliter
accipi cogat termino immediate sequētē, nō ita po-
sito, ad hanc formam examinabitur quælibet argu-
mentatio sophistica, quæ in debita forma peccabit.

CAPVT SEPTIMUM.

De loco a toto integrali.

Secundus locus a toto est, locus a toto integrali
Totum integrale est, quod resultat ex partibus
quantitatem habentibus. Pars integralis est, quæ
cum alijs partibus reddit quantitatem totius. Par-
tes integrales ille sunt, quæ certo ordine adinuicem
coniunctæ cōstituunt magnitudinē seu quantitatem
totius. Vt ex capite cōiuncto collo, & illo cum hu-
meris, & ijs rursum cum brachijs & ventre, atq; ita
deinceps, integratur hominis quāritas. Quædam
dum ex cōiunctiōne fundamēti cum parietibus, &
parietum cum tecto, integratur aut magna, aut para-
ua, aut ampla, aut stricta domus: & item in alijs.
Inter hæc autē partes integrales quædam præcipua-
les & præcipua nominant̄, sine quibus totū nequa-
quam potest subsistere. Vt hominis præcipua par-
tes sunt,

tes sunt, caput, cor, intestina, & alię eiusmodi partes. Ceterū manus & pedes sunt partes min⁹ principales, quia sine ipsis nihil prohibet rē subsistere. Integrales tamē partes sunt, quia ex ipsis est totū sua integritas. Nō em̄ dicitur homo integer perfect⁹, & omnibus suis partib⁹ absolut⁹, si aliquo decentiū membrorū sit mutilat⁹, quęadmodum dom⁹ imperfecta dicitur, si nullā fenestrā habeat, aut focū nō habeat; aut aliquid eorū quę solent dom⁹ habere. Si vero tectū nō habeat, ne dom⁹ quidē nomine appellabitur; adeo est tectū præcipua pars dom⁹. Cū ergo dicimus in proposito, argumentationē fieri a toto integrali ad partē, vel a parte ad totū, nō loquimur nisi de parte principali. ¶ Fiant autē argumentationes a toto ad singulas partes, tantum affirmatiue. Vt si hoc est dom⁹, igitur & tectū habet & parietes & fundamentū. Si est homo, igitur caput habet & collū & vētrē, cor & intestina, ceteraq; mēbra vitę necessaria Maxima. Posito toto integrali, poni necesse est, & quālibet partē eius. ¶ Ad partes autē minus principales, nō valet argumentatio. Domus est, igitur forcum habet, aut fenestras; aut alia huiusmodi nō simpliciter necessaria ad simplicē existentia dom⁹. Nec sequitur. Homo est, igitur duas aures habet, aut quinque digitos, aut duas man⁹. Veruntamen a perfectione totius, posset procedi etiam ad nun⁹ principales partes, hoc modo. Si hæc omnino perfecta est domus, igitur & fenestras & focū habet & penū atq; cubiculum. Si homo omnino integer & perfectus est, igitur duas aures habet, & quinque digitos in singulis manibus. Nā si aliquo horū careat, mutilat⁹ aut truncatus homo dicitur, & dom⁹ aliquo eorū quę in perfectis domib⁹ inueniri solent carens, recte imperfecta dicitur. ¶ Negatiue autē non valet argumentatio, a toto ad singulas partes. Dom⁹ non est, igitur nō habet fundamentū. Sæpe em̄ domo diruta manent fundamenta & parietes aliqui. Et tugurium parietes quidā habet & tectū, cū non sit dom⁹, ob fundamenti defectū. Si tamē ad omnes partes simul sumptas, sub discussione procedatur, ita valebit. Si em̄ dom⁹ non est,

nō est, igitur vel fundamentum vel tectū vel parietes nō habet. Si homo non est, igitur vel caput vel collū vel cor nō habet. Maxima. Si totū non est, aliā eius partē non esse necesse est. ¶ De loco vero qui est a parte integritate ad totū integrū, contrario modo est determinandū. Valet em̄ argumentatio a negatione singularē partū, ad negationē totius. Vt si ydolū cor nō habeat nō erit homo, si tugurium fundamentū non habet, dom⁹ non est; si dirutū ædificium tectū non habet, nō est dom⁹. Maxima. Ablata parte aliqua principali, totū esse nō potest. In partibus autē minus principalib⁹ nō valet argumentatio, nisi arguatur ad perfectionē totius. Si em̄ hoc ædificium focū non habet, aut fenestrā; aut cubiculū, domus perfecta nō est. ¶ Affirmatiue a singulis partibus nequaquā valet argumentatio. Non em̄ sequitur. Habet fundamentū, igitur est dom⁹, aut tectum habet, igitur est dom⁹. Ab omnib⁹ tamen simul & cōiunctim sumptis, valebit. Si em̄ fundamentum parietes & tectū habet, est dom⁹. Maxima. Positis omnib⁹ partibus, necessario ponitur totū. ¶ Est autē huius loci a toto integro ad partē, ad alterius itē qui a parte sumitur ad totū, magna vtilitas, ijs qui in eo bene exercitati fuerint; cū videlicet considerantes quę & quāta ad integritatē vniuscuiusq; rei pertineant, ex eorū consideratione de re ipsa quę ex illis integratur indicant⁹, vel eōrario de partib⁹ ex ipso toto. Ad hūc modū Boeti⁹ colligit res humanas prouidentia regi, ex cōsideratione totū. Mund⁹, inquit, prouidentia regitur, & res humanę sunt pars mundi, igitur res humane prouidentia reguntur. Rursum, ex cōsideratione omnium partū ostendit medicinā esse vtilē. Morbos, inquit, depelli, salutē seruari, mederi q; vulnerib⁹, vtilē est; igitur medicina est vtilis. Ex his em̄ constat & integratur medicina. ¶ Sic arguimus aliquē esse legis impletorē, quoniā Deum diligit & proximū. Ex his em̄ duob⁹ integratur impletio legis; quoniā (iuxta verbū Domini) in his duobus tota lex pēdet, & Propheta. Cōtra vero, a negatione vnius partis, ostēdimus aliquē nō esse impletorem le-

DE LOCIS DIALECTICIS

tozem legis: quoniā vel Deum nō diligit, vel proximum. Sic pietatē habere quēpiā colligimus, si & Deū & parentes & p̄ceptores, maiores item atq; minores, affectu debito colat. Ex his em̄ integratur vera pietas. Si autē horum omnium vel vnū defuerit, colligimus non habere illū pietatem. Ita colligimus iustū quēpiā esse, qui & Deo reddit quæ sua sunt, & hominibus item vnicuiq; quæ sua sunt. Alterum autē si desit, iustitiā quoq; negam⁹ illi adesse. Sic liberalē probamus, qui & illic dat vbi dandū ratio dicitur, & vbi dandū nō est, a dādo abstinet. Alterum si desit, liberalitatem destrui⁹. Ita in singulis v̄tutib⁹, quantū vnaquæq; ad sui integritatē requirat, diligētē contemplandū. ¶ Similiter & in scientiis argumētari possum⁹; grāmaticū esse, quoniā recte dicere & recte scribere nouit; alterū si desit, grāmaticū esse negam⁹. Dialecticū esse, si & p̄p̄e inuenite nouit ad quæstionē propositā argumenta, inuentaq; disponere. Rhetorē esse, si & recte inuenire nouit, & disponere, & eloqui, memorari quoq; & pronūciare, atq; ita in cæteris. Grāmatica em̄ cōstat in recte loquēdo & recte scribēdo. Dialectica in recte inueniēdo, & disponēdo siue dijudicādo inuēta. Rhetorica cōstat quinq; partibus inuentione, dispositione, eloquutione, memoria, & pronūciatione. Ita in cæteris scientiis cōsiderandum ex quibus sit vniuscuiusq; integritas. Ex hoc quoq; loco colligimus artem quālibet esse vtilem vel inutilē: si videlicet aliqua ei⁹ pars sit prohibita vel inutilis. Vt (ex emplī gratia) magicam artem ostendimus malā & illicitam esse, quoniam cōsultatio dæmonū & quæcū ipsi habetur cōuētio mala est & illicita. Est em̄ hæc pars magicæ artis. Item gnatonicā siue assentatoriam artē dānamus: quoniā etiam falsū dicentibus assentiri (quod est bona pars eius) malū est. Sic lenonum & meretricū artem damnam⁹, quoniā inficcare adolescentes (quod est pars artis illorū) pessimum est. Ita in cæteris. ¶ Vehementer autem poterit ex hoc loco affectus commoueri, si ex eo accipiamus Rhetoricā eloquutionē, per explicationē singularum

LIBER QVINTVS

Ro. 186

gularū partium eius rei de qua loquimur. Veluti si Christi Dñi nostri miserā quā in passione sensit, ita proponā. Ecce Deus & homo Christus, qui singula corporis sui mēbra hominū obsequijs dedicauerat, cui⁹ caput, os, guttur, lingua, edocēdis ignorantibus plurimū laborauerūt, cui⁹ aures neminē respuerūt cuius oculi multa semper miseratione pauperes respexerunt, cui⁹ man⁹ plurimos sanauerūt, cuius pedes terrā docēdi gratia multo labore itineris perambulauerunt, cui⁹ genua in oratione pro nobis saepe multū & diu terræ affixa hæserunt, cui⁹ cor multa pro nobis sollicitudine frequēter angustiatū fuit, cuius intestina ōnia pro nobis subinde exhausta fuere laborib⁹, deniq; qui totū sese quant⁹ quant⁹ erat hominum obsequijs dedicauerat, ecce hic modo hic in gratissimis hominib⁹, a capite ad pedes vsq; affligit̄ & leproso assimilā. caput corona spinea pungitur, & aridine cedit: cerebrū & oculi vigilijs deficiūt: aures cū barba vellicātur crudeliter, humeri ligno graui onerātur, man⁹ diris stringūtur vinculis, palmae & volæ horridis perfodiūtur clauis, lingua felle vexatur & aceto: deniq; mēbra vniuersa flagellis cæduntur; & roseo perfusa sanguine madent. Quis tantam non exhorrescat miseriam tantam non exæctet ingratitude? ¶ Sic hominis possumus vilitatem ostendere, ex singularum cōsideratione partū. Quæso te quid homine secundū corp⁹ vilius quid capitis vertex, nisi testa quēdā fictilis? quid cerebrū intus reconditū, nisi lactea quædam coagulatura? quid oculi, nisi congelatus humor? quid nares, nisi meatus immaūde putredinis? quid aures & ipse suas profundentes fordes? quid deniq; vēter & intestina ōnia, deniq; tot⁹ ipse homo, nisi vas quoddam fictile, & saccus stercoraceus, sordib⁹ & fetore plenissimus? Quid igitur superbis, terra & cinis imparū sterquiliniū, imo stercus ipsum & filius stercoris? Ad hūc modū licebit & singularū virtutū præcellentia, ex partū ipsas integrantiū commendatione, item & scientiarū atq; artū vtilitatē ostentare.

¶ CAPVT OCTAVVM.

¶ De los

DE LOCIS DIALECTICIS

De loco a toto in quantitate.

Totū
in quā
tate.

Praeter hos duos, sūt alij quatuor modi totius. Inuenitur em̄ in quāitate quod h̄i totū, & quēdam pars. Itē in modo in loco, & in tēpore. Totum in quāitate est, quod libet vniuersale vniuersaliter sumptū. i. quilibet terminus cōmunis cū signo vniuersali acceptus. Nā vt Boetius ait, cum omnia dicimus, in quāitate totū dicimus. Si vero aliquid quāitatis excerpimus, quāitatis ponimus partem. Quia em̄ multitudo quāitas est, quando per signū vniuersale significamus totā multitudinem eorū de quibus loquimur esse aut talē, aut talē, non immerito in quāitate totū nominabimus vel vniuersum. Vt qui dicit, omnē hoīem habere sensum, dicit vniuersam hominū quāitatē siue multitudinē habere sensum. Cū vero partē aliquā excerpimus, solū vnā aut alterā ponētes, recte in quāitate vel multitudine partē dicimus. Vt cū dicitur Petrū aut Ioannem habere sensum, iā solū pars illius multitudinis prioris dicit habere sensū. Est autē differētia inter totū vniuersale & totū in quāitate. Hęc sola, quia non dicitur totū in quāitate, nisi sumitur cū signo vniuersali; totū vniuersale autē dicitur, etiā sine signo vniuersali. Propter quod, a toto vniuersali & a toto in quāitate omnino eadē sūt argumētatiōes. Nō em̄ valet (vt supra dixim⁹) a toto vniuersali ad partem argumētatio, nisi ipsum ponatur vniuersaliter; quōd cū fit, totū in quāitate habetur. E cōuerso autē nō similiter pceditur. Nā ab vna parte subiectiua ad totū vniuersale nō vniuersalit̄ positū, valet argumētatio. Ad totū in quāitate debet pcedi ab omnibus partib⁹ simul sumptis, ad eū modū quo supra ostēdimus fieri inductiones. Vnde oīs inductio quomodo docunc⁹ fiat, siue ex parte subiecti, siue ex parte p̄dicati, ad hūc locū p̄tinet, quod dicitur a partib⁹ in quāitate ad totū. Quare breuitate studētes, ijs quę sufficiēter ante dictū sunt repetēdis supersedemus.

CAPVT NONVM.

De loco a toto in modo.

In modo etiā inuenitur totū & pars. Cū em̄ vocabulum

LIBER QVINTVS

Page 67

cabulum nulla determinatiōe restrictū simpliciter & per se proferi, in modo totū dicitur, quasi non distinctū aut diuisum aut restrictū aliquo modo, sed ab ipso modo integrū manens. Cū vero terminus per se prius sumpt⁹, adiecta determinatione, per modū aliquē speciale determinat, merito pars in modo vocatur: quia per additū modū, quasi per particulam quandā, dicerptū atq; contractū est. Vt cū, homo, dico, quasi omni modo liberū, totū nominatur in modo: cū vero, homo alb⁹, vel rudis, determinatio vel mod⁹ qui adijcit partē efficit. Fiunt autē hic argumētationes sic per omnē modū, vt supra ostēdimus in loco a toto vniuersali: videlicet affirmatiue & negatiue ex parte subiecti, & ex parte p̄dicati: & omnino similiter fiunt maximæ. Sit exēpl⁹ gratia quæstio. Nū rudes homines sint capaces disciplinae: sic a toto argumētatur. Omnes homines sunt capaces disciplinae, rudes autē homines etiā homines sunt, igitur & ipsi capaces sunt discipline. Sit itē quæstio. Nū malos & ingratos homines diligit Deus: dicim⁹, ita esse: quoniā omnes simpliciter homines, vt suas facturas, diligit. Negatiue argumētatur. Deus malos homines nō odire, quoniā nullos homines Deus odit. Itē colligim⁹. Deus non irascendo mutari, quoniā omnino nō mouet aut mutatur. Maximæ sunt. Cum quocunc⁹ cōuenit totū in modo, & pars. Cū quocunc⁹ autē non cōuenit totū, nec pars. A parte vero ad totū ex opposito fiunt argumenta sicut a parte subiectiua ad totū vniuersale, affirmatiue. & negatiue ex parte subiecti & ex parte p̄dicati. Sit quæstio. Nū anima moueatur: ita terminabitur. Anima mouetur irascēdo, igitur mouet. Angelus mutatur intelligēdo atq; volēdo, igitur mutatur. Homines impij dānabunt, igitur aliqui homines dānabuntur. Homines impij nō saluabuntur, aliqui igitur homines nō saluabuntur. Maximę patēt. Est autē caute hic aduertendū, ne pro parte in modo sumatur dictū secundū quid, vt phylosoph⁹ appellat, hoc est, ne pro determinatione restringēte, sumatur aliqua nō restringēs, vt pote diminūēs, ampliās, aut a iā alia distra

DE LOCIS DIALECTICIS

alia distrahēs. Sola em̄ determinatio restringens, facit partē in modo. Ceterū determinationes alię omnes faciunt dictū scđm quid & argumēta sophystica. Est autē determinatio restringēs, quando terminus sine determinatione predicat vniuersaliter de aggregato ex determinabili & determinatione. Vt omnis homo alb⁹ est homo: omne quod mouet irascendo mouet. Omne currēs velociter, currit. Quando vero termin⁹ simpliciter sumpt⁹ nō vere predicatur de toto aggregato ex determinatione & determinabili, nō est pars in modo, sed dictū scđm quid, & determinat o adiecta nō est restringēs, sed vel distrahens, vel diminuens, vel ampliās. Exēpli gratia. Homo praterit⁹, non vere est homo. Niquiter humilis nō est humilis: fctē sanct⁹, non est sanctus. Itē nō omne album dentibus, simpliciter album dicens est, vt æthiops: nec omne quod mortuū animal est simpliciter animal: nec omne quod depict⁹ homo est, simpliciter homo dicitur. Ideo hæc nō sunt partes in modo, sed dicta secundū quid: quæ faciunt locum sophysticū, quęadmodū in ctenchis sophysticis latius agetur. **¶ CAPVT X.**

De loco a toto in loco & tempore.

TOTUM in loco & tempore. **I**N loco totum nominatur, aduerbium vniuersale. Liter oēm locū significās, vt vbiq; nusquā, nullibi. Pars vero in loco dicitur, quæ particulariter aliquē tantū locū significat. Vt hic, illic, istic, in domo, in tēplo, in hoc aut illo loco. Similiter in tempore totū vocatur, aduerbiū omne tēpus significās vniuersaliter: vt nunquā, semper. Pars vero in tempore est, dictio significās aliquod tēpus particulariter: vt nunc, hodie, heri. **¶** Sumunt autē argumēta per hos locos affirmatiue & negatiue. Affirmatiue a toto in loco. Deus vbiq; adest, igit & in cubiculo quālibet secreto adest. Vbiq; dominat De⁹, igitur & in abyssis maris & in infimo baratri. A toto in tempore Sēper fuit beata Diuinitas, igitur & tunc beata fuit cum nondū vlla esset facta creatura. Sēper vera dixit Christus, igitur & tunc verum dixit, quando ait de omni verbo ocioso esse reddendā rationē. Negatiue atq;

LIBER QVINTVS

tine a toto in loco. Nusquā desunt mali, igitur neq; in desertis neq; in monachorū conuentibus mali desunt. Nusquā abscondi potest homo a conspectu Dei, igitur neq; in abditissimis terræ latibulis. A toto in tempore. Nunquā mentita est veritas, neq; tunc igitur mentita est, cū dixit, difficile esse, diuitē intrare in regnū celorū. **¶** A parte quoq; in loco ad totum valet negatiue tantum, hoc modo. In celo nō sunt mala, igitur non vbiq; sunt mala. Roma nō est vsus porus frumentarij (quē cereuissā vocamus) igitur nō vbiq; eius est vsus. Nō fuerunt homines tūc cum mund⁹ nondū subsisteret, igitur nō semper fuerunt homines. Dū prandēs, voce orandū nō est, nō semper igitur voce orandū est. Hæc autē argumētationum cōfirmatiue maximæ hæc sunt. **¶** Cū quo conuenit totum in loco aut tempore, cum eo & pars. Cum quo conuenit pars, cum eo & totū. Cum quo autē totum non cōuenit, nec pars. Cū quo pars non cōuenit, nec totū. **¶** Affirmatiue autē, ab vna parte non valet. Nō em̄ sequitur. Hic est, igitur vbiq; est. Modo vera loquitur, igitur semper vera loquitur. Ab omnibus autē partibus simul sumptis, valebit. Vt, si Deus est in celo, & in inferno, & in mari, & in terra, & in aere, Deus vbiq; est.

¶ CAPVT XI.

De loco a causis.

POST absolutos locos totius, restant ij loci qui a causis & ab earum effectis sumuntur. Ponunt autem Physici quatuor genera causarum. De quibus plene a nobis tractū est in libris quos de consideratione rerum naturalium ædidiimus. Per totum librum secundum, qui & a causis tituli habet inscriptionē. Pauca tamen & hic dicenda sunt, quāntum necessitas postulat & propositū deposcit. Causarum itaq; alia est materialis alia formalis, alia efficiens, alia finalis. Definuntur autem sic causa.

Causa, est ad cuius esse sequitur aliquid. Hoc est, illud est causa, cuius virtute quoquo pacto aliquid efficit. Id em̄ omne quod aliquo modo est ratio cur alterum existat, causa nominatur. Vt, domus a ij mus causa

mus causa sunt, faber qui construit eam lapides & ligna ex quibus componitur, forma quoque & figura eius, ac postremo quieta inhabitatio. Sequitur autem effectus causam, non quidem tempore. Nam simul & sol exoritur & dies fit. Necque logica consequentia. Sunt enim nonnullae causae voluntariae, quae pro suo arbitrio libere possunt vel agere vel non agere, ut homines, sequitur autem natura seu ordine naturali. Ordine enim naturae id quod efficit vel aliquo modo facit adesse alteri, prius seu dignius est eo quod ab ipso esse accipit. Sic pater naturae ordine semper filio prior manet, ad quantumvis etiam magnas dignitates euecto; quemadmodum narrat Gellius in nocturnis atticis. Honestissimam concertationem inter patrem & filium, uter viri cederet loco, quod hic dignitate praeretur patri, pater vero naturae ordine filio esset praefectus. Prima autem causae species est, causa efficiens, quae sic definitur. Causa efficiens est, a qua primo fit motus, ut aliquid fiat. Nam quod praestat in agendo principium motus, quodque primum operi velut manum admolitur, hoc naturae efficiens est. Ut qui domum struit, & fundamenta iacit, ac parietes superstruit, deinde tecto aedificium complet, aut qui ad huiusmodi ministrat, effecisse domum dicitur. Sic ignis facere ignem dicitur & in summa, quilibet artifex sui operis efficiens est, & quodlibet naturale agens suum opus vel operationem efficit. Verum non in omnibus, nec semper eodem modo, sumitur argumentum. Sunt enim causae quaedam necessariae, id est sine quibus effectus certus fieri nequit, ut dies non nisi ex ortu solis ablatione a nostro hemisphaerio. Eclipsis solis, non nisi ex interpositione lunae inter solem & aspectum nostrum. Eclipsis lunae, non nisi ex interpositione terrae inter solem & lunam. In his causis, sunt argumenta tam affirmatiua quam negatiua, tam a causis quam ab effectibus. Ut sequitur. Sol exoritur, igitur dies est, vel dies fit. Sol abscedit a nobis, aduesperascit igitur. Ita sol totus occidit, tenebrae aduenerunt, nox igitur est. Sol nondum exortus erat cum Troia deualaretur, non est igitur interdiu, Troia deualata. Non erit hoc anno interpositio lunae inter solem &

solem & aspectum nostrum, igitur non erit solis eclipsis. Erit hodie interpositio terrae inter solem & lunam, igitur hodie luna eclipsis erit. Ab effectu, ut Dies fit, igitur sol oritur. Ita plenus dies est, igitur sol totus non bis ortus est. Luna eclipsatur necesse est igitur terrae interpositae esse inter solem & lunam. Non eclipsabitur hoc anno luna, necque igitur erit interpositio terrae.

Maximae haec sunt. Posita causa efficiens, ponitur effectus eius. Ablata causa efficiente, necessario aufertur & effectus. Posito effectu, ponitur & causa ad tale effectum necessaria. Ablato effectu, aufertur & causa.

Quaedam vero causae sufficiens tantum sunt, non etiam necessariae ut iugulatio causa sufficiens est mortis non necessaria tamen. Potest enim mors pluribus alijs modis accidere, quemadmodum Boetius in suo libro de Consolatione philosophico deslet, Quos sepe, inquit de hominibus, muscularum morsus, aut vermiculorum in secreta quaeque naturae reptantium necat introitus. Ab his causis valet solum argumentum affirmatiue sumptum & ab effectu negatiue. Ut sequitur: si hic iugulatus est, necessario ipsum interijisse, & si non interijit, necque iugulatum esse. At non consequitur: si interijit, iugulatum esse. Necque oportet, si non sit iugulatus, non interijisse. Sunt enim haec duo argumenta sophistica.

CAPVT XII.

De vulgari vsu horum locorum a causis.

Solent autem vulgo recentiores in omnibus his locis a causis, atque ita ab effectibus, non aliter argumentari, quam vel in propositionibus quas vocant de effectu secundo adiacente, id est a positione vnius ad positionem alterius, vel a destructione ad destructionem aut cum praedicatis bonum & malum, a bonitate causae ad effectum, vel e contrario. Necque modos illos argumentandi nos damus, cum recte valeant. Verum posterius ostendemus & alium longe meliorem & generaliore horum locorum usum omnibus disciplinis artibusque non mediocriter commodum. Prius tamen per singula causarum genera discurretes, paucis indicabimus modos illos argumentandi vulgatiore, ne vel fastidiri vel vitia, vel vtilium quicquam negligere merito arguamur.

DE LOCIS DIALECTICIS

A causa efficiēte.

¶ Itaq; ab efficiente causa, ita vt supra ostensum est argumētatur a positioe causa ad effectū, & eontrario item & ab abnegatione. Vbi & hoc est adijciendum quando in terminis significantibus potentiam vel habitū assignatur causa, tunc in consequente inferri debere non actualē effectus existentia, sed possibilē. Exempla gratia: si domificator est, domus esse potest, si adest pistior, panis haberi potest: si scriptor, scriptura haberi potest. Ad actualē autē existentiam non valebit argumētatio. Pistior est, igit panis est. Domificator est, igit dom⁹ est. Nam etiā si nullus actu sit panis, pistior tamē vere dicitur is qui artem vsurq; habet coquendi panē: & scriptor dicit, nulla actuali existente scriptura, Deniq; & si actuali vocabulo exprimat causa, non tamen esse, sed forte aut si ii, aut incipere effectū colligim⁹. Non em sequitur. Domificas est, igitur dom⁹ est. Quamdiu em in faciendo domū artifex occupat, nondum illa subsistit in esse sed tantum est in fieri. Sic igitur licet argumētari. Est qui domificat, igit dom⁹ incipit esse, aut fit, aut in fieri est, aut erit: subaudi si pergit artifex. ¶ Ab esse autē effect⁹ ad esse causā, siue actualis siue potētiālis, non valet argumētatio. Non em sequitur. Dom⁹ est, igitur domificans aut domificator est. Dom⁹ em subsistit, etiā tunc quādo multos annos is qui cam struxit quieuit in cinere. Sed vel esse vel fuisse aliquādo causā, inferitur ab existentia effect⁹. Item a fieri effect⁹ ad existentia causā proceditur. Si em dom⁹ fit necesse est quispiā sit qui adificet eam. ¶ Circa locum autē a causa materiali, distinguitur duplex materia; quæ dā permanēs quæ dā transiens. Materia permanēs dicitur, quæ in re postquā effecta est permanet in sua natura. Vt lapides & ligna & calx, sunt materia permanens dom⁹. Postquā em domus extructa fuerit, lignū manet lignum, & lapides permanēt lapides. Transiens autē materia est, quæ scdm suam substantiā nō manet in re effecta, sed mutatur & formam accipit aliam. Vt farina & aqua sunt materia panis sed transiens: quoniam postquā panis coctus est, nec farinam vltra videmus

A causa materialis.

LIBER QUINTVS

Fo. 170

demus nec aquā. Similiter filix est materia vitri trāsens: quoniam cum vitrū factū est, nusquam filix apparet, sed transijt. ¶ Secundū diuersitatem autē huiusmodi duplicis materiæ, aliter & aliter sunt argumentationes a materia. Veruntamē affirmatiue argumentādo nihil refert. Similiter em proceditur a positioe materiæ ad possibilitatē effect⁹ hoc modo. Ferrum est, igitur culter ferreus aut arma ferrea possunt esse. Aqua & farina sunt, igit panis haberi potest. Ligna & lapides & calx adsunt, potest igitur haberi dom⁹. Maxima. Posita causa materiali, possibile est effectū poni. ¶ In argumētando autē negatiue, aliter procedit. A materia em permanente auferimus effectū, si non actu subsistat causa materialis, hoc modo. Nō est ferrū, nō igitur sunt arma ferrea. Non sunt lapides neq; ligna, non igitur domus Maxima. Remota causa materiali permanente, res mouetur effectus. In materia autem transeunte, ex actuali negatione materiæ vō valet negatio effect⁹. Non em sequitur. Non est farina, igitur non est panis. Non est filix, non igitur vitrum. Sed vt valeat, oportet ita procedere. Nō fuit filix, igitur nō est vitrum. Non fuit farina, igitur non est panis. Valebit tamē ad fieri effect⁹, hoc modo. Nō est ferrū, nō possunt igit fieri ferrea arma. Non est farina, non fit igitur panis, neq; fieri potest: subaudi, quamdiu non est materia. ¶ Ab effectū causæ materialis permanentis sic proceditur, Arma ferrea sunt, igitur ferrū est. Domus lapidea est, igitur lapides & ligna sunt. In materia autem transeunte sic. Vitrum est, igitur filix fuit, Panis est, igitur farina fuit. Maxima, Posito effectū causæ materialis permanentis, ponitur simul & causa. Posito effectū causæ materialis transeuntis, necesse est materiam ipsam præsuisse. Negatiue autem nō valet a negatione actualis existentie in neutra materia. Non em sequitur. Dom⁹ nō est igitur ligna & lapides non sunt. Vitrum nō est, igitur filix non est. Valet tamen, si negetur possibilitas effectus, hoc modo. Panis non potest esse, igitur farina & aqua non sunt. ¶ Possumus quo

q̄ argumētari in prædicatis, bonū & malū, hoc modo. Farina fuit bona ex qua panis iste pist⁹ est, igitur panis bon⁹ est. Farina mala fuit, igitur panis nō est bon⁹. Ferrū bonū est vnde hæc arma facta sunt, igitur ipsa arma bona sunt. Si autē ferrū non est bonū, nec quæ ex illo facta sunt. Maxima. Si causa materialis bona est, ipse quoq; effectus bonus est. Si causa materialis mala est, effect⁹ malus erit. ¶ Vbi tamen aduerte, cū affirmatiue bonitas effect⁹ ex bonitate causæ colligitur, intelligendū esse consequēs, nō secundum omnimodā effectus bonitatē sed quātum ex ratione materiae. Potest em̄ esse panis malus, etiā ex optima farina coct⁹, nimirū si pistor male coxerit, aut nimirū fermenti iniecerit, aut aquæ nimium, aut si alius aliquis defect⁹ aliunde cōrigerit. Sic potest dom⁹ esse mala & ruinosa, etiā quæ ex optimis lapidib⁹, & calce præstantissima fuerit ædificata a malo artifice. Ab effectū quoq; valet econverterse. Si em̄ effectus bon⁹ est, & causa materialis bona sit necesse est: si autē ille malus (intellige ex vitio qd̄ ad materiam attineat) & ipsa causa materialis mala erit.

A causa formali;

¶ A causa autē formali sic argumētatur affirmatiue. Albedo est, igitur albū est. Scientia est, igitur sciēs est. Anima bruti est, igitur brutum. Negatiue. Si nō est albedo, non est album. Maxima. Posita causa formali; ponitur effect⁹. Remota causa formali, remouetur & effect⁹. Econtrario itē ab effectū valet affirmatiue. Si albū est, albedo est: si homo est, rationale est: si lapis est, forma lapidis est. Negatiue. Si non est albū non est albedo, si nō est brutū, non est aniā bruti. ¶ Vbi nota, duplices esse formas, substantiales, & accidentales: ac rursum, quasdā dici naturales, quasdam artificiales. Qua distinctionē plenius in Phisicis declarauimus, libro secundo. In omnibus autē formis, siue accidentalibus, siue substantialibus, siue naturalibus, siue artificialibus, similiter valet argumentatio. In forma tamen hūana, hoc specialiter est obseruandum, vñ solū ab esse ei⁹ procedat, sed ab inesse. Non em̄ sequitur. Anima rationalis est, igitur homo est. Sequitur tamen. Anima rationalis inest corpori, igitur

pori, igitur homo est. Quod autē in sola anima rationali, hoc sit speciale, inde est, quia ipsa sola potest esse quādo nō inest materiae, quod de nulla alia forma habet veritatē: cum ipsarū omnium esse sit inesse, nec possint vnq; extra materiā subsistere, vt in Phisicis plenissime declaratū est, libro primo & octauo. ¶ Sub hoc autē loco a causa formali, cōcludēdus videtur locus ille qui apud Aristotē signatur, ab inexistētia formæ ad subiectū ab ea denominationē: qui communiter breuitatis gratia appellari solet, locus ab inesse ad denominare. A quo ita argumentatur. Parieti inest albedo, igitur ipse est albus. Anima inest scientia, igitur anima est sciens. Itē in formis substantialibus. Huic cōposito naturali inest rationalis anima, igitur est homo, Maxima. Vnumquodq; subiectū a forma inexistente denominari debet.

¶ A causa deniq; finali argumēta fiunt, in prædicatis, bonum & malū. Vt si beatitudo est bona, igitur virtus est bona. Virtus em̄ ordinatur ad beatitudinem consequendā, tanquā ad propriū suum finē. Sanitas bona est, igitur amaræ potionis sumptio bona est, deambulatio quoq; post cenā: & alia huiusmodi quæ ad sanitatē tanquā ad optatū finem ordinantur. Item speciei conseruatio bona est igitur generationi intendere bonū est. Ordinatur em̄ naturaliter generatio ad speciei conseruationem, sicut nutritio ad indiuidui sustentationem. Maxima. Cuius causa finalis bona est, ipsum quoq; bonum est. Cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est. ¶ Fit etiam ab effectū causæ finalis argumētū ad causam. Virtus est bona, igitur beatitudo bona erit. Peccatū est malum, igitur damnatio mala erit. Effectū autē causæ finalis appellam⁹ id quod ad aliquid ordinatur tanquā ad finem, estq; velut mediū quo per se finis attingitur. Vt virtus ad beatitudinem, ordinatur, & peccatum ad damnationem, medicinalis potio ad sanitatem. ¶ CAPVT XIII.

P De vsu generali locorū a causis. Præter autem formas & modos vulgatiore Totum istos quibus vulgō solēt ab his causis duci argumenta

put dissi-
gēret ex
pēde cū
ijs oibus
quæ de
causis di-
cuntur.

gumentandi, alij sunt longe præcellentiores, gene-
raliores, & vtiliores, quib⁹ omnis ars, omnis vti po-
sset disciplina, & de re qualibet aptissime disputari.
Est em̄ locorū istorum a causis tanta fecunditas, tā
tamq̄ subministrant argumentorū copiā vt nō via-
deam certā aliquam argumētandi ex eis formā pos-
se præscribi. Id quod & Severinum Boetij in Com-
mentarijs super Topica Marci Tullij arbitrator sensis-
se, qui loco a causis maximā non aliquē prioribus si-
milien assignauit, specialē videlicet & paucis argu-
mentarijs cōmodā sed generalissimā & maxime vni-
uersalem, dicens, vnaquamq; rem ex causis spectari
debere, idē vnaquamq; re ex causis iudicandū esse ac
differendū. In his ergo locis exercitissimos se red-
dere studeāt, qui artis hui⁹ verū vsum & fructum
quærunt. Nec em̄ ali⁹ est loc⁹, e quo fructū amphio-
rem referat exercitatio. Vt non temere præcepisse
videat Satyricus, Disciteq; (inquiēs) o miser & cau-
sas cognoscite rerū. Nec sine causa dixisse videt ille
Poetarū princeps Virgili⁹. Felix qui potuit rerum
cognoscere causas. Nos vero, vt viā quandā indices-
mus ruāib⁹ & inexercitatis, diuersarū rerum diuersi-
sarumq; professionū varia exēpla proponem⁹. ¶ Et
primū quidē a causis efficientib⁹ ducam⁹ argumen-
ta. Quærat polyticus. Num iustitia ciuiliſ, quæ nos
cētes cogit etiā extrema ferre supplicia, naturalis sit
an forte contra naturā per tyrannidē potentū intru-
sa, ita quæstio terminabit considerata efficiēte cau-
sa. Congregatio hominū est naturalis: quoniā natu-
ra homo animal ciuile est atq; domesticū, quod ad
cohabitandū pariter cū alijs sui generis naturali in-
clinatione fertur. Hæc autē congregatio & cohabi-
tatio hominū, a principio iustitiā istam induxit. Nō
em̄ poterat pacificus haberi conuictus, nisi penes ali-
quem esset potestas vitæ & mortis, qui noxios pun-
niret innocētes defenderet. Igitur iustitia illa natu-
ralis est. ¶ Quærat Phyc⁹ aut medicus, num som-
nus sit naturalis? ita argumētabimur. Post fatigatio-
nē ex lōga vigilia & cōtinua operatione in sensib⁹
cōtractā, ab operatione sensitiua aliquantulū requie-
scere ad

scere ad restaurandum sensib⁹ vigore, est naturalē.
Hoc autē somniū efficit, igitur somn⁹ est naturalis
& necessari⁹. Quærat deinde ethic⁹. Num etiā som-
nolentia sit naturalis vt somn⁹? respondebim⁹, non,
quoniā pigritia & vitiosa assuefactio ampli⁹ quam
oportet & quando non oportet dormiendi: somno-
lentia efficit, nō ipsa natura. Nō est igit somnolētia
naturalis aut necessaria, sed innaturalis & fugienda
Sic phyc⁹ probabit, homini esse naturale cibo nu-
triri: qm̄ calor ille qui humidū radicale cōsumit ip-
soq; pascitur, naturalis est, atq; ipse est nutritiōis cau-
sa efficiens. ¶ Quærat Theologus. Num mors ab
initio homini conueniat secundum naturam? Dicit
mus, nō: quoniā peccatū extra naturā est, & diaboli
itē malicia extra hominis naturā est; hæc autē effi-
ciēs causa sunt mortis. Inuidia em̄ diaboli (vt ait Sa-
piens) mors intrauit in orbē terrarū, & (iuxta Apo-
stolum) per peccatum vni⁹ primi hominis in omēs
homines mors pertransiit. Non igitur scdm̄ naturā
a principio mors homini cōuenit. Quærat rursus,
Num post corruptam naturā hominis per peccatū
mors sit naturalis? Dicim⁹, ita habere; quoniam ca-
lor naturalis post hanc inducā corruptionē natura-
liter semper aliquid consumit humidū radicalis, nec
fit per nutritiōnē tā boni humidū reparatio vt ante,
sed deficit semper a primatia bonitate; atq; ita post
lignū vitæ præclusum, dum nō potest fieri oimoda
reparatio, tandē necessariū est penitus calorem defice-
re ac hominem mori. ¶ Ad hunc locū pertinet,
quod in Euāgelio Chris⁹ Domin⁹ peruersis Phari-
sæis ait. Progenies viperarū, quomodo potestis bo-
na loqui cum sitis mali? Ex affectu em̄ peruerso, vt
causa, prauū sermonē vt effectū causæ ad similitē col-
ligit. Id quod & cōfirmat, dicens. Ex abundantia cor-
dis os loquitur. Bon⁹ homo de bono thesauro pro-
fert bona, malus similiter mala. Hoc est, iuxta causæ
efficientis qualitatē, effectus consequit. Ad idē per-
tinet quod dicit. Omnis arbor bona fructū bonum
facit, mala autē malū. Si em̄ arbor quæ est causa effi-
ciens & producēs fructus, bona est, erunt & fructus
boni; cō-

Sapien. 2
Roma. 5.

Mathe. 12

Mathe. 7

DE LOCIS DIALECTICIS

Mathe. 15

Cor. 15

boni; cōtra autē, mali, si arbor mala fuerit. Cū autē a fructibus docet arborē cognoscere, ab effectibus ad causam docet procedere. Rursum hoc loco ab efficiēte causa & alibi vitur cū probat, ea quæ intrāt per os nō coinquinare animā, ea autē quæ de corde procedūt, inquinare. Quæ em̄ in anīa possint efficiere maculā, sola illa sunt quæ de corde nascunt, ea autem quæ per os intrāt, nō sunt huiusmodi. Vbi em̄ nō est propria inquinationis causa, effect⁹ inquinatōnis inueniri nō poterit. Sublata em̄ causa auferet effect⁹. Per hunc locū Paul⁹ Ap̄tus apud Corinthi os astruit resurrectionē mortuorū, ex resurrectione Christi. Si mortui, inquit, nō resurgunt, neq; Christus resurrexit, a negatiōe videlicet effect⁹ ad negatiōē causę efficiētis, quoniā Christi resurrectio quodāmodo causa est efficiēs beatę resurrectionis fidelium. Turis peritis quoq; & æqui tractatorib⁹ ijs etiam quorū est in foresem cōtentionē descendere, vix alius loc⁹ est vtilior. Lex est. Si iumentū via publica pascēs in vicinū pratū cōscendēs, dño prati dānū intulerit, dānū refarciat qui est iumētū Domin⁹. Por nim⁹ hęc rē trahi in cōtentionē. Quis dubitat: causam dāni statim esse spectandā, ad litē dirimendā? Si em̄ domin⁹ pascuæ in causa est cur trāscēderit iumētū, vtpote quia vel dolo viā aperuit iumento vt dāno afficeret dñm, vel per incuriā munire pascua sua iuxta morē regiōis neglexit, absoluit a pœna iumētū domin⁹. Si vero in causa ipse est; quia cū sciret equū petulantē, compedib⁹ nō stinxerit, neq; custodes adhibuit, dānū refarciat qui damnū dedit. Si milititer de boue cornupeta qui hominē trucidauerit. Itē de nauta qui naufragiū faciēdo merces perdidit, si quæstio fiat, in his atq; similib⁹ omnib⁹ causis semper spectāda est, & ex causa res, termināda. Si enim is cui⁹ est bos cornupeta, causa est necis. i. si bouē nocet talē eum fuisse ab heri & nudius tertius. & nō eū domi alligauerit, punietur vt iustū est. Si vero non ipse in causa est, vtpote si prius nunquā talē quicquā audierit vel viderit, sed subito aliquo impetu res peracta est, merito absoluit domin⁹, vt quis causam

LIBER QUINTVS

For. 15

causam, necis nullā dederit. Sic nauta si causa est submersiōnis nauis, quoniā vel per negligentia vel per inscitia cū debuisset & potuisset seruare nauē, nō fecit ipse vt causa submersiōnis refarciat damnū. Si vero nullā ipse causam dedit submersiōni, si omnē adhibuit diligentia omnēq; industriam, nec potuit præ tēpētare & fluctib⁹, parcendū est misero, nec illi imputandū damnū. Ipse suę nauis, alter mercium suarū iacturā feret. Ad hunc locū pertinet, quod rem laudamus aut vituperam⁹, bonā aut malā, vti lem aut inutile colligimus, ex ipso vel authore vel consultore. Sic omnē creaturā bonā probat Ap̄tus: quoniā Dei est, & a Deo facta ad vsum hominum. Peccatū autē malū esse cognoscit, quoniā diabolus mal⁹ ipsius author est. Ipse em̄ mendax est & pater eius, nepe mēdaci⁹. Ita mors nō simpliciter bona esse probatur, quoniā bonus Deus (vt ait Sapiens) mortem nō fecit. Mala autē est, quia malus diabolus & malū peccatū ipsam effecit. Hinc colligimus, bonū esse consiliū, bonū propositū, quoniā a Deo suggeritur, a sanctis angelis cōfirmatur. Hinc v̄ginitas bona esse & præcellēter supra matrimoniū bona comprobatur, quoniā Christus eā cōsuluit, item & Apostolus, vt v̄tutem perfectiorē. Vniuersaliter em̄ consiliarius efficiēs causa dicitur sui cōsiliij. Sic quod viri graues prudētes & experti consulūt, cōmendatur. Vnde est illud Poetæ. Barbato crede magistro. Qd autē consulunt pueri, inexperti, imprudentes, carnales, merito vt suspectum non amplexabimur. Quomodo si recte collegisset Roboā, non ita fœde pater num auitūq; regnū scidisset. Hinc qd diabolus suadet quod caro suggerit, quod mundus ostentat suspectum haberi debet. Non em̄ boni sunt isti cōsilia, neq; tales quib⁹ tuto fidi possit. Quod autē spiritus Dni suggererit id certissimū est consiliū. Ita lex vnaquæq; aut cōsuetudo, a primis institutorib⁹ aut subsequētib⁹ approbatorib⁹, cōmendat vel reijciunt, præfertur alteri vel postponit. Sic em̄ Apostolus apud Hebræos de vtraq; lege differens, nouam præfert veteri, quod ista per angelos data fuerit, ac per Moy

r. Ti. 4.

Ioan. 8

Sapien. 1.

Mat. 19.

r. Cor. 7

Re. 19.

Hebræ. 2.

per Moyſen miniſtræ tantū & ſamulū Dōmini pro mulgata populo, illa vero per ipſum Dei filiū inſtituta, confirmata & prædicata fuit. Hinc veneranda omnia nouæ legis ſacramenta, quod Chriſtus ea inſtituit. A poſtoli ſpiritu ſancto inſpirati promulga uerint. Hinc omnis ſcriptura ſacra ſumma ueneratione digna colligitur, quoniam ab ipſo ſpiritu Dei (iuxta Petri teſtimoniū) profecta. Hinc omni ueneratione & obſeruatione dignū eſſe arguimus ſacrū quadrageſimale ieiuniū, qđ olim eximia illa legis columna, Moyſes & Helyas obſeruarunt, ac deinde Chriſtus ipſe in ſe conſecrauit, nobiſq; cōmendauit. ¶ Hac quoq; ratione magicas artes damnamus qđ a diabolo ſua: authore profecta. Ita agriculturæ ars, vt ōnibus antiquior & præſtantiſſima probat, quod ab ipſa Dei inſtitutione poſt peccatū ſit profecta, naturali neceſſitate cogente, nō vlla curioſitate ſuperuacanea præter neceſſitate adinuenta, vt aliæ plerūq; quemadmodū varia tinctura, ſculptura, atq; textura, quib; nihil opuserat humano generi, ſed luxus hominū eā cōſinxit. Sic ars uſuraria damnatur, quā hominū progeniuit avaritia; ars cupediaria, quā adiuuenit gula ſatiari neſcia, atq; ita in cæteris.

¶ Hoc etiā loco vti cōmode poſſumus ad exhortationem filiorū, dum parētes efficiētes cauſas proponimus, vt illos vel ad imitandū eorum probitatem excitemus, vel ab eorum improbitate reuocemus. Primi exemplū eſt apud Tobiam, vbi fili; acceptus rus Sarā in vxorem, a ſpōſa & a ſeipſo ſpecialē exigit hac oratione caſtitaſ pudorē. Fili; inquit ſanctorū ſum; ideo nō poſſum; ita coniungi ſicut gentes, que ignorāt Deū. Huc reſpicit & quod Apoſtolus ait. Si radix ſancta, & rami; & ſi delibatio ſancta & maſſa. Huc & illud pertinet Saluatoris. Si fili; Abraham eſtis, opera Abraham facite. Vos ex patre diabolus eſtis, ideo eius opera vultis perficere. Secundū vero exemplū proponit ſcriptura, cum fili; loquēs ita ait. Hodie ſi vocē eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione, vbi tentauerunt me patres veſtri. Sic & in Euāgelio Dominus improbis

Tobia. 3.

Roma. n
Ioan. 8.

Pſal. 94.

improbis iudicatis ait. Quem Prophetarum non occiderunt patres veſtri; ſtatim ſubiungēs. Et vos implete meſuram patrum veſtrorum.

CAPVT XIII.

De vſu loci a cauſa materiali.

EX loco quoq; a cauſa materiali, alia adferri poſſunt a ſuprapoſitis argumēta. Vbi primū nota, materiam conſiderari duplicem: alterā ex qua res cōponitur ſimul cū forma. Vt homo cōponitur ex ſuo corpore ſimul cū anima. Hac vocatur materia ex qua. Aliter appellam; materiā, id circa quod verſat̄ alicui; cōſideratio. Vt materia ſciētia; cuiuſlibet, dicitur id de quo talis eſt ſciētia, aut circa quod eius cōſideratio verſat̄. Vt materia dialectica, eſt argumentatio; materia grāmaticæ, eſt eloquutio; materia Phyſicæ, corpus naturale; materia theologica, ipſe Deus. Dicitur quoq; virt; quælibet habere ſuam materiā circa quam ſtat̄, vt ſobrietatis eſt circa cibū & potum, patientia circa res difficiles tolerandas, fortitudo circa res arduas aggrediēdas. Iccirco cibus & potus dicuntur materia ſobrietatis ſiue tēperatiæ, vſus rei venere; eſt materia cōtinentiæ res tolerari difficiles materia ſunt patientiæ, res arduæ fortitudinis, atq; ita in cæteris; quorū plena determinatio ex morali doctrina petenda eſt. Dicitur quoq; omne votum omnib; promiſſio ali quā habere materiā, ipſum videlicet de quo ſit votum aut promiſſio. ¶ Ex cōſideratione igitur materiæ, multipliciter argumēta trahim;. Hinc em̄ argumēta colligimus, virtutem alterā alteri præſtari: quā alia materiā habet ſublimiorem, alia humiliorē, itē ſcientiam vel artem aliam ali; præſtare, ex materia circa quā verſatur. Ideo em̄ inter ōnes mechanicas agricultura videt̄ honeſtiſſima & vtiliſſima; quoniam circa ea verſatur quæ ſunt humano generi omnium vtiliſſima. Hinc illæ artes quæ circa res vtilēs hūano generi occupātur, vere vtilēs probātur; illæ autem quæ tantū circa ſuperuacanea & curioſa, aut etiam aperte noxia & prohibita, vel min; probantur vel ōnino reiſciūtur, Propterea Phyſica diſciplina ali; eſt præ

Mac. 2;

DE LOCIS DIALECTICIS

est præstantior sermocinalibus; quoniam illæ in vocibus hæret, ista res naturales contemplant. Inter partes quoque physicae scientiæ, Aristoteles ex hoc loco argumetur scientiã de anima esse cæteris præstantiorẽ, quoniam illa de anima est, præ omnium naturarum est nobilissima & præstantissima. Omnium vero scientiarum simpliciter altissima esse probat Theologia; quoniam materiam habet omnium præcellentissimã. Moralis autem scientia antecedit medicinã; quoniam illa circa morbos animæ, ista circa morbos corporis curandos. Denique legum cognitio, medicorum scientia videtur inferior, quod hic circa corpus hominis occupetur, illi potissimum circa possessiones atque pecunias, ut quid sit vniuscuiusque proprium definiat. Corpus vero melius est temporalibus bonis. Hinc omnium virtutum eminentissimæ probatur tres illæ quæ appellatur theologiae, nempe fides, spes, & charitas quod immo ediate circa materiã excellentissimã ipsum Deum versent. Cæteræ vero immediate circa aliquid medium occupantur, quod ad Deum dirigitur, ut circa passiones malas refrenandas, aut vtilia opera peragenda. Hoc quoque modo colligimus verum esse bonum aut malum, seruandum aut rescindendum, si videlicet materiam habeat bonam, bonum erit, si malam, utpote si vel in aperte malum fertur vel in minus bonum, quo aliud maius bonum excluditur, malum erit. Similiter laudatur consilium, propositum, cogitatio, affectio, & studium, si circa rem bonam sit: damnatur, si circa rem malam. Unde & vita contemplatiua voce Domini ex materiæ consideratione præfertur actiuæ: quoniam ista sollicita est & turbatur erga plurima, illa vero vni inhæret, quod est necessarium. Huc pertinet quod de Beato Augustino legitur & canitur. Testamentum nullum fecit, quia vnde faceret, non habuit. Simili modo Augustinus ipse probat, vitam actiuam non fore in patria, ex eo quod non inuenietur illic materia circa quam hic modo versatur. Modo, inquit, quia esuritur, quia sititur, misericordia miseris necessaria est. Frangis panem esurienti quia inuenisti esurentem. Tolle famem, cui frangis panem? Tolle nuditatem, cui præstas vestem? Ac post pauca concludens sic

Lucas. 10

LIBER QUINTVS.

Fo. 178.

cludens sic ait. In futuro non erunt ista mala, ergo nec ista ministeria. Ex materia quoque corruptibilitas aut incorruptibilitas, longa aut breuis duratio arguitur. Hinc enim cælum ostendimus esse incorruptibile; quoniam materiã non habet agentibus & patientibus adinuicem primis qualitibus subiectã. Cætera autem corpora inferiora; quoniam materiã habent eiusmodi qualitatum actioni subiectã, corruptibilia probantur. Itaque quo vniuscuiusque corporis naturalis materia maxime passionibus huiusmodi est obnoxia, eo res ipsa fragilior faciliusque corruptibilis probatur. Hoc modo ex materia argumendi miratur Psalmista, hominem stellis & cælestibus corporibus viliorẽ dicens. Videbo cælos tuos opera digitorum tuorum, luna & stellæ quæ tu fundasti. Quid est homo quæ memores eius, aut filius hominis &c. Quasi dicat postquam illa sunt incorruptibilia homo autem corruptibilis; quid igitur est, quod tantum facias hominem cum videatur hac ex parte illis quoque inferior? Denique hoc ex loco, considerata conditione materiæ, arguimur id quod ex ea factum est tale esse aut tale. Ut cum sic colligimus. Vas istud est vitreum, igitur mundum est; sed fragile; ceræ, igitur liquecet facile. Posculum istud est quercinum aut faginum, durabit igitur. Domus ista ex luto tantum & stramine constructa est non multum igitur erit durationis. Domus est lapidea non facile igitur inflammabilis. Monumentum hoc æteum est, igitur perstabit in multa secula. Statua hæc aurea est, magni igitur precij; Cymbalum istud argenteum est, igitur bene sonorum.

Psalm. 8

CAPVT XV.

De loco a causa formali.

Porro a formali causa (iuxta Boetij traditionem) vniuscuiusque rei virtutem metimur. Ideo enim Dedalus volare non potuit, quia naturali formam ad volandum dispositus non fuit. Maximam huic argumentum istum assignat. Tantum vnaqueque res potest quam forma naturalis permittit. Hinc colligitur aquam non posse naturaliter calefacere neque ignem frigidare sed e contrario aquam posse frigidare & ignem calidare

Argumenta a causa formali.

b i nem calidare

nem calefacere. Cū em̄ omnis actio siue operatio a forma aliqua debeat procedere (vt in Physicis declaratum est) si forma illa quę requiritur ad talē aut talē operationē probetur rei nō ad esse, monstratum erit talē operationem illi rei nō conuenire. Vt (exēpli gratiā) nihil potest calefacere, nisi mediāte calore quę est forma quædā accidētalis per quā debet fieri operatio calefactionis. Cuiuscūq; igit̄ monstratū fuerit nō inesse calorē, huic neq; calefactionē competere monstratū est. Videt̄ aut̄ in his forma simul & sub ratione efficiētis cōsiderari. Arguim⁹ em̄ a forma, quaten⁹ est talis operationis effectiua vel non effectiua. Idē facere argumentandi modus est quo iubeus vnūquemq; artificē intra suos limites consistere; vt (iuxta prouerbiū) furor non vltra crepidā, nec in alienā messem professor quilibet falcem mittat. Nequit em̄ artifex de ea re indicare, cuius nō habet peritiā. Si agricola quispiā est, de agricultura & rusticatione decernat; si calceari⁹ est, de calceis; si pelio de pellib⁹. Si grāmaticus est de rebus grāmaticis iudicabit. Si mathematic⁹ de mathematicis. Si aut̄ theolog⁹ non est; res theologicas determinationē sibi nō vsurpabit; si dialectic⁹ non est, de rebus dialecticis temere nō definiet. Ita quoq; generaliter ab vniuscuiusq; professione argumentari licebit, ad ea quę professionis illi⁹ sunt officia. Est em̄ professio; velut forma quædā. Quæadmodū em̄ formis naturalibus res distinguunt̄ in natura, naturalibusq; officijs, ita professione sua quisq; determinat̄ ad officia sibi cōuenientia, videntq; res humana; alioqui confusæ, huiusmodi statū ac professionum diuersitate velut ad ornatū distingui vt in naturalibus omnia alioqui indistincta per formas distinguuntur. Ita licet argumētari. Monachus es, diuinis igit̄ rebus intendē, a secularib⁹ autē negocijs & tumultibus abstinē. Marit⁹ factus es, igitur, proliū generationi & educationi familiarq; gubernadē dabis operā. Sacerdos non es, non est igitur tuum offerre in ecclia sacrificium aut sacra peragere. Poeta es, canē igit̄ forum gesia virorū; theologus non es, a rebus igit̄ fidei de

dei decet nēdis abstinē. Ita in cæteris. Considerabimus præterea in rebus humanis, quæ vel signis vel caremonijs quibusdā ad hoc institutis sūt, quo modo aut qua forma vnūquodq; eorū peragat. Nam & sic a forma licebit argumētari. Exēpli gratiā. Baptismi Christianorū forma est vt is qui baptizat super tinctū aqua sanctæ Trinitatis nomē inuocet dicens. Ego te baptizo, in nomine patris & filij & spiritus sancti. Matrimonij forma est vt (mutuo sibi consentientes) mascul⁹ & fœmina dicant sibi iuuicē. Do tibi fidē aut æquiualens aliud. Sic igit̄ licebit a forma argumētari. Hic puer aqua tinctus est, eod̄ qui tingebat nomē beatæ Trinitatis super ipsum inuocante, igit̄ puer iste baptismū suscepit. Est quippe illa baptismi forma. Itē. Hi duo, vir atq; mulier mutū amorum cōsensum expresserūt dicentes. Do tibi fidē aut æquiuales aliquid peregerunt, igit̄ verum est inter eos matrimoniū. Hæc em̄ est forma matrimonij. Item. Hic religionis sacra vestē suscepit, atq; in manus patris obedientiam regulæq; cōmunis obseruantia sancte promissit, igitur monachus est fact⁹. Hic homo nunq; ab episcopo est inunct⁹, neq; super eum verba sacra ad id instituta prolata sunt; igitur non est sacerdos. Hæc em̄ forma consecrantur sacerdotes. Ad hunc locū possunt reduci & mores diuersi qui antiquit⁹ ad rē quāpiā ex institutione seruabant. Vt si probem⁹ Scipionē triumphasse, ex eo quod in curru aurato vectus sit a quatuor equis albis eum ducentibus, capite coronato deuictis hostibus currum sequētibus quorum colla catenis erant onerata sicq; præeunte senatu in capitolium ascendit ad templū Iouis vbi tauro albo mactato eadem pompa comitat⁹ domū redijt. Hic em̄ apud Romanos erat mos triumphatium formaq; triumphij. Itē, si ostendam⁹ apud Romanos quēpiā manumissum ex eo quod Dominus caput serui manu tenens, ita dixisset. Hunc hominē liberū esse volo, statimq; illū emisisset e manu. Hic em̄ apud illos mos erat in manumissione. Aut si hostes ostēdamus subiugatos ex more quē in subiugando Romani seruabāt: duas

DE LOCIS DIALECTICIS

bus quippe hastis in terra defixis tertia superponeba-
tur ac deinde discincti hostes, sub illa trāfire cogebā-
tur, inermes. Ita in ceteris. ¶ Deniq; a formis res
adinuicē comparam⁹ scdm dignitatē maiore aut mi-
nore. Ideo em̄ omnīū corporū homo est dignissimū
quoniā animā rationālē habet formā omnīū corpo-
raliū nobilissimā nimis; Dei in se gestantē imaginē
Ideo bruta plantis, plāta rursus inanimatis corpora-
ribus pręstat; quoniā anima fęsitua vegetatiuę prę-
stat, atq; hęc iterū formis ōnibus quę nec vegetādi
habent virtutē. Similiter ex formis artificialib⁹ op⁹
operi pręferim⁹, iuxta quod forma fuerit pręcellen-
tior vel inferior. ¶ CAPVT XVI.

De loco a causa finali.

Finis omnīū causarū sc̄ipua est, atq; adeo cau-
sarū causa, ad quā cęterę ōnes debent secundū
proportionē accōmodari. Propter quod consy-
deranda semper est, diligenterq; spectāda finalis hęc
causa, vt inter omnes pręcipua. Ex hac em̄, omnīū
artium atq; disciplinarū, omnīū quoq; consiliorū &
operū metimur bonitatē siue vtilitatem. Quorum
em̄ est pręcantior finis, illa magis erunt cōmendā-
da. Hinc virtutes sciētis meliores colligimus, quon-
iā illę ad voluntatē excolendā & vitā institvendā
faciunt, istę ad intellectū tantū ornandū. Minus autē
est, intellectū exornare, quā affectum excolere & vi-
tam instituere. Hinc colligim⁹, meliores esse virtu-
tes theologicas, fidē spem & charitatem, virtutibus
moralibus; quoniā hęc ordinātur ad refrenandū ma-
las passiones, quę regnant in corpore; illę vero ad
subleuandā mentē affectumq; in Deū, qui finis per
se altero est pręcantior. Et vniuersaliter ex fine ppo-
sito colligimus causas alias, efficientē formalem &
materiale. Secundū em̄ diuersitatē, finīū, adhibendę
erunt diuersę causę efficiētes, formę diuersę, itē &
materię. ¶ Exēpli gratia, struere vis ēdificiū hoc
sine vt in eo possis etiam ab hostiū vi & impetu es-
se securus, quare talem artificem qui non ornatum
curet, sed fortitudinem operis, talem quoq; materiā
elige, quę maximam pręstet fortitudinem, vt quę
minus

Argu-
menta a
sine.

LIBER QVINTVS.

Fo. 177

minus facile possit tormentis bellicis confringi, de-
niq; formam talē cura induci ēdificio, quę huiusmo-
di fini magis est commoda, cuiusmodi est forma ca-
strorum aut turrium. Sin vero ēdificiū tibi quęris,
ad hoc tantū vt in eo magnificentiā tuam ostentes,
inq; eo subinde oblectes animū, quęre artificē talē
qui ornatū amplius & commoditatē, quā fortitudi-
nem spectet; materiā quoq; accipe commoda, vide-
licet lapides eminus respōdentes, qui parietib⁹ ēdis-
ficij decorem tribuant. Formā quoq; elige, nō castri
aut turris, quę inamēnior est, sed quadrati palacijs,
quę est oculis gratior. ¶ Ira ex finīū destinatorū di-
uersitate, pueris assignantur magistri diuersi, diuersa
sc̄q; studia. Si prolem tuā destinās religioni, iā inde
a puero talem illi delege pręceptorem quem putes
ad eum finem posse instituere puerū; talibus quoq;
studijs illum fac exerceri, quib⁹ adiuuetur & incite-
tur ad finem propositum; talibus quoq; morib⁹ fac
illum assuecere ab annis tenetis, qui fini conueni-
ant. Sin autem ad aulicam vitā illum destinās, ta-
li eum trade institutori, & talibus moribus imbuen-
dū trade, talibusq; exercendum artibus, quę ad finē
sint destinatę accōmoda. ¶ Hinc ita licebit argu-
mentari. Vitā beatā adipisci desyderas, nō igitur
voluptati operā dabis, non carnem curare satages,
sed carnē tuam crucifigere, Deiq; mandata seruare.
Si ideo studes vt Deū cognoscere agnitocq; illi ser-
uire valeas, igitur non lasciuis Poetarum versibus,
aut vanis sophistarū captationibus tibi est inhæren-
dum, nec superuacaneis Philosophorum contentio-
nibus immorandū; sed creaturarū sobria cogni-
tio tibi expetenda est, atq; ad libros sacros trenseun-
dum, qui te eo quo tendis peruenire doceant. Si
ideo loqueris vt ēdifices, igitur abstinendum ab istis
quę tantū aures demulcēt; ea vero pponenda quę
mentē illuminent animūq; accendāt. Carnē vis ha-
bere spiritui subiectā, assumenda igitur ieiunia, ora-
tiones, gemitus, pugne & lachrymę. Hęc em̄ sunt
media ad finem illum per se ordinata & necessaria.
¶ Nil autē refert, proposito aliquo sine, siue argua-
b. iij mente

DE LOCIS DIALECTICIS.

mētē ad electionē mediōrū cōuenientiū, siue ad abiectionem disconuenientiū, & quā potius ad contrarium finem deseruiant. Vt cū ita argumētamur. Vitā beatā adipisci desyderas, non igitur vitij teipsum implicabis, quā ad mortē perducunt, sed virtutibus & actionib⁹ bonis sedulo dabis operā. Vis in perfectionis studio Deo militare, nō igitur secularibus negocijs te debes inuoluere (iuxta illud Apłi. Nemo militans Deo implicat se negocijs secularibus) sed in quiete vitam agere. Hoc modo a fine ex vbis Christi sic argumētamur. Si velis ad vitam ingredi, sunt tibi ergo mandata seruanda. Si velis esse perfect⁹, sunt igit tibi vendenda omnia quā habes, & dāda pauperib⁹, ac deinde ad Christi sequelā est veniēdum. Observatio em̄ mandatorū, est mediū assequendi finē opatū vitæ æternæ: & omnium propter Christū contempt⁹, est congruū mediū ad assequendam perfectionē vitæ Christianæ. ¶ Huiusmodi argumēto Dñs Iesus Petrū & Ioannē vindictā, querētes aduersum Samaritanos magistrū nolētes recipere cōfutat. Cū em̄ illi dicerēt, Dñe vis dicimus, vt ignis descēdat de cælo, & cōsumat illos, ostēdit Dñs ex fine ad quē venit in primo aduētū, id nō cōuenire, dicēs. Filius hominis nō venit animas perdere sed saluare. Tanquā si dicat. Ad hunc finē ego veni vt saluē non vt perdā, igitur nō est decēs quod vos proponitis, vt ego pro leui iniuria hominū facta statim illos perdā: sed magis cōuenit, vt mea longanimitate ferendo illos tandē ad pœnitentiā adducam.

2. Ti. 2. 7
Mat. 19.
Lucæ. 9.
Math. 9.
Lu. 24.

Simili argumēto vtī aduersum Phariseos, se excusans, quod cū Publicanis & peccatorib⁹ manduca-ret, eosq; benigne susciperet. Nō veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores, ad pœnitentiā. Velut ex hoc manifeste inferens: quod cū illis deberet magis conuersari: cum non aliō cōuenientiori medio illos posset ad salutem adducere, quam assidue cum ipsis uiuendo ipsosq; instruēdo. Similio modo & post mortem in peregrini specie ambulās cum duobus discipulis, declarat ex fine, se debuisse passionē amarissimam perferre. Nonne, inquiens, oportuit, Christum pati &

LIBER QVINTVS.

Fo. 173

pati, & ita introire in gloriā suā? Ac si diceret. Si ad finem erat perueniendū, vtq; mediū respuendum non erat quod a Deo erat ad finē talē præordinatū. ¶ Paulus quoq; Apostol⁹ a fine argumētatur. cū ad bonū exhortās discipulos, ait. Bonū faciētes non deficiamus, tempore em̄ suo metem⁹ non deficientes. Messis em̄ retributionis æternæ, omnium bonarum actionū est finis. Et alibi, quoties ex proposito cælestis præmij fideles monet, tribulationes mūdi patienter ferre, nihil aliud quā a fine argumētatur: quoniam sustinētia in aduersis mediū est cōueniēs ad promerendū futuræ beatitudinis requiē. Sic & Petrus Apostol⁹ ait. Cōmunicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Sic Petr⁹ ex fine nos instruit benedicere semper & nō maledicere. Non reddentes, inquit, maledictū pro maledictō, sed ecōtrario benedicētes quia in hoc vocati estis, vt benedictionē hereditate possideatis. Quasi dicat. Finis ad quē prædestinati estis, benedictio est cælestis; mediū igitur proportionatū fini huic eligendū est, nēpe benedictio mansuetudinis, & quod ab illo fine abducit, nēpe maledictio iracundiæ, fugiendū. ¶ Ex finium quoq; consideratione & collatione, sumitur argumentum pulchrum & efficax, ad iudicandum de medijs quæ ad finem cuiusmodi ordinantur. Sic Paulus legem veterem multis in locis lōge postponit nouæ, quod illa ad hunc finem potissimū sit data, vt quasi in modū pædagogici, seruaret populū duræ cervicis sub timore, donec promissus adueniret Messias. Lex autē noua post illā data est, vt sublato timore, i libertate spiritus per amorē Deo adherētes, cælestis regni heredes cōstituamur. Sic alibi finē laborantiū in stadio vel agone hui⁹ sæculi, cū finē laborantiū in militia Christi cōparat, dicens. Et illi quidē vt corruptibili coronā accipiant, nos autē incorruptā. Atq; hac cōparatione finiu, labor Christo seruientiū longe præferatur labori eorū, qui pro corruptibili præmio mūdo inseruiūt. Simili modo apud Romanos fines bonorum atq; malorū cōparat, & quæ ad vtrūq; finē per-

Gal. 6.
1. Pet. 4.
1. Pet. 3.
Galat. 3.
Hebre. 2.
1. Cor. 9.
b. iij. ducunt

DE LOCIS DIALECTICIS.

Roma.6

ducunt media; ostendere volens ex diuersitate finit illa eligenda, hæc abijcienda. Quem (inquit) fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Næ finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, sine vero vitam æternam. Stipendia enim peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. ¶ Omnium autem horum argumentorum, atque eorum omnium quæ in præcedentibus dicta sunt, vna est generalis maxima, quæ supra ex Boetio citauimus. Vnquamque rem ex causis spectari oportet. ¶ CAPVT XVII.

¶ Quomodo etiam apud Poetas multus sit horum locorum usus.

Sunt quoque loci isti apprimè vtilis Rhetoribus atque Poetis, neque est alius quo vel libentius vti soleant vel frequentius, in quocumque tantè causarum genere. Siquidem tria apud Rhetores distinguuntur genera causarum, nempe deliberatiuum, iudiciale et demonstratiuum. Deliberatiuum ad consilia pertinet, iudiciale ad contentiones et forenses causas spectat. Demonstratiuum vero pertinet ad docendum, ad narrandum res gestas, ad laudandum aut vituperandum. In genere deliberatiuo, plurimum confert causarum, diligens consideratio. Communis enim deliberandi forma est, num quod proponit expediat, deinde, si ad effectum perducipossit quod expedire inuentum fuerit, et quomodo, quibusque medijs, et per quos effici possit. Si enim vel non expedit quod proponit, vel non appareat commodus modus ad ipsum efficiendum, statim a deliberatione tanquam vanum reijcitur. Fit autem hoc commodissime a causis, efficiendi potissimum et finali. Manifestum igitur est, generi deliberatiuo accommodam esse causarum considerationem. ¶ Huc etiam pertinet quod supra diximus, propositum consilium saepe ab ipso autore vel consultari, vel acceptari. Sic apud Cæsarem in Commentarijs, libro quinto de bello Gallico, legati duo, Cotta et Sabinus contendunt. Negat Cotta, autore hoste de summis rebus capiendam consilia. Ambiorigem, hostem reputans. Contra, Sabinus, quod Ambiorigem amicum æstimaret, consilium inueniendum

LIBER QUINTVS

Fo. 179

quendum contedit de educendis ex hybernis legionibus. Siquidem in hoc versabat contentio. Ad hunc modum et apud Virgilium, ubi de equo per Graecos fabricato in urbem Troiam transferendo, a ciuibus consultaretur. Laocoon ab ipsis doni authoribus nequaquam in urbem inferendum esse arguebat, his verbis ciues compellans.

O miseri, quæ tanta insania, ciues? Creditis auctos hostes, aut vlla putatis Dona carere dolis Danaum?

Ac post pauca, quid ex authoribus malæ suspicionis colligat, aperit, subiungens in hæc verba. Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui. Aut hæc in nostros fabricata est machina muros. Aut aliquis latet error.

Ac postremo conclusionem inserit, ita sermonem finiens. Equo ne credite Teucris.

Quicquid id est, timeo Danaos et dona ferentes. Eodem argumento et alij plerique sagacioris ingenij, in eandem ducebatur sententiam: quemadmodum de Cæpi eodem in loco Virgilius ita inquit.

At Cæpi et quorum melior sententia menti. Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona Præcipitare iubent, subiectisque vrere flammis.

Ita videlicet ab ipsis equi fabricatoribus denique authoribus, prudenter suadebant, ipsum minime suscipiendum in urbem. Cui consilio si fuisset obtemperatum, non ita copiosum Poetis omnibus Troia infelix dedisset canendi argumentum: atque (vt ipsius vtar verbis qui tuam tuorumque cladem canendo inter Latinos Poetas principatum iure obtinuit) Troiaque nunc staret, Priami que arx alta maneres. ¶ Porro in genere demonstratiuo, ad laudandum atque vituperandum Poetis et Oratoribus vsitatissimum est causas adferre. Vt apud Virgilium pocula sua Menalca commendat, ab efficiente. Alcimedonte; a materia, quonia saginata essent; atque etiam a forma, quonia sculptura erant mirabili. Ita enim cum Dameta certans, cum de grege non auderet quicquam deponere pocula ista commedat, dicens. Quoniam tibi pocula ponam.

Lenta

DE LOCIS DIALECTICIS.

Fagina, calatum diuini opus Alcimedontis.
 Lenta quibus torno facili super addita vitis.
 Diffusus hedera vestit pallente Corymbos.
 In medio duo signa, Conon, & quis fuit alter
 Descripsit radio totum qui gentibus orbem.
 ¶ Hoc modo laudamus quempiã, a genere, a patria
 a pædagogis: quæ omnia quædam efficientes sunt
 causa. A genere quidẽ Ilionegus apud Latinũ, Phry-
 gem Æneam commendat, dicens:
 Ab Ioue principium generis, Ioue Dardana pubes
 Gaudet auo, rex ipse Iouis de gente suprema.
 A doctore autem & pædago se cõmendare vide-
 tur Persius, ira Cornuto suo loquens.
 Cum primum pauido custos mihi purpura cessit,
 Me tibi supposui, teneros tu suscipis annos.
 Socratico Cornute sinu.
 Sic is quorum est artes cõmendare, quidlibet potiùs
 negligat, quã earum exponere primos inuentores
 Vnde & illud in eglogis Virgilianis.
 Ab Ioue principium musæ, Iouis omnia plena
 Ipse colit musas, illi mea carmina curæ.
 Sic de arte arandi terram in Georgicis ait.
 Prima Ceres ferro mortales vertere terram
 Instituit.
 ¶ Ad exhortandũ quoq; & increpandũ nõ parum
 habet momenti hic locus, cum progenitorũ exem-
 plis propositis, vel facta tantũ cõmemoratione ho-
 nesta, ita filios vel adhortamur ad similia, vel ab isa
 quæ genere suo sunt indigna, auocamus. Sic Vergi-
 lius egloga quarta, siue Saloniũ siue Marcellum
 ad magna exhortatur, his verbis.
 Aggredere o magnos (aderit iam tempus) honores
 Chara Deum soboles, magnum Iouis incremẽtum
 Contra, molles Romanos increpat Persius, dicens.
 Vos o patricius sanguis quos viuere fas est.
 Occipiti cæco, posticæ occurrite sannæ. Et rursus
 Hic neq; more probro videas, neq; voce serena.
 Ingentes trepidare Titos, dum carmina lumbum.
 Intran, &c. ¶ Ad excitandũ quoq; misericordie af-
 factum, flectendosq; animos, plurimũ valet efficien-
 tium cõ-

LIBER QVINTVS

Forso

tionum cõmemoratio. Vt est illud. Didonis ad Æneã
 Quis te nate Dea, per tanta pericula casus.
 Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
 Tu ne ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ.
 Alma Venus Phrygiæ genuit simoentis ad vnam
 Idem apud Terentium pulchre tractat Clitiphõ, sic
 matrem alloquens. Si vllum vnquã fuit tẽpus ma-
 ter, cum ego tibi voluptati fuerim, dictus filius tua
 voluntate. &c. Sic orantes ad persuadendũ & exor-
 randũ adferre solent, quicquid ad rem impetrãdam
 possit efficere. Quomodo apud Virgiliũ Dido abi-
 re parantẽ Æneã detinere cupiens, interponit obse-
 crãdo quicquid illi putet animũ posse cõmouere.
 Per ego has lachrymas (inq; uens) dextræq; tuam te
 Per connubia nostra, per inceptos hymeneos
 Si bene quid de te merui, aut tibi quicquam
 Dulce meum miserere; domus labentis, & istam
 Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem
 ¶ Nec est Poetis inutile argumentũ, quod a mate-
 ria sumitur. Hinc em̃ pigrescentem puerum. Persi-
 us ita alloquitur.
 Vdum & molle lutũ es, nunc nunc properandũ, &
 Fingendus sine fine róta. (acri.
 Quasi dicat. Quia nũc dum modica est etas, aptissi-
 ma es materia disciplinis ac moribus suscipiendis
 nunc nunc formandũ es & instituendũ ad eum mo-
 dum quo figulus materiam, dum vda & mollis est,
 format pro libito. Huc pertinet, quod in Georgicis
 Virgilius docet terras diuersas considerate, quartã
 aliã melius vites, aliã felicius feteges proferãt Ara-
 borum quoq; diuersæ species diuersis in locis ac ter-
 ris felicius provenire. Sic em̃ ille canit secundo Ge-
 orgicorum libro.
 Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt,
 Fluminibus salices, crassiq; paludibus alni
 Nascuntur steriles, saxosis montibus orni
 Littora myrtetis aptissima, deniq; apertos
 Bacchus amat colles, aquilonem & frigora taxi.
 ¶ Simile fere est, quod ex cõsideratione ingenio-
 rum diuersis studijs pueros destinãndũ, vt iuxta cõ-
 ditionem

DE LOCIS DIALECTICIS.

ditionem materia: i. qualitatis ingenij, huic aut illi tradant disciplinæ. Vbi enim materia non est idonea frustra tentamus quicquã efficere: quæadmodũ venus habet prouerbium. Nihil inuita minerua. Inde & vulgatum illud. Veterem canẽ difficile est loris abfuefcere. Et illud. A teneris afuefcere multum est. Et quod Poeta ait.

Quo femel est imbuta recens, feruabit odorem,
Testa diu.

¶ Porro, quã nõ negligent formæ cõfiderationem Poeta: paffim eorum omnia indicat. Vix enim curio fuis aliud quam rerum formas depingere fatagunt. Ex forma & habitudine corporis, fimul & ex voce Aneas apparentem fibi Venerẽ, quanquam incognitam & venatorio habitu adornatam, Deã tamen efle colligit, his verbis eam alloquens.

O quã te memorem virgo, namq; haud tibi vulgũ
Mortalis, neq; vox hominem fonat, o Dea certe.

A forma quoq; Aneam pulchre Virgilius commentat, eum corporis decorem & habitudinem quã ex matris acceperat colloquio, ita describens.

Refultat Aneas, clarq; in luce refultat.

Os humerosq; Deo fimilis: namq; ipfa decoram
Cæfariem nato genitrix lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

¶ Cuiusmodi exempla paffim apud Poetas õnes occurrunt. ¶ Deniq; a fine efficaces admodum funt muntur exhortationes & obiurgationes. Sic enim apud Virgiliũ Aneas graiffimis iactatus: cafibus socios confolatur, ex fine propofito, dicens.

O paffi grauiora, dabit Deus his quoq; finem
Per varios cafus, per tot discrimina rerum.

Tendimus in latium, fedes vbi fata quietas

Oftentant: illic fas regna refurgere Troiæ.

Durate, & vosmet rebus feruate fecundis.

Hic videlicet propofito fine defyderabili, ad ea que pro finis illius adeptione fata volebãt ab illis ferri, magno & inuifto animo fufiinenda, fuos pius Aneas exhortatur. ¶ Alloquens vero Didonem Ilionẽ uis, dolens & indignans, post tot perpeffas miferias ne tunc

LIBER QVINTVS.

Page

ne tunc quidẽ portum quietum fibi fuifq; permitti propofito omnium fine, qui est Dei pro cunctis retributio, monet ab ijs abftinere quæ ad finẽ malum fuos authores adducerent. Sic enim ait.

Quod gen? hoc hoim, quæue hũc tã barbara morẽ
Præmittit patria: hofpitiõ prohabemur arena.
Bella cient, primaq; vetant confiftere terra.

Si genus humanum & mortalia temnitis arma.

Ar fperate deos memores fandi atq; nefandi.

¶ Ab fine quoq; Perffius illos qui vel in populari fauore, vel in voluptatibus corporis finem confitueunt ftudiorum, amara irriffione increpat, dicens.

Vig; adeo ne.

Scire tuum nihil est, nifi te fcire hoc fciat alter;

Et iterum aduerfus voluptarium.

Quæ tibi fumma boni, vnctã vixiffe patella!

Iuuenalis quoq; vanum Hannibalis laborẽ ex vano fine irridet, his verfibus.

Idemens, & fæuas curre per alpes.

Vt peruis placeas, & declamatio fias.

Videlicet a fine tam vano & ridiculo, quẽ ait quæfiffe. Hannibalem tam nouo molimine, conatũ irridet vanũq; cõprobat. ¶ Ab effectis quoq; loc? non infrequens est Poetis, cuius nos vnum tantũ aut alterum exemplũ proferemus. Apud Virgiliũ Didone ab Enea defpecta, illum cõcludit neq; patre Dardano neq; matre Venerẽ natum, his verfibus.

Nec tibi diua parens, generis nec Dardan? author
Perfide, fed duris genuit te cautib? horrens.
Caucafus, hycænaq; admorunt vbera tygres.

In argumentum fumit effecta, quæ fubfequuntur.
Numi fletu ingemuit noftro; num lumina flexit?
Nũ lachrymas vif? dedit, aut miferat? amantẽ eft?

Ad eandem formã Priam? colligit Pyrrhum ante oculos fuos filium fuum trucidantem nõ fuiffe verum filium Achyllis, his verfibus.

At non ille fatum quo te mentiris Achylles,
Talis in hofte fuit Priamo.

Quafi dicat, non potuiffe fructũ tam amarũ, filium tã infigniter inhumanũ, a bona arbore, a pio & hu-

mane

DE LOCIS DIALECTICIS.

mano patre progigni. Cōtra, a filijs per hunc modū & parentes commendam⁹. Cuiusmodi est illud *Eneidæ* ad *Didonem*.

Quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
Sunt huiusmodi exemplis plena Poetarū carmina,
præ cæteris aut quæ a Principe Poetarum *Virgilio*
summo artificio sunt elucubrata, extremæq; diligen-
tia limata. Nobis vero satis visum fuit pauca ista in
exemplū proponere, ad indicandū viam quandam
ijs quibus per ætatē vel ex professione in huiusmo-
di literis versari libet ac licet: vt ostenderemus dia-
lecticos istos locos non solū ad inutiles rixas steti-
lesq; cōtentiones (id quod sciolī nōnulli calumniā-
tur) cōducere, imo neq; ad Philosophicas tantū aut
scholasticas disciplinas, verum etiā ad Poeticę non
minimū haberi momēti, adq; enarrandos rite *Poe-
tas* imprimis esse necessarios. Curioso autē terū huius-
modi inquisitori data tātilla occasiōe, nō erit dif-
ficile interim dum per latos Poetarū campos obru-
rat, similia multa passim annotare atq; in vnū acer-
uum, si libebit, colligere. Sed nos iam in causarū lo-
cis nimium demorati, ad eos qui supersunt intrinse-
cos locos expediēdos, ocius transeamus.

CAPVT XVIII.

De locis a generatione & corruptione.

Locis a causis propinqui sunt loci alij, qui ap-
pellantur a generationibus & corruptionib⁹
atq; ab vñibus. Siquidem generans & corrup-
pens, quædam efficientia sunt. Vñus vero est velut
finis quidā rei cuius est; cum vnaquæq; res natura
liter ad vñum aliquem ordinetur. Fiunt autē ab
his locis argumenta, iuxta cōmunē modū in prædi-
catis bonum & malū. Fit igitur a generatione argu-
mentum hoc modo, vt si generatio vel acquisitio
cuiuslibet rei bona sit, ipsum quoq; gēitum mōstre-
tur esse bonum, vt in his patet exemplis. Genera-
tio domus bona est, igitur domus est bona, ædifica-
tio templorum, monasteriorū, zenodochiorum, bona
est, igitur templa, monasteria, zenodochia, bona
sunt

A gene-
ratione.

LIBER QVINTVS.

Fo. 12.

tant. Assuefactio ad virtutem bona est, igitur vir-
tus bona est. Assuefactio ad vitium mala est, igitur
vitium malū est. Cōstructio prostibulorū, aliorumq;
huiusmodi locorum in quibus regnant vitia, ma-
la est igitur huiusmodi ædificia mala sunt. *Scipionē*
Aphricanum natum fuisse, ciuitati *Romanæ* bonū
fuit. Nam (vt apud *Ciceronem* de *Amicitia* *Lelius*
ait) illū natū fuisse ciuitas *Phœmiana* dum etiam læta
bitur. Igitur *Scipio* ipse *Romanis* bonus fuit & cō-
modus. Cōtra vero, *Catilinā* natū esse ciuitati *Rho-*
manæ malum fuit, igitur ipse illi malus fuit & nox-
ius. *Maxima*. Cuius generatio siue acquisitio
bona est, ipsum quoq; bonum est. Cui⁹ generatio si-
ue acquisitio mala est, ipsum quoq; malū est. Ab
hoc loco ita licebit argumētari: *Christi* natiuitas cœ-
lum & terram letificat, est igitur ipse natus cœlis &
terris festinus. Speciali cultu *Deiparę* virginis *Ma-*
riæ & sancti *Ioannis Baptistę* natiuitates honorant
atq; celebrant ab *Ecclesia*, ideo speciali bonitate ac
sanctitate istos natos oportet pcellere. Vni⁹ *Marię*
inter mortales ōnes celebranda conceptio est, quia
ipsa vnica in cōceptione venerāda extitit, ab omni
macula immunis præseruata. Itē. *Melior* est (iuxta
Sapientem) acquisitio sapiētix acquisitione auri &
argenti, igitur ipsa sapiētia melior est omni auro
& argento.

E conuerso quoq; valet a genito
ad generationem, hoc modo. *Dom⁹* bona est, ædifi-
catio igitur domus bona. *Virtus* præciosior est, ōni
auro, studium igitur & acquisitio virtutis meli⁹ est
studio auri & omniū quæ possint desyderari. *Qui⁹*
templa bona sunt, vt pote in quibus laudatur *Deus*
docetur populus, oblationes sacrę sunt a fidelibus,
ideo eorum cōstructio bona. Quia delubra & phar-
nā dæmonū, scholæ ephæborum, atq; huiusmodi
impura loca, pessima sunt, ipsorū quoq; ædificatio
pessima est. Ideo in hoc bene fecisse probatur *Salo-*
mon quod templum *Domini* ædificauit. In hoc au-
tem male quod idolis vxorū suarum phana cōstru-
xit prophana. Hinc dissuadem⁹, ne castra aliaue hu-
iusmodi fortalicia permittantur iuxta ciuitates cō-
strui;

Pro. 2.

Luc. 2.

DE LOCIS DIALECTICIS.

Locus a
corruptione.

strui; quoniam docet experientia, ipsa constructa plerumque in malum incolarum cedere, tyrannis ad civium oppressionem loca illa facere occupantibus. Hinc de Ioanne Baptista ad patrem angelus ait. In natiuitate eius multi gaudebunt; quoniam videlicet ipse qui nasciturus erat, bonus esset futurus & utilis omni populo, inde gaudio plena debuit esse natiuitas. ¶ **C**A corruptio ne vero dum argumentum sumitur hoc est obseruandum, vt non idem in antecedente & consequente sumatur predicatum, sed commutentur adinuicem, bonum malo & malum bono. Exepli gratia. Desiruere idola, eorum delubria subuertere, lucosque succidere, bonum est (Ex his enim plerique in scriptura commendantur) illa igitur omnia mala sunt. Fures & homicidas auferri medio, bonum est & reipublice expediens; igitur fures ipsi & homicidae reipublice sunt noxii. Seditio sos homines in exilium mittere, ac de ciuitatibus propellere, bonum est reipublice; ipsi igitur sunt reipublice noxii. Virgilij mors praematura rei literariae mala fuit (alioqui sumatiora adhuc & tersiora haberentur eius opera) ipse igitur. Virgilius rei literariae dum viueret commodus fuit. Perditio virtutis & sapientiae mala est, igitur sapientia & virtus bona sunt. Sanctos martyres occidi malum fuit, igitur ipsi boni erant. Maxima. Cuius corruptio vel perditio bona est, ipsum est malum. Cuius corruptio vel perditio mala est, ipsum est bonum. ¶ **C**Ita argumentamur ex verbis Domini scandalizatores pusillorum pessimos esse & plurimum noxios; quoniam (vt ipse att) expedit eis, vt suspensa ad collum mola afinaria mergant in profundum maris. Si igitur eos auferri tam bonum est, vehementer malos & noxios esse eos est consequens. Sic Iuda bonum fuisse dicit saluator, si natus non fuisset, malam indicans generationem eius, & bonam corruptionem vel non existentiam; videlicet quoniam ipse malus erat, domini sui traditor, horribilissimique sceleris author futurus. ¶ **C**E conuerso quoque valet a corrupti vel perditio bonitate, ad malitiam corruptionis, siue a malicia ad bonitatem. Si enim mali sunt & noxii fures seditiosique homines, bonum est auferri eos de medio. Si bona res est

Math. 18

Math. 26

LIBER QVINTVS.

Fo. 83.

res est virtus, malum est eam perdere. Si melior est sapientia auro, peior ergo & maioris damni est perditio sapientiae, perditione auri. Idolorum statuae delubra & luci, quoniam mala sunt, dirui illa bonum est. Maxima. Si quippiam bonum sit, ipsum corrupti vel perditum malum est. Si quippiam malum sit, ipsum corrupti vel perditum bonum est. ¶ **C**Hoc autem in locis istis obseruandum est, vt argumentum sumatur in ipsis quae per se bona vel mala sunt. Nam in ipsis quae non per se, sed tantum per accidens siue alterius concomitantis gratia bona vtilitatem dicuntur, non valet argumentum. Non enim si mors Christi bona fuit, ideo ipse malus erat, cum viueret. Vere enim bona fuit mors Christi, & (iuxta verbum spiritus sancti per os Cayphae pontificis prolatum) expediens fuit, vnum illum hominem mori pro genere. Veruntamen non per se aut sui gratia mors illa vel occisio bona fuit, sed tantum per accidens, ratione concomitantis salutis nostrae, quam per suam mortem ille fuit operatus. A deo enim per se bonum non fuit, Christum Dei filium, hominem innocentissimum & praceptorum fidelissimum interfici, vt caelum & terra a facie huius facinoris exhorruerint; id quod & inanimatae creaturae, illo peridete in ligno animataeque agente demonstrarunt, cum sol non daret splendorem suum, moueret terra, atque etiam petrae scinderentur durissimae. ¶ **C**Similiter male colligitur, Lupanarium aut prostibulorum constructionem vt bonam commendari, ex eo quod ipsa per accidens bona sunt & commoda. Non enim per se bona sunt lupanaria, quoniam nihil in illis boni gerit, & quicquid illic tractatur, detestandum est. Sed per accidens bona dicuntur, quatenus per ea multae euitantur honestatae virginum deflorationes & oppressiones; dum in illis ardens libidine iuuentus, feruorem & furorem suum extinguit, quem alioqui periculum erat ne in virginem aliquam aut ciuem honestam subinde effunderet. ¶ **C**CAPVT XIX.

Ioan. 11.

Mat. 27.

¶ **C**De loco ab vsum.

AB vsum autem rerum est argumentum, & frequens & vtile; dum ex vniuersi cuiusque rei vsum, ipsius bonitatem aut malitiam inquirimus. Quod enim bonum habet vsum, id bonum esse probatur. Quod vero vsum

Locus ab

vsum

c i malum

DE LOCIS DIALECTICIS

malū habet, id ſimiliter malū eſſe euincit. Interdum autem fit inquiſitio de tota ſpecie vel toto genere; interdū de ſingularibus indiuiduis. ¶ Exempla gratia ſi quærat. Num bona res ſit vinū, quo tam malos videmus corrumpere naturā bonā, dicemus, bonū eſſe vinū, quoniā bonū habet vſum nēpe cor hominis latificare, & animos mærentes, atq; deiectos erigere. Hunc em̄ verū eſſe & naturalē vini vſum, teſtantur David pater & filius Salomon. Ille quidē canēs vini exhilarare cor hominis; hic vero, cōſulens vini dari ijs qui amaro ſunt animo, vt obliuiſcantur doloris ſui. Iuuat quoq; laſſatū stomachū & infirmitatibus multis ſuccurrit, quæ admodū Paul⁹ Apoſtolus Timotheo ſcribens indicat modico vſu nō vtendū illi ſuadēs, propter stomachū & frequentes ipſius infirmitates. Ita colligim⁹ equū bonū eſſe; quoniā vſum multiplicē habet bonū valde & cōmodum, nimirum ferre ſeſſorē, ſiue in bello, ſiue ad negocia, currum trahere, aratro terram profcindere aliq; huiusmodi. Similiter aſinus bonus eſt, quoniā bonū habet vſum, nēpe onera ferre ad cōmodū dñi. Ita omnes res ſimpliciter bonas eſſe probamus & nihil creator omnino malū; quoniā quicquid a Deo creatū eſt, aliq; habet bonū vſū; illa quoq; quæ vidētur eſſe viliffima, & in genere creatorū deſpectiſſima. Omnia em̄ huc ſeruiūt, hūc q; vſum habent, vt Deū in ſua eſſentia laudēt, hominēq; diuini nam in ſe & potentiā, & ſapientiā, & bonitatē, cōmōſtrent. Sic Paul⁹ Apoſtolus cōcludit nō eſſe cōtendendū vrbis quoniā ad nihil vtile id eſt, niſi ad ſubuerſionē audientiū. Itē prophana & vaniloquia eſſe deuitāda, quoniā multū proficiūt ad impietate. Item ſuſtias quæſtiones & genealogias & cōtentiones & pugnas legis docet eſſe vitandas, qm̄ inutiles ſint & vana. ¶ Interdū vero fit cōparatio indiuiduorum ſecundū ſpecie vel genus ſub quo ſunt poſita. Vt cū quærit, num hic ſit bon⁹ equ⁹, aut hæc bona vacca. Tunc vero vſum illi⁹ ſpeciei peculiare cōſyderare debem⁹; & ſi bonū habeat huiusmodi vſum id quod proponitur, bonū eſſe probatur; ſi malum malum

Pſal. 103.
Prou. 3.

2. Tim. 2

Titum. 3

LIBER QUINTVS.

Fo. 84

malum. Exempla gratia; bonus equus eſt iſte, ſi bene ferat, ſeſſorē, aut bene currū ſiue aratrum trahat, aut aliquid eorū officiorum, quæ per equos fieri ſolita ſunt recte perficiat. Si vero nullū illorum bene impleat, malus equus dicitur. Sic dicitur bonus aſinus, qui bene fert onera. Bona vacca, ſi bene vitulos pcreet & alat, lacq; bonū & multū præbeat. Bonus dicitur canis; ſi bene latrat aduerſum nocturnos fures; bonus murileg⁹, ſi bene mures capiat, bonus culter, ſi bene ſcindat, bona veſtiſ, ſi bene tegat calorēq; foueat, bonus liber, ſi diſcentē bene erudiat, atq; ita in cæteris. Sic in euāgelio Dñs ait, bonū eſſe ſal, ſi nō euauerit, vt vſum ſuū habeat, qui eſt ſalire carnes & a corruptione ſeruare. Si autē euauerit, vt ad nihilū vltra valeat, iā nō vltra bonū eſſe ſed mittendū in ſterquiliniū. Ita in Euāgelica parabola de arbore ſici dicit paterfamī. Ecce iam tribus annis quero fructū in ſicilnea, nec inuenio. Succidē ergo illā, vt quid etiā terram occupat. Maxima. Cuius vſus bonus eſt, ipſum quoq; bonum eſt; Cuius vſus malus eſt, ipſum quoq; malū eſt. ¶ Duo autē hoc in loco ſunt obſeruanda. Primū eſt, vt in ijs quæ per ſe bonū aut malū habent vſum argumētumur. Non em̄ ſequitur. Peccati vſus aliquo modo bonus eſt, igitur peccatū bonum eſt. Scandalorū vſus bonus eſt per accidēs, igitur ſcandala bona ſunt. Tyrannorū vſus bonus eſt, igitur ipſi boni ſunt. Verū eſt em̄, peccati vſum bonum eſſe, non quidē per ſe, cū in ratione peccati nihil poſſit inueniri habēs rationem vtilitatis, ſed per accidēs, quatenus Deus ipſo nouit ad bonū finem vti quædamodū teſtatur beatus Auguſtin⁹ adeo bonum eſſe Deum, vt mala fieri non permetteret, niſi inde noſſet maiora bona elicere. Sic ſcandalorū per accidēs eſt bonus vſus, quatenus per ea electi exercitantur & ad coronam præparant. Propter quod dicebat in Euāgelio Dominus. Neceſſe eſt vt veniant ſcandala. Sic & tyranni iuſtorumq; oppreſſores per accidēs bonum habent vſum. Non tamen iſta ſimpliciter bona dicēda ſunt, ſed ſimpliciter mala, Veruntamē ſi proprie loquamur, nō tam ille bonus

Luc. 14.
Mathe. 9

Luc. 11

Mat. 18

Luc. 17

DE LOCIS DIALECTICIS

nus vsus est rerum malarū, quā Dei boni, qui mālis sic vti nouit. Peccatū em̄, ipsūm quidē in se nullūm habet vsūm ad bonū, Deus autē in se habet, quomō illo ad bonū vti possit, videlicet ad suā iustitiā gloriā aduersus illud demonstrandā. ¶ Deinde est cautiſſime aduertendū, ne pro vsu abusus sumat. Locus em̄ ab abusus, sophisticus est. Non em̄ valet argumentum a rei abusu malo, ad maliciā rei illi, sed verus vsus accipi debet. Vnde si quis ita in detestationem vini argumentet. Inebriari, lasciuire, luxuriari, insanire, mala sunt; igitur vinū est malū: quoniā illa omnia ex vino procedūt, & ad hoc vino vtunt plerūq; homines. Medose colligit, qui ita infert. Non em̄ ab vsu vini argumentat, sed ab abusus. Verus autem vsus vini nō est inebriari, lasciuire, luxuriari, & huiusmodi, sed (vt supra dixim⁹) cor hominis honesta & moderata letitia reficere, corporisq; robur sustentare, & releuare si quādo deijci cōperit. Est em̄ ver⁹ gladij vsus est aduersus hostes se tueri, aut nocentes punire, quēadmodū ait Apostol⁹, gladiū portare iudicem, vt vindictam inferat male agentib⁹. Neq; sequitur, malā esse eloquentiā aut malū ingenij acumen, quoniā plerūq; per ingenij acūm hareses erroresq; confingunt, aut per eloquentiā seditiones ac schismata generāt. Qui em̄ in his expēdunt eloquentiam fontēq; ingenij, nō ita vtunt sed abutunt, illis quæ alioqui verū vsū bonū habēt. ¶ Huiusmodi tamē argumentis ab abusu desumptis, mirū, quāta impudētia plerūq; nostræ huius tēpestatis homines, sacra atq; prophana, humana & diuina omnia infamēt, tantū non cælū terrē cōmiscētes, res per se bonas & saluberrimas institutiones, ex sola abusu cōsideratione dānantes, execrātes, pedib⁹ conculcātes. Hinc em̄ sanctissimū Christi sacerdotiū contēnunt, quod nōnulli videant illo ad voluptatē aut quæstū abuti Monachati itē, quod eo ad hypocrisis multi abutuntur

LIBER QVINTVS.

Fo. 55.

tantur. Pontificū dignitatē & præcellentiā, quā multorum ad ambitionē illa abutant. Sic virginū conuenticula dānant, clerū omnē execratur. Diuinorum cultū ceremonias, sanctorū cultū, imaginū vsūm in Ecclesijs, aliāq; huiusmodi, Quasi veto quicq; sit tam bonū in reb⁹ humanis, quo nō abuti possit humana malicia. Quid em̄ vbo Dei magis sanctum, magis augustū, magis venerandū? Et hoc quā multū pessime abutunt? Quid Dei cōgunitate meli⁹? Et illa (vt ait Paul⁹) peccatores ingrati impudenter & improbe abutunt ad cumulū dānationis, thesaurizantes sibi irā in diē iudicij. Quid scripturis sacris magis vtile? Et illis diabol⁹ (vt Mathæus testatur) ad tēcandū Christū abusus est, atq; etiam nū multi illius imitatores (vt Petr⁹ Apostol⁹ de Paulinis epistolis peculiariter ait) eas deprauant ad suā atq; aliorum perditionē. Deniq; quid ipso vero corpore & sanguine Christi filij Dei præstantius potest cogitari, quod Paul⁹ a multis testat sumi in dānationem? ¶ Facessant igitur sophistæ isti, cū suo illo splēdido loco ab abusus; desinatq; miseri iudicio atq; adeo sensu ipso cōmuni carētes, res per se optimas sine causa præter ius & æquū, atra notare infamia, magis autē ex vsu bono, vt debēt, singula discāt cōmēdare. Aut si dno ab abusus argumentari voluptati illis est, si ita illis liber, & ita decretū est, accedat huc ad pulpitum proterui pueri, & discant, quō ab illo suo loco quē omnino deserere nolūt, recte argumentari debeant. A malo, inquā abuti, dānent nō rem illā cuius est abusus; sed hoies ipsos, qui rebus ex se bonis, sua malicia abutunt. Ita nō mendose sed vere colligēt, multos monachorū malos esse & detestādos, quod monachatu, re bona & pia abutan: ad hypocrisis, ad quæstū, ad ambitionē, aliāq; huiusmodi. Ita dialectice colligēt, multos clericorū dānandos esse, qui in clericatu diuitias quaritāt, menſas opiparas & vitā delicijs plenā; atq; ita in cæteris. Sic argumentātes ab abusus malis, ad abutentiū maliciā suscipiemus illos libeter, donec autē rerū quarū est abusus maliciam, ex abusus colligūt, ridebunt suauiter & tantum

Roma. 2.

Math. 4.

2. Pet. 1.

1. Cor. 11.

quam sophista perniciosi exhibebuntur cum ignominia.

CAPVT XX.

Locus a
comuni
ter acci
dentibus.

A De loco a comuniter accidentibus.
D causas: quodammodo pertinet etiam illa quae appellantur comuniter accidentia non quod causa sint alteri alteri, sed quia fieri ex eadem causa vel ratione procedunt & quia ad eandem causam reducuntur, aut certe sic se videntur habere ut causa & effectus, vel ut effectus vnius tertiae causae, ex eo quod vnum sequitur ad alterum, eo modo quo effectus sequitur causam. Dicimus autem comuniter accidentia, illa quorum alterum vel semper vel ut plurimum ad alterum sequitur. Intelligimus autem hic sequi secundum consequentiam, ita ut vno posito alterum ponitur sit consequens. Vnde id quod inferitur ex altero sequi dicitur ad illud, etiam si secundum tempus precedat.

¶ Vbi sciendum est, inter comuniter accidentia quaedam inueniri secundum prius & posterius, i. quorum vnum tempore praecedit, alterum subsequitur. Vt in arbore prius est frondere quam florere, prius item est florere quam fructum proferre. In vite prius est gemas turgentes emittere, quam folia, ac prius folia dare quam potros. Sic in muliere prius est concipere, posterius parere, vel in mammillis lac habere, prius item cum viro coniungi, & sapere prius quam desipere, & hoc rursus prius est quam respicere. Sic iuuenem esse prius est quam senescere, & viuere prius quam mori, & operari prius est quam cessare ab opere. State item prius est quam cadere, & cadere prius quam resurgere. Fuisse quoque in gradu non stabili prius est quam cadere, & ita in caeteris.

¶ In his omnibus manifestum est vnum non esse alteri causam, vnum tamen ad aliud consequi, ut ipsi arboris frondere, non est causa fructuum, neque productio gemarum in vite, causa est productiois vuarum. Item, ipse conceptus non est causa (proprie loquendo) partus, nec peccatum est causa ipsius penitentiae, nec vita ipsius mortis, & ita in reliquis. Est tamen inter ea talis cohaerentia, ut post alterum secundum tempus sequatur alterum. Verum non idem est quod secundum tempus sequitur & quod secundum vim illationis aut consequentiae, plerumque enim quod tempore praecedit, sequitur secundum consequentiam non e contra.

rio. ¶ Vn

rio. ¶ Vnde in his comuniter accidentibus, argumentandum est affirmatiue, a positione posterioris secundum tempus, ac positione prioris, hoc modo, arbor ista flouet igitur frondit. Fructum habet ergo flores & frondes habuit. Vinea ista potros profert, igitur floruit. Flouet, igitur fuit gemis turgida. Mulier ista peperit, igitur concepit. Habet lac in vberibus, igitur virginitate perdidit. Ita sequitur. Hic homo cecidit, fuit igitur non stabili gradu iuxta illud Boetij. Qui cecidit, stabili non fuit ille gradu. Maxima. Comuniter accidentium si posterius est, prius fuisse necesse est. Et contrario valet negatiue a priori ad posterius, hoc modo. Arbor ista non floruit, non igitur faciet fructum. Mulier ista non concepit, non igitur peperit. Non est vitata haec puella, neque igitur lac habet in vberibus. Maxima. Comuniter accidentium si prius non fuerit, nec posterius erit. Huiusmodi argumentis uti viderur a apostolus, cum Romanis, ita scribit de Euangelij fide & praedicatione, Quomodo, inquit, innocabunt, in quem non crediderunt? Quomodo autem credent in eum, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicatione? Quomodo praedicabunt, nisi mittantur? Prius enim est, mitti praedicatoribus, deinde praedicari, deinde audiri a praedicatoribus, post hoc fide haberi praedicationibus, postremo ut inuocetur is qui praedicatus est.

¶ Affirmatiue autem a priori secundum tempus ad posterius, nequaquam valet argumentum; nec item negatiue a posteriori ad prius. Non enim valet haec consequentia. Arbor ista floruit, ergo fructum habebit; cum saepe florent arbores, nec sequatur fructus. Item non sequitur. Haec mulier concepit, igitur pariet; cum frequenter disceptetur post conceptum factus in utero. Negatiue item a posteriori non valet. Haec mulier non peperit, igitur non concepit. Non habet in mammillis lac, igitur non est comixta viro. Neque consequens est, si hic non penitent, ob hoc eum non peccasse; cum multi peccent, qui de peccatis nunquam agunt, neque sunt acturi penitentiam.

¶ Et haec quidem quae diximus, ita semper eueniunt, id est, semper alterum sequitur alterum, neque secundum naturam inuenitur vnum defectum. Sunt autem

Rom. 10

¶ iii quaedam

quædã quæ licet nõ semper & ònino infallibiliter, tamẽ frequẽter admodũ & vt plurimũ se cõsequuntur; ex quib⁹ proinde etiã Dialectica sumunt argumenta. Nã Dialectic⁹ non solũ certa & infallibilia, sed etiã verisimilia quærit. Exẽpla sunt huiusmodi. Bacchanalia hodie celebrant aut tẽpl̃ encenia, igit multi inebriantur, & vulnẽtabunt nõnulli. Ad cõuiuium istud vocati sunt plures diuersarũ nationũ ac gentiũ, erit igit cõtẽtio & tumult⁹. Aura est grata & amant⁹ dies, multi igit a prædio deambulabũt. Aura est ingrata & plenum pluuia cœlũ, igit pauci ad enceniorũ festa conuenient. Pax est vbic⁹ terrarũ, erit igit omniũ terũ copia, Bellũ instat, igit erit anonã caritas. Fames fuit valida, pestis igit grauis sequetur. Hic homo molit quippiã magnã industriã igit patebit hominũ inuidie, iuxta illud Ecclesiastic⁹. Omnes labores hominũ & industrias, animaduertiti patere inuidiã proximi. Itẽ. Hi duo vicini eiũsdẽ artis & quæst⁹ sunt, & fare ex æquo cõcertant, igit sibi inuidet inuidet, iuxta vet⁹ illud prouerbiũ. Fugus odit figulũ. Ista quidẽ sic cõmuniter accidunt, & se vt plurimũ consequunt, nõ tamẽ omnino infallibiliter & necessario. Potest em̃ casu aliquo euenire, vel ex certa causa, vt aliter aliquãdo cõtingat, nimium vt priore posito, nõ subsequat posteri⁹. ¶ Huiusmodi fare argumẽta sunt ònia illa quæ a natura libus signis sumunt. Quale est illud quod Saluator in Euãgelio ad Iudæorũ confusione protulit, dicens. Facto vespere, dicitis. Serenũ erit, rubicundũ est em̃ cœlũ. Et mane. Hodie tẽpestas, rutilat em̃ triste cœlum. Et iterũ. Cũ videritis nubẽ orientẽ ab occasu, statim dicitis. Nymb⁹ venit, & ita fit. Et cũ austrum flantẽ, dicitis, quia æst⁹ erit, & fit. Hæc em̃ argumenta sunt a cõmuniter accidentibus. Itẽ quod alibi ait de arbore fici. Cũ iã ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas. Sic per tempus hymis argumẽtamur, ex stellis per noctẽ limpide lucẽtibus, gelu postredie futurũ & frig⁹ vehemẽs. Æstatis tẽpore ex ranarum suauĩ cõcentu & coaxatione vnanimi sub tempus noctis, argum⁹ noctis & diei sublequat

Eccle. 4.

Math. 16
Luc. 12

subsequẽtis serenã suauitatẽ Ex apparẽte mane caligine, & per solẽ dissipata, argum⁹ serenũ idẽ illũ futurum. Sic ex varijs signis, agricolæ arguunt annoꝝ fertilitatẽ aut sterilitatẽ; & ex indicijs quibusdam in auib⁹ aut animalibus ceterisq; cõsideratis, qualitatem auræ probabili æstimatione nouerũt cõscire. Similiter & nautæ aeris dispositionẽ, ex aspectu ventorũ & nubiuũ, aut etiã ipsi⁹ maris cõiectant. ¶ Pertinere huc itẽ vident argumẽta, quib⁹ corporũ animorũq; ex corpore dispositionẽ & inclinationẽ, ex lineamentis membrorũ, & forma atq; habitudine corporis inquirim⁹, quod ad artẽ physiognomiæ aut metoposcopiæ pertinet. Vt cũ argumẽtamur, hunc adolescẽtem esse boni sensus & bene ingeniãtũ, quod frontẽ habeat quasi cornutã & bonum sinciput: aut bonæ memorię, quod occiput habeat amplũ. Sto lidũ esse quẽpiã, eo quod aures habeat velut asininas; nimium magnas ad proportionẽ capitis, aut fatuellũ, eo quod nimis modicas habeat. Tumidũ & formidolosum ex oculis magnis & prominẽtibus, ac velut ad albedinem tendẽtibus, aut astutũ & callidum ex oculis paruis & interne latitantibus. Sic ex naso aquilino magnanimitatẽ arguim⁹, ex adunco & depresso fare auaritiã, ex oris nimia latitudine inuerecundiã & effusum animũ, ex ei⁹ nimia angustia nimia erubescentiã & animũ secretũ. Ita ex latis humeris fortitudinẽ, ex collo oblongo pectoris debilitatẽ colligimus. Sic ex crinib⁹, ex vnguib⁹, ex digitis, & omnino ex singulis mẽbris argumẽta sumunt fatis verisimilia, maxime vbi plura horũ simul consenserint. ¶ Opus em̃ est in huiusmodi ad multa cõsiderare, & non tantũ membrũ vnicũ, vt firmior sit illatio, & tutissimũ fuerit corporis ipsi⁹ totã diligẽter cõsiderare habitudinẽ, quẽadmodũ de Pythagora legim⁹ quod adolescẽte ad se discẽdi causa veniẽtes ἔφασιν οὐρανοῦ. i. ex vultus & oris ingenio, totiusq; corporis habitudine explorabat, num ad capiẽdas disciplinas essent idonei. Et proprie quidẽ hi appellantur physiognomi qui ex toti⁹ corporis figura & habitudine cõscire norunt inclinationes & mores hominũ, ij

veto qui

DE LOCIS DIALECTICIS.

vero qui ex facie tantum iudicant metoposcopy ap-
pellantur ἀποτόνοσι περὶ ὀμῆτων πομ. i. a fronte cō-
sideranda. ¶ Huiusmodi autē argumenta non om-
nino necessaria & cogētia, probabilia tamē atq; sua
dentia peculiariter icota appellant. i. probabilia con-
paratione ad conclusionē quā inferitur ex ipsis. Pri-
ora vero illa quā necessario & perpetuo inferūt su-
um cōsequens signa peculiariter appellantur. Quā
quidē signa Fabius Quintilianus negat argumenta
esse appellāda eo quod nihil relinquunt dubitaciōis
sed plenam adferūt cōclusioni certitudinem. Verū
hac in parte aduersat illi Rodolph⁹ Agricola, dicēs
tanto magis ea esse argumēta, quanto maiore de re
dubia fidē faciunt. Siquidē ab arguēdo siue proban-
do supra diximus argumētū denominari. ¶ Sunt
autē alia quā dā improprie cōmuniter accidētia dis-
cta, quorū vnū interdū quidē sequitur alterū, nō ta-
mē vel necessario vel vt plurimū, sed vel rarius vel
indistincter, interdū sequitur interdū non sequitur.
Ab his nō recte ducit argumētū Dialecticū, sed so-
phisticum; & suspitio incerta meli⁹ quā probabilis
opinio hinc nascit. Vt si quis colligat, hunc iuuenē
adulterū aut fornicatorē esse, eo quod cōprior sit &
ornatior habitu ac facie. Plurimi em̄ se comūt & or-
nāt, qui tamē a vitio adulterij aut fornicatiōis sunt
alieni. Itē si quis nimīū zelotypus colligat, vxorem
cū alio viro habere negociū, quod semel illā vide-
rit cū alio eloquētē, aut alteri arridentē. Aut si quis
pauperē videns ad ostiū per rimas prospēctantē, col-
ligat, furē illū esse, & furū animo meditari. **Posunt**
tamē huiusmodi suspensiones tā multa simul **adici**
& tam multa huiusmodi in vnū argumētum con-
ceruari, vt vel necessaria vel probabilē efficiāt illa-
tionē. Vt si quis colligat. Hic homo cū eo qui nūc
occisus iacet hoc ipso die iurgat⁹ est, opprobria ac-
cepit, dissimulauit dolorē, domum recta abiit, inde
mox gladiū retulit sub veste absconditū, quē gesta-
re non solet; visus est deinde ad locū properare vbi
caedes patrata est; vulneratus quoq; redijt. vulneris
geritū aliquē authorē nescit designare; probabile igitur
est,

LIBER QUINTVS

FO. 133

tur est, occiso isti hūc fuisse mortis authorē. Sic apud
Terentiū Chremes, ex multis signis simul coacerua-
tis, acute colligit, Bacchidē filij sui Clitiphonis ami-
cam esse, quod in cubiculū lectus sit allatus, quod in-
gressi pessulum ostio obdūt &c. ¶ Possunt vero ad
hūc locū a cōmuniter accidētibus reduci argumen-
ta illa, quā a prodigijs, monstris aut portētis sumunt.
Vt cū argumētatur ex cometa aut alio aliquo por-
tētē, magni mali aliquid vel patriæ, vel principi im-
minere. Quemadmodū in libro Machabæorū, visis
armatis equitib⁹ per aera discurrentibus atq; per or-
dines suos cōcurrentibus, colligit populus, noui &
magni quippiā imminere. Propter quā, ones rogabāt
in bonū monstra cōuerti, Rursum ex viso nouo, lu-
dæ Machabæi quo cōspexit Oniam pro populo de-
precantē, ac Hieremiā sibi gladiū aureum de celo
porrigētē, in quo aduersarios deuinceret, certam
spem colligit vniuersus exercitus futuræ victoriæ.
Ita & apud Virgilium Æneas, fugiendū e loco cō-
cludit, audita harpyiæ voce, & Anchises Thracia ex-
cedendū colligit, viso ab Ænea prodigio, cū arborē
e terra euellēs ex radicibus atrua cerneret cruorem
defluere. Plura huiusmodi colligit Valerius Maxi-
mus, capite de prodigijs. Solent autem prodigia ip-
sa, sua quadā qualitate indicare, quale illud sit quod
expectatur cōsequens, vtpote si horrorem præferat
portētum, horribile colligitur futurum quod expe-
ctatur cōsequens. Si autem festiuum & lætū fuerit
prodigiū lætū expectatur cōsequens. Possunt quoq;
& huc reduci gētiliū auguria, auspicia, aruspicia,
& alia diuinationū genera. Verum ea Poetis magis
vsi sunt quā dialecticis, qui nō nisi certa aut vt mi-
nimū probabilia quarunt argumenta; cū Poetis sat
sit, aliquid inuenire, etiam si falsum omnino & impro-
babile, quod fictiōibus adornent Poeticis.

¶ CAPVT XXI.

¶ De loco a relative oppositis.

Post locos intrinsecos omnes tam a substantia
quam a concomitantibus substantiam determi-
nandi sunt loci qui appellantur extrinseci; in-
ter quos

De locis
ab oppo-
sitis.

DE LOCIS DIALECTICIS.

ter quos primū occurrit locus ab oppositis. Qui lo-
cus in aliis quatuor subdiuiditur, scdm quatuor op-
positionū species. Sunt em̄ quatuor oppositorū ge-
nera, scdm̄ quā etiā quatuor loci differētes sumunt
nēpe loc⁹ a relatiue oppositis, loc⁹ a cōtrarie opposi-
tis, a priuatiue oppositis, & a cōtra adiectorie opposi-
tis. Quā autē dicant̄ opposita, & quō singulę hę op-
positionū species ab inuicē differat, copiose dictum
est li. 2. in tractatu de postprædicamētis. Nunc autē
dicem⁹ quib⁹ modis in singulis harū oppositionū
sit argumentandū. Hoc autē generaliter in omnibus
verū est, ab affirmatione vni⁹ oppositorū ad alteri⁹
uis negationē valere argumentū. Nimirū de ratione
oppositiōis hoc est, vt simul de eodē dici nō possint
quēadmodū ex definitione oppositionis. cōstat. Est
em̄ oppositio terminorū aliquorū repugnātia. Non
pugnant autē, quę simul eidē conuenire possunt. In
omnibus ergo oppositis ab vnius affirmatione valet
argumentū ad negationē alterius iuxta hanc maxi-
mam omnibus generalē. De quocunq; affirmat vnu
oppositorū de eodē negatur alterū. ¶ In relatiue op-
positis hæc sint exēpla Anchyses pater fuit Æneæ,
igit̄ non fuit eius fili⁹. Pyrrhus fuit Achillis filius,
igitur non fuit pater eiusdem. Maria est Anna filia
non est ergo mater eiusdem. Vbi obseruandæ sunt
particulæ, ad idē & scdm̄ idem. Non em̄ simpliciter
sequit̄. Hic est pater, ergo nō est filius omnino alicui⁹
sed inferri debet. Igit̄ non est eiusdē filius, eius vides
licet cui⁹ dictus est esse pater. Neq; sequit̄. Dauid est
pater Christi, igit̄ non est fili⁹ eius. Scdm̄ nāq; Diui-
nitatem, dicit̄ Dauid fili⁹ Christi: scdm̄ humanitatē
vero, eiusdē pater dicit̄. Recte tamē sequitur si pater
Christi est Dauid non scdm̄ idem eū esse eiusdē fili-
um. Similiter nō sequit̄. Hic homo est illi prælatus
aut illo superior, igitur nō est eidē subditus aut eo-
dem inferior. Potest em̄ eidē homini quis esse in ali-
quo prælat⁹, in alio subiect⁹, in vno superior, & dig-
nior, in altero inferior ac min⁹ dign⁹. Qua de re apud
Aulū Gel. in noctibus Atticis iucunda inter-
patrē & filiū legitur concertatio. Scruta autē patri-
cula secū

De lo-
co a re,
latiue op-
positis.

LIBER QVINTVS.

Fo. 80

cula secundū idem valet illatio. Cæterę ab vni⁹ ne-
gatione ad alterius affirmationē non valet. Nō em̄
si ego tu⁹ pater nom̄ sim, ob hoc fili⁹ tuus ero Neq;
em̄ pater tuus sum neq; fili⁹. ¶ Sub hoc autē loco
alius notat̄, nomine quidē similis, non tamen re idē
nec eundē argumentādi modū habens, qui dicit̄ lo-
cus a relatiuis. Aliud em̄ sunt relatiua, aliud relati-
ue opposita. Relatiua dicunt̄ cum simpliciter sumū-
tur sine cōparatione ad idē. Vt pater & filius, Dñs
& seruus. prælat⁹ & subdit⁹. Relatiue autē opposita
proprie dicim⁹ quando cōparatione ad idē assignan-
tur, hoc pacto pater & fili⁹ eius; dñs & seruus eius,
prælat⁹ & eius subdit⁹. Quidā etiā adiectū volūt
pronomē demonstrans hoc modo assignātes relati-
ue opposita, pater & hic suus fili⁹, dñs & hic seruus
eius. Verū sic nimirū videtur restringi alterū oppo-
sitorum, & speciei vel generi assignat̄ pro opposito
indiuiduū, quod parū conueniens videt̄. Vnde præ-
stat in generali absq; demonstrātionē assignare relati-
ue opposita, & particulā tantū subintelligere, scdm̄
idem. Illa em̄ intellecta, non erit quarimonia, id qđ
in libro scđo ex Boetij sentētia cōprobauim⁹. ¶ Ex
hoc autē loco a relatiuis, procedim⁹ ab vnius positi-
one ad positionē alterius, atq; itē ab vni⁹ negatione
ad negationē alterius. Vt si pater est, fili⁹ est, & ecō-
trario: si dñs est, seruus est, & econtrario. Ac rursum
si nō est dñs, non est seruus: si nō est pater nō est fili⁹
Maximā. Posito vno relatiuorū, ponitur & alterū.
Ablato vno relatiuorū, aufertur & alterū. Non in
omnibus tamen relatiuis generaliter valet hic mo-
dus argumentandi. In ijs em̄ quorū alterū significat
cū ampliatione aliqua nō valet. Non em̄ sequitur.
Prius est, igitur poster⁹ est. Scibile est, igitur sciētia
est. Sensibile est, igitur sensus est. De his autē plen⁹
dictū est libro secundo, in tractatu de adaliquid, cir-
ca proprietatē illam. Adaliquid dicuntur simul esse
natura. ¶ Sub hoc loco cōprehenditur mod⁹ argu-
mentandi a ybo actiuo ad passiuū. Ioannes percus-
sit Petrū, igitur Petrus percussit a Ioāne. Herodes in-
terfecit Ioannē, ergo Ioānes interfect⁹ est ab Herode.
de. Et

DE LOCIS DIALECTICIS.

de. Et ite e contrario a verbo passiuo ad actiuu. Christus a Pontio Pylato danatus est, igitur Pontio Pylatus Christum damnauit. Vel sic absque expressione nominum. Esi qui percussit igitur est percussus. Calefaciens est, igitur & quod calefit. Ex libro em predicamentorum manifestum est agere & pati adiuuicem esse relatiua. **CAPVT XXII.**

De loco a contrarijs.

De loco a contrarijs.

EX loco autem a contrarijs sic arguuntur, ab vni9 affirmatione ad alterius negatione. Hic paries est albus, non igitur est niger. Hec aqua est frigida, non igitur est calida. Hic homo est humilis, igitur non est superbus. Hic adolescens probus est, non igitur est improbus. Liberalis est, non ergo auarus; sanus est, non ergo aeger. A negatione autem ad affirmatione, non ite in omnibus valet. In contrarijs quidem mediatis non valet. Non em si pannus iste albus non sit ob hoc niger erit: quonia potest esse neque albus neque niger, sed aliquo colore medio coloratus, ut pote vel glaucus vel rubeus vel cinericius. Item non sequitur hic homo non est temerarius, est igitur pusillanimis. Non est prodigus, ergo auarus; quonia potest quis esse neque temerarius neque pusillanimis; sed magnanimus medium obtinet. Potest item quis nec prodigus esse nec auarus, sed liberalis. In contrarijs autem immediatis valebit, donec accipias subiectum susceptibile. Ut si animal quodlibet non est sanum, est aegrum, & si non est aegrum, sanum erit. Item, si corpus aliquod mixtum vel elemetare non est graue, leue sit necesse est. Non em inter hec est dare medium. Signater vero dictum est, donec accipiat subiectum susceptibile. Non em sequitur. Lignum non est sanum, igitur est aegrum aut e contrario: quonia videlicet lignum non est subiectum susceptibile sanitatis aut aegritudinis. Quae autem dicantur contraria mediata, & quae immediata ex postpredicamentis reliquimus manifestum.

CAPVT XXIII.

Locus a priuatiue oppositis.

IDe locis a priuatiue & contradictorie oppositis. In priuatiue oppositis, ab affirmatione ad negationem sic arguuntur. Hic homo caecus est, igitur

LIBER QUINTVS.

igitur non est videns; videt, igitur non est caecus, mutus est, igitur non potest loqui, loquitur, ergo non est mutus, surdus est, igitur non potest audire: dormit, igitur non vigilat; aer est tenebrosus, non igitur lucidus. A negatione vero ad affirmatione, non vniuersaliter valet. Non enim sequitur, lapis non potest videre, igitur est caecus. Neque enim videns neque caecus est lapis. Veruntamen si accipiamus subiectum susceptibile, & tempus a natura determinatum signemus, valebit a negatione ad affirmatione, hoc modo. Homo iste non potest videre, cum tamen iam adsit tempus a natura determinatum, quo solent videre homines, igitur caecus est. Puer iste non potest loqui, & tempus transijt a natura determinatum, quo solet loquelam donari, igitur mutus est. Homo iste dentes non habet, & tempus iam transijt a natura dentibus acquirendis determinatum, igitur est edentulus. Signater autem, temporis huius oportet mentionem fieri. Sine hoc em coassumpto, non valet argumentum. Catulus iste primo die quo partu est editus, non videt, imo nec videre potest, igitur est caecus. Puer iste statim postquam natus est dentes non habet, igitur est edentulus: non potest ambulare, igitur est claudus. Est autem hic notandum, quod termini priuatiue siue priuationem significantes, non puram negatione significant, sed aliquid ponunt & aliquid tollunt. Ponunt em quadam naturalem aptitudinem, & tollunt potentiam. Id quod aperte patet in terminorum eiusmodi explicatione. Caecus em dicitur, non omne id simpliciter quod non potest videre. Nemo em lapides appellat caecos. Illud autem dicitur caecum, quod cum naturaliter aptum sit habere visiuam potentiam illam tamen non habet. Ut omnis homo ex sua specie & natura aptus est ad habendum visum: quonia pene omnes homines illam potentiam ex natura accipiunt. Quisquis igitur hominum visum non habet, recte illo priuatus dicitur, & caecus. Ita dicitur murus & loquela, priuatus, cui ex natura competit loqui, negatur tamen ei & loqui non potest. Ita non dicitur quis priuatus regno, nisi qui natus sit habere regnum, id est

DE LOCIS DIALECTICIS.

id est, cui quodammodo a natura vel origine **ver** ex iure debetur regnū. Nam cui non cōpetit, vel ex naturali successione vel ex electione, regnum habere, hic & si regnū non habeat, regno tamē priuari non dicitur. Ita nō dicitur exheredari aut priuari hareditate filii ex adulterio nāt⁹, quāuis cum alijs legitimis filijs nō accipiat hareditatem, quoniā ad illū nō spectat hareditas quæ solis cōpetit legitimis filijs. Si autē is cui cōpetit hareditas, illā non accipiat, ex haredari ille recte dicitur. Ita bruta nō dicuntur priuari cœlesti beatitudine, sed dæmones & hoies mali illa priuātur; quā eam nunquā assequētur: cum tamen ex suæ conditionis præcellētia illius sint capaces, & ab initio ad eam possidendā sint conditi.

¶ CAPVT XXIII.

¶ De contradictorijs oppositis.

IN contradictorijs autē oppositis, argumētatur dupliciter. Primū quidē, in propositionib⁹ cōtradiatorijs, hoc modo. Si verū est, omnē hominē esse mortālē, falsum est; aliqū hominē nō esse mortālē, & si illud falsum est, hoc verū erit. Vel si illud est verū, hoc nō est verū, & si illud nō est verū, hoc erit verū. Maxima. Cōtradiatorijs propositiones nō possunt ambæ simul esse veræ aut falsæ. ¶ In terminis autē contradictorijs, semper valet ab vni⁹ affirmatione ad alteri⁹ negationē, & vicissim ab vnius negatione ad affirmationē alterius. Cuiusmodi consequentias tractat Aristoteles libro secūdo perihermenas appellās eas a termino finito ad infinitū, & ab infinito ad finitū. Vt Petrus est homo, igitur nō est nō homo: lignū est nō homo, igitur non est homo. Ac rursum, si lapis nō est homo, igitur est non homo: & si nō est nō homo, homo sit necesse est. Vbi propter cauillationē subaudiri potest in antecedēte, cum sit; vel in consequente, si sit hoc modo. Si lapis est & nō est homo, igitur est non homo. Vel sic. Lapis nō est homo igitur si sit est nō homo. ¶ Non est autē opus hic accipere subiectū aliqd peculiare, sed in omnib⁹ valet illatio: quoniā inter contradictorijs opposita (vt plen⁹ declaratū est in post prædicamētis) nul-

LIBER I QVINTVS.

fo. 191.

tis) nullum omnino est dare mediū de quo vel ambo negentur vel ambo prædicentur. Propter hoc in omnibus valet, tam a negatione ad affirmationem quam e contrario. Maxima. De quolibet est affirmatio vel negatio, de nullo vero simul.

¶ CAPVT XXV.

¶ De locis qui appellantur a contrario & in ipso.

Signantur autē ab Aristotele & alijs duo loci qui sunt in terminis aliqua prædicatarum oppositorum. Unum oppositis, qui vocatur locus a cōtrario & locus in ipso. Quando em̄ duo adinuicē coniunguntur in antecedēte, & his duob⁹ opposita coniunguntur adinuicē in consequēte, argumētatio fieri dicitur a cōtrario vel in ipso. A contrario quidē si in cōclusionē mutet situs, ita vt oppositū subiecti antecedentis ponat pro prædicato conclusionis, & oppositum prædicati antecedētis ponatur pro subiecto cōclusionis. Vt in hac argumētatione. Homo est animal, igitur nō animal est nō homo. In ipso vero si in cōclusionē idē seruet ordo, vt oppositū subiecti antecedentis sit itē subiectū in cōclusionē & prædicati antecedētis oppositū in cōclusionē similiter prædicati locū obtineat. Vt cū sic colligimus. Humilitas virtus est, igitur superbia vitiū. Videtur autem hæc denominatio sumpta ex terminorū oppositorū ordine. A contrario em̄ ducitur argumētū quādo ordine cōtrario loquantur opposita in antecedēte & consequēte. In ipso vero quādo in eodē ipso ordine consequens habet opposita quo in antecedēte. ¶ Consequentia autē quæ in ipso dicitur, maxime fit in cōtrarijs & relatiuis. In cōtrarijs ad hunc modū. Humilitas est virtus igitur superbia vitiū. Modestia est laudabilis, igitur immodestia est vituperabilis. Humilitas Deo & hominib⁹ grata est, igitur superbia odibilis. Si pulchra est urbanitas, indecora est rusticitas. Si decet iuuenē verecundia, dedecet inuerecundia. Qui sophisticè loquitur odibilis est, qui igitur veraciter & sincere loquitur amabilis. Maturitas bene cōiulit, igitur præcipitatio male. Quæ compendiosa amplectēda sunt, igitur quæ proluxa fugiēda. Quod simul

Locū a cōtrario & in ipso.

utile est & dulce præ omnibus eligendū (iuxta illud Poeta. Omne tulit punctū qui miscuit vile dulci) igitur quod & asperum est & inutile, omnium maxime detestandū. Vera scientia humilē facit & benignum, sophistica igitur inflatū & iracundum reddit. Mansuetudo placat, igitur immittis cōtentio exacerbat. Responsio mollis frāgit irā, amara igitur exagitat. ¶ In relatiue autē oppositis sic argumentamur, in ipso eodē terminorū ordine. Pater est dignior, filius ergo minus dignus. Pater est prior dignitate & origine, igitur filius posterior. Pater est suprapositus filio, filius igitur patri subiectus. Pater est filij vel filij habet, filij ergo patris est vel patrem habet. Vir caput est vxoris ipsiq; a Deo prælatus, vxor ergo per Deū est viro subdita. Reges & principes a Deo sunt prælati populo, populus igitur iure Diuino debet illis esse subiectus. Imperatoris est imperare, militū ergo est parere. Præceptoris est docere, discipuli igitur discere. Dñi est præcipere, serui ergo obedire. Ita in ceteris. ¶ Locus autē a cōtrario vel opposito ordine frequentius fit in priuatiue & cōtradictorie oppositis. In priuatiue oppositis hoc modo. Qui habet visum habet sensum, igitur qui caret sensu caret visu. Qui habet virtutem habet laudem & gloriā, igitur qui sine laude est & inglorius virtute caret. Qui habet hæreditatem hæres est, qui ergo exhæredatus est, hæreditate caret. Qui scientiam habet ornamentū habet animā suā, igitur qui ornatu caret animā caret & scientia. ¶ In cōtradictorijs item sic. Iustitia est virtus, igitur quod non est virtus nō est iustitia. Qui timet Dominū faciet bona, igitur qui bona non facit nō timet Dominū. Qui prudens est dum tēpus habet operatur bonū, igitur qui non operatur bonum dum tempus habet nō est prudens. ¶ Contra vero in oppositis priuatiue vel cōtradictorie loci in ipso vnuerfaliter nō valet. Non enim sequitur. Omne quod habet visum habet sensum, igitur omne quod caret visu caret sensu. Omnis qui habet abūdantiā auri & argenti diues est, igitur qui caret auro & argento pauper est aut caret diuitijs. Potest enim quis esse diues

esse diues in alijs possessionibus ægrorum & armatorum, cuiusmodi erant illa præcorū patrum præcipue diuitijs, multo istis inanimatis metalloꝝ cumulis meliores ac præstantiores. Nec in cōtradictorijs sequitur homo est animal, igitur quod non est homo nō est animal. In oppositis tamē contrarie & relatiue valebit interdū a cōtrario consequentia, vt pote cū in particularib; proceditur enunciationibus. Vt sequitur. Humilitas est virtus, igitur quoddā vitium est superbia. Pater est dignior, igitur aliquid minus dignum est filius. In vnuerfalib; tamen enunciationibus aut indefinitis pro vnuerfalib; acceptis, non valebit. Non enim sequitur. Omnis humilitas est virtus, igitur omne vitium est superbia. Omnis pater est dignior, igitur omne quod est minus dignum est filius. Nam & seruus minus dignus est, nō tamen est filius. ¶ Interdum vero in argumentationibus. istis fit permixtio oppositorū diuersi generis adinucem. Vt cum ita argumentamur. Iusti imperpetuum viuunt, igitur iniusti imperpetuū moriuntur. Iusti hæreditate possidebūt terrā viuentū, igitur iniusti auferentur & exhæredabūtur a terra illa. Beati pauperes spiritu quoniā ipsos est regnū cælorū ergo vae & miseria diuitibus & inflatis spiritu; qm̄ ipsorum nō est regnū cælorū. Si nō sunt expetenda diuitijs, paupertas nō est fugienda, Quia lumen visum oblectat, tenebre cōtristant. Scientia ornat animā, ignorātia igitur dedecorat. Labor bonus & sanctus est, ociosum igitur malū & execrandū. In his enim simul contraria cū priuatiuis vel cōtradictorijs cōmiscuntur. ¶ Huiusmodi autē exēplis plena est omnis scriptura, maxime eorū librorū, qui sapientiales nominantur, in quibus id passim occurrit, vt quod in priorā sententiā cuiuslibet mēbro dicitur de iustis, eius oppositū in altera parte dicatur, vel secundum eundē ordinē, vel secundum ordinē commutatū, de impijs. Expende videlicet caput decimū parabolarū Salomonis: plura illic manifeste videbis sic ex opposito pulchre dicta. Cuiusmodi est illud in principio. Filius sapiēs lætificat patrem, filius vero stultus mæstificat

DE LOCIS DIALECTICIS.

est matris suæ. Ac deinde. Ægestatē operēta est mānus remissa, manus autē fortitū diuitias parat. Item. Qui cōgregat in messe, filius sapiēs est: qui autē sterit æstate, filius est cōclusionis. Rursum memoria iusti cum laudib⁹, nomē impiorū patrescet. Similiter capite vndecimo. Vbi fuerit superbia, ibi erit & cōtumelia; vbi autē est humilitas, ibi & sapientia. Itē. Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana; qui autē fidelis est animi, celat cōmissum. Item. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium. Huiusmodi exempla mille quilibet per se ex libris illis plenis eruditione bona, colligere facile poterit. Sed & Psalmorum liber huiusmodi comparationib⁹ scater, quæ miram habent vim ad affectū commouēdum, cū sic oppositis iuxta se inuicē collatis ambo clarius eluceant & virtutis commodum, & vitiorum incommoda.

¶ CAPVT XXVI,

¶ De loco a disparatis.

Locus a disparatis.
A Disparatis quoq; sicut ab oppositis sumuntur argumēta, ab affirmatiōe vnius ad negationē alterius, hoc modo. Ioānes est homo, igitur non est asinus, vel leo, vel arbor, vel aliquid huiusmodi, quod ab homie protus separātū est. A negatione autē ad affirmationem, minime valet argumētatio. Non em̄ sequitur. Ioānes nō est leo, igitur asinus erit aut bos aut equus. Maxima. Cuicumq; cōuenit vnum disparatorū; eidem non cōuenit alteri. Quæ autē dicantur disparata, & quomodo ab oppositis differāt, prolixè satis & dilucidè in postprædicamentis tractatū est, vt superuacanea repetitione hoc in loco nihil sit opus. ¶ In omnibus autē his locis oppositorū atq; disparatorū, generaliter hoc est aduertendum; quoties ab affirmatione vnius ad alterius negationem volum⁹ argumentari, debere opposita sibi pro prædicatis, & quidē totalibus. Nam si ponantur opposita ex parte subiecti, non valebit sic in eis argumentatio. Non em̄ sequitur. Albū est, igitur nigrum non est. Albū est coloratū, igitur nigrū nō est coloratū. Quod videt est animal, igitur quod cæcum

LIBER QVINTVS.

cæcum est nō est animal. Pater est homo, igitur filius eius non est homo. Itē si opposita sumatur tantū vt partes minusprincipales prædicati, non valebit similiter argumentatio. Vt non sequitur. Video albam, igitur non video nigrū. Possideo iumenta videntia, nō igitur cæca. Possideo afinū, nō igitur possideo bouē. Veruntamē si opposita sumatur vt partes principales, valebit argumētario, nō minus q̄ si per se tota essent extrema. Recte em̄ sequit̄ a cōtrarijs. Hic est homo albus, igitur non est homo niger. Hoc est animal sanū, igitur non est animal ægrum.

¶ CAPVT XXVII.

¶ De loco a maiori.

Locus a maiori.
Sumuntur quoq; argumēta, tā dialecticis quā Rhetoricis ad persuadēdum bene accōmoda a rerum cōparationibus. Cōparatio autē fit, interdum maioris ad min⁹, interdū minoris ad mai⁹, interdum similitum. Atq; hinc loci nascunt̄ a maiori, a minori, a simili. A maiori diciē sumi argumētum quādo ab eo quod magis apparet, procedim⁹, ad id quod min⁹ apparet. Maius em̄ in proposito, non secundū quantitatem mot⁹ is est accipiendū sed secundū maiore probabilitatē. Vnde id quod habet maiore probabilitatē veritatis, aut quod probabili⁹ facilius q̄ alicui videtur cōuenire, aut cui aliquid probabilius videt̄ cōuenire, id maius dicitur, cōparatione ad alterū quod minore videtur habere probabilitatem, aut min⁹ probabiliter cōuenire alicui. Exempli gratia, regē expugnare ciuitatē maius est: ducem aut comitē expugnare ciuitatē eandē minus est. Magis em̄ probabile est regē expugnare quā ducē, & facilius illud proponētī, creditur quā isti. Item expugnare castrū in proposito est maius: expugnare validam ciuitatē minus; quoniā facilius & probabilius alicui cōuenit expugnare castrū, quā validā ciuitatem hoc autē min⁹ probabiliter alicui cōuenire creditur q̄ illud, Ideo min⁹ diciē. ¶ Fit autē argumētum a maiore negatiue tantū, idq; trib⁹ modis. Primum ex parte subiecti tantū. Rex fortissim⁹ hāc ciuitatem nō poterit expugnare; neq; igitur dux aut comes

comes impotētor eandem poterit expugnare. Ipse quidē Cicero aut Demosthenes: causam hāc nō posset defendere, multo min⁹ igit ali⁹ quilibet ex vulgo oratorū. Hectoris manu nō poruit. Troia defendi, igitur neq; manu Aeneē defendi potuit. Cuiusmodi argumentū apparēs Aeneē Hector, his innuit verbis. Si pergama dextra defendi possent, etiā hac defensa fuissent. Sic in Euangelio Dñs ait, Neq; passer vn⁹ super terrā cadit sine patris caelestis ordinatiōe & voluntate. igitur neq; sanctos; aliquis sine patris dispositione cadet, quoniā pluris apud Deū sunt rationales homines, quam irrationales passeruli. Ac rursum. Capill⁹ de capite vestro non peribit, multo min⁹ igit aut corpus aut anīa vobis peribit. Magis em̄ apparet, posse capillū de capite perire, quā corp⁹ totū vel animā perdi. ¶ Secūdo fit argumentū a maiori, ex parte prædicati, hoc modo. Si exercit⁹ iste uō sufficit arcē expugnare parū munitā, neq; ciuitatem fortiorē meliusq; munitā expugnare poterit. Si non sufficit hic homo gestādo oneri. 100. pondo. neq; oneri. 200. pōdo sufficit. Si nō est quis paratus bona tēporalia in proximos expēdere, multo minus aiām pro eis ponere uolet. Si ppter Dei amorē neq; uerū bulum durū ferre possim⁹, multo min⁹ acerbā mortem pro eo quis ferre ualet. Si (iuxta Dñi uerbum) non potest quis sua sollicitudine adiecre ad staturā suā cubitū vnū, aut capillū vnū albū facere vel nigrum, neq; malus aliquid per seipsum sine Deo efficere poterit, Si (vt Apostolus ait) nec cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis sufficientes sum⁹ multo minus ad peragendū ardui operis aliquid inueniemur idonei. Sic (iuxta Apostolū Ioānem) qui proximū nō diligit quem uidet. Deū quomodo diligit quem non uidet? ¶ Tertio ualet argumentum ex parte subiecti simul & prædicati, hoc pacto. Vir robustus non sufficit. 800. pondo oneri gestando, non igitur adolescens aut puer imbecillior sufficit oneri. 1000. pondo gestando. Sūmo ingenio & in exhausto labore Philosophi, maximis laboribus, non potuerunt vel vni⁹ infimarū creaturarum perfectā asse-

Math. 10

Math. 6

2. Cor. 3

1. Ioā. 4

sectam assequi cognitionē: nos igitur qui ingenio nō præstamus, & labore fugimus, altissimarū rerum nequaquā ualebim⁹ plenā assequi cognitionē. Omnium autē harū argumentationū vna est cōfirmatiua maxima, talis. Si id quod magis uidet nō est uerū, neq; id quod minus uidet, uerū erit. Aristoteles uero singulis modis singulas assignat maximas, dicens. Vno de duob⁹ dicto, si cui magis uidetur inesse nō inest, nec cui minus uidetur inesse inerit. Duobus de vno dictis, si quod magis uidetur inesse nō inest, nec quod minus uidet inesse inerit. Duobus de duobus dictis, si quod alteri magis uidet inesse nō inest, nec reliquum reliquo inerit. Prima maxima primo modo seruit, secūda secundo, tertia tertio. Affirmatiue autē, a maiori nunquā ualebit argumentum. Non em̄ sequit. Vir robust⁹ huic oneri sufficit, igit puer imbecillis. Hic potest ferre decē pondo, igitur centū. Non em̄ oportet si in quod magis uidet ita se habeat, ob hoc id quoq; quod minus uidetur ita se habere. ¶ CAPVT XXVIII.

De loco a minori.

Locus a minori.

A Minori ecōtrario ualet affirmatiue nec aliter quā affirmatiue, tot modis quot supra diximus ualere a maiori negatiue. Ex parte subiecti sic, Puerul⁹ rem tam modicam ferre potest ergo & adolescens robustior. Ethnici homines diligunt sibi benefacientes, multo magis igitur Christiāni. Saeculi hui⁹ milites pro fide erga regē suū multa & dura ferunt geruntq; grādia, multo igitur magis spiritualis militiæ cultores pro fide erga suū regem & magna agent & patientur grauiā. Formica animal irrationale dum temp⁹ est sibi prospicit, igit multo magis rationalis homo dum tēpus habet sibi debet prospicere. Si sanctissimus Dauid, sapientissimus Salomō. Sāpson fortissim⁹, & ab utero matris nazare⁹, per mulieres Deū offenderū: & nos igit qui illis sapiētia fortitudine & sanctitate lōge sum⁹ inferiores, per illas nisi diligentissime caueam⁹, seduci poterim⁹. Sic Ioānes argumentat, dicens. Si Christus nos dilexit & pro nobis mortuus est, & nos de-

d iij hemus

Heb. 3

bemus fratres diligere ac pro eis animas ponere. Ita Paulus Apostolus legem veterem cum noua comparat, in hac sententia. Si lex illa que per angelos data est vim habuit obligatiōis, ita ut transgressores pene flatuque essent obnoxii; multo magis lex noua, quam per semet ipsum filius Dei in mundo predicauit summa obseruatione debet custodiri, et utique multo magis pene obnoxii qui ea fuerint transgressi. Ita apud Iohannem Dominus. Si ego laui pedes vestros Dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Ex parte predicati, hoc pacto arguemur. Si hic pro Christi amore etiam uita temporalis parat est perdere, multo magis & omnia fortunae fortuna. Sic Apostolus apud Romanos arguemur dicens, De proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quod non etiam cum illo nobis omnia donauit? Rursum apud Hebraeos. Patres, inquit, carnis nostrae eruditores habuimus, & reuerentiamur eos, quatenus magis obtemperabimus patri spiritu & uiuimus? Et ipse in Euangelio Dominus. Si Deus sic uestit liliū agri quod hodie est & cras in cilibanum mittit, fluat magis uos modicae fidei? Et si aues caeli quae neque serunt neque metunt neque in horrea congregant, Deus sic pascit: quanto magis uos modicae fidei? Si corpus dedit & animam, etiam quicquid dabit & uestimentum. Ex parte utriusque extremi sic arguemur Christum pro nobis grauissima tulit supplicia, nos igitur uel modica pro eius amore ferre debebimus. Saeculi milites pro temporalis praemio grauissima patienter ferunt, Christi ergo milites pro praemio aeterno uel modica quae occurrunt libenter sustinebunt. Christus Dominus noster totas pro nobis in oratione noctes trahit in somnes, nos ergo serui eius non poterimus uel una hora ad orationem uigilare. Sic apud Virgilium Iuno argumentat Pallas vulgaris dea, ob unius culpam, potuit totam classem nauium exurere; ergo & ego quae sum deorum atque earum regina, poterō ut minimum regem Troianorum mihi inuisum ab Italia auertere, ne, ubi regnet. Itē apud Iouem Venus pro Aenea sic arguemur. Antenor homo non ita magni generis aut nominis, potuit elapsus Graecorum manibus, per

uassima

uassima maria requiescentem inuenire, atque etiam uerberem condere; igitur multo magis aequum est, ut me filius tuus nepos Aeneas post tot pericula, saltē portum bonum accipiat, & turā sedē obtineat. Primum argumentum Virgilius his claudit uersibus, Iunonē inducens flammā corde ista uolutantem.
Mene incerto desistere victam?
Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
Quippe ueter fati, Pallas ne exurere classem
Argiuum, atque ipsos potuit submergere ponto
Vnius ob noxam & furias Aiacis Oili?
Ipsa Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem
Defecitque rates, eueritque aquora uentis.
Ast ego quae diuum incedo regina, Iouisque
Et soror & coniunx, una cum gente tot annos
Bella gero: & quisquam numen Iunonis adoret
Præterea, aut supplex aris imponet honorem?
Secundū uero his describit uersibus, Venerem pro filio Aenea Ioui ita loquentem inducens.
Quem das finem rex magne laborum?
Antenor potuit medijs elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Lyburnorum, & fontem superare Tymaul.
Hic tamen ille urbem Pataui sedesque locauit
Teucrorum & genti nomen dedit, armaque fixit
Troia, nunc placida compositus pace quiescit
Nos tua progenies, caeli quibus annuis arcem,
Nauibus (insandum) amissis, unius ob iram,
Prodimur, atque Italiam longe disungimur oris
Hic pietatis honos, sic nos in sceptrā reponis?
Porro de maximis huius loci proportionabiliter dicendum est quod supra diximus in loco a maiori. Omnium enim argumentorum una confirmatiua maxima potest haec assignari. Si id quod minus uidetur uerum est, id quoque quod magis uidetur uerum erit. Secundum uero Aristotelem tribus diuersis modis tres diuersae assignant haec maxima. Vno de duobus dicto, si cui minus uidetur inesse inest, etiam illi cui magis uidetur inesse inest. Duobus de uno dictis, si id quod minus uidetur inesse inest, etiam id quod magis uidetur inesse

tur inesse ineri. Duobus de duobus dictis, si quod affirmari minus videtur inesse inest, & reliquum reliquo. ¶ Est quoque caute in his duobus locis advertendum, ne pro maiori minus, aut e contrario pro minore maius accipiat. Frequens enim & facilis est in hac re fallacia, ut argumentum quod vere a minori sumit, existimetur sumptum a maiori & e contrario. Cuius erroris causa est, quia plerumque id quod quantitate (ut pote vel mole vel numero) maius est, minus censetur in proposito: contra vero minus, id quod mole vel numero maius est. Exempli gratia, portare centum pondus, quantitate maius est quam portare tantum viginti. Illud tamen in proposito minus est: quonia minus appareret illud alicui convenit quam istud. Facilius enim de uno quoque credit, quod possit portare decem pondus, quam centum. Ita cum dicimus, Deus fecit caelum & terram, ergo & glebam potest facere, apparet secundum speciem argumentum esse a maiori eo quod maius videatur secundum rem & pondus, operis, creare caelum & terram, quam glebam modicam. Est tamen argumentum a minori, id est eo quod habet minus verisimilitudinis & apparentie. Sic & in alijs similibus diligenter considerandum est, & caute semper prospiciendum, ne a maiori aliter unquam negativae, aut a minori aliter quam affirmativae procedatur. A maiori enim affirmativae, aut negativae a minori, processus non valet. ¶ CAP. XXIX.

Locus a simili.

De loco a simili.

A Simili vero dicitur sumi argumentum quando id quod assumitur, cum eo quod probatur simile vel aequale habet verisimilitudinem, id est quando aequalem habet apparentiam veritatis. Ut cum ita arguemur, Ioanes mortalis est, igitur & Petrus. In utroque est eadem verisimilitudo, eademque apparentia veritatis quonia ambo aequae sunt homines. Iudas male perierit quia de misericordia desperavit, ergo & nos peribimus si illius efficiamur similes. Sodomitae perierunt quia peccatores nimis erant & non egerunt penitentiam igitur & nos male peribimus, si illorum efficiamur similes. Immoderato affectu concupiscere divitias vanum est & vitiosum, igitur immoderato affectu concupiscere

re terre

re terrenam scientiam vanum erit & vitiosum. Est enim in utroque similitudo. ¶ Sic argumetur Apollus apud Corinthios docens, licitum esse doctoribus Evangelij stipendia accipere sumptuum in hac sententia. Nemo, inquit suis stipendijs militat, sed stipendium suae militiae ab illo accipit cui militat: igitur qui alios docet non suis sumptibus debet vivere, sed illorum quibus praedicat. Item Qui vineam plantat de fructu eius vescitur, & qui gregem pascit de lacte eius manducat: igitur qui populum domini doceo colit & pascit, merito debet ab eis temporalia subsidia accipere. Item, Bovi in trituratura laboranti cibus non est denegandus, igitur nec doctori in doctrina laboranti. Praeterea, Qui arat (inquit) in spe debet arare, & qui triturat in spe fructus percipiendi, igitur & qui docendo laborat temporalia ei debentur subsidia. Denique ita concludit, Nescitis quonia hi qui in sacro operantur quae de sacro sunt eduntur & qui altario deseruiunt cum altario participant. Ita & Dominus ordinavit ijs qui evangelium annunciant de evangelio vivere. ¶ Multum quoque valet hic locus ad exhortandum, obiurgandum, & consolandum: dum propositis exemplis similibus ad imitationem excitamus vel consolationem ingerimus. Sic Iudith illa nobilis propositis patrum exemplis ait, Memores esse debetis, quomodo pater noster Abrahamam tentatus est, & per multas tribulationes probatus. Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Illi autem qui tribulationes non susceperunt cum timore Domini exterminati sunt. Ex quibus deinde conclusionem infert dicens, Et nos igitur non vitiosamur nos pro his quae patimur sed flagella Domini quasi servi qui corripimur ad emendationem & non ad perditionem nostram euenisse credamus. Sic Iudas Machabaeus milites suos exhortat, Memore in quibus qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro cum sequeretur eos Pharaon cum exercitu multo. Et nunc clamemus in caelum & misericordiam nostram Domini. Sic Paulus apostolus Corinthiis exemplum proponens precedentium, monet eos non murmurare neque tentare Dominum. Et alibi propositis incredulorum

Iudith 2

Gene 22

Mac 4

1. Co 4

Heb 4

DE LOCIS DIALECTICIS.

duos; pauū exēplis posteros monet non assimila
 si illis neq; in exemplū illud incredulitatis incidere
 Alibi vero, positis ob oculos multis præclaris pa
 trum exēplis, ad fidē tot exemplis probatā nos hor
 tatur suscipiendā. Plenæ sunt huiusmodi exemplis
 omnes sacrae literæ, nec solū ijs quæ a simili sumūtur,
 sed & a maiori atq; minori, quæ ad idem gen⁹ perti
 nent eandēq; habent efficaciam. Neq; solum literæ sa
 cræ, sed & Philosophorū libri & maxime Poetarū
 carmina; id quod nō potest nō esse manifestissimū
 illi qui vel sobrie in illorū fuerit lectione versatus.

¶CAPVT XXX.

¶De loco a proportione.

Locus a **propor**
tionē. **S**ub hoc autē loco a simili contineri videtur lo
 cus a proportione. Qui loc⁹, iuxta sententiam
 Boetij, ita differt a priore: quoniā illic vna res
 vni cuiilibet alij cōparatur, hic autē nō est similitudo
 rerū sed quædā habitudinis cōparatio. Hæc em̄ vo
 catur proportio, habitudinis vni⁹ ad aliam cōpara
 tio. Sit questio. Num gubernatores communitatis
 sint eligendi forte? ita a proportione sumetur argu
 mentū. Sicut se habet gubernator navis ad nauē res
 gendā, ita gubernator ciuitatis ad ciuitatē: at guber
 nator navis nō forte est eligend⁹, sed arte & cōsilio
 igitur nō sunt eligendi forte aut per fortunā ciuita
 tis gubernatores, sed maguo iudicio & delectu sunt
 ad id muneris assumēdi. Maxima, De proportiona
 bilibus idē est iudiciū. Itē. Quod in vnaquaq; re eue
 nit, id in ei⁹ proportionali euenire necesse est. Estq;
 hic loc⁹ ad moralē doctrinā valde accōmodus quā
 do ex naturalib⁹ vel cōmunibus reb⁹ ducta propor
 tione ad mores quæ illic cōsiderant^r transferimus
 Quod nos quidē plurib⁹ adductis exēplis, nō graua
 te demonstrabim⁹. ¶Sic itaq; argumētamur. Quō
 s habet lumē oculi in corpore sic rationis lumē in
 ania, oculi autē lumen omnia corporis mēbra & vi
 res debet in suis operib⁹ dirigere, neq; fœliciter vlla
 exercetur sine directione oculi corporalis actio: igitur
 ratio in ania omnib⁹ debet virib⁹ lumen præbo
 re & in cunctis eā actionibus dirigere. Rursum: Si
 cut se ha

LIBER QUINTVS.

Fo. 197.

tut se habet ancilla ad herā in domo aut familia, ita
 sensualis affect⁹ ad rationē in ania. Atqui turpe ad
 modū est in domo ancillā imperare heræ eaq; pro
 suo arbitrio trahere ad indigna ministeria, sed econ
 trario illa huic debet obtemperare: igitur fœda & im
 toleranda res est in hominē sensuale appetitū natu
 ra subiectū, rationi imperare eaq; trahere ad sua de
 syderia, sed econtrario iustū est vt imperet ratio &
 ille obediat. Iterū. Sicut se habet lumen solis corpo
 rei ad mundū istū visibīlē, ita lumen celestis gratiæ
 in ania rationali: solis autē lumē necessariū est mū
 do ad rerū generationē, nec potest nisi ei⁹ beneficio
 mund⁹ in sua dispositione & ordine subsistere: igit
 abiq; lumine celestis gratiæ, in anima mortua sunt
 omnia, nec potest boni quicq; fieri. Rursum. Sicut se
 habet ars medicinæ ad sanitatē corporis, ita scientia
 pastoralis curæ ad sanitatē animæ. Medic⁹ autē cor
 poralis subinde amaris vit⁹ potionib⁹, & res duras
 ferre cogit ægrotū: igitur & qui scientiā habet officii
 cumq; curæ pastor alis, nō semper placētia, aut gra
 tia, suis subditis loqui aut agere debet: sed vbi res
 poposcerit, duras quoq; increpationes adhibebit, &
 alia quæ oportuna ipse iudicabit ad sanandas anias.
 ¶Cōuenit etiā peculiariter hic locus in æstimatione
 ne mercedis operariorū, iuxta proportionē laboris
 Vt si is qui diē vnū in vinea aut agro est operatus
 ex iusto laboris precio quatuor nūmos accipiat, is
 qui duos dies operat⁹ est duplā accipiet mercedem
 & qui tres triplam, atq; ita deinceps. Qualis em̄ est
 proportio simplicis laboris X operæ ad mercedem
 simplicē, talis est proportio duplicati laboris ad mer
 cedē duplā, atq; ita deinceps. Intelligendū autē hoc
 est de æstimatione scdm iustitiæ debitū. Nō em̄ erit
 cōsequens si pro hui⁹ vnus diei labore ex liberali
 tate eius qui te cōduxerit acceperis. 9. susseros cum
 tantū tibi ex debito. 4. cōp̄tebant, ob hoc pro du
 orum diez labore. 12. nummos debere tibi persolui.
 Ita sane argumētabant illi in vinea operarij condu
 cti a paterfamilias, de quibus in Euangelica parabo
 la loquit^r Dñs qui cū viderent ijs qui nouissimi ve
 nerant

Mat. 20.

nerant dari totū denariū diurnū arbitrabantur plus illis se accepturos,secūdū proportionē videlicet sui laboris quē in colēda vinea ampliōrē impēderāt ad ampliōrē mercedē. Propter quod & murmurabant equalē accipiētes denariū. Hi, inquit, notissimi vna hora fecerūt: & pares illos nobis fecisti, qui portauim⁹ pōdus diei & ætus? Verū domin⁹ rationabiliter eorū paralogismū dissoluit & irrationabilem murmuratiōnē confutat, ex sua liberalitate dari sibi licitū quod voluisset. ¶ Cōducit itē hic locus iudicibus quorū est pōna infligere delinquentibus, & p̄mia cōferre bene meritis quēadmodū ait sanct⁹

Roma. 13. Apostol⁹. Secundū em̄ proportionē meriti aut demeriti, conserēda sunt beneficia, vel irrogāda supplicia. Huc pertinet illud veteris legis. Oculū pro oculo, dentem pro dente. Et illud Secundū meritiā delicti, erit & plagarum modus, & item alia multa quæ ibi secundū proportionē statuuntur. Huc pertinet & illud quod apud Esaiam p̄uaricatrici geneti dicitur. Erat pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitiū, & pro fascia pectorali ciliciū. Item & illud quod in Apocalypsi de damnata Babylone dicitur. Quantū glorificauit se & in delictijs fuit, tantū date illi tormentum & luctū. Nec dissimile est, quod diuiti illi pater Abraham respondit. Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. ¶ Videntur quoq; ad hunc locū pertinere comparationes illę quarum sunt Poetę studiosissimi, item sapientum apologi & fabulæ ad morum instructionem apposite cōfictæ quibus suum nomē posteritati insigniter notū reddidit egregius ille e Phrygia fabulator Æsopus iuxta Auli Gellij testimoniū haud imerito sapiens est imatus, quod ea quæ monitu suasuq; videbant vtilia, non fauere, non imperiose p̄cepit & censuit (Vt Philosophis mos est) sed festiuos delectabilesq; apologos cōment⁹, res salubriter ac prospicienter animaduertens, in mētes animosq; hominū cū audiēdi quadā illecebra induxit. ¶ Pertinent itē ad hunc locum

locū parabola illæ quæ in scripturis sanctis frequenter occurrūt, quib⁹ etiā maxime omnium vsus fuisse cognoscit Domin⁹ noster Iesus Christ⁹: qui cū ipsa esset patris æterna sapientia, ac proinde vba gratia eloqui de plenitudine suæ sapientiæ atq; sciētiæ potuisset, nostræ tamen infirmitati se contemperans quasi mater aut nutrix cū paruulo balbutiens, parabolis huiusmodi sermonib⁹ sæpe & multū vti nō est dedignatus, pro simplicitū discipulorū atq; turbarum eruditiōe. Ad eorū in his creber exiit. Vt per excessum quendā de illo scripserit sanctus Euāgelista

Matt. 23.

Matthæus sine parabolis non fuisse eū turbis loquūtū. Hæc ōnia, inquit, loquutus est Iesus in parabolis, ad turbas; & sine parabolis nō loquebatur eis. ¶ Has autē omnes, quantūlibet prolixas, instructiones Christi parabolicas, non difficile fuerit in argumēta hui⁹ loci reducere. Videlicet illa de semine & feminatē admodū prolixa parabola, sic potest in argumenti formā redigi. Quēadmodū se habet semen corporale ad terrā in qua feminat, ita se habet verbum Dei, ad eos quib⁹ p̄dicatur a doctore. Semē vero nō in ōni terra proficit, nec igit in ōnibus verbum Dei proficit qui audiūt ipsum. Quō autē in se habet semē ad terrā bonā in qua bene suscipit & cōseruat, ita verbū Dei ad cor bonū in quo suscipit & custodit; in tali autē terra bona profert fructū semē igit in corde tali verbū Dei fructū suū profert. Cōtra vero, vt se habet semen ad terrā malā, ita verbū Dei ad cor malū; in terra autē mala nō facit fructū semē tametsi in se bonū, nec igit in corde malo verbum Dei. Item. Quod sunt visibiles aues corporali femini, id sunt inuisibiles dæmones verbo Dei: sed aues cū semē aliquod vidēt fecus viā iacere, statim illud diripiūt, prohibētes ne inde fruct⁹ conseruat. Itaq; & dæmones dū vidēt hominē Dei verbū nō in profundo cordis recondere, sed tātum in superficiali gestare, statim illud satagunt, ne fructum proferte possit, a corde eius abripere. Iterum. Quod sunt spinæ nascentibus frugib⁹, Hoc sunt sæculi curæ & diuitiarum fallaciæ bonis initijs ex Dei vbo exurgentibus

gentibus. Spinæ vero solent nascētes de semine fruges suffocare, & a perfectione iusta impedire. Igitur & diuitiarū sollicitudines & curæ sæculi, bona iniuria ex verbo Dei forte concepta, suffocabunt, ac ne ad iustam perfectionē increpant, impediēt. Ad hoc exemplū, facile possunt aliæ parabolæ omnes quæ passim in Euangelijis occurrunt, ad præsentē locum accommodari. ¶ Valde autē in promptu hunc locū habere studeant, quib⁹ commissum est rudes populos erudiēdi officiū. Nec em̄ hi meli⁹ aut cōmodi⁹ vel doceri vel cōmoueri possunt, quā huiusmodi crassis cōparationib⁹. Id quod suo nos exēplo optimus magister clarissime docuit, qui cunctis pene sermonibus comparationes huiusmodi admisit.

CAPVT XXXI.

De loco a transmūtata proportione.

Sub hoc autē loco a proportione, alius solet cōcludi, quæ vocant a transmūtata proportiōe. Quæ maxime locum habet in reb⁹ arithmetiis. Vt cū sic argumētatur. Sicut se habēt duodecim ad sex, ita se habent octo ad quatuor, quoniā vtrobique est proportio dupla; igitur sicut se habent duodecim ad octo, ita sex ad quatuor. Est em̄ vtrobique proportio sesquialtera. Item sicut se habent octo ad quatuor, ita sex ad tria, quoniā vtrobique est proportio dupla; ergo sicut se habent octo ad sex, ita quatuor ad tria, quoniā vtrobique est proportio sesquitertia. ¶ Proportionē autē duplā dicim⁹, quādo numerus maior bis cōtinet minorem. Vt inter duodecim & sex est proportio dupla, itē inter sex & tria, inter quatuor & duo. Nā duodecim bis sex cōtinet, sex bis tria, quatuor bis duo. Proportionē vero sesquialterā dicimus, quādo maior numer⁹ cōtinet minorē, & insuper eius partē dimidiā. Vt duodecim continent octo, & insuper quatuor, quæ sunt medietas ipsorū octo. Ita sex cōtinent quatuor, & insuper duo, quæ sunt medietas ipsorū quatuor. Proportionē vero sesquitertia vocam⁹, quādo maior numer⁹ minorem cōtinet, & insuper tertiā ei⁹ partē. Vt octo cōtinet sex, & insuper duo, quæ sunt tertia pars senarij. Item

quatuor

quatuor cōtinent tria, & insuper vnitatē, quæ est tertia pars ternarij. Propter hoc, inter octo & sex, item quatuor & tria, dicit esse proportio sesquitertia. Vocatur autē hic locus a cōmutata proportione, eo quod ordo eorū quæ cōparant in cōclusionē cōmutetur. Nā in antecedente, primo numero cōparato ad secundū & tertio ad quatuor; in cōclusionē ordine cōmutato cōparatur primus ad tertiū, & secundus ad quartū. Maxima. Sicut primū ad secundū, ita se habet tertiū ad quartū, & primum ad tertiū se habebit vt secundū ad quartū. ¶ CAPVT XXXII.

Que loco a dissimili & a disproportione. A dissimili & a proportione, & ab affirmatione, & ab affirmationē, vel a negatione ad negationem quādo similia considerantur secundū id in quo sunt similia, aut proportionalia, scdm id in quo consistit proportio, ita sumi potest nō inutile argumentum a dissimili & disproportione, cōsideratione, eius in quo est dissimilitudo aut disproportion ab affirmatione vni⁹ ad alterius negationē, vel e contrario. ¶ Vt cū sic argumētatur. Nō ita est de anima rationali quō de anima bruti. Anima autē bruti simul cū corpore perit, igitur anima rationalis nō perit cū corpore, sed manet extra corpus separatim per se subsistens. Itē. Non sic inest homini rationale vt risibile, sed rationale inest homini vt differētia, igitur risibile nō inest homini vt differētia. Item. Nō est Deus sicut homo, sed omnis homo est mēdax & non verax igitur De⁹ verax est & nō mēdax. Itē. Non sic sunt cogitationes Dei vt hominū, nec tales viæ eius vt hominū (Nam, vt ait Esaias, quantū exaltant cæli a terra, tantū exaltant cogitationes Dei a cogitationibus hominū, & viæ Dei a vijs hominū) Cogitationes autē hominū sunt ad malū, ad iniustitiā, ad vindictā & huiusmodi, igitur cogitationes Dei rectæ sunt & æquæ, cogitationes pacis & nō afflictionis. Item. Nō est talis De⁹ erga inimicos suos, qualis erga suos est homo. Homo autē persequit inimicos, & malefacere eis conat. De⁹ igitur beneficijs afficit suos inimicos atq;

Esai. 55.

e i

micos atq;

micos, atq; ad se conat' allicere vt peniteat. Itē Non sic se exhibebit Deus in iudicio futuro vt modo se exhibet. Nūc autē semper parat' est misereri clamātib' ad se & flecti potest precib'. Tūc igit null' precibus flecti poterit nullis fletibus comoueti. ¶ Sic in Euāgelio Domin' ait discipulis. Non sic erit inter vos quātum ad eos qui alijs erūt praelati, quēdam modū inter reges gentiū. Reges autē gentiū dominant' eorū imperio, & cū fastu potestātē exercent inter illos. Igit' inter vos non ita erit, sed per humilitatem debeat infra omnes se submittere prelat' alijs vt qui maior esse velit, sit omniū seruus, & qui precessor sicut ministrator. Itē. Non sic vobis orandum est, quomō orant ethnici; confidunt autē illi in multiloquio; igitur nō vos in multiloquio orabitis, sed corde attento. Itē. Non talis erit vstra dilectio quālis est ethnicorū; hi autē solū diligunt sibi benefacientes & propinquos, vos igit' non illos solū, sed omnes, amicos & inimicos. Maxima. De dissimilibus non idē est iudiciū. ¶ CA. disproportione. Nō ita se habet in homine anīa, quomō nauā in nāui. Nauā verē in nāui est non sicut pars nauis aut nauē viuificans, sed tantū quasi mōtor extrinsecus. Igitur anīa est in homine sicut ei' pars, & vita, & mouens intrinsecū. Item. Nō sic se habēt duodecim ad sex quō octo ad sex. Habent autem se duodecim ad sex in proportione dupla. Igitur nō se habēt octo ad sex in proportione dupla. Maxima. De ijs inter quā nō eadem est proportio, non idem erit iudiciū. Itē & a cōmutata disproportionē (vt ita loquamur) argumentū sumitur, hoc modo. Non sic se habent duodecim ad sex, quō se habent quatuor ad tria (Inter illa cōmū est proportio dupla, inter hęc sequitertia) ergo nō sic se habent duodecim ad quatuor, quō sex ad tria. Nam inter hęc est proportio dupla, inter illa verō tripla. ¶ Duodecim cōmū ter continent quaternariū. Maxima. Si nō ita se habet primū ad scdm vt tertiu ad quartum, nec ita se habebit primū ad tertiu vt secundum ad quartum. ¶ CAPVT XXXIII.

¶ De loco ab autoritate.

¶ In

¶ Inter locos extrinsecos, vnus superest tractand' quem Boetius nominat a rei iudicio, quod in eo Loc' ab authoritat' sumatur argumentū a iudicio sapiētum atq; expertorum, quod de re illa tulerunt quā in disputationem vocat'. Cicero vero ab autoritate cō nominat, qua appellatione & vulgo vtuntur recentiores. Ex hoc autē loco probam' aliquid ita esse vel non esse, eo quod vel omnes, vel plurimi, vel magis sapientes magisq; experti in qualibet professione ita sentiunt. ¶ Valer autē solū affirmatiue, hoc modo. Qu' in Astronomia peritiores habentur, sub firmamento asserunt septem esse planetarū orbes; igitur septem sunt sub firmamento planetarum orbes. Physici asserunt, quatuor esse elementa ex quib' mixta omnia componitur; igitur ita est. Grammatici tradunt, octo esse partes orationis, igitur sic res habet. Dialecticorum princeps Aristoteles, syllogismū dixit trib' tantum constare terminis, igitur sic res habet. Agricultura periti dicūt, tēpus hoc aut illud esse aptū satio ni, igitur sic habet. Cementariā artis periti asserunt nō durable esse opus quod hyemis tēpore cōpingitur, sic igit' habet. Ita in omni professione, ab omniū vel pluriū vel paucorū magis sapientum, imo vni' eximie sapiētis & experti iudicio, licet argumētari. Maxima. Vnicuiq; experto in sua scientia credendum est. Item. Quod omnib' vel pluribus vel maxime sapientib' videtur, ita se habere probabile est. ¶ In hoc autē loco, illud est peculiare, quod non sumuntur argumenta ex certa aliqua habitudine ad terminū in quāstione positum, nec est hic inuenire terminū inferentem & terminū illatū cum in ceteris id fieri sit manifestū, etiā in locis extrinsecis omnibus. Vt verbi gratia: in loco ab oppositis semper valet illatio ratione habitudinis quā est inter duo opposita, quorum vnū inferitur ex altero; sic in locis a maiori, minori, simili, valet illatio ratione habitudinis quā est inter maius & minus, aut inter duo similia siue proportionalia. Hic vero nihil tale inuenitur. Atq; hoc illud esse puto, quā Cicero in Topicis ait, Græcos huiusmodi argumētatiōes appellare

e ij. atexuag

ὄντι ἄτεχας .i. inartificiales, siue (vt ipse ait) artis expertes. Eadem quoque ratione extremo loco hunc arbitror vulgo locari, quemadmodum & Cicero omnium nouissimum illud constituit, & quasi post ceteros adiecit. Boetius tamen in enumeratione locorum extrinsecorum primum illud constituit. Cuius si vlla est ratio (vt esse vtiq; putandum est) hanc arbitror assignandam: quonia maximè extrinsecum videtur esse conclusioni argumentum, quod non ab aliquo termino in quaestione trahitur, nec secundum vllam habitudinem terminorum sumitur, sed tantum ab ipso rei iudicio, quod a personis adferret extrinsecum. Hoc autem sciendum est ex loco isto non debere fieri argumentationis nisi affirmatiuas. Negatiue autem non sunt efficaces. Non enim sequitur Aristoteles aut Plato hoc non dixit, igitur non ita est. Nemo enim quantumvis in professione aut arte sua insignis, omnia sic potuit explicare quae ad suam artem aut professionem pertinent, vt nihil reliquisset inueniendum dicendumque posteris. Nulli enim Deus omnia reuelat neque vlli hominum totam se artis natura sic prodit, vt nihil celet. Qui igitur negatiue argumentantur ab auctoritate quantumlibet expertorum, in fallaciam incidunt. Negatiue autem dicimus argumentari ab auctoritate, quando ex eo quod non sit hoc dictum argumentamur, ipsum non ita habere. Vnde dum ita argumentor. Aristoteles dixit, caelum non esse corruptibile: igitur non est corruptibile. Magistri theologiae testantur, non esse plura sacramenta neque pauciora quam septem igitur neque plura sunt neque pauciora, sic colligens non dicar argumentari ab auctoritate negatiue, sed affirmatiue. Tamen si enim propositio sit negatiua ad quam adfero auctoritatem, modus tamen hanc adferendi, secundum affirmationem sit, non secundum negationem. Diligentissime vero haec cautio in hoc loco est obseruanda: eoque magis, quod nostra hac tempestate plurimos etiam magna (vt videri volunt) eruditionis homines, ista in re tutius tibi videam: qui quicquid non est in scripturis expresse descriptum, hinc quasi falsum condemnant atque reijciunt. Itè in rebus Philosophicis, quicquid apud Platonem, Aristotelem Ciceronem

Ciceronem, aut alios antiquos tractatum non inueniunt velut vana & nugamenta reijciunt. Quasi vero anti qui illi abyssum naturae ita penetraverint sicque penitus exhausterint, vt nihil omnino relictum sit posteris, quod ipsorum possit ingenijs adijci: quasi antiqui illi magni & praecleari dii fuerint, posteris vero bruta ratione iudicioque caretia. Adde, quod & ex diuina auctoritate posteris generationibus longe plura & posteriora quam prioribus sint patefacta mysteria: atque etiam uum quo diuinitus perstat sancta Ecclesia, eo plura in dies patefunt fidelibus sanctae veritatis mysteria.

CAPVT XXXIII.

Quibus potissimum disciplinis conueniat locus iste, & de auctoritate duplici. St quoque hic notandum, quod locus iste licet ad omnes disciplinas vsum suum praestat, potissimum tamen adduas: eam videlicet quae omnium infima est ac velut fundamentum, & eam quae summa est ac velut regina ceterarum: .i. Grammaticam & Theologiam. Fere enim omnes grammaticae regulae, ex voluntate processerunt eorum qui primitus illas effinxerunt, tametsi in nonnullis rationem consuluerint. Vnde quicquid in grammaticis probatur, ex auctoritate constituitur, eorum qui vel regulas condiderunt loquendi atque scribendi, vel ex quibus regulae istae desumptae sunt, vtpote ex usu Oratorum atque Poetarum & eorum qui emendate loquuti existimant. In Theologia autem quoniam res tractant arduissimas, quae supra captum sunt hominum, & rationis acuminem attingi non possunt, ideo ratio, praeparatum in ea valet, auctoritas omnia. Atque etiam, licet ratio nonnulla Diuinas res cõcernentia possit vtiq; probabiliter siue verisimiliter ostendere (id quod nonnulli aditis de Theologia naturalibus pulchre satis monstrauerunt) non tamen potest ratio hominem eo perducere vt tale præbeat Diuinis rebus assensum, qualis debetur ipsi. Debetur namque illis fides, qui est assensus firmus sine formidine de opposito: cuiusmodi proculdubio assensum non potest humana ratio nimium imbecillis & caligans, in a nimis nostris generare. Auctoritas vero sola id potest.

DE LOCIS DIALÉCTICIS

test, cū illi sic mens humana profus inmitit, vt omni postposita dubitatione infallibiliter verē esse credat, quod ex illa proponit, etiā si ratione id nequāq̄ possit cōprehendere vel intelligere. ¶ Vbi rursum notandū est, duplicē esse authoritatē, Diuinā & humanam. Humana est, quæ ab homine nascit: Diuina, quæ a deo. Illa fallere potest, sicut & falli; ista nec falli potest nec fallere. Nemo est em̄ hominū tāti ingenij aut tantæ exercitationis, cui non interdum aliquid exciderit non probandum. Nam Ciceroni De molthenes, & Horatio Homer⁹ ipse interdum dormitasse videtur. Vnde est illud vulgātū in omnium ore prouerbiū. Quandoq; bon⁹ dormitat. Homerus Solus autē Deus est, qui nunquā errat, nullibi labi nunquā decipitur. Propter quod, humana autoritas tamen si probabilis sit semper tamen suspecta est nec fidē plenā generare sufficiens. Diuina autē certissima est, & absq; periculo. fidemq; certissimam generat. ¶ Inest autē Diuina autoritas, non ijs solum quæ per semetipsum De⁹ loquitur, sed & quæ per ministrōs suos scribit aut loquitur spiritu suo inspirante. Hinc omni Canonica scripturæ autoritas Diuina competit, quoniam (vt Apostolus Petrus ait) spiritus sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Vnde quicquid manifeste asserit scriptura Canonica, id tanquā firmū & indubitātū haberi debet. Iam quicquid de cet Christi sponsa, sancta Ecclesia; id tanquam verū & indubitātū, ex autoritate spiritus sancti, qui eam regit, suscipi debet sine formidine. Cetera vero dogmata patrū orthodoxorum licet eximia sanctitate præfulgentium, non parem habent autoritatem, vt per omnia cogāt nos assentiri ipsorū sententijs. Interdum em̄ licet illorū autoritati cum rationabili modestia refragari, interdum etiam corrigere errorem cum reuerentia. Quemadmodum de seipso ingenue testatur beat⁹ pater Augustinus, de suis suisq; similium scriptis ita ad Vincentiū scribens. Negare nō possum nec debeo, sicut in nostris maiorib⁹, ita multa esse in tā multis opusculis meis, quæ possunt iusto iudicio & nulla temeritate cul-

2. Pet. 1.

LIBER QVINTVS.

Fo. 202.

titate culpati. Ac rursum, Hoc genus literarum (de scriptis patrū loquit⁹) ab authoritate canonum distinguendum est. Non em̄ sic legitur, tanq̄, ita testimonium ex eis proferatur, vt contra sentire non liceat sicubi forte aliter sapuerint quam veritas postulat. ¶ Veruntamen non temere nec sine magna ratione, talium patrū qui in Ecclesia magnæ eruditionis & sanctitatis habentur dictis licet refragari, vt nostra hac tempestate nimium impudenter faciunt pleriq; qui sui ingenij & crassi & tardi & peruersi sententiam; nimia præsumptione clarissimorū. quoq; patrū exactissimo iudicio, nihil verentur vel æquare vel anteponere. Quæ tāta impudentia atq; præsumptio nō modo candorem Christianū, verum etiā naturalem dedecet verecundiam atq; modestiam. Semper em̄ & ab ethnicis magnus honor multaq; autoritas dari cōsuevit ijs, qui in professione aliqua insignes aut præcipui sunt habiti. Tamen em̄ nemo hominū ex suo spiritu loquens oia bñdixerit aut scripserit, imō & ij qui spiritū Dei habent orthodoxi patres, tamen in aliquibus permissi sunt cæcutiri, aut labi: plurimi tamē illorū vel pleriq; vel penē omnia recte dixerunt, vixq; in vno aut altero aut omnino, in paucissimis aberreuerūt a scopo ita vt recte dictum multis milib⁹, vix vnum possit non recte dictū opponi. ¶ Propter quod, ab autoritate eorum merito probabile erit argumentum, potissimum quando de ea re agit, cui alius nemo posterior, vel par, vel maioris autoritatis, post plurima secula ausus est contradicere. Vt si hæc dixit Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Cyprianus, Tertullian⁹, vel alius huiusmodi, & nemo orthodoxorū patrū. Id tanquam falsum reprehendit, neq; Ecclesia vnquā contrarium declarauit, admodū probabiliter colligim⁹ id verum esse. Secus vero, cum ea de re agitur, quæ postmodum ab alijs par, aut maioris autoritatis doctorib⁹, in contrariū definita est. Quemadmodū non valet argumētatio. Cyprianus censuit baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos in Ecclesia: igitur sic res habet. Huic em̄ sententiæ aduersatus est

e iij beatus

beatus Augustinus, & tota oblectatur Ecclesia, quæ plus habet authoritatis. q̄ vn⁹ ille cū paucis sibi adherentibus. Nec sequit. Origenes (vt asseritur) sine posuit dānationi malorū angelorū, igitur sic res habet. Aduersus hanc em̄ sententiā fortissime depugnant plurimi orthodoxi. Hieronym⁹, Augustin⁹ ac huiusmodi plures, atq; tota Ecclesia. Deniq; & hoc aduertendū est, quantū ad humanas disciplinas atinet, loci huius vsū maxime conducere apud eos, qui ad professionē aut disciplinā quālibet accedunt nouicij iuxta Aristotelis notatū dignā sententiam, Credere oportet eū qui discit. Qui em̄ primū limina discipline cuiuslibet ingreditur, nondum sufficit per rationē de ijs quæ proponuntur iudicare, cū nihil adhuc intelligat eorū quæ traduntur. Verū vbi longius quis p̄gressus fuerit, artemq; ipsam & disciplinā penitus introierit, tū magis illū oblectabit ratio, incipiet magna animi iucunditate singularē rerum quas prius discēdo tantū credidit, rationē inuestigare & inuenire.

CAPVT XXXV

De loco a transsumptione.

De loco a transsumptione.

Solent quoq; locis extrinsecis adicere locū aliū dictū a transsumptione, cuius duplicē assignant vsū. Interdū em̄ quæstione aliqua proposita generali, ad aliquā speciem nos transferim⁹, vt facili⁹ expediti⁹q; propositū mōstremus: æstimantes generale propositū sufficēter declaratum, si particulare illud ad quos nos trāsumimus declarem⁹. Hui⁹ exemplū Boetius adducit ex Socrate, qui cum quæreret, quid in vnoquoq; posset iusticia: om̄e tractatū trāstulit ad reipublice magnitudinē, atq; ex eo qd̄ illic efficeret in singulis etiā valere cōfirmavit. Interdū vero hæc trāsumptio fit in nomine, cum proposito nomine ignoto ad aliud nos trāfferimus not⁹. Vt si disputaō de philosopho habeat, & ignoret forsitan q̄s philosophi nomē, ad sapiētis nomē trālatio fiet. Est em̄ sapiētis nomē notius quā philosophi, qm̄ illud Latini domesticū est, hoc peregrinū. Vero huius loci nō ita magna videtur esse vtilitas: propter quod de eo p̄lixorem tractatū non facim⁹, ad medios locos proprie

properantes.

CAPVT XXXVI.

De locis medijs & primū de loco a coniugatis.

Inter locos medios prim⁹ est, qui appellat a coniugatis, secundus qui a casibus. Inter coniugata & cas⁹ hæc est differētia: qd̄ cōiugata dicuntur terminus abstracti⁹ & denominati⁹ idē p̄cipaliter significantes: casus v̄o, plura dicuntur denominatiua, siue nominalia siue v̄balia, siue aduerbialia ab eodē aliquo abstracto scdm̄ denominationē formata. Vt iusticia iustus & iuste cōiugata: sunt itē sapiētia sapiens & sapiēter. Idē em̄ habet significatū principale, sed differūt tantū in minusprincipali significato eo qd̄ termin⁹ abstracti⁹ nudā qualitātē significet, termin⁹ autē cōcreti⁹ simul substantiā. Dicta sunt autē coniugata, quia sub eodē sunt iugo significationis, aut quia ad idē significationis iugū pertinet. Casus vero sūt, vt iustus & iuste, p̄bus p̄be. Ideo dicti casus: quoniā ambo per quandā deflexionē cadūt a principali noie, id est, ab abstracto. Hoc em̄ dicitur nomē principale: qm̄ formā ipsā nudā & p̄ se significat nihil simul aliud, nec ex principali nec ex minusprincipali significato importas. Vnde licet forsitā interdū contingat, secundū Grammaticorū deriuationem, a cōcreto deriuari abstractū: scdm̄ rem tamē & significationē ac per se, abstractū est principalius concreto: qm̄ concretū suā habet denominationē a forma per abstractū simpliciter significata. Interdū vero sub nomine cōiugatorū generaliter intelligunt etiā casus, vt apud Ciceronē, qui locū a casibus nō distinxit ab hoc loco a cōiugatis, sed illū sub hoc cōcludit. Quia em̄ plura cōcreta ab eodē abstracto formata sub eodē sunt iugo primariæ & p̄cipuæ significationis, nō immerito cōiugata dici possunt. Cū autē argumentationes, tā a cōiugatis quā a casibus, & affirmatiuæ & negatiuæ. Interdū quidem in prædicatione bonū & malū, interdū in alijs. Primi exemplum est. Qui iustus est bonus est, igitur iusticia est bona. & econtrario. Item in aduerbijs sic. Quod iuste fit beneficit, igitur iusticia est bona, & econtrario. In verbis sic. Temperare bonū est, igitur temperantia est bona. Obediencia

DE LOCIS DIALECTICIS.

scientia sancta est, sanctū igitur est obedire. Maxima
 Quod vni conuenit cōiugatorū, & alteri conuenit.
 Itē. Cōiugatorū in eo quod coniugeta sunt, vna est es-
 demque natura. Interdū vero fit in prædicatis alijs
 quod bonū & malū, hoc modo. Qui currit mouet, igitur
 cursus est motus. Percussum patit, igitur percussio
 est passio. Albū est coloratū, igitur albedo est color.
 Quod dulce est sapidū est, igitur dulcedo est sapor.
 Qui iustus est probus est, igitur iustitia est probitas
 aut virtus. Maxima. Si coniugatorū vnū vni conue-
 nit, & alterū alteri cōueniet. Ut autē vniuersali-
 ter ex hoc loco desumpta argumēta valeant, primū
 quidē obseruandū est, vt propositiones sumantur in
 quibus prædicatū per se cōueniat subiecto, non per
 accidēs. Nō em̄ necesse est, si duo concreta per acci-
 dens de seinuicē dicantur, ob hoc illorū quoque abstra-
 cta de seinuicē similiter prædicari. Quēadmodū vi-
 delicet albū & dulce, duo hæc concreta de seinuicē
 prædicant, dicēdo. Albū est dulce & dulce est albū:
 eo quod vnū idemque lac simul & album fit & dulce.
 Non tamē hinc potest inferri, albedinē esse dulcedis
 nem. Per accidēs em̄ non per se, illa concreta de sein-
 uicem prædicantur. Tunc autē dicuntur duo con-
 creta de seinuicē per accidēs prædicari, quāde res si-
 gnificata per vnū nō est in re per alterū significata,
 nec eadē est vtriusque significati natura, sed ambo si-
 mul in eodē subiecto reperiunt. Vt albedo nō est in
 ipsa dulcedine, neque dulcedo in ipsa albedine, nec am-
 bæ eiusdē sunt natura. Vt, quia simul ambæ inue-
 niuntur in eodē subiecto tertio, nōpe in lacte, hinc est
 quod de seinuicē prædicant: idque per accidēs, ratio-
 ne subiecti tertij in quo cōueniunt nō autē per se,
 nō eo quod vnius essent naturę aut alterū in altero.
 Ita dicendum & de istis propositionibus. Sciens est
 probus vel studiosus. Humilis est iustus. Grammati-
 cus est Dialecticus. Videns est audiēs. Sapidum est
 coloratum, atque huiusmodi. Ex quibus non licet in-
 ferre, igitur scientia est virtus, humilitas est iustitia,
 grammatica est dialectica, visus est auditus, sapor est
 color. Cum autē dico, albū est coloratū, prædicatio
 est per se,

LIBER QVINTVS.

Ro. 204.

est per se, non secundū accidēs. Albedo em̄ quæ per
 subiectū significat, & color qui per prædicatū, eius-
 dem sunt naturę, sicut species & gen⁹ & coloris na-
 tura est in albedine, sicut natura generica in natura
 specifica. Ob hoc per se ista cōueniunt. Simile est de
 istis propositionibus. Humilis est probus. Gramma-
 ticus est sciens. Dulce est sapidū. Suauē est odorife-
 rum. Triangulare est figuratū. Durum est naturaliter
 potens. Molle est naturaliter impotens. Percutis-
 ens est agens. Percussum est passum, atque ita in cæte-
 ris prædicamentis. Ex quibus singulis apte inferri po-
 test prædicatio abstracti de abstracto. Deinde &
 hoc obseruandū est, vt assignentur vere coniugata,
 non tantū secundum vocem, sed secundū rem & sig-
 nificationē. In istis em̄ quæ tantū secundum speciem &
 vocis sonū coniugata videntur, non valet. Non em̄
 sequitur. Somnolentus viciosus est, igitur somnus
 malus. Nec sequitur: somn⁹ bon⁹ est, igitur somno-
 lentum esse bonū est. Somnolent⁹ em̄ non proprie
 est somni denominatiuū secundū significationē rei
 correspondēs. Somni em̄ denominatiuū proprium
 est, dormire vel dormiēs. Somnolentus autē, deno-
 minatiuū est a somnolentia. Vnde sic est argumentū
 dum. Somnolentus viciosus est, igitur somnolentia vi-
 tium. Somnus autē bonus est, igitur dormire bonū
 est: & dormire bonū est, igitur somn⁹ bonus est. Ni-
 hil autē refert, siue denominatiuū sit significatione
 tantū, siue voce & significatione simul. Præcipuum
 em̄ quod hic queritur, significatio est. Verū deno-
 minatiuum voce tantū, huic loco minime cōuenit.

CAPVT XXXVII.

De loco a casibus.

E Adem quoque hæc obseruanda sunt, cum a casibus
 argumentū sumitur. Sic em̄ est argumen- **Locus a**
 tandum. Quod iuste fit bene fit, igitur qui ius- **casibus**
 tus est bonus est: & e contrario. Quæ humilia sunt
 honesta sunt, igitur quæ humiliter sunt honeste fi-
 unt. Qui grammatice loquitur sciēter loquitur, igitur
 grammatic⁹ est sciens, & e contrario. Qui sophis-
 tice loquitur odibilis est, igitur est sophista odibilis
 iniuste

Iniuste agere malū est, igitur iniustus malus est. Percussus est pati & percutere est agere, igitur percussus est passivus & percutiens agens. Maxima. Casuū in eo quod casus sunt, eadem est natura. Cicero vero tale proponit presentis loci exemplum. Si ager esset copiosus ius est copiosus: iuxta quā formā ita licebit ex hoc loco argumētari. Si religiosus est, religiose debet vivere, si Christianus, christiane. Si christiane aut religiose nō vivit nō est christianus aut religiosus. Cōnobitarū si omnia sunt cōmunia, iustus est ut cōmuniter omnibus utantur. Si proprie utantur & peculiariter sibi ac propria faciāt: & ipsi (ut vulgo appellant) propriarij censendi erūt. Si hęc res nō est mihi propria, non ea licet mihi uti proprie. Itē si quis fortiter agit aut prudēter, is fortis aut prudens dicitur: si impudice loquitur vel agit, impudicus erit. Itē. Spiritus est Deus spiritualiter ergo colendus. Magnus est Deus, magnifice igitur est colendus. Itē si nobilis quispiā est aut ingenuus, nobiliter & ingenue debet agere. Si non agat ingenue, nec ingenuus erit. Huc illud pertinet quod ille apud Terentium ait. Homo sum, humani nihil a me alienū esse puto. Et illud quod per sapientem in cōfessione laudis. Dño dicitur. Cū sis iustus, iuste omnia disponis. In propositionibus autē per accidēs nō valet argumentū. Non enim sequitur. Percutiens est percussus, igitur percutere est percuti. Nec sequitur. Grammaticus est probus, igitur grammaticus loqui est probe loqui. Itē, cum nō assignantur propria denominatiua nō valet argumētatio, hoc pacto. Potare aut bibere bonū est (cum sit ad naturā sustentationē necessarium) igitur potor aut bibulus bonus est, sed inferari debet, igitur potans aut bibens beneficit.

¶ CAPVT XXXVIII.

¶ De loco a diuisione.

Tertius inter locos medios est, qui appellatur a diuisione. Pro cuius loci pleniori intellectu præmittendum est, quid sit diuisio, & quæ ad bonā diuisionē requirantur conditiones, & quot modis fiat. Est autē diuisio, partitio aut sectio, siue distractio alicuius totius in plures partes. Vnde in omni diuisione

Sapi. 12.

Quid diuisio.

diuisione spectandū est aliquid quod diuiditur, & aliquid in quā fit diuisio, & quædam signa per quæ fit diuisio. Quod diuidit appellamur diuisum, illa in quā fit diuisio, mēbra diuidētia aut mēbra diuisionis, quæ in ea tanquā in mēbra vel partes fiat totius diuisio. Illa autē signa per quæ fit diuisio, signa diuidētia aut nota diuisionis appellantur. Ut cū ita dicimur. Animalium aliud est homo aliud est brutum, tota illa oratio est diuisio: animal, diuisum, homo & brutum mēbra diuidentia siue partes diuisionis, aliud vero, est signum diuisionis. Aliter efficitur diuisio per coniunctionem disiunctiuam, hoc modo. Omne animal vel est homo vel brutum, vbi nota diuisionis est coniunctio disiunctiua. Ad hoc autē ut diuisio propria sit & absolute bona primo exigitur ne diuisum excedat mēbra diuidentia omnia simul sumpta. ne diuisum latius pateat quā simul omnia mēbra ita ut aliquid possit sub diuiso contentū inueniri, quod sub nullo mēbrorum diuidentium continetur. Hoc enim est excedere diuisum mēbra diuidētia. Huius defectu, nō est bona ista diuisio. Animalium quoddam est gressibile, quoddam volatile. Sunt enim animalia, quæ nec gressibilia sunt, nec volatilia ut pisces natantes & serpentes, qui repunt super terrā. Vicissim requiritur ad bonā diuisionem ut mēbra diuidētia non excedant diuisum: hoc est, ut nō contineatur quicquid sub mēbrorum aliquo, quod nō item sub diuiso. In proprie dicta enim diuisione, illa in quā fit diuisio, debet esse partes, & quasi mēbra ipsius quod diuidit. Si autē aliquid sub mēbris contineatur quod nō sub diuiso, iam non partes sunt aut mēbra, quoniam quicquid est in parte, est & in toto cuius illa est pars. Huius defectu, ista non est diuisio bona. Brutorum aliud est sanum, aliud ægrum. Multa enim sunt sana & ægra, quæ nō sunt bruta, nimirum homines vniuersi. Nisi ad nomina illa sanum & ægrum intelligatur repeti ipsum diuisum, hoc sensu. Brutorum aliud est brutum sanum, aliud est brutum ægrum. Hic enim diuidentia mēbra, quæ sunt partes in modo respectu diuisi, ipsum nequaquam excedunt. Atque ita in omni diuisione subiecti in accidentia, si propria esse debeat,

intelligi

intelligendū est diuifum repeti ad fingula mēbra diuidentia, vt ſint ipſa partes in modo reſpectu ipſius. Vt cū dico. Hominū, alius eſt calidus, alius frigidus, aliusrepidus. Hominū, alius eſt alb⁹, alius eſt niger, ali⁹ medio colore coloratus, atq; ita in cæteris. ¶ Requiritur tertio, vt mēbra diuidētia non coincidunt, ſed pugnent adinuicē, ſic vt de eodē non poſſint vere prædicari. Illa em̄ in quæ fit diuiſio, debēt eſſe partes diuerſæ ipſi⁹ quod diuidit. Partes autē ſi diuerſæ ſint, de ſeiuicē non dicuntur, ſed pugnat, alioqui nō ſunt diuerſæ. Hui⁹ defectu, iſta nō eſt bona diuiſio. Hominū, alius eſt riſibilis, ali⁹ ſtebilis. Neq; iſta valet. Nā auis & brutū non pugnat: cum ſint gen⁹ & ſpecies. Simili modo iſta nō valet, Propoſitionum, alia eſt vera, alia falſa, alia neceſſaria, alia impoſſibilis. Nā propoſitio neceſſaria & vera coincidūt, ſimiliter propoſitio falſa & impoſſibilis. ¶ Præterea notandum eſt, diuiſionē fieri dupliciter. Primo per negationē. Vt animalū aliud eſt homo, aliud non eſt homo, vel aliud eſt non homo. Omne quod eſt, aut uiuit aut nō uiuit. Huiusmodi diuiſio nunq̄ habet niſi duo mēbra; quoniā inter affirmatiōē & negationem, quæ ſunt cōtradictoriæ oppoſita, nullū eſt dare mediū. i. nihil poteſt inueniri de quo nō alterū illorum vere prædicet. Vnde duob⁹ eiꝰſmodi membris diuiſio completa ſit, neceſſe eſt, nec poteſt adijci tertiu⁹, niſi fiat coincidentia cū altero duorū, vtpote vel cū affirmatiōe vel cū negatiōe. Et quidē ad hoc vt eiꝰſmodi ſit diuiſio proprie dicta, repetendum eſt diuiſum ad negationē. Alioqui membrū illud quod ſcđm negationē efferit, ſuperabit diuiſum. Vt cū dico. Animalū, aliud eſt homo, aliud eſt nō homo, niſi repetat animal, in hunc ſenſum. Inter animalia, aliud eſt animal homo, aliud animal non homo: niſi (inq̄) aliſi fiat vel explicite vel implicite repetitio, membrum ſcđm nō homo, longe ſuperabit diuiſum, animal: quoniā de infinitis dicit non homo, de quibus nō dicit animal. ¶ Alia eſt diuiſio, quæ fit per membra poſitiua, abſq; negatione. Atq; hæc interdū duo

CAPVT

tantum habet mēbra. Vt. Animalium, aliud eſt homo aliud brutū. Omne vitū, aut eſt ſecundū exceſſum aut ſcđm defectū. Omne corpus animalium, aut eſt ſenſibile, aut inſenſibile. Et huiusmodi diuiſio plura poteſt habere mēbra q̄ duo, vtpote vel tria, vel quatuor, vel plura. Vt cū diuiditur propoſitio. in propoſitione ſi vniuerſalē, particularē, indefinitā & ſingularē. Item cū oppoſita diuiditur, in oppoſita reſpectu, contrarie priuatiue, & cōtradictorie. Et a mēbrorum iſto numero ſolet vocari qualibet diuiſio, aut bimēbris, aut trimēbris, aut quadrimēbris. ¶ Omnis autē diuiſio, vt minimum duo mēbra habere debet. Vnde ſi dicas. Quoddā animal eſt homo, nulla fit diuiſio. Quæadmodū em̄ in corporali diuiſione videmus nō poſſe lignū diuidi, niſi vt minimū in duas partes, poſſe tamē diuidi in tres aut quatuor aut plures immediatā diuiſiōe ſic & diuiſio logica fieri nō poteſt, niſi per duo vt minimū mēbra, per plura autē fieri poteſt. ¶ Frequētē autē cōtrinoit, eā quæ trimēbris eſt aut quadrimēbris, poſſe redigi ad bimēbrum. Vt hæc trimēbris diuiſio. Reſ: aliq̄ ſunt ſimpliciter bonæ, vt virtutes; aliæ malæ, vt vitia; aliæ mediæ ſiue indifferentes, cuiusmodi ſunt bona fortuna, redigi poteſt in hanc immediatā & bimembrē diuiſionē. Reſ: aliæ ſunt differentes, aliæ indifferentes. Ac dein de membrū alterꝰ noua diuiſione ſubdiuiditur hoc pacto. Reſ: differentiu, aliæ ſunt bonæ; aliæ malæ. Sic itē iſta diuiſio. Figurarū quæ ſunt trilatæ, aliæ ſunt æquilatæ, aliq̄ ex trib⁹ duo tantū latera æqualia habēt aliæ ſunt totæ inæquales, ita vt nullum lateris alteri ſit æquale, trimēbris quidē eſt, ſed ad bimēbrum redigi poteſt, ſi ita dicam⁹. Figurarū quæ ſunt trilatæ, aliæ ſunt æquales, aliæ inæquales: ac dein de. Earū quæ ſunt inæquales, aliæ tantū duo habent latera inæqualia, aliæ tria. i. omnia ſimul, ¶ Quod autē ſubinde cogimur diuiſiones facere pluriū quā duorū, membrorū, ex inopia procedit vocabulorū videlicet quoniā non habemus apta vocabula quibus nominem⁹ duo immediatā genera aut ſpecies, in quæ foret res diuidenda bimembri diuiſione.

CAPVT

De multiplici diuisione.

Distinguit autē ab authoribus sextuplex diuifio. Prima est diuifio generis in species. Vt, Animalium, aliud est homo, aliud brutū. Qualitatū, alia est habitus & dispositio, alia naturalis potentia vel impotētia, alia passio & passibilis qualitas alia forma & figura. Atq; hæc est diuifio propriissima. Sub hac cōtinetur diuifio generis in suas differentias. Vt, Animalium, aliud rationale, aliud irrationale. Verū si proprietatē & naturā rerū confyderemus, potius genus dicendū videt per differentias: quā in differentias diuidi. Per differentias em̄ genus diuiditur in species. Siquidē differentia gen̄ ipsum contrahunt & distrahūt diuidūtq; in species. Nā hæc est differentiarū natura, diuidere inter species diuersas sub eodē genere positas, easq; abinuicem distingere vt ex libro primo manifestū relinquimus. Huc etiā pertinet diuifio toti⁹ in modo in partes suas. Nā totum in modo, cōparatione ad suas partes quasi genus quoddā censetur & vniuersale. Secunda est diuifio toti⁹ integri siue integralis, in suas partes integrantes siue integrātes, Vt cū domus diuidit in tectum, parietes, & fundamentū. Verū hæc potius enumeratio partū q̄ diuifio, dicenda est, & si diuifio est, magis realis q̄ logica videt. Vnde modus dialecticæ diuifionis vt supra diximus est per signa, aliud & aliud, aut per disiuictiuā coniunctionem. Ista autē enumeratio partū, neutro horū modorū fieri potest. Incepte em̄ dixeris. Domorum alia est tectum alia fundamentū, alia paries. Vel sic, Omnis domus vel est paries, vel tectū, vel fundamentum. Propter quod, distincto nomine hanc partū enumerationē. Cicero ac post eū Boetius, partitionē appellauerunt priorē vero diuifionē. Ad hanc quoq; formam non nulli redigunt sectionē speciei in indiuidua. Vt cum hominē diuidim⁹ in Petrū, Paulū, Socratē, Platonē Videtur em̄ potius enumeratio quædā esse singularium multorū, q̄ vnius communis diuifio. Et potius species in indiuidua multiplicari, q̄ diuidi, videtur.

Tertia

Tertia est diuifio vocis in significata. Vt cū dicitur canis in pisce marinhū, & domesticū, & sydus cœlestē; cū polypus in pisce, & mōrbum. Verū hæc rursus nō est proprie appellanda diuifio, sed enumeratio potius significationū pluriū eiusdem termini.

Quarta est diuifio subiecti in accidentia. Vt Animalium, aliud est sanū, aliud agrū. Animalium, aliud est ferū, aliud mansuetū, aliud medię inter vtrūq; naturæ. Huc videt pertinere diuifio subiecti in propria. Vt Animalium, aliud est risibile, aliud hūmibile, aliud rudibile, &c. Nisi forte malim⁹ huiusmodi diuifiones reducere ad primam speciē, eo quod pro differentijs subinde vti soleamus proprijs.

Quinta est diuifio accidentis in subiecta. Vt, Sanorum, aliud est homo, aliud brutū. Coloratorū, aliud est corpus animatum, aliud corpus inanimatū. Itē eorū quæ fera sunt aliud est serpens, aliud volucris, aliud aliqua reliquarum bestiarū.

Sexta est accidentis in accidentia. Vt Sanorū, alia sunt alba, alia nigra, alia medio colore colorata. Aegrorū, aliud est calidū aliud frigidū. Candidorum, aliud durū, aliud molle. Durorū, aliud est albū, aliud nigrum.

CAPVT XL.

De modis argumentandi per locum a diuisione. His præmissis, dicendū est, quomodo ex hoc loco sumi debeant argumēta. Fiant autē dupliciter. Primo, cū de aliquo prædicat diuifum & mēbra diuidētia in antecedente omnia præter vnū de eo negant, id quod residuū est in cōclusionē affirmabitur de eodē. Exempli gratia. Omne animal est sanum vel agrū. Petrus est animal, & nō est aeger, est igitur sanus. Vel sic. Animalium, aliud sanū, aliud agrum. Petrus est animal, & nō est aeger, igitur est sanus. Et quidem si duo tantū mēbra fuerint diuidētia, vnū tantum negatur in antecedente. Si autē plura q̄ duo fuerint, curandū est, vt omnia præter vnū illud quod in cōclusionē scdm̄ affirmationē inferre volumus in antecedente negent. Vt in hac argumentatione. Propositionum alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita, alia singularis. Hæc autē propositio. Petrus studet, est propositio; & nō est vniuersalis nec particularis.

DE LOCIS DIALECTICIS

ricularis, neq; indefinita igitur est singularis. Quod si vel vnū membrū omiseris, præter id quod in cōclusionē inferetur, nō valebit illatio. Non em sequitur. Hæc est propositio. Petrus studet: & non est vniuersalis neq; particularis, igitur indefinita. Veruntamen si in cōclusionē plura illa mēbra quæ in antecedente negata nō sunt, simul cōiungantur secundū diuisionem, valebit illatio. Vt si ita dixerim⁹. Hæc est propositio, & nō est vniuersalis neq; particularis igitur est indefinita vel singularis; vtiq; valet illatio. Maxima. Cū quo conuenit diuisum, cū illo necesse est aliquod membrorū diuidentū conuenire. ¶ Secundo valet argumentatio a diuisione procedendo ab affirmatione vnius membrorū diuidentū de aliquo, ad negationē alterius vel omnīū aliorū de eodem. Vt animalī aliud est sanū, aliud egrum. Hoc autē animal est sanū, igitur nō est egrū. Propositio enim alia est vniuersalis, alia particularis, alia indefinita, alia singularis. Hæc autē propositio. Petrus studet, est singularis, non igitur est vniuersalis, neq; particularis, neq; indefinita. Maxima. Cui cōuenit vnum membrorū diuidentū, de eodē reliqua omnia negari necesse est. ¶ Fundat autē horū modorū ratio in cōditionib⁹ quas supra dixim⁹ requiri ad bonā diuisionem. Prior nāq; modus in hac fundatur, quod diuisum nō potest excedere membra diuidentia. Fieret enim hoc, si diuisum de aliquo diceret de quo nullum membrorū diuidentium. Atq; ob hoc necessariū est, vbi diuisum de aliquo predicat, & mēbra diuidentia omnia præter vnū de illo negantur, illud vnū de eodē secundum affirmationē predicari. Posterior modus in hac fundatur, quod mēbra diuidentia non possunt coincidere, sed pugnare debēt adinuicē. Si enim ambo de eodē secundū affirmationē dicerent, iam non pugnant sed coinciderēt. ¶ Quantū vero ad illas diuisiones quæ dātur per negationē, id est, quarū alterum membrū est negatio, dicimus, posse fieri argumentationes modis etiam illis quos supra dixim⁹.

¶ CAPVT XLI.

¶ De alijs quibusdam locis signatis ab Aristotele.

¶ Præter

LIBER QVINTVS

Fo. 208.

Præter prædictos notari possunt ex Aristotele alij aliquot loci, qui ad argumēta inueniendū sunt vtilēs. Quorum vnus dicitur a magis ad simpliciter. Hic est, cū ex comparatio inferri positum. Vt si quid est magis bonū, vt etiā bonū sit necesse est, si quid meli⁹, & bonū, si quis doctior & doctus. Vbi tamen oportet cōparatiuū proprie accipi. Interdū em cōparatio fit impropria, quando neutri in eo gradu competit forma a qua positius denominatione dicitur, vt simpliciter tale possit denominari: plus tamē illius habet vnū quā alter. Vt cū duo fuerint, quorū neuter plene assequutus est grāmaticæ scientiā, vt posset dici simpliciter grāmaticus, aliter tamen altero magis propinquus est ad assequendum scientiā, dicim⁹ interdū hunc illo magis grāmaticū, non tamē ex hoc recte inferet, eum esse grāmaticū. ¶ Verū hic loc⁹ reduci potest ad locū a parte in modo ad totū: quæadmodū ecōtrario, a simpliciter ad magis negatiue, reducit ad locum a toto in modo. Siquidē magis bonum in cōparatione ad bonum, quædam pars est in modo: & tale simpliciter, quoddā totū in cōparatione ad magis tale. ¶ Aliter quoq; licet argumentari a positio ad comparatiuū & superlatiuū, hoc modo. Quod bonū est diligibile est: quod igitur magis bonū magis diligibile, & quod maxime bonū maxime diligibile erit. Oportet autē hic assumi propositiones in quib⁹ predicatū subiecto per se cōueniat. Alioqui non valebit in propositionib⁹ per accidēs. Nō em sequitur. Qui sciēs est probus est igitur qui magis sciēs, magis prob⁹, & qui maxime sciēs maxime prob⁹. Ecōtrario quoq; a superlatiuis & cōparatiuis ad positiuos argumentationem valere est manifestū. ¶ Item ex appositione sumitur argumentum, hoc modo. Calx parietī admota facit ipsum albū igitur calx est alba. Atramētū quia papyrum facit nigrā cui superfundit, ideo ipsū esse nigrū cōsequitur. Ignis quia calidā facit aquā admotā, ipse quoq; calid⁹ esse arguit. Maxima. Si alterū appositū alteri facit ipsū esse aliquale, ipsum quoq; tale est. Ad hunc quoq; modū argumētari possumus. Hic adolescens

Locus a magis ad simpliciter

Loc⁹ ab appositione.

DE LOCIS SOPHISTICIS.

ex cōsuetudine & cōiūctū cū sene illo doct⁹ & pro-
bus fact⁹ est, igit⁹ ipse senex doctus & probus est. Itē
hic adolescēs ex talis hominis cōmercio mal⁹ fact⁹
est, ille igit⁹ malus est per quē alter mal⁹ fact⁹ est, Sic
iustū arguim⁹ fuisse Abrahā & hospitalē Deiq⁹ cul-
torē fideliē: quoniā nepos Loth ex eius cōiūctū ta-
lis effectus fuerat. Malas quoq⁹ mulieres fuisse illas
idolatrias & alienigenas, ex quarū cōiūctū Salomoni
ipse factus est cultor idolorū. Huc videt⁹ pertinere,
qd̄ per sapientē dicit⁹. Qui tangit picē inquinat ab ea
Et itē illud. Cū sancto sanct⁹ eris, & cū peruerso per-
uersus eris. Possent quoq⁹ & alij signari loci, quorū
in p̄cedentib⁹ nō est facta mētio. Verū qui nūc es
numerati sunt, p̄cipui sunt, & fere ōnes qui a The-
mistiō, Boetio, & Cicerone sunt enūerati. Quo p̄p̄-
ter Dialecticis nūc & probabilib⁹ locis absolutis, ad
Sophisticos ex opposito designandos procedamus.

Eccle. 13.
Psal. 17.

¶ IDEO semper & vbiq⁹ GLORIA.

LIBRI SEX
TI CONSIDERATIONIS DIA-
LECTICÆ q̄ de clēchis sophisticis inscribit⁹.

¶ PREFATIO.

¶ Vemadmodū in ijs quæ ad mortē at-
tinent, difficile est malū a bono scer-
nere, neq⁹ raro cōiūgit vt pro virtu-
te vitū amplectamur, decepti specie
& similitudine boni: sic & i veritate
falsitateq⁹ refutanda, facilis est & fre-
quēs deceptio, vt quæ falsa sunt (iuxta Horatij ver-
bum) decepti specie recti vera existimem⁹. Nimirū
vt cæcutientibus oculis facile est imponere, & alia
pro alijs demonstrare, effecta & adumbrata paululū
exteriorū figura ac specie: ita humanę menti si non
ōnimoda cæcitate, certe lippitudine graui, ex collis-
gatione corruptę carnis huius laborātī, facile nimis
illuditur

LIBER SEXTVS.

Fo. 109

illuditur, vt ei pro veris falsa, pro certis incerta, pro
probabilib⁹ improbabilia obtudātur. Quod quidē
maxime per sophisticas & vitiosas solet euenire ra-
tiationes. Cū em̄ per ratiocinationem homo, vt
pote rationale animal, veritates sibi nō congenitas
debeat inuestigare, & quasi venando perquirere, illa
vbi a tramite recto deflexerit. i. a forma bona dese-
gerit, necesse est in cognitiōe veri ratio periclitetur
atq⁹ deficiat. Queadmodū deuiātē itineris duce, cæ-
cus ipse qui ducitur aberrare cogitur, aut regula in-
curuata, qui ea vititur artifex, in metiēdo decipitur.
Eā ob rem, dialectico (cui⁹ est officiiū ratiocinando
verū a falso distinguere) nō solū loca nosse est opus
ex quibus argumēta ad ratiocinandū depromat sibi
accommoda: sed in super iudiciū illi adesse debet, quo
ratiocinationes cōtextas discutere, & vitiosas a pro-
bis acute: expeditēq⁹ discernere nouerit. Ad hanc sa-
ne rem, nō mediocriter adiuuat liber ille, cui Aristo-
teles de sophisticis elenchis titulū fecit, alij de locis
sophisticis eū inscribūt. In quo quidē libro, locos si,
q̄ modōs aliquot digessit, ex quibus facile argumē-
tationum vitiosarū quarumlibet defectus possit de-
prehendi. Nos proinde etiā hanc partē de locis so-
phisticis aut captiosis elenchis p̄terire ōnino non
voluimus, ne in absolutū & incompletū esset nostri
laboris opusculum. Breuitati tamē ita studuim⁹, vt
non nisi ea quæ ad propositum maxime facere vide-
bantur sumus prosequuti. ¶ CAPVT I.

¶ In quem vsum hic liber seruire debeat.

¶ E T primū quidem hoc est admonēdum, nō in
hunc vsum istā tradi sophisticorū locorū scien-
tiam, vt ea passim & ex proposito vtamur ad
aliorū deceptionem, aut falsitatis defensionē, verita-
tisq⁹ oppugnationē. Absit em̄ ab animis omnīū qui
veritate amant ista persuasio, procul sit a pijs & sim-
plicibus mentibus peruersa ista existimatio. Est em̄
iste artis hui⁹ abusus pessim⁹ & perniciosus, ex intē-
tione argumenta adferre quæ scias esse sophistica &
deceptoria. Eorū is mos est, quib⁹ (vt ait Aristote.)
operę preciiū magis est videri, esse sapientes quā esse

f uij & non

DE LOCIS SOPHISTICIS.

& non videntur quibus proinde necessarium est videre
facere opus sapientis, magis quam facere & non videri.
Hoc enim pacto facile consequetur, ut sapientes videantur,
quod vehementer desiderant. Cuiusmodi homines, tanquam
sophi aut philosophi nomine indigni probro
so vocabulo, secundum vocem quidem non ita dissimili, sed
re ipsa & significatione multum distanti, a Graecis appellan-
tur sophisticæ, i. impostores siue deceptores, a verbo
græco σοφίζω sophizomæ, quod significat imponere siue decipere.
Et licet forsitan adolescentulus in cōcentrationibus scholasticis,
exercitationis gratia id posset cōcedi, ut ad locos huiusmodi interdum cōfusi-
giat maxime ad auferendum silentij ruborē, ubi alia pro-
babilia non occurrunt argumēta, nequaquam tamen in vi-
ris id permitti debet, ut vniquod ex proposito ab his locis
sumant argumēta. Virilem namque gravitatem decet
magis verecunde silere, quam arroganter garrere aut sophi-
stice loqui. Qui enim sophisticè loquitur iuxta sapientis
verbum odibilis erit. Imo & adolescentes a præcepto-
ribus sedulo admonēdos ego cōseco, ne pro adferendis
argumētis ad locos istos facile se cōferant, sed quantum
fieri potest, probabilia magis semper sectentur malintque
probabilibus & verisimilibus sodale non vincere, imo
videre vinci, quam per sophistica vincere. Neque enim pa-
rum refert iuxta Aristoteli dignissimam sententiam iuvenē
sic vel sic assuescere. Et iuxta illud Poetæ. Quod semel
est imbuta recens, servabit odore Testa diu. Unde &
& experientia quotidiana discimus, eos qui a puero
huiusmodi sophisticis captionibus gloriolas captare
sunt soliti, difficile etiā in ætate graviori ab illis posse
abstinere, facillimeque in illas ineptias relabuntur.
maxime cum se probabilibus viderit defuturi, & vinci ve-
ritatis potestate metuunt. Tunc (inquit) veritatem querunt,
ut solent, eludere mendacio, & verecundum silentium
mendaci loquacitate satagunt declinare. Atque ita fit per
assuetudinem vitiosa, ut per omnem vitam ad capiendam
veritatis solidam disciplinam eiusmodi homines inveniuntur
inepti. Et plane hi ipsi sunt, qui divinas artes &
humanas perturbant, defœdant, ac tantum non subvertunt,
disciplinas. Quibus referri debet acceptum, quod sic omnia
sophistica

LIBER SEXTVS.

Fo. 210.

sophismatis & ineptijs, & meris deliramentis antea
actis sæculis plena fuerint. Non igitur ad hoc ars ista
tradit, ut ad locos qui hic signant, passim recurratur
ad illusionem veritatis: sed ut per eorum considerationem
latetia in argumētis contra veritatem obiectis aut pro
ea inuestiganda propositis vitia, facillime depræhendamus,
& expeditissime dissoluamus. Qui enim ad positionem
aliquam argumētatur, eo quod ad multa considerat facile
in assumpto argumēto defectum aliquem committit, qui
a respondente facillime depræhenditur & patitur, si locos
istos in numerato habuerit, eorumque modos exacte
calluerit. Sicque per horum locorum rectum usum, sanctæ
veritati impenditur patrocinium dum non ex illis ista
subvertitur sed asruitur. CAPVT II.

¶ Ponitur definitio elenchi.
¶ Quoniam autem de sophisticis elenchis liber iste
inscribitur, scire oportet imprimis, quid per
elenchi nomen significetur. Definitur autem
ab Aristotele, hoc modo.

Definitio
elenchi.

Elenchus est syllogismus, cum conclu-

sionis contradictione.

¶ Cuius definitionis hic est sensus. Elenchus est syllo-
gismus concludens propositionem contradicentem & re-
pugnantem alteri propositioni assertæ. Ut cum quis as-
serit positionem aliquam, si fiat syllogismus ab opponen-
te inferens contradictoriam illius assertæ positionis, huius-
modi syllogismus elenchus vocatur. Unde elenchus
omnis syllogismus est, non autem e contrario. Propter
quod, elenchus definitur per syllogismum, ut species
per genus, vel minus commune per magis commune.
Cum autem dicitur elenchus sophisticus, per additionem
illius determinationis efficitur dictum secundum
quid. Elenchus enim sophisticus vere non est elen-
chus, sicut nec syllogismus sophisticus vere est syllo-
gismus, sed videtur tantum & non est, quemadmodum
aperte testatur Aristoteles. ¶ Est autem in vnoquoque
sophistico elencho aliqua causa apparentia, quæ
syllogismum illum facit videri bonum aut probatum,
cum talis non sit. Quæ sane causa in omnibus
generalia

generalis est, cōuenientia syllogismi sophisticī, cum alio bono & probatio, scđm aliquā similitudinem eaq̃ similitudine decipiunt imperiti: quoniā imperiti (vt Aristoteles ait) a longe distantes speculantur. Vnde in quocunq; syllogismo malo nulla potest inueniri apparētis causa, nō dicit ille sophistic⁹ syllogismus, cū eiusmodi nō sit ad decipiendum idoneus. Est autē ex aduerso in singulis etiā causa defect⁹, plarumq; latēs, sic vt nō passim a quibuscūbet possit uideri, nec nisi ab expertis & peritis in arte syllogistica deprehēdi. Que cū manifestat syllogismi sophisticī robur infringit, ne quicq; possit aduersus veritatem. Neq; etiā est aliud paralogismum dissoluerē, quam latentem defectus causam aperite.

CAPVT TERTIVM.

De quatuor generibus disputationum.

A Nec vero quā ad designandos particulatū sophisticarū captionū modos accedat Aristoteles, quatuor pramittit disputationū gēna siue species. Disputationū etiā alia sunt doctrinales, alia dialecticæ, alia temerariæ, alia litigiosæ. Doctrinales disputationes primo loco sic ab eo definiuntur.

Disputa
tiones do
ctrinales

Doctrinales disputationes sunt, quæ ex proprijs cuiusq; disciplinæ principijs & non ex his quæ videntur respondentī, syllogizant.

Quā definitionem ita intellige. Illæ sunt doctrinales disputationes, quæ syllogizant siue procedunt ex ijs quæ in qualibet disciplina sunt propria principia, prima & vera, quæq; indubitata & certissima, habent veritatē, non ex ijs quæ tantū ipsi respondentē sic habere videant. Hac disputatione utit magister erga discipulū, qui ex proprijs principijs disciplinæ in qua est instituend⁹, & quantum fieri potest certissimis cū illo agit. Habetq; hæc disputatio doctrinalis pro suo instrumento syllogismū demonstratiuū siue doctrinalē, cuius definitio supraposita est circiter

finem

finem libri de syllogismis. Disputationes dialecticæ ab eodem his verbis definiuntur.

Dialecticæ disputationes, sunt, quæ ex probabili⁹ collectiuarū sūt cōtradictionū

Disputa
tiones dia
lecticæ.

Quæ sic est intelligēda. Illæ sunt disputationes dialecticæ, quibus colligi potest siue inferri probabiler vtraq; pars contradictionis. Versantur etiā. Dialecticæ disputationes circa propositiones dubiā habentes veritatē, ad quæ veritatē inuestigandam opus est argumēta quantum fieri potest probabilia adduci, ad vtrāq; partē contradictionis, vt sic ex vi argumentorum eluceat, vtra plus habeat veritatis aut probabilitatis. Vt autē disputatio dialectica syllogismo Dialectico, tanq; instrumēto de quo dictū est circiter finē libri syllogismorū. Disputationes aliquæ sunt tentatiuæ, quæ definiuntur ad hunc modum.

Tentatiuæ disputationes sunt, quæ ex his sunt quæ videntur respondentī, & quæ necesse est eū scire qui se simulat habere scientiam.

Disputa
tiones te
ntatiuæ.

Hanc definitionē ita intellige. Ille sunt disputationes tentatiuæ quæ procedunt ex cōmunibus & vt plurimū notis, quæ merito etiā ipsi respondentī cū quo disputat nota esse debeāt, & quæ merito scire debet quisquis videri velit sciens. Ex talibus etiā debet hæc disputatio procedere, vt eo melius possit tētare & experimentū sumere de sciētia respondentis cū quo disputat. Si etiā cōmunia & quæ passim sciuntur ille ignoret, aut quæ ex eis consequunt, nō videat, argumentū est quod non admodum in disciplina promouerit. Falli autem facile posset qui tentat, si ex peculiaribus & abstrusioribus procederet, quæ vix sapientissimi & cōsummatissimi nouerint. Nō etiā est cōsequens eū qui hæc ignoret etiā reliqua cōmunia artis ignorare. Vt autē hæc disputatio syllogismo

generat

DE LOCIS SOPHISTICIS.

tentatio, qui scdm re ipsam plerūq; idē esse videtur cū litigioso sed quantū ad finem differt. Sophisticus em̄ dicit̄ syllogism⁹, quaten⁹ ad decipiendū ordinatur. Tentatiuus vero, quaten⁹ ad fumendū de scientia alicui⁹ experimentū Tentatiua disputatione videt̄ vsus Saluator apud inuidos Scribas atq; Phariseos cū eis quæstionē proponeret de Christo, cuius esset filius: ac deinde respondentib⁹ qđ esset filij⁹ David, ita ex aduerso obiecit. Quomodo ergo David i spiritu vocat eū Dominū, dicens. Dixit Dñs domino meo &c? Si ergo David eū Dominum vocat, quomodo filius eius est? Processit autē in hac disputatione Saluator ex cōmunibus in scientia legis, quoniā ea quæ de Messia in scripturis dicta erant, maxime omnium debuerāt illis esse perspecta & cognita: & quæ tam aperte in lege & Prophetis dicta ac scripta fuerant, merito intelligere illi debebant, qui se magistros populi & legis doctores profitebātur. Porro litigiosæ disputationes definiuntur his verbis.

Mat. 22.

Disputa-
tiones litigiosæ.

Litigiosæ disputationes sunt quæ ex his quæ videntur probabilia, non sūt autem, syllogizant.

¶ Cui⁹ definitiōis plenior intellect⁹ p̄det ex definitione syllogismi litigiosi supra posita in libro de syllogismis, & ex ijs quæ ibi plen⁹ dicta sunt suppleri debēt quæ hic dicunt̄ cōtractius. Est igitur hic sensus proposite definitionis. Illæ sunt litigiosæ disputationes, quæ procedūt vere vel apparēter, ex his quæ vidētur esse probabilia & nō sunt, subaudi, vel quæ ex ijs quæ sunt in se probabilia, apparēter procedūt. Fit em̄ huiusmodi disputatio per sophisticos & litigiosos syllogismos, siue in materia tantū, siue in forma tantū, siue in materia simul & forma peccantes.

¶ CAPVT III.

¶ De quinq; sophistarum finibus.
Ponit quoq; Aristoteles fines aliquot sophisticorum, quos in suis disputationib⁹ decretates & cōcitant̄ intendunt quos vulgo etiā metas appellant, prop.

LIBER SEXTVS.

Fo. 112.

sūt, propterea quod vbi aliquā illarū assequi cōtingerit, disputatione quiescunt, quasi iam parta victoria & vltimo fine intētionis suæ adepti. Hoc em̄ ptimū quærit sophista, vt respondentē siue vere siue apparēter denuncat, sicq; vt sapiens & doctus videat̄, habeaturq; in precio apud indoctam multitudinem.

¶ Hæc autem quinq; sic enumerantur. Redargutio Falsum, Inopinabile, Solæcismus, Negatio, Redargutio est, quando, respondēs cogitur vi argumentationis affirmare quod prius negauit, vel econtrario, negare quod prius affirmauit. Signanter dicitur vi argumentationis aut disputationis, quoniā si respondens vltro id faciat, vt quod prius affirmauit ita neget, vel econtrario, vt pote si in hoc velit scientiam ostēdere, aut ingeniū exercitare cōtradictoria in eadem disputatione defendēdo aut partis vtriusq; probabilitatē separatim experiri, nō ob hoc dicit̄ ille redarguens. ¶ Meta falsi est, quādo respondens cogit̄ vi argumentorum aliquid afferere quod est manifeste & cognitæ falsitatis. Meta inopinabilis est, quādo respondēs cogitur vi argumentorū aliquid affirmare, quod licet non sit manifeste falsum, apud eos tamē qui disputationi interfunt habet̄ pro falso aut pro nō probabili. Meta solæcismi est, quādo respondens cogit̄ admittere propositionē aliquā in qua est vitijū sermonis, vel quādo ad huiusmodi orationē proloquendā cogitur. Solæcismus autē, hic generaliter capit̄, vt cōtra barbarismū non distinguat̄. Meta deniq; nugationis est, quādo cogitur respondens admittere vnius & eiusdē in eadem oratione inutilē repetitionē. Vt si dicatur, Ioannes est homo homo. Vbi aduertendū est, non quamlibet repetitionem eiusdem verbi, in eadem etiam oratione, esse negationem, sed eam tantum quæ fit sine vtilitate. Qui em̄ idē replicat cū aliqua vtilitate, nugari non dicitur, vt pote cū ad maiore expressionē, vel propter emphasim, fit repetitio. Veluti si dicā. O homo homo, quid superbis? Terra terra, quid sine modo tibi opes congeris? ¶ Horū autē singulū (vt ait Aristoteles) aut vere aut apparēter sophisticæ intendunt.

Quinq; sophistarū fines.

Meta falsi
Meta inopinabilis.

Meta solæcismi.

Meta nugationis.

Nam

DE LOCIS SOPHISTICIS.

Nā maxime redarguere videri volūt. Proxime autē, falsum aliquid mōstrare. Deinde, ad id qđ prāter opinionem est ducere. Quarto, solēcissimū a rēspōdente committi. Postremo, idem frequenter dici.

¶CAPVT QVINTVM.

¶Quid sit fallacia & quomodo diuidatur. **S**uperest, nūc sigillatim modos istos enumerare scđm quos fit deceptio sophistica. Et primū quidem hoc aduertendum est, quod ab Aristotele dicitur modus sophisticus, aut ab alijs locus sophisticus, a rēspōdētib⁹ quibusdā fallaciā nominari, quā & sic de finiumt. Fallacia est idoneitas decipiēdi, faciens credere de nō ente quod ens, & de ente quod sit non ens mediante phantastica visione. Quā definitio sic exponitur. Fallacia vocat̃ modus aliquis vel loc⁹ idoneus ad decipiēdū rēspōdētē, per argumētū sophisticū efficiēs, vt id quod falsum est & nō probabile videat̃ apparētē verū & probabile, & e contrario id quod est verū & probabile vt videat̃ falsum & nō probabile: idq; mediāte aliqua phantastica apparētīe causā, quā videt̃ in illo argumētō esse, cum non sit, & probabilitatē ei dare videtur cū non det. Huiusmodi igitur modos vel locos sophisticos, etiā nos iuxta vulgatā appellationem vbiq; fallacias nominabimus. ¶In vniuersum autē huiusmodi fallaciā, ab Aristotele enumerantur tredecim, sex appellat̃ propter dictionē, septē extra dictionem. Fallaciae propter dictionem siue in dictione sunt, fallaciae æquiocationis, amphibologiae, cōpositionis, diuisionis, accent⁹, & figurę dictionis. Fallacię extra dictionem sunt, accidentis, a dicto scđm quid, ignorantie elēchi cōsequētis, petitionis principij, scđm nō causam vt causam, scđm plures interrogationes vt vnā. ¶Dicunt̃ autē fallaciā in dictione, quā causam suę apparētīe sumunt & decipiēdi habet idoneitatē, ex parte alicui⁹ dictionis vel orationis in argumentatiōne posita. Vt fallacia æquiocationis, ex termino plura significāte sumit suā apparētīe causam: & fallacia amphibologiae, ex oratione plura significante. Fallacia cōpositionis & diuisionis, ex determinatiōne & de

Definitio fallaciae

Fallaciae in dictione sex.

Fallaciae extra dictionem septē.

LIBER SEXTVS.

ōne & determinabili diuersimode cōpositis vel diuisis. Fallacia accentus ex parte alicui⁹ dictionis vel orationis, quā scđm accentus diuersitatē diuersum reddit sensum Fallacia figurę dictionis, ex parte alicui⁹ dictionis vel orationis cui⁹ cōsiderat̃ similitudo cū alia simili dictione. ¶Fallacię autē extra dictionē dicunt̃, quā causam apparētīe nō sumūt, nec decipiēdi idoneitatem habent ex aliqua dictionē, sed aliunde ex aliqua phantasia circa rē ipsam. De quibus posteri⁹ suo loco dicendū est. ¶CAPVT VI

¶De fallacia æquiocationis.

Inter fallacias propter dictionē, prima est illa quā sumitur scđm æquiocationē alicui⁹ dictionis. Quid autē sit æquiocō, satis notū ex prædicamētis relinquimus. Fere em̃ illic eo modo quo hic accipitur, nisi quod hic etiā quātitas eadē eiusdē dictionis solet requiri, cui⁹ ibi nō fit mentio. Quā de re operæ precii nō videtur prolix⁹ agere. Fallacia igit̃ æquiocationis est, secundū quā contingit fieri deceptio nē, ex parte alicui⁹ termini plura habētis significata. Cuius tres modos ponit Aristoteles. ¶Prim⁹ est quādo termin⁹ plura habet significata æquā principalia. Vt in hoc paralogismo. Omnis canis est animal. cœleste sydus est canis, igitur cœleste sydus est animal. Idem est & de terminis cōsignificātib⁹ diuersimode acceptis Vt in hoc paralogismo. Omne quod est in vase est vinū, & color est in vase, igitur color est vinū. Vbi, in, vel esse in, capitur secundum diuersos modos. Huiusmodi æquiocationis cauillo (vt auctor est Herodotus) Apollo diuinus vates vsus est, Cresum Lydonū regē inducēs ad inferendū bellum. Cyro Persarū regi. Perdet Cresus Halyn trāsgressus plurima regna. Verbū enim perdo, significat, amitto & destruo. ¶Secū⁹ est, quādo termin⁹ habet plura significata non æque principalia, sed vnū propter alterū. Vt si ita quis argumentetur. Omne quod est sanū est animal, vrina est sana, igitur vrina est animal. Omne quod est Deus est ōnipotens, homo potestatem habens vitæ ac mortis est Deus. Iudices em̃ in scripturis dij appellant̃ igit̃ cuiusmodi homo est ōnipotens

Fallacie æquiocationis

nipotens. Itē. Omnis homo comedit & bibit, homo est pictura quædam in pariete, aut statua, igitur pictura aut statua hoīs comedit & bibit. In his omnibus, causa defectus est, ex parte terminorum plura nō æque principaliter significatiū. Sanū em̄ principaliter significat habentē sanitatē, minus principaliter id quod significat sanitatē. Deus principaliter significat habentē Diuinā naturā, analogice id quod participationē aliquā diuinitatis habet. Hoc modo seipos paralogizabāt miseri Iudæi, & simul iudicē suū Pilatū, cū aduersus Christū apud illi⁹ tribunal magnis vocib⁹ clamaret ac dicerēt. Omnis qui se regē facit, contra dicit Cæsari. Regis em̄ nomē principaliter significat eū, qui ex natura & ex seipso omnium rerū habet imperiū cuiusmodi regē se esse dicebat Christus, & secundario reges istos terrenos, qui tantū secundū participationē acceptæ potestatis imperāt. Tertius mod⁹ est, quādo dictio aliqua acquirit plura significata, ex parte cōpositionis. Vt immortale significat potēs nō mori, & non potes mori. Inuestigabile, significat, non vestigabile, vel quod inuestigari potest. Inuisum, significat nō visum vel odiosum. Sicq; ex his sūt paralogismi. Omne quod est immorale nō potest mori, homo secundū statū nature primū erat immortalis (quā poterat nō mori) igitur non poterat mori. Itē. Omne quod est inuestigabile potest inuestigari, viā Dei (iuxta Pauli dictū) sunt inuestigabiles, igitur possunt inuestigari. Itē. Omne quod est inuisum est exosum, De⁹ omnib⁹ est inuisus, qm̄ Deū (vt ait Ioannes) nemo vidit vnq̄, igitur Deus omnibus est exosus. In omnibus autē his paralogismis est eadē causa apparentiæ, & eadē causa defect⁹. Causa apparentiæ est, idēritas termini æquiuoci secundū vocem. Causa autem defectus est, diuersa significatio latēs sub eodem vocabulo. Soluuntq; hi paralogismi per distinctionē termini æquiuoci. Si em̄ terminus æquiuoc⁹ accipiat aliter in vna præmissarū quā in altera, negatur cōsequentia, & est manifesta fallacia. Si autē cōtēdat forte opponens, similiter se velle vobisq; accipere terminū æquiuocū, admittēda erit consequē

Ioan. 19

Roman

Ioan. 1.

consequentia, & altera præmissarū falsa inuenietur. Distinguedē em̄ sunt plures significationes, ac deinde interrogandū ab opponente, quā eligat, ac secundū hoc assignāda est illi vel maior vel minor fallacia.

CAPVT VII.

De fallacia amphibologiæ.

Fallacia amphibologiæ est, modus idoneus de cipiēdi per orationē amphibologicā. Sicut em̄ æquiuocatio est in simplicib⁹ vocabulis, ita amphibologia cōsideratur in orationib⁹ plures sensus habentibus, & sicut æquiuocatio est multiplicitas significationū in vna simplici dictione, sic amphibologia est multiplicitas sensuum in composita oratione. Vnde & hinc euenit pluribus modis fallacia. Primmo em̄ fit ex oratione amphibologica, plures sensus æque principaliter habēt. Vt hæc oratio. Liber Aristotelis significat librū ab Aristotele possessum, vel ab Aristotele cōpositū. Pecunia Cæsaris, significat, pecuniā ipsi⁹ imagine insignitā, & simul noīs ei⁹ sentē inscriptionē, vel pecuniā cuius est ipse possessor & domin⁹. Vnde ex his ita cōtextitur paralogismus, scdm̄ primū hūc modū. Omnis liber Aristotelis possidet ab Aristotele. hic tuus liber est Aristotelis, igitur possidet ab Aristotele. Oīs pecunia Cæsaris in ipsi⁹ est propria potestate, hæc tua pecunia est Cæsaris, igitur in Cæsaris est propria potestate. Assignat Aristoteles alias orōnes amphibologicas, ex diuersa cōstructione aut vario regimine variū sensū habentes. Prima hæc est. Velle me accipere pugnantes. In qua, si me regat a parte anteriori, pugnātes a posteriori, sensus est. Velle qd̄ ego accipere pugnantes. Si cōtrario, sensus est, velle qd̄ pugnātes me acciperēt. Altera est. Qd̄ quis scit, hoc scit vbi, si, hoc, accipiat in casu accusatiuo, est sensus. Quod quis scit illi⁹ habet scientiā, si autē in casu nominatiuo, est sensus. Quod quis scit, illud habet scientiam. Simile est tertiu⁹ exemplū. Quod quis videt, hoc videt. Ex his igitur sic fieri possunt paralogismi. Quoscūq; velle me accipere, velle ab illis me apprehendi: inimicos autē meos velle me accipere, igitur ab inimicis velle me ap

Fallacia
amphibologiæ

me ap

me apprahēdi. Quod quis scit, hoc scit; lapidē quis scit, igitur lapis scit. Quod quis videt, hoc videt: columna quis videt, igitur columna videt. Sic & de illo Appollinis oraculo dicendū quod cōsultus Pyrrhus Epirotarū regi super euentu belli quod cōtra Romanos habebat in animo respōdisse legitur, ais te & actū da Romanos vincere posse. Quod ambiguū habet sensum, nēpe quod ipse Pyrrhus posset vincere Romanos, vel qđ Romani possent vincere ipsum Pyrrhum. ¶ Alter mod⁹ est, quādo fallacia fit ex parte oratiōis amphibologica nō aequē principaliter plura significātis, sed alterum principaliter, alterū minus principaliter. Vt si quis ita argumentetur. Quisquis arat litus, curuo terrā profcindit aratro. Hic homo frustra laborans arat litus, igitur curuo terrā profcindit aratro. Litus enim arare, principaliter significat terrā quae iuxta flumen est vomere profcindere, vt apta fiat fuscipiēdo semini. Secundario autē & minus principaliter significat operam ludere, vel f. ultra laborare, propter quandam similitudinē: eo quod frustra fiat labor ille, qui impenditur arando littori.

CAPVT VIII.

De fallacia compositionis & diuisionis.

Fallacia
cōpositi
onis &
diuisi
onis,

FIt etiā propter dictiōnē siue in dictiōne fallacia alia, quae vocatur compositionis aut diuisionis. Tunc em̄ dicitur fallacia cōpositionis, quādo a sensu diuiso vero, procedit ad sensum cōpositū falsum. Ex aduerso fallacia diuisionis dicitur, quādo a sensu cōposito vero procedit ad sensum diuisū falsum. Exemplū primi. Sedentē possibile est stare, igitur possibile est sedentē stare, siue quod sedēs stet. Antecedens quod in sensu diuiso ponit̄ est verū, cum nō aliud significet nisi quod is qui modo stat, potestatem habeat aliquādo sedēdi, Consequēs autē quod secundum cōpositū sensum profert, nō est verū: cū significet hoc esse possibile. vt simul quis stet & sedeat. Simile est de hoc argumēto. Humilis potest esse superbus, igitur potest humilis esse superbus. Secundi exemplū est istud. Impossibile est stantē sedere aut humilem esse superbū, igitur stantem impossibile est sedere, aut

sedere, aut humilē impossibile est esse superbū. ¶ Et hic quidē modus fallaciae cōpositionis & diuisionis, quantū ad huiusmodi propositiones modales, quae scđm vnū sensum sunt verae, scđm alterū falsae satis facilis est, nec ita multa indiget declaratiōe: cū ea quae ad hanc rem pertinent, supra lib. 3. in tractatu de modalib⁹ sufficienter dicta sint. Verū & in alijs hae fallaciae locū habet. Quādo videlicet aliqua de terminatio scđm quod diuersis cōiungit̄ determinabilibus, varios sensus facit, alterū verū, alterum falsum, vel idē determinabile diuersis determinationibus. Vt in hac oratione. Quicūq; scit literas nūc dicit eas, si aduerbiū nūc construat cū verbo praecedenti, habet hūc sensum verū. Quicūq; nūc scit literas, aliquādo eas didicit. Si vero cū verbo sequenti habet sensū falsū. Quicūq; scit literas, is nunc eas dicit, pro hoc videlicet articulo temporis. Vnde ex hac orōne ita potest paralogizari. Quicūq; scit literas nūc didicit eas, & hic homo scit literas, igitur nūc didicit eas. Itē hac oratio. Ego posui te seruū existētem liberū, si participiū existētem cū nomine seruū iungat, est sensus. Ego te existētem seruū feci liberū. Si cū sequenti accusatiuo liberū, est alter sens⁹. Ego te feci esse seruū ex libero. Sicq; potest fieri paralogismus ex hac oratione. Quēcumq; ego posui liberū existētem seruū, hūc ego libertate donavi. Hūc hominē (quē videlicet cū liber esset seruituti subiecti) ego posui liberū existētem seruū, igitur eū libertate donavi. ¶ Generaliter vero in his cōpositio & diuisionis cōsideratur, scđm sitū partiū magis debitū vel minus debitū: vt sensus qui sumit̄ secundū sitū partium magis debitū, dicatur sensus cōposit⁹, qui autē scđm sensum minus debitū, dicatur diuis⁹. Tuncq; dicitur fieri cōpositiōis fallacia, quādo fit fallacia propter sensum diuisum verū & cōpositū falsum; & e cōtrario fallacia dicitur diuisionis, quādo fit fallacia propter sensum cōpositum siue magis debitū verū & diuisum siue minus debitū falsum. Exēpli gr̄a, in propositione illa supraposita. Qui cūq; scit literas nūc didicit eas, sensus magis debet⁹ & cōpositus est esse. Qui

iste. Quicumq; literas nouit, is eas nūc didicit, & hīc est falsus. Sēsus autē diuisus siue min⁹ debet⁹ est uerus nēpe iste. Quicumq; nūc scit literas, aliquādo eas didicit. Videt̄ em̄ determinatio aduerbialis magis recte & debite determinare p̄dicatū didicit, q̄ uerbū p̄cedens scit intra subiectū inclusum; qm̄ p̄dicatū ex se est magis determinabile. Ideo qui ex ea cōtextur paralogism⁹, est fallacia compositiōis. Simile est de hoc paralogismo. Quicquid uiuit sēper est, brutū uiuit, ergo brutū sēper est. Maior em̄ duplicē habet sensū. Prior est hic, magis debet⁹ & falsus. Quicquid habet uitā, est sempiternā duratiōis. Posterior est hīc diuis⁹. Quicquid habet sēpiternā uitā, id subsistit in rerū natura, & hic indubie uer⁹ est. Ob hoc paralogism⁹ ille dicitur secūdu fallaciā cōpositiōis. Quis autē sit sensus magis aut min⁹ debet⁹, accipere oportet ex iudicio eorū qui in rōne sermōis siue in arte loquēdi habētur peritiores. Quē em̄ i sermone periti iudicat̄ esse magis uel min⁹ debitū sēsum, ille habend⁹ est magis debet⁹ uel min⁹. Ad cui⁹ pleniorē & exactiorē notitiā solent hoc in loco plures cōstitui regulæ, quas nos hic nō ponim⁹, tum quod nō tāta in eis uideatur utilitas quāta perplexitas, tū quod nō eadem ab oibus, sed a diuersis diuersa ponantur.

CAPVT NONVM.

De fallacia accentus.

Fallacia
accentus

AD accentū pertinet aspiratio uel nō aspiratio, syllabarū quātitas, modus pronunciandi scdm̄ assertionē uel interrogationē uel admirationem, itē pausatio & quasi interruptio uocis in pronunciationē, sicut punctatio in scriptura. Contingit itaq; interdū eādē uocē aut orationē, secundū quod varijs profertur aut scribitur accentibus, diuersim̄ efficere sensū, & aliā habere significationē. Ut malum cū primū habet longā, significat pomū: cū autē breuem habet primā, idem ualeat quod prauū. Quæ distinctio ex his duobus Virgilij v̄sibus patet. Aurea mala decem missi cras altera mittā. Fama malū quo nō aliud uelocius uolum. Quantū ad aspirationem & nō aspirationem exemplū sunt, ara & hara. Sine asp̄

Sine aspiratiōe em̄ significat altare, in quo offertur sacrificiū: cum aspiratione, porcorū stabulum. Præterea dictio ista inuite, si abiq; distinctione profertur aut scribat̄, est vna dictio aduerbialis, idē ualens qd̄ coacte. Si autē cū distinctione, est oratio ex præpōne & noie cōposita, significās in ipsa uite. Sic ista orō. Rex es tu, si p̄feratur per modū assertiōis, significat ita rē habere, si uero per modū quæstiōis siue interrogationis, significat tātum dubitatio. Idē est & de his quæ scdm̄ ironiā profertur. Unde quoties ex huiusmodi accentū mutatione cōiungit deceptio, scdm̄ fallaciā accent⁹, id fieri dicit. Exēpli ḡra, si quis ita argumentetur. Omnia mala sunt detestāda poma sunt mala, igitur sunt detestāda. Omnis pp̄s est arbor, hominū collectio est popul⁹, igitur hominum collectio est arbor. Hic secundū diuersā quātitatē syllabarū, uocabulorū malum & pp̄s, fit deceptio. Ex parte aspirationis aut nō aspirationis, sic fit paralogism⁹. Omnis ara est in tēplo, porcorū stabulū est hara, igitur porcorū stabulū est in templo. Vel sic. Si dignū est in aris fumū euaporari idolis, iustū est in tēplis thura eis offerri, est autē iustū & dignum ut in haris euaporet̄ idolis fum⁹ (nimis improbis dæmonib⁹ & hīgmētis dignū est ad ignominiam, e porcorū stercorebus fumū euaporari) igitur dignū est ut idolis in tēplis thura offerantur. Itē. Si abeo, recedo, argentum habeo, ergo recedo. Vel sic. Quisquis dicit, abeo, significat se recedere: qui autem habet dicit habeo, igitur significat se, recedere. Ex parte uocis prolata cōiunctim & diuisim, sic paralogismus textitur. Si quid De⁹ fecit inuite, id fecit coacte. De⁹ autē uinū fecit inuite, uinū igitur fecit coacte. Itē. Omnis terra quæ est in uia, frequēter pedib⁹ teritur, terra deserta aut aquis plena est inuia igitur frequēter pedibus teritur. Itē. Quisquis dicit Me tuo lōgas pereūte noctes Lidia dormis, dicit se timere. Amator autē nihil metuēs id, dicit, igit̄ nihil metuēs dicit se timere. Versus em̄ ille. Metuo longas. & c. qui ex Horatianis odis sumpt⁹ est, sic intelligit, ut hic sit sensus. Interim dū ego tuus p̄ceco, tu

Lydia dormis longas noctes. ¶ Ex parte varij modi pronūciandi scđm interrogatiōe aut affirmatiōe scđm ironiā, aut scđm seriā assertiōe, sic contingit fallacia. Quicquid dicit alteri. Egregie functus es officio tuo, collaudat illū pro bene peracto negotio. Is autē qui alterū irridet, ita subinde loquit, cū nihil etiam minus q̄ laudare velit quēadmodum est illud apud Virgiliū. Egregiā v̄o laudē & spolia ampla refertis, igitur qui alterū irridet, cundē collaudat. Hic fit fallacia ex ironica pronūciatione. Qualis etiā cōtexi possit ex illulorij & bis militū, quib⁹ Chřm irridebāt, hoc modo. Qui Chřo dixerunt. Auē rex Iuda orū, regē eū agnoscebāt, & vt talē eū venerabantur. Ministri autē impij illudētes ita ei dixerūt. Auē rex Iuda orū, igitur ministri illulores eū agnoscebant & venerabant vt regē. Sic ex verbo Cayphę scđm interrogatiōe prolato, fit paralogism⁹. Qui Chřo dixit. Tu es Chřist⁹ fili⁹ Dei viui, agnouit & confessus est Chřistum esse Dei filiū. Cayphas in concilio verbū huiusmodi protulit, igitur Chřistū illic cōfessus est.

CAPVT DECIMVM.

¶ De fallacia figurę dictionis.

Fallacia figurę dictionis.

Fallacia figurę dictionis est mod⁹ idone⁹ dēcipiēdi, causam apparentie sumens ex figura. sicut similitudine dictionis simplicis vel cōpositę cū alia propter quā similitudinē & cōuenientiā videtur ei aliquid attribuēdū, quod ei attribuēdū non est scđm veritatē. Vt si quis putet nomen Poeta, esse generis femini, propter similitudinē in finali terminatione itē & declinatione, cū nominib⁹ musa & lima. Aut si quis putet, dogma esse primę declinationis, eo qđ pēna sit primę declinatiōis. Itē si quis v̄bū abeo putet esse scđm cōiugationis, sicut v̄bū habeo, propter similitudinē terminatiōis, quoniā vtrūq; terminat in eo. Vnde huiusmodi argumēta sunt secūdū fallaciā figurę dictionis. Lima est generis femini, ergo & Poeta. Pēna est primę declinationis, ergo & poema & dogma. Habeo est scđm cōiugationis, ergo & abeo. Atq; ita in ceteris. ¶ Item quādo termin⁹ vni⁹ prädicamēti, putat esse termin⁹ prädicamēti

camēti, ppter similitudinē terminatiōis. Vt si quis putet lineatū esse prädicamēti qualitatis, sicut coloratū aut figuratū. Cōtingit autē hoc maxime in prädicamēto actionis. Quicquid em̄ termini qui de prädicamēto sūt passionis, ob terminationē similitē terminationi v̄borū significantiū actionē, vident esse de prädicamēto actionis, cū nō sint, & ecōtrario. Exēpli grā, sentire, videre, audire, & huiusmodi, quia habēt terminationē in e, vt solēt terminari actiua verba, videri possint ad prädicamēto, pertinere actiōis cū ecōtrario passionē significēt, aut simplices qualitates. Qui em̄ videt, nō secūdū quod agit videt, sed secūdū quod patit. Sēsus em̄ est potentia passiva, & sentatio actū fit per hoc quod ab obiecto sentus patit. Cōtra vero, sentiri, videri, audiri, pot⁹ actionē significat, nō (vt videt) passionē. Sic v̄bū operor, quoniā terminationē habet v̄bi passiuī, existimari possit esse gnis passiuī, cū sit deponētalis, & passionē significare, cū idem sit quod agere. Similiter valere, ppter similitē terminationē cū verbo docere, videri possit significare, actionē, cū pot⁹ significet qualitatem, ipsam videlicet dispositionē valetudinis. Vnde qui ex huiusmodi similitudinib⁹ vni⁹ termini cū altero cōtexunt deceptorij syllogismi, dicentē fieri secūdū figurā dictionis. Hos autē modos & huiusmodi exemplā aperte indicare videt Aristoteles cū ait. Quę autē secūdū figurā dictionis sunt accidunt, quādo nō idem vt idem interpretat: vt masculinū, femininū, vel ecōtrario, vel neutrum gen⁹ alterū horū, vel rursus quale tantū, aut quantū quale, vel faciens, patiens aut ecōtrario & sic de alijs prädicamētis. Cōtingit em̄ aliquid eorū quę nō significant facere vt eorū quę significāt facere, aliqua dictione significare. Vt valere, scđm figurā dictionis videt significare agere, quēadmodū secare vel ardescere: quāuis illud quidē qualitātē aut effectum quodāmodo significet hec vero facere. Scđm dictiones igitur huiusmodi sunt redargutiones. Hactenus Aristotelis verba. ¶ Posteriores vero alios etiā ponunt modos, quorū pręcipuus ille videtur secūdū quę

sub termino distributio vnius predicamenti, sub
sumitur terminus alterius predicamenti, aut sub di
stributio vnius speciei terminus alteri? Exemplū
primi. Quicquid heri emisti hodie comedes: carnē
crudā heri emisti, hodie igitur comedes carnē crū
dam. Item. Quicquid fuisti heri es hodie: calid⁹ he
ri fuisti, igitur calidus es hodie. Exemplum secundi
Quanto sciq; digitos heri habuisti, habes & hodie:
quinq; digitos habuisti heri, igitur & hodie quinq;
habes digitos. ¶ Insuper & hoc adijciunt, locum
istum generale esse receptaculū & quasi diuerforiū
publicū omnīū sophisticarū argumentationū qua
lescunq; tandem fuerint: propterea quod omnis argu
mentatio sophistica apparetiam suę bonitatis habet
ex similitudine cū alia aliqua simili argumentatiōe
bona, vtpote syllogism⁹ malus cum syllogismo bo
no, inductio mala cū inductiōe bona & ita in cete
ris. Quæ nos quidē sicut nō approbā⁹: ita nec im
probare cōtendim⁹. Hoc tantū dicimus ex ijs quæ
habet Aristoteles, si simpliciter absq; torsione vba
exponantur nō alios inueniri hui⁹ fallaciæ modōs
præter eos quorū exempla supra proposuimus. Sed
nec inter posteriores ipsos scriptores, his de rebus sa
tis continet. Quamobrem his de fallacijs in dictio
ne vtēuncq; tractatis, ad fallacias extra dictiōē trans
eamus.

CAPVT XI.

De fallacia accidentis.

Fallacia
acciden
tis.

Fallacia accidentis tūc committitur quādo deceps
tio prouenit ex eo quod in argumētatiōe qua
libet termini vident adinuicē cōiungi syllogi
stice & non recte cōiunguntur: id est, quādo videt
esse bona forma syllogistica & non est. Hęc fallacia
admodum late patet. Omnis em argumentatio ma
la quæ videtur habere formā syllogisticā & nō ha
bet, huc pertinet. Vnde omnes illi mali syllogismi
qui peccāt contra regulas, siue generales siue specia
les suprapositas in libro syllogismorū dicuntur fieri
secundū fallaciā accidentis. Vt cū procedit ex puris
negatiuis, aut ex puris particularibus, cū altera præ
missarū existente particulari inferretur cōclusio vni
uersalis

uersalis, cū in prima sicut a proceditur minore negati
ua aut maiore particulari, & huiusmodi. Exempla
patēt ex libro syllogismorū. ¶ Peccāt etiā scdm hęc
fallaciā illi syllogismi in quibus mutatur genus sup
positiōis. Vt cū dico Animal est gen⁹ & homo est
animal igitur homo est gen⁹. Petrus est dissyllabū.
Petrus est animal, igitur animal est dissyllabum. In
priori em paralogismo: animal in prima propositio
ne pro ipsa voce accipiebat, aut pro natura ipsa aia
lis in cōmuni siue in ghe, nō pro persona aut indiui
duo. In secunda autē nec pro voce nec pro animali
in cōmuni sed pro singulari & idiuidua persona ac
cipit. Primā vocat suppositiōē siue acceptionē ma
teriale aut simplicē, alterā personale. Sicq; gen⁹ mu
tat suppositiōis. Idē cōstat & in scdo paralogismo
vbi Petrus in altera pro voce in altera pro persona
ipsa reali accipit. Scdm hęc fallaciā vident heri etiā
illi paralogismi, qui sūt a duob⁹ in antecedēte diuis
is ad eadē in cōsequente male cōiuncta. Vt hic hō
est bon⁹, & est artifex: igitur est bon⁹ artifex: est bo
nus & est music⁹ vel grāmatic⁹, igit est bonus musi
cus, vel bon⁹ grāmaticus. ¶ Ad hūc locū pertinet
sophisma illud, qd ab Aulo Gellio narrat propositū
Diogeni, in hęc vba. Quod ego sū tu nō es, homo
sum ego igitur tu nō es homo. In quo paralogismo
manifest⁹ est defect⁹, qm procedit a termino in an
tecedēte nō vniuersaliter posito ad eundē in cōclue
sionē sumptū vniuersaliter, nepe vocabulū hō. Vn
de si hic defect⁹ caueat valebit syllogism⁹. Qd ego
sum nō es tu, homo sum ego igitur nō omnis hō es
tū. Admodū autē facete Diogenes sophiste illi hu
iusmodi sophisma cōtexenti scribit illuisse, verius
quam respondisse. Quod infero me nō esse hominē
inquiens falsum est. Quod si verum velis fieri inci
pe a me & tu eris bestia. Videlicet indicare volens
tam facile se huiusmodi paralogismo aduersus illū
posse concludere quā ille aduersus se cōcluserat. Cu
iusmodi mod⁹ refutadi argumētationes sophisticas
potius retorsio quā dā est aut illusio quā dissolutio.
Posteriores responsiōē ad hominē dicūt qua videli
cet homi

DE LOCIS SOPHISTICIS.

et homini fatissit dū ipse repellit & silentiū ei im-
ponitur, quis tamē sit in re defectus nondū exprimi-
tur nec quę latet difficultas explicat. Et sunt huius-
modi responsione maxime digni sophistę vt qui nō
ad rē argumētantur, nō ad rē accipiāt responsionem,
iuxta vulgariū illud. Cōtra vulpē vulpizabis & cō-
tra Cretensem cretizabis. **CCAPVT XII.**

De fallacia a dicto secundum quid.

Fallacia
a dicto
scdm qd

Dictū secundū quid in proposito dicimus de
terminabile sumptū cū tali aliqua determina-
tione quę ipsum distrahat aut diminuat aut
quoquo modo alienū reddat sic nimis vt cū addi-
ta huiusmodi determinatione vere possit predicari
de eo de quo absq; ea nō posset. Exēpli gratia termi-
nus homo per se sumptus nō potest dici de pictura
quę est in pariete aut de statuā fusili siue sculptili.
His em̄ demonstratis, nō poteris dicere quod vere
& simpliciter sint homines cū non sint animalia ra-
tionalia. Adiectis tamē determinationib; vere tibi
dicere licebit. Hęc imago est hō pictus. Hęc statua
est hō ane; aut homo sculptilis siue fusilis. Ideo hę
ōnes faciūt dictū scdm quid. Itē de mortuo cadaue-
re vnde iam abcessit anima siue canis siue hois nō
potes dicere qd sit homo, dices tamē qd sit hō mor-
tuus. Sic ethiops nō simpliciter albus dicit, attamē
secundū dentes albus vere dicit. Cū igitur ad hūc
modū argumētamur. Ethiops est alb; scdm dentes
igitur est alb;. Hic hō sanct; est scdm externā appa-
rentiā igitur sanct; est. Hęc statua est hō. sculpe; ex
marmore igitur est homo. Hoc cadauer exanime est
homo mortuus aut aīal mortuū, igitur est homo aut
aīal. Antichrist; est homo futurus igitur est homo.
Hęc & his similes ōnes argumētationes sophisticę,
a dicto scdm quid procedūt ad dictū simpliciter.
Aristot. in topicis obiter hęc tractās huiusmodi pos-
nit exēpla. Hic est naturaliter studiosus (vt natura
liberalis aut cast;) igitur est simpliciter talis. In aliquo
loco (vtpote morbofo) expedit vti tali dicta, igitur
simpliciter expedit. Alicubi bonū est maciare patrē
nēpe apud Tribalos igitur simpliciter bonū est. Alii
quando

LIBER SEXTVS.

quādo expedit medicari vtpote ægritudinis tēpore
igitur simpliciter expedit. Nō ens est opinabile igitur
nō ens est. Cōuenit aut secundū apparentiam
dictū secundū quid cū parte in modo & dictū sim-
pliciter cum toto in modo: qm̄ sicut pars in modo
determinabile sumit cū determinatione aliqua, ita
& dictū secundū quid. Atq; hinc causam apparentiæ
habēt argumētationes quę secundū hūc locū sunt
sophisticę. Verū in hoc nō cōueniunt quod pars in
modo sumit determinabile cū determinatione tan-
tū restringēte, nō autē vel diminuēte vel distrahēte
vel alienāte vel ampliāte ipsum determinabile; ita
vt simpliciter & vniuersaliter dici possit & debeat
totum in modo, de eo de quo pars in modo dicitur
In dicto aut secundū quid, nō determinatio restrin-
gens adicitur determinabili, sed vel diminuēs vt se-
cundū dentes respectū albi, vel distrahens, vt pictus
aut sculpe; respectū hominis; vel alienans, vt mor-
tuus (nominaliter respectū hominis vel aīalis, vel
ampliās, vt preterit; futur;, possibilis, respectū hois
Atq; in hoc latet causa defect;. Ad hęc etiā fallaciā
pertinet paralogismi qui sunt ecōuerso, a negatiōe
dicti simpliciter ad negationem dicti secundū quid
hoc modo. Ethiops nō est alb;, igitur nō est secun-
dum dentes alb;. Antichrist; non est homo, igitur
nō est homo futur; aut possibilis. Videntur etiā hic
pertinere argumētationes malę a cōiunctis ad diuisi-
fa. Vt cū sic argumētamur. Hic homo est bon; mus-
ficus, igitur est bon;, & music;. Est laudatissim; arti-
fex, igitur est laudatissim;, & est artifex. Est bon; la-
tro aut bon; fur, igitur est bon;, & est latro. Et ecō-
uerso. Nō est bon;, aut nō est latro, igitur non est bo-
nus latro. **CCAPVT XIII.**

De fallacia ignorantie elenchi.

Fallacia ignorantie elenchi tunc dicitur cōm-
mitti, quando deceptio fit, ex eo quod ignorat
tur aliqua earum particularum quę ponuntur
in definitione elenchi, siue ex eo quod non penitus
natura pernoscat ipsius elenchi, & cōditiones om-
nes ad verū elenchū requisitę. Quanquam autem
supra

Fallacia
ignorantie elenchi

DE LOCIS SOPHISTICIS.

supra in principio libri huius breuifcula quādam definitionē elenchi Aristoteles assignauerit dicens elenchum esse syllogismum cum conclusionis contradictione. Hic tamen eundem locge prolixiori descriptione iterum definit, his verbis.

Definitio
o elēchi.

Elēchus est cōtradictio vni⁹ & eiusdē nō nomis, sed rei & nomis: non syno-
nomi, sed eiusdē: ex his q̄ data sunt ex
necessitate, nō connumerato eo quod
erat in principio, secundum idem, ad
idē similiter, & in eodem tempore.

¶ Quę definitio sic est intelligēda. Elench⁹ est syllo-
gismus cōcludēs propositionē cōtradictoriā vel cō-
trariam, quę cū alterā cui opponitur debet esse vni-
us & eiusdē tam subiecti quā prædicati, id est, eorū-
dem extremorū, non solū secundum vocē, neq; etiā
solū secundū significationē, sed secundū vocē & sig-
nificationē simul: debetq; suā cōclusionē ex præmissis
in modo & figura dispositis & cōcessis, secundū
necessariā inferre cōsequentiā: nec debet admitti in
eiusmodi syllogismo vitium petitionis principij.
Debent postremo obseruari quatuor ista particula
secundū idē, ad idē, similiter, & in eodē tempore.
¶ In quā definitione manifestū est quēdam poni ex
parte oppositionis, ad indicādū quæ ad oppositio-
nem verā requirantur, nēpe quod dicitur, vnius &
eiusdē, non nominis sed rei, non synononij sed eius-
dem. Quod sequitur, ex his quæ data sunt ex neces-
sitate, quid ad syllogismū requiratur explicat. Sub-
sequēs, nō connumerato eo quod erat in principio
pertinet ad syllogismū probatiuū, cuiusmodi debet
esse elenchus verus. Quatuor autē ista particule vlti-
mo loco positæ, ad idē, secundū idē, similiter &
in eodē tempore, ad vtrumq; videntur pertinere, id
est, & ad rationē oppositionis, & ad modū cōclusio-
nis. Cumq;

LIBER SEXTVS.

FO. 210

nis. Cum igitur cōtingit decipi aliquē apparētī siue
sophistico elēcho, existimās elenchū esse qui propo-
nitur, & vere cōcludi oppositū, cū non ita fiat, prop-
ter omissionē alicui⁹ horū quæ ad verū elenchū de-
finita sunt requiri, locum dicitur habere ista fallacia
ignorantiæ elenchi. ¶ Propter nō obseruationē par-
ticule ad idē, fit fallacia in hoc paralogismo. Quæ
tuor sunt duplū ad duo, & non sunt duplum ad tria
igitur quatuor sunt duplum & nō duplum. Itē Isic
est pater huius, & non est pater illius, ergo est pater
& non pater. ¶ Propter nō obseruationē particule
secundū idē, hi sunt paralogismi. Hoc lignū secū-
dum longitudinē est duplū ad istud, & secundū lati-
tudinem non est duplū ad istud, igitur hoc lignū ad
idē simul est duplū & non duplū. Hic manifestum
est obseruari quidē particulā ad idē, sed nō secun-
dum idē. Simile est in hoc paralogismo. Christus
secūm humanitatem est fili⁹. Mariæ matris & patris
David, & secundū Diuinitatē nō est eorundē fili⁹,
igitur eorundē est filius & non est filius. Itē hic ho-
mo secundū quod pater est isto filio suo dignior, &
secundum quod subiect⁹ filio suo in præfectura aut
prælatione qualibet posito nō est dignior, igitur est
eodem dignior & non est dignior. ¶ Propter non
obseruationem particule, similiter, hic est fallacia.
Ioannes velociter currit, & non necessario currit,
igitur Ioannes currit & nō currit. Hic princeps po-
tenter imperat, & nō clementer imperat, igitur im-
perat & non imperat. Itē Christus tēporaliter est na-
tus de virgine, & nō est æternaliter de ea natus, igi-
tur est nat⁹ de Virgine & nō natus de eadē. Christus
cum in hoc mūdo esset regnabat in eo inuisibiliter
& non regnabat in eo visibiliter, igitur regnabat in
eo & nō regnabat. Manifestū est hic seruari particu-
las, ad idē secundū idē, sed nō similiter. ¶ Propter
nō obseruationē particule, in eodē tempore, hi sunt
paralogismi. Man⁹ mea clausa est pro hoc tempore
& pro illo tēpore alio non est clausa, igitur est clausa
& non est clausa. hic homo fuit grammatice⁹ an-
num vnū aut alterum, & ante vnum aut alterum
annus

DE LOCIS SOPHISTICIS.

annū non fuit grammaticus, igitur fuit grāmaticus & nō fuit grāmatic⁹. Itē Christus cū in hoc mundo esset nō habuit a patre exquutionē potestatis super ōnia, eā autē mox habuit assumpt⁹ in cælos, igit eā habuit & nō habuit. ¶CAPVT XIII.

¶De fallacia petitionis principij.

Petitio
pricipi

Petitio principij vel eius quod in principio est tūc fieri dicit quando id quod probādū est, ab opponēte tanquā notū aut probatū assumitur ad probandū alterū min⁹ notū vel æque ignotum. Dicitur etiā peti quod in principio est, quādo penit⁹ idē assumitur ad probandū seipsum. Vt si ita quis argumentet. Ois homo est hō, & ois homo est hō, ergo ōnis homo est homo. Verē huiusmodi petitio principij fallaciā facere non potest. Cuiuslibet em̄ notū finitū est, antecedēs, hic nō probare cōsequens. Quādo autē id quod assumit nō penit⁹ idē est cū eo quod est probandū, est tamē ignot⁹, vel æque ignotū, in hoc accidere potest fallacia, ex eo quod respondens credat antecedēs probare cōsequens, cū id minime faciat. Vt si quis ita argumētetur. Omnis homo est capax disciplinae, & ōne animal rationale est homo igitur ōne animal rationale est capax discipline. Item Omne animal rationale interdū dormit, ōnis homo est animal rationale igitur ōnis homo interdum dormit. In his antecedēs est ignot⁹ consequentes; quoniam prædicata essentialia notiori modo conueniūt definitioni quā definitio, & prædicata accidentalia de finito quā definitioni. Æque autē ignotū est antecedens cū cōsequēte in hac argumētatione. Aia equi nō remanet post mortē equi separata, igitur aia asini post ei⁹ mortē separata nō remanet. Nō em̄ de anima equi id magis cōstat, quod intereat cū corpore quā de aia asini. ¶Ex prædictis patet, inter hanc fallaciā petitionis principij, & alias hæc⁹n⁹ positas aut etiā ponēdas, differētia hæc peculiaris, quod cætera in forma peccāt & sunt malæ cōsequētiae, non recte neq; vere inferentes, quod videntur inferre. Quæ autē secūdam hanc fallaciā sunt argumētationes sophisticae, secundā materiā peccant, & possunt esse bonæ

LIBER SEXTVS.

Fo. 221.

esse bonæ cōsequētiae, & validissime cōcludēs syllogismi, aut enthymemata optia. Sed quia in materia defect⁹ est, eo quod nō probēt cū videant probare, iccirco sophisticē dicunt. Et hi sunt syllogismi illi litigiosi peccātes in materia, de quib⁹ dictū est in vna libri syllogismorū. ¶CAPVT XV.

¶De fallacia consequentis.

Fallacia
consequē
tis.

Fallacia cōsequētis est, quādo euenit deceptio ex eo q̄ putat cōsequētia cōuerſi, cū nō cōuertatur. I. quādo credit quod sicut antecedens inferat cōsequens, sic vicissim cōsequēs inferat antecedens. Vt si quis credat hanc cōsequentiā valere. Hoc est animal igitur est homo, eo q̄ e contrario sequatur. Hoc est homo ergo est animal. Aut si quis credat hanc valere cōsequentiā. Nō est homo ergo nō est animal, eo q̄ sequatur contrario ordine. Non est animal, ergo nō est homo. Sic decipit qui ita argumentatur. Hō est flauū, ergo est mel, eo q̄ e conuerso valeat consequentia. Est mel, ergo est flauum. ¶Huius fallaciæ duos ponūt modos. Primus est, quando quis vt ad antecedēs sequitur cōsequens, ita ad cōsequens e contrario putat sequi antecedens. Vt si homo est animal igitur si animal est, homo est. Si nō est animal, nō est homo, igitur si nō est homo, nō est animal. ¶Secūdus est; quādo sicut ex antecedente sequitur consequens, ita ex opposito antecedētis putatur sequi oppositū consequentis. Vt si homo est, animal est, igitur si homo nō est, animal nō est. Si nō est animal non est homo, igitur si est animal est homo. ¶Ad hanc fallaciā cōsequētis pertinet, quoties quis fallitur argumentādo a toto vniuersali nō vniuersaliter accepto, ad partē ipsi subiectā aut a parte ad totū vniuersaliter sumptū. Item a toto i modo nō vniuersaliter sumptum. Itē a parte vna vel nō omnib⁹ in quātitate, ad totū in quātitate. Itē quādo negatiue argumentatur a toto integrali ad singulas partes copulatum, vel ad aliquā partū sigillatim, aut e contrario affirmatiue ab aliqua partū affirmatiue ad totū. Itē quando in cōmuni ter accidentib⁹ a priori ad posteri⁹ procedi tur affir

DE LOCIS SOPHISTICIS.

gur affirmatiue, vel a posteriori ad pri⁹ negatiue, & quādo in oppositis mala sunt argumēta, a negatiōe ad affirmatiōē, & a maiori affirmatiōe, aut a minori negatiue, & ab authoritate item negatiue. Et vniuersaliter, quādo nō valer cōuersa cōsequētia.

¶CAPVT XVI.

¶De fallacia secundum non causam vt causam.

Fallacia scdm nō causā vt causam.

SE cū dūm nō causā vt causam sunt paralogismi. Quādo falsitas illatæ cōclusionis imputat alicui pmissarū, quæ nō est causa falsitatis cōclusionis ita vt ea etiā ablata, eque falsa sequeret cōclusio. Fit autē hęc fallacia i syllogismis ad impossibile, de quibus dictū est in libro de syllogismis. Exēplū huiusmodi ponit Aristoteles. Anima & vita sunt idē. Generatio & corruptio sunt contraria & mors est corruptio, igitur vita est gñatio, & viuere generari. Hoc autē falsum est (qm̄ is qui viuūt iā nō generat, sed genitus est, & existēte vita iam non est gñatio) igitur & illud primo loco assumptū falsum est, aīa & vita sunt idē. Hic est fallacia scdm nō causam vt causam quoniā illa ppositio prima assignatur pro causa falsitatis cōclusionis, & ex cōclusionis falsitate ipsa interimitur, tanq̄ propter quā infertur conclusio falsa cū nō ita res habeat. Nō em̄ ista, sed altera illa. Mors est corruptio, in causa est, quare falsa sequat conclusio, & ipsa ex cōclusionis falsitate erat interimenda. Non em̄ verū est, mortē esse corruptionē, sicut nec verū est vitā esse generationē. Generatio em̄ & corruptio sunt mot⁹. Mors autē & vita nō sunt mor⁹, sed poti⁹ motū concomitātia, & velut eorū termini. Gñatio em̄ est mot⁹ ad esse siue ad vitā, & corruptio est mot⁹ ad nō esse siue ad mortem. Quod autē prima illa ppositio. Aīa & vita sunt idē, causa nō sit falsitatis conclusionis, ex eo patet, q̄ eque sequat cōclusio, etiā si illa auferat. ¶Sumit autē suæ apparentiæ causā hęc fallacia, ex cōueniētia ppositiōis nō causā, cū aliqua pmissarū. Nisi em̄ aliqua sit cōueniētia, nulla erit apparentia deceptionis. Defect⁹ autē in hoc est, quod tanq̄ causa sumitur, quæ vere causa nō est, & ad rē nō facit.

¶CAPVT XVII.

¶De

LIBER SEXTVS.

Fo. 222.

Postrema fallaciæ extra dictionē, positæ ab Aristotele, est, scdm plures interrogatiōes vt vnā. Quæ tunc fieri dicit, quādo pposita in interrogatiōe simul de plurib⁹, & ad eā responsione data sine dictionē, perinde ac si de vno solo interrogaret, contingit ex huiusmodi responsione vere vel apparēter ipsum qui sic respondit, ab opponēte paralogizari aut decipi, Vt, exēpli gratia, si quis demonstratis duob⁹ quorū alter est vidēs, & alter cecus, interroget. Sunt isti vidētes aut nō vidētes? dicat autē respondēs indistincte, eos nō esse vidētes, argumētabitur in interrogas. Igitur iste nō videt, demonstrato cæco, & iste nō videt demonstrato vidente. Vtrumlibet em̄ dixerit, siue vidētes esse siue nō vidētes, non euadet. Si autē responderit distincte. Hic videt, ille non videt, iā euasit calumniā. ¶Causā apparentiæ sumit hęc fallacia, ex apparēti similitudine in interrogatiōes de vno, cū ea quæ de plurib⁹, propter quā putat similiter esse respondendū vtriq⁹. Causa autē defect⁹ in hoc est, quod non adhibet distinctio quæ deberet adhiberi in responsione ad plures interrogatiōes. Deberet em̄ respondēri distincte, perinde ac si plures interrogatiōes essent ppositæ. ¶Post hos autē locos ita sigillatim enumeratos & pertractatos. Aristoteles deinde ostēdere conat, quæ admodum omēs hi loci ad vnū illū qui appellat ignorantia elēchi possent reduci, adiciēs & alia quæ dā, quæ ad paralogismorū rectā solutionē nun sunt inuulua. Verū nos ea quæ iā dicta sunt pro qualicūq⁹ introductione sufficere existimātes illis sigillatim pertractandis supersedemus, sinēq⁹ hic Dialecticis nostris tractatibus imponim⁹, ad laudē & gloriā summa primæq⁹ veritatis: quæ omnem auersatur falsitatem, quæ in vnitare & trinitate viuūt & regnat per omnia secula. A M E N.

Fallacia secundū plures interrogatiōes vt vnā.

¶Finit liber sextus considerationis Dialecticæ

¶DE O semper & vbiq⁹ GLORIA.

SYMON COCVS ANTVERPIANVS
MORANS IN VICO VVLGARI
TER NVNCVPATO (DIE LOM
BAERDE VESTE) E REGIO.
NE MANVS DEAVRATÆ,
EXCVDEBAT ANNO
A CHRISTO NATO
M. CCCCC. XL. MENSE
K AVGVSTO. ~~SI~~